Mary Shelley

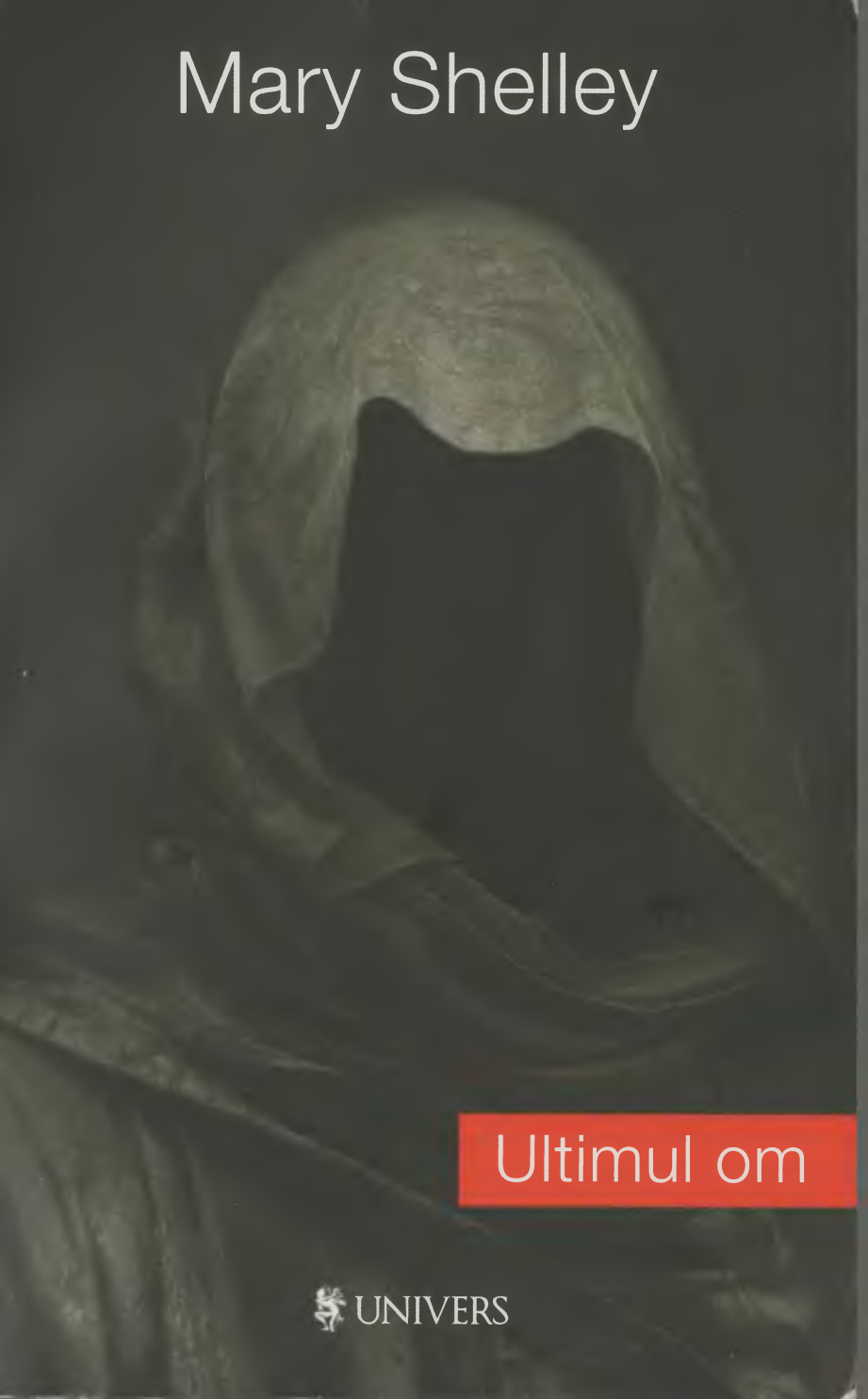

Ultimul om

UNIVERS

MARY SHELLEY

Ultimul om

Traducere și note de
DAN CIOBANU

UNIVERS

1. John Milton, *Paradisul pierdut,* București, 1972, pp. 418-419.

Nicicând să nu mai cerceteze omul
Să afle ce va fi să se întâmple
Cu el și cu copiii, dinainte!

JOHN MILTON, *Paradisul pierdut*[1]

traducere de Aurel Covaci, Ed. Minerva,

INTRODUCERE

Vizitam Napoli în 1818. În ziua de 8 decembrie a acelui an, împreună cu însoţitorul meu, traversam golful să vedem ruinele antice împrăştiate pe ţărmurile din Baiae. Apele translucide şi strălucitoare ale mării liniştite acopereau rămăşiţe ale unor vechi vile romane, înţesate cu alge şi brodate cu nuanţele de diamant din jocul de dame al razelor soarelui; elementul albastru şi străveziu arăta de parcă Galateea ar fi trecut în careta ei de mamă a perlelor; ori de parcă Cleopatra şi-ar fi ales o cale mai potrivită decât Nilul pentru corabia ei vrăjită. Deşi era iarnă, atmosfera părea mai degrabă una de primăvară timpurie, iar căldura ei blândă îţi insufla şi mai mult acele senzaţii de desfătare paşnică ce încântă fiecare călător care zăboveşte, împotrivindu-se să părăsească golfurile liniştite şi promontoriile radioase din Baiae.

Am vizitat aşa-zisele Câmpii Elizee şi Avernus şi am rătăcit printre feluritele ruine de temple, băi şi locuri clasice, iar în cele din urmă am pătruns în sumbra cavernă a Sibilei din Cumae. *Lazaronii*[1] noştri purtau făclii pâlpâitoare strălucind roşiatic, aproape întunecat în pasajele subterane scufundate în beznă, a căror întunecime le împresura însetată, părând nerăbdătoare să soarbă din ce în ce mai mult din lumina lor. Am trecut pe sub o arcadă naturală care ducea în a doua galerie şi am întrebat dacă putem să intrăm şi acolo. Ghizii ne-au arătat cum se reflectă torţele pe care le purtau în apa de pe jos, lăsându-ne să tragem singuri concluziile, dar adăugând că e păcat, deoarece ducea în peştera Sibilei. Curiozitatea şi entuziasmul nostru fuseseră însufleţite de această împrejurare; am insistat să încercăm să pătrundem în pasaj. Aşa cum deseori

1. Locuitori săraci ai oraşului Napoli, între secolele al XVII-lea şi al XIX-lea.

se întâmplă când chibzuieşti asupra unor astfel de întreprinderi, dificultăţile scad când le întâmpini. Am găsit, pe fiecare latură a cărării jilave, „loc de odihnă pentru picioarele sale"[1].

În cele din urmă, am ajuns la o cavernă mare, pustie şi întunecată, iar *lazarone* al nostru ne-a asigurat că aceea este peştera Sibilei. Am fost destul de dezamăgiţi – totuşi am cercetat cu grijă, de parcă pereţii goi, stâncoşi ar fi putut să poarte încă urmele celestului oaspete. Într-o parte era o mică deschizătură. Încotro duce? ne-am întrebat. Putem să intrăm acolo?

– *Questo poi, no*, zise individul cu înfăţişare sălbatică ce ţinea făclia; puteţi să mai înaintaţi doar câţiva paşi, nimeni n-o vizitează.

– Totuşi am să încerc, zise însoţitorul meu, ar putea să ducă la adevărata peşteră. Mă duc singur sau vreţi să mă însoţiţi?

Le-am dat de veste că vrem să mergem mai departe, dar ghizii noştri s-au opus unei astfel de idei. Cu mare volubilitate, în dialectul lor natal napolitan, care nouă nu ne era prea familiar, ne-au zis că acolo sunt fantome, că se poate prăbuşi tavanul, că e prea mică să încăpem prin ea, că înăuntru există o groapă adâncă, umplută cu apă, în care am putea să ne înecăm. Prietenul meu îi reteză tirada luându-i făclia din mână şi pornirăm singuri mai departe. Pasajul, prin care abia încăpeam la început, începu iute să devină mai îngust şi tavanul să coboare; aproape ne aplecasem de tot, totuşi am insistat să ne croim drum prin ea. În cele din urmă, am pătruns într-un spaţiu mai larg, iar tavanul s-a înălţat, dar, în timp ce ne felicitam între noi de bucuria schimbării, făclia ne-a fost stinsă de un curent de aer şi am rămas într-un întuneric de nepătruns. Ghizii aduc de obicei tot ce trebuie pentru a întreţine făcliile, însă noi n-aveam nimic; singura noastră scăpare era să ne întoarcem pe unde venisem. Am bâjbâit de-a lungul pereţilor din spaţiul acela mai larg ca să găsim intrarea, iar după o vreme ne-am închipuit că am reuşit. Aceasta s-a dovedit însă a fi un al doilea pasaj, care, firește, urca. Se termina la fel ca celălalt, cu ceva care se asemăna cu o rază ce împrăştia o lumină şovăitoare în spaţiul acela; nu ne puteam da seama de unde venea. Puţin câte puţin, ochii ni s-au obişnuit oarecum cu lumina slabă şi am priceput că

1. *Vechiul Testament, Geneza*, 8:9.

nu există nici un pasaj direct care să ne ducă mai departe, însă am înțeles că e posibil să ne cățărăm pe o latură a cavernei către o boltă mică de sus, care făgăduia o cale mult mai ușoară, pe unde am văzut că străbătea acea lumină. Cu mare stăruință ne-am cățărat până sus și am pătruns într-un alt pasaj iluminat și mai bine, iar acesta ducea către un alt povârniș la fel ca cel dinainte.

După o înșiruire de astfel de pasaje, pe care doar tăria noastră ne-a ajutat să le depășim, am ajuns într-o cavernă largă cu un acoperiș boltit ca un dom. O deschizătură din mijlocul ei lăsa să pătrundă lumina cerului, însă deasupra crescuseră rugi și tufăriș care slujeau drept văl ce întuneca lumina zilei, dând o nuanță solemnă, religioasă încăperii. Era spațioasă și aproape rotundă, cu o laviță ridicată din piatră, cam de mărimea unei sofale grecești, într-un capăt. Singurul semn că a existat vreodată viață aici era scheletul de un alb imaculat, ca de zăpadă, al unei capre, care pesemne că nu băgase de seamă deschizătura în timp ce păștea pe dealul de deasupra și se prăvălise cu capul înainte. Trecuseră, probabil, nenumărați ani de la această nenorocire, iar prăpădul pe care-l făcuse fusese reparat sus prin vegetația care tot crescuse de mai bine de câteva sute de veri.

Restul decorului peșterii era alcătuit din grămezi de frunze, frânturi de scoarță și o substanță sub forma unei pelicule albe, asemănându-se cu partea de pe interiorul învelișului care acoperă boabele necoapte de porumb indian. Eram istoviți de strădaniile noastre de a ajunge până aici, așa că ne-am așezat pe lavița din piatră, iar sunetele tălăngilor și strigătele păstorilor ajungeau de sus până la noi.

În cele din urmă, prietenul meu, care adunase câteva dintre frunzele risipite prin preajmă, exclamă:

– Asta e peștera Sibilei; astea sunt frunzele sibiline!

Cercetându-le, am descoperit că pe toate frunzele, scoarțele de copac și pe toate celelalte resturi existau semne scrise. Cel mai mult ne-a uimit faptul că aceste scrieri aparțineau unor limbi felurite: unele necunoscute tovarășului meu, precum caldeeana antică și hieroglife egiptene, vechi cât piramidele. Mai straniu decât atât, unele erau în dialecte moderne, engleză și italiană. Nu se vedea prea bine în lumina aceea plăpândă, dar păreau să conțină

profeții, istorisiri detaliate ale evenimentelor petrecute de curând; nume, nu foarte cunoscute, dar moderne și, deseori, exclamații de bucurie sau nenorocire, de victorie sau înfrângere apăreau pe paginile acelea subțiri și neîncăpătoare. Aceasta era, fără îndoială, peștera Sibilei; nu întru totul identică cu descrierea făcută de Virgiliu, însă pământul fusese frământat adesea de cutremure și de vulcan, iar schimbarea nu se dovedise una minunată, cu toate că urmele ruinelor fuseseră șterse de timp, iar păstrarea acestor frunze se datora, cel mai probabil, întâmplării care închisese gura peșterii și vegetației ce crescuse iute, făcând singura deschizătură de nepătruns în calea furtunilor. Am ales în grabă câteva dintre frunzele acestea, a căror scriere era pricepută de măcar unul dintre noi, iar apoi, încărcați cu comoara noastră, ne-am luat rămas-bun de la caverna slab luminată și lipsită de acoperiș și, după multă bătaie de cap, am reușit să ne alăturăm din nou ghizilor noștri.

Pe durata șederii noastre în Napoli, ne-am întors adesea în această peșteră, uneori singuri, trecând pe lângă marea luminată de soare și, de fiecare dată, mai adunam câte ceva. De atunci, ori de câte ori îndatoririle lumești nu m-au ținut ocupat, ori natura minții mele n-a împiedicat o astfel de îndeletnicire, m-am legat să descifrez aceste sacre vestigii. Înțelesul lor, minunat și grăitor, mi-a răsplătit adesea truda, oferindu-mi alinare în vremuri de întristare și înflăcărându-mi imaginația către zboruri îndrăznețe, prin imensitatea naturii și a minții omenești. O vreme, truda mea n-a fost solitară, dar vremea aceea a trecut și, dimpreună cu tovarășul ales și fără seamăn al trudei mele, cea mai scumpă răsplată s-a pierdut deopotrivă:

Alt rod speram din tinere vlăstare
să-ți dăruiesc; ce stea ne pizmuiește
pe amândoi cu-atâta-nverșunare?[1]

Voi face cunoscute publicului cele mai recente descoperiri ale mele prin măruntele pagini sibiline. Risipite și fără legătură între

1. Francesco Petrarca, „Sonetul CCCXXII", în *Cancionerul lui messer Francesco Petrarca*, traducere de Eta Boeriu, Editura Dacia, Cluj, 1974, p. 443.

ele, aşa cum erau, m-am văzut silit să adaug legături şi să le dau o formă curgătoare. Dar miezul se află în adevărurile conţinute în aceste veritabile rapsodii poetice şi în divina intuiţie pe care fecioara din Cumae a primit-o din ceruri.

Mi-am pus adesea întrebări cu privire la temele versurilor sale şi la forma engleză a poemului latin. Uneori m-am gândit că mie, celui care s-a trudit să le descifreze, îşi datorează versurile lipsa lor de înţeles şi neorânduiala în care se găsesc. Ca şi când, dacă am da unui alt artist fragmentele pictate ce alcătuiesc o copie sub formă de mozaic a „Apoteozei" lui Rafael de la Bazilica Sfântului Petru, acesta le-ar alătura sub o formă ce i-ar răsfrânge propria inteligenţă şi ar fi rodul înzestrării sale. Fără îndoială că şi frunzele Sibilei din Cumae au suferit schimbări şi şi-au mai pierdut din frumuseţe şi din excelenţă trecând prin mâinile mele. Singura scuză prin care-mi pot justifica prefacerea lor este că, aşa cum au fost găsite, ar fi fost de neînţeles.

Truda mea a cerut ceasuri lungi de singurătate, m-a răpit dintr-o lume care şi-a întors chipul altădată binevoitor de la mine şi m-a strămutat într-alta strălucind de imaginaţie şi putere. Se vor întreba, oare, cititorii mei cum am putut găsi alinare istorisind suferinţă şi schimbări pline de întristare? Acesta este unul dintre misterele naturii noastre, care m-a cuprins întru totul şi de sub a cărui influenţă nu pot scăpa. Mărturisesc că n-am rămas fără simţire faţă de desfăşurarea istorisirii şi că m-au împins la deznădejde sau, mai degrabă, la agonie anumite părţi ale istorisirii pe care le-am transcris fără abatere de la materialele mele. Cu toate acestea, lucrările firii omeneşti au făcut astfel încât frământările minţii să-mi rămână scumpe, iar imaginaţia, cea care zugrăveşte furtunile şi cutremurele sau, mai rău, pasiunile furtunoase şi distrugătoare ale omului, mi-a îmblânzit suferinţele neînchipuite şi nesfârşitele regrete, înveşmântându-le pe cele închipuite într-o idealitate ce lipseşte miezul durerii de muşcătura aducătoare de moarte.

Mi-e greu să-mi dau seama dacă aceste lămuriri sunt necesare. Meritele potrivirii şi ale tălmăcirii mele trebuie să fie cele ce hotărăsc cât de bine mi-am dăruit timpul şi slabele puteri ca să dau formă şi substanţă gingaşelor şi nedesluşitelor frunze ale Sibilei.

PARTEA I

CAPITOLUL I

M-am născut în preajma unui mic golf înconjurat de mare, a unui tărâm ascuns de nori care apare minții mele, când îmi închipui toată suprafața globului, cu nesfârșitele sale oceane și continentele sale neexplorate, cât un mic grăunte în nemărginirea întregului pământ; totuși, când îl pun în cumpăna minții, e mult mai însemnat decât țările cele mai întinse și cu cele mai numeroase populații. Așadar, adevărul este că mintea omului e cea care a creat tot ceea ce e bun și măreț pentru om, iar natura însăși a fost doar cel dintâi dintre slujitorii săi. Anglia, cea care sălășluiește departe, către nordul oceanului învolburat, îmi străbate visele ca o corabie uriașă și înțesată de marinari, stăpânind furtunile și încălecând mândră pe coama valurilor. În timpul copilăriei mele, era întregul meu univers. Când mă cățăram pe dealurile copilăriei și urmăream cum se întind câmpiile și munții până la capătul privirilor mele, presărate cu sălașele neamului meu și făcute să rodească prin truda lor, locul acela a devenit pentru mine chiar buricul pământului, iar restul globului pământesc a rămas doar o istorie, care putea fi lăsată pradă uitării fără prea multă osteneală pentru mintea mea.

Soarta mea a fost, încă de la bun început, o pildă a puterii pe care nestatornicia o are asupra cursului felurit al vieții unui om. În ceea ce mă privește, lucrul acesta a venit aproape ca o moștenire. Tatăl meu a fost unul dintre acei oameni asupra căruia natura și-a revărsat cu prisosință pizmuitele daruri ale spiritului și imaginației, iar apoi i-a lăsat coaja de nucă a vieții să fie mânată de furtuni, fără a-i da și rațiunea care să-i slujească drept cârmă, ori judecata drept cârmaci pentru călătorie. Obârșia lui era nedeslușită, dar întâmplarea l-a adus curând în atenția publicului, iar cea mai

mică înclinaţie paternă a lui s-a risipit, iute, pe scena fastuoasă a modei şi luxului pe care devenise actor. De-a lungul acelor puţini ani de tinereţe nechibzuită, fusese adorat de oamenii fără căpătâi ai vremii, chiar şi de necoptul suveran, care se descotorosea de intrigile petrecerilor şi de îndatoririle apăsătoare ale treburilor regale spre a găsi distracţie nesfârşită şi bucurie pentru suflet în compania sa. Impulsurile tatălui meu, pe care nu şi le putea stăpâni niciodată, i-au pricinuit întotdeauna necazuri din care doar cu ingeniozitatea lui a reuşit să scape, iar noianul de datorii de onoare şi negustoreşti, care ar fi doborât orice alt om la pământ, îl îndura cu inima uşoară şi cu o veselie de nestăpânit, astfel încât compania lui era atât de căutată la mesele şi sindrofiile celor bogaţi, că rătăcirile sale erau considerate scuzabile cu uşurinţă, iar el primea totul cu o linguşeală ameţitoare.

O astfel de popularitate, ca oricare alta, e trecătoare; iar greutăţile de toate soiurile cu care trebuia să lupte creşteau cu o viteză înspăimântătoare faţă de modestele sale mijloace de salvare. În astfel de momente, regele, însufleţit de pasiunea pe care o nutrea faţă de el, îi sărea în ajutor, iar apoi îşi dojenea aspru prietenul. Tatăl meu îi făcea cele mai înflăcărate făgăduieli de schimbare, dar natura lui sociabilă, pofta lui nestăpânită de a fi admirat şi, mai mult decât atât, viciul jocurilor de noroc, al cărui sclav deplin era, făceau ca hotărârile să fie trecătoare, iar făgăduielile deşarte. Cu acel dar de a presimţi repede specific temperamentului său, a înţeles că puterea sa asupra acelui cerc strălucitor începea să scadă. Regele se căsătorise, iar trufaşa prinţesă de Austria, cea care, de îndată ce a devenit regina Angliei, devenise şi o regină a modei, îi privea cu asprime defectele şi cu mult dispreţ afecţiunea pe care soţul ei, regele, o nutrea pentru el. Tatăl meu îşi simţise apropiata cădere, însă, în loc să profite de calmul dinaintea furtunii spre a-şi găsi scăparea, încerca să facă uitată urgia ce avea să vină aducând ofrande şi mai mari zeiţei plăcerilor, acea înşelătoare şi crudă judecătoare a destinului său.

Regele, care era un om cu o inimă de aur, dar uşor de influenţat, devenise acum un supus discipol al arogantei consoarte. Fusese împins să privească cu dezaprobare profundă, iar în cele din urmă chiar cu dezgust, imprudenţele şi smintelile tatălui meu.

E adevărat că prezența acestuia din urmă reușea să împrăștie norii adunați. Sinceritatea și căldura inimii sale, genialele vorbe de duh și purtarea lui încrezătoare erau irezistibile: doar când nu era aproape și greșelile lui de dată recentă ajungeau la urechea amicului de viță regală, abia atunci își pierdea înrâurirea. Regina își folosea toată dibăcia să-i facă lipsurile să pară mai mari și să adune acuzații. În cele din urmă, regelui i s-a insuflat ideea că el ar fi o sursă de neliniște fără sfârșit, știind că trebuia să plătească pentru plăcerea efemeră a companiei sale prin predici plictisitoare și printr-o înșiruire ceva mai dureroasă a exceselor, iar el n-avea cum să contrazică ceea ce era adevărat. Rezultatul a fost că mai putea face o încercare ca să-l aducă pe calea cea bună, iar în caz de neizbândă, să-l izgonească pentru totdeauna.

O astfel de scenă trebuie să fi fost una de profund interes și de o pasiune lucrată cu mare migală. Un rege puternic, cunoscut tuturor pentru o bunătate care până acum îl făcuse blând și nobil în mustrări, pe rând, cu stăruință fierbinte și dojană, și-a implorat prietenul să-și vadă de adevăratele interese, să ocolească cu înverșunare acele ispite care, de fapt, îl părăseau cu repeziciune și să-și întrebuințeze toate puterile acolo unde merita, acolo unde el, suveranul, să-i fie sprijin, stâlp de nădejde și deschizător de drum. Tatăl meu a simțit această bunătate; pentru o clipă, visele lui ambițioase au plutit înaintea sa și s-a gândit că ar fi bine să-și schimbe preocupările de moment cu îndatoriri mai nobile. Cu sinceritate și fervoare i-a făcut făgăduiala cerută: drept gaj al continuării favorului, primi de la stăpânul său de viță regală o sumă de bani care să-i acopere datoriile cele mai urgente și să-i îngăduie să se apuce, sub bune auspicii, de noua lui carieră. Chiar în seara aceea, cât încă mai era însuflețit de recunoștință și de hotărâri bune, toată suma, care la un moment dat se și dublase, a fost pierdută la masa de joc. În dorința lui de a recâștiga totul, tatăl meu a riscat și a jucat mize duble, iar astfel a mai adăugat și o datorie de onoare pe care n-avea în nici un chip cum s-o plătească. Fiindu-i rușine să mai apeleze o dată la rege, a întors spatele Londrei, cu deliciile sale false și nenorocirile care se ținuseră scai de el și, cu sărăcia drept singur tovarăș de drum, s-a îngropat în singurătate printre munții și lacurile din Cumbria. Istețimea lui, acele *bon mots* ale

sale, amintirea farmecelor personale, a manierelor fascinante şi a deprinderilor de societate au zăbovit multă vreme în memoria tuturor şi s-au transmis din vorbă în vorbă. Dacă te-ai întreba unde se află acum acest favorit al modelor, acest însoţitor al celor nobili, această rază strălucitoare ce-şi răspândea splendoarea suprapământeană asupra petrecerilor unor curteni plini de veselie, ai afla că a căzut în dizgraţie, un om pierdut. Nimeni nu credea că s-ar fi cuvenit să i se răsplătească plăcerile cu ceva concret sau că îndelungata domnie a isteţimii lui ar fi meritat o rentă la retragere. Regele îi deplângea absenţa, îi făcea mare plăcere să-i repete spusele, să povestească peripeţiile prin care trecuseră împreună şi să-i ridice în slăvi înzestrările. Însă aici se opreau amintirile despre el.

Între timp, tatăl meu, cel uitat de toţi, nu putea să uite. Deplângea pierderea unui lucru ce îi era mai trebuincios decât aerul sau hrana: fiorul plăcerilor, admiraţia nobililor, viaţa luxoasă şi rafinamentul aristocraţilor. După toate acestea rămăsese doar cu o febră nervoasă, de care era îngrijit de fiica unui fermier sărman, sub al cărui acoperiş îşi găsise adăpost. Era o fată minunată, blândă şi, mai presus de toate, bună cu el. Nu-i de mirare că acel idol decăzut în rang şi frumuseţe putea, chiar şi în acea stare, să pară de viţă bună şi minunat în ochii unei biete ţărăncuţe. Legătura lor a dus la o căsnicie nefastă, al cărei vlăstar am fost chiar eu. În pofida sensibilităţii şi bunătăţii mamei mele, soţul încă-şi mai deplângea starea jalnică. Nefiind obişnuit cu truda, n-avea idee cum să contribuie la întreţinerea familiei ce nu înceta să crească. Uneori îi trecea prin minte să apeleze la rege, dar mândria şi ruşinea l-au oprit o vreme s-o facă şi, înainte ca necesităţile să devină atât de poruncitoare încât să-l silească să caute o cale de scăpare, a murit. La scurtă vreme înaintea nenorocirii, a privit către viitor şi a contemplat cu nelinişte situaţia jalnică în care soţia şi copiii săi aveau să rămână. Cu ultimele puteri, i-a scris o scrisoare regelui, plină de elocinţa mişcătoare şi de pâlpâirile trecătoare ale spiritului strălucitor care nu-l părăsise întru totul. Îşi lăsa văduva şi orfanii la mila alesului său prieten şi se simţea împăcat că, astfel, prosperitatea lor era mai sigură după moartea lui decât fusese cât trăise. Încredinţă scrisoarea unui nobil care, fără urmă de îndoială, avea să facă un ultim şi necostisitor favor, acela de a i-o înmâna direct regelui.

Muri înglodat în datorii, iar puținul pe care îl avea îi fusese confiscat de îndată de creditorii săi. Mama, rămasă fără nici o leț-caie și împovărată cu doi copii, așteptă săptămâni și luni în șir, arzând de nerăbdare, un răspuns care n-avea să ajungă niciodată. Ea nu știuse niciodată ce se petrece dincolo de bordeiul tatălui ei, iar conacul stăpânului fermei era singurul lucru de lux pe care-l putea gândi. În timpul vieții tatălui meu, aflase numele fețelor regale și ale curtenilor, dar astfel de lucruri, care nu aveau legătură cu ce știa ea, îi păreau, după moartea celui care le dădea substanță și realitate, vagi și închipuite. Dacă, printr-o întâmplare ieșită din comun, ar fi găsit destul curaj să apeleze la nobilii de care pomenise soțul ei, lipsa de izbândă a vorbelor lui o făcuse să-și alunge definitiv din cap o astfel de idee. Astfel că nu mai vedea nici cea mai mică scăpare din cumplita sărăcie: grijile necontenite, laolaltă cu tristețea pierderii acelei minunate ființe, la care nu încetase să se gândească cu admirație fierbinte, munca grea și sănătatea ei șubredă de la natură au eliberat-o, în cele din urmă, de sub jugul nesfârșit al lipsurilor și mizeriei.

Starea orfanilor era de-a dreptul deplorabilă. Tatăl ei venise acolo dintr-o altă parte a țării și murise de multă vreme: nu aveau alte rude care să-i țină de mână. Erau proscriși, calici, ființe fără prieteni, pentru care cel mai mărunt câștig însemna un favor; lumea-i trata doar ca pe niște copii de țărani, dar mai săraci decât ultimul sărman, care, după moarte, i-a lăsat, drept moștenire ingrată, la mila ținutului lipsit de generozitate.

Eu, cel mai mare dintre cei doi copii, aveam cinci ani când a murit mama. Amintirea discuțiilor dintre părinții mei și cuvintele frumoase despre prietenii tatălui meu pe care mama se străduise să mi le întipărească în memorie, cu slaba nădejde că voi putea să trag foloase, într-o bună zi, de pe urma lor, încă mai plutea prin mintea mea ca un vis nedeslușit. Pricepusem că sunt diferit și mai vrednic decât protectorii și tovarășii mei, dar n-aveam idee nici cum și nici de ce anume. Sentimentul de nedreptate, asociat cu numele regelui și al nobilimii, îmi zăbovise în suflet, dar n-am putut să găsesc înțelesuri care să-mi slujească drept călăuză pentru acțiunile mele. Prima amintire reală pe care o am despre mine e că sunt un biet orfan fără căpătâi de prin văile și ținuturile friguroase ale

Cumbriei. Mă aflam în slujba unui fermier, cu un toiag în mână şi cu dulăul alături, păstoream o turmă mare pe coastele munţilor din apropiere. Nu voi lăuda prea mult o astfel de viaţă, pentru că suferinţele îi depăşesc cu mult plăcerile pe care le oferă. Te bucuri de libertate, de tovărăşia naturii şi de o singurătate lipsită de griji, dar acestea, romantice cum erau, nu se împăcau cu pasiunea acţiunii şi cu dorinţa de a te simţi acceptat de ceilalţi, specifică tinerilor. Nici îngrijirea turmei mele, nici trecerea anotimpurilor nu erau îndestulătoare pentru a-mi îmblânzi spiritul sălbatic, viaţa sub cerul senin şi timpul liber erau ispite destul de mari ca să mă ducă spre obiceiuri nelegiuite. M-am înhăitat cu alţi inşi lipsiţi de prieteni la fel ca mine şi le-am devenit căpetenie. Păstori cu toţii, în vreme ce turmele noastre se răspândeau pe păşuni, puneam la cale şi înfăptuiam multe nelegiuiri, care au atras asupra noastră mânia şi răzbunarea sătenilor. Eram căpetenia şi protectorul camarazilor mei, iar, pe măsură ce am devenit cel mai cunoscut dintre ei, toate nelegiuirile au început să-mi fie puse-n cârcă. Dar, cum înduram cu eroism, în apărarea lor, pedepsele şi durerile, le-am obţinut drept răsplată lauda şi supunerea.

Şcolit astfel, firea mea a devenit aspră şi neclintită. Pofta de admiraţie şi neînsemnata stăpânire de sine pe care le moştenisem de la tatăl meu, hrănite de necazurile întâlnite, mă făcuseră îndrăzneţ şi nechibzuit. Eram dezlănţuit ca stihiile naturii şi neînvăţat ca animalele aflate în grija mea. Adesea mă comparam cu ele şi găseam că le eram superior cu precădere prin putere, iar în curând m-am convins că doar prin putere eram mai prejos decât marii suverani ai lumii. Astfel, neştiutor de filosofii rafinate şi hăituit de un chinuitor sentiment de decădere faţă de adevărata mea poziţie în societate, rătăceam printre dealurile Angliei civilizate ca un sălbatic barbar, întocmai ca fondatorul Romei, cel hrănit la piept de o lupoaică. Eram stăpânit de o singură credinţă, legea celui mai puternic, iar fapta cea mai aleasă de virtute era să nu-mi plec niciodată capul.

Totuşi, îngăduită să-mi fie o îngrădire a acestui verdict pe care mi l-am dat. Mama, pe patul de moarte, pe lângă celelalte lecţii pe jumătate uitate şi aplicate prost, mi-a încredinţat, cu povaţă solemnă, celălalt copil al său spre îngrijirea mea fraternă, iar această datorie a fost una pe care am îndeplinit-o cât de bine am putut, cu

toată străduința și cu toată afecțiunea de care am fost în stare. Sora mea era cu trei ani mai mică decât mine. Am îngrijit-o de când era mică, iar când diferența de sex dintre noi ne-a dat ocupații felurite și, în bună măsură, ne-a despărțit, a continuat să facă obiectul iubirii mele pline de grijă. Ca orfani, în cel mai deplin sens al cuvântului, fuseserăm cei mai săraci dintre sărmani și cei mai disprețuiți dintre cei înjosiți. Dacă îndrăzneala și curajul meu mi-au adus un soi de aversiune amestecată cu respect, tinerețea și sexul ei, care nu stârneau gingășie, ci îi arătau slăbiciunile, erau pricina unor nenumărate necazuri, iar caracterul ei nu era astfel clădit încât să mai slăbească din efectele nefericite ale neprielnicei origini.

Era o ființă stranie și, la fel ca mine, moștenise mult din caracterul neobișnuit al tatălui nostru. Avea chipul peste măsură de expresiv; ochii nu erau întunecați, ci impenetrabil de adânci. În privirea ei inteligentă păreau să apară spații nesfârșite, iar sufletul, ce era și al lor, cuprindea în sfera sa de cunoaștere un întreg univers de gândire. Era palidă și blondă, iar părul ei auriu era strâns peste tâmple, culoarea bogată contrastând cu marmura vie de dedesubt. Rochia aspră, țărănească, ce nu se împăca prea bine cu rafinamentul sentimentelor pe care chipul ei le exprima, totuși, într-un mod straniu, părea a fi în armonie cu acesta. Era ca unul dintre sfinții lui Guido, cu cerurile în inima și în înfățișarea ei, astfel încât, când o vedeai, te-ai fi gândit doar la ceea ce poartă în suflet, iar veșmintele și trăsăturile deveneau neimportante pentru inteligența care-i radia de pe chip.

Cu toate acestea, deși minunată și plină de nobile sentimente, sărmana mea Perdita (pentru că acesta era numele bizar pe care sora mea îl primise de la muribundul său părinte) nu era întru totul sfântă ca fire. Manierele ei erau reci și neîmbietoare. Dacă ar fi fost crescută de către cei ce o iubeau, altfel s-ar fi comportat; dar, lipsită fiind de dragoste și neglijată, ea răsplătea lipsa de bunătate cu neîncredere și tăcere. Se supunea celor care aveau autoritate asupra ei, dar pe fruntea ei sălășluia necontenit un nor; părea să aștepte vrăjmășie din partea oricui s-ar fi apropiat de ea, iar faptele îi erau însuflețite de același sentiment. Când nu avea nimic de lucru, își petrecea vremea în singurătate. Obișnuia să hoinărească prin locurile cele mai puțin umblate, se cățăra pe coaste primejdioase,

astfel încât, în acele locuri pierdute, să se poate înfăşura în propria ei singurătate. Adesea obişnuia să petreacă ceasuri întregi plimbându-se pe cărările din pădure; împletea ghirlande de flori şi de iederă sau admira pâlpâirea umbrelor şi strălucirea frunzelor. Alteori se aşeza lângă un izvor, iar gândurile i se opreau în loc, arunca flori sau pietricele în apă, privind cum cele dintâi plutesc, iar celelalte se scufundă, sau punea să plutească luntre din scoarţă de copaci sau din frunze, cu câte o pană în chip de pânză, şi le urmărea cu interes cum navigau printre şuvoaiele şi peste apele puţin adânci ale pârâului. Între timp, închipuirea ei trează ţesea mii de legături; visa la „dezastre îngrozitoare pe ape şi pe uscat"; se pierdea cu încântare în aceste peregrinări construite de ea şi apoi se întorcea cu inima frântă la detaliile plicticoase ale vieţii sale obişnuite. Sărăcia era norul ce-i învăluia calităţile, iar tot ce avea ea bun părea să piară din lipsa acelui strop genial de afecţiune. Spre deosebire de mine, nu-şi putea găsi sprijin în amintirea părinţilor; se agăţa de mine, fratele ei, ca de singurul prieten, dar alianţa îi completa dezgustul pe care protectorii îl simţeau faţă de ea, iar fiecare greşeală pe care o făcea devenea o adevărată crimă. Dacă ar fi fost crescută în cercurile vieţii în care, prin moştenire, delicata fire a minţii şi a ţinutei sale s-ar fi potrivit, ar fi fost demnă de o adevărată veneraţie, întrucât virtuţile sale îi erau la fel de alese ca defectele. Tot geniul ce-i înnobila sângele tatălui său îl zugrăvea şi pe al ei; un şuvoi de generozitate îi curgea prin vene, viclenia, invidia şi răutatea erau la antipozii firii sale, chipul ei, când era luminat de căldura sentimentelor, putea la fel de bine să fi aparţinut unei regine, ochii îi erau strălucitori şi ţinuta lipsită de teamă.

Deşi prin stările şi prin firile noastre eram aproape la fel de înstrăinaţi faţă de lume, între noi deosebirile erau cât se poate de mari. Eu căutam întotdeauna tovărăşia şi aplauzele. Perditei, propria persoană îi era îndestulătoare. Lăsând la o parte deprinderile nelegiuite, firea mea era una sociabilă, iar a ei de pustnică. Eu îmi petreceam viaţa printre lucruri reale, a ei era un vis. Despre mine s-ar fi putut spune că îmi iubeam vrăjmaşii pentru că provocările lor îmi stârneau un soi de fericire. Perdita aproape îşi detesta prietenii, pentru că îi tulburau stările de reverie. Toate sentimentele mele, chiar şi cele de bucurie şi de izbândă, se schimbau în amărăciune dacă nu aveam pe nimeni alături. Perdita, chiar şi când era

fericită, fugea către singurătate şi putea să petreacă zile în şir fără să-şi exprime emoţiile şi fără să caute sentimente pe potrivă în minţile altora. Şi nu doar atât, putea iubi şi stărui cu gingăşie asupra înfăţişării şi glasului vreunei prietene, în vreme ce chipul ei exprima o rezervă plină de răceală. Pentru ea, o senzaţie devenea un sentiment şi nu rostea nimic până când obiectele pe care le percepea nu se amestecau cu cele născute firesc de închipuirea sa. Era ca un soi de pământ rodnic ce sorbea cu nesaţ aerul şi roua cerului, iar apoi le scotea la lumină preschimbate în fructe şi flori, însă de cele mai multe ori era la fel de întunecată şi aspră ca pământul acela, cu brazdele răsturnate şi semănat cu nevăzute seminţe.

Sălăşluia într-un bordei a cărui curte cu iarbă îngrijită se povârnea către apele lacului Ullswater. O pădure de fag se întindea până la colina din spatele casei, iar un pârâu curgea cu murmur blând de pe taluz, printre malurile umbrite de plopi, către lac. Eu şedeam la un arendaş care îşi ridicase casa mai sus, între munţi: un pisc întunecat se înalţa în spatele ei şi, cum era îndreptată către miazănoapte, zăpada rămânea netopită în crăpăturile stâncii toată vara. Înainte de ivirea zorilor îmi mânam turma pe cărările făcute de oi şi le păzeam toată ziua. Era o viaţă istovitoare, pentru că ploaia şi frigul erau mai dese decât zilele însorite, dar mă mândream că înfrunt astfel stihiile. Câinele credincios îmi păzea oile când mă strecuram să mă întâlnesc cu camarazii mei şi, după aceea, să ne înfăptuim nelegiuirile. La prânz ne întâlneam din nou şi aruncam cu dispreţ mâncarea primită de la stăpâni, clădeam vatra şi aprindeam flăcările vii ca să frigem prada jefuită de pe pământurile învecinate. Apoi ne apucam de povestit isprăvile când reuşeam să scăpăm ca prin urechile acului, înfruntările cu câinii de pază, ambuscadele şi fuga în timp ce şedeam ca ţiganii în jurul oalei de pe foc. Căutările după câte un miel rătăcit sau şiretlicurile prin care ne feream ori ne străduiam să ne ferim de pedeapsă umpleau ceasurile amiezilor, iar seara îmi mânam turma în ţarc şi mă îndreptam către casa surorii mele.

Rareori se întâmpla să scăpăm basma curată, ca să folosim o vorbă veche. Delicatesele noastre erau adesea plătite cu lovituri şi temniţă. Odată, când aveam vreo treisprezece ani, am fost trimis pentru o lună în temniţa ţinutului. Când am ieşit, năravurile nu

mi se lecuiseră, însă ura pe care o simțeam față de asupritorii mei se înzecise. Pâinea cu apă nu-mi îmblânzise sângele, iar carcera nu-mi inspirase gânduri mai blânde. Eram mânios, nerăbdător, mă simțeam mizerabil, iar singurele ceasuri de fericire erau acelea când meșteșugeam planurile de răzbunare pe care le perfecționasem în singurătatea la care fusesem silit, astfel încât, toată iarna următoare – m-au eliberat pe la începutul lui septembrie –, am reușit să aduc pradă îmbelșugată pentru mine și camarazii mei. A fost o iarnă plină de glorie. Gerul tăios și zăpezile grele îmblânziseră animalele și țineau oamenii la gura sobei, iar noi prădam mai mult decât puteam mânca, chiar și câinele meu credincios se rotunjise bine din ce ne rămânea nouă.

Astfel, anii treceau și nu făceau decât să se adauge tot mai multă dragoste de libertate și dispreț față de tot ce nu era la fel de sălbatic și de necioplit ca mine. La șaisprezece ani, înfățișarea mea devenise cea a unui bărbat în toată regula, eram înalt și spătos, știam să-mi folosesc puterile și mă învățasem cu neîndurătoarele stihii ale naturii. Soarele îmi tăbăcise pielea, aveam călcătura apăsată, de om încrezător în puterea sa. Nu mă temeam de nimeni și nu iubeam pe nimeni. Mai târziu am privit în urmă cu mirare la felul meu de a fi din acele vremuri. Cât de inutil aș fi fost dacă aș fi urmat calea fărădelegilor! Viața mea se asemăna cu cea a unui animal, iar mintea se afla în primejdia de a se destrăma; aș fi devenit o simplă brută. Până atunci, obiceiurile sălbatice nu-mi pricinuiseră nici un rău ireparabil, puterile mele fizice crescuseră și înfloriseră sub înrâurirea lor, iar mintea, supusă aceleiași discipline, fusese tăbăcită de asprimea acestor virtuți. Dar acum, independența cu care mă făleam mă împingea în fiecare zi la acte de tiranie, iar libertatea se transforma, văzând cu ochii, în desfrâu. Mă aflam în pragul bărbăției. Pasiunile, puternice precum copacii din pădure, deja prinseseră adânci rădăcini în mine și se pregăteau să-mi năpădească, prin umbra lor înăbușitoare, cărarea vieții.

Tânjeam după fapte care să-mi depășească isprăvile copilărești și întocmeam vise bolnăvicioase pentru ceea ce urma să înfăptuiesc. Îmi ocoleam vechii camarazi și la scurtă vreme i-am pierdut. Ajunseseră la vârsta la care erau trimiși să-și împlinească destinul în viață, în vreme ce eu, un proscris ce nu avea pe nimeni să-l

îndrume şi să-l îndemne înainte în viaţă, m-am poticnit. Cei bătrâni începuseră să mă arate cu degetul drept exemplu, cei tineri mă vedeau ca pe o făptură diferită faţă de ei. Îi uram şi am început, ca ultimă şi cea mai josnică formă de degradare, să mă urăsc şi pe mine. M-am agăţat de obiceiurile mele sălbatice, însă, în bună măsură, le disprețuiam. Mi-am continuat războiul împotriva civilizaţiei, deşi nutream dorinţa de a-i aparţine.

Îmi repetam în minte neîncetat tot ce-mi mai aminteam din ce-mi povestise mama despre viaţa din trecut a tatălui meu. Contemplam puţinele relicve ce-mi rămăseseră de pe urma lui, iar acestea invocau un rafinament mult mai mare decât tot ce se putea afla prin acele bordeie de munte, dar nimic nu-mi putea servi drept ghid care să mă îndrume către un mod diferit şi mai plăcut de viaţă. Tatăl meu trăise printre nobili, dar tot ce ştiam despre această viaţă era nepăsarea lor de mai târziu. Numele regelui, cel căruia muribundul meu tată îi adresase ultimele sale rugăminţi şi cel care le nesocotise cu barbarie, era asociat în mintea mea doar cu ideile de neomenie, nedreptate şi vrajba izvorâtă din acestea. Mă născusem pentru un scop mai mare decât eram; şi mai mare era ceea ce aveam de gând să devin, însă ideea de măreţie, cel puţin aşa o vedeam prin percepţia mea denaturată, nu era legată cu orice preţ de cea de bunătate, iar gândurile mele sălbatice nu erau scrutate de considerente morale când se revoltau în vise de mărire. Astfel că mă aflam pe o culme deasupra unei mări de răutate ce îşi rostogolea valurile la picioarele mele. Mă pregăteam să mă azvârl în ea şi să năvălesc ca un şuvoi asupra tuturor opreliştilor ce mă ţineau departe de obiectul dorinţelor mele, până când o influenţă mai ciudată s-a aşternut peste izvorul norocului meu şi i-a schimbat cursul nestăvilit în ceea ce păreau a fi, prin contrast, meandrele blânde ale unui pârâiaş care înconjura o pajişte.

CAPITOLUL II

Trăiam departe de locurile înțesate de oameni, iar zvonurile despre războaie sau schimbări politice ajungeau până la sălașele noastre montane ca niște simple zgomote. Anglia fusese scena unor mari războaie în timpul copilăriei mele. În anul 2073, ultimul dintre regii săi, vechiul prieten al tatălui meu, a abdicat dând ascultare puterii blânde a protestelor supușilor săi, iar apoi s-a instituit o republică. Le-au fost acordate moșii întinse monarhului detronat și familiei sale, a primit titlul de Conte de Windsor, iar castelul Windsor, un vechi domeniu regal, cu pământurile sale întinse, a rămas în stăpânirea sa. La scurt timp a murit, lăsând în urma sa doi copii: un fiu și o fiică.

Fosta regină, prințesă a casei de Austria, își îmboldise de multă vreme soțul să se împotrivească trebuințelor acelor vremuri. Era trufașă și lipsită de teamă, prețuia mult dragostea de putere și simțea un înverșunat dispreț față de el pentru că se descotorosise atât de ușor de un regat întreg. Doar de dragul copiilor consimțise să rămână, lipsită de regalitatea ei, și să fie parte a republicii engleze. Când a rămas văduvă, și-a concentrat toate puterile să-l educe pe fiul său, Adrian, cel de-al doilea conte de Windsor, încât să-i îndeplinească urzelile ambițioase. Din laptele pe care îl sugea de la mamă aflase că menirea lui era să crească având drept singur scop redobândirea coroanei pierdute. Adrian împlinise cincisprezece ani. Viața lui era dedicată învățăturii și deja își depășise cu mult vârsta prin cunoștințele și înzestrările sale. Se zvonea că deja începuse să se opună viziunilor mamei și să îmbrățișeze principiile republicane. Însă chiar dacă era așa cum se zvonea, trufașa contesă nu împărtășea nimănui secretele educației pe care i-o dădea în sânul familiei. Adrian fusese crescut în singurătate și ținut departe de tovarășii pe care ar fi trebuit să-i aibă potrivit vârstei și rangului său.

Anumite împrejurări necunoscute o determinaseră să-l îndepărteze de sub tutela ei directă şi am auzit că urma să viziteze Cumbria. S-au răspândit o mie de poveşti care să explice purtarea contesei de Windsor, dintre care cel mai probabil nici una nu era adevărată, însă, cu fiecare zi ce trecea, era tot mai limpede că urma să avem printre noi un vlăstar nobil din vechea casă regală a Angliei.

Lângă Ullswater se afla o moşie întinsă cu un conac ce aparţinea familiei sale. Una dintre anexele acesteia era un parc mare, orânduit cu mult bun-gust şi plin de vânat. Prădasem adesea pe aceste meleaguri, iar paragina în care fusese lăsată moşia îmi uşurase mult raitele. Când s-a luat hotărârea că tânărul conte de Windsor va vizita Cumbria, au sosit lucrători să orânduiască moşia şi casa pentru a-l primi aşa cum se cuvine. Odăilor le-au fost redate splendoarea şi curăţenia, iar parcul, după ce i-au fost reparate acareturile, a început să fie păzit cu o străşnicie ieşită din comun.

Aceste veşti m-au tulburat peste măsură. Mi-au redeşteptat toate amintirile amorţite, sentimentele mele de nedreptate sugrumate şi au dat naştere unor porniri noi, de răzbunare. Nu mai eram în stare să-mi văd de treburile mele, toate planurile şi şiretlicurile le-am dat uitării, mi se părea că sunt pe cale să încep o nouă viaţă, şi nu sub cele mai bune auspicii. Greul războiului, gândeam eu, nu va întârzia să apară. Avea să sosească triumfător în ţinutul unde părintele meu fugise cu inima zdrobită, iar aici va da peste nefericiţii săi copii, lăsaţi cu zadarnică nădejde în grija regesculu său tată, ajunşi acum nişte bieţi cerşetori. Faptul că dacă ar fi aflat de existenţa noastră ne-ar fi tratat cu aceeaşi neobrăzare pe care tatăl său o înfăptuise prin distanţă şi absenţă îmi părea o urmare de nedezmînţit a tuturor lucrurilor ce se petrecuseră până atunci. Aşadar, aveam de gând să-l întâlnesc pe acest flăcăiandru de viţă nobilă, fiul unui prieten al tatălui meu. Avea să fie înconjurat de servitori, nobilii şi fiii de nobili îi erau însoţitori, întreaga Anglie răsuna la auzul numelui său, iar sosirea sa, ca o furtună, se auzea din depărtare. În vreme ce eu, neştiutor de carte şi necioplit, dacă aş fi intrat în contact cu el, aş fi apărut în ochii curtenilor ca dovada vie a acelei nerecunoştinţe care mă transformase în fiinţa degradată ce li se înfăţişa înainte.

Cu mintea plină de astfel de idei, de parcă aş fi fost cuprins de fascinaţie, mă apucasem să dau târcoale moşiei tânărului conte.

Urmăream progresul pregătirilor şi stăteam în preajma căruţelor din care se descărcau obiecte de lux aduse de la Londra, care mai apoi erau duse înăuntrul conacului. Să-şi înconjoare fiul de tot luxul demn de un prinţ făcea parte din planul fostei regine. Am zărit covoare bogate şi draperii din mătase, podoabe din aur, metale bogat încrustate, mobilă cu blazon şi toate acareturile de înalt rang aranjate astfel încât doar podoabele regeşti să ajungă sub privirea unui vlăstar regesc. M-am uitat la toate acestea, iar apoi mi-am întors privirea către propriile mele veşminte ponosite: de unde-o fi apărut deosebirea asta?

De unde altundeva dacă nu din ingratitudine, din falsitate, de pe urma unei părăsiri înfăptuite de tatăl acestui prinţ, din toată acea nobilă compasiune şi din pricina sentimentelor de generozitate?

Fără îndoială şi el, cel în al cărui sânge era amestecat şi sângele trufaşei mame, el, centrul recunoscut al bogăţiei şi nobilităţii regatului, fusese învăţat să repete numele tatălui meu cu dispreţ şi să batjocorească cererile mele îndreptăţite de protecţie. Mi-am dat silinţa să mă gândesc că toată această măreţie nu e altceva decât o orbitoare infamie şi că, înfigându-şi stindardul său cusut cu fir de aur alături de flamura mea pătată şi zdrenţuită, îşi proclama nu superioritatea, ci înjosirea. Cu toate acestea, îl invidiam. Grajdul lui cu cai frumoşi, armele cu lucrătură preţioasă, laudele ce-l însoţeau, adoraţia, slujitorii pregătiţi, rangul înalt şi stima, pe toate le consideram smulse cu de-a sila de la mine şi le invidiam pe toate cu nouă şi chinuitoare amărăciune.

Spre a încununa necazul pe care-l purtam în suflet, Perdita, visătoarea Perdita, părea să fie trezită la realitate de emoţie, când mi-a spus că era pe cale să ajungă contele de Windsor.

– Şi asta te bucură? am întrebat-o gânditor.

– Sigur că da, Lionel, răspunse ea, sunt chiar nerăbdătoare să-l văd; e descendentul regilor noştri, cel mai de seamă nobil al ţării, toată lumea îl admiră şi-l iubeşte. Se zice că rangul e cel mai neînsemnat merit al său; e generos, curajos şi prietenos.

– Ai învăţat o lecţie frumuşică, Perdita, îi zic, şi repet-o aşa cum e, însă uiţi dovezile pe care le avem pentru virtuţile contelui, generozitatea lui faţă de noi se vede în belşugul nostru, curajul, în protecţia pe care ne-o dă, iar prietenia, în felul în care ne ia în seamă.

Rangul lui e cel mai neînsemnat merit, zici? De ce toate virtuțile sale se trag doar din poziția lui? Pentru că-i bogat, se zice că-i și generos; pentru că-i puternic, e curajos; pentru că e bine servit, e prietenos. Lasă-i pe ei să-l numească așa, lasă toată Anglia să-l socotească așa, noi îl știm – e vrăjmașul nostru, vrăjmașul nostru meschin, mișel și trufaș; dacă ar fi fost înzestrat cu o părticică din virtuțile pe care spui că le are, ne-ar face dreptate, iar de-ar vrea doar să arate că vrea să lovească, n-ar trebui să lovească un dușman căzut. Tatăl său l a rănit pe al meu; tatăl său, de neatins pe tronul său, a îndrăznit să-l disprețuiască pe el, cel care se coborâse sub demnitatea lui, când a binevoit să se întovărășească cu un ingrat regal. Și noi, descendenți atât ai unuia, cât și ai celuilalt, trebuie să fim vrăjmași. O să afle că-mi simt rănile; o să-nvețe să se teamă de răzbunarea mea!

După câteva zile a sosit. Fiecare sălășluitor din cea mai mizerabilă colibă s-a dus să umfle puhoiul de oameni care s-a revărsat să-l întâmpine; chiar și Perdita, în ciuda ultimei mele filipice, s-a strecurat în apropierea drumului ca să-l vadă pe idolul tuturor. Eu, cu mințile oarecum pierdute, întâlnind pâlcuri de săteni în straie de sărbătoare, coborând de pe dealuri, m-am înstrăinat pe culmile învăluite în nori și, privind către stâncile golașe din jurul meu, am strigat: „Ele nu strigă să trăiască măritul conte!" Iar când noaptea s a lăsat, însoțită de o ploaie mocnită și rece, nu m-am întors acasă, întrucât știam că fiecare colibă răsună de laudele aduse lui Adrian. Pe măsură ce picioarele-mi amorțeau și înghețau, durerea-mi servea drept hrană urii mele nebune; ba mai mult, aproape triumfam sub tăria durerii, deoarece îmi părea că-mi dă un drept și o scuză pentru dușmănia pe care o simțeam față de nepăsătorul meu adversar. Toate erau puse pe seama lui, pentru că eu confundam atât de mult ideea de tată și fiu încât am uitat că cel din urmă putea să fie întru totul neștiutor de felul în care se lepădase de noi părintele său; iar în timp ce-mi plesneam cu palma capul care mă durea, am strigat: „O s-audă despre asta! O să fiu răzbunat! N-am să-ndur ca un slugoi. O să afle că, cerșetor și lipsit de prieteni cum sunt, n-am să mă las de bunăvoie batjocorit!" Fiecare zi, fiecare ceas adăugau câte ceva acestor greșeli gogonate. Laudele ce i se aduceau erau tot la fel de multe înțepături de năpârcă înfipte în vulnerabilul meu piept. Dacă-l zăream în depărtare călărind un cal roib minunat,

sângele-mi fierbea de furie, aerul părea otrăvit de prezența sa, iar engleza mea curată se preschimba într-un jargon josnic, fiindcă fiecare frază pe care-o auzeam era asociată cu numele și cinstea sa. Am răsuflat adânc să-mi domolesc această arsură dureroasă de la inimă printr-o ticăloșie care ar fi trebuit să-l facă să vadă scârba mea. Asta era culmea insultelor sale, să-mi stârnească asemenea sentimente insuportabile fără măcar să se sinchisească să dea vreun semn că a aflat de existența și de sentimentele mele.

În curând s-a dus vestea că Adrian se bucura foarte mult de parcul său și de ceea ce el adăpostea. Nu vâna niciodată, ci petrecea ore în șir privind turmele de animale aproape domesticite cu care fusese înzestrat parcul și poruncise să fie îngrijite cum nu se poate mai bine. Asta era o bună șansă pentru planurile mele de atac și am profitat de ea cu impetuozitatea brută specifică felului meu de viață. Mi-am pus în cap să-i încalc domeniul și să vânez cu cei câțiva camarazi pe care-i mai aveam, cei mai dârzi și nelegiuiți din trupă, dar toți s-au codit în fața primejdiei, așa că am rămas să-mi înfăptuiesc răzbunarea de unul singur. La început, faptele mele au rămas nebăgate în seamă, așa că am sporit îndrăzneala, urmele de pași în iarba plină de rouă, crengile rupte, urmele vărsărilor de sânge; în cele din urmă, mi-au trădat prezența în ochii pândarilor. Au sporit paza, așa că m-au prins și m-au închis. Am intrat între zidurile sumbre ale închisorii însuflețit de un extaz triumfător: „Acum știe cine sunt, am strigat, și va tot auzi despre mine!" Am petrecut doar o zi închis, iar spre seară am fost eliberat, după cum mi s-a spus, dintr-un ordin dat chiar de conte. Aceste vești m-au zvârlit de pe culmile onoarei, acolo unde mă ridicasem singur. Mă disprețuiește, mă gândeam, dar o să afle că eu sunt cel care-l disprețuiește și că-i disprețuiesc la fel de mult pedepsele și îndurarea. În noaptea următoare după ce-am fost eliberat, am fost prins din nou de pândari; din nou am fost închis, eliberat din nou și tot așa, îndărătnicia mea m-a împins să fiu prins în parcul interzis a patra noapte la rând. Pândarii erau mai furioși decât stăpânul lor din pricina încăpățânării mele. Aveau poruncă, dacă voi fi prins din nou, să fiu adus înaintea contelui, iar îngăduința lui îi făcea să se aștepte la un sfârșit pe care îl considerau nepotrivit pentru nelegiuirea mea. Unul dintre ei, care era

conducătorul celor care mă prinseseră, era hotărât să-şi satisfacă propria duşmănie înainte să mă dea pe mâna superiorilor săi.

Ceasul târziu la care apusese Luna şi grija nemărginită pe care fusesem silit s-o folosesc în cea de-a treia incursiune a mea au consumat atât de mult timp, încât o nelinişte sufletească şi o teamă mă cuprinseseră când am văzut că întunericul nopţii începuse să facă loc zorilor. M-am strecurat pe lângă ferigi, în patru labe, căutând întunecimea tufişurilor, în vreme ce păsările se trezeau cu cântece deloc binevenite deasupra mea, iar vântul răcoros al dimineţii, jucându-se printre crengi, mă făcea să-mi închipui că se aude câte un zgomot de paşi la fiecare răsucire. Inima îmi gonea când m-am apropiat de gardul din prăjini şi am pus mâna pe el, un salt m-ar fi dus în partea cealaltă, când doi pândari au ţâşnit, prinzându-mă într-o ambuscadă. Unul m-a trântit la pământ şi a început să mă biciuiască cu putere. Am sărit în picioare: aveam un pumnal la îndemână, am făcut un salt către mâna sa ridicată şi i-am lăsat o rană adâncă. Furia şi răcnetele omului rănit, urletele şi blestemele însoţitorului său, cărora le răspundeam cu aceeaşi amărăciune şi furie, îşi trimiseseră ecoul prin vâlcea, iar lumina dimineţii se întetea din ce în ce mai mult, nepotrivită, în frumuseţea sa cerească, înfruntării noastre brutale şi gălăgioase. Eu şi vrăjmaşul meu încă ne luptam, când rănitul a strigat: „Contele!" Am ţâşnit eliberându-mă din strânsoarea herculeană a pândarului, gâfâind din pricina eforturilor mele. Am aruncat priviri furioase către prigonitorii mei şi, lipindu-mă cu spatele de un copac, eram hotărât să mă apăr până în ultima clipă. Aveam hainele rupte şi, la fel ca mâinile, erau pătate cu sângele omului pe care-l rănisem. Cu o mână ţineam păsările moarte, prada câştigată cu atâta trudă, iar în cealaltă ţineam pumnalul, aveam părul încâlcit, faţa mânjită cu aceleaşi semne vinovate care stăteau mărturie împotriva mea prin picăturile ce se scurgeau de pe arma pe care-o purtam încleştată în mână. Întreaga mea înfăţişare era sălbatică şi mizerabilă. Înalt şi voinic cum eram, pesemne că arătam, aşa cum şi eram de fapt, ca cel mai josnic tâlhar care a călcat vreodată pe faţa pământului.

Numele contelui m-a făcut să tresar şi mi-a făcut tot sângele indignat ce-mi înfierbânta inima să năvălească în obraji. Nu-l mai

văzusem până atunci, mi-l închipuiam un tânăr trufaş, încrezut, care, dac-ar fi fost să-mi ceară socoteală, dacă ar fi binevoit să-mi vorbească, ar fi făcut-o cu toată trufia superiorităţii. Răspunsul meu era pregătit, un reproş pe care-l socoteam calculat astfel încât să-l înţepe exact în inimă. Însă se apropie de noi, iar înfăţişarea lui risipi, ca o adiere blândă dinspre apus, norii mâniei mele. Un băiat înalt, subţire şi plăcut, cu o fizionomie expresivă datorată excesului de sensibilitate şi rafinament, stătea înaintea mea, razele soarelui de dimineaţă îi poleiau cu aur părul lui de mătase şi împrăştiau lumina şi splendoarea pe chipul lui strălucitor.

– Ce-nseamnă asta? strigă el.

Oamenii începură să se apere cu sârg, iar el îi puse la punct zicând:

– Voi doi dintr-odată împotriva unui singur flăcău, mai mare ruşinea!

Se apropie de mine:

– Verney, strigă el, Lionel Verney, aşa ne întâlnim noi pentru prima dată? Noi ne-am născut să fim prieteni şi, cu toate că soarta rea ne-a ţinut departe, nu vrei să recunoşti legătura de prietenie pe care-am moştenit-o şi care, cred eu, de aici încolo ne va uni?

În timp ce vorbea, ochii săi sinceri, ţintiţi asupra mea, păreau să-mi citească drept în suflet, inima mea, sălbatica şi răzbunătoarea inimă, simţea înrâurirea acelei dulci bunătăţi revărsându-se asupra ei, în vreme ce glasul dătător de fiori, ca o dulce melodie, trezea un ecou mut în mine, tulburându-mi sângele până în adâncul fiinţei. Am vrut să răspund, să-i recunosc bunătatea, să accept prietenia pe care mi-o oferea, dar vorbele, vorbele potrivite, nu veneau pe buzele unui muntean aspru; i-aş fi întins mâna, dar pata vinovată de pe aceasta mă oprea s-o fac. Lui Adrian i se făcu milă de mutra mea şovăitoare:

– Vino cu mine, zise el, am multe să-ţi povestesc; vino acasă cu mine, ştii cine sunt?

– Da, am exclamat, cred că te cunosc şi că-mi vei ierta greşelile, fărădelegea mea.

Adrian zâmbi cu blândeţe, iar după ce împărţi câteva ordine pândarilor, se apropie de mine, mă luă de mână şi pornirăm împreună către conac.

Nu rangul lui, după tot ceea ce-am spus, cu siguranţă nu se putea bănui că rangul lui Adrian era acela care, de prima dată, îmi subjugase adâncul inimii şi îmi făcuse spiritul să se prosterneze înaintea lui. Şi nu doar eu îi simţisem atât de intim desăvârşirea. Sensibilitatea şi amabilitatea sa îi fascinau pe toţi cei din jur. Vioiciunea, inteligenţa şi agerul său spirit binevoitor încheiau cucerirea. Chiar şi la această fragedă vârstă, era un om citit şi pătruns de spiritul înaltei filosofii. Acest spirit îi dădea un ton cu o mare putere de convingere în discuţiile pe care le purta cu ceilalţi, astfel încât părea un muzician inspirat, care parcă de-abia ciupea, cu infailibilă iscusinţă, „lira minţii", producând astfel o divină armonie. Ca om, abia părea să fi aparţinut acestei lumi, trupul său subţire era depăşit ca însemnătate de sufletul ce sălăşluia înăuntru, era cu totul doar minte. Un pai să-ndrepţi spre pieptul său şi i-ar fi cucerit puterea, dar tăria acelui zâmbet ar fi îmblânzit un leu înfometat ori ar fi făcut o legiune de bărbaţi înarmaţi să-şi depună armele la picioarele lui.

Mi-am petrecut ziua cu el. La început, nu pomeni despre trecut sau despre orice fel de întâmplări personale. Pesemne avea de gând să-mi inspire încredere şi să-mi dea timp să-mi adun gândurile răvăşite. Vorbi despre lucruri generale şi îmi împărtăşi idei pe care nu mi le mai închipuisem niciodată. Am stat în biblioteca sa, iar el a vorbit despre vechii înţelepţi greci şi despre puterea pe care o dobândiseră asupra minţilor oamenilor doar prin puterea iubirii şi înţelepciunii. Încăperea era împodobită cu busturile multora dintre ei, iar el le descria calităţile pentru mine. Pe măsură ce vorbea, mă simţeam supus lui, iar toată mândria cu care mă lăudasem şi puterea erau stăpânite de tonurile pline de miere ale acestui băiat cu ochii albaştri. Rânduita şi ştearsa stăpânire a civilizaţiei, pe care înainte o credeam, din jungla mea sălbatică, inaccesibilă, îşi arăta poarta pe care el mi-o deschisese; am pătruns şi am simţit, când intram, că păşesc pe tărâmul natal.

Când veni seara, el se întoarse către trecut.

– Am o poveste de spus, zise el, şi multe explicaţii de dat în privinţa trecutului, poate mă poţi ajuta să-l mai scurtez. Ţi-l aminteşti pe tatăl tău? Eu n-am avut niciodată fericirea de a-l vedea, dar numele său este una dintre primele mele amintiri. E scris pe tăbliţele minţii mele ca o înfăţişare a tot ceea ce e galant, amabil şi

fascinant în privința unui bărbat. Spiritul său nu era cu mult mai vădit decât bunătatea fără de margini a inimii, pe care și-a revărsat-o într-o măsură atât deplină asupra prietenilor săi, încât lui i-a rămas, din păcate, doar o rămășiță.

Încurajat de acest elogiu, m-am apucat, drept răspuns la întrebările sale, să-i povestesc tot ceea ce-mi aminteam despre părintele meu, iar el îmi povesti acele împrejurări care au dus la scăparea din vedere a scrisorii trimise testamentar de tatăl meu. Mai târziu, când tatăl lui Adrian, pe atunci rege al Angliei, socotise că situația sa devine tot mai primejdioasă și purtarea sa tot mai rușinoasă, își dorea ca vechiul său prieten să fi fost acolo drept parapet împotriva furiei impetuoase a reginei, ca mediator între el și Parlament. Din clipa în care a părăsit Londra, în noaptea fatală a înfrângerii sale la masa de joc, regele n-a mai primit nici o veste despre el, iar când, după trecerea anilor, s-a străduit să-l găsească, i se pierduse orice urmă. Cu o părere de rău mai mare ca niciodată, s-a agățat de amintirea lui și i-a încredințat-o fiului său astfel încât, dacă avea să-l întâlnească vreodată pe acest prețios prieten, să-i dea orice ajutor în numele său și să-l asigure că, până în ultima clipă, afecțiunea lui s-a păstrat, în ciuda despărțirii și a tăcerii.

Cu puțină vreme înaintea vizitei lui Adrian în Cumbria, moștenitorul nobilului căruia tatăl meu îi încredințase ultimul său apel către stăpânul regesc pusese scrisoarea, cu sigiliul nerupt, în mâinile tânărului conte. Fusese găsită aruncată împreună cu o mulțime de hârtii vechi și doar o întâmplare o scosese la lumină. Adrian o citise cu mult interes și descoperise acolo spiritul viu al acelui geniu și al acelei înțelepciuni despre care auzise atâtea laude. Descoperise numele locului unde tatăl meu se retrăsese și unde murise, află despre existența copiilor săi orfani, iar în puținul timp scurs între clipa de când venise în Ullswater și întâlnirea noastră din parc se preocupase să întrebe despre noi și să pună la cale cât mai multe planuri în folosul nostru înainte să ni se prezinte.

Felul în care-mi vorbise despre tatăl meu îmi satisfăcuse vanitatea; vălul cu care-și acoperise delicat bunăvoința, invocând o îndeplinire conștiincioasă a ultimei dorințe a regelui, era o alinare pentru mândria mea. Celelalte sentimente, mai puțin nedeslușite, au fost stârnite prin modul său împăciuitor de a fi și prin căldura

generoasă a expresiilor sale, un respect pe care rareori îl întâlnisem până atunci, admirația și dragostea îmi atinseseră inima împietrită cu puterea lor magică, iar șuvoiul de afecțiune țâșnise înainte, nepieritor și pur. Seara ne-am despărțit și mi-a strâns mâna:

– O să ne mai întâlnim. Vino mâine la mine.

Am strâns mâna aceea generoasă și-am încercat să-i răspund, un înfierbântat „Dumnezeu să te binecuvânteze!" a fost tot ceea ce ignoranța mea a putut să pună în cuvânt și am plecat în grabă, copleșit de noile mele emoții.

Nu m-am putut odihni. Am rătăcit pe dealuri; un vânt dinspre apus le mătura culmile, iar stelele străluceau deasupra lor. Am continuat să fug, fără să bag în seamă lucrurile din jur, încercând să mi stăpânesc spiritul frământat din mine ostenindu-mi trupul. „Da, mă gândeam, aceasta e puterea! Nu să ai putere în brațe, să ai inima de piatră, să fii fioros și cutezător, ci bun, milos și blând!" Oprindu-mă dintr-odată, mi-am încleștat mâinile și, cu înfierbântarea unui nou prozelit, am strigat: „Să nu te-ndoiești de mine, Adrian, și eu voi deveni bun și înțelept!", iar apoi, copleșit de-a binelea, am plâns în hohote.

După ce această răbufnire de pasiune a trecut mai departe, m-am simțit mai stăpân pe mine. M-am întins pe pământ și, dând frâu liber gândurilor, mi-am revăzut viața de până atunci și am început, strat după strat, să scot la iveală greșelile inimii mele și să descopăr cât de brutal, sălbatic și nefolositor fusesem până atunci. Totuși, în clipa aceea nu puteam simți remușcări, pentru că mă simțeam de parcă m-aș fi născut din nou, sufletul meu se dezbărase de povara păcatelor trecute, pășise pe o cale nouă către nevinovăție și dragoste. Nimic aspru și grosolan nu mai rămăsese în nepotrivire cu sentimentele blânde pe care întâmplările zilei mi le însuflețiseră; eram ca un copil ce-și rostea peltic rugămințile în urma mamei, iar sufletul meu ca din lut fusese remodelat cu o mână de maestru căreia nici nu voiam și nici nu puteam să mă împotrivesc.

Așa a început prietenia mea cu Adrian, iar eu trebuie să păstrez amintirea acestei zile ca fiind cea mai fericită din viața mea. Atunci am început să fiu om. Am fost primit între acele hotare care despart natura intelectuală și morală a omului și-l deosebesc de animale. Cele mai alese sentimente ale mele au fost puse la

lucru spre a da un răspuns pe măsură pentru generozitatea, înțelepciunea și afabilitatea noului meu prieten. El, cu nobila sa bunătate, se bucura peste măsură să-și dăruiască, plin de mărinimie, comorile minții și averea pentru fiul de multă vreme părăsit al prietenului, acum regăsit, al tatălui său, vlăstarul acelei ființe pline de har despre ale cărei merite deosebite și înzestrări auzise vorbindu-se din copilărie.

După abdicarea sa, defunctul rege se retrăsese din tot ce însemna politică, însă în sânul familiei găsea puțină mulțumire. Fosta regină n-avea nici una dintre virtuțile vieții de familie, iar curajul și îndrăzneala pe care le poseda nu-i mai serveau la nimic după secesiunea soțului său: îl disprețuia și nu se sinchisea să-și ascundă sentimentele. Regele, ca să-i satisfacă pretențiile exagerate, își îndepărtase vechii prieteni și nu mai dobândise alții noi sub îndrumarea ei. În această lipsă de compasiune, își îndreptase atenția către fiul său care era aproape un copil, iar dovada timpurie a înzestrărilor și a sensibilității acestuia făcea din Adrian un păstrător deloc nepotrivit al încrederii tatălui său. Nu se plictisise niciodată să asculte poveștile repetate adesea de tatăl său despre vremurile trecute, în care tatăl meu jucase un rol distins; observațiile sale pătrunzătoare îi erau repetate băiatului, iar acesta le reținea. Istețimea, fascinația, chiar și defectele sale erau venerate din pricina afecțiunii pierdute; pierderea sa era deplânsă cu sinceritate. Chiar și disprețul reginei față de favorit fusese cu neputință să contenească admirația pe care i-o purta fiului său: era amară, sarcastică, disprețuitoare, dar își îndrepta cenzura grea atât asupra virtuților, cât și a erorilor sale, asupra prieteniei devotate și asupra iubirilor nesocotite, asupra dezinteresului și a risipei sale, asupra purtării încântătoare și asupra ușurinței cu care se lăsa pradă tentațiilor; dubla lovitură se dovedise prea grea și nu-și atinsese ținta. Nici măcar repulsia ei furioasă nu l-a împiedicat pe Adrian să și-l imagineze pe tatăl meu, așa cum spusese el, ca o întruchipare a tot ceea ce era galant, binevoitor și fascinant într-un bărbat. Prin urmare, nu era un lucru ciudat faptul că, atunci când a auzit despre existența vlăstarului acestui strălucit om, și-a întocmit un plan pentru a-i dărui toate foloasele pe care bogăția rangului său i le îngăduia. Când m-a găsit păstor vagabond pe dealuri, braconier, sălbatic

incult, bunătatea lui a fost fără ezitare. Pe lângă credința că tatăl său era într-o oarecare măsură vinovat pentru uitarea în care ne aflasem și pe lângă faptul că se legase să aducă orice fel de îndreptare, era bucuros să spună că, sub toată asprimea mea, licărea fără contenire o elevație a spiritului care putea fi distinsă față de simpla cutezanță animalică și pentru că moștenisem o asemănare de înfățișare cu tatăl meu, dovadă că toate virtuțile și însușirile sale n-au murit laolaltă cu el. Oricare ar fi fost acelea pe care le moștenisem eu, nobilul și tânărul meu prieten era hotărât că nu trebuie să se piardă din lipsa culturii.

Urmându-și planul, la întâlnirile noastre mă făcu să-mi doresc să particip la acea cultură care-i împodobea inteligența. Mintea mea activă, de îndată ce luă în stăpânire această nouă idee, se legă strâns de ea cu o formidabilă aviditate. La început, marea mea ambiție era să rivalizez cu meritele tatălui meu și să devin demn de prietenia lui Adrian.

Dar curiozitatea se trezi în curând, împreună cu o iubire sinceră de cunoaștere, și mă făcu să-mi petrec zile și nopți dedicate cititului și studiului. Deja eram bine familiarizat cu ceea ce-aș putea numi panorama naturii, schimbarea anotimpurilor și feluritele înfățișări ale cerului și pământului. Dar am fost de îndată uimit și încântat de brusca lărgire a pătrunderii mele, când perdeaua, care fusese trasă înaintea lumii intelectuale, a fost dată în lături și am văzut universul, nu doar așa cum se arăta simțurilor mele exterioare, ci așa cum se înfățișase celor mai înțelepți dintre oameni. Poezia și creațiile sale, filosofia cu cercetările și clasificările ei au trezit ideile adormite din mintea mea și au dat naștere altora noi.

Mă simțeam ca marinarul care, din vârful arborelui gabier, a descoperit pentru prima oară țărmul Americii și, la fel ca el, m-am grăbit să le dau de veste tovarășilor mei despre descoperirile din ținuturile necunoscute. Dar eu n-am reușit să stârnesc în nici un piept același apetit nesățios pentru cunoaștere pe care-l aveam. Nici măcar Perdita n-a putut să mă-nțeleagă. Eu trăiesm în ceea ce se numește, de regulă, lumea realității, iar acum mă trezisem pe un tărâm cu totul nou, unde descopeream că există un înțeles mai adânc în tot ceea ce vedeam, în afară de ceea ce-mi arătau ochii.

Visătoarea Perdita descifra în toate acestea doar un lustru nou pe o lectură mai veche, iar a ei era suficient de inepuizabilă încât s-o mulțumească. Mă asculta așa cum o făcea când îi povesteam aventurile mele, iar uneori o interesau soiul acesta de informații, dar ea, spre deosebire de mine, nu vedea asta ca pe o parte a ființei sale, ca pe un lucru pe care, după ce l-ai dobândit, n-ai mai fi putut să-l ignori cum nu poți ignora, de pildă, simțul pipăitului.

Amândoi căzusem de acord asupra iubirii pentru Adrian, deși ea, nefiind întru totul ieșită din copilărie, nu-i putea aprecia, așa cum o făceam eu, măsura meritelor și nu putea simți aceeași simpatie față de aspirațiile și opiniile lui. Eram pentru totdeauna alături de el. Natura sa avea o sensibilitate și o dulceață care dădeau un ton tandru și nepământean discuțiilor noastre. În plus, era vesel ca o ciocârlie care cânta ca dintr-un turn din înaltul cerului, avântându-se printre gânduri ca un vultur, inocent ca un porumbel cu ochii blânzi. Ar fi putut risipi gravitatea Perditei și-ar fi putut suporta înțepătura îndeletnicirii chinuitoare a firii mele. Am privit înapoi către neliniștitele dorințe și dureroasele strădanii alături de semenii mei de parc-ar fi fost un vis urât și m-am simțit schimbat într-o atât de mare măsură de parcă aș fi migrat într-un alt trup, ale cărui mecanisme, simțuri și nervi deopotrivă transformaseră reflectarea universului aparent în oglinda minții. Dar lucrurile nu stăteau așa; aveam aceeași tărie, printr-o sinceră poftă de simpatie, prin dorința mea de muncă sârguincioasă. Virtuțile mele bărbătești nu mă părăsiseră, cele pentru care Urania i-a cruțat pletele lui Samson în timp ce se odihnea la picioarele ei, dar totul era îmblânzit și umanizat. Adrian nu m-a instruit doar în adevărurile reci ale istoriei și filosofiei. Pe când mă învăța, prin mijlocirea acestora, să-mi stăpânesc propria nesăbuință și spiritul necultivat, mi-a deschis ochii către pagina vie a propriei inimi și mi-a îngăduit să-i simt și să-i înțeleg caracterul minunat.

Fosta regină a Angliei, încă din copilărie, se străduise să sădească planuri îndrăznețe și ambițioase în mintea fiului său. Văzuse că era înzestrat cu geniu și un talent fără egal și le cultivase spre a le folosi pentru îndeplinirea propriilor scopuri. Îi încurajase pofta de cunoaștere și dârzenia impetuoase, îi tolerase chiar și neîmblânzita lui dragoste de libertate în speranța că acestea,

așa cum se întâmplă adesea, vor duce la pasiunea pentru putere. Se străduise să-l crească simțind ură față de cei care înlesniseră abdicarea tatălui său. Dar, în această privință, nu reușise să-și atingă scopul. Oricât de fals îi erau înfățișate, istorisirile despre un mare și înțelept popor care-și afirma dreptul de a se guverna singur îi stârneau admirația, iar la începuturi deveni republican ca principii. Cu toate acestea, mama lui nu își pierduse nădejdea. La plăcerea de a conduce și la mândria trufașă a originii sale adăugase ambiția plină de cutezanță, răbdarea și stăpânirea de sine. Se dedicase în întregime studierii caracterului fiului său. Folosind laudele, cenzura și îndemnurile, încercase să caute și să atingă coardele potrivite și, cu toate că melodia ce se năștea sub atingerile sale părea să nu fie în armonie cu a sa, își clădea speranțele pe înzestrările lui și era încredințată că, în cele de urmă, avea să-l câștige de partea ei. Soiul acesta de exil prin care trecea el acum apăruse din alte cauze.

Fosta regină mai avea și o fiică de doisprezece ani. Sora lui vână, așa cum îi plăcea lui Adrian să-i spună, o făptură încântătoare și însuflețită, plină de sensibilitate și statornicie. Alături de copiii săi, nobila văduvă locuia tot timpul la Windsor și nu îngăduia vizite, în afară de ale propriilor susținători, călători din Germania natală, și de acelea întreprinse de câțiva miniștri străini.

Printre aceștia, aflându-se la mare cinste în ochii săi, se număra și prințul Zaimi, ambasador în Anglia din partea statelor libere ale Greciei, iar fiica sa, tânăra prințesă Evadne, își petrecea mult timp la castelul Windsor. În compania acestei radioase și inteligente grecoaice, contesa se liniștea, ieșind din starea ei obișnuită. Părerile legate de copiii ei o făceau să-și măsoare toate cuvintele și acțiunile ce-i priveau, însă Evadne era o jucărie de care nu se temea deloc, iar înzestrările și bucuria fetei aduceau puțină alinare în viața monotonă a contesei.

Evadne avea optsprezece ani. Deși petrecuseră mult timp împreună la Windsor, frageda tinerețe a lui Adrian împiedicase orice suspiciune privind natura legăturii lor. Însă el arătase o pasiune și o gingășie a inimii care depășea firea oamenilor obișnuiți și deja învățase să iubească în vreme ce frumoasa grecoaică îi zâmbea cu îngăduință. Era straniu pentru mine, cel care, deși eram mai mare

decât Adrian, nu iubisem niciodată, să fiu părtaş la sacrificiul inimii prietenului meu. Nu exista gelozie, nelinişte sau neîncredere în sentimentul său, ci dăruire şi credinţă. Viaţa lui fusese absorbită în existenţa iubitei sale, iar inima îi bătea la unison doar cu pulsaţiile ce-o însufleţeau pe a ei. Aceasta era legea secretă a vieţii sale: iubea şi era iubit. Universul era pentru el un sălaş în care să-şi ducă traiul alături de aleasa lui şi nu exista nici un complot al societăţii şi nici un lanţ de întâmplări care să-i pricinuiască fericire ori suferinţă. Deşi sistemul de relaţii sociale era o pustietate, ce junglă plină de tigri era viaţa! Prin miezul erorilor sale, în străfundurile cotloanelor sălbatice, exista o cărare neîncurcată şi înflorită pe care puteau păşi în siguranţă şi cu încântare. Drumul lor ar fi fost ca traversarea Mării Roşii, pe care-ar fi putut-o trece păstrându-şi picioarele uscate, cu toate că exista un zid ce se înalţa nimicitor pe amândouă laturile.

Ah! De ce trebuie să amintesc nefericita amăgire a acestui specimen fără de seamăn al omenirii? Ce anume din firea noastră ne împinge întotdeauna către durere şi suferinţă? Nu suntem făcuţi pentru desfătare şi, oricât de bine am fi acordaţi spre a primi emoţiile plăcute, dezamăgirea este timonierul nelipsit al corăbiei vieţii noastre şi ne duce fără milă către bancurile de nisip. Cine ar fi fost mai potrivit decât acest foarte bine înzestrat tânăr pentru a iubi şi a fi iubit şi pentru a culege o bucurie inalienabilă dintr-o pasiune pură? Dacă inima sa ar mai fi dormit câţiva ani, putea fi salvat, dar s-a deşteptat în timpul copilăriei sale, avea putere, dar nu şi ştiinţă, şi a fost distrusă la fel cum un mugur ce-a înflorit prea devreme e muşcat de gerul ucigaş.

N-am acuzat-o pe Evadne de ipocrizie sau că ar fi nutrit dorinţa de a-şi înşela iubitul, însă prima ei scrisoare pe care-am văzut-o m-a încredinţat că nu-l iubeşte. Era scrisă cu eleganţă şi, cu toate că era din altă ţară, cu o desăvârşită stăpânire a limbii. Caligrafia ei era cât se poate de frumoasă, exista ceva chiar şi în privinţa colii de hârtie şi în felul în care era împăturită, despre care până şi eu, cel care nu eram îndrăgostit şi necunoscător fiind în astfel de privinţe, puteam să înţeleg că este de bun-gust. Avea multă bunătate, recunoştinţă şi dulceaţă în expresiile sale, dar nu dragoste. Evadne era cu doi ani mai mare decât Adrian şi cine, la

optsprezece ani, ar fi iubit vreodată pe cineva mult mai tânăr? I am comparat scrisorile senine cu cele înflăcărate ale lui Adrian. Sufletul lui părea să se topească în cuvintele pe care le scria, iar acestea respirau pe hârtie, purtând cu ele o bucăţică din viaţa iubirii care era şi viaţa lui. Scrisul îl epuiza de obicei şi plângea deasupra lor, pur şi simplu din prisosul de emoţie pe care-l deşteptau în inima lui.

Sufletul lui Adrian era zugrăvit pe chipul său, iar tăinuirea şi amăgirea erau la antipozi faţă de neînfricata sinceritate a firii sale. Evadne îi ceru ca povestea iubirii lor să nu-i fie dezvăluită mamei sale şi, după ce o vreme a-ncercat s-o înduplece, i-a dat consimţământul. O concesie făcută în zadar, purtarea lui îi trădă repede secretul înaintea ochilor ageri ai fostei regine. Cu aceeaşi prudentă chibzuinţă care-i caracteriza tot felul de a fi, ea ţinu ascunsă descoperirea, însă se grăbi să-şi scoată fiul de sub influenţa atrăgătoarei grecoaice. Fu trimis în Cumbria, însă planul pentru trimiterea scrisorilor între îndrăgostiţi, pus la cale de către Evadne, rămase bine ascuns faţă de ea. Astfel că absenţa lui Adrian, aranjata în scopul despărţirii, îi unise cu legături mai strânse decât oricând. Îmi ţinea discursuri fără de sfârşit despre mult iubita sa ioniană. Ţara ei, cronicile sale antice, memorabilele bătălii de mai târziu, toate erau făcute părtaşe la strălucirea şi desăvârşirea ei. El acceptase să plece departe de ea pentru că ea-i poruncise să accepte, însă, dacă n-ar fi fost influenţa sa, el şi-ar fi declarat sentimentele înaintea Angliei întregi şi s-ar fi opus, cu neclintită statornicie, potrivniciei mamei sale. Prudenţa femeiască a lui Evadne înţelesese cât de inutilă ar fi fost o afirmare a hotărârilor lui până când nu s-ar mai fi adunat ani care să dea greutate puterii sale. Poate că exista, în plus, şi o pornire ascunsă împotriva unei legături înaintea întregii lumi cu un om pe care nu-l iubea; nu-l iubea, cel puţin, cu acea însufleţire pasională pe care, inima ei îi spunea, ar putea s-o simtă într-o bună zi faţă de un altul. El se supuse poruncilor sale şi petrecu un an de exil în Cumbria.

CAPITOLUL III

Fericite, de trei ori fericite au fost lunile, săptămânile şi ceasurile acelui an. Prietenia, mână-n mână cu admiraţia, blândeţea şi respectul, clădise un umbrar de desfătare în inima mea, până atunci aspră ca o sălbăticie neumblată din America, ca vântul cel fără de casă şi marea cea pustie. Nepotolita sete de cunoaştere şi afecţiunea nemărginită pentru Adrian se îmbinau să-mi ţină atât inima, cât şi inteligenţa ocupată şi, prin urmare, eram fericit. Nu-i altă fericire mai adevărată şi lipsită de nori precum e desfătarea îmbelşugată şi vorbăreaţă a tinerilor. În luntrea noastră, pe lacul din ţinutul meu natal, alături de pâraiele şi plopii galbeni ce străjuiau marginile, în vale şi dincolo de deal, cu toiagul aruncat deoparte, aveam o turmă mai nobilă de care să mă-ngrijesc decât nişte oi stupide, o turmă de idei nou-născute. Citeam sau îl ascultam pe Adrian, iar cuvintele lui, fie că ar fi fost vorba despre dragostea sa ori despre teoriile privind progresul omului, mă fermecau deopotrivă.

Uneori reveneau sufletul meu îndărătnic, dragostea mea pentru pericol, împotrivirea mea înaintea autorităţii. Însă asta se petrecea în absenţa lui; sub stăpânirea blândă a ochilor săi dragi, eram supus şi bun ca un copil de cinci ani care face ce-i spune mama sa.

După o şedere de aproape un an la Ullswater, Adrian vizită Londra şi se întoarse plin de planuri în folosul nostru. „Trebuie să-ţi începi viaţa, zicea el, ai şaptesprezece ani, iar o întârziere mai mare ar face ucenicia necesară din ce în ce mai plictisitoare." Prevăzuse că viaţa lui avea să fie una de luptă şi că eu trebuia să-i împărtăşesc truda. Spre a mă pregăti mai bine pentru această misiune, acum trebuia să ne despărţim. Considera că numele meu e unul binecunoscut spre a-mi deschide porţi şi îmi găsi o slujbă ca secretar

privat al ambasadorului de la Viena, unde să-mi pot începe cariera sub cele mai bune auspicii. În doi ani, aveam să mă-ntorc în ţara mea cu un nume respectat şi cu o reputaţie solidă.

Iar Perdita? Perdita urma să devină ucenica, prietena şi sora mai mică a lui Evadne. Cu tactul său obişnuit, se încredinţă că ea îşi păstrează independenţa într-o astfel de situaţie. Cum să refuzi ofertele acestui prieten generos? N-aveam de gând să le refuz, ci, în adâncul inimii, făcusem un legământ să-mi dedic viaţa, ştiinţa şi puterea, cele pe care, în măsura în care aveau orice valoare, el mi le dăruise, totul, toate înzestrările şi speranţele mele doar în slujba lui aveam de gând să le pun.

Astfel îmi făgăduiam călătorind spre destinaţie, însufleţit de o aşteptare înflăcărată, aşteptarea îndeplinirii a tot ceea ce ne-am făgăduit în copilărie în privinţa puterii şi desfătării de la maturitate. Păream că sosise acum clipa în care, lăsând îndeletnicirile copilăreşti la o parte, trebuia să păşesc în viaţă. Chiar şi în Câmpiile Elizee, Virgiliu descrie sufletele celor fericiţi ca fiind nerăbdătoare să soarbă din unda ce are să-i trimită înapoi în această zarvă a morţii. Unii arareori ajung în Câmpiile Elizee, pentru că dorinţele lor, depăşind posibilităţile, îi lasă la fel de săraci ca orice datornic fără o leţcaie. Cei mai înţelepţi filosofi ne-au vestit primejdiile lumii, înşelăciunile oamenilor şi trădarea din propriile noastre inimi, însă nu cu mai puţin curaj navigăm fiecare către ieşirea din port, întindem pânzele şi tragem de vâsle să nu pierim în mulţimea de vâltori de pe marea vieţii. Cât de puţini sunt cei aflaţi în floarea tinereţii care-şi ancorează corăbiile pe „nisipurile de aur" şi adună scoicile risipite acolo. Însă toţi, la sfârşitul zilei, cu coca spartă şi pânzele zdrenţuite, se-ndreaptă către ţărm şi fie naufragiază, fie ajung acolo sau găsesc vreun refugiu bătut de talazuri, vreun ţărm pustiu pe care să se lase azvârliţi şi să moară nejeliţi.

Armistiţiu cu filosofia! Viaţa e înaintea mea, iar eu mă zoresc s-o stăpânesc.

Speranţa, gloria, dragostea şi ambiţia fără de prihană îmi sunt călăuze, iar sufletul meu nu cunoaşte teama. Ceea ce-a fost, deşi dulce, s-a dus, prezentul e bun doar pentru că-i pe cale să se schimbe şi ce-i pe cale să vină îmi aparţine întru totul. Mă tem din pricină că inima mea bate? Aspiraţiile înalte îmi împing sângele să

curgă, ochii mei par a pătrunde prin miază-noaptea înceţoşată a timpului şi par a întrezări, prin adâncurile întunericului, înfăptuirea tuturor dorinţelor din sufletul meu.

Acum gata! Pe durata călătoriei mele aş putea să visez şi, cu aripi pline de viaţă, aş putea să ating culmea înaltului edificiu al vieţii. Acum, când am ajuns de-abia la poalele sale, penele mele sunt desfăcute, măreţele trepte sunt înaintea mea, iar eu, pas cu pas, trebuie să urc treptele minunatului templu.

– Vorbeşte! Ce uşă-i deschisă?[1]

Iată-mă sub o nouă-nfăţişare. Un diplomat: unul dintre căutătorii de plăceri dintr-un oraş plin de viaţă, un tânăr promiţător, favoritul ambasadorului. Totul era straniu şi minunat pentru păstorul din Cumbria. Cu răsuflarea tăiată de uimire, am pătruns pe scena plină de viaţă, ai cărei actori erau

Crinii slăviţi precum Solomon
Ce nici nu torc şi nici nu ţes.[2]

Curând, mult prea curând, am pătruns în vârtejul ameţitor, uitând ceasurile mele de studiu şi compania lui Adrian. Dorinţa pasională de compasiune şi căutarea arzătoare a obiectului râvnit încă mă caracterizau. Viziunea frumuseţii mă fermeca, iar manierele atractive ale bărbaţilor sau femeilor îmi câştigau pe deplin încrederea. Când un surâs îmi făcea inima să bată, îi spuneam extaz şi simţeam sângele vieţii fremătându-mi în trup când mă apropiam de idolul adorat în treacăt. Simpla năvală a vitalităţii era paradisul, iar la căderea nopţii nu-mi doream altceva decât reînnoirea iluziei îmbătătoare. Lumina orbitoare a încăperilor împodobite, siluetele minunate îmbrăcate în rochii splendide, mişcările unui dans, tonurile voluptuoase ale muzicii rafinate, toate îmi legănau simţurile într-un vis încântător.

Şi nu-i aceasta un soi de fericire? Am făcut apel la moralişti şi înţelepţi. Am întrebat dacă în liniştea reveriilor măsurate ale lor,

1. Euripide, „Ciclopul", în *Teatru complet*, traducere de Alexandru Miran, Editura Arc & Gunivas, 2005.

2. *Evanghelia după Matei*, în *Noul Testament*, 6:28, adaptat de P.B. Shelley în *Carlos I*, actul I.

dacă în adâncile meditații cu care-și umpleau ceasurile au simțit extazul unui tânăr novice la școala plăcerilor. Pot cumva razele liniștite ale ochilor cu care cercetează cerul să se măsoare cu scânteierile pasiunilor învălmășite ce le orbesc pe ale sale, sau oare influența filosofiei reci le poate îneca sufletul într-o bucurie egală cu a sa, cuprins „în această scumpă lucrare a desfrâului tineresc"[1]?

Însă, în realitate, nici meditațiile singuratice ale pustnicului, nici extazul tumultuos al chefliilor nu sunt capabile să mulțumească inima omului. De la unul strângem speculații pline de neliniște, iar de la celălalt, sațul. Mintea slăbește sub greutatea gândirii și scapătă către legăturile lipsite de inimă ale celor ce au drept singur scop desfătarea. Nu există nici un rod în bunătatea lor scârbădă, iar stâncile ascuțite pândesc pe sub undele zâmbitoare ale acestor ape puțin adânci.

Asta simțeam când dezamăgirea, osteneala și singurătatea m-au adus înapoi către inima mea, să adun de acolo bucuria de care se golise. Dispoziția mea șovăitoare tânjea după ceva care să le vorbească sentimentelor și, negăsind lucrul acela, m-am prăbușit. Astfel că, în ciuda desfătărilor nechibzuite care mă așteptau la începutul acesteia, impresia ce mi-a rămas despre viața mea la Viena este una de melancolie. Goethe zicea că în tinerețe nu putem fi fericiți decât dacă iubim. Eu nu iubeam, dar eram mistuit de o dorință neîmblânzită de a fi cineva în ochii celorlalți. Am devenit victima ingratitudinii și a cochetăriei reci, apoi am căzut în deznădejde și mi-am închipuit că nemulțumirea mea îmi dădea dreptul de a detesta lumea. M-am retras în singurătate, m-am întors la cărțile mele, iar dorința de a mă bucura din nou de compania lui Adrian a devenit o sete arzătoare.

Emulația, care în excesul său aproape dobândise însușirile otrăvitoare ale invidiei, le dădea imbold acestor sentimente. În acea vreme, numele și faptele unuia dintre compatrioții mei umpleau de admirație întreaga lume. Poveștile despre isprăvile sale, presupunerile despre acțiunile lui viitoare erau subiectele nelipsite ale momentului. Cât despre mine, nu eram supărat, dar simțeam că

1. Homer, „Către Hermes", în *Imnuri*.

laudele pe care le primea idolul erau frunze rupte din laurii sortiți lui Adrian. Însă trebuie să dau mai multe detalii despre acest răsfățat al sorții, acest favorit al lumii iubitoare de miracole.

Lordul Raymond era singura rămășiță a unei familii nobile, dar scăpătate. Din fragedă tinerețe își privise descendența cu vanitate și își deplângea cu amărăciune lipsa avuției. Cea mai de seamă dorință a sa era cea de mărire, iar mijloacele care să conducă spre acest scop erau considerente mai puțin importante. Trufaș, însă tremurând înaintea fiecărei demonstrații de respect, ambițios, însă prea mândru să-și demonstreze ambiția, dornic să obțină onoruri, însă un partizan al plăcerii, păși pe scena vieții. Se trezi întâmpinat în prag de câteva insulte, reale sau închipuite, de oarece respingeri de unde se aștepta mai puțin, de câteva dezamăgiri, grele de îndurat pentru mândria sa. Suferea grozav din pricina unei răni pe care nu putea s-o răzbune și părăsi Anglia sub jurământ să nu se mai întoarcă până nu soseau vremuri mai bune, când aceasta-i va putea recunoaște puterea pe care acum i-o disprețuia.

Deveni un aventurier în războaiele grecești. Curajul său nesăbuit și geniul pătrunzător au atras în curând atenția asupra sa. Deveni eroul favorit al acestui popor răsculat. Originea sa străină și refuzul de a renunța la loialitatea față de țara sa natală erau singurele care-l împiedicau să ocupe cele mai înalte ranguri ale țării. Însă, deși alții poate erau mai presus decât el ca titlu și etichetă, lordul Raymond deținea o poziție mult mai înaltă. Condusese armatele grecești către victorie, triumfurile lor erau toate ale sale. Când apărea el, orașe întregi ieșeau să-l întâmpine, cântece noi fuseseră împământenite drept melodii naționale, ale căror teme erau gloria, curajul și generozitatea lui. Se încheiase un armistițiu între greci și turci. În același timp, lordul Raymond, printr-o neașteptată șansă, deveni posesorul unei enorme averi în Anglia, acolo unde se întoarse, încununat de glorie, să-și primească răsplata de onoare și distincția, refuzată înainte pretențiilor sale. Inima sa mândră se răzvrăti împotriva acestei schimbări. Cu ce fusese diferit disprețuitul Raymond? Dacă dobândirea puterii sub forma averii provocase această schimbare, trebuia să simtă acea putere ca pe un jug de fier. Prin urmare, puterea era scopul tuturor străduințelor sale, mărirea era scopul spre care țintise întotdeauna. În

ambițiile deschise sau în intrigile ascunse, scopul său fusese același: de a atinge rangul cel mai înalt în propria sa țară.

Povestea aceasta mă umpluse de curiozitate. Evenimentele care s-au succedat revenirii lui în Anglia îmi stârniseră sentimente și mai puternice. Printre alte atuuri, lordul Raymond era nemaipomenit de frumos, toată lumea-l admira, iar pentru femei era un adevărat idol. Era curtenitor și dulce la vorbă, un cunoscător al artelor seducției. Ce nu putea să înfăptuiască acest om în învolburata lume a Angliei? Schimbările veneau unele după altele, iar eu nu știam întreaga istorie pentru că Adrian încetase să-mi scrie, iar Perdita se dovedise laconică în scrisorile sale. Umbla zvonul că Adrian devenise – cum aș putea să scriu acest cuvânt fatal – nebun, că lordul Raymond era favoritul fostei regine, sortit să devină soțul fiicei sale. Ba, mai mult, că acest nobil plin de aspirații reînviase pretențiile casei de Windsor la coroană și că, în cazul în care Adrian ar fi fost răpus de o boală incurabilă, ca urmare a căsătoriei cu sora lui, fruntea ambițiosului Raymond putea să fie înconjurată de cercul magic al regalității.

O astfel de poveste se răspândea trâmbițată din glas în glas. O astfel de poveste făcea șederea mea la Viena, departe de prietenul tinereții mele, de neîndurat. Acum trebuia să-mi îndeplinesc jurământul, acum trebuia să mă alătur lui și să-i fiu aliat și sprijin până la moarte. Rămas-bun plăcerilor curtenești, intrigilor politice, acelui labirint al pasiunii și al nebuniei! Sănătate, Anglie! Anglie natală, primește-ți copilul! Tu ești scena tuturor speranțelor mele, mărețul teatru în care se joacă singura dramă care poate, trup și suflet, să mă rabde și pe mine în desfășurarea ei. Un glas cât se poate de irezistibil, o putere neîngrădită mă atrăgea într-acolo. După o absență de doi ani, am debarcat la țărmul său, neîndrăznind să pun vreun soi de întrebare, temându-mă să fac orice fel de observație. Prima vizită mă gândisem s-o fac la sora mea care locuia într-o căsuță, o parte a darului de la Adrian, la marginea pădurii Windsor. De la ea trebuia să aflu adevărul despre protectorul nostru, trebuia să aflu de ce se retrăsese de sub protecția prințesei Evadne, trebuia să mă îndrume în privința înșurării pe care acest preaputernic și semeț Raymond o avea asupra sorții prietenului meu.

Nu mai fusesem niciodată în preajma Windsorului. Rodnicia şi frumuseţea ţinuturilor din jur mă umplură de o admiraţie ce creştea pe măsură ce mă apropiam de bătrâna pădure. Ruinele stejarilor maiestuoşi ce crescuseră, prosperaseră şi decăzuseră de-a lungul veacurilor delimitau hotarele până la care ajungea odinioară pădurea, în vreme ce zăplazurile şubrezite şi lăstărişul lăsat în paragină arătau că locul acesta fusese părăsit pentru plantaţiile mai tinere, ce luaseră naştere la începutul secolului al nouăsprezecelea, iar acum se înălţau în toată splendoarea maturităţii lor. Umilul cămin al Perditei se găsea la marginea celei mai vechi porţiuni, iar înaintea acestuia se întindea izlazul Bishopgate Heath, care, către răsărit, părea interminabilă, iar la apus era mărginită de pădurea Chapel Wood şi crângul Virginia Water. În spate, căsuţa era umbrită de venerabilii părinţi ai pădurii, sub care căprioarele veneau să pască şi care, majoritatea plini de scorburi şi putreziţi, întocmeau un grup fantastic, ce contrasta cu frumuseţea regulată a copacilor mai tineri. Aceştia, vlăstarele unei perioade mai apropiate, se înălţau drepţi şi păreau gata să înainteze fără teamă prin timpul ce avea să vină, pe când ceilalţi, răzleţiţi şi ponosiţi, nimiciţi şi rupţi, se încleştau unii de ceilalţi, iar ramurile lor slăbite, gemând sub vântul ce-i năpăstuia, păreau o ceată bătută de furtuni.

Un zăplaz simplu înconjura grădina căsuţei cu tavanul scund, ce părea să se supună măreţiei naturii şi să se fi ghemuit printre rămăşiţele venerabile ale unor timpuri uitate. Florile, copiii primăverii, îi împodobeau grădina şi pervazurile ferestrelor, iar în mijlocul acelui umil loc exista un suflu de eleganţă ce dezvăluia bunul-gust al locatarei sale. Cu inima zbuciumându-se în piept, am pătruns prin îngrăditură şi m-am oprit la intrare, i-am auzit glasul, melodios ca-ntotdeauna, care mă încredinţa de bunăstarea ei înainte s-o zăresc.

O clipă mai târziu a apărut şi Perdita. Stătea înaintea mea în floarea plină de prospeţime a feminităţii sale tinereşti, diferită şi, totuşi, la fel ca fata aceea de la munte de care mă despărţisem. Ochii ei nu puteau fi mai adânci decât fuseseră în copilărie şi nici chipul mai expresiv, însă expresia era schimbată şi sporită în frumuseţe. Inteligenţa i se aşternuse pe frunte; când zâmbea, chipul i

se împodobea cu cea mai blândă sensibilitate, iar glasul ei, scăzut şi melodios, părea adus în ton cu glasul iubirii. Trupul era alcătuit după cele mai feminine proporţii, nu era înaltă, însă viaţa ei de la munte îi sădise libertate în mişcări, astfel încât pasul ei uşor abia se auzi când străbătu vestibulul să mă întâmpine. Când ne-am despărţit, am strâns-o la piept cu o nestăvilită căldură. Ne-am întâlnit din nou şi s-au redeşteptat sentimente noi; când ne-am privit unul pe celălalt, copilăria ne-a trecut pe dinaintea ochilor de parcă am fi fost nişte actori în toată puterea cuvântului pe această scenă schimbătoare. Răgazul dură doar o clipă, şuvoiul amintirilor şi al sentimentelor fireşti ce fuseseră stăvilite năvăli, întreg, prin inimile noastre şi, cu cea mai duioasă emoţie, ne-am strâns iute în braţe.

După ce răbufnirea de sentimente înflăcărate a trecut, ne-am aşezat, cu gândurile limpezi, să vorbim despre trecut şi prezent. Am pomenit despre răceala din scrisorile ei, dar cele câteva minute pe care le petrecusem împreună îmi explicaseră îndestulător originea acestui lucru. Noi sentimente luaseră naştere în sufletul ei, pe care nu putea să le exprime în scris faţă de un om pe care-l cunoscuse doar în copilărie, însă ne-am revăzut, iar intimitatea noastră se reînnoise de parcă nimic n-o stăvilise vreodată. I-am povestit pe îndelete peripeţiile şederii mele peste hotare şi apoi am întrebat-o despre schimbările ce se petrecuseră acasă, cauzele absenţei lui Adrian şi viaţa ei retrasă.

Lacrimile ce-i umplură ochii surorii mele când am pomenit numele prietenului nostru şi roşeaţa din obrajii ei păreau să stea mărturie despre adevărul veştilor ce ajunseseră până la mine. Însă însemnătatea acestora era prea înfiorătoare ca să pot da crezare pe loc bănuielilor mele. Era cu adevărat anarhie în universul sublim al gândurilor lui Adrian, oare nebunia risipise legiunile bine rânduite încât nu mai era stăpân peste propriul său suflet? Prietene drag, această lume bolnavă n-a fost un tărâm bun pentru spiritul tău blând, i-ai lăsat cârmuirea pe mâna unei umanităţi false, care-a despuiat-o de frunze înaintea iernii şi ţi-a dezgolit viaţa tremurând în calea asprelor furtuni. Oare acei ochi blânzi, acele ferestre ale sufletului şi-au pierdut noima, sau doar privirea lor taioasă dezvăluie istoria îngrozitoare a rătăcirilor sale? Glasul

acela nu mai „viersuieşte cea mai încântătoare muzică"[1]? Îngrozitor, cât se poate de îngrozitor! Mi-am acoperit ochii de groaza schimbării şi lacrimile ce-mi curg şuvoi sunt mărturie pentru durerea pe care mi-o stârneşte această ruină de neînchipuit.

Dând ascultare cererii mele, Perdita îmi povesti pe îndelete împrejurările melancolice care-au dus la această încheiere.

Mintea sinceră şi încrezătoare a lui Adrian, înzestrată fiind cu toate harurile naturii, dăruită cu puterile transcendente ale intelectului, nepătată de umbra vreunui cusur (afară doar dacă independenţa lipsită de teamă a gândirii sale ar putea fi socotită astfel), era devotată, chiar dacă asemenea victimei devotate unui sacrificiu, iubirii sale pentru Evadne. Îi încredinţase ei spre păstrare comorile sufletului său, râvna către excelenţă şi planurile pentru binele omenirii. Pe măsură ce devenea bărbat, planurile şi teoriile sale, departe de a se fi schimbat din motive personale şi din prudenţă, au căpătat o nouă tărie din puterile ce simţea că se deşteaptă în el, iar dragostea lui pentru Evadne prinsese rădăcini adânci, în timp ce, pe zi ce trecea, devenea tot mai convins că drumul pe care-l urma era anevoios şi că trebuia să-şi caute răsplata nu în aplauzele sau în recunoştinţa semenilor săi, nici în succesul planurilor sale, ci în mulţumirea propriei inimi şi în dragostea şi compasiunea ei, ce trebuia să uşureze fiecare trudă şi să răsplătească fiecare sacrificiu.

În singurătate şi de-a lungul multor peregrinări departe de sălaşele omeneşti, îşi pusese la cale viziunile pentru reformarea guvernării Angliei şi progresul poporului. Bine-ar fi fost dacă şi-ar fi ascuns sentimentele până ar fi ajuns în posesia puterii care le-ar fi asigurat şi punerea în practică. Însă era nerăbdător înaintea anilor cât ar fi trebuit s-aştepte, era sincer şi netemător. Nu s-a mulţumit doar să refuze categoric urzelile mamei sale, ci şi-a făcut publică intenţia de a-şi folosi influenţa pentru a îngusta puterea aristocraţiei, spre a ajunge la o mai bună egalizare a avuţiilor şi privilegiilor şi pentru a introduce un sistem perfect de guvernare republicană în Anglia. La început, mama sa i-a tratat teoriile drept rătăciri sălbatice datorate lipsei de experienţă. Însă acestea

1. William Shakespeare, *Hamlet*, traducere de Leon Leviţchi şi Dan Duţescu, actul al III-lea, scena 2, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1976.

erau atât de metodic orânduite, iar argumentele, atât de bine susținute încât, deși încă aparent neîncrezătoare, ea începuse să se teamă de el. Încercă să discute cu el și, văzându-i inflexibilitatea, începu să-l deteste.

În mod ciudat, acest sentiment era contagios. Entuziasmul său pentru un bine care nu exista, disprețul față de sfințenia autorității, ardoarea și imprudența lui erau toate opuse rutinei obișnuite a vieții. Cei trecuți prin viață se temeau de el, cei tineri și necopți nu înțelegeau nobila gravitate a viziunilor sale morale și nu-l plăceau pentru că era diferit față de ei. Evadne participa glacial la teoriile sale. Considera că făcuse bine să-și afirme propria voință, dar își dorea să fi fost mai limpede pentru cei mulți. Ea n avea nimic din spiritul unui martir și nici nu înclina să-mpărtășească rușinea și înfrângerea unui patriot căzut. Cunoștea bine curățenia motivelor sale, generozitatea caracterului, iubirea lui devotată și înflăcărată față de ea și nutrea o mare afecțiune pentru el. La rândul lui, el îi răsplătea acest spirit de bunătate cu cea mai nesăbuită recunoștință, transformând-o în vistieria tuturor speranțelor sale.

Între timp, lordul Raymond se întoarse din Grecia. N-ar putea exista două persoane mai diferite decât Adrian și el. Cu toate nepotrivirile caracterului său, Raymond era, fără îndoială, un om de lume. Pasiunile îi erau nestăvilite și, fiindcă acestea puneau adesea stăpânire pe el, nu reușea întotdeauna să-și echilibreze purtarea pe linia limpede a propriului interes, însă propria sa răsplată, cel puțin, îi rămânea scopul cel mai important. Nu vedea în structura societății altceva decât o parte a mecanismului ce susține pânza pe care era schițată viața lui. Pământul se ntindea ca un drum pentru el, cerul era ridicat ca un baldachin pentru el.

Adrian considera că făcea parte dintr-un mare întreg. Simțea o afinitate nu doar față de neamul omenesc, toată natura îi părea asemănătoare lui. Munții și cerul erau prietenii săi, vânturile văzduhului și odraslele pământului erau tovarășii lui de joacă, în vreme ce el, care era doar centrul acestei oglinzi puternice, simțea cum viața i se amestecă cu universul existenței. Sufletul său era compasiune și se dedica adorării frumuseții și perfecțiunii. Adrian

şi Raymond s-au întâlnit, iar spiritul aversiunii a izvorât între ei. Adrian dispreţuia viziunile înguste ale politicianului, iar Raymond dispreţuia complet viziunile sale de filantrop.

Odată cu venirea lui Raymond, se stârnise o furtună ce pustiise dintr-o suflare grădinile de încântare şi cărările ferite pe care Adrian îşi închipuise că le-a pus deoparte pentru sine, drept refugiu împotriva înfrângerilor şi insultelor. Pe Raymond, izbăvitorul Greciei, oşteanul fermecător, cel care purta în înfăţişarea sa o urmă din tot ceea ce era specific climei din ţara sa natală, Evadne îl preţuia cel mai mult: pe Raymond îl iubea Evadne. Copleşită de noile sentimente, ea nu se opri să le cerceteze sau să-şi potrivească purtarea după altele în afara acelui sentiment tiranic ce-i uzurpase dintr-odată imperiul inimii. Cedă sub înrâurirea acestuia, iar urmarea cât se poate de firească asupra unei minţi nedeprinse cu emoţiile blânde făcu ca atenţiile lui Adrian să-i devină respingătoare. Deveni capricioasă, purtarea ei blândă faţă de el se preschimbă în asprime şi răceală detestabilă. Când văzu rugămintea sălbatică sau jalnică de pe chipul său expresiv, se înduplecă şi, pentru o vreme, reveni la vechea bunătate. Însă aceste fluctuaţii zdruncinau până în adâncuri sufletul sensibilului tânăr, nu se mai vedea stăpânul lumii pentru că avea parte de dragostea lui Evadne, simţea în fiecare nerv că furtunile cumplite ale universului minţii erau pe punctul de a-i ataca fiinţa fragilă ce se înfiora în aşteptarea lor.

Perdita, care pe atunci locuia cu Evadne, văzu tortura pe care-o îndura Adrian. Îl iubea ca pe un bun frate mai mare, o rudă care-o îndruma, o proteja şi o învăţa, fără asuprirea deseori întâlnită a autorităţii părinteşti. Ea îi adora virtuţile şi, cu un amestec de dispreţ şi indignare, observa cum Evadne îngrămădea pe capul lui mâhniri adânci, de dragul unuia care abia o lua în seamă. În disperarea lui solitară, Adrian o căuta adesea pe sora mea şi, cu vorbe ocolite, îşi exprima suferinţa, în vreme ce tăria sufletească şi agonia îşi împărţeau tronul minţii lui. În curând, din păcate, una dintre acestea a învins. Furia n-avu loc între emoţiile sale. Pe cine să se fi înfuriat? Nu pe Raymond, care n-avea habar de suferinţa pe care-o pricinuise, nici pe Evadne, pentru care sufletul său vărsa lacrimi de sânge; sărmana şi rătăcita fată, căci sclavă era, nu tiran şi, în miezul propriului său chin, el era mâhnit pentru destinul

ce-o aştepta. Odată, una dintre scrierile sale căzu în mâinile Perditei, era pătată cu lacrimi (şi oricine-ar fi citit ar fi făcut la fel): „Viaţa – astfel începea – nu-i aşa cum o zugrăvesc scriitorii în romanele idilice, nu se petrece în măsurile unui dans pentru ca, după câteva mişcări, să se ajungă la un final când dansatorii pot să şadă şi să-şi tragă sufletul. Cât timp există viaţă, există fapte şi schimbare. Mergem mai departe, legând fiecare gând de cel care i-a dat naştere, fiecare faptă de cea care-a precedat-o. Nici o bucurie sau tristeţe nu moare lipsită de urmaşi, pentru totdeauna fiind născută şi dând naştere, ţese lanţul ce-ntocmeşte viaţa noastră:

O zi o cheamă pe alta,
Şi tot astfel cheamă şi-nlănţuie lacrimă
Cu lacrimă şi durere cu durere.[1]

Adevărata decepţie e zeitatea păzitoare a vieţii omeneşti, ea stă la hotarul timpului nenăscut şi îndrumă evenimentele după cum apar. Odinioară inima mea sălăşluia uşoară-n pieptul meu, toată frumuseţea lumii era îndoit mai frumoasă, radia de lumina soarelui răspândită de propriul meu suflet. Ah, pentru ce iubirea şi ruina sunt pentru totdeauna alăturate în visul acesta muritor al nostru? Pentru ca atunci când ne transformăm propriile noastre inimi într-un culcuş pentru fiara cu-nfăţişare atât de blândă, însoţitoarea să intre şi ea şi să distrugă tot ceea ce putea fi o casă şi un adăpost".

Încetul cu încetul, sănătatea i-a fost zdruncinată de suferinţă, iar raţiunea i-a căzut pradă aceleiaşi tiranii. Purtarea lui se sălbătăci se, uneori era plin de cruzime, iar alteori era absorbit într-o melancolie mută. Fără de veste, Evadne părăsi Londra şi plecă la Paris. El o urmări şi o ajunse când nava se pregătea să ridice ancora. Nimeni nu ştia ce se petrecuse între ei, dar Perdita nu-l mai văzuse de atunci, trăia în sihăstrie, nimeni nu ştia unde, îngrijit de oameni aleşi de mama lui special pentru asta.

---

1. Pedro Calderón de la Barca, *El príncipe constante.*

CAPITOLUL IV

În ziua următoare, lordul Raymond se opri la căsuța Perditei, în drumul său către castelul Windsor. Îmbujorarea sporită din obrajii surorii mele și ochii strălucitori îmi dezvăluiseră pe jumătate secretul. Era perfect stăpân pe sine. Ne abordă pe amândoi curtenitor, părea să ne pătrundă imediat sentimentele, identificându-se cu noi. I-am cercetat fizionomia ce se schimba pe măsură ce vorbea, însă rămânea la fel de frumos cu fiecare schimbare. Expresia obișnuită a ochilor săi era una blândă, deși uneori îi putea face să scânteieze de cruzime. Avea chipul lipsit de culoare și fiecare trăsătură exprima dârzenia. Zâmbetul său era plăcut, deși dispreţul îi schimonosea buzele prea des – buze care, în ochii femeilor, erau însuși tronul frumuseții și al iubirii. Glasul său, de obicei blând, te făcea de multe ori să tresari din pricina unei ascuțite note discordante ce arăta că tonul scăzut pe care-l folosea de obicei era mai degrabă rezultatul unei deprinderi învățate decât al firii sale. Atât de plin de contradicții: de neclintit, dar arogant, blând, dar plin de cruzime, tandru, însă nepăsător, printr-o artă ciudată găsea o cale ușoară către admirația și iubirea femeilor; când le mângâia, când le trata ca un tiran, după starea sa de spirit, însă despot era întotdeauna.

Acum Raymond își dorea, fără îndoială, să pară prietenos. Spiritul, veselia și observațiile pătrunzătoare erau amestecate în vorbele lui, transformând fiecare frază pe care o rostea într-o străfulgerare de lumină. În curând reuși să-mi cucerească repulsia ascunsă. M-am străduit să-i urmăresc, pe el și pe Perdita, și să fiu cu luare-aminte la tot ce aud rău despre el. Însă totul părea atât de nobil și totul era atât de fascinant, încât am uitat de toate, în afară de plăcerea companiei lui. Încercând să mă inițieze pe scena societății

şi a politicii din Anglia, pe care aveam să urc şi eu în curând, îmi povesti câteva întâmplări şi îmi schiţă câteva personaje, iar discursul său, în curgerea-i bogată şi variată, îmi umplea toate simţurile de plăcere. Ar fi triumfat complet dacă n-ar fi făcut un singur lucru. Pomeni despre Adrian şi vorbi despre el cu dispreţul acela pe care cei cunoscători în tainele lumeşti îl alătură întotdeauna entuziasmului. Presimţi că se adună norii şi încercă să-i risipească, însă tăria sentimentelor mele nu-mi îngăduia să trec uşor peste acest subiect sfânt mie, aşa că i-am zis fără ocolişuri:

– Permite-mi să-ţi spun că sunt legat cu adânc devotament de contele de Windsor, este cel mai bun prieten şi binefăcător al meu. Îi venerez bunătatea, mă alătur opiniilor lui şi deplâng cu amărăciune prezenta şi, sper eu, vremelnica sa boală. Acea boală, prin specificul său, mă îndurerează peste măsură, nu pot să-i aud numele pomenit altfel decât în termeni de respect şi afecţiune.

Raymond răspunse, însă nu era nimic împăciuitor în răspunsul său. Am văzut în inima lui faptul că îi dispreţuia pe cei dedicaţi altor idoli decât cei lumeşti.

– Fiecare om, zise el, visează la ceva: dragoste, onoruri şi plăcere, tu visezi la prietenie şi te dedici unui nebun, ei bine, dacă aceasta este chemarea ta, eşti îndreptăţit, fără îndoială, s-o urmezi.

Unele gânduri păreau să-l înţepe, dar spasmul durerii care, pentru o clipă, îi schimonosi chipul îmi ţinu în frâu indignarea.

– Fericiţi sunt visătorii, continuă el, să nu-i deşteptăm! De-aş putea visa şi eu! Însă ziua mare şi strălucitoare e elementul în care trăiesc eu, strălucirea orbitoare a realităţii ocupă, pentru mine, scena. Până şi stafia prieteniei s-a dus, iar dragostea...

Se opri şi nu puteam bănui dacă dispreţul ce-i schimonosea buzele era îndreptat împotriva pasiunii sau chiar împotriva lui însuşi pentru că devenise sclavul ei.

Această istorisire ar putea fi luată drept exemplu privind relaţia mea cu lordul Raymond. Am devenit apropiaţi şi în fiecare zi mi-a dat ocazia să-i admir tot mai mult deprinderile puternice şi versatile care, împreună cu elocvenţa graţioasă şi plină de spirit şi averea lui acum enormă, făceau din el un om temut, iubit şi detestat mai mult decât oricare altul din Anglia.

Descendența mea, ce stârnea interes, dacă nu și respect, vechea mea legătură cu Adrian, favorurile ambasadorului al cărui secretar fusesem și noua apropiere față de lordul Raymond îmi ofereau acces cu ușurință în cercurile distinse și în cele politice ale Angliei. Din pricina lipsei mele de experiență, la început îmi părea că suntem în pragul unui război civil, fiecare dintre părțile implicate era violentă, caustică și neînduplecată. Parlamentul era scindat în trei facțiuni: aristocrați, democrați și regaliști. După ce Adrian își declarase predilecția față de forma republicană de guvernământ, cel din urmă dintre partide aproape se stinsese, lipsit de conducător, fără direcție; însă când lordul Raymond apăru ca lider, acesta se revigorase cu îndoită putere. Unii erau regaliști din pricina prejudecăților și a vechilor simpatii, erau mulți cu o înclinație moderată care se temeau la fel de tare de tirania capricioasă a partidului popular și de despotismul necruțător al aristocraților. Mai bine de o treime dintre membri se adunaseră sub conducerea lui Raymond, iar numărul lor nu contenea să crească. Aristocrații își clădeau speranțele pe precumpănitoarea lor avuție și influență, iar reformatorii pe însăși forța națiunii. Dezbaterile erau violente și cu atât mai violente erau discursurile susținute de fiecare ceată de politicieni pe măsură ce se adunau să-și pună la punct măsurile. Se aruncau vorbe pline de ocară, umblau amenințări și cu rezistența până la moarte, întrunirile populației tulburau buna liniște a țării. Dacă nu într-un război, cum altminteri puteau sfârși toate acestea? Însă, cu toate că văpăile nimicitoare erau cât pe ce să năvălească înainte, i-am văzut cum dau înapoi, îmblânziți de lipsa soldaților, de aversiunea pe care-o simțea toată lumea față de orice fel de violență, în afară de cea a discursurilor, și de politețea cordială și chiar prietenia liderilor ostili când se întâlneau în privat. Aveam o mie de motive să iau parte cu minuțiozitate la desfășurarea evenimentelor și să urmăresc orice turnură cu mare neliniște.

N-aveam cum să nu văd că Perdita îl iubea pe Raymond; mi se părea că și el o privea pe frumoasa fiică a lui Verney cu admirație și tandrețe. Cu toate acestea, știam că el grăbea căsătoria cu presupusa moștenitoare a titlului de contesă de Windsor, cu mari așteptări în privința avantajelor pe care le-ar fi dobândit din această

unire. Toți prietenii fostei regine erau și prietenii lui, nu trecea nici o săptămână în care să nu se consulte cu ea la Windsor.

N-o întâlnisem niciodată pe sora lui Adrian. Auzisem că e încântătoare, deschisă și fascinantă. Pentru ce-ar fi trebuit s-o văd? Există momente în care avem un sentiment nedesluşit că se apropie o schimbare inevitabilă în mai bine sau mai rău, care stă să apară în urma unui eveniment și, fie că e vorba despre ceva bun sau despre ceva rău, ne temem de schimbare și ocolim evenimentul cu pricina. Din acest motiv am evitat-o pe domnița de viță aleasă. Pentru mine, ea era totul și nimic, până și numele ei pomenit de alții mă făcea să tresar și să tremur, discuțiile necontenite privind căsătoria ei cu lordul Raymond însemnau pentru mine o adevărată agonie. Mi se părea că acum când Adrian era retras din viața activă, iar frumoasa lui Idris era cel mai probabil victimă a uneltirilor ambițioase ale mamei sale, era de datoria mea s-o protejez de influențele nepotrivite, s-o feresc de nefericire și să-i asigur libertatea de a alege, dreptul fiecărei ființe omenești. Dar cum aș fi putut s-o fac? Ea însăși mi-ar fi disprețuit amestecul. Deoarece apoi aș fi devenit, fără îndoială, obiectul indiferenței sau al desconsiderării ei, era mai bine, mult mai bine s-o evit, să nu mă dau în vileag înaintea ei sau a lumii batjocoritoare în privința șansei de a juca rolul nebun al unui nechibzuit și caraghios Icar. Într-o zi, la câteva luni după întoarcerea mea în Anglia, am părăsit Londra să-mi vizitez sora. Compania ei era cea mai de seamă consolare și încântare pentru mine, iar încrederea mea creștea de fiecare dată în așteptarea întâlnirii cu ea. Conversația era plină de observații ascuțite și de discernământ. Sub bolta ei plăcută, parfumată de cele mai dulci flori, împodobită cu mulaje splendide, vaze vechi și reproduceri după cele mai frumoase tablouri ale lui Rafael, Correggio și Claude pictate chiar de ea, mă desfătam într-un refugiu fermecat, neatins și inaccesibil disputelor zgomotoase ale politicienilor și capriciilor frivole ale modei. De astă dată, sora mea nu era singură și nici n-aveam cum să nu-i recunosc însoțitoarea: era Idris, cea care fusese până acum obiectul nevăzut al idolatriei mele nebune.

Cu ce cuvinte potrivite pentru uimire și încântare, cu ce expresii alese și curgere dulce a limbii aș putea s-o vestesc pe cea mai frumoasă, mai înțeleaptă și mai bună dintre toate? Cum aș putea să

redau, printr-o biată împreunare de cuvinte, aura de splendoare care-o înconjura, miile de grații care-o slujeau neostenite? Ceea ce te izbea când contemplai chipul acela fermecător era desăvârșita sa bunătate și sinceritatea, candoarea îi sălășluia pe frunte, simplitatea în ochi și blândețea cerească în zâmbet. Silueta ei înaltă și subțire se mlădia grațios ca un plop în briza dinspre apus, iar umbletul ca de zeiță îi aparținea unui înger înaripat, proaspăt pogorât din înaltul cerurilor. Frumusețea ca de perlă a chipului său era inundată de o îmbujorare pură, glasul ei se asemăna cu sunetul grav, stăpânit al unui flaut. Cel mai ușor ar fi, probabil, s-o descriu prin comparație. Am zugrăvit pe îndelete perfecțiunile surorii mele; cu toate acestea, era întru totul deosebită față de Idris. Perdita, chiar și când iubea, era rezervată și timidă, Idris era sinceră și încrezătoare. Una se retrăsese în singurătate, să se poată întări împotriva dezamăgirii și a nedreptăților, cealaltă pășea înainte în plină lumină a zilei, încredințată că nimic nu i-ar putea face rău. Wordsworth compara o femeie iubită cu două obiecte frumoase din natură, însă versurile lui întotdeauna mi-au părut a înfățișa mai degrabă un contrast decât o asemănare:

Frumoasă ca o viorea
Ascunsă-ntr-un ungher!
Strălucitoare ca o stea
Ce-i singură pe cer.[1]

O astfel de violetă era și dulcea Perdita, cutremurându-se și, de-ar fi fost să se-ncredințeze chiar și aerului, ferindu-se privirii, dar trădată de calitățile sale desăvârșite și răsplătind cu o mie de grații truda celor care-o căutau pe cărarea ei lăturalnică. Idris era ca o stea, împletită, în splendoarea-i neasemuită, în coroana nedeslușită a amurgului îmbălsămat, gata să lumineze și să încânte lumea ce-o slujește, ferită de orice întinare de distanța neînchipuită față de tot ceea ce nu-i era aidoma ei, celestă.

Am întâlnit această viziune a frumuseții sub bolta din grădina Perditei, prinsă într-o conversație însuflețită cu gazda sa. Când sora mea mă zări, se ridică și, luându-mi mâna, zise:

1. William Wordsworth, *Balade lirice.*

– Iată-l aici, așa cum ne-am dorit. El este Lionel, fratele meu.

Iris se ridică și își îndreptă către mine ochii de un albastru dumnezeiesc și zise cu o fermecătoare grație:

– Nici nu-i nevoie să te prezinți. Avem un tablou, pe care tatăl meu îl prețuia foarte mult, care-ți dezvăluie de îndată numele. Verney, trebuie să recunoști această legătură și, fiind prieten al fratelui meu, socotesc că pot avea încredere în tine.

Apoi, cu lacrimi în ochi și cu glasul tremurând, continuă:

– Scumpii mei prieteni, să nu considerați că e straniu ca acum, când vă vizitez pentru prima dată, să vă cer ajutorul și să vă încredințez dorințele și neliniștile mele. Doar vouă pot îndrăzni să vă vorbesc. V-am auzit numele lăudate de oameni nepărtinitori, sunteți prietenii fratelui meu și, prin urmare, sunteți și ai mei. Ce-aș putea să spun altceva decât că, dacă voi refuzați să mă ajutați, sunt cu adevărat pierdută!

Își ridică privirea către cer, în vreme ce tovarășii săi erau înmărmuriți, iar apoi, lăsându-se purtată de valul sentimentelor, exclamă:

– Fratele meu! Iubitul și nefericitul Adrian! Cum aș putea vorbi despre nenorocirile sale? Fără îndoială că ați auzit amândoi vorbele care umblă, poate dați crezare defăimărilor, dar el nu-i nebun! Chiar dac-ar spune-o un înger de la piciorul tronului lui Dumnezeu, eu pentru nimic în lume nu i-aș da crezare. E nedreptățit, trădat și închis; salvează-l, Verney! Trebuie s-o faci, scotocește orice colțișor al insulei unde-ar putea fi întemnițat, găsește-l și salvează-l din mâna prigonitorilor săi, adu-l în simțiri! Pentru mine! În toată lumea asta mare, nu mai am pe cine iubi în afară de el!

Rugămintea ei sinceră, atât de dulce și de înflăcărat exprimată, mă umplu de uimire și compasiune și, când adăugă, cu chipul și glasul înfiorat „Încuviințezi să pornești într-o astfel de aventură?", i am făgăduit, cu tărie și sinceritate, că-mi voi dărui viața să-l salvez și să-i redau bunăstarea lui Adrian. Apoi am vorbit despre planul pe care aveam să-l urmez și despre mijloacele pe care le-am putea folosi spre a descoperi unde se află. Când ne aflam în toiul discuției, lordul Raymond intră neanunțat: am zărit-o pe Perdita tremurând și prinzând o paloare de moarte, iar obrajii lui Idris s au îmbujorat. Trebuie să fi fost cât se poate de surprins la vederea

conclavului nostru, tulburat, mă gândeam eu, însă nu lăsă să se întrevadă nimic din toate acestea. Le dădu bineţe însoţitoarelor mele, iar mie îmi adresă un salut prietenos. Idris păru să ezite o clipă, iar apoi, cu multă blândeţe, spuse:

– Lord Raymond, mă încred în bunătatea şi onoarea domniei tale.

Zâmbind trufaş, îşi întoarse capul şi răspunse apăsat:

– Te încrezi cu adevărat, lady Idris?

Ea se strădui să-i citească gândurile, iar apoi răspunse cu demnitate:

– Cum pofteşti! Fără îndoială că cel mai potrivit lucru e să nu te compromiţi cu vreun soi de lucruri ascunse.

– Să-mi fie iertat, răspunse el, dacă te-am jignit. Fie că te încrezi în mine, fie că nu, te poţi bizui că voi face tot ce-mi stă în putinţă să-ţi îndeplinesc dorinţele, oricare-ar fi acelea.

Idris zâmbi drept mulţumire şi se ridică să-şi ia rămas-bun. Lordul Raymond îi ceru permisiunea de a o însoţi până la castelul Windsor, lucru pe care ea îl consimţi şi părăsiră căsuţa împreună. Eu şi sora mea am rămas cu adevărat ca doi netoţi care-şi închipuiseră că au dat peste o comoară din aur până când lumina zilei le dezvălui că e doar plumb, ca două muşte nătânge şi lipsite de noroc ce se jucaseră în razele soarelui şi s-au trezit prinse în pânza unui păianjen. M-am sprijinit de pervazul ferestrei şi am urmărit acele două minunate făpturi până s-au mistuit în adâncul pădurii, iar apoi mi-am întors privirea. Perdita nu se clintise, cu ochii aţintiţi în jos, cu obrajii palizi, cu buzele albe, nemişcată şi înţepenită, cu toate trăsăturile străbătute de nefericire. Oarecum înspăimântat, am vrut să-i iau mâna, însă ea şi-o retrase cu înfrigurare şi se strădui să se adune. Am implorat-o să-mi vorbească:

– Nu acum, răspunse ea, şi nici să nu-mi vorbeşti, dragul meu Lionel, nu poţi să-mi spui nimic pentru că nici nu ştii nimic. Ne vedem mâine. Până atunci, adio!

Se ridică şi ieşi din încăpere, dar apoi, oprindu-se lângă uşă, se sprijini de ea, de parcă gândurile care-i năvăliseră în minte o sleiseră de puterea de a se ţine pe picioare, şi zise:

– Lordul Raymond probabil se va întoarce. Spune-i, te rog, că trebuie să mă ierte, dar nu mă simt prea bine. Îl voi primi mâine

dacă poftește, la fel și pe tine. Cel mai bine ar fi să te întorci la Londra cu el, acolo poți să-ți faci cercetările despre contele de Windsor și poți să mă vizitezi din nou mâine, înainte să pornești în călătoria ta; până atunci, rămas-bun!

Vorbi cu glas șovăitor și încheie cu un oftat adânc. Am încuviințat ce mi-a cerut, iar ea m-a lăsat singur. Mă simțeam de parcă, din ordinea sistematică a lumii, m-am scufundat în haosul obscur, potrivnic, de neînțeles. Faptul că Raymond urma să se căsătorească cu Idris era mai mult decât de neîndurat. Cu toate acestea, pasiunea mea, deși se născuse titanică, era prea stranie, sălbatică și imposibilă să pot simți în clipa aceea suferința pe care-o văzusem în inima Perditei. Cum ar fi trebuit să acționez? Ea nu-mi destăinuise nimic, nu puteam să-i cer o explicație lui Raymond fără riscul de a fi trădat ceea ce însemna, probabil, taina ei cea mai de preț. Aveam să obțin adevărul de la ea în ziua următoare. Între timp, cât m-am frământat cu aceste gânduri, lordul Raymond se întoarse. Mă întrebă despre sora mea, iar eu i-am transmis mesajul ei. După ce reflectă asupra lui preț de o clipă, mă întrebă dacă aveam de gând să mă întorc la Londra și dacă aș vrea să-l însoțesc. Am încuviințat. Era cufundat în gânduri și n-a scos o vorbă o bună parte din drumul nostru, dar în cele din urmă zise:

– Trebuie să-mi ierți neatenția. Adevărul este că urmează mișcarea lui Ryland în seara aceasta, iar eu îmi cântăresc răspunsul.

Ryland era liderul partidului popular, un om realist și, în felul său, elocvent. Obținuse încuviințarea de a propune o lege prin care să se considere trădare orice străduință de a schimba actuala formă de guvernare a Angliei și legile cele mai de seamă ale republicii. Acest atac era îndreptat împotriva lui Raymond și a mașinațiunilor sale pentru restaurarea monarhiei.

Raymond mă întrebă dacă aș vrea să-l însoțesc la Parlament în seara aceea. Mi-am amintit despre cercetările pe care le aveam de făcut în privința lui Adrian și, știind că voi fi ocupat peste măsură, m-am scuzat.

– Ah, spuse însoțitorul meu, pot să te eliberez eu de ceea ce te împiedică acum. Vrei să faci cercetări în privința contelui de Windsor. Pot să-ți răspund la acestea pe dată: se află la reședința ducelui de Atholl, de la Dunkeld. Când a avut primele

sale clipe de tulburare, a rătăcit din loc în loc până când, ajungând în refugiul acela romantic, a refuzat să-l părăsească şi am făcut aranjamentele necesare cu ducele pentru a continua să rămână acolo.

M-a durut tonul nepăsător pe care-mi dăduse această informaţie şi i-am răspuns cu răceală:

– Îţi sunt îndatorat pentru informaţii, am să mă folosesc de ele.

– Aşa să faci, Verney, zise el, şi dacă vrei să-ţi duci mai departe căutările, am să te ajut. Dar mai întâi voi stărui să fii martor al deznodământului înfruntării din această seară şi al triumfului pe care sunt pe cale să-l obţin, dacă-l pot numi aşa, deşi mă tem că acea victorie va însemna, în fapt, pentru mine o înfrângere. Ce pot să fac? Speranţele cele mai dragi mie par a fi pe cale să se-ndeplinească. Fosta regină mi-o oferă pe Idris, Adrian e complet nepotrivit să moştenească titlul de conte, iar acest titlu de conte, în mâinile mele, se transformă într-un regat. Dumnezeule, cât este de adevărat! Neînsemnatul titlu de conte de Windsor nu-l mai poate mulţumi pe acela care va moşteni drepturile ce trebuie să-i aparţină pentru totdeauna persoanei care-l posedă. Contesa nu poate uita niciodată că a fost regină şi dispreţuieşte ideea de a lăsa o moştenire mai mică urmaşilor săi. Puterea ei şi agerimea mea vor reclădi tronul, iar fruntea aceasta va purta o coroană regală. Pot să fac asta, mă pot căsători cu Idris...

Se opri dintr-odată, chipul i se întunecă şi-şi schimbă expresia de câteva ori sub impulsul pasiunilor lăuntrice. L-am întrebat:

– Dar lady Idris te iubeşte?

– Ce-ntrebare, răspunse el râzând. O va face, desigur, aşa cum o voi face şi eu, după ce ne vom căsători.

– Începi cam târziu, îi zic eu ironic. Mariajul este considerat de obicei mormântul, nu leagănul iubirii. Prin urmare, eşti pe cale s-o iubeşti, dar n-o iubeşti deocamdată?

– Să nu-mi faci morală, Lionel. Îmi voi face datoria faţă de ea, poţi să fii sigur. Dragoste! Trebuie să-mi oţelesc inima împotriva ei, s-o izgonesc din fortăreaţa sa, s-o ţin cu baricade afară. Fântâna iubirii trebuie să-nceteze să mai curgă, trebuie secătuită de apă, iar gândurile pline de pasiune ce se adapă din ea să moară; vorbesc despre dragostea care m-ar stăpâni, nu cea pe care o pot eu stăpâni.

Idris e o tânără blândă, frumoasă, dulce şi e imposibil să nu simţi afecţiune pentru ea, iar afecţiunea mea este una sinceră, însă nu vorbesc despre dragoste; amorul, acest tiran şi subjugător de tirani, dragostea cea care până acum mă cucerea, acum mi-e sclavă, focul acela flămând, fiara de neîmblânzit, şarpele cu colţi; nu, nu, nu vreau să am nimic de-a face cu dragostea aceea. Spune-mi, Lionel, consimţi că ar trebui să mă căsătoresc cu această tânără doamnă?

Îşi întoarse către mine privirea pătrunzătoare, iar inima mea nestăpânită îmi izbi pieptul. I-am răspuns cu o voce calmă, dar cât de departe de calm era gândul întruchipat de cuvintele mele liniştite:

– Niciodată! N-aş putea consimţi niciodată ca lady Idris să se unească cu un om care n-o iubeşte.

– Pentru că o iubeşti tu însuţi!

– Domnia ta putea să nu facă risipă de zeflemele. Eu nici n-o iubesc, nici nu-ndrăznesc s-o iubesc.

– Cel puţin, continuă el disprețuitor, ea nu te iubeşte pe tine. Nu m-aş căsători cu o suverană aflată pe tron dacă n-aş şti sigur că inima ei e liberă. Însă, din păcate, Lionel, un regat este un cuvânt puternic şi sunt dulci pentru auz toţi termenii ce-ntocmesc stilul regalităţii. Nu regi erau cei mai de seamă bărbaţi din vremurile străvechi? Alexandru era rege, Solomon, cel mai înţelept dintre oameni, era rege, Napoleon era rege, Cezar a murit în încercarea de-a ajunge rege, chiar şi Cromwell, puritanul şi ucigaşul de regi, aspira la regalitate. Tatăl lui Adrian a renunţat la sceptrul deja sfărâmat al Angliei, însă eu aş ridica planta căzută, i-aş strânge laolaltă trupul sfâşiat şi aş ridica-o mai presus decât toate florile câmpului. Nu trebuie să te miri că ţi-am dezvăluit fără ocolişuri locul unde se află Adrian. Să nu presupui că sunt atât de slab şi de nesăbuit încât să-mi fondez suveranitatea spre care ţintesc pe o înşelăciune, mai ales una atât de uşor de descoperit pre-cum este adevărul sau falsitatea nebuniei contelui. Tocmai m-am întors de la el. Înainte de a decide în privinţa căsătoriei mele cu Idris, m-am hotărât să-l mai văd o dată şi să chibzuiesc asupra posibilităţilor sale de a-şi reveni. Este iremediabil nebun.

Mi s-a tăiat răsuflarea...

– N-am să-ţi prezint, continuă Raymond, toate amănuntele melancoliei. O să-l vezi şi o să judeci singur, deşi eu mă tem că

această vizită, inutilă pentru el, va fi insuportabil de dureroasă pentru tine. Am încă inima grea de atunci. Minunat şi blând aşa cum este el chiar şi când judecata sa este prăbuşită, eu nu-l venerez aşa cum o faci tu, dar m-aş lipsi de toate speranţele la coroană şi de mâna mea dreaptă numai să văd că i se întoarce mintea la cap.

Glasul său exprima cea mai profundă compasiune:

– Tu, fiinţă de neînţeles, am exclamat, încotro se-ndreaptă faptele tale în tot labirintul acesta de aspiraţii în care pari pierdut?

– Încotro? Către o coroană, o coroană din aur bătută cu pietre preţioase, sper. Totuşi nu îndrăznesc să mă încred şi, cu toate că visez la o coroană şi mă trezesc cu ea în gând, din când în când un diavol sâcâitor îmi şopteşte că nu-i decât o tichie de bufon ceea ce caut eu şi, de-aş avea mai multă minte, aş călca-o în picioare şi aş lua în locul ei ceea ce preţuieşte mai mult decât toate coroanele răsăritului şi domniile apusului laolaltă.

– Ce anume?

– Dacă aceasta va fi alegerea mea, atunci vei afla, acum nu-ndrăznesc să vorbesc, nici măcar să mă gândesc la aşa ceva.

Tăcu din nou şi, după o pauză, se întoarse către mine râzând. Când dispreţul nu-i inspira veselia, când bucuria adevărată îi zugrăvea trăsăturile cu o expresie de mulţumire, frumuseţea sa devenea ieşită din comun, divină.

– Verney, zise el, primul lucru pe care-am să-l fac când voi deveni regele Angliei va fi să mă unesc cu grecii, voi cuceri Constantinopolul şi voi supune întreaga Asie. Am gând să fiu un războinic, un cuceritor, numele lui Napoleon va păli pe lângă al meu, iar cei care mă vor admira cu înflăcărare, în loc să-i viziteze mormântul stâncos şi să slăvească meritele celui decăzut, îmi vor venera măreţia şi-mi vor preamări ilustrele înfăptuiri.

Îl ascultasem pe Raymond cu profund interes. Nu puteam să fiu altfel decât captivat de un om care părea să conducă lumea întreagă în vasta sa imaginaţie şi care se pierdea cu firea doar când încerca să se stăpânească pe sine. În plus, de cuvântul său avea să depindă propria mea fericire: soarta tuturor celor dragi mie. M-am străduit să ghicesc înţelesul ascuns al vorbelor sale. Numele Perditei nu fusese pomenit, dar n-aveam nici o îndoială că dragostea pentru ea îi pricinuia îndoielile pe care le arătase în

urmărirea scopurilor. Şi cine-ar fi fost mai demnă de dragoste decât sora mea cu spiritul său plin de noblețe? Cine ar fi meritat mâna acestui rege ce se ridica singur în slăvi mai mult decât ea, cea a cărei privire părea să aparțină unei regine? Cine-l iubea așa cum îl iubea ea, în ciuda faptului că dezamăgirea îi înăbuşea pasiunea, iar ambiția ei dădea lupte grele cu ambițiile lui?

Seara am pornit împreună către Parlament. Raymond, care știa că planurile şi perspectivele sale urmau a fi hotărâte în urma dezbaterii aşteptate, era vesel şi lipsit de griji. Un murmur, ce părea să fi fost pricinuit de zece mii de roiuri de albine, ne izbi când ne-am făcut intrarea în salonul de cafea. Se strânseseră pâlcuri de politicieni cu frunțile încruntate şi discutau cu glas tare ori în şoaptă. Cei din partidul aristocraților, cei mai bogați şi mai influenți oameni din Anglia, păreau a fi mai puțin neliniştiți decât ceilalți, deoarece dezbaterea urma să aibă loc fără amestecul lor. Lângă şemineu se aflau Ryland şi susținătorii săi. Ryland era un om de obârşie obscură care poseda o avere enormă moştenită de la tatăl său, ce fusese industriaş. Fusese martor, când era tânăr, la abdicarea regelui şi la reunirea celor două camere, Camera Lorzilor şi Camera Comunelor. Simpatizase cu acele mişcări populare şi îşi dedicase viața susținerii şi sporirii acestora. De atunci, influența moşierilor crescuse, iar, la început, lui Ryland nu-i displăcuseră maşinațiunile lordului Raymond care îi îndepărtaseră pe mulți dintre partizanii oponentului său. Însă treaba ajunsese acum prea departe. Nobilimea mai puțin avută saluta revenirea monarhiei drept un eveniment care să-i redea puterea şi drepturile acum pierdute. Spiritul pe jumătate dispărut al regalității se trezise în mințile oamenilor, iar aceştia, sclavi şi supuşi de bunăvoie, erau gata să-şi pună gâturile singuri în jug. Câteva spirite neclintite şi pline de bărbăție rămâseseră încă, piloni de nădejde ai țării, însă cuvântul „republică" se sleise pentru urechile oamenilor de rând şi mulți – iar acest eveniment avea să dovedească dacă era vorba despre o majoritate – tânjeau după strălucirea şi fastul regalității. Ryland începuse lupta de rezistență. Afirma că doar suferința sa poate face ca partidul să crească, însă vremea indulgenței s-a dus, iar cu o singură mişcare de braț va spulbera pânzele de păianjeni care-i orbeau pe concetățenii săi.

Când Raymond pătrunse în salonul de cafea, prezența i-a fost salutată de susținători aproape în urale. S-au adunat în jurul său, s-au numărat și au descris în detaliu motivele pentru care urmau să primească acum anumiți membri care nu-și declaraseră încă apartenența. După ce-au trecut peste câteva chestiuni neînsemnate ale Parlamentului, conducătorii și-au ocupat jilțurile în încăpere. Larma de glasuri a continuat până când Ryland s-a ridicat să ia cuvântul, iar apoi s-a putut auzi până și cea mai încet șoptită observație.

Toate privirile erau ațintite asupra lui în timp ce stătea așezat, cu trupul greoi, glasul răsunător și manierele care, deși nu erau pline de grație, erau impresionante. Mi-am întors privirea dinspre înfățișarea sa ca de oțel către Raymond, al cărui chip, învăluit de un zâmbet, nu i-ar fi trădat grijile. Cu toate acestea, buzele aveau un oarecare tremur, iar mâna îi era încleștată pe spătarul fotoliului pe care era așezat cu o putere plină de încordare, care-i făcea mușchii să tresalte.

Ryland începu elogiind starea în care se afla Imperiul Britanic. Le aminti anii trecuți, disputele mârșave care aproape stârniseră, pe vremea părinților noștri, un război civil, abdicarea fostului rege și înființarea republicii. Descrise această republică arătând cum oferise drepturi fiecărui cetățean al statului, spre a spori însemnătatea și chiar pentru a dobândi o vremelnică suveranitate. Compară spiritul regalist cu cel republican, arătă cum unul tindea spre a subjuga mințile oamenilor, în vreme ce toate instituțiile celuilalt serveau spre a-l ridica chiar și pe cel mai neînsemnat dintre noi către ceva măreț și bun. Arătă felul în care Anglia devenise puternică și locuitorii săi bravi și înțelepți datorită libertății de care se bucurau. Pe măsură ce vorbea, fiecare inimă se umplea de mândrie și fiecare chip strălucea de încântarea la amintirea că fiecare dintre cei de acolo erau englezi și că fiecare sprijinise și contribuise la fericita stare pe care o comemorau atunci. Fervoarea lui Ryland crescu, ochii i se luminară, iar glasul său își asumă tonul pasiunii. Există un singur om, continuă el, care-și dorește să schimbe toate acestea și să ne aducă înapoi la vremurile acelea de neputință și dispute, un om care îndrăznește să-și aroge cinstea ce se cuvine tuturor celor ce-au văzut lumina zilei în Anglia și să-și ridice numele

şi titlul mai presus de numele şi titlul ţării sale. Am văzut în clipa aceea că Raymond păli, îşi mută privirea dinspre orator şi o înfipse în pământ. Cei din încăpere se uitau unii la ceilalţi, însă, între timp, glasul vorbitorului le umplea auzul; tunetul denunţurilor sale le înrâurea mintile. Îndrăzneala cuvântării sale îi dădea greutate, toată lumea ştia că spunea adevărul, un adevăr ştiut, dar nu şi recunoscut. Rupsese de pe chipul realităţii masca cu care se acoperise, iar ţelurile lui Raymond, care până atunci se strecuraseră prin preajmă, ademenind pe ascuns, acum ajunseseră precum un cerb hăituit – chiar prins la strâmtoare –, după cum puteau să vadă cu toţii din schimbările nestăpânite ale chipului său. Ryland încheie propunând ca orice încercare de a reînscăuna puterea regală să fie declarată trădare şi trădător acela care se va strădui să schimbe forma actuală de guvernare. După încheierea discursului său izbucniră aplauze şi urale răsunătoare.

După ce propunerea îi fu susţinută, lordul Raymond se ridică în picioare, cu chipul blând, cu glasul calm şi melodios, cu purtările alese, iar graţia şi farmecul său apărură ca o adiere suavă de flaut după glasul zgomotos, ca de orgă, al adversarului. S-a ridicat, zise el, să vorbească în folosul propunerii onorabilului membru şi ar avea de adus doar o singură şi măruntă modificare. Era gata să se întoarcă la vremurile trecute şi să comemoreze disputele părinţilor noştri şi abdicarea monarhului. Cu noblete şi mândrie, zise el, se sacrificase ultimul şi ilustrul suveran al Angliei pentru ceea ce părea a fi mai bine pentru ţara sa şi se lepădase de o putere care mai putea fi păstrată atunci doar cu preţul sângelui supuşilor săi, aceşti supuşi care nu se mai numeau aşa acum; aceştia, prietenii şi egalii săi, drept recunoştinţă, le conferiseră lui şi familiei sale anumite favoruri şi distincţii pentru totdeauna. Li se oferise o vastă moşie şi primiseră cel mai de seamă rang între nobilii Marii Britanii. Cu toate acestea, s-ar putea presupune că ei nu-şi uitaseră vechea moştenire şi era greu ca moştenitorul să îndure încercări la fel cu orice alt pretendent dacă ar fi încercat să redobândească ceea ce, prin străveche rânduială şi moştenire, îi aparţinea. El nu pretinse că ar trebui să sprijine o astfel de încercare, spuse însă că o astfel de încercare ar fi justificabilă şi, în măsura în care aspirantul n-ar fi mers atât de departe încât să declare război şi să înalţe stindardul

în regat, vinovăția i-ar trebui privită cu îngăduință. Prin modificarea sa, el propunea să se introducă o excepție în lege în favoarea oricărei persoane care pretindea puterea regală din rândul conților de Windsor. Nici Raymond nu încheie înainte să zugrăvească în culori vii și strălucitoare splendoarea unui regat în opoziție cu spiritul negustoresc al republicanismului. Afirmă că fiecare supus al monarhiei engleze era atunci, la fel cum este și acum, capabil să dobândească un rang înalt și putere – cu o singură excepție, aceea a poziției de magistrat suprem, mai înalt și mai nobil în rang decât și-ar fi putut oferi o republică temătoare și dispusă la târguieli. Iar pentru această excepție, care era prețul? Natura bogățiilor și a influențelor ar fi silit să se restrângă lista de candidați la doar câțiva dintre cei mai bogați, și era cu mult mai primejdios faptul că răutatea și disputele stârnite în timpul confruntărilor ce aveau loc o dată la trei ani contrabalansau avantajele în ochii unor observatori imparțiali. Nu pot să redau curgerea vorbelor și măiestria cu care stăpânea limbajul, spiritul și ușoara ironie ce dădeau vigoare și înrâurire discursului său. Purtarea lui, șovăielnică la început, deveni fermă, chipul schimbător se ilumină de o strălucire supraomenească, iar glasul, unduitor ca muzica, era la fel de încântător ca aceasta.

Ar fi inutil să consemnez dezbaterea ce-a urmat după această cuvântare. S-au rostit discursurile partidelor care învăluiau problema în vorbe meșteșugite și-i acopereau înțelesul simplu într-o împletitură șerpuită de cuvinte. Propunerea a fost respinsă, iar Ryland a plecat plin de furie și disperare. Raymond, vesel și triumfător, s-a retras să viseze la viitorul său regat.

CAPITOLUL V

Există un astfel de sentiment numit dragoste la prima vedere? Şi dacă există, prin ce diferă natura lui faţă de dragostea întemeiată pe îndelungată luare-aminte şi creştere domoală? Poate că efectele ei nu-s permanente, însă sunt, câtă vreme durează, la fel de nestăvilite şi arzătoare. Păşim prin labirinturile neumblate ale societăţii, lipsiţi de bucurie, până când descoperim această dovadă care ne conduce prin labirintul către paradis. Natura noastră obscură, asemenea unei făclii neaprinse, doarme în lipsa ei de formă până când focul ajunge la ea, această viaţă a vieţii, această lumină a Lunii şi strălucire a soarelui. Ce mai contează dacă focul vine de la cremene şi oţel, hrănit cu grijă până ajunge flacără, se întinde încet către fitilul întunecat, ori că, iute, puterea radioasă a luminii şi căldurii transpare, dintr-o putere de acelaşi soi, şi aprinde pe loc farul şi speranţa? În cel mai adânc izvor al inimii mele, pulsul a fost tulburat, de jur împrejur, deasupra, dedesubt. Memoria se ţine înlănţuită şi mă-nvăluie, atârnând ca o mantie. În nici o clipă ce avea să vină n-aveam să mă mai simt ca în timpul ce-a trecut. Vedenia lui Idris plutea în aerul pe care-l respiram, ochii ei erau pentru totdeauna întorşi către ai mei, zâmbetul pe care-l purtam în amintire îmi orbea privirea stinsă şi mă-mpingea să păşesc precum o vedenie, nu într-o eclipsă, nu în întuneric şi pustiu, ci într-o lumină nouă şi strălucitoare, prea nouă, prea ameţitoare pentru simţurile mele omeneşti. Pe fiecare frunză, pe fiecare mică părticică din univers (precum apare gravat pe hiacint) se întipărise talismanul existenţei mele: EA TRĂIEŞTE! EA EXISTĂ! N-am avut răgaz încă să-mi cercetez sentimentul, să-mi cer socoteală şi să prind în frâu neîmblânzita pasiune; totul se însuma într-o singură idee, un singur sentiment, o ştiinţă – era viaţa mea!

Însă zarurile fuseseră aruncate: Raymond avea să se căsătorească cu Idris. Clopotele vesele de căsătorie îmi răsunau în urechi, auzeam felicitările întregii naţii după căsătorie. Ambiţiosul nobil urcase, în zborul iute al unui vultur, de la umilinţă la supremaţia regală şi până la dragostea lui Idris. Cu toate acestea, lucrurile nu stăteau chiar aşa! Ea nu-l iubea, mă numise prietenul ei şi-mi zâmbise, îmi încredinţase cea mai scumpă nădejde a inimii sale, bunăstarea lui Adrian. Acest gând îmi dezgheţă sloiurile din sânge şi, din nou, şuvoiul vieţii porni să curgă năvalnic înainte, spre a scădea iarăşi când gândurile mele tulburi îşi schimbau cursul.

Dezbaterea se încheie la trei dimineaţa. Sufletul meu era în fierbere, am străbătut străzile cu nerăbdătoare repeziciune. Cu adevărat îmi pierdusem minţile în noaptea aceea; dragostea, cea pe care o numisem titanică din naştere, se lupta cu deznădejdea! Inima mea, câmpul de bătălie, era rănită de călcâiul din fier al uneia şi udată de şuvoiul de lacrimi al celeilalte. Ziua, odioasă pentru mine, îşi arătă zorile. M-am retras la casa unde eram găzduit, m-am aruncat pe o sofa şi am dormit; somn să fi fost acela? Gândurile-mi rămăseseră treze, dragostea şi deznădejdea încă se mai luptau, iar eu mă zvârcoleam cu o durere de neîndurat.

M-am deşteptat oarecum buimac. Simţeam că ceva mă apasă greu, însă nu ştiam din ce pricină; am pătruns, dacă se poate spune aşa, într-un soi de cameră de consiliu a minţii mele şi i-am luat la întrebări pe diverşii miniştri ai gândirii adunaţi acolo; prea curând mi-am amintit totul, prea curând mădularele mi-au şovăit sub puterea aceea ce mă tortura; curând, mult prea curând mi-am dat seama că devenisem sclav!

Dintr-odată, fără de veste, lordul Raymond intră în camera mea. Venise plin de veselie, cântând imnul tirolez al libertăţii, mă salută cu o înclinare graţioasă din cap şi se aruncă pe o sofa în faţa bustului ce-l înfăţişa pe Apollo din Belvedere. După câteva observaţii mărunte la care am răspuns ursuz, dintr-odată începu să strige, uitându-se către bust:

–Mi se spune pe nume precum acestui învingător! Nu-i o idee rea, o să-mi folosească pentru noua monedă capul, le va prevesti viitoarele mele reuşite tuturor supuşilor docili.

Zise acestea în cel mai vesel şi mai binevoitor fel şi zâmbi, lipsit de dispreţ, dar într-o jucăuşă luare în râs către sine. Apoi chipul i se-ntunecă şi, cu tonul acela ascuţit ce-i aparţinea, începu să strige:

– Am dat o bătălie pe cinste seara trecută, o cucerire mai mare decât asta nu m-au văzut să fi dobândit nici câmpiile Greciei. Acum sunt cel dintâi om din stat, refrenul oricărei balade şi obiectul rugăciunilor murmurate ale tuturor bătrânelor. La ce meditezi? Tu, cel care-ţi închipui că poţi citi sufletul omenesc, precum lacul tău natal citeşte fiecare despicătură şi fiecare încreţitură a dealurilor dimprejur – spune ce gândeşti despre mine, cel ce râvneşte să ajungă rege, înger ori demon, ce-s?

Tonul acesta ironic era în dezacord cu inima mea ce stătea să se spargă, să dea-n clocot. Eram întărâtat de insolenţa sa şi i-am răspuns cu amărăciune:

– Există un spirit, nici înger, nici demon, sortit doar uitării.

I-am văzut obrajii pălind şi buzele albindu-i-se şi tremurând. Furia lui slujise doar spre a o aprinde pe a mea, iar eu am răspuns cu o privire neclintită ochilor ce mă priveau cu încruntare. Dintr-odată îşi retrase privirea, şi-o pironi în pământ, iar o lacrimă, pare-mi-se, îi umezi sprâncenele negre. M-am înmuiat şi cu emoţie involuntară am adăugat:

– Nu zic că tu ai fi astfel, dragul meu stăpân.

M-am oprit, uimit de tulburarea pe care-o trădase:

– Da, zise el în cele din urmă, ridicându-se şi muşcându-şi buza, silindu-se să-şi stăpânească pasiunea. Aşa sunt eu! Nu mă cunoşti, Verney, nici tu şi nici publicul nostru de aseară şi nici întreaga Anglie nu ştie nimic despre mine. Iată-mă aici, se pare, drept rege ales, iar mâna aceasta e pe cale să cuprindă un sceptru, fruntea aceasta simte în fiecare nerv al său coroana ce are să vină. Eu par să am putere, tărie, victorie, stând drept precum stă o coloană ce susţine o boltă, iar eu sunt... o trestie! Am ambiţie, iar aceasta îşi atinge scopul, visele nopţilor mele sunt îndeplinite, speranţele mele, trăite cu ochii larg deschişi, se împlinesc, un regat aşteaptă să primesc coroana, vrăjmaşii mei au fost doborâţi. Însă aici – îşi lovi pieptul cu putere –, aici există un răzvrătit, aici e piatra de încercare, această inimă atotstăpânitoare, pe care-o pot

goli de sângele său dătător de viaţă, însă cât timp mai păstrează o singură bătaie slabă, sunt sclavul ei.

Vorbi cu un glas deznădăjduit, apoi îşi plecă fruntea şi, ascunzându-şi chipul între palme, începu să plângă. Eu încă mai simţeam înţepăturile dezamăgirii, însă scena mă umplu de spaimă şi n-am reuşit să-i întrerup răbufnirea de pasiune. Se potoli în cele din urmă şi, aruncându-se pe sofa, rămase tăcut şi nemişcat, în afară de trăsăturile schimbătoare ce vădeau un puternic zbucium lăuntric. În cele din urmă se ridică şi zise, pe tonul său obişnuit:

– Trece timpul, Verney, iar eu trebuie să plec. Să nu uit motivul pentru care am venit aici. Vrei să mă-nsoţeşti la Windsor mâine? De-mi vei putea îndura compania, va fi, probabil, ultimul serviciu ori deserviciu pe care mi-l poţi face. Vrei să-mi onorezi rugămintea?

Îşi întinse mâna cu un aer aproape timid. M-am gândit repede: „Da, voi fi martorul ultimei scene a dramei". De altfel, înfăţişarea lui mă cucerise şi un sentiment de afecţiune faţă de el îmi umplu din nou inima; l-am rugat să-mi poruncească:

– Aşa am să fac, zise el cu veselie, e replica mea acum; să fii cu mine mâine-dimineaţă la şapte, fii discret şi credincios şi vei fi stolnic peste puţină vreme.

Zicând acestea, porni în grabă, se aruncă pe calul său şi, făcând un gest de parcă mi-ar fi oferit mâna să i-o sărut, îmi mai ură o dată, râzând, rămas-bun. Rămas singur, m-am străduit cu chinuitoare trudă să ghicesc motivul rugăminţii sale şi să prevăd evenimentele zilei următoare. Ceasurile au trecut fără să prind de veste, mă durea capul de la atâtea gânduri, iar nervii mei păreau să fie încărcaţi peste măsură; mi-am prins în mâini fruntea fierbinte, de parcă mâna febrilă ar fi putut să-i lecuiască durerea. Am fost punctual la ceasul stabilit pentru ziua următoare şi l-am găsit pe lordul Raymond aşteptându-mă. Am urcat în trăsura lui şi am pornit către Windsor. Mă mustrasem singur şi eram hotărât să nu-mi dau în vileag tulburarea lăuntrică.

– Ce greşeală a făcut Ryland, zise Raymond, când a crezut că o să mă învingă seara trecută! A vorbit bine, foarte bine, o astfel de cuvântare ar fi avut mai mulţi sorţi de izbândă dacă mi-ar fi fost adresată doar mie, în loc să fi vorbit pentru nătărăii şi ticăloşii

adunați acolo. Dacă eram doar eu, l-aș fi ascultat de dragul rațiunii, însă, când am văzut că se străduiește să mă învingă pe teritoriul meu, cu propriile mele arme, m-a ambiționat și lucrurile s-au petrecut așa cum s-ar fi așteptat toată lumea.

Am zâmbit neîncrezător și i-am răspuns:

– Eu împărtășesc felul de a gândi al lui Ryland și, dacă poftești, pot să-ți repet toate argumentele sale. Să vedem cât de înrâurit o să fii ca să-ți schimbi titlul din regalist în patriot.

– Repetiția ar fi inutilă, zise Raymond, de vreme ce mi le amintesc bine și mai am destule gândite chiar de mine ce vorbesc cu o convingere de netăgăduit. N-a explicat mai mult și nici eu n-am zis nimic despre răspunsul său. Tăcerea noastră s-a întins cale de câteva mile[1], până când ținutul cu câmpuri largi ori păduri umbroase și parcuri ne înfățișă privirilor locuri frumoase. După câteva observații despre peisaj și locuri, Raymond zise:

– Filosofii au numit omul un microcosm al naturii și au găsit o reprezentare în mintea interioară pentru toată această mașinărie a cărei funcționare e vizibilă în jurul nostru. Această teorie a fost adesea o sursă de haz pentru mine și am petrecut multe ceasuri de trândăvie punându-mi la încercare ingeniozitatea spre a găsi asemănări. Nu zicea lordul Bacon că „scăderea de la o disonanță la o consonanță, cea care dă multă dulceață muzicii, este aidoma cu sentimentele care sunt reîntrupate în ceva mai bun după oarece neplăceri"? Ce mare întinsă este valul de pasiune ale cărui izvoare sălășluiesc în propria noastră natură! Virtuțile noastre sunt nisipurile mișcătoare ce se înfățișează drept liniștite și cu ape puțin adânci, însă, dacă îngădui valurilor să se ridice și vânturilor să le izbească, sărmanul diavol ce-și pusese nădejdea în trăinicia lor le găsește scufundându-se de sub picioarele sale. Modele lumii, trebuințele sale, învățămintele și preocupările sale sunt vânturile ce ne mână voințele, precum norii ce se-ndreaptă cu toții în aceeași direcție. Dar când va fi să apară o furtună sub chipul dragostei, urii sau ambiției, norul trecător va porni înapoi, luptând triumfător cu aerul ce i se-mpotrivește.

– Cu toate acestea, i-am răspuns, natura se arată întotdeauna înaintea ochilor noștri cu înfățișarea unui pacient: câtă vreme

1. O milă terestră este echivalentul a 1.609,34 m.

există un principiu activ într-un om, capabil să stăpânească soarta şi măcar să se-mpotrivească furtunii până când reuşeşte cumva s-o înfrângă.

– Există mai multă amăgire decât adevăr în deosebirea pe care o faci, zise însoţitorul meu. Ne-am alcătuit cumva noi înşine alegându-ne caracterul şi puterile? Eu unul mă văd ca pe un instrument cu coarde, cu acorduri şi piedici – însă n-am nici o putere să răsucesc cheile de acordaj ori să-mi expun gândurile într-o cheie mai înaltă sau mai joasă.

– Alţi oameni, am completat eu, ar putea fi muzicieni mai buni.

– Eu nu vorbesc despre alţii, ci despre mine, răspunse Raymond, şi sunt un exemplu la fel de potrivit ca oricare altul. Nu-mi pot acorda inima după un anumit ton şi nu pot să-mi schimb voinţa după bunul meu plac. Suntem născuţi. Nu ne alegem nici părinţii, nici locul în lume, suntem educaţi de alţii sau de împrejurările din lume, iar această învăţătură, în amestec cu firea noastră înnăscută, este pământul din care răsar dorinţele, pasiunile şi raţiunile noastre.

– Există mult adevăr în ce rosteşti tu, i-am zis, cu toate acestea nimeni nu se îndrumă în acţiunile sale după această teorie. Cine oare, când face o alegere, zice astfel aleg eu, pentru că aşa se impune? Nu cumva, dimpotrivă, simte o libertate de voinţă în interiorul său care, deşi ar putea fi numită înşelătoare, încă îl împinge atunci când decide?

– Întocmai, răspunse Raymond, o altă verigă a lanţului neîntrerupt. Dacă ar fi acum să înfăptuiesc un act care mi-ar nimici speranţele şi mi-ar smulge veşmintele regeşti de pe mădularele de muritor, să le-mbrac în veşminte de doliu, lucrul acesta, crezi tu, ar fi un act de liberă voinţă din partea mea?

Vorbind astfel, mi-am dat seama că nu mergeam pe drumul obişnuit către Windsor, ci prind Englefield Green, către Bishopgate Heath. Am început să presimt că nu Idris era scopul călătoriei noastre, ci că eram adus să fiu martor al scenei ce avea să-i decidă soarta lui Raymond; dar şi pe cea a Perditei. Era limpede că Raymond şovăise pe durata călătoriei, iar nehotărârea i se trăda cu fiecare gest pe când pătrundeam în căsuţa Perditei.

l-am urmărit plin de curiozitate, hotărât fiind, dacă ezitarea lui avea să continue, s-o ajut pe Perdita să-şi ia inima în dinţi şi s-o învăţ să nesocotească dragostea lui şovăitoare, care se zbătea între a poseda o coroană şi pe ea, cea a cărei desăvârşire şi iubire întrecea preţul unui regat.

Am găsit-o sub bolta împodobită cu flori. Citea în gazetă despre dezbaterea din Parlament, care părea s-o fi condamnat la deznădejde. Inima sleită de puteri i se citea în ochii înfundaţi în orbite şi în înfăţişarea lipsită de viaţă. Un nor îi umbrea frumuseţea, iar suspinele dese erau mărturii ale suferinţei sale. Priveliştea avu un efect fulgerător asupra lui Raymond. Ochii îi străluciră cu tandreţe, iar căinţa îi învălui purtarea cu onestitate şi adevăr. Se aşeză alături de ea şi, luându-i gazeta din mână, zise:

– Nici un cuvânt în plus nu va mai citi scumpa mea Perdita despre disputa dintre nebuni şi nerozi. Nu-ţi voi îngădui să cunoşti cât de mare-i amăgirea mea, altfel mă vei dispreţui. Cu toate că o dorinţă, crede-mă, de a mă-nfăţişa înaintea ta nu învins, ci învingător m-a însufleţit în războiul meu de vorbe.

Perdita îl privi cu surprindere, chipul expresiv îi străluci preţ de o clipă cu tandreţe, simplul fapt că-l vedea era o fericire. Însă un gând amar îi umbri de îndată bucuria, îşi plecă ochii în pământ, străduindu-se să-şi stăpânească lacrimile ce ameninţau s-o copleşească. Raymond continuă:

– Eu n-am să joc un rol înaintea ta, copilă scumpă, şi nici n-am să mă-nfăţişez altfel decât sunt, slab şi nevrednic, mai potrivit să-ţi stârnească mai degrabă dispreţul decât dragostea. Cu toate acestea, tu mă iubeşti; simt şi ştiu că mă iubeşti şi de aici trag speranţele cele mai dragi mie. Dacă mândria te-ar fi mânat, sau chiar raţiunea, puteai foarte uşor să mă îndepărtezi. Fă-o, dacă inima ta mare, ce nu poate să îndure şovăiala mea, nu se poate coborî până la josnicia inimii mele. Părăseşte-mă dacă vrei, dacă poţi. Dacă sufletul întreg nu te îndeamnă să mă ierţi, dacă inima toată nu se deschide larg, precum o uşă, să mă primească în miezul ei, uită-mă, nu-mi mai vorbi niciodată. Eu, deşi am păcătuit împotriva ta până aproape dincolo de pragul iertării, eu sunt şi mândru deopotrivă, nu trebuie să existe rezerve în iertarea ta; fii fără oprelişti în dăruirea iubirii tale.

Perdita își plecă privirea, tulburată, dar mulțumită. Prezența mea o stingherea, așa că nu îndrăznea să se întoarcă și să-și privească iubitul în ochi sau să-l asigure de dragostea ei, în vreme ce o îmbujorare îi învăluise obrazul, iar aerul neconsolat se preschimbase într-o expresie de adâncă bucurie. Raymond își petrecu brațul după mijlocul ei și continuă:

– Nu tăgăduiesc că am cumpănit între tine și cea mai înaltă speranță pe care un muritor o poate avea, dar acum n-o mai fac. Ia-mă, plămădește-mă după placul tău, stăpânește-mi inima și sufletul pe vecie. De vei refuza să-mi împărtășești fericirea, voi părăsi Anglia în seara aceasta și nu voi mai păși înapoi aici niciodată.

– Lionel, ascultă-mă: fii martorul meu. Înduplec-o pe sora ta să ierte durerea pe care i-am pricinuit-o, înduplec-o să fie a mea.

– Nu-i nevoie de înduplecare, zise Perdita îmbujorată, ci doar de făgăduielile tale scumpe și de inima mea deschisă ce-mi șoptește că sunt adevărate.

În aceeași seară ne-am plimbat toți trei prin pădure și, cu limbuția pe care o însuflețește fericirea, îmi istorisiră în amănunt povestea iubirii lor. Era plăcut să-i văd pe trufașul Raymond și pe sfioasa Perdita preschimbați, prin iubirea lor fericită, în copii gânguritori și jucăuși, pierzându-și amândoi mândria ce-i înfățișa în deplinătatea mulțumirii pe care-o împărtășeau. Cu câteva seri înainte, lordul Raymond, cu fruntea încărcată de griji și inima năpăstuită de gânduri, își adunase toate forțele spre a-i amuți și spre a-i convinge pe legiuitorii Angliei că un sceptru nu e o povară prea grea pentru mâna lui, în vreme ce viziunile de mărire, război și triumf îi jucau înaintea ochilor. Zvăpăiat ca un copil plin de viață ce se joacă sprinten sub ochii îngăduitori ai mamei sale, își vedea speranțele împlinite acum, când lipise mâna măruntă și frumoasă a Perditei de buzele sale, în vreme ce ea, radiind de fericire, privea în iazul liniștit nu ca să se admire pe sine, ci sorbind cu nesaț din răsfrângerea siluetei sale și a iubitului ce i se arătau pentru prima dată într-o astfel de scumpă împreunare.

Am pornit să rătăcesc îndepărtându-mă de ei. Dacă extazul unirii încredințate era al lor, eu mă delectam cu cel al nădejdii redobândite. Priveam către turnurile regale ale Windsorului. Ce înalt era zidul și cât de puternică era opreliștea ce mă despărțeau de

Steaua Frumuseții! Dar nu de netrecut. A lui ea n-avea să fie. Mai sălășluiește câțiva ani în grădina ta natală, floare dulce, până când eu, prin trudă și prin vreme, voi dobândi dreptul să te culeg. Nu deznădăjdui și nu-mi porunci să deznădăjduiesc! Ce-ar trebui să fac acum? Mai întâi trebuie să-l caut pe Adrian și să-l aduc din nou în simțiri pentru ea. Răbdarea, blândețea și iubirea îl vor aduce în simțiri, dacă-i adevărat, precum spune Raymond, că și-a pierdut mințile; tăria și curajul îl vor salva de-i întemnițat pe nedrept.

După ce îndrăgostiții mi s-au alăturat din nou, am luat cina împreună sub boltă. Era cu adevărat o cină de basm; aerul era parfumat cu miros de fructe și vin și nici unul dintre noi nu începuse să mănânce ori să bea, chiar și frumusețea nopții rămăsese nebăgată în seamă, iar eu eram pierdut în visare. Spre miezul nopții, eu și Raymond ne-am luat rămas-bun de la sora mea și ne-am întors în oraș. Era plin de veselie, frânturi de cântece îi zburdau de pe buze, fiecare gând al minții sale, fiecare lucru din jurul nostru străluceau sub razele veseliei sale. Pe mine mă acuză că sunt melancolic, ursuz și invidios.

– Ba deloc, i-am zis, deși mărturisesc că gândurile mele n-au îndeletniciri la fel de plăcute ca ale gândurilor tale. Mi-ai făgăduit că o să m-ajuți să-l vizitez pe Adrian, te conjur să-ți ții făgăduiala. Nu mai pot zăbovi aici; tânjesc să-i alin ori să-i vindec boala celui mai bun prieten al meu. Voi pleca de îndată către Dunkeld.

– Tu, pasăre de noapte, răspunse Raymond, ce eclipsă arunci asupra gândurilor mele luminoase, silindu-mă să-mi amintesc acea ruină melancolică pierdută în pustiul minții, mai ireparabil decât o frântură dintr-o coloană sculptată pe un câmp năpădit de buruieni. Visezi că-l poți aduce în simțiri? Dedal n-a clădit o rătăcire atât de încâlcită în jurul Minotaurului precum a țesut nebunia ta în jurul rațiunii sale întemnițate. Nici tu și nici vreun alt Tezeu nu puteți întinde vreun fir prin labirintul pentru care, poate, doar o haină Ariadnă are cheia.

– Faci aluzie la Evadne Zaimi, însă ea nu se află-n Anglia.

– Și chiar de s-ar fi aflat, zise Raymond, n-aș găsi că-i înțelept ca ea să-l vadă. Mai bine să putrezești într-un delir nemărginit decât să fii victima lipsei metodice de rațiune a iubirii neîmpărtășite. Îndelungata lui boală probabil i-a șters din minte toate vestigiile

ei şi ar fi bine dacă acestea nu i-ar mai fi întipărite niciodată la loc. Ai să-l găseşti la Dunkeld, blând şi supus rătăceşte pe dealuri şi prin pădure sau stă şi ascultă lângă cascadă. S-ar putea să-l vezi cu părul plin de flori sălbatice, cu ochii plini de înţelesuri nedesluşite, cu glasul stins, el însuşi căzut pradă unei umbre. Culege flori şi buruieni şi împleteşte cununi din ele ori construieşte corăbii cu pânze din frunze îngălbenite şi bucăţi de coajă pe pârâu, bucurându-se când îşi găsesc calea fără primejdie ori plângând când naufragiază. Simpla lui amintire mă dezarmează. Pentru Dumnezeu! Primele lacrimi pe care le-am vărsat pe când eram copil mi-au năvălit în ochi când l-am văzut pe el.

Nu mai aveam nevoie şi de această istorisire spre-a mă-ndemna să-l vizitez. Mă îndoiam doar dacă ar fi trebuit sau nu s-o văd pe Idris din nou înainte să plec. Îndoiala mi-a fost însă risipită în ziua următoare. Dis-de-dimineaţă, Raymond veni la mine; primise veşti cum că Adrian era grav bolnav şi se părea că puterile sale erau prea sleite pentru a doborî boala.

– Mâine, zise Raymond, mama şi sora sa vor porni către Scoţia să-l mai vadă o dată.

– Iar eu voi porni astăzi, am strigat, chiar acum am să mă îmbarc într-un balon cu pânze şi voi fi acolo în patruzeci şi opt de ceasuri cel mult, poate chiar mai puţin, dacă vântul va fi prielnic. Rămâi cu bine, Raymond, fii fericit pentru că ai ales partea cea mai frumoasă a vieţii. Această întorsătură a destinului mi-a redat viaţa. M-am temut de nebunie, nu de boală – am o presimţire că Adrian nu va muri, poate că această boală e o criză şi el şi-ar putea reveni în simţiri.

Toate s-au înfrăţit în folosul călătoriei mele. Balonul se ridică la aproape jumătate de milă deasupra pământului şi, împins de un vânt prielnic, zburdă prin aer, iar aripile îi despicară aerul ce nu opunea nici un soi de împotrivire. În ciuda ţintei melancolice a călătoriei mele, spiritul mi-era îmbătat de speranţa dătătoare de viaţă, de mişcarea rapidă a corăbiei aeriene şi de curgerea îmbălsămată a aerului însorit. Pilotul abia clintea cârma sa înaripată, iar mecanismul zvelt al aripilor larg desfăşurate scotea un murmur liniştitor pentru simţuri. Dealuri şi câmpii, pâraie şi lanuri de porumb se puteau desluşi dedesubt, în timp ce noi înaintam iute şi în siguranţă,

ca lebedele sălbatice în zbor de primăvară. Maşinăria se supunea şi celei mai mărunte mişcări a cârmei şi, cu vântul ce sufla necontenit, nu exista nici o împotrivire ori obstacol în calea noastră. Atât de mare era puterea omului asupra stihiilor, o putere îndelung căutată şi cucerită de curând, însă prezisă din vremurile trecute de-acel prinţ între poeţi, recitând versurile spre marea uimire a pilotului, când a auzit cu câte sute de ani în urmă fuseseră scrise:

„O! Minte omenească, răutăţi multe poţi născoci încă,
Cercetezi arte stranii: cine-ar crede că, prin dibace muncă,
Un om viguros precum o uşurică pasăre va cutreiera
Şi prin văzduhul gol găsi-va calea de-a zbura?"

Am coborât din zbor la Perth şi, cu toate că eram ostenit din pricina ceasurilor îndelungate petrecute sub bătaia vântului, n-am vrut să mă odihnesc, ci mi-am schimbat doar mijlocul de transport, am pornit pe pământ în loc de aer, către Dunkeld. Soarele răsărea când am intrat în munţi. După trecerea veacurilor, muntele Birnam era acoperit din nou de o pădure tânără, în vreme ce pinii mai bătrâni, sădiţi la începutul veacului al nouăsprezecelea de către ducele de Athol, ofereau peisajului solemnitate şi frumuseţe. Răsăritul soarelui colora mai întâi vârfurile pinilor, iar mintea mea, pe care educaţia primită în inima munţilor o făcuse profund sensibilă la darurile naturii (fiind acum pe cale să-l văd din nou pe scumpul şi, pesemne, muribundul meu prieten), era straniu influenţată de vederea acelor raze îndepărtate. Fără îndoială că erau prevestitoare şi aşa le priveam şi eu, ca aducătoare de veşti bune pentru Adrian, de a cărui viaţă depindea fericirea mea.

Sărmanul meu prieten! Zăcea doborât de boală pe un pat, cu obrajii aprinşi de fierbinţeală, cu ochii pe jumătate închişi şi răsuflarea neregulată şi grea. Cu toate acestea, era mai puţin dureros să-l văd astfel decât să-l găsesc îndeplinindu-şi funcţiunile animalice fără contenire şi cu mintea bolnavă. M-am aşezat la căpătâiul său şi nu l-am părăsit nici zi, nici noapte. Amară sarcină era să-i văd sufletul şovăind între viaţă şi moarte, să-i văd obrazul fierbinte şi să ştiu că însuşi focul acela, care ardea atât de înverşunat acolo, îi consuma substanţa vieţii; să-i aud glasul gemând, fără a mai rosti

vorbe de dragoste și înțelepciune; să văd cu ochii mei mișcările fără noimă ale mădularelor sale, ce urmau să fie înfășurate în curând în giulgiul morții. Astfel că următoarele trei zile și nopți mi-au părut o înfăptuire a ceea ce soarta, drept încercare, îmi scosese în cale, iar eu am ajuns tras la față și slab precum o stafie din pricina neliniștii cu care-l vegheasem. În cele din urmă, ochii i s-au deschis ușor totuși, cu o privire ce părea că revine la viață; pălise și era slăbit, dar asprimea trăsăturilor fusese îmblânzită de apropiata convalescență. Mă recunoștea. Ce cupă plină peste măsură de fericită suferință a fost aceea când prima sa privire străluci recunoscându-mă, când îmi strânse mâna, acum mai înfierbântată decât a lui, și când îmi rosti numele! Nici o urmă din trecuta lui nebunie nu mai rămăsese să-mi tulbure bucuria cu tristețe.

În aceeași seară sosiră mama și sora lui. Contesa de Windsor era din fire plină de vioiciune, însă rareori îngăduise emoțiilor adunate în inimă să i se arate pe chip. Neclintirea studiată a chipului său, gesturile domoale și glasul liniștit, dar lipsit de armonie, alcătuiau o mască ce-i ascundea pasiunile mistuitoare și nerăbdarea din temperament. Nu se asemăna câtuși de puțin cu vreunul dintre copiii săi, ochii negri și scânteietori, aprinși de mândrie, erau întru totul diferiți față de luciul albastru și înfățișările oneste și blânde ale lui Adrian ori Idris. Avea ceva distins și maiestuos în mișcări, însă nimic convingător, nimic prietenos. Înaltă, subțire și aspră, cu chipul încă frumos, cu părul negru abia atins de brumă, cu fruntea boltită și frumoasă – sprâncenele-i erau oarecum golașe –, era imposibil să nu te tulbure ori să nu te înspăimânte vederea ei. Idris părea să fie singura ființă ce putea s-o înfrunte, în ciuda blândeții nemărginite a firii sale. Însă existau în ea o îndrăzneală și o sinceritate care dădeau de știre că nu s-ar atinge de libertatea altcuiva și că pe a ei ar apăra-o ca pe ceva sfânt și de neatins.

Contesa nu privi cu îngăduință către trupul meu vlăguit, deși mai târziu îmi mulțumi cu răceală pentru preocuparea mea. Nu la fel făcu și Idris. Prima dată își îndreptă privirile către fratele său, îi luă mâna, îi sărută pleoapele și se lipi strâns de el, privindu-l cu duioșie și dragoste. Ochii îi sclipeau de lacrimi când îmi mulțumi, iar grația privirilor îi fu sporită, nu micșorată de ardoarea care aproape o făcu să se clatine în timp ce vorbea. Mama ei, toată ochi

și urechi, ne întrerupse curând și mi-am dat seama că avea de gând să mă îndepărteze în liniște, ca pe cineva ale cărui servicii, acum, că rudele sale sosiseră, nu mai erau de folos fiului ei. Mă simțeam chinuit și suferind, hotărât să nu renunț la postul meu, însă eram plin de îndoieli privind felul în care-aș fi putut să-l pretind. Apoi Adrian mă chemă și, strângându-mă de mână, mă rugă să nu-l părăsesc. Mama lui, aparent fără băgare de seamă, pricepu de îndată ce însemna lucrul acesta și, văzând ce putere aveam noi asupra ei, se supuse dorinței noastre.

Zilele ce-au urmat au fost pline de durere pentru mine, astfel încât uneori am regretat că nu m-am supus de îndată înaintea trufașei femei care-mi urmărea toate mișcările și-mi transforma scumpa îndeletnicire de a-mi îngriji prietenul într-o necontenită suferință și supărare. N-am mai văzut niciodată o femeie atât de încăpățânată precum contesa de Windsor. Pasiunile îi subjugaseră poftele, chiar și nevoile firești, dormea puțin și abia se atingea de mâncare. Era limpede că-și privește trupul ca pe o simplă mașinărie, sănătatea lui îi era necesară ca să-și îndeplinească uneltirile, dar simțurile nu-i erau defel pe plac. E ceva înspăimântător când vezi un om care poate stăpâni într-o asemenea măsură partea animalică a naturii noastre, dacă victoria nu-i rodul unei virtuți consumate. Cu astfel de sentimente amestecate priveam înfățișarea contesei, trează când alții dormeau, postind când eu, cumpătat fiind din fire și ajuns așa din pricina fierbințelii ce mă necăjea, mă vedeam silit să-mi refac forțele cu mâncare. Era hotărâtă să-mi slăbească prilejurile de a dobândi influență asupra copiilor săi și să-mi zădărnicească planurile cu o îndărătnicie acerbă, tăcută și înverșunată ce nu părea să aparțină unei ființe clădite din carne și sânge. Războiul a fost, în cele din urmă, acceptat pe tăcute între noi. Am purtat multe bătălii hotărâtoare, în timpul cărora nu se rostise nici un cuvânt, nu se schimbaseră prea multe priviri, însă în care fiecare fusese hotărât să nu se supună celuilalt. Contesa avea avantajul poziției, așa că am fost învins, deși n-aveam de gând să mă predau.

M-am îmbolnăvit de inimă rea. Chipul meu era zugrăvit în culorile ce înfățișau sănătatea mea șubredă și mâhnirea. Adrian și Idris băgaseră de seamă și puneau asta pe seama privegherii

îndelungate şi a grijilor, aşa că m-au îndemnat să mă odihnesc şi să-mi port de grijă, iar eu i-am încredinţat cu toată sinceritatea că cele mai potrivite leacuri pentru mine erau gândurile lor bune – acestea şi însănătoşirea prietenului meu, ce devenea pe zi ce trece mai limpede. Obrajii îi redeveniseră trandafirii, fruntea şi buzele îşi pierduseră paloarea cenuşie ca ameninţarea morţii. Iată-mi scumpa răsplată pentru necontenita mea îngrijire! Iar cerul darnic adăugă un prisos de răsplată când îmi dărui, pe deasupra, mulţumirile şi zâmbetele lui Idris.

După ce s-au scurs câteva săptămâni, am plecat cu toţii de la Dunkeld. Iris şi mama ei s-au întors de îndată la Windsor, în vreme ce eu şi Adrian le-am urmat, călătorind câte puţin şi cu opriri dese pricinuite de slăbiciunea ce încă nu-l părăsise. Străbătând feluritele ţinuturi ale roditoarei Anglii, totul avea o înfăţişare înveselitoare pentru tovarăşul meu, care fusese atât de multă vreme întemniţat de boală departe de plăcerile aerului curat şi ale peisajului. Am trecut prin oraşe înţesate de lume şi câmpii cu holde. Gospodarii îşi adunau recoltele bogate, iar femeile şi copiii, ocupaţi cu treburile uşoare, alcătuiau grupuri de oameni veseli şi sănătoşi, la vederea cărora ţi se umplea inima de bucurie. Într-o seară, în timp ce ne părăseam hanul, ne-am plimbat pe o cărare umbroasă, apoi am urcat pe un povârniş acoperit cu iarbă până am ajuns la o colină de pe care se desfăşura înaintea ochilor o privelişte largă cu dealuri şi văi, râuri şerpuitoare, păduri întunecoase şi sate strălucitoare. Soarele era pe cale să apună, iar norii, rătăciţi ca nişte oi proaspăt tunse pe întinsele păşuni ale cerului, primeau culoarea aurie a razelor apusului. Munţii din depărtare străluceau, iar zumzetul harnic al ecourilor înserării ajungea, în armonie cu depărtarea străbătută, până la urechile noastre. Adrian, care-şi simţea tot spiritul proaspăt insuflat de sănătatea ce-i revenea în trup, îşi împreună mâinile de desfătare şi strigă plin de însufleţire:

– O, pământ fericit şi fericiţi locuitori ai pământului! Ce palat falnic a ridicat Dumnezeu pentru tine, omule! Şi vrednic eşti tu de sălaşul tău! Priveşte ţesătura verde întinsă la picioarele tale şi bolta de azur ce te acoperă, câmpurile roditoare ce nasc şi hrănesc toate vieţuitoarele şi cărarea paradisului ce cuprinde şi-nconjoară totul.

Acum, în ceasul acesta de seară, în clipa aceasta de odihnă şi reîmprospătare a puterilor, îmi pare că toate inimile murmură aceeaşi odă de iubire şi recunoştinţă, iar noi, ca nişte preoţi din vechime pe vârful munţilor, dăm un glas sentimentului lor.

Fără îndoială că o putere cât se poate de binefăcătoare a clădit edificiul maiestuos în care sălăşluim şi a-ntocmit legile cărora i se supune. Dacă simpla existenţă, şi nu fericirea ar fi fost ţelul de căpătâi al existenţei noastre, la ce bun să mai existe îmbelşugatele desfătări de care ne bucurăm? De ce locul unde sălăşluim ar fi atât de minunat şi de ce instinctele naturii ne-ar mai fi pus în slujba noastră senzaţiile atât de plăcute? Simpla îngrijire a maşinăriei noastre animalice e făcută spre a fi desfătătoare, iar hrana noastră, roadele pământului, e zugrăvită în culori sublime, hărăzită cu miresme minunate şi plăcute gustului nostru. De ce-ar exista toate acestea dacă El n-ar fi bun? Avem nevoie de case să ne adăpostim din calea anotimpurilor şi priveşte ce materiale ni s-au pus la îndemână: copaci ce cresc împodobiţi cu frunze, stânci îngrămădite peste câmpii ce preschimbă peisajul cu neorânduiala lor plăcută.

Nici obiectele exterioare nu sunt receptacule ale Spiritului Binelui. Să privim în mintea omului, unde înţelepciunea domneşte întronată, unde imaginaţia, pictorul, şade, cu penelul înmuiat în culori mai frumoase decât cele ale apusului de soare, împodobind viaţa familiară cu tonuri strălucitoare. Ce nobilă binecuvântare, ce vrednică dăruitoare este imaginaţia! Îi ia realităţii culoarea plumburie, învăluie toate gândurile şi senzaţiile într-un văl radios şi cu mâna ei frumoasă ne face semn de pe mările pustii ale vieţii, către grădinile, bolţile umbrite şi poienile ei pline de desfătare. Nu e oare dragostea darul divinităţii? Dragostea şi copilul ei, Speranţa, care poate dărui bogăţie celui sărac, tărie celui slab şi fericire celor întristaţi.

Soarta mea n-a fost norocoasă. M-am însoţit multă vreme cu suferinţa, am pătruns în labirintul întunecat al nebuniei şi am ieşit viu doar pe jumătate. Cu toate acestea, îi mulţumesc lui Dumnezeu pentru că am trăit! Îi mulţumesc lui Dumnezeu că i-am văzut tronul, cerurile şi pământul pe care-şi odihneşte picioarele. Sunt bucuros că am văzut cum îşi schimbă zilele, că am văzut soarele, izvorul de lumină, şi luna în blândul ei pelerinaj, că am

văzut florile scăpărătoare ale cerului şi stelele înflorite ale pământului, că am văzut cum se seamănă şi se adună holdele. Sunt bucuros că am iubit şi am trăit bucuria plină de compasiune şi întristarea cu fiinţele de o seamă cu mine. Mă bucur acum să-mi simt şuvoiul de gânduri prin minte şi sângele prin încheieturile trupului. Simpla existenţă este plăcere, iar eu îi mulţumesc lui Dumnezeu că trăiesc!

Dar voi, fericite creaturi ale mamei-pământ, voi nu răspundeţi vorbelor mele? Voi, cei care sunteţi uniţi de legăturile pline de dragoste ale naturii, tovarăşi, prieteni, îndrăgostiţi! Taţi care trudiţi cu bucurie pentru vlăstarele voastre, femei care, privind cu drag către făpturile pline de viaţă ale copiilor lor, uitaţi durerile facerii, copii care nici nu se ostenesc şi nici nu torc, ci iubesc şi sunt iubiţi!

O, de-ar fi moartea şi boala alungate din casa noastră pământească! De-ar fi ca ura, tirania şi teama să nu-şi mai poată face cuibuş în inima omenească! De-ar fi ca orice om să găsească un frate în seamănul său şi un cuib de odihnă printre câmpiile largi pe care le-a moştenit! De-ar fi ca izvorul lacrimilor să sece şi pe buze să nu se mai aştearnă chipurile întristării. Dormind astfel sub ochiul binefăcător al cerului, poate răul să se abată asupra ta, pământule, ori suferinţa să-i poarte din leagăn până-n mormânt pe copiii tăi lipsiţi de noroc? Să nu rosteşti nimic în şoaptă, lasă demonii s-audă şi să se bucure! Alegerea e a noastră; dacă asta ne va fi voinţa, şi sălaşul nostru va deveni un paradis. Pentru că voinţa omenească e atotputernică, tocind săgeţile morţii, alinându-i pe cei ce zac pe patul bolii şi ştergând lacrimile suferinţei. Şi care-i preţul fiecărei fiinţe omeneşti dacă nu-şi pune la lucru puterile în ajutorul semenilor? Sufletul meu e o scânteie ce se stinge, firea mea e slabă ca un val care-a trecut, dar îmi închin toată judecata şi puterea ce mi-au mai rămas acestei lucrări şi iau asupră-mi îndatorirea, în măsura puterilor mele, de a aduce binecuvântarea semenilor mei!

Glasul îi tremura, ochii erau ridicaţi către cer, mâinile îi erau împreunate, iar trupul său gingaş era plecat de parcă l-ar fi împovărat prisosul de emoţie. Spiritul vieţii părea să-i zăbovească în trup, ca o flacără care se stinge pe un altar pâlpâind, pe cărbunii unei ofrande primite.

CAPITOLUL VI

Când am ajuns la Windsor, am aflat că Raymond şi Perdita plecaseră pe continent. Am luat în stăpânire căsuţa surorii mele şi m-am binecuvântat că trăiesc bucurându-mă de priveliştea castelului Windsor. Era un lucru ciudat faptul că, în vremea aceea, deşi prin căsătoria Perditei mă înrudisem cu unul dintre cei mai bogaţi oameni din Anglia şi eram legat prin prietenie de cel mai de seamă nobil al ei, treceam printr-o perioadă de sărăcie lucie aşa cum nu mai îndurasem niciodată. Ştiinţa principiilor lumeşti ale lordului Raymond mă împiedica să apelez la el, oricât de mare ar fi fost necazul în care m-aş fi aflat. În van îmi tot repetam, cu gândul la Adrian, că punga lui era deschisă pentru mine, că deopotrivă sufletul, cum eram noi, şi avuţiile noastre ar fi trebuit să ne fie comune. Câtă vreme eram cu el, niciodată nu mă puteam gândi la mărinimia sa ca remediu pentru sărăcia în care mă aflam şi chiar am îndepărtat cu repeziciune ofertele sale de merinde, încredinţându-l de o minciună, că nu-mi făceau trebuinţă. Cum aş fi putut să-i spun acestei făpturi generoase: „Ţine-mă în trândăvie! Tu, cel care ţi-ai închinat mintea şi avuţia spre bunăstarea semenilor tăi, ai putea să-ţi îndrepţi greşit strădaniile şi să ajuţi, în lipsa lui de folos, un om puternic, sănătos şi bun de muncă"?

Cu toate acestea, nu îndrăzneam să-i cer să-şi folosească influenţa astfel încât eu să obţin un post bun, pentru că aş fi fost silit să părăsesc Windsorul. Hălăduiam necontenit în jurul castelului, pe sub tufişurile sale umbroase, iar singurii însoţitori mi-erau cărţile şi gândurile pline de iubire. Studiam înţelepciunea anticilor, contemplam zidurile acelea fericite care adăposteau iubirea inimii mele. Cu toate acestea, mintea mi-era neocupată. Mă afundam în poezia din vechime, studiam metafizica lui Platon şi

Berkeley. Citeam istoriile Greciei şi Romei şi trecutul Angliei şi urmăream mişcările stăpânei inimii mele. Noaptea îi puteam zări umbra pe zidurile odăii sale, ziua o vedeam în grădina cu flori sau călărind prin parc cu însoţitoarele ei obişnuite. Mi se părea că vraja s-ar fi risipit dacă aş fi fost văzut, însă îi auzeam muzica glasului şi eram fericit. Împrumutam fiecărei eroine despre care citeam frumuseţea şi virtuţile ei fără seamăn – aşa o-nfăţişam pe Antigona, când îl îndruma pe orbul Oedip către crângul eumenidelor spre a îndeplini riturile funerare ale lui Polinice, astfel era Miranda în peştera solitară a lui Prospero, aşa era Haidee pe nisipurile insulei ioniene. Îmi pierdusem minţile din pricina prisosului de dăruire plină de pasiune, însă mândria, neîmblânzită precum un foc, îmi luase în stăpânire firea şi mă împiedica să mă dau de gol prin vorbă sau înfăţişare.

Între timp, în vreme ce mă ghiftuiam cu astfel de ospeţe ale minţii, un pălmaş mi-ar fi dispreţuit hrana sărăcăcioasă pe care-o furam uneori de la veveriţele din pădure. Am fost, mărturisesc, adesea tentat să recurg la obiceiurile mele nelegiuite din copilărie şi să dobor fazanii aproape îmblânziţi cocoţaţi prin copaci şi care-şi aplecau ochii strălucitori către mine. Deşi păsările erau proprietatea lui Adrian şi se aflau sub îngrijirea lui Idris, închipuirea mea, care tânjea din pricina lipsurilor, mă îndemna să gândesc că mi-ar folosi mai bine drept frigărui în bucătărie decât frunzelor verzi ale pădurii. Cu toate acestea, mi-am stăpânit dorinţa trufaşă şi n-am mâncat, ci m-am hrănit cu sentimente şi am visat în van la astfel de bucate dulci pe care n-aş fi putut să le ating cu ochii deschişi.

Dar toată urzeala existenţei mele era pe cale să se schimbe. Orfanul şi uitatul fiul al lui Verney era pe cale să fie legat la mecanismul societăţii cu un lanţ din aur şi să-şi facă intrarea printre toate îndatoririle şi plăcerile vieţii. Minunile erau pe cale să lucreze în favoarea mea, maşinăria vieţii sociale mă împingea cu mare râvnă înainte. Ascultă, o, cititorule, povestea acestor minuni!

Într-o zi, când Adrian şi Idris se plimbau călare prin pădure împreună cu mama lor şi însoţitorii obişnuiţi, Idris, trăgându-şi fratele într-o parte faţă de restul cavalcadei, îl întrebă dintr-odată:

– Ce s-a mai întâmplat cu prietenul tău, Lionel Verney?

– Chiar din locul acesta, răspunse Adrian arătând către căsuța surorii mele, poți să-i vezi casa.

– Într-adevăr, zise Idris, atunci de ce, dacă tot e atât de aproape, nu vine să ne viziteze și să ne petrecem timpul împreună?

– Eu îl vizitez adesea, răspunse Adrian, dar poți să ghicești cu ușurință motivele care-l împiedică să vină acolo unde prezența sa ar putea supăra pe careva dintre noi.

– Le pot ghici, spuse Idris, și așa cum sunt, nu m-aș încumeta să le combat. Spune-mi totuși cum își petrece vremea; ce face și la ce se gândește în căsuța aceea în care s-a retras?

– Nu, scumpa mea soră, răspunse Adrian, mă întrebi mai mult decât aș putea să-ți răspund, însă dacă te interesează soarta lui, de ce nu-l vizitezi? S-ar simți foarte onorat și astfel ai putea să-i răsplătești o parte din datoria pe care-o am față de el și să-l despăgubești pentru suferințele la care soarta l-a supus.

– Am să te însoțesc cu dragă inimă la căminul său, zise ea, nu pentru că îmi doresc ca oricare dintre noi să-și ia de pe suflet datoria pe care, fiind vorba de nu mai puțin decât viața ta, nu trebuie să contenim s-o răsplătim niciodată. Să mergem. Mâine voi pune la cale să pornim călare la plimbare împreună și, îndreptându-ne către acea parte a pădurii, o să-i facem o vizită.

Așadar, în seara următoare, deși sosirea toamnei adusese frigul și ploaia, Adrian și Idris au pășit pragul căsuței mele. M-au găsit ca pe Curius[1], ospătându-mă cu câteva fructe jalnice pentru cină; însă ei aduseseră daruri mai bogate decât tributurile aurite ale sabinelor și nici n-aveam cum să refuz proviziile de prietenie și desfătare pe care mi le-au dăruit. Fără îndoială că iluștrii gemeni ai Latoniei n-ar fi fost mai bineveniți, în copilăria lumii, când au fost aduși să înfrumusețeze și să lumineze acest promontoriu pustiu, decât au fost primiți cei doi care alcătuiau angelica pereche în umilul meu sălaș și în inima mea recunoscătoare. Sporovăiam despre lucruri ce n-aveau legătură cu emoțiile care se vedea limpede că ne preocupau, însă fiecare ghiceam ce gândeau ceilalți și, în vreme ce glasurile vorbeau despre lucruri fără însemnătate, ochii noștri, într-un limbaj mut, istoriseau o mie de lucruri pe care nici o limbă n-ar fi putut să le rostească.

1. Manius Curius Dentatus, consul roman vestit pentru incoruptibilitatea sa.

S-au despărțit de mine după un ceas. M-au lăsat fericit – nespus de fericit. Nu era nevoie de sunetele măsurate ale limbii omenești spre a silabisi povestea încântării mele. Idris mă vizitase, Idris pe care aveam s-o văd acum iar și iar; închipuirea nu-mi putea străbate dincolo de îndestularea acestei cunoștințe. Picioarele mele nu mai atingeau pământul fără ca vreo îndoială, vreo teamă și chiar fără ca vreo speranță să mă tulbure, am cuprins cu sufletul meu deplinătatea mulțumirii, mulțumit, împlinit, fericit.

Multe zile Adrian și Idris au continuat să mă viziteze astfel. În timpul acestor întâlniri fericite, dragostea, în chipul unei prietenii înflăcărate, își insufla tot mai mult din spiritul atotputernic. Idris o simțise. Da, divinitate a lumii, ți-am citit toți eroii în înfățișarea și purtarea ei, ți-am auzit glasurile melodioase repetate de ea ca ecoul, tu ai pregătit pentru noi o cărare liniștită și înflorită, împodobită cu toate gândurile pline de blândețe – numele tău, o, Dragoste, n-a fost rostit, însă tu ai fost Geniul Ceasurilor, acoperit cu văluri, și timpul, nu o mână muritoare, ar putea să-ți ridice cortina. Nici o parte a trupului care poate glăsui sunete n-a vestit împreunarea inimilor noastre pentru că împrejurările nefericite nu îngăduiau nici o ocazie pentru cuvintele ce pluteau pe buzele noastre. O, tu, pană a mea! Grăbește să scrii ce s-a petrecut înainte ca gândul ce cuprinde totul să oprească mâna ce te poartă. Dacă-mi ridic ochii și văd pământul pustiu și simt că acei ochi scumpi și-au pierdut strălucirea lor muritoare și că acele buze pline de frumusețe au tăcut, că „petalele lor roșii"[1] s-au ofilit, pe veci îmi voi pierde glasul!

Dar tu ești vie, Idris a mea, chiar acum te miști înaintea mea! Era o poiană, o, cititorule! Un luminiș în mijlocul pădurii, copacii ce se dăduseră-n lături lăsaseră în urmă o întindere ca de catifea să slujească drept templu dragostei. Tamisa cea argintie îl mărginea într-o parte, iar o salcie-și atârna până la apă părul său de naiadă, despletit de mâna nevăzută a vântului. Stejarii dimprejur adăposteau o ceată de privighetori – acolo sunt eu acum, iar Idris, în plină floare a tinereții, e lângă mine –, luați aminte, eu am doar

1. La finalul piesei *Familia Cenci* de P.B. Shelley, Bernardo îi spune surorii sale Beatrice, pe care o aștepta execuția: „Vreau să sărut aceste buze / 'Nainte ca petalele lor roșii / Să-nghețe ofilindu-se" (în *Prometeu descătușat și alte poeme*, traducere de Petre Solomon, Editura pentru Literatură, București, 1965, p. 336).

douăzeci şi doi de ani, iar iubirea inimii mele, de-abia şaptesprezece primăveri. Râul umflat de ploile de toamnă se revărsase peste câmpurile joase, iar Adrian, în luntrea lui preferată, îşi petrecea timpul cu îndeletnicirea periculoasă de a goli de frunze ramura cea mai înaltă a unui stejar scufundat. Ţi s-a urât cu viaţa, Adrian, de te joci astfel în calea primejdiei?

Îşi obţinuse răsplata şi îşi mânui luntrea prin apa revărsată, ochii noştri erau aţintiţi cu teamă asupra lui, însă curentul îl purtă departe de noi şi se văzu silit să debarce mai în jos şi să facă un ocol însemnat înainte să ni se poată alătura:

– E în siguranţă! zise Idris când îl văzu sărind pe mal şi fluturând ramura deasupra capului în semn de izbândă. Să-l aşteptăm aici.

Rămăsesem singuri, soarele apusese, cântecul privighetorilor începuse, luceafărul de seară strălucea deslușit în potopul de lumină ce încă nu se stinsese către apus. Ochii albaştri ai copilei mele angelice erau aţintiţi asupra acestui dulce simbol al său:

– Cum palpită lumina aceea, zise ea, ce înseamnă viaţa acelei stele! Strălucirea-i şovăielnică pare a spune că soarta ei, la fel ca a noastră pe pământ, e schimbătoare şi nestatornică; se teme, îmi pare, şi iubeşte.

– Nu privi către stea, scumpa şi generoasa mea prietenă, am strigat, nu citi dragostea în razele sale tremurătoare, nu căuta spre lumi îndepărtate, nu vorbi despre simpla închipuire a unui sentiment. Am păstrat tăcerea îndelung, până aproape de pragul bolii mi-am dorit să-ţi vorbesc şi să-ţi pun la picioare sufletul meu, viaţa mea, întreaga mea fiinţă. Nu privi către stea, iubire scumpă, sau fă-o şi fie ca acea eternă licărire să pledeze pentru mine, las-o să-mi fie martoră şi apărătoare, tăcută precum străluceşte: dragostea e pentru mine cum e lumina pentru stea şi câtă vreme nu se va pierde în umbra nimicniciei, atât te voi iubi şi eu.

Ascunsă pentru totdeauna de ochiul împietrit al lumii trebuie să rămână emoţia adâncă a acelei clipe. Încă-i mai simt trupul graţios strâns lipit de inima mea prea plină; chiar şi acum privirea, bătăile inimii şi răsuflarea îmi slăbesc şi se opresc în loc la amintirea acelui prim sărut. Încet şi în tăcere am pornit în întâmpinarea lui Adrian pe care îl auzeam apropiindu-se.

L-am implorat pe Adrian să se întoarcă la mine după ce-avea să-şi conducă sora acasă. Iar în aceeaşi seară, păşind de-a lungul cărărilor luminate de razele pădurii, am dat frâu liber sentimentelor, extazului şi speranţei ce sălăşluiau în inima mea, mărturisindu-le prietenului. Preţ de o clipă, el păru tulburat:

– Aş fi putut să prevăd una ca asta, zise el. Ce zâzanie o să urmeze! Iartă-mă, Lionel, şi nici să nu te mire că gândul la o înfruntare cu mama mea mă indispune, în loc să-ţi mărturisesc cu încântare că cele mai bune speranţe ale mele sunt împlinite încredinţându-mi sora ţie spre ocrotire. Dacă nu ştii deja, în curând vei afla adânca ură ce-o poartă mama mea împotriva numelui Verney. Am să vorbesc cu Idris, apoi tot ce poate face un prieten voi face, dar ea e cea care trebuie să joace rolul îndrăgostitei dacă-i va sta în putere.

În vreme ce fratele şi sora încă pregetau în privinţa chipului în care ar putea face încercarea cea mai potrivită de a-şi atrage mama de partea lor, aceasta, bănuind întâlnirile noastre, îşi învinuia copiii, o învinuia pe nevinovata fiică de înşelăciune şi de o legătură nepotrivită cu un om al cărui singur merit era de a fi copilul unui favorit desfrânat al nechibzuitului ei tată şi care, fără îndoială, era la fel de ticălos precum cel din care se lăuda că se trage. Ochii lui Idris fulgerară la auzul unei astfel de învinuiri şi răspunse:

– Nu tăgăduiesc că-l iubesc pe Verney. Dovedeşte-mi că este un om de nimic şi n-am să-l mai văd niciodată.

– Scumpă doamnă, zise Adrian, permite-mi să te implor să-l primeşti, să-i cultivi prietenia. Te vei mira atunci, ca şi mine, de măsura desăvârşirii sale şi de strălucirea înzestrărilor sale. (Iartă-mă, bunule cititor, aceasta nu-i o vanitate fără rost, de vreme ce ştiinţa că Adrian simţea astfel îmi bucură chiar şi acum inima singuratică.)

– Băieţandru nebun şi necugetat! strigă ea furioasă. Tu ai ales să răstorni, cu fanteziile şi teoriile tale, planurile mele de mărire, dar n-ai să faci la fel pentru cele pe care le-am pus la cale pentru sora ta. Înţeleg cât se poate de bine fascinaţia ce vă amăgeşte pentru că şi eu am avut aceeaşi trudă cu tatăl tău spre a-l împinge să-l înlăture pe părintele acestui tânăr care-şi ascundea înclinaţiile rele cu viclenia şi subtilitatea unei vipere. Cât de des auzeam în vremea aceea despre farmecele sale, despre cuceririle ştiute de toată lumea,

despre spiritul lui şi purtările sale alese! E bine când doar muştele cad pradă în pânzele unor astfel de păianjeni, dar e oare de demnitatea celor cu creştere aleasă şi puternici să-şi plece capetele sub jugul subţire al unor ifose fără noimă? Dacă sora ta ar fi cu adevărat persoana lipsită de însemnătate aşa cum merită să fie, aş lăsa-o de bunăvoie în plata sorţii, soarta mizerabilă de a-i fi soaţă unui bărbat a cărui fire, asemănătoare cu a ticălosului său tată, ar trebui să-ţi amintească de nechibzuinţa şi viciul pe care-l întrupează. Însă nu uita, lady Idris, nu doar sângele regal al Angliei e cel ce-ţi curge prin vine, tu eşti prinţesă de Austria şi fiecare picătură dătătoare de viaţă a ta e din viţa împăraţilor şi regilor. Eşti, prin urmare, potrivită pentru un păstor lipsit de învăţătură a cărui singură moştenire de pe urma tatălui său este doar numele său terfelit?

– Nu găsesc decât o singură cale de apărare, răspunse Idris, aceeaşi oferită şi de fratele meu. Întâlneşte-l pe Lionel, vorbeşte cu păstorul meu...

Contesa o întrerupse indignată:

– Al tău! strigă ea, iar apoi, domolindu-şi trăsăturile lipsite de pasiune şi transformându-le într-un zâmbet plin de dispreţ, continuă. Vom vorbi despre aceasta cu altă ocazie. Tot ceea ce-ţi cer acum, tot ceea ce mama ta, Idris, îţi cere este să nu-l mai vezi pe acest parvenit pentru o lună.

– Nu pot să-ţi fac pe plac, zise Idris, l-ar îndurera prea mult. N-am nici un drept să mă joc cu sentimentele lui, să-i accept iubirea pe care mi-a oferit-o şi apoi să-l îndurerez cu uitarea mea.

– Lucrul acesta a ajuns prea departe, răspunse mama sa cu buzele tremurânde şi cu ochii plini din nou de furie.

– Nu, doamnă, zise Adrian, dacă sora mea nu-şi dă consimţământul să nu-l mai vadă niciodată, e cu siguranţă un chin lipsit de folos acela de a-i ţine departe unul de celălalt pentru o lună.

– Firește, răspunse fosta regină cu dispreţ amar, iubirea lui şi iubirea ei şi fremătările lor copilăreşti trebuie cumpănite cu anii mei de speranţă şi neliniște, cu îndatoririle vlăstarelor de regi, cu purtarea demnă şi nobilă pe care-ar trebui s-o urmeze cineva de rangul ei. Dar nu-i de demnitatea mea să mă cert şi să mă plâng. Poate vei avea bunătatea de a-mi făgădui să nu te măriţi în răstimpul acesta?

Acest lucru îi fusese cerut doar pe jumătate ironic, iar Idris se întrebă de ce mama ei se străduise să smulgă de la ea o învoială solemnă că nu va face un lucru pe care nici măcar nu visase să-l facă; însă făgăduința fusese cerută și încuviințată.

Totul decurgea cu veselie acum, ne întâlneam ca de obicei și vorbeam fără teamă despre planurile noastre viitoare. Contesa era tare blândă și, chiar mai mult decât îi era obiceiul, era binevoitoare cu copiii ei, încât aceștia începuseră să tragă nădejde în privința obținerii consimțământului. Era prea deosebită de ei, prea străină față de gusturile lor pentru ca să găsească plăcere în compania ei sau la gândul cultivării acesteia, dar îi bucura s-o vadă împăciuitoare și îngăduitoare. Într-o bună zi, Adrian se aventură să-i propună să mă primească. Ea refuză cu un zâmbet, amintindu-i că, deocamdată, sora lui făgăduise să aibă răbdare.

Într-o zi, după ce se scursese aproape o lună, Adrian primi o scrisoare de la un prieten din Londra cerând prezența lui neîntârziată spre a-l ajuta cu oarece treburi importante. Inocent fiind, Adrian nu se temu de vreo înșelăciune. L-am însoțit călare până în apropiere de Staines, era bine dispus și, de vreme ce n-o puteam vedea pe Idris în răstimpul absenței sale, îmi făgădui să se-ntoarcă repede. Veselia sa, peste măsură de mare, avu straniul efect de a-mi trezi în suflet sentimente nefirești, aveam o presimțire rea de care nu mă puteam descotorosi. Am hălăduit pe drumul de întoarcere și număram ceasurile care trebuiau să se scurgă înainte s-o revăd pe Idris. Când avea să se întâmple asta? Ce rău ar fi putut să se petreacă între timp? Oare nu cumva mama ei avea să profite de lipsa lui Adrian s-o silească dincolo de limita îndurării, poate chiar s-o închidă? M-am hotărât ca, fie ce-o fi, să mă duc să-i vorbesc în ziua următoare. Această hotărâre mă liniști. Mâine, preafrumoasa și preabuna mea, speranța și bucuria vieții mele, mâine-am să te văd! Nebun eram să visez la o clipă de zăbavă!

M-am dus să mă odihnesc. După miezul nopții m-a trezit o bătaie puternică în ușă. Eram în toiul iernii, ninsese și încă mai ningea, vântul șuiera printre copacii fără frunze despuindu-i de fulgii albi ce cădeau. Tânguirea sa mohorâtă și bătăile ce nu mai continuau se amestecau sălbatic între visele mele; în cele din urmă, m-am trezit de-a binelea și, îmbrăcându-mă în grabă, am

dat fuga să descopăr pricina larmei şi să deschid uşa înaintea neaşteptatului oaspete. Palidă ca zăpada ce se revărsa în jurul ei, cu mâinile încleştate, Idris apăru înaintea mea.

– Salvează-mă! strigă şi s-ar fi prăbuşit la pământ dacă n-aş fi sprijinit-o. Cu toate acestea, într-o clipă îşi reveni în simţiri şi, cu vigoare, aproape cu violenţă, mă imploră să pun şeile pe cai şi s-o duc departe, la Londra, la fratele ei, măcar s-o salvez.

Eu n-aveam cai... începu să-şi frângă mâinile.

– Ce pot să fac? strigă ea. Sunt pierdută, suntem amândoi pierduţi pe vecie! Dar vino... vino cu mine, Lionel, aici nu pot să rămân... putem să luăm o trăsură de la cel mai apropiat han de poştă, poate încă mai avem vreme! Vino, ah, vîno cu mine să mă salvezi şi să mă aperi!

Când i-am auzit rugăminţile vrednice de milă în timp ce ea, în rochia ei neorânduită, cu părul despletit şi cu privirile rătăcite, îşi frângea mâinile, mă străfulgeră o idee: îşi pierduse şi ea minţile?

– Scumpa mea, i-am zis strângând-o la piept, mai bine te-ai odihni în loc să rătăceşti mai departe, mai stai, scumpa mea, am să aprind un foc, eşti îngheţată.

– Odihnă! strigă ea. Să stau! Tu baţi câmpii, Lionel! Dacă-ntârziem suntem pierduţi; vino, te implor, dacă nu vrei să mă pierzi pentru totdeauna.

Faptul că Idris, cea de viţă princiară, înconjurată de lux şi bogăţie, venise înfruntând noaptea furtunoasă de iarnă de la sălaşul ei regal, iar acum stătea în faţa uşii mele umile, conjurându-mă să fug cu ea prin întuneric şi furtună, era cu siguranţă un vis; însă glasul ei tânguios, frumuseţea apariţiei sale mă încredinţau că nu era deloc o închipuire. Privind sperioasă în jur, de parcă s-ar fi temut să n-o audă cineva, şopti:

– Am descoperit... mâine... adică azi, deja... înainte de răsărit, nişte străini, austrieci, mercenari ai mamei mele, vor veni să mă ducă în Germania, să mă întemniţeze, să mă mărite – orice –, numai să fiu departe de tine şi fratele meu... Du-mă departe sau în curând vor fi aici!

Eram înspăimântat de nestăpânirea ei şi îmi închipuiam că e vreo greşeală în istorisirea ei dezlânată, dar n-am mai pregetat să-i dau ascultare. Venise de una singură de la castel, cale de trei lungi

mile, în miez de noapte, prin toiul unui viscol. Trebuie să ajungem la Englefield Green, la încă o milă şi jumătate distanţă, ca să putem găsi o trăsură. Ea îmi spuse că-şi adunase puterile şi curajul să ajungă la căsuţa mea, iar acum ambele o părăsiseră. Acum abia mai putea să meargă, iar după o jumătate de milă cu multe opriri, tremurând şi pe jumătate fără cunoştinţă, alunecă de la braţul meu în zăpadă şi, cu un şuvoi de lacrimi, mărturisi cu tărie că pot s-o ia, pentru că mai departe nu mai putea să meargă. Am ridicat-o în braţe, iar trupul ei uşor se odihni la pieptul meu; nu simţeam nici un fel de povară în afară de emoţiile potrivnice care se luptau în inima mea. O bucurie fără margini îmi dădea putere acum. Din nou mădularele sale îngheţate m-au atins ca o torpilă electrică şi m-am cutremurat, împărtăşindu-i durerea şi spaima. Avea capul culcat pe umărul meu, răsuflarea ei îmi risipea şuviţele de păr, inima-i bătea lângă a mea, bucuria fără margini mă făcea să tremur, mă orbea şi mă nimicea până când un geamăt înăbuşit, năvălind de pe buzele sale, clănţănitul dinţilor pe care se străduia în van să-l stăpânească şi toate semnele de suferinţă pe care le arăta îmi amintiră câtă nevoie aveam de viteză şi de ajutor. În cele din urmă, i-am spus:

– Acolo este Englefield Green, iată hanul. Însă, dacă vei fi zărită în împrejurările acestea stranii, scumpa mea Idris, chiar şi acum vrăjmaşii noştri vor afla despre fuga ta prea curând, n-ar fi mai bine dacă aş tocmi trăsura doar eu? O să te duc într-un loc sigur până atunci şi o să mă-ntorc la tine de îndată.

Ea-mi răspunse că am dreptate şi că pot să fac cu ea ce cred că e mai bine. Am zărit uşa întredeschisă a unui hambar. Am deschis-o şi, cu puţin fân ce se afla risipit acolo, am întocmit un culcuş în care i-am culcat trupul istovit şi am acoperit-o cu mantia mea. Mă temeam s-o părăsesc; părea atât de palidă şi slăbită, însă într-o clipă îşi recăpătă vioiciunea şi, dimpreună cu aceasta, teama şi mă imploră din nou să nu zăbovesc. Să-i trezesc din somn pe cei de la han şi să capăt o trăsură şi cai, cu toate că i-am înhămat cu mâna mea, lucrurile acestea mi-au luat câteva minute ce mi s-au părut încărcate de povara veacurilor. Am pornit cu trăsura străbătând puţină cale, am aşteptat ca oamenii să intre la loc în han, iar apoi am pus vizitiul să tragă trăsura lângă locul unde

Idris, nerăbdătoare şi oarecum întremată, mă aştepta. Am urcat-o în trăsură şi am asigurat-o că, traşi de cei patru cai ai noştri, aveam să ajungem la Londra înainte de ora cinci, ceasul când aveau s-o caute şi să descopere că lipseşte. Am implorat-o să se liniştească, un şuvoi blând de lacrimi o ajutară să-şi uşureze inima şi, câte puţin îmi istorisi povestea ei de groază şi primejdie.

În aceeaşi seară, după plecarea lui Adrian, mama ei o dojenise cu căldură în privinţa iubirii pe care mi-o purta. Orice motiv, orice ameninţare, orice învinuire plină de furie fusese rostită în zadar. Părea a fi încredinţată că din pricina mea îl pierduse pe Raymond, eu eram influenţa nefastă din viaţa ei, mă acuzase chiar şi că sporisem şi întărisem nebuna şi josnica lepădare a lui Adrian faţă de toate viziunile de progres şi mărire, iar acum munteanul acesta josnic avea de gând să-i fure şi fiica. Nici măcar o clipă, îmi istorisi Idris, nu catadicsise furioasa doamnă să recurgă la blândeţe şi persuasiune; de-ar fi făcut-o, ar fi fost o sarcină cât se poate de dureroasă să i se opună. Însă aşa firea generoasă a scumpei copile se răzvrăti în apărarea şi în sprijinul cauzei mele dispreţuite. Mama sa încheie cu o privire plină de dispreţ şi triumf ascuns care, pentru o clipă, trezi suspiciunile lui Idris. Când s-au despărţit pentru somn, contesa zise:

– Mâine sunt încredinţată că tonul tău va fi altul, te-am tulburat, mergi şi te odihneşte şi am să-ţi trimit un leac pe care-l iau întotdeauna când n-am somn, o să-ţi înlesnească o noapte liniştită.

Până când, cu gânduri pline de nelinişte, să-şi aştearnă pe pernă capul său frumos, slujitoarea mamei sale îi aduse o poţiune. În clipa aceea o bănuială o puse din nou pe gânduri din pricina noii întâmplări, suficient de neliniştitoare încât s-o determine să nu înghită poţiunea. Însă din pricina faptului că nu-i plăcea zâzania şi din dorinţa de a afla dacă exista vreun temei pentru bănuielile ei, s-a gândit, zise ea, aproape din instinct şi împotriva sincerităţii ei obişnuite, să se prefacă a înghiţi leacul. Apoi, tulburată fiind de furia mamei sale şi de îngrijorările neobişnuite ce-o năpădiseră, stătea în pat neputând dormi şi tresărind la orice zgomot. În curând uşa se deschise încet, iar ea tresări de îndată, apoi auzi o şoaptă, „N-a adormit încă", iar uşa se închise la loc. Cu inima bătând nebuneşte, aşteptă o nouă vizită, iar după o vreme cineva pătrunse

din nou în odaia ei şi, încredinţându-se mai întâi că nepoftiţii erau mama ei şi o slujitoare, se stăpâni şi se prefăcu că doarme. Zgomotul de paşi se apropie de pat, iar ea nu îndrăzni să se clintească, se strădui să-şi liniştească bătăile inimii, care deveniseră din ce în ce mai zbuciumate, şi o auzi pe mama ei zicând şoptit:

– Drăgălaşă făptură nătângă, nici nu gândeşti că jocul tău deja s-a sfârşit pentru totdeauna.

Preţ de o clipă, sărmana fată îşi închipuise că băuse otravă, era cât pe ce să sară din pat când contesa, care deja se-ndepărtase de pat, îi spuse în şoaptă însoţitoarei sale, pe când Idris asculta atentă:

– Grăbeşte-te, zise ea, nu-i vreme de pierdut, a trecut de mult de ora unsprezece, ei vor ajunge aici la cinci, adună-i doar veşmintele trebuincioase pentru călătorie şi caseta de podoabe.

Slujitoarea se supuse şi puţine vorbe s-au mai rostit, însă acelea au fost sorbite cu sete de hărăzita victimă. Auzi pomenindu-se numele doicii sale:

– Nu, nu, răspunse mama sa, ea nu va veni cu noi, lady Idris trebuie să uite Anglia şi tot ce ţine de ea.

Iar apoi auzi:

– Nu se va trezi până mâine, târziu, iar atunci vom fi deja pe mare...

– Totul e pregătit, vesti în cele din urmă femeia.

Contesa veni din nou la căpătâiul fiicei sale:

– Măcar în Austria, zise ea, o să mi te supui. În Austria, unde supunerea poate fi impusă cu sila şi nu va mai rămâne de ales decât între o temniţă onorabilă şi o căsnicie potrivită.

Amândouă s-au retras, însă, în drum spre ieşire, contesa zise:

– Încet, toată lumea doarme, deşi nu sunt cu toţii pregătiţi pentru somn precum e ea. Nu vreau să bănuiască nimeni ceva, altfel ar putea să se trezească şi să se împotrivească şi poate chiar să fugă. Vino cu mine în odaia mea, o să rămânem acolo până la ora stabilită.

S-au dus, iar Idris cuprinsă de spaimă, dar însufleţită şi chiar întărită de teama ei fără margini, se îmbrăcă în grabă şi coborî în goană treptele, ferindu-se să se apropie de odaia mamei sale, izbuti să scape din castel printr-o fereastră joasă şi veni prin zăpadă, viscol şi beznă până la căsuţa mea. Nu-şi pierduse curajul

până când ajunsese la mine și, lăsându-și soarta în mâinile mele, căzuse pradă disperării și istovirii ce-o copleșiseră.

Am mângâiat-o cât de bine am putut. Bucurie și încântare simțeam când vedeam că e a mea și o salvez. Cu toate acestea, spre a nu o tulbura și mai mult „nevrând să tulbur dulcea ei candoare"[1], mi-am stăpânit încântarea. M-am străduit să-mi domolesc dansul înflăcărat al inimii și mi-am întors privirile de la ea, ce străluceau de prea multă tandrețe și, cu mândrie, am murmurat către noaptea întunecată și către stihiile neîndurătoare expresiile bucuriei mele fără margini. Mi se părea că am ajuns la Londra mult prea devreme, însă n-aveam cum să regret sosirea noastră grabnică când am fost martor la bucuria cu care scumpa mea copilă se aruncă în brațele fratelui său, ferită de orice rău, sub protecția sa nevinovată.

Adrian îi scrise un scurt mesaj mamei sale, informând-o că Idris se afla sub îngrijirea și în paza sa. Se scurseră câteva zile și, în cele din urmă, sosi un răspuns din Köln: „A fost inutil, scrise trufașa și dezamăgita doamnă, din partea contelui de Windsor și a surorii sale să se adreseze din nou mamei lor pe care au rănit-o; speranța de a-și afla liniștea îi mai poate veni doar de va da uitării existența lor". Dorințele sale fuseseră nimicite, iar planurile zădărnicite. Nu se plângea, la curtea fratelui său avea să găsească nu despăgubirea pentru nesupunerea lor (disprețul odraslelor sale era de neacceptat), ci o stare a lucrurilor și un mod de viață care ar fi putut să-i readucă împăcarea cu propria soartă. În astfel de împrejurări, refuza orice legătură cu ei.

Acestea au fost straniile și incredibilele întâmplări care, în cele din urmă, au dus la căsătoria mea cu sora celui mai bun prieten al meu, cu adorata mea Idris. Cu simplitate și curaj, ea nesocotise prejudecățile și împotrivirile care fuseseră obstacole în calea fericirii mele și nici nu pregetă să-mi dăruiască mâna, așa cum îmi dăruise și inima ei. Să fiu vrednic de ea, să mă ridic la înălțimea ei prin puterea înzestrărilor și virtuților, să-i răsplătesc dragostea cu tandrețe devotată și neobosită erau singurele mulțumiri pe care i le puteam oferi pentru neasemuitul ei dar.

---

1. Francesco Petrarca, „Sonetul CCXXXVI", în *Cancionierul...*, *ed. cit.*, p. 338.

CAPITOLUL VII

Şi acum să îngăduim cititorului, trecând peste o scurtă perioadă de vreme, să pătrundă în cercul nostru fericit. Eu, Adrian şi Idris ne stabilisem în castelul Windsor, lordul Raymond şi sora mea locuiau într-o casă pe care cel dintâi o clădise lângă Great Park, în apropiere de căsuţa Perditei, aşa cum îşi păstrase numele sălaşul cu tavan scund unde noi doi, săraci şi în speranţe, primisem încredinţarea fericirilor noastre. Aveam fiecare îndeletnicirile noastre separate şi distracţiile noastre comune. Uneori petreceam zile întregi sub bolta de frunze a pădurii cu cărţile noastre şi muzică. Lucrul acesta se petrecea în acele rare zile din ţara aceasta, când soarele urcă pe tronul său eteric în măreţia lipsită de nori, iar atmosfera lipsită de adiere se transformă într-o baie de ape cristaline şi senine cuprinzând simţurile în tihnă. Când norii învăluiau cerul, iar vântul îi împrăştia din loc în loc, sfâşiindu-le ţesătura şi răspândindu-le crâmpeiele peste câmpiile văzduhului; atunci porneam călare şi căutam locuri noi pline de frumuseţe şi odihnă. Când ploile dese ne închideau îndărătul uşilor, distracţiile serii urmau după studiul dimineţii, vestite de muzică şi cântec. Idris avea un talent natural înnăscut, iar vocea ei, ce fusese cultivată cu grijă, era plină şi dulce. Eu şi Raymond ne alăturasem concertului, iar Adrian şi Perdita erau ascultători devotaţi.

Apoi eram la fel de veseli ca insectele de vară, jucăuşi ca nişte copii şi întotdeauna ne întâmpinam unul pe celălalt cu zâmbete; se puteau citi mulţumirea şi fericirea pe chipurile fiecăruia dintre noi. Cele mai de seamă ospeţe se petreceau la căsuţa Perditei, unde nu osteneam niciodată să vorbim despre trecut sau să visăm la viitor. Invidia şi neliniştea erau necunoscute printre noi şi nici o

teamă ori speranţă de schimbare nu ne tulbura vreodată tihna. Alţii ar fi spus „Am putea fi fericiţi"; noi spuneam: „Noi suntem".

Când apărea orice fel de despărţire între noi, asta se întâmpla de regulă când Idris şi Perdita porneau să rătăcească împreună, iar noi rămâneam să discutăm despre relaţiile dintre ţări şi despre filosofia vieţii. Chiar diferenţele dintre firile noastre dădeau savoare conversaţiilor. Adrian avea superioritate prin cunoaştere şi elocvenţă, însă Raymond se bucura de o mare agerime şi o cunoaştere practică a vieţii, lucru care, de obicei, se afla în opoziţie cu Adrian şi astfel se păstra trează discuţia. Uneori porneam în excursii care durau mai multe zile şi străbăteam ţara spre a vizita orice loc vestit pentru frumuseţea sau pentru însemnătatea sa istorică. Alteori plecam la Londra şi ne alăturam distracţiei celor ce alcătuiau gloata de acolo, sau refugiul nostru era cotropit de vizitatori sosiţi dintre aceştia. Această schimbare nu făcea altceva decât să ne sensibilizeze şi mai mult în privinţa desfătărilor intimităţii cercului nostru, a tihnei pădurii divine şi a serilor noastre fericite din saloanele castelului iubit.

Firea lui Idris era cât se poate de sinceră, blândă şi afectuoasă. Temperamentul ei era întotdeauna dulce şi, cu toate că era fermă şi hotărâtă în privinţa oricăror lucruri care-i erau apropiate de inimă, era îngăduitoare cu cei pe care-i iubea. Natura Perditei era mai puţin desăvârşită, însă tandreţea şi fericirea îi înnobilau caracterul şi îi îmblânzeau purtarea rezervată. Puterea ei de înţelegere era limpede şi cuprinzătoare, imaginaţia – trează, iar ea era sinceră, generoasă şi chibzuită. Adrian, fratele fără seamăn al sufletului meu, sensibilul şi minunatul Adrian, cel iubitor şi iubit de toată lumea, părea, totuşi, sortit să nu-şi găsească jumătatea care să-i desăvârşească fericirea. Adesea ne părăsea şi rătăcea de unul singur în pădure sau naviga cu mica lui luntre, avându-şi alături doar cărţile. Era adesea cel mai vesel din ceata noastră, însă, totodată, era singurul dintre noi pe care-l năpădea deznădejdea. Iar trupul său slab părea împovărat sub greutatea vieţii, sufletul părea mai degrabă să-i sălăşluiască în trup decât să fie una cu acesta. Nu eram cu mult mai devotat faţă de Idris a mea decât eram faţă de fratele ei, iar ea-l iubea ca pe dascălul, ca pe prietenul şi binefăcătorul care-i îndeplinise cele mai scumpe dorinţe. Raymond, ambiţiosul şi neobositul

Raymond, se găsea la mijlocul marelui drum al vieții și era mulțumit cu hotărârea de a renunța la toate planurile de a deveni monarh și de a dobândi faimă doar pentru a fi unul dintre noi, florile câmpului. Regatul său era inima Perditei, supușii erau gândurile ei, iar ea îl iubea, îl respecta ca pe o făptură superioară, i se supunea și îl slujea. Nici o îndatorire, nici un devotament, nici o îngăduință nu erau supărătoare pentru ea când era vorba despre el. Se așeza mai într-o parte față de noi și-l urmărea; îi dădeau lacrimi de bucurie când se gândea că este al ei. Ridicase un templu pentru el în adâncul ființei sale și fiecare înzestrare era o preoteasă legată prin jurământ să-l slujească. Uneori putea fi și îndărătnică și capricioasă, însă căința ei era amară, răsplata deplină și chiar această nestatornicie a firii îi prindeau bine și lui Raymond, care nu era deprins să plutească într-o doară pe valurile vieții.

În primul an de căsnicie, Perdita îi dărui lui Raymond o fetiță minunată. Era straniu să descoperi în acest model în miniatură trăsăturile tatălui său. Aceleași buze pe jumătate dispreţuitoare și aceleași zâmbet triumfător, aceiași ochi ageri, aceeași frunte și aceleași păr castaniu; până și mâinile și degetele ascuțite se asemănau cu ale lui. Cât de scumpă îi era Perditei! După o vreme și eu am devenit tată, iar copilașii noștri, jucăriile și desfătările noastre, stârneau o mie de sentimente noi și minunate.

Astfel treceau anii, ani liniștiți. Fiecare lună o aducea pe următoarea, fiecare an aducea altul precum cel care trecuse; cu adevărat vieţile noastre erau o mărturie vie a acelui minunat sentiment descris de Plutarh, după care „sufletele noastre au o înclinare firească spre a iubi, născute fiind la fel de bine pentru a iubi, cât și pentru a cugeta, a înțelege și a-și aminti". Vorbeam despre schimbări și preocupări active, însă continuam să rămânem la Windsor, fără a fi în stare să rupem vraja ce ne lega de viața noastră retrasă:

„Părea să se fi adunat aici tot binele
Ce altminteri în lume risipit s-ar fi aflat."[1]

Acum, când trebuia să ne îngrijim și de copiii noștri, ne găseam scuze pentru trândăvie gândind că-i vom creşte pe ei pentru

1. Ludovico Ariosto, *Orlando furioso*, VI.

o viață mai glorioasă. În cele din urmă, liniștea ne-a fost tulburată, iar cursul evenimentelor, care, vreme de cinci ani, se scurseseră într-o liniște tihnită, a fost întrerupt de răuvoitori și opreliști care ne-au trezit din reveria noastră plăcută.

Un nou Lord Protector al Angliei urma să fie ales și, la rugămintea lui Raymond, ne-am mutat la Londra să fim martori și chiar să luăm parte la alegeri. Dacă Raymond s-ar fi căsătorit cu Idris, poziția aceasta ar fi fost piatra de temelie pentru o demnitate mai înaltă, iar dorința de putere și faimă i-ar fi fost încununată în deplină măsură. Dar el schimbase un sceptru pentru o lăută, un regat pentru Perdita.

Se gândise la acestea în timpul călătoriei noastre spre oraș? L-am privit, dar n-am reușit să-i citesc gândurile prea bine. Era deosebit de vesel, jucându-se cu copila sa și transformând în distracție orice cuvânt pe care-l rostea. Probabil făcea asta pentru că zărise un nor pe fruntea Perditei. Ea încerca să se stăpânească, însă ochii i se umpleau din când în când de lacrimi și privea cu nostalgie către Raymond și fetița ei, de parcă s-ar fi temut că vreun rău s-ar fi putut abate asupra lor. Astfel de sentimente o încercau. O presimțire rea o cuprinsese. Se sprijini de fereastră și privi către pădure, către turnurile castelului, iar când toate acestea au dispărut îndărătul altor piedici ce apăruseră înaintea privirii, exclamă cu pasiune:

– Privelişti ale fericirii! Privelişti sfinte de iubire devotată, când vă voi mai revedea? Iar când vă voi vedea din nou, voi mai fi eu Perdita cea iubită și fericită, ori voi avea inima frântă și pierdută, rătăcind prin crânguri și doar o stafie a ceea ce sunt?

– Ei, ce prostuță ești, strigă Raymond, ce gânduri trec prin căpșorul acela mic al tău de-ai căzut dintr-odată într-o atât de sublimă tristețe? Înveselește-te ori te trimit lângă Idris și îl chem în trăsură pe Adrian care, din câte văd din gesturile sale, e mai apropiat de buna mea dispoziție.

Adrian ne însoțea călare și, venind alături de trăsură, cu veselia sa alături de cea a lui Raymond, reuși să-i risipească surorii mele melancolia. Am intrat în Londra seara și ne-am îndreptat fiecare către locuințele noastre din apropiere de Hyde Park.

A doua zi, lordul Raymond mă vizită dis-de-dimineață.

– Am venit la tine, zise el, doar pe jumătate încredinţat că o să mă ajuţi în ceea ce am plănuit, dar hotărât pe deplin să-l duc până la capăt, fie că eşti de acord cu mine sau nu. Făgăduieşte-mi că vei păstra secretul totuşi. Dacă nu vei contribui la succesul meu, măcar să nu-mi pui bețe în roate.

– Ei bine, făgăduiesc. Şi acum...

– Şi acum, dragul meu, de ce a trebuit să venim la Londra? Să fim prezenţi la alegerea Protectorului şi să răspundem cu „da" sau „nu" pentru şovăitoarea Excelenţă de...? Sau pentru gălăgiosul Ryland? Crezi tu, Verney, că te-am adus în oraş pentru aşa ceva? Nu, noi vom avea propriul nostru Protector. Vom stabili un candidat şi îi vom asigura izbânda. Îl vom propune pe Adrian şi vom face tot ce ne stă în putinţă să-i acordăm puterea pe care e îndreptăţit s-o aibă prin naştere şi pe care o merită datorită virtuţilor sale. Nu-mi răspunde, îţi ştiu toate obiecţiile şi voi răspunde la fiecare dintre ele pe rând. În primul rând, va consimţi sau nu să devină un mare om? Lasă sarcina convingerii în seama mea, nu-ţi cer să mă ajuţi cu asta. În al doilea rând, va fi de acord să-şi schimbe îndeletnicirea de culegător de mure şi de îngrijitor al potârnichilor rănite din pădure cu aceea de conducător al unei naţiuni? Dragul meu Lionel, noi suntem bărbaţi căsătoriţi şi ne îndestulăm distrându-ne soţiile şi dansând cu copiii noştri. Însă Adrian e singur, burlac, fără copii şi disponibil. Sunt cu ochii pe el de multă vreme. Se topeşte după ceva care să-i trezească interesul. Inima lui, istovită după suferinţele lui timpurii, se odihneşte ca un mădular abia vindecat şi i se strânge de la atâta emoţie. Dar înţelegerea sa, generozitatea, virtuţile vor un loc unde să fie preţuite şi scoase la iveală, iar noi i-l vom oferi. În plus, nu e păcat ca geniul lui Adrian să dispară de pe pământ ca o floare pe o cărare neumblată de munte, aşa, fără fruct? Crezi că Natura a făurit maşinăria lui neîntrecută fără nici un scop anume? Crede-mă, el a fost cel destinat să fie autorul unui bine fără margini faţă de Anglia sa natală. Oare nu i-a dăruit din toate din belşug? Naştere, avere, talent şi bunătate? Oare nu toată lumea îl iubeşte şi îl admiră? Şi oare nu îşi găseşte bucuria doar în astfel de eforturi drept dovadă a iubirii sale faţă de toţi ceilalţi? Vino, văd că deja te-am convins, fii însoţitorul meu când îl voi propune în seara asta în Parlament.

– Ți-ai pus argumentele într-o rânduială excelentă, i-am răspuns. Și, dacă Adrian își va da consimțământul, sunt de necontestat. Doar o condiție aș vrea să pun: să nu faci nimic fără încuviințarea sa.

– Cred că ai dreptate, zise Raymond, deși mă gândisem la început să aranjez totul diferit. Fie și așa. O să mă duc de îndată la Adrian și, dacă înclină să încuviințeze, n-o să-mi distrug munca determinându-l să se întoarcă și să se transforme din nou în veveriță prin pădurea Windsor. Idris, tu n-o să mă trădezi, nu-i așa?

– Ai încredere în mine, răspunse ea. Voi păstra o strictă neutralitate.

– Din partea mea, am spus, eu sunt prea bine convins de valoarea prietenului nostru și de recolta bogată de beneficii pe care Anglia o va culege de pe urma Protectoratului său ca să-i lipsesc pe compatrioții mei de o astfel de binecuvântare, dacă el va consimți să le-o dăruiască.

Seara ne vizită Adrian.

– Și tu unelteşti împotriva mea, zise el râzând. Vrei să faci cauză comună cu Raymond în a târî un sărman visător din nori, să-l înconjurați cu focuri de artificii și explozii de grandoare pământeană în schimbul razelor și ariilor dumnezeiești? Credeam că mă cunoști mai bine.

– Chiar te cunosc mai bine, i-am răspuns, decât să cred că ai fi fericit într-o astfel de situație, dar binele pe care l-ai face altora ar putea fi un imbold, deoarece cred că a sosit vremea când poți să-ți pui teoriile în practică și să aduci reforma și schimbarea care vor crea acel sistem de guvernare perfect pe care te delectezi zugrăvindu-l.

– Vorbești despre un vis aproape uitat, zise Adrian și chipul i se întunecă puțin în timp ce vorbea, viziunile tinereții mele s-au stins de multă vreme în lumina realității. Știu că nu sunt un om potrivit pentru a guverna națiuni. Mi-e de ajuns dacă pot cârmui sănătos micul regat al propriei mele mortalități. Dar tu nu vezi, Lionel, deriva nobilului nostru prieten, o derivă, poate, necunoscută lui însuși, limpede însă pentru mine. Lordul Raymond nu s-a născut pentru a fi un trântor într-un stup și pentru a-și găsi tihna în viața noastră pastorală. Crede că ar trebui să-și găsească

satisfacția, își închipuie că situația lui actuală exclude posibilitatea de mărire și, prin urmare, nici măcar înaintea propriului său suflet nu plănuiește să facă o schimbare pentru el însuși. Dar tu nu înțelegi că, dincolo de ideea de a mă exalta pe mine, își conturează o nouă cale pentru el însuși, o cale de acțiune de la care s-a abătut pentru atât de mult timp? Să-l ajutăm. El, nobilul, războinicul, cel mai mare în privința oricărei calități care poate împodobi mintea și personalitatea unui om, el e potrivit pentru a fi Protectorul Angliei. Dacă eu, adică noi, îl propunem, cu siguranță va fi ales și va găsi, în îndatoririle acelei înalte funcții, scopul pentru falnicele puteri ale minții sale. Chiar și Perdita se va bucura. Perdita, în a cărei ambiție sălășluia un foc tainic până când se căsătorise cu Raymond, lucru care, pentru o vreme, a însemnat îndeplinirea speranțelor sale. Perdita se va bucura de gloria și înălțarea domnului ei și, cu timiditate și drăgălășenie, nu va fi nemulțumită de partea ei. Între timp, noi, înțelepții ținutului, ne vom întoarce la castelul nostru și, precum Cincinnatus, vom reveni la muncile noastre obișnuite până când prietenul nostru va avea nevoie de prezența și ajutorul nostru aici.

Cu cât mai mult Adrian medita asupra planului său, cu atât părea mai posibil. Propria sa hotărâre de a nu mai intra vreodată în viața publică era insurmontabilă, iar gingășia sănătății sale era un argument suficient împotriva acesteia. Următorul pas era să-l determinăm pe Raymond să-și mărturisească dorințele secrete de a obține demnități și faimă. Acesta intră în timp ce noi vorbeam. Felul în care Adrian îi primise proiectul de a-l propune drept candidat pentru Protectorat și răspunsurile sale deja îi deșteptaseră în minte tema pe care-o discutam acum. Înfățișarea și purtarea sa trădau nehotărâre și neliniște, dar neliniștea izvora din teama că n-ar trebui să urmărim sau să reușim să ne îndeplinim ideea, iar nehotărârea sa provenea din îndoiala dacă ar trebui sau nu să riscăm o înfrângere. Câteva vorbe din partea noastră l-au convins, iar speranța și bucuria îi străluceau în ochi. Ideea de a porni într-o carieră atât de apropiată față de obiceiurile sale timpurii și de scumpele sale dorințe l-a făcut la fel de energic și îndrăzneț ca înainte. Am discutat despre șansele sale, despre meritele celorlalți candidați și despre înclinațiile alegătorilor.

Până la urmă, am calculat greșit. Raymond își pierduse în bună parte popularitatea și fusese părăsit de partizanii săi obișnuiți. Absența de pe scena aglomerată l-a făcut să fie uitat de oameni, vechii susținători parlamentari erau în principal regaliști care fuseseră dispuși să-l transforme într-un idol când apărea drept moștenitor al titlului de duce de Windsor, dar care au rămas indiferenți față de el când le-a ieșit înainte fără alte atribuții și distincții pe care le considerau comune. Cu toate acestea, avea încă mulți prieteni, admiratori ai înzestrărilor sale ieșite din comun. Prezența sa în Cameră, elocința, tactul și frumusețea sa impunătoare erau calculate spre a produce un efect electrizant. Și Adrian, în ciuda obiceiurilor sale singuratice și a teoriilor sale, atât de opuse spiritului de partid, avea mulți prieteni ușor de convins să voteze pentru un candidat ales de el.

Ducele de... și dl Ryland, vechiul rival al lordului Raymond, erau ceilalți candidați. Ducele era susținut de aristocrații republicii, care-l considerau cel mai potrivit reprezentant al lor. Ryland era candidatul popular. Când lordul Raymond fu adăugat pe listă, șansele sale de izbândă păreau mici. Ne-am retras de la dezbaterea care a urmat după propunerea sa. Noi, cei care-l propuseserăm, umiliți, iar el, abătut peste măsură. Perdita ne făcu reproșuri pline de amărăciune. Așteptările ei fuseseră stârnite peste măsură. Nu avusese nimic împotriva planului nostru, dimpotrivă, era limpede că o mulțumea, însă lipsa de izbândă îi schimbase cursul ideilor. Se gândea că, odată stârnit, Raymond n-avea să se mai întoarcă niciodată fără a fi nemulțumit la Windsor. Obiceiurile sale fuseseră date peste cap, mintea neliniștită i se trezise din somn, ambiția avea să fie cea care-l va însoți în viață, iar dacă n-avea să reușească în această încercare, ea întrevedea nefericirea și nemulțumirea fără de leac ce aveau să urmeze. Poate chiar și propria ei dezamăgire îi adăugase puțină otravă în gânduri și vorbe. Nu ne-a cruțat, iar propriile noastre gânduri s-au adăugat frământării.

Era nevoie să ne ducem la bun sfârșit propunerea și să-l convingem pe Raymond să se înfățișeze înaintea alegătorilor în seara următoare. Multă vreme a fost îndărătnic. Avea de gând să se îmbarce într-un balon și să navigheze într-un colț îndepărtat de lume, unde numele și umilința îi rămâneau necunoscute. Dar

lucrul acesta era inutil, încercarea sa fusese înregistrată, iar scopul său fusese făcut public înaintea lumii. Ruşinea nu mai putea fi ştearsă niciodată din memoriile oamenilor. Era acelaşi lucru să dea greş în cele din urmă după o luptă sau să zboare acum, la începutul aventurii sale.

Din clipa în care îmbrăţişă această idee, se transformă în alt om. Depresia şi neliniştea au pierit, el deveni plin de viaţă şi de activitate. Zâmbetul triumfător îi strălucea pe chip şi era hotărât să-şi urmărească scopul până la capăt, iar deprinderile şi expresiile păreau a-i prevesti îndeplinirea dorinţelor. Nu la fel stăteau lucrurile şi cu Perdita. Era înspăimântată de veselia lui pentru că se temea de o şi mai mare dezamăgire la sfârşit. Dacă înfăţişarea lui ne umplea de speranţă, starea ei de spirit devenea şi mai dureroasă. Se temea să-l piardă din vedere, să observe orice modificare a temperamentului minţii sale. Îl asculta nerăbdătoare, dar se tortura singură încercând să dea vorbelor sale un înţeles străin de adevărata lor interpretare şi potrivnic speranţelor sale. Nu îndrăzni să participe la dezbateri. Rămase acasă, căzând pradă pentru două soiuri de griji. Plângea lângă fetiţa ei; privea, vorbea de parcă s-ar fi temut de vreo urgie îngrozitoare. Era pe jumătate nebună din pricina neliniştii de nestăpânit.

Lordul Raymond se înfăţişă la Cameră cu încredere neînfricată şi cu un tact seducător. După ce ducele de... şi dl Ryland îşi terminară discursurile, începu el. Fără îndoială că nu-şi învăţase pe de rost lecţia, la început ezită, oprindu-se în mijlocul ideilor şi în alegerea expresiilor. Treptat se încălzi, cuvintele începură să-i curgă cu uşurinţă, vorbele sale erau pline de vigoare, iar glasul – de convingere. Făcu referire la trecutul său, la izbânzile din Grecia şi la favorurile de care se bucurase acasă. De ce-ar pierde acest lucru acum, când anii adăugaţi, prudenţa şi legământul făcut prin căsătorie faţă de ţara sa ar trebui să-i sporească, în loc să-i micşoreze încrederea? Vorbi despre starea Angliei, despre măsurile necesare spre a-i asigura securitatea şi spre a-i confirma prosperitatea. Zugrăvi o imagine strălucitoare a situaţiei sale prezente. Pe măsură ce vorbea, asistenţa amuţise cu gândurile suspendate din pricina atenţiei cu care îl urmărea. Elocinţa-i graţioasă înlănţuise simţurile ascultătorilor săi. Într-o oarecare măsură el era

omul potrivit pentru a reconcilia toate părțile. Originea sa era pe placul aristocrației; fiind candidatul recomandat de Adrian, un om aflat într-o strânsă alianță cu partidul popular, făcea ca un număr de oameni, care nu-și puneau prea mare nădejde nici în duce și nici în dl Ryland, să treacă de partea sa.

Dezbaterea a fost aprigă și îndoielnică. Nici Adrian și nici eu n-am fi fost atât de nerăbdători dacă propria noastră izbândă ar fi depins de străduințele noastre, însă noi ne îmboldisem prietenul în acest plan și era sarcina noastră să îi asigurăm triumful. Idris, care îi respecta cel mai mult abilitățile, se interesa cu căldură de acest eveniment, iar sărmana mea soră, care nu îndrăznea să spere și pentru care teama însemna suferință, fusese aruncată în febra neliniștii.

Zilele se scurgeau și noi discutam despre planurile pe care le aveam pentru seară, iar fiecare noapte era plină de dezbaterile care nu duceau la nici o concluzie. În cele din urmă, sosi și criza: noaptea în care Parlamentul, care întârziase atât de multă vreme alegerea, trebuia să decidă. După ce al doisprezecelea ceas trecu și începu o nouă zi, virtutea Constituției se dizolvă, iar puterea sa apuse.

Ne-am adunat la casa lui Raymond împreună cu partizanii noștri. La ceasurile cinci și jumătate am pornit către Cameră. Idris se străduia s-o liniștească pe Perdita, dar neliniștea sărmanei fete o lipsise de orice fel de stăpânire de sine. Se plimba încoace și-ncolo prin încăpere, privea cu sălbăticie dacă cineva intra, închipuindu-și că ar putea fi crainicii osândei sale. Trebuie să-i fac dreptate scumpei mele surori: nu pentru sine era într-atât de tulburată. Doar ea știa prețul pe care-l punea Raymond pe izbânzile sale. Chiar dacă față de noi își asuma un aer vesel și plin de speranță și pretindea acest lucru atât de bine încât nu reușeam să ghicim lucrările tainice ale minții sale. Uneori, un tremurat nervos, o discordanță puternică a glasului și scurte crize de absență îi dezvăluiseră Perditei violența împotriva lui însuși, însă noi, concentrați asupra planurilor, îi observam doar râsul prompt, glumele pe care le făcea tot timpul, fluxul spiritului ce părea incapabil să dea înapoi. În plus, Perdita era alături de el după ce se retrăgeau, observa toanele ce urmau după astfel de râsete forțate; îi vedea somnul tulburat, irascibilitatea dureroasă, la un moment dat îi observă lacrimile; ale ei

abia încetaseră să mai curgă, deoarece zărise lacrimile mari pe care mândria plină de dezamăgire i le adunase în ochi, fără să fie şi capabilă să i le risipească. Ce-i de mirare atunci că sentimentele ei fuseseră întocmite cu migală? Am dat vina pe mine pentru neliniştea ei, însă asta n-a fost tot, iar urmarea a dezvăluit o altă scuză.

Am mai zăbovit o clipă înainte de plecare, să ne luăm rămas-bun de la fetele noastre dragi. Aveam speranţe slabe de izbândă, aşa că am rugat-o pe Idris să aibă grijă de sora mea. Când m-am apropiat de aceasta din urmă, îmi apucă mâna şi mă trase într-o altă încăpere, mi se aruncă în braţe, unde plânse amar şi suspină multă vreme. Am încercat s-o liniştesc, am implorat-o să-şi păstreze speranţa şi am întrebat-o ce consecinţe îngrozitoare credea că au să urmeze în cazul în care aveam să dăm greş.

– Dragul meu frate, plânse ea, protectorul copilăriei mele, scumpul meu Lionel, soarta mea atârnă de un fir. Acum vă am pe toţi alături de mine: pe tine, tovarăşul copilăriei mele, pe Adrian, care mi-e drag de parcă am avea o legătură de sânge, pe Idris, sora inimii mele şi pe minunatul ei copil. Aceasta... aceasta ar putea fi ultima dată când mă înconjuraţi astfel!

Dintr-odată se opri, iar apoi strigă:

– Ce-am putut să spun? Fată nătângă şi falsă ce sunt!

Mă privi cu sălbăticie şi apoi, liniştindu-se brusc, îşi ceru iertare pentru vorbele ei necugetate, aşa cum le numi, zicând că trebuie să-şi fi pierdut minţile, pentru că Raymond e în viaţă, iar ea trebuie să fie fericită, iar apoi, deşi încă mai vărsa lacrimi, îmi îngădui liniştită să plec. Raymond doar îi strânse mâna la plecare şi o privi expresiv, iar ea îi răspunse cu o privire inteligentă şi cu încuviinţare.

Sărmana fată! Cât trebuie să fi suferit! Nu l-am putut ierta niciodată pe Raymond pentru încercările prin care-a silit-o să treacă, pricinuite fiind de sentimentele sale egoiste. El plănuise, în cazul în care dădea greş în această încercare a sa, fără să-şi ia rămas-bun de la vreunul dintre noi, să se îmbarce către Grecia şi să nu mai pună niciodată piciorul în Anglia. Perdita îi consimţi dorinţele, pentru că mulţumirea lui era scopul cel mai de seamă al vieţii ei, încununarea bucuriei sale, dar să ne părăsească pe toţi camarazii săi, cei alături de care trăise cei mai frumoşi ani ai ei, iar între timp să

ascundă această hotărâre îngrozitoare era o sarcină care aproape îi doborâse puterile minții. Ea primise însărcinarea de a se ocupa de plecarea lor, îi făgăduise lui Raymond în acea noapte hotărâtoare să profite de absența noastră și să pornească în prima etapă a călătoriei, iar el, după ce înfrângerea avea să fie sigură, urma să plece pe furiș de lângă noi și avea să i se alăture ei. Deși, când am aflat despre planul acesta, m-am simțit jignit amarnic de puțina considerație pe care Raymond o avea față de sentimentele surorii mele, reflectând asupra acestui lucru m-am gândit că a acționat astfel sub impulsul unei emoții puternice care îi răpise conștiința și, prin urmare, sentimentul de vinovăție. Dacă ne-ar fi îngăduit să-i observăm neliniștea, s-ar fi aflat mai aproape de îndrumarea rațiunii, însă zbuciumul de sub masca liniștii sale îi zdruncinase nervii cu atâta tărie, încât îi nimicise puterea stăpânirii de sine. Sunt convins că, în cel mai rău caz, s-ar fi întors de la țărmul mării să-și ia rămas-bun de la noi și să ne facă părtași la planurile sale. Dar sarcina pe care i-o dăduse Perditei nu era deloc mai puțin dureroasă. Îi smulsese jurământul că va păstra secretul, iar rolul ei din această dramă, de vreme ce trebuia să-l joace de una singură, era cel mai chinuitor pe care l-ar fi putut primi. Dar să revin la povestirea mea.

Dezbaterile fuseseră până atunci lungi și zgomotoase, adesea prelungite doar de dragul întârzierii. Dar acum fiecare părea să se teamă ca nu cumva momentul fatal să treacă, în vreme ce alegerea rămânea încă nedecisă. O tăcere neobișnuită luase sub stăpânire Camera, membrii vorbeau în șoaptă, iar treburile obișnuite se desfășurau cu iuțeală și în liniște. După prima etapă a alegerilor, ducele de... fusese eliminat. Prin urmare, confruntarea se mai dădea doar între Raymond și dl Ryland. Cel din urmă se simțise sigur de izbândă înainte de apariția lui Raymond și, de când numele său a fost introdus drept candidat, făcuse propagandă cu ardoare. Își făcea apariția în fiecare seară, iar nerăbdarea și mânia își lăsau semnele pe chipul său, în vreme ce se încrunta către noi din capătul opus al turnului Saint Stephen, de parcă simpla lui încruntare ar fi putut arunca o umbră asupra speranțelor noastre.

Fiecare parte din Constituția englezească fusese reglementată pentru mai buna păstrare a păcii. În ultima zi, mai puteau să rămână doar doi candidați și, pentru a eluda, în măsura posibilului,

ultima confruntare dintre ei, i se oferea o mită celui care ar fi renunţat de bunăvoie la pretenţiile sale, i se ofereau o poziţie bine plătită şi o mare cinstire şi i se facilita izbânda la alegerile viitoare. E straniu de spus, totuşi, că nu se întâmplase niciodată ca vreunul dintre candidaţi să fi recurs la acest expedient, prin urmare, legea căzuse în desuetudine şi nimeni nu făcuse referire la ea în discuţiile noastre. Spre marea noastră surprindere, când am fost îndemnaţi să decidem asupra înfiinţării unei comisii pentru alegerea Lordului Protector, membrul care-l propusese pe Ryland s-a ridicat şi ne-a informat că renunţase la pretenţiile sale. Veştile sale au fost întâmpinate cu tăcere, apoi urmă un murmur confuz şi, când preşedintele l-a declarat pe lordul Raymond ales în mod legal, se stârni un ropot de aplauze şi izbândă. Părea că, departe de orice temere de înfrângere, fiecare glas s-ar fi unit în favoarea candidatului nostru. De fapt, acum, că ideea de confruntare fusese respinsă, toate inimile reveniseră la vechiul respect şi la admiraţia faţă de înzestratul nostru prieten. Fiecare simţea că nicicând Anglia nu mai văzuse un Protector atât de capabil să îndeplinească sarcinile dificile ale acestei înalte demnităţi. Un singur glas, alcătuit din toate vocile din încăpere, răsuna în întreaga Cameră şi rostea numele lui Raymond.

El intră. Eram într-unul dintre fotoliile de sus şi l-am văzut păşind pe culoar către masa vorbitorului. Modestia înnăscută a figurii sale luase în stăpânire bucuria triumfului. Privi în jur cu timiditate, o ceaţă părea să-i învăluie ochii. Adrian, care era lângă mine, se grăbi către el şi, sărind peste fotolii, îl ajunse de îndată. Apariţia lui îl reanimă pe prietenul nostru şi, când începu să vorbească şi să acţioneze, ezitarea i se risipi şi străluci suveran în măreţia şi victoria sa. Vechiul Protector îi prezentă jurământul şi îi predă însemnele funcţiei, îndeplinind ceremonia de instalare. Camera fu apoi dizolvată. Cei mai de vază membri ai statului s-au adunat în jurul noului magistrat şi l-au condus către palatul de guvernământ. Adrian, dintr-odată, dispăru şi, în clipa în care dintre susţinătorii lui Raymond n-au mai rămas decât prietenii noştri apropiaţi, se întoarse, conducând-o pe Idris să-şi felicite prietenul pentru izbânda sa.

Dar unde era Perdita? În grija de a-şi asigura o retragere neobservată în caz de nereuşită, Raymond uitase să aranjeze un fel

prin care ea să afle despre izbânda lui, iar ea fusese mult prea neliniştită să se gândească la o astfel de împrejurare. Când Idris intră, Raymond uitase în aşa măsură de el însuşi încât întrebă despre sora mea; un cuvânt care vestea misterioasa ei dispariţie îl aduse cu picioarele pe pământ. E adevărat că Adrian deja plecase în căutarea fugarei, închipuindu-şi că sălbatica nelinişte o împinsese în preajma Camerei şi că vreun eveniment nefericit o reţinuse din drum. Însă Raymond, fără nici o explicaţie, ne părăsi dintr-odată, iar în clipa următoare l-am auzit galopând pe stradă, în ciuda vântului şi a ploii care răspândeau furtuna asupra pământului. Nu ştiam cât de departe trebuie să meargă şi în curând ne-am despărţit, bănuind că, în scurtă vreme, avea să se întoarcă la palat cu Perdita şi că nu vor avea păreri de rău dacă se vor trezi că au rămas singuri.

Perdita ajunsese cu copilul ei la Dartford, plângând şi neconsolată. Poruncise să se pregătească totul pentru continuarea călătoriei şi, după ce-şi culcă pe un pat minunatul copilaş pe care-l avea în grijă, petrecu câteva ceasuri într-o adâncă suferinţă. Din când în când, urmărea războiul stihiilor, gândindu-se că şi acestea se întorseseră împotriva ei, şi asculta răpăitul ploii într-o sumbră disperare. Câteodată se apleca asupra copilei sale, urmărindu-i asemănarea cu Raymond, şi se temea ca nu cumva, în viaţa ce-o aştepta, să dovedească aceleaşi pasiuni şi impulsuri necontrolabile care-l făcuseră şi pe el nefericit. Apoi, cu o izbucnire de mândrie şi plăcere, observa în trăsăturile fetiţei sale acelaşi zâmbet plin de frumuseţe care radia adesea şi pe chipul lui Raymond. Privelişte a o liniştea. Se gândea la comoara afecţiunii stăpânului său pe care-o poseda, la înfăptuirile sale, care le depăşeau pe cele ale contemporanilor săi, la geniul său şi la devotamentul pe care-l arăta faţă de ea. Se gândi că tot ce avea pe lume, în afară de el, putea fi cruţat, ba nu, putea să fie dăruit cu plăcere, o jertfă de ispăşire pentru a consfinţi binele suprem pe care-l păstra în el. În curând îşi închipui că soarta cerea acest sacrificiu din partea ei drept semn al faptului că era devotată lui Raymond şi că trebuia făcut cu bucurie. Îşi închipuia viaţa pe insula grecească pe care o alesese pentru retragerea lor, sarcina ei de a-l linişti, grijile faţă de frumoasa Clara, plimbările călare în compania lui, devotamentul ei

față de consolarea lui. Imaginea i se înfățișă în culori atât de strălucitoare încât se temea de un revers și o viață de măreție și putere la Londra, acolo unde Raymond nu avea să-i mai aparțină doar ei, iar ea n-avea să mai fie singura lui sursă de fericire. Din punctul ei de vedere, începuse să spere să fie înfrânt și doar în privința lui sentimentele ei erau șovăitoare, iar în momentul acela îl auzi intrând în galop în curtea hanului. Faptul că venise singur, udat până la piele de furtună, fără să-i pese de altceva decât de viteză, ce-ar fi putut însemna decât că, înfrânți și însinguranți, aveau să pornească pe drumul lor din Anglia natală, scena rușinii, și să se ascundă în crângurile cu mirt ale insulelor grecești?

Într-o clipă, ajunse în brațele lui. Mărturia izbânzii sale devenise atât de mult o parte din el, încât uită că trebuie s-o împărtășească și perechii sale. Ea simți în îmbrățișare doar o scumpă încredințare că, atât timp cât era a lui, el nu va deznădăjdui.

– E ceva bun, strigă ea, e ceva nobil, scumpul meu! Să n-ai teamă de dizgrație și de soartă potrivnică atâta vreme cât o ai pe Perdita ta. Să nu te temi de tristețe câtă vreme copilul nostru trăiește și zâmbește. Să mergem unde vrei tu, dragostea ce ne însoțește va ține la distanță regretele.

Încleștată în îmbrățișarea lui, ea vorbi astfel și își lăsă capul pe spate, căutând în ochii lui o confirmare a vorbelor rostite; privirea îi strălucea de o nespusă bucurie.

– Ei, mica mea doamnă Protectoare, zise el jucăuș, ce tot spui acolo? Și ce planuri frumoase ai țesut despre exil și obscuritate, în vreme ce o pânză mai strălucitoare, o țesătură brodată cu aur e cea pe care ar trebui s-o contemplăm cu adevărat?

Îi sărută fruntea, însă îndărătnica fată, pe jumătate întristată de triumful său, neliniștită de iuțeala schimbării gândurilor, își ascunse chipul la pieptul lui și plânse. El o mângâie, îi insuflă propriile speranțe și dorințe și, în curând, chipul îi radia de simpatie. Cât de fericiți au fost în noaptea aceea! Cât de deplin, aproape să reverse, le era sentimentul bucuriei!

CAPITOLUL VIII

După ce ne-am văzut prietenul instalat cum se cuvine în noua funcţie, ne-am îndreptat privirile către Windsor. Faptul că locul acela era atât de aproape de Londra ne risipise ideea de despărţire dureroasă când i-am părăsit pe Raymond şi Perdita. Ne-am luat rămas-bun de la ei la palatul Lordului Protector. Îmi fusese destul s-o văd pe sora mea cum intră, de parcă ar fi fost în spiritul unei drame, şi cum îşi dă silinţa să-şi joace rolul cu demnitatea cuvenită. Mândria ei înnăscută şi simplitatea manierelor se aflau acum în război mai mult ca niciodată. Timiditatea nu era artificială, ci izvora din teama aceea de a nu fi apreciată cum se cuvine, acea uşoară estimare a neglijării de către lume care-l caracteriza şi pe Raymond. Însă Perdita se gândea mult mai adesea la ceilalţi decât o făcea el, iar o parte din sfiala ei provenea din dorinţa de a împrumuta de la cei din jur un sentiment de inferioritate, un sentiment care nu-i trecuse niciodată prin minte. Prin naşterea şi educaţia sa, Idris ar fi fost mai potrivită pentru formulele de ceremonie, însă tocmai uşurinţa cu care îndeplinea astfel de acţiuni, născute din obişnuinţă, le făcea plicticoase, în vreme ce, cu fiecare dezavantaj, Perdita era limpede că se bucură de poziţia ei. Era prea plină de idei noi ca să mai simtă prea multă durere când ne-am despărţit. Îşi luă rămas-bun cu multă afecţiune de la noi şi ne făgădui că o să ne viziteze în curând, dar nu regreta împrejurările care provocau despărţirea noastră. Spiritul lui Raymond se descătuşase şi nu ştia ce să facă cu puterea abia dobândită, avea capul plin de planuri şi nu se hotărâse să se oprească asupra unuia anume; însă îşi făgăduise lui, prietenilor şi lumii întregi că era Protectoratului său va trebui să fie marcată de vreun act de glorie fără pereche. Astfel discutam despre ei şi trăgeam învăţăminte în timp ce ne întorceam împuţinaţi

la castelul Windsor. Simțeam o plăcere fără margini, pentru că scăpasem din tumultul politic și căutam singurătatea cu îndoită însuflețire. Nu duceam lipsă de ocupație, însă dispoziția mea înflăcărată se îndrepta acum doar asupra eforturilor intelectuale, iar studiul greu îmi părea a fi un medicament excelent pentru a înlătura o febră a spiritului pe care, din indolență, fără îndoială că ar fi trebuit s-o înfrunt. Perdita ne îngăduise s-o luăm pe Clara înapoi cu noi la Windsor, iar ea și cei doi minunați copii ai mei erau surse necontenite de interes și amuzament.

Singura împrejurare care ne tulbura tihna era sănătatea lui Adrian. Era limpede că se înrăutățea, fără nici un simptom care ne-ar fi putut îngădui să-i bănuim boala, doar că ochii săi strălucitori, privirea însuflețită și obrajii înfierbântați ne făceau să ne temem de ftizie, însă nu simțea durere și nici teamă. Se dedică cu ardoare cărților și se odihnea după studiu în compania pe care o îndrăgea cel mai mult, aceea a surorii sale și a mea. Uneori pleca până la Londra să-l viziteze pe Raymond și să urmărească progresul evenimentelor. Clara îl însoțea adesea în aceste excursii, în parte ca să-și vadă părinții și pentru că Adrian era încântat de sporovăiala și privirea inteligentă a minunatei copile.

Între timp, totul mergea bine la Londra. Noile alegeri luaseră sfârșit, Parlamentul se întrunise, iar Raymond era ocupat cu o mie de planuri folositoare. Se proiectau canale, apeducte, poduri, clădiri impunătoare și diverse edificii de utilitate publică. Era în permanență înconjurat de proiectanți și proiecte care urmau să facă din Anglia o scenă a fertilității și a măreției, sărăcia urma să fie abolită, iar oamenii aveau să fie transportați dintr-un loc în altul în aproape aceleași condiții ca prințesa Houssain, Ali și Ahmed din *O mie și una de nopți*. În curând, starea fizică a oamenilor nu avea să mai rămână la bunăvoința îngerilor, bolile aveau să fie alungate și munca ușurată de cea mai grea dintre sarcinile sale. Nici lucrul acesta nu părea extravagant. Artele vieții și descoperirile științei crescuseră într-un ritm ce depășise toate calculele, hrana izvora, ca să zicem așa, din nimic, existau mașini care să asigure cu ușurință orice necesitate a populației. Însă o înclinație rea încă supraviețuise, iar oamenii nu erau fericiți; nu pentru că nu puteau, ci pentru că nu se ridicau să depășească obstacolele pe care tot ei și le ridicaseră în

cale. Raymond avea să-i inspire cu voința lui binefăcătoare, iar mecanismul societății, odată pus la punct după norme fără cusur, n-avea să se mai abată niciodată către neorânduială. Pentru aceste speranțe își abandonase ambiția îndelung prețuită de a rămâne în analele națiunilor drept un luptător încununat de succes, care își abandonase sabia; pacea și fala de durată deveniseră scopul său, titlul pe care-l râvnea acum era acela de binefăcător al țării sale.

Printre alte lucrări de artă de care se îngrijea, plănuise ridicarea unei galerii naționale pentru statui și picturi. El însuși poseda mai multe pe care se gândea să le dăruiască Republicii și, deoarece edificiul urma să fie cea mai de seamă podoabă a protectoratului său, era foarte pretențios în alegerea planului după care avea să fie clădită. Sute i-au fost prezentate, dar el le respinsese. Trimisese oameni chiar și în Italia și Grecia după schițe, însă, dat fiind că proiectul trebuia să fie caracterizat atât prin originalitate, cât și printr-o frumusețe fără cusur, strădaniile i-au fost, pentru o vreme, fără folos. În cele din urmă, sosi o schiță cu o adresă unde se putea trimite corespondența și fără numele artistului. Schița era nouă și elegantă, însă avea cusururi, atât de multe cusururi încât, deși era desenată cu mână și ochi de bun-gust, era, limpede, opera unui om care nu era arhitect. Raymond o contempla cu încântare, cu cât mai mult o privea, cu atât era mai mulțumit, însă cusururile se înmulțeau la fiecare privire. Scrise la adresa dată, dorind să-l vadă pe autorul desenului, astfel încât să-i propună modificări pe care să le hotărască în timpul întâlnirii.

Sosi un grec. Un om între două vârste, cu oarece inteligență în maniere, însă cu o înfățișare atât de comună încât lui Raymond cu greu îi venise a crede că nu era un arhitect. Recunoscu că nu era arhitect, însă ideea clădirii îl izbise, cu toate că o trimisese fără nici cea mai mică nădejde de a fi acceptată. Era un om zgârcit la vorbă. Raymond îl iscodi, însă răspunsurile rezervate îl determinară să-și abată atenția de la om către schiță. Îi arătă cusururile și modificările pe care dorea să i le facă, îi oferi grecului un creion ca să corecteze schița pe loc, dar lucrul acesta fu refuzat de către vizitatorul său, care-i răspunse că a înțeles perfect totul și că avea să lucreze la ea acasă. În cele din urmă, Raymond îi îngădui să plece. În ziua următoare se întoarse, schița fusese redesenată, însă multe

defecte încă mai rămâneau, iar unele dintre instrucțiunile date fuseseră înțelese greșit.

– Vino, zise Raymond, ți-am cedat ieri, acum îndeplinește-mi cererea... ia creionul.

Grecul îl luă, însă nu-l mânui deloc ca un artist, iar în cele din urmă zise:

– Trebuie să vă mărturisesc, domnule, că nu eu am făcut această schiță. Este imposibil să întâlniți adevăratul desenator, instrucțiunile dumneavoastră trebuie să fie transmise prin intermediul meu. Prin urmare, binevoiți să aveți răbdare cu neștiința mea și să-mi explicați mie dorințele dumneavoastră. În timp, sunt încredințat că veți fi mulțumit.

Raymond îl iscodi în zadar, misteriosul grec n-avea de gând să mai scoată o vorbă. Un arhitect avea voie să se întâlnească cu artistul? Și lucrul acesta fu refuzat. Raymond îi repetă instrucțiunile, iar vizitatorul se retrase. Prietenul nostru se hotărî să nu-și lase dorința zădărnicită. Bănuia că o neobișnuită sărăcie era pricina misterului și că artistul nu-și dorea să fie văzut în veșmintele și sălașul lipsurilor. Raymond era cu atât mai mult însuflețit din această pricină să-l descopere, îndemnat de interesul pe care-l avea față de talentul nedescoperit, prin urmare porunci cuiva, priceput în astfel de treburi, să-l urmărească pe grec când avea să vină următoarea dată și să vadă în ce casă avea să intre. Emisarul se supuse și îi aduse informațiile cerute. Îl urmărise pe om până în una dintre cele mai sărace străzi ale metropolei. Pe Raymond nu-l mira faptul că, locuind acolo, artistul se codea să iasă la iveală, însă acest lucru nu-l făcu să-și potolească determinarea.

În aceeași seară, se îndreptă singur către casa care-i fusese numită. Sărăcia, noroiul și mizeria sordidă îi caracterizau înfățișarea. Vai! gândi Raymond, mai am multe de făcut înainte ca Anglia să devină un paradis. Bătu, iar ușa fu deschisă printr-un arc de deasupra: scara stricată și mizerabilă se afla imediat înaintea lui, însă nu apăru nimeni. Bătu din nou, în zadar; iar apoi, nemaiavând răbdare să aștepte, urcă treptele întunecate și scârțâitoare. Marea lui dorință, mai ales acum, că văzuse locuința abjectă a artistului, era de a ajuta pe cineva care, înzestrat cu talent, era apăsat de lipsuri. Își închipui un tânăr ai cărui ochi străluceau de geniu, a cărui

persoană era subțiată de înfometare. Pe de o parte, se temea să nu-l supere, dar era încredințat că bunătatea lui generoasă va fi împărțită cu atâta delicatețe încât să nu stârnească refuzul. Ce inimă omenească ar putea să se închidă la bunătate? Și, cu toate că sărăcia, în excesul său, ar putea să-l facă pe cel suferind incapabil să se supună degradării închipuite a unui beneficiu, zelul binefăcătorului trebuie să-l liniștească în cele din urmă până la recunoștință. Aceste gânduri îl încurajară pe Raymond în vreme ce stătea înaintea ușii unei încăperi aflate la cel mai înalt cat al casei. După ce încercase în zadar să pătrundă în celelalte încăperi, zărise chiar în pragul acesteia o pereche de mici papuci turcești. Ușa era întredeschisă, însă totul era cufundat în liniște înăuntru. Probabil locatarul era absent, însă, încredințat că găsise persoana potrivită, aventurosul nostru Protector fu ispitit să pătrundă, să lase o pungă pe masă și să plece în tăcere. Hotărât să-și pună planul în aplicare, împinse ușa încet, însă încăperea era ocupată.

Raymond nu mai vizitase niciodată casele nevoiașe, iar scena care i se înfățișa acum îi atinse inima. Podeaua era crăpată în multe locuri, pereții erau părăginiți și goi, plafonul era pătat de apă, iar într-un colț se afla un pat ponosit. Nu erau decât două scaune în încăpere și o masă ruptă și veche pe care se găsea o lumânare într-un sfeșnic de tinichea. Cu toate acestea, în mijlocul unei astfel de sărăcii posomorâte și dezgustătoare era un aer de ordine și curățenie care-l surprindea. Gândul fu unul trecător, pentru că atenția îi fu atrasă de îndată asupra locuitorului acestui deplorabil sălaș. Era o femeie. Stătea la masă, o mână mică îi umbrea ochii dinspre lumânare, iar în cealaltă ținea un creion. Privirile îi erau fixate asupra unei schițe aflate înaintea ei pe care Raymond o recunoscu ca fiind schița ce-i fusese prezentată lui. Întreaga ei înfățișare îi stârnise cel mai profund interes. Părul negru era împletit și răsucit în noduri groase precum parura unei statui grecești, veșmântul era de rând, însă atitudinea ei putea fi aleasă drept un model de grație. Raymond avea o amintire confuză, parcă mai văzuse o astfel de siluetă; traversă încăperea, dar ea nu-și ridică ochii, ci întrebă doar în greceşte cine e acolo.

– Un prieten, răspunse Raymond în același dialect.

Ea privi în sus întrebătoare, iar el văzu că era Evadne Zaimi. Evadne, odinioară idolul sentimentelor lui Adrian și cea care, de

dragul actualului vizitator, îl refuzase cu dispreț pe tânărul nobil și apoi, neglijată de cel pe care-l iubea, cu speranțele zdrobite și cu un dureros sentiment de tristețe, se întorsese în Grecia ei natală. Ce întorsătură a sorții ar fi putut s-o aducă în Anglia într-o astfel de găzduire?

Raymond o recunoscu, iar purtarea sa trecu de la mărinimie politicoasă la cele mai călduroase încredințări de bunătate și compasiune. Vederea ei în starea în care se afla îi străbătu inima ca o săgeată. Se așeză alături de ea, îi luă mâna și-i zise o mie de lucruri care însuflețeau cel mai profund spirit de compasiune și afecțiune. Evadne nu răspunse, ochii mari și negri erau plecați, iar în cele din urmă pe gene îi străluci o lacrimă.

– Asta poate face bunătatea, ceea ce nici lipsurile și nici mizeria n-au reușit vreodată: plâng.

Vărsă, într-adevăr, multe lacrimi, iar capul i se lăsă, fără băgare de seamă, pe umărul lui Raymond. El îi luă mâna și îi sărută obrazul înecat de lacrimi. Îi spuse că suferințele îi luaseră sfârșit; nimeni nu avea darul de a consola mai bine decât Raymond. Nu căuta nici să convingă și nici să vorbească cu înflăcărare, însă privirea lui strălucea de compasiune, îi înfățișa suferindului imagini plăcute, mângâierile sale nu stârneau nici un soi de neîncredere, pentru că izvorau pur și simplu din sentimentul care îndeamnă o mamă să-și sărute copilul rănit, o dorință de a dovedi în orice fel posibil adevărul sentimentelor sale și tăria dorinței sale de a turna balsam în mintea chinuită a nefericitului. Când Evadne își recăpătă liniștea, purtarea îi deveni chiar veselă, iar el făcu glume pe seama sărăciei sale. Ceva îi spunea că nu răutățile acesteia îi apăsau cu adevărat inima, ci înjosirea și rușinea ce-o însoțeau. Pe măsură ce vorbea, o descotorosi de acestea, uneori vorbind despre curajul ei cu multe laude, apoi făcând aluzie la starea ei din trecut, o numi prințesa lui deghizată. Îi făcu oferte calde de ajutor, dar ea era prea ocupată cu gânduri mai arzătoare să le accepte sau se le respingă. În cele din urmă, o părăsi făgăduind să-și repete vizita în ziua următoare. Se întoarse acasă plin de sentimente amestecate, de durere stârnită de starea jalnică în care se găsea Evadne și de plăcere la gândul că avea s-o salveze. Oarecare motive pe care nu le putea explica nici măcar față de el însuși îl împiedicau să-i povestească Perditei aventura sa.

În ziua următoare, aruncă pe el o pelerină ca să se deghizeze şi o vizită din nou pe Evadne. În drumul său cumpără un coş cu fructe costisitoare dintre acelea ce se cultivau în ţara ei şi, acoperindu-le cu câteva flori frumoase, se îndreptă către mansarda jalnică a prietenei sale.

– Iată, strigă el în timp ce intra, ce hrană pentru păsări am adus pentru vrabia mea de pe acoperişul casei.

Evadne îi povesti acum istoria nenorocirilor ei. Tatăl său, deşi de rang înalt, reuşise în cele din urmă să-şi risipească averea şi chiar să-şi distrugă reputaţia şi influenţa din pricina vieţii sale desfrânate. Sănătatea îi era afectată dincolo de orice speranţă de vindecare şi devenise cea mai sinceră dorinţă a sa ca, înainte să moară, s-o ferească pe fiică de sărăcia de care urma să aibă parte ca orfană. Prin urmare, acceptase şi o convinsese şi pe ea să consimtă la o cerere în căsătorie din partea unui bogat negustor grec statornicit în Constantinopol. Ea îşi părăsise Grecia natală, tatăl murise, încetul cu încetul se despărţise de toţi tovarăşii şi legăturile din tinereţe. Războiul, ce începuse cu un an înainte între Grecia şi Turcia, a adus multe lovituri ale sorţii. Soţul îi rămăsese falit, apoi, în timpul unei răzmeriţe şi sub ameninţarea masacrului din partea turcilor, se văzuseră nevoiţi să fugă la miezul nopţii şi, cu o barcă, au ajuns la bordul unui vas englezesc cu pânze care-i adusese de îndată pe insula aceasta. Puţinele bijuterii pe care le salvaseră i-au întreţinut pentru o vreme. Întreaga putere a minţii lui Evadne fusese folosită spre a însufleţi moralul în scădere al soţului ei. Pierderea averii, lipsa de speranţă faţă de viitor se adunaseră spre a-l aduce într-o stare vecină cu nebunia. La cinci luni după sosirea în Anglia, s-a sinucis.

– Ai să mă întrebi, continuă Evadne, ce-am făcut de atunci, de ce n-am cerut ajutorul grecilor bogaţi care locuiesc aici, de ce nu m-am întors în ţara mea natală. Răspunsul meu la aceste întrebări e posibil să-ţi pară nesatisfăcător, însă mie mi-au fost destule ca să mă împingă înainte, zi după zi, îndurând orice nenorocire decât să caut ajutor prin astfel de mijloace. Oare fiica nobilului, dar risipitorului Zaimi ar trebui să apară ca o cerşetoare înaintea confraţilor sau inferiorilor? Superiori n-avea nici unul. Să fac o plecăciune înaintea lor şi cu un gest servil să-mi vând nobilitatea ca să cumpăr viaţă? Dacă aş fi avut un copil sau orice legătură care

să mă lege de existență, aș putea să mă cobor într-atât... însă așa, lumea a fost față de mine o aspră mamă vitregă, cu bucurie aș fi părăsit locașul căruia păream să-i port pică și în mormânt să-mi uit mândria, strădaniile și disperarea. Vremea aceasta va veni în curând, durerea și înfometarea deja au măcinat temeliile ființei mele, încă puțin și m-aș fi prăpădit nepătată de crima autodistrugerii, rănită de amintirea degradării, spiritul meu va arunca cât colo larma jalnică și va găsi răsplata cuvenită curajului și resemnării. Asta ar putea să-ți pară nebunie, însă tu ai, de asemenea, și mândrie și dârzenie, prin urmare, nu te mira că mândria mea e neîmblânzită, iar dârzenia mea de neclintit.

Isprăvindu-și astfel povestea și după ce explică, așa cum considera de cuviință, motivele care o îndemnaseră să se abțină de la a se strădui să ceară ajutorul compatrioților săi, Evadne se opri, deși părea să mai aibă multe de spus, însă nu-și mai găsea cuvintele. Între timp, Raymond era convingător. Dorința lui de a-i reda minunatei sale prietene locul său în societate și de a-i reda prosperitatea pierdută îl anima și își slobozea toate puterile, dorințele și intențiile pentru asta. Dar fu întrerupt; Evadne îi ceru să-i promită că o să ascundă tuturor prietenilor prezența ei în Anglia.

– Rudele contelui de Windsor, zise ea cu trufie, fără îndoială cred că l-am rănit, poate chiar contele însuși ar fi primul care să mă ierte, însă eu, cel mai probabil, nu merit iertarea. Am acționat atunci, așa cum trebuie s-o fac întotdeauna, din impuls. Acest sălaș plin de lipsuri poate cel puțin să dovedească dezinteresul purtării mele. Nu are importanță: nu vreau să-mi pledez cauza înaintea vreunuia dintre ei, nici măcar înaintea Înălțimii Voastre nu m-aș fi arătat dacă nu m-ați fi descoperit. Cursul acțiunilor mele va dovedi că mai degrabă am preferat să mor decât să fiu ținta batjocurii: „Iat-o pe mândra Evadne în zdrențe! Priviți-o pe prințesa cerșetoare!" Gândurile sunt pline cu venin de năpârcă, promite-mi că nu-mi vei încălca secretul.

Raymond făgădui, însă apoi urmă o nouă discuție. Evadne îi mai ceru să promită, de asemenea, să nu pună la cale, fără încuviințarea ei, nici un plan în folosul ei și nici să nu-i ofere ajutorul.

– Să nu mă înjoșești în ochii mei, zise ea, sărăcia mi-a fost multă vreme doică. Poate nu e plăcută la vedere, dar e cinstită.

Dacă necinstea sau ceea ce văd eu ca fiind necinste s-ar apropia de mine, aş fi pierdută.

Raymond îi aduse multe argumente şi convingeri fierbinţi ca să-i învingă sentimentele, însă ea rămase de neclintit şi, tulburată din pricina discuţiei, înflăcărată şi plină de pasiune, făcu un jurământ solemn că va fugi şi se va ascunde acolo unde n-ar putea s-o găsească niciodată şi unde înfometarea îi va aduce în curând moartea ca să-i sfârşească necazurile dacă avea să continue cu ofertele lui, înjositoare pentru ea. Poate să se întreţină singură, îi zise. Apoi îi arătă cum, făcând tot felul de schiţe şi picturi, îşi dobândea câştigul modest cu care să se întreţină. Raymond cedă pentru moment. Se simţea încredinţat că, după ce-i va lăuda o vreme voinţa, în cele din urmă prietenia şi raţiunea aveau să învingă.

Însă sentimentele ce-o însufleţeau pe Evadne aveau rădăcina înfiptă în adâncurile fiinţei sale şi crescuseră astfel încât el n-avea cum să le înţeleagă. Evadne îl iubea pe Raymond. Era eroul imaginaţiei sale, imaginea gravată în textura neschimbată a inimii. În urmă cu şapte ani, în floarea tinereţii, ea se ataşase de cel care îi slujise ţara împotriva turcilor. Pe pământul ţării ei dobândise el acea glorie militară deosebit de dragă grecilor, deoarece erau încă nevoiţi să lupte, fărâmă după fărâmă, pentru apărarea lor. Cu toate acestea, când se întorsese de acolo şi îşi făcuse apariţia pentru prima dată în viaţa publică a Angliei, dragostea ei n-o dobândise pe a lui, care pe atunci şovăia între Perdita şi o coroană. În vreme ce el era încă nehotărât, ea părăsise Anglia. Veştile căsătoriei lui au ajuns până la ea, iar speranţele ei, muguri hrăniţi fără îndestulare, s-au uscat şi au pierit. Viaţa îşi pierduse strălucirea pentru ea, nimbul vesel al iubirii, care umpluse fiecare lucru de culoarea sa, s-a stins; se mulţumea să ia traiul aşa cum era şi să scoată ce-i mai bun dintr-o realitate de culoarea plumbului. Se căsători şi, purtând cu sine energia nestăpânită a firii sale pe alte meleaguri, îşi transformă gândurile în ambiţii şi ţinti către puterea titlului de prinţesă de Valahia, în vreme ce sentimentele patriotice erau mângâiate de ideea binelui pe care l-ar fi putut face ţării sale când soţul ei ar fi devenit conducătorul acestui principat. Trăi să descopere că ambiţia e la fel de ireală ca iluzia iubirii. Intrigile cu Rusia pentru îndeplinirea scopului său stârniseră pizma Porţii şi vrajba Guvernului grec.

Era văzută ca o trădătoare de ambele părți, iar apoi veni ruina soțului său. Au reușit să scape de moarte printr-o fugă oportună și se prăbușise de la înălțimea dorințelor sale la sărăcia lucie din Anglia. O bună parte din povestea aceasta o ținu ascunsă față de Raymond și nici nu-i mărturisi că a fost respinsă și refuzată, ca un criminal condamnat pentru cele mai grave crime, care ar fi adus coasa despotismului să reteze mugurii libertăților în propria-i țară; asta ar fi urmat dacă ar fi cerut ceva oricăruia dintre greci.

Știa că era pricina ruinei depline a soțului ei și era dispusă să suporte urmările. Reproșurile pe care i le smulsese agonia, sau, mai rău, tristețea fără leac și resemnată, când mintea lui era copleșită de toropeală, nu deveniseră mai puțin dureroase pentru că era tăcut și nemișcat. Își reproșa ca pe o crimă moartea lui, vinovăția și pedepsele păreau s-o înconjoare. În zadar încerca să-și aline remușcările cu amintirea integrității sale reale, restul lumii, cu ea alături, îi judeca faptele prin urmările acestora. Se ruga pentru sufletul soțului, invoca Atotputernicul să pună pe seama ei autodistrugerea lui; se legase să trăiască pentru a-i ispăși lui vina.

În mijlocul acestei sărăcii care în curând avea s-o distrugă, un singur gând o mai consola. Trăia în aceeași țară, răsufla același aer ca și Raymond. Numele său în calitate de Protector era refrenul oricărei guri, înfăptuirile, planurile și măreția sa erau argumentul fiecărei istorisiri. Nimic nu-i mai prețios pentru inima unei femei decât gloria și virtutea celui pe care-l iubește. Astfel că, înaintea oricărei orori, Evadne se desfăta cu faima și prosperitatea lui. Când soțul ei trăia, privea acest sentiment ca pe o crimă și îl reprima, căindu-se. După ce murise, valul iubirii își reluă vechiul său curs, îi năpădi sufletul cu undele sale tumultuoase, iar ea se lăsă pradă nestăpânitei puteri.

Însă niciodată, ah, niciodată n-ar fi trebuit s-o vadă în starea înjositoare în care se afla! N-ar fi trebuit s-o vadă niciodată căzută, așa cum se socotea ea, din mândria frumuseții sale, locuitoarea lovită de sărăcie a unei mansarde, cu un nume care devenise un reproș și cu povara vinovăției asupra sufletului său. Însă, cu toate că ea rămânea sub un văl de nepătruns față de el, demnitatea lui publică îi permitea să-i cunoască toate acțiunile, tot cursul vieții sale de zi cu zi, chiar și conversațiile. Își îngăduia un singur lux: urmărea gazetele în

fiecare zi şi se desfăta cu laudele şi înfăptuirile Protectorului. Asta nu însemna că răsfățul nu era lipsit de durerea ce-l însoțea. Numele Perditei era pentru totdeauna legat de al lui; fericirea lor conjugală era sărbătorită chiar şi de mărturia autentică a faptelor. Erau mereu împreună, iar nefericita Evadne nu putea citi monosilaba care-i desemna numele fără ca, în acelaşi timp, să i se înfățişeze imaginea ei, cea care era credincioasa însoțitoare a tuturor strădaniilor şi plăcerilor lui. Ei, Excelențele lor, îi întâmpinau privirile la fiecare rând, amestecând o poțiune înveninată care-i otrăvea sângele.

Chiar în gazetă văzuse şi anunțul pentru schița galeriei naționale. Combinând cu gust amintirea edificiilor pe care le văzuse în Răsărit şi printr-un efort de geniu dându-le unitate, schiță planul care îi fusese trimis Protectorului. Triumfa la ideea de a dărui, necunoscută şi uitată cum era ea, un folos celui pe care-l iubea şi cu o mândrie însuflețită aştepta nerăbdătoare înfăptuirea uneia dintre lucrările sale care, imortalizată în piatră, avea să rămână posterității legată de numele lui Raymond. Aştepta febril întoarcerea mesagerului de la palat; asculta cu nesaț cum îi povestea fiecare cuvânt, fiecare privire a Protectorului; simțea fericire în comunicarea aceasta cu iubitul ei, cu toate că el nu ştia cui îi adresa instrucțiunile. Schița însăşi îi devenise nespus de dragă. El o văzuse şi o lăudase, fusese din nou modificată de ea, fiecare atingere a creionului era o coardă plină de muzică înfiorătoare şi îi transmitea ideea unui templu ridicat spre a celebra cele mai adânci şi inexprimabile emoții ale sufletului ei. În astfel de meditații era scufundată când glasul lui Raymond îi ajunse prima dată la ureche, un glas pe care, odată auzit, nu-l poți uita niciodată. Îşi stăpâni şuvoiul de sentimente şi-l întâmpină cu blândețe liniştită.

Mândria şi tandrețea se luptau acum, iar în cele din urmă au ajuns împreună la un compromis. Avea să-l vadă pe Raymond, de vreme ce destinul îl îndrumase până la ea, iar statornicia şi devotamentul ei trebuiau să-i merite prietenia. Însă drepturile în privința lui şi prețioasa ei independență nu trebuiau să fie vătămate de ideea de interes sau de intervenția unor sentimente complicate care ar fi însoțit o obligație pecuniară şi situațiile relative la binefăcător şi cel ce primea binefacerea. Mintea ei avea o putere ieşită din comun. Îşi putea supune nevoile sensibile dorințelor minții şi

putea îndura astfel frigul, foamea și mizeria în loc să cedeze norocului un lucru disputat. Ah! Ce păcat că, în natura umană, un asemenea nivel de disciplină mentală și de neglijență disprețuitoare a naturii înseși n-ar fi trebuit să fie aliate până la limita excelenței morale! Însă dârzenia care îi îngăduise să îndure durerile lipsurilor izvora din energia prea mare a pasiunilor ei, iar tăria de care dădea dovadă și care era o manifestare a acesteia era menită să distrugă chiar idolul însuși, pentru păstrarea căruia ea se supusese mizeriei în această măsură.

Relația lor continuă. Încetul cu încetul, Evadne îi istorisi prietenului său întreaga poveste, pata pe care numele său o primise în Grecia, povara păcatului care sporise asupra ei după moartea soțului. Când Raymond se oferi să-i curețe reputația și să arate lumii adevăratul ei patriotism, îi mărturisi că doar prin suferințele ei de acum spera să-și găsească alinare pentru rănile conștiinței, că, în starea ei de spirit, bolnavă așa cum ar putea s-o considere, necesitatea ocupației era un leac salutar. În cele din urmă, îi smulse făgăduiala că, timp de o lună, avea să se abțină să mai discute interesele sale, legându-se ca după acest răstimp să cedeze, în parte, dorințelor lui. Nu putea să ascundă față de sine că orice schimbare ar separa-o de el, acum, când îl vedea în fiecare zi. Legătura lui cu Adrian și Perdita n-a fost pomenită niciodată, el era pentru ea un meteor, o stea solitară care, la ora hotărâtă, răsărea în emisfera ei, o stea a cărei apariție aducea fericire și care, deși apunea, nu era niciodată eclipsată. Venea în fiecare zi în sălașul ei sărăcăcios, iar prezența lui îl transforma într-un templu parfumat cu dulciuri; strălucind sub razele raiului, lua parte la delirul ei. Construiră un zid între ei și lume. Dincolo de acesta, o mie de harpii care mugeau, remușcările și suferința, așteptând momentul potrivit să se abată asupra ei. Înăuntru domnea o liniște ca aceea a inocenței, a orbirii nesăbuite, a bucuriei amăgitoare, a speranței, a căror ancoră se odihnea pe ape liniștite, dar schimbătoare.

Astfel, în vreme ce Raymond era înfășurat în viziuni ale puterii și faimei, în vreme ce căuta cu nerăbdare stăpânirea deplină asupra elementelor și a minții omenești, tărâmul propriei inimi îi scăpase din ochi și din izvorul acela nebănuit țâșni un șuvoi năvalnic ce-i cotropi voința și purtă către marea uitării faima, speranța și fericirea.

CAPITOLUL IX

Dar între timp ce făcea Perdita?

În primele luni ale protectoratului său, ea şi Raymond au fost nedespărţiţi. Fiecare proiect era discutat cu ea, fiecare plan, aprobat de ea, n-am văzut niciodată pe cineva atât de fericit aşa cum era scumpa mea soră. Ochii expresivi erau două stele ale căror raze erau dragostea; speranţa şi lipsa grijilor se aşterneau pe fruntea ei senină. Vărsa şi lacrimi de fericire pentru lauda şi gloria lordului ei, întreaga existenţă era un sacrificiu pentru el, iar dacă, în smerenia inimii sale, se simţea mulţumită de sine, acest lucru apărea în urma reflecţiei că ea câştigase distinsul erou al epocii şi îl păstrase ani de-a rândul, chiar şi după ce vremea luase iubirii hrana ei obişnuită. Sentimentul îi rămăsese deplin, ca în clipa în care se născuse. Cinci ani nu reuşiseră să distrugă irealitatea orbitoare a pasiunii. Majoritatea bărbaţilor distrug fără milă vălul sacru cu care inima femeiască are obiceiul de a împodobi idolul afecţiunii sale. Nu era cazul lui Raymond, o fiinţă fermecătoare, a cărui domnie nu scădea în tărie niciodată, un rege a cărui putere nu contenea niciodată, ci îl urma prin detaliile vieţii simple; acelaşi farmec al graţiei şi măreţiei îl împodobea şi nici nu putea fi lipsit de dumnezeirea înnăscută cu care fusese înzestrat de natură. Perdita crescu în frumuseţe şi desăvârşire sub ochii lui, eu n-o mai recunoşteam pe rezervata şi absenta mea soră în soţia fascinantă şi cu inima deschisă a lui Raymond. Geniul care-i lumina chipul era acum unit cu o expresie de bunăvoinţă care-i oferea perfecţiune divină frumuseţii sale.

Fericirea este, în cea mai înaltă măsură a sa, soră cu bunătatea. Suferinţa şi bunăvoinţa pot coexista, iar scriitorii au fost încântaţi să le zugrăvească împreună, există o armonie omenească emoţionantă într-o astfel de imagine. Însă fericirea perfectă e un atribut

al îngerilor, iar cei ce-o posedă au înfăţişare îngerească. Se spune că teama ar fi părintele religiei: chiar şi al acelei religii căreia îi dă naştere, care-şi împinge adepţii să sacrifice victime omeneşti pe altarele sale; dar religia care izvorăşte din fericire este o creştere mai frumoasă, este religia care face inima să respire mulţumiri fierbinţi şi ne face să turnăm revărsările sufletului înaintea creatorului făpturii noastre, acela care-i părintele imaginaţiei şi apărătorul poeziei, acela care împarte cunoştinţe binevoitoare despre maşinăria vizibilă a lumii şi face din pământ un templu, având cerul drept cupolă. O astfel de fericire, bunătate şi religie sălăşluiau în mintea Perditei.

În cei cinci ani pe care îi petrecusem împreună, un mănunchi de fiinţe omeneşti la castelul Windsor, soarta ei fericită fusese adesea subiectul de discuţie preferat al surorii mele. Din pricina obiceiului născut din copilărie şi a afecţiunii naturale, ea mă preferase pe mine înaintea lui Adrian sau Idris să-i fiu părtaş în revărsările de bucurie. Poate, deşi eram în aparenţă atât de diferiţi, un oarecare punct secret de asemănare, rod al consangvinităţii, pricinuise această preferinţă. Adesea, pe înserat, străbăteam cu ea sobrele şi umbroasele cărări de pădure şi o ascultam cu o simpatie plină de bucurie. Siguranţa îi dăduse demnitate pasiunii sale, certitudinea unei refaceri complete nu îi lăsase nici o dorinţă neîmplinită. Naşterea fiicei, copie fidelă după Raymond al ei, îi umpluse măsura mulţumirii şi crease între ei o legătură sfântă şi indisolubilă. Uneori se simţea mândră că el o preferase pe ea în schimbul speranţelor la o coroană. Uneori îşi amintea că suferise mult când el ezitase să aleagă. Dar această amintire a nemulţumirilor trecute îi servea doar spre a-i spori bucuria de acum. Lucrurile dobândite cu greu îi erau acum, când le poseda pe de-a-ntregul, de două ori mai scumpe. Îl privea de la distanţă cu acelaşi extaz (ah, un extaz mult mai exuberant!) pe care cineva l-ar putea simţi, după primejdiile unei furtuni, dacă s-ar găsi în portul dorit, s-ar grăbi către el spre a simţi, cu mai multă încredinţare, în braţele lui realitatea fericirii sale. Această căldură a iubirii, adăugată la adâncimea înţelegerii şi la strălucirea imaginaţiei sale, o făcea nespus de dragă pentru Raymond.

Dacă un sentiment de nemulţumire îi străbătuse inima vreodată, acesta se născuse din ideea că el n-a fost niciodată pe deplin

fericit. Dorința de renume și ambiția plină de îngâmfare îi caracterizaseră tinerețea. Pe una dintre acestea o dobândise în Grecia, iar pe cealaltă o sacrificase în numele iubirii. Rațiunea găsise suficient teren de manevră în cercul său intim, ai cărui membri, toți înzestrați cu rafinament și literatură, se distingeau, mulți dintre ei asemenea lui, prin geniu. Totuși, viața activă era pământul roditor pentru virtuțile sale, iar el suferea uneori de plictiseală din pricina succesiunii monotone a evenimentelor în pustnicia noastră. Mândria îl determina să se abțină și să nu se plângă, iar recunoștința și afecțiunea față de Perdita în general acționau ca un opiu pentru toate dorințele, cu excepția aceleia de a-i merita dragostea. Cu toții vedeam cum îl încearcă aceste sentimente și nimeni nu le regreta atât de mult precum Perdita. Viața pe care i-o dedicase lui era un neînsemnat sacrificiu pentru a-i răsplăti alegerea, dar nu era destul... Avea nevoie de vreo mulțumire pe care ea n-ar fi putut să i-o dăruiască? Acesta era singurul nor de pe azurul fericirii ei.

Venirea lui la putere fusese un lucru plin de durere pentru amândoi. Totuși, el își atinsese dorința, umpluse locul pentru care natura părea să-l fi zămislit. Își înfăptuia acțiunile cu toată puterea, fără epuizare ori saţietate, gustul și geniul său își găseau o expresie demnă în fiecare dintre modurile pe care ființele omenești le-au inventat pentru a cuprinde și manifesta spiritul frumuseții. Bunătatea inimii nu-l făcea niciodată să se simtă obosit să conducă bunăstarea semenilor, iar spiritul ales și aspirațiile către respect și dragoste față de oameni acum își primeau împlinirea. E adevărat că exaltarea lui era vremelnică, poate ar fi fost mai bine să fie așa. Obișnuința n-avea să-i domolească sentimentul de bucurie dat de putere, nici strădaniile, dezamăgirea și înfrângerea nu aveau să aștepte sfârșitul a ceea ce avea să se istovească odată cu maturitatea sa. Era hotărât să extragă și să adune într-un loc toată gloria, puterea și înfăptuirile care ar fi putut să rezulte dintr-o domnie îndelungată, în cei trei ani ai protectoratului său.

Raymond era eminamente social. Toate lucrurile de care acum se bucura ar fi fost lipsite de plăcere pentru el dacă ar fi rămas neîmpărtășite. Dar în Perdita avea tot ce i-ar fi putut pofti inima. Dragostea ei dădea naștere compasiunii, inteligența ei îi îngăduia să-l înțeleagă dintr-un cuvânt. Puterile intelectului ei îi îngăduiau

să-l ajute şi să-l îndrume. El îi simţea însemnătatea. În primii ani ai căsniciei lor, nestatornicia temperamentului ei şi încă nesupusa îndărătnicie care-i păta caracterul fuseseră doar un mic neajuns înaintea deplinătăţii sentimentelor lui. Acum, că acea neschimbată seninătate şi blândă supunere se adăugase celorlalte însuşiri ale sale, respectul lui devenise egal cu dragostea sa. Anii au adăugat strictețe căsniciei lor. Nu păşeau pe ghicite şi nu se clătinau în calea lor, ghicind felul fiecăruia de a fi pe plac, sperând, temându-se totuşi, să-şi ducă mai departe fericirea. Cei cinci ani dăduseră o sobră certitudine emoţiilor lor, deşi nu-i lipsiseră de natura eterică. Aceasta le dăruise un copil, însă nu-l îndepărtaseră de farmecele personale ale surorii mele. Timiditatea, care în ea se întrupa aproape în stângăcie, se preschimbase într-o fermitate graţioasă a manierelor, sinceritatea, în locul rezervei, îi caracteriza fizionomia, iar glasul îi era acordat la o blândeţe cutremurătoare. Avea acum douăzeci şi trei de ani, în deplinătatea feminităţii sale, îndeplinind preţioasele îndatoriri de soţie şi mamă, având tot ceea ce inima îi poftise vreodată. Raymond era cu zece ani mai în vârstă, iar la frumuseţea sa dintâi, la înfăţişarea sa nobilă şi la ţinuta sa impunătoare acum adăugase cea mai blândă bunăvoinţă, cuceritoarea tandreţe, atenţia graţioasă şi neobosită faţă de dorinţele celorlalţi.

Primul secret care existase vreodată între ei era faptul că Raymond o vizita pe Evadne. Fusese uimit de tăria şi de frumuseţea nefericitei grecoaice şi, când necontenita tandreţe faţă de el ieşi la iveală, o întrebă cu uimire prin ce fapte ale sale ajunsese să merite aceasta pasionată şi neîmpărtăşită dragoste. Ea fu, pentru o vreme, singurul obiect al reveriilor lui, iar Perdita băgă de seamă că gândurile şi timpul său era dăruite unui subiect neîmpărtăşit cu ea. Sora mea era din fire lipsită de sentimente de rând precum gelozia plină de nelinişte şi toane. Comoara pe care-o descoperise în iubirea primită de la Raymond îi era mult mai necesară fiinţei decât sângele dătător de viaţă care-i însufleţea venele, mai adevărată decât Othello, ar fi zis ea:

„A te îndoi
E-a fi şi hotărât."[1]

1. William Shakespeare, *Othello*, traducere de Ion Vinea, în *Opere*, vol. 6, Editura Univers, Bucureşti, 1987, p. 313.

Acum nu bănuia vreun fel de înstrăinare a iubirii, însă presupunea că vreo circumstanță legată de poziția sa înaltă pricinuise acest mister. Era surprinsă și îndurerată. Începuse să numere zilele lungi, lunile și anii care trebuiau să se scurgă până când avea să revină la un post al său și va redeveni, fără rezerve, al ei. Nu era mulțumită că, fie și numai pentru o vreme, trebuia să se ascundă de ea. Se plângea adesea, însă încrederea în onestitatea iubirii lui era netulburată și, când erau împreună, nestăpânită de teamă, ea își deschidea inima cu cea mai deplină plăcere.

Timpul continuă să treacă. Raymond, oprindu-se în mijlocul sălbaticei sale cariere, făcu un răgaz pe neașteptate să se gândească la consecințe. I se înfățișaseră două rezultate în viziunea sa despre viitor. Întâlnirea sa cu Evadne trebuia să rămână un secret sau trebuia, în cele din urmă, să-i fie adusă la cunoștință Perditei. Sărăcia în care se găsea și sentimentele încercate ale prietenei sale îl împiedicau să dezvăluie totul din pricina posibilității exilului său față de ea. În primul caz, și-ar fi luat rămas-bun pe vecie de la destăinuirile cu inima deschisă și de la întreaga înțelegere a tovarășei lui de viață. Vălul trebuia să fie mai gros decât cel născocit de gelozia turcească, peretele mai înalt decât turnul de neescaladat din Vathek, care ar trebui să ascundă față de ea lucrările inimii sale. Ideea aceasta era insuportabil de dureroasă pentru el. Onestitatea și sentimentele sociale erau esența firii lui Raymond. Fără ele, calitățile i-ar fi devenit banale, fără ele, să răspândească gloria asupra legăturii sale cu Perdita, lăudabilul său schimb în care dăduse un tron pentru dragostea ei era la fel de slab și de gol ca nuanțele curcubeului care pier când soarele a apus. Dar leac nu exista. Geniul, devotamentul și curajul, podoabele minții sale și tăriile sufletului său, toate folosite peste măsură, n-au putut să învârtă înapoi nici măcar cât un fir de păr roata trăsurii timpului, ceea ce s-a petrecut a fost scris cu condeiul de diamant al realității în tomul veșnic al trecutului, nici agonia și nici lacrimile n-ar fi de-ajuns să spele vreo frântură din actul înfăptuit.

Dar aceasta era partea cea mai bună a problemei. Ce s-ar întâmpla dacă Perdita ar intra la bănuieli și dacă ar vrea să și le înlăture? Natura dispoziției sale deveni liniștită și o rouă rece îi

apăru pe frunte la gândul acesta. Mulți bărbați ar putea să-i batjocorească teama, dar el citi în viitor, iar liniștea Perditei îi era prea dragă, agonia ei lipsită de glas era prea de netăgăduit și prea temătoare ca să-l facă mai puțin bărbat. S-a hotărât cu repeziciune în ce direcție s-o ia. Dacă era să se abată răul cel mai mare, dacă ea ar fi aflat adevărul, el n-avea să-i înfrunte reproșurile sau suferința din înfățișarea preschimbată. Avea să se lepede de ea, de Anglia, de prietenii lui, de scenele din tinerețea sa, de speranțele vremurilor ce-aveau să vină, avea să caute o altă țară și pe alte meleaguri avea să-și înceapă viața din nou. Luând hotărârea aceasta, se mai liniști. Se strădui să mâne cu prudență armăsarii destinului pe drumul ocolit pe care-l alesese și folosi toate eforturile spre a ascunde mai bine ceea ce nu putea schimba.

Încrederea perfectă care dăinuia între el și Perdita făcea orice destăinuire obișnuită între ei. Își deschideau scrisorile unul celuilalt, chiar dacă, până acum, adâncul inimii fiecăruia fusese dezvăluit celuilalt. O scrisoare sosi pe neașteptate, iar Perdita o citi. Dacă ar fi conținut o confirmare, ar fi fost nimicită. Așa cum se găsea, tremurând, înfrigurată și palidă, îl căută pe Raymond. Era singur, cercetând câteva petiții prezentate de curând. Ea intră în liniște, se așeză pe sofaua dinaintea lui și îi aruncă o privire atât de plină de disperare încât cele mai sălbatice strigăte și cele mai cumplite gemete ar fi însemnat înfățișări domesticite ale mizeriei, în comparație cu întruparea vie a lucrului în sine scos acum la iveală.

La început, nu-și ridică ochii din hârtii, iar când o făcu, se trezi izbit de starea jalnică ce se citea pe chipul ei transfigurat. Preț de o clipă, uită de propriile sale treburi și temeri și întrebă cu consternare:

– Scumpă fată, ce-ai pățit? Ce s-a întâmplat?

– Nimic, răspunse ea mai întâi. Totuși ar fi ceva, continuă ea, grăbindu-și vorbele. Tu ai secrete, Raymond. Pe unde-ai umblat în ultima vreme, cu cine te-ai văzut, ce ascunzi față de mine? De ce m-ai îndepărtat de încrederea ta? Totuși, nu asta e ceea ce mă frământă, n-am de gând să te prind în cursă cu întrebări, una va fi de ajuns... sunt eu întru totul o ticăloasă?

Cu mâna tremurând, îi întinse hârtia şi aşteptă, albă şi nemişcată, privindu-l în vreme ce o citea. El recunoscu scrisul de mână al lui Evadne, iar sângele îi năvăli în obraji. Cu viteza fulgerului pricepu ce cuprindea scrisoarea, totul depindea acum de o aruncătură de zar, falsitatea şi născocirile erau nimicuri pe lângă dezastrul iminent. Trebuia fie să-i risipească în întregime suspiciunile Perditei, fie s-o părăsească pentru totdeauna.

– Scumpa mea fată, zise el, a fost vina mea, dar trebuie să mă ierţi. Am greşit când am început să-ţi ascund ceva, dar am făcut-o să te scutesc de durere, iar cu fiecare zi ce trecea a fost tot mai greu să-mi schimb planul. În plus, am fost instigat de îngăduinţa faţă de nefericita scriitoare a acestor câteva rânduri.

Perdita rosti fără suflare:

– Ei bine, strigă ea, spune mai departe!

– Asta e tot... hârtia aceasta spune totul. Mă aflu în cele mai dificile împrejurări. Am făcut tot ce mi-a stat în putinţă, deşi e posibil să fi greşit. Dragostea mea faţă de tine este neatinsă.

Perdita clătină din cap, plină de îndoială:

– Nu se poate, strigă ea, ştiu că nu e aşa. Tu m-ai înşela, dar nu mă voi lăsa înşelată. Te-am pierdut pe tine, pe mine, viaţa mea!

– Nu mă crezi? zise Raymond cu trufie.

– Ca să te cred, strigă ea, aş renunţa la orice şi aş muri de bucurie, astfel încât după moarte să simt că ai spus adevărul... dar asta nu se poate!

– Perdita, continuă Raymond, tu nu vezi prăpastia lângă care te afli. Ai putea crede că nu m-am îndreptat către purtarea pe care o am acum fără rezerve şi durere. Ştiam că ţi-aş putea provoca suspiciuni, dar am fost încrezător că pur şi simplu cuvântul meu le-ar risipi. Mi-am clădit speranţa pe încrederea ta. Crezi că pot fi pus la îndoială, iar răspunsurile mele pot fi respinse cu dispreţ? Crezi că pot fi bănuit, poate chiar urmărit, interogat şi să nu mi se dea crezare? Încă n-am căzut atât de mult, onoarea mea nu este încă atât de pătată. M-ai iubit, eu te-am adorat. Dar toate sentimentele omeneşti pot să ajungă la un sfârşit. Poţi să laşi iubirea noastră să moară, dar n-o schimba în neîncredere şi învinuiri. Până acum am fost prieteni, iubiţi, să nu devenim vrăjmaşi, să ne spionăm. Nu pot trăi în neîncredere; dacă nu poţi să mă crezi, să ne despărţim!

– Întocmai, strigă Perdita, știam că se va ajunge aici! Oare nu suntem deja despărțiți? Oare nu e un fluviu, nemărginit precum oceanul, adânc ca spațiul, care se deschide între noi?

Raymond se ridică, cu glasul tulburat, cu chipul desfigurat și, calm precum scena aceea zdruncinată ca de un cutremur, răspunse:

– Mă bucur că privești hotărârea mea atât de filosofic. Fără îndoială că vei juca admirabil rolul soției înșelate. Uneori, ai putea să fii roasă de remușcări la gândul că ai greșit față de mine, dar compătimirea rudelor, mila lumii, satisfacția pe care conștiința imaculatei tale inocențe ți-o va da vor fi un balsam excelent, pe mine n-o să mă mai vezi!

Raymond porni către ușă. Uitase că fiecare cuvânt pe care-l rostise a fost fals. Jucase presupunerea nevinovăției sale până se amăgise și pe sine. Oare actorii nu plâng când zugrăvesc pasiunile închipuite? Un sentiment și mai intens al realității închipuirii îl stăpânea pe Raymond. Vorbea cu mândrie, se simțea rănit. Perdita își ridică ochii și îi văzu privirea furios înfuriată, avea mâna pe mânerul ușii. Sări în picioare, se aruncă în brațele lui, suspină și plânse, el îi luă mâna și, conducând-o către sofa, se așeză alături de ea. Își lăsă capul pe umărul lui, tremura, iar prin mădularele ei treceau, pe rând, șuvoaie de flăcări și de gheață. Simțindu-i tulburarea, el vorbi cu glas mai blând:

– Mi-ai dat deja lovitura. Nu mă voi despărți de tine la mânie, îți datorez prea mult. Îți datorez șase ani de fericire curată. Dar s-au petrecut. Nu voi trăi în umbra neîncrederii și în gelozie. Te iubesc prea mult. Doar într-o despărțire veșnică vom putea, fiecare dintre noi, să sperăm la demnitatea și la decența acțiunilor noastre. Nu ne vom înjosi față de felul nostru de a fi. Credința și devotamentul au fost până acum esența legăturii dintre noi, acestea fiind pierdute, să nu ne agățăm de pleava lipsită de sământă a vieții, de sâmburele lipsit de miez. Îi ai alături pe copilul tău, pe fratele tău, pe Idris și pe Adrian.

– Iar tu, strigă Perdita, pe cea care a scris scrisoarea.

O nestăvilită indignare străfulgeră în ochii lui Raymond. Știa că cel puțin această acuzație era falsă.

– Păstrează această încredințare, strigă el, strânge-o la pieptul tău, puneți-o sub cap drept pernă, toarn-o ca pe opiu în ochi; eu sunt mulțumit. Dar, pe dumnezeul care m-a făcut, iadul nu e mai mincinos decât cuvântul pe care l-ai rostit!

Perdita fu surprinsă de seriozitatea febrilă a declarațiilor sale. Îi răspunse cu onestitate:

– Nu refuz să te cred, Raymond, dimpotrivă, promit să pun o credință fără rezerve în simplul tău cuvânt dat. Încredințează-mă doar că iubirea și încrederea ta față de mine n-au fost încălcate niciodată, iar neîncrederea, îndoiala și gelozia se vor risipi de îndată. Vom merge mai departe ca întotdeauna, o singură inimă, o singură speranță, o singură viață!

– Deja te-am asigurat de credința mea, zise Raymond cu o răceală dispreţuitoare. Dacă o fac de trei ori, nu va fi nici o schimbare atunci când și o singură dată e privită cu dispreț. Nu voi mai rosti nici un cuvânt, pentru că nu mai am ce adăuga la ceea ce am spus deja, iar tu ai respins cu dispreț. Cearta aceasta nu ne face cinste nici unuia dintre noi, iar eu mărturisesc că am obosit să răspund unor acuzații neîntemeiate și pline de cruzime.

Perdita încercă să-i citească chipul pe care el și-l feri furios. Era atât de mult adevăr și onestitate în revolta lui, încât îndoielile i-au fost spulberate. Chipul ei, care vreme de mulți ani nu răspândise nici un sentiment străin de iubire, deveni din nou radios și mulțumit. Totuși, n-a fost o sarcină ușoară să-l domolească și să-l împace pe Raymond. La început, el refuză să rămână și s-o asculte. Dar ea nu acceptă refuzul; încredințată fiind de dragostea lui, era dispusă să facă orice efort, să folosească orice rugăminte stăruitoare ca să-i risipească mânia. Obținu îngăduința de a fi ascultată, el păstră o tăcere trufașă, dar o ascultă. Mai întâi îl încredință de nemărginita ei încredere, de care trebuia să fi fost conștient de vreme ce, dacă aceasta n-ar fi existat, ea n-ar mai fi încercat să-l oprească. Îi înșirui anii lor de fericire, îi înfățișă momente trecute de intimitate și fericire, îi zugrăvi cum avea să fie viața lor, îi vorbi despre copilul lor, iar ochii i s-au umplut de lacrimi. Încercă să le alunge, dar refuzau să dispară, iar glasul i se opri în gât. Nu mai plânsese până atunci. Raymond nu putu să îndure aceste dovezi de suferință, pesemne se rușinase de rolul acela de bărbat rănit pe

care-l jucase, el, care fusese, de fapt, cel care rănise. Şi apoi, o iubea devotat pe Perdita, felul cum îşi înclina capul, buclele ei strălucitoare, contururile trupului ei erau pentru el motive de adâncă tandreţe şi admiraţie, iar când vorbea, tonurile melodioase îi pătrundeau în suflet. În curând, se întoarse îmblânzit către ea, liniştind-o şi mângâind-o, străduindu-se să se amăgească cu gândul că nu-i greşise niciodată.

Raymond porni mai departe clătinându-se după acest moment, aşa cum ar face un om care tocmai a fost torturat, şi aşteptă cu nerăbdare clipa în care avea să-i fie găsită pricină din nou. Păcătuise împotriva demnităţii sale afirmând, jurând în dreptul unui lucru mincinos. E adevărat că înşelase o femeie, lucru care putea fi considerat mai puţin josnic... pentru alţii, dar nu pentru el. Până la urmă, pe cine înşelase? Chiar pe Perdita lui cea credincioasă, devotată şi iubitoare, a cărei credinţă generoasă îl înveninase de două ori mai mult când îşi amintea dovada de nevinovăţie care îi fusese arătată. Mintea lui Raymond nu era atât de dură şi nici nu fusese atât de crud întrebuinţată în împrejurările vieţii încât să-l facă imun la astfel de raţiuni; dimpotrivă, era plin de curaj, spiritul lui era ca o flacără pură care păleşte şi se micşorează când se molipseşte din pricina aerului întinat, însă acum molima se ascunsese în esenţa lui, iar schimbarea era cu atât mai dureroasă. Adevărul şi minciuna, iubirea şi ura îşi pierduseră eternele lor hotare, raiul năvălise să se amestece cu iadul, în vreme ce mintea lui sensibilă, care se întorsese către un astfel de câmp de bătălie, i-a fost cuprinsă de nebunie. Se dispreţuia din toată inima, era supărat pe Perdita, iar ideea ce purta numele de Evadne se însoţea cu tot ce era mai hâd şi mai crud. Pasiunile sale, care-l stăpâniseră întotdeauna, căpătaseră puteri proaspete după lungul somn în care le legănase iubirea, greutatea apăsătoare a destinului îl gârbovise, se simţea îmboldit, torturat şi plin de o înverşunată nerăbdare în aşteptarea celei mai urâte dintre nenorociri: remuşcarea. Această stare chinuitoare făcu loc treptat unei duşmănii ursuze şi unei dispoziţii pline de tristeţe. Servitorii săi şi chiar cei de acelaşi rang cu el, dacă mai puteau fi văzuţi astfel dată fiind poziţia lui, au fost surprinşi să descopere mânie, batjocură şi amărăciune la un om care, până atunci, se distingea prin delicateţe şi bunăvoinţă a purtărilor.

Rezolva treburile publice cu silă şi se grăbea după acestea către singurătatea care-i devenise dintr-odată urgie şi mângâiere. Se urca pe un cal focos, cel care îl purtase către victorie în Grecia, şi se istovea prin exerciţii amorţitoare, descotorosindu-se de chinurile unei minţi tulburate prin senzaţii sălbatice.

Îşi reveni treptat, însă, în cele din urmă, la fel ca un om care îşi revine de pe urma efectelor unei otrăvi, îşi ridică peste aurii de febră şi pasiune capul, în atmosfera neclintită a reflecţiei liniştite. Medită asupra celui mai bun lucru de făcut. Mai întâi, îl uimi timpul petrecut de când nebunia, înlocuind orice pornire raţională, îi îndrumase faptele. Trecuse o lună şi, în acest răstimp, n-o văzuse pe Evadne. Puterea ei, care era legată de puţinele emoţii ce îi mai rămăseseră în inimă, decăzuse în bună măsură. Nu mai era sclavul ei, nu mai era amantul ei, n-avea de gând s-o mai vadă şi, prin deplinătatea revenirii sale, avea de gând să rămână demn de încrederea Perditei.

Cu toate că hotărâse astfel, închipuirea îi aduse în faţa ochilor nefericitul sălaş al grecoaicei. O casă pe care, din pricina nobilelor şi măreţelor ei principii, refuzase s-o schimbe cu una care să-i ofere mai mult lux. Se gândi la splendoarea vieţii şi înfăţişării ei de când o cunoscuse pentru prima oară, se gândi la viaţa ei din Constantinopol, înconjurată de toată măreţia orientală, se gândi la lipsurile ei de acum, la munca pe care o făcea în fiecare zi, la starea oropsită, la obrajii ei lipsiţi de culoare şi înfometaţi. Compasiunea îi umplu pieptul, avea s-o mai viziteze o dată, avea să pună la cale un plan prin care s-o readucă în societate şi să o facă să se bucure de rangul ei, iar despărţirea avea să vină abia după aceea, cum era şi firesc.

Apoi se gândi cum, de-a lungul acestei luni, o evitase pe Perdita, fugind de ea de parcă ar fi fugit de muşcăturile propriei conştiinţe. Dar acum se deşteptase, toate acestea trebuiau să fie îndreptate, iar devotamentul viitor trebuia să şteargă amintirea unicei pete de pe seninătatea vieţii lor. Se înveseli la gândul acesta şi îşi alese, sobru şi ferm, linia de conduită pe care avea s-o urmeze. Îşi aminti că îi făgăduise Perditei să participe chiar în seara aceea (de 19 octombrie, aniversarea alegerii sale ca Protector) la un festival dat în cinstea sa. Festivalul trebuia să fie de bun augur pentru fericirea anilor ce aveau să vină. Mai întâi, avea să treacă pe la

Evadne, fără să zăbovească, însă îi datora o explicație, o compensație pentru lunga și neanunțata sa absență, iar apoi să se oprească la Perdita, la lumea uitată, la îndatoririle societății, la strălucirea rangului său și la plăcerile puterii.

După scena schițată în paginile de mai înainte, Perdita contemplase o schimbare completă în manierele și purtarea lui Raymond. Se așteptase la o libertate de comunicare și la revenirea acelor obiceiuri pline de iubire care făcuseră deliciul vieții sale. Dar Raymond nu i se alăturase în nici una dintre ocupațiile ei. Își făcea treburile zilnice departe de ea, ieșea din casă, iar ea nu știa încotro. Durerea pricinuită de această dezamăgire era chinuitoare și pătrunzătoare. O privea ca pe un vis amăgitor și încerca să-i alunge partea lui conștientă, însă, la fel cum se întâmpla odinioară cu cămașa lui Nessus, i se agăța de carnea sa și îi mânca, într-o dureroasă agonie, principiul vital. Ea poseda ceea ce (deși o astfel de afirmație ar putea să pară un paradox) aparține doar câtorva, capacitatea de a fi fericiți. Alcătuirea delicată și imaginația ei creatoare o făceau deosebit de susceptibilă la emoții plăcute. Preaplinul de căldură al inimii sale, făcând din dragoste o plantă cu rădăcini adânci și creștere falnică, îi pregătise întregul suflet să primească fericirea, când descoperise în Raymond tot ceea ce-i putea împodobi iubirea și îi putea mulțumi imaginația. Dar dacă sentimentul pe care era clădită existența ei ar fi devenit banal prin participare, succesiunea nesfârșită de atenții și de fapte pline de grație s-ar fi frânt prin similitudine. Iar dacă universul iubirii lui le smulgea de la ea, fericirea trebuia să plece și apoi să se preschimbe în opusul său. Aceleași trăsături ale firii sale îi transformau tristețile în agonii, închipuirea le dădea proporții, iar sensibilitatea o făcea să fie mereu deschisă înaintea reînnoitelor impresii, iubirea învenina vârful ascuțit care-i străpungea inima. Nu era nici supunere, răbdare și nici uitare de sine în durerea ei, lupta împotriva suferinței, se zbuciuma sub apăsarea ei și făcea ca fiecare durere să fie și mai ascuțită prin rezistența cu care o întâmpina. Iar și iar, ideea că el iubea pe altcineva. Îi dădea dreptate, recunoștea că simte o iubire tandră pentru ea, dar în semn de câștig îi conferea un premiu neînsemnat pentru el, cel care, la o loterie de care depindea viața lui, socotise că va dobândi zeci de mii doar pentru a se fi

văzut mai dezamăgit decât dacă n-ar fi câştigat nimic. Afecţiunea şi prietenia lui Raymond ar putea fi inestimabile, însă, dincolo de acea afecţiune, mai profundă decât prietenia, era indivizibila comoară a iubirii. Luând suma în întregimea ei, nici o socoteală nu-i poate calcula preţul. Dacă s-ar scădea şi cea mai mică porţiune, şi tot nu ar da decât numele părţilor, separând-o în grade şi secţiuni, la fel cum moneda magicianului şi aurul lipsit de valoare al minei ar fi transformate în cea mai josnică substanţă. Există un înţeles în ochii iubirii, o cadenţă în glasul său, o rază în zâmbetul său, un talisman ale cărui farmece pot fi stăpânite doar de un singur om; spiritul ei este elementar, esenţa sa, unică, iar divinitatea, una. Inimile şi sufletele lui Raymond şi ale Perditei se contopiseră, precum două pâraie de munte care se alătură în coborârea lor şi, susurând şi clipocind, curg peste pietricele strălucitoare, alături de flori înstelate, dar dacă unul îşi părăseşte albia sau dacă e stăvilit printr-un zăgaz îngust, celălalt se ţărmureşte între malurile schimbate. Perdita era sensibilă la lipsa şuvoiului care-i hrănea viaţa. Nemaiputând să îndure stingerea înceată a speranţelor sale, dintr-odată îşi întocmi un plan, hotărâtă fiind să înceteze de îndată perioada de suferinţă şi să aducă la un sfârşit fericit ultimele evenimente dezastruoase.

Se apropia aniversarea ridicării lui Raymond în funcţia de Protector şi ziua se obişnuia să se sărbătorească printr-un strălucitor festival. O mulţime de sentimente o îndemnaseră pe Perdita să dea o îndoită măreţie acestui moment, însă, în timp ce se împodobea pentru seara de gală, îşi punea întrebări despre durerile pe care le îndurase pentru a face somptuoasă festivitatea unui eveniment care-i părea că însemnase începutul suferinţelor sale. Nenorocirea să se abată peste acea zi, gândi ea, nenorocire, lacrimi şi blestemat să fie ceasul care i-a dat lui Raymond o altă nădejde decât iubirea, o altă dorinţă decât devotamentul meu şi întreit de fericită fie clipa în care îmi va fi înapoiat! Dumnezeu ştie, mi-am pus încrederea în jurămintele lui şi i-am acceptat statornicia de care m-a încredinţat, însă, de n-ar fi fost aşa, n-aş fi avut de gând să caut ceea ce sunt acum hotărâtă să obţin. Trebuie să mai treacă astfel încă doi ani, fiecare zi trebuie să-şi adauge preţul ei la înstrăinarea noastră, fiecare acţiune trebuie să fie o piatră în plus

aruncată peste zidul care ne desparte? Nu, Raymond, singurul meu iubit, bunul meu nepreţuit! Noaptea aceasta, strălucitoarea adunare, apartamentele somptuoase şi podoabele iubitei tale înlăcrimate s-au unit să-ţi sărbătorească abdicarea. Odinioară, pentru mine ai renunţat la perspectiva unei coroane. Lucrul acesta s-a petrecut în zilele de început ale iubirii noastre, când eu mă puteam agăţa doar de speranţă, nu de încredinţarea fericirii. Acum ştii bine ce-ţi pot dărui, devotamentul inimii, iubirea neprihănită şi supunerea mea întreagă. Trebuie să alegi între acestea şi Protectorat. Aceasta, mândrule nobil, este ultima ta noapte! Perdita ţi-a dăruit toată măreţia şi strălucirea pe care inima ta le iubeşte cel mai mult, dar din aceste încăperi minunate, din acest alai princiar, de la putere şi mărire trebuie să te întorci, împreună cu soarele zilei ce va veni, la sălaşul nostru rustic, căci eu nu voi cumpăra o nemurire plină de fericire cu îndurarea altei săptămâni, soră cu aceea care s-a petrecut.

Punându-şi la cale planul, se hotărî ca, atunci când va veni momentul, să-l propună şi să insiste să se îndeplinească, încredinţată de încuviinţarea sa; inima Perditei se simţi uşurată sau, mai degrabă, exaltată. Obrajii îi erau îmbujoraţi în aşteptarea înfruntării, iar ochii îi străluceau de nădejdea izbânzii. După ce îşi riscase soarta pe o aruncătură de zar şi, simţindu-se încredinţată că va izbândi, ea, cea despre care am zis că poartă pecetea de regină a naţiilor pe fruntea nobilă, acum se ridica deasupra umanităţii şi părea să deţină o putere liniştită, să oprească cu degetul roata destinului. Niciodată nu mai fusese atât de încântătoare.

Noi, păstorii arcadieni din poveste, am încercat să fim prezenţi la această festivitate, dar Perdita ne-a scris şi ne-a rugat să nu venim şi să nu lipsim de la Windsor pentru că ea (deşi nu ne dezvăluise planul) se hotărâse ca în dimineaţa următoare să se întoarcă cu Raymond în cercul nostru drag şi acolo să reînnoade cursul vieţii în care îşi aflase fericirea deplină.

Seara târziu, intră în încăperile unde avea loc festivalul. Raymond părăsise palatul cu o seară înainte şi făgăduise că avea să se alăture adunării, însă nu se întorsese încă. Cu toate acestea, era sigură că avea să sosească în cele din urmă şi, cu cât mai adâncă

părea prăpastia dintre ei, cu atât mai sigură era că avea să o închidă pentru totdeauna.

Era, după cum am mai spus, ziua de nouăsprezece octombrie, toamna sosise de mult și era mohorâtă. Vântul urla, pomii pe jumătate goi erau despuiați de rămășițele podoabelor văratice pe care le purtau, iar starea aerului ce pricinuia pieirea vegetației era potrivnică veseliei ori speranței. Raymond se simțea însuflețit de hotărârea pe care o luase, însă pe măsură ce ziua se îndrepta spre amurg, la fel se întâmpla și cu vlaga sa. Mai întâi avea s-o viziteze pe Evadne, iar apoi să se îndrepte în grabă către palatul Protectoratului. În vreme ce mergea pe străzile mizere ale mahalalei unde sălășluia nefericita grecoaică, inima îl chinuia pentru felul în care se purtase față de ea. Mai întâi, pentru că îi făgăduise că-i va îngădui să rămână într-o astfel de stare de degradare, iar apoi, după un scurt vis sălbatic, o lăsase într-o singurătate jalnică, plină de bănuieli neliniștite și, mai amar decât atât, într-o așteptare deznădăjduită. Ce făcuse între timp, cum îndurase absența și nepăsarea lui? Lumina se risipea pe aceste străduțe strâmte, iar când binecunoscuta ușă se deschise, scările erau învăluite într-o noapte deplină. Bâjbâi calea până sus, pătrunse în pod și o găsi pe Evadne întinsă fără glas, aproape lipsită de viață pe patul mizer. Îi strigă pe cei din casă, dar nu reuși să afle nimic de la ei. Povestea ei îi era limpede, limpede și deslușită precum erau remușcarea și groaza care-și înfipseseră colții în el. Când se văzuse de el dată uitării, își pierduse însuflețirea de a-și vedea de treburile obișnuite, mândria îi interzicea să apeleze la el, iar foametea a fost întâmpinată ca blândul aprod la porțile morții, între ale căror falduri ar fi trebuit acum, lipsită de păcat, să-și găsească în curând odihna. Nici o făptură nu se apropiase de ea acum, când puterile o părăsiseră.

Dac-ar fi murit, unde se putea găsi dovada unui criminal, al cărui crud act s-ar fi putut compara cu acesta? Ce fiară mai nesăbuită în răutatea sa, ce suflet blestemat mai demn de pierzanie! Dar agonia reproșurilor pe care și le aducea nu l-a ținut în loc. Trimise după un doctor, ceasurile treceau, țesute de așteptare în veacuri, întunericul nopții lungi de toamnă lăsă locul zilei înainte ca viața să-i fie redată. Apoi o duse într-o casă mai confortabilă și zăbovi în preajma ei neîncetat ca să se asigure că era în siguranță.

În toiul aşteptării şi al neliniştii, îşi aminti festivalul dat în cinstea sa de Perdita, când nenorocirea şi moartea îi aduceau o ruşine de neşters numelui său, în cinstea lui, cel ale cărui crime meritau eşafodul; iată ironia cea mai crudă. Totuşi, Perdita îl aştepta; scrisese câteva vorbe fără noimă pe un petic de hârtie, mărturisind că era bine, şi o rugă pe slujitoare să-l ducă la palat şi să-l pună în mâinile soţiei Lordului Protector. Femeia, care nu-l cunoştea, întrebă plină de dispreţ cum credea el că o să fie primită, mai ales în noaptea aceea de sărbătoare, în preajma nobilei doamne? Raymond îi încredinţă inelul său pentru a o asigura de respectul slujitorilor. Astfel, în vreme ce Perdita îşi întreţinea oaspeţii şi aştepta cu nerăbdare sosirea nobilului domn, îi fu adus inelul lui şi i se spuse că o sărmană femeie avea un răvaş pe care voia să i-l înmâneze de la purtătorul acestuia.

Vanitatea bătrânei bârfitoare fu deşteptată de sarcina pe care, la urma urmei, n-o înţelegea, fiindcă nu bănuia nici măcar acum că vizitatorul lui Evadne era lordul Raymond. Perdita se temea să nu fi căzut de pe cal sau să nu fi suferit vreun accident asemănător până când răspunsurile femeii îi deşteptară alte temeri. Dintr-un sentiment de viclenie îndeplinită orbeşte, băgăcioasa, dacă nu chiar răutăcioasa mesageră nu pomeni despre boala lui Evadne, ci flecări despre desele vizite ale lui Raymond, adăugând istorisirii împrejurări care, pe lângă faptul că trebuiau s-o încredinţeze pe Perdita de adevărul lor, erau menite să înflorească răutatea şi perfidia lui Raymond. Mai rău decât atât, absenţa lui de la festival, mesajul lui fără alt motiv decât aluziile josnice ale femeii îi păreau cea mai îngrozitoare insultă. Privi din nou inelul, avea un rubin mic, şlefuit aproape în forma unei inimi, pe care i-l dăruise chiar ea. Cercetă scrisul de mână pe care nu-l putea confunda şi repetă pentru sine: „Îţi cer şi te implor, nu îngădui oaspeţilor noştri să bănuiască ceva în privinţa absenţei mele". Între timp, cotoroanţa nu contenea să vorbească, umplându-i urechile cu un amestec straniu de adevăr şi minciună. În cele din urmă, Perdita o alungă.

Sărmana fată se întoarse în mijlocul invitaţilor, unde absenţa ei nu fusese observată. Se strecură într-un ungher mai retras şi, sprijinindu-se de o coloană ornamentală, încercă să-şi vină în fire. Îşi simţea mintea paralizată. Privea câteva flori aşezate în apropiere,

într-o vază sculptată, în dimineața aceea ea le aranjase, erau plante rare și minunate; chiar și acum, deși era atât de-nfricoșată, reușea să le observe culorile strălucitoare și formele înstelate. „Divine întrupări ale duhului frumuseții, exclamă ea. Voi nici nu vă ofiliți și nici nu jeliți, deznădejdea care-mi încleștează inima nu și-a răspândit molima asupra voastră! De ce nu vă sunt alături în indiferența voastră, părtașă a liniștii voastre?"

Se opri. „Acum să mă întorc la îndatoririle mele, continuă în minte, oaspeții mei nu trebuie să înțeleagă realitatea, nici în privința lui și nici în privința mea. Mă supun: n-o vor face, deși voi muri în clipa în care vor pleca. Le voi înfățișa opusul realității, fiindcă eu mă voi înfățișa drept vie, deși sunt moartă." Îi trebui toată stăpânirea de sine să stăvilească șuvoiul de lacrimi pe care compătimirea i-l stârnise după acest gând. După multe încercări, reuși, iar apoi se alătură invitaților.

Toate strădaniile ei se îndreptară spre tăinuirea conflictului din sufletul său. Trebuia să joace rolul gazdei curtenitoare, să se îngrijească de toată lumea și să strălucească în mijlocul bucuriei și al grației. Trebuia să facă asta în vreme ce, în adâncul sufletului, ofta după singurătate și ar fi dat la schimb bucuroasă încăperile înțesate pentru adâncurile întunecate ale pădurii sau pentru un câmp mohorât, scufundat în întunericul nopții. Dar se înveseli. Nu putea păstra calea de mijloc și nici să păstreze, așa cum făcea de obicei, o liniște plină de mulțumire. Toată lumea îi observă voioșia, toate faptele păreau grațioase în ochii celor de rangul său, oaspeții o înconjurau cu laude, deși râsul îi părea oarecum forțat și vorbele-i de duh aveau o asprime care ar fi putut trăda secretul înaintea unui observator atent. Ea continuă simțind că, dacă s-ar fi oprit pentru o clipă, apele domolite ale nenorocirii i-ar fi potopit sufletul, că speranțele năruite și-ar ridica glasurile tânguitoare, iar cei care-i întorceau acum bucuria și îi provocau replicile pline de duh s-ar fi cutremurat de teamă înaintea zbuciumatei sale disperări. Singura consolare în timpul suferinței pe care și-o pricinuia singură era să urmărească mișcările unui orologiu iluminat și să numere în sine clipele care mai rămâneseră până când putea să fie în sfârșit singură.

În cele din urmă, încăperile au început să se golească. Înșelându-și propriile dorințe, își mustra oaspeții pentru plecarea lor

timpurie. Unul câte unul au părăsit-o, iar în cele din urmă îi întinse mâna celui din urmă oaspete.

– Cât de rece şi umedă e mâna ta, zise prietena ei, eşti peste măsură de istovită, te rog să te odihneşti cât mai degrabă.

Perdita zâmbi vag, invitata plecă, iar ropotul trăsurii ce se îndepărta pe stradă o încredinţă de aceasta. Apoi, de parcă ar fi fost urmărită de un vrăjmaş, de parcă ar fi avut aripi la picioare, porni în goană către odăile sale, se descotorosi de servitori, încuie uşile şi se aruncă nebuneşte pe podea, îşi muşcă buzele până la sânge ca să-şi stăpânească ţipetele şi se lăsă pradă vulturului deznădejdii, străduindu-se să nu se gândească, în vreme ce o mulţime de gânduri îşi găsiră sălaş în inima ei, iar acestea, hidoase ca furiile şi crude ca viperele, se îngrămădeau cu atâta repeziciune unul după altul încât păreau să se îmbrâncească şi să se rănească în timp ce o împingeau către nebunie.

În cele din urmă se ridică, mai stăpână pe sine, dar nu mai puţin nefericită. Se aşeză înaintea unei oglinzi mari, îşi privi imaginea răsfrântă, rochia uşoară şi graţioasă, bijuteriile presărate pe păr care-i cuprindeau gâtul şi mâinile răpitoare, picioarele mărunte încălţate în satin, cosiţele bogate şi strălucitoare; toate erau, pentru fruntea întunecată şi pentru chipul zdrobit de durere, precum o ramă minunată pentru un tablou înfăţişând o furtună. „Sunt o glastră, gândi ea, o glastră plină cu esenţa cea mai cumplită a deznădejdii. Rămas-bun, Perdita! Rămas-bun, sărmană fată! Nu te vei mai vedea niciodată aşa; măreţia şi bogăţia nu mai sunt ale tale; în prisosul săraciei tale, l-ai putea invidia pe cerşetorul lipsit de adăpost. Mai mult decât el sunt acum fără casă! Locuiesc într-un deşert sterp care, larg şi nesfârşit, lipsit şi de fruct, şi de floare, în mijlocul unei stânci solitare de care tu, Perdita, eşti înlănţuită şi de unde vezi groaznica întindere pierzându-se în depărtare."

Izbi în lături fereastra ce dădea către grădina palatului. Lumina şi întunericul se luptau împreună, iar răsăritul era brăzdat de raze trandafirii şi aurite. O stea licărea în adâncul văzduhului învăpăiat. Aerul dimineţii, suflând cu prospeţime pe deasupra plantelor pline de rouă, năvăli în încăperea încălzită. „Totul merge mai departe, gândi Perdita, toate lucrurile trec, se ofilesc şi pier! După ce miezul zilei trecu, iar ziua ostenită îşi îndemnă bi-

diviii către grajdurile lor dinspre apus, flăcările cerurilor s-au ridicat dinspre răsărit, pornind pe calea lor obişnuită, au urcat şi au coborât colina celestă. După ce drumul lor s-a încheiat, discul începe să arunce către apus o umbră îndoielnică, pleoapele zilei sunt deschise, iar păsările şi florile, vegetaţia înfiorată şi boarea proaspătă se trezesc, apare soarele în cele din urmă, iar maiestuoasa procesiune porneşte să urce colina în carul ceresc. Totul merge mai departe, se preschimbă şi moare, în afară de sentimentul de nenorocire din inima mea plină de suferinţă."

„Veşnic, toate merg mai departe şi se schimbă, ce-i de mirare atunci că iubirea s-a îndreptat către amurgul său, iar stăpânul vieţii mele s-a schimbat? Numim luminile celeste statornice, deşi ele rătăcesc peste câmpiile îndepărtate, iar dacă mă uit din nou acolo unde privisem cu un ceas în urmă, chipul eternului cer e schimbat. Nătânga lună şi nestatornicele planete se abat în fiecare noapte în dansul lor nestatornic, soarele însuşi, stăpân al cerului, din când în când îşi părăseşte tronul şi-şi lasă regatul în stăpânirea nopţii şi a iernii. Natura îmbătrâneşte şi îşi scutură mădularele veştejite, creaţia intră în ruină! Ce-ar fi atunci de mirare că eclipsa şi moartea au îndrumat către nimicire lumina vieţii tale, o, Perdita?"

CAPITOLUL X

Atât de triste şi de răvăşite erau gândurile sărmanei mele surori de când se încredinţase de infidelitatea lui Raymond. Toate virtuţile şi toate defectele ei tindeau să facă lovitura incurabilă. Afecţiunea faţă de mine, fratele ei, faţă de Adrian şi Idris erau supuse pasiunii supreme a inimii sale, chiar şi tandreţea maternă îşi împrumuta jumătate din tărie din plăcerea cu care căuta trăsăturile lui Raymond şi expresia în chipul copilului. Fusese retrasă şi chiar aspră în copilărie, însă iubirea îi înmuiase asprimea firii, iar unirea cu Raymond îi scosese la iveală virtuţile şi sentimentele; unele fiind trădate, iar celelalte fiind pierdute, într-o oarecare măsură o făcuseră să revină la vechea ei dispoziţie. Mândria concentrată a firii, uitată pe timpul visului ei plin de fericire, se trezi şi cu colţul său de viperă îi străpunse inima, devotamentul spiritului îi spori puterea veninului. Preţuirea pe care-o simţea faţă de sine creştea câtă vreme se vedea distinsă prin iubirea lui, dar ce preţ mai avea ea acum, când el o îndepărtase de inima sa? Fusese mândră că îl câştigase şi că-l păstrase, însă o alta îl câştigase de la ea, iar bucuria fusese la fel de rece precum un cărbune stins cu apă.

Noi, în refugiul nostru, am rămas multă vreme neştiutori faţă de nenorocirea ei. Curând după festival, trimise după copilul ei, iar apoi păru să ne fi uitat. Adrian observă o schimbare în timpul vizitei pe care le-am făcut-o după aceea, dar nu-şi dădu seama care era măsura acesteia şi nu-i putu bănui cauza. Apăreau încă împreună în public şi locuiau sub acelaşi acoperiş. Raymond era ca de obicei curtenitor, deşi apărea, uneori, o trufie neaşteptată sau o asprime dureroasă în purtarea sa, ceea ce-l făcu să tresară pe blândul prieten; fruntea nu îi era întunecată, însă pe buzele sale se aşternuse dispreţul, iar glasul îi devenise aspru. Perdita era

plină de gingăşie şi atenţie faţă de stăpânul său, însă era tăcută şi, îndărătul cuvintelor, tristă. Slăbise şi era palidă, iar ochii îi avea adesea plini de lacrimi. Uneori se uita către Raymond de parcă ar fi vrut să spună: „Aşa trebuie să fie!". Alteori, chipul ei parcă spunea: „Încă voi face tot ce-mi stă în putinţă să te fac fericit". Însă Adrian desluşi altfel semnele chipului ei şi ar fi putut să greşească. Clara era întotdeauna cu ea, iar ea părea să se simtă cel mai bine când, într-un ungher ascuns, putea să stea şi să-şi ţină copilul de mână, tăcută şi singuratică. Totuşi Adrian nu reuşea să ghicească adevărul. O rugă stăruitor să ne viziteze la Windsor, unde ei făgăduiră că vor veni în următoarea lună.

Era luna mai când au sosit, anotimpul împodobise arborii pădurii cu frunze şi cărările cu mii de flori. Primisem de ştire cu o zi mai înainte şi, dis-de-dimineaţă, Perdita sosi cu fiica ei. Raymond avea să le urmeze în curând, zise ea, fusese reţinut cu treburi. Potrivit celor istorisite de Adrian, mă aşteptam s-o văd tristă, însă părea cât se poate de veselă. Ce-i drept, se subţiase, ochii i se adânciseră în orbite, iar obrajii îi erau traşi, totuşi păstrau o undă de îmbujorare strălucitoare. Era încântată să ne vadă, ne mângâie copiii, îi lăudă văzând cât au crescut şi câte au învăţat. Şi Clara s-a bucurat să-l revadă pe tânărul ei prieten, Alfred, şi s-au pornit tot soiul de jocuri copilăreşti la care se alătură şi Perdita. Ne transmise veselia ei şi nouă şi, în vreme ce ne distram pe terasa castelului, părea că o mai fericită şi mai lipsită de griji companie nu se putea aduna.

– Acum e mai bine, mamă, zise Clara, decât atunci când suntem în Londra aceea mohorâtă, unde tu plângi de multe ori şi nu râzi niciodată ca acum.

– Tăcere, prostuţă mică, răspunse mama ei. Nu uita că, dacă pomeneşti despre Londra, nu mai vorbesc cu tine vreme de un ceas.

Curând după aceea, Raymond sosi. El nu se alătură, ca de obicei, veseliei celorlalţi; ci, intrând în discuţie cu Adrian şi cu mine, treptat, ne-am retras de lângă soaţele noastre, iar cu copiii au rămas doar Idris şi Perdita. Raymond vorbi despre noile sale clădiri, despre planul de a întemeia o şcoală pentru mai buna educaţie a celor săraci. Ca de obicei, intră într-o polemică cu Adrian, iar timpul se scurse fără să ne dăm seama.

Ne-am adunat din nou către seară, iar Perdita insistă să trecem la muzică. Avea de gând, zicea ea, să ne propună o mostră a noii sale realizări, pentru că, de când era în Londra, se dedicase muzicii şi cânta, fără prea multă vigoare, dar cu multă dulceaţă. Nu ne îngădui să alegem decât melodii voioase, aşa că toate operele lui Mozart au fost chemate la datorie ca s-o alegem pe cea mai îmbucurătoare dintre ariile sale. Printre alte virtuţi ale muzicii lui Mozart, aceasta poseda, mai mult decât oricare alta, senzaţia că vine din inimă, că pătrunzi în pasiunile exprimate de el şi te însufleţeşte cu durere, bucurie, furie sau tulburare, aşa cum el, stăpânul sufletelor noastre, alegea să inspire. Pentru o vreme, spiritul de veselie a fost păstrat, însă, în cele din urmă, Perdita se retrase de la pian fiindcă Raymond se alăturase cântând terţetul *Taci ingiusto core*, din *Don Giovanni*, a cărui rugăminte stăruitoare a fost îndulcită de el în tandreţe şi îi înfiora inima cu amintirile trecutului schimbat; erau aceeaşi voce, acelaşi ton, aceleaşi sunete şi vorbe pe care adesea le primise, drept preţuire, din dragoste pentru ea. Acum nu mai era la fel, iar armonia sunetului în disonanţă cu expresia sa o umplură de regret şi deznădejde. Curând după aceea, Idris, care era la harpă, trecu la acea pasionată şi plină de tristeţe arie din *Figaro, Porgi, amor, qualche risforo*, în care contesa părăsită deplânge schimbarea necredinciosului Almaviva. Sufletul plin de o delicată suferinţă e revărsat în această arie, iar glasul dulce al lui Idris, acompaniat de acordurile triste ale instrumentului aduceau un plus de emoţie cuvintelor. În timpul pătimaşei rugăminţi cu care se încheie, un suspin înăbuşit ne atrase atenţia asupra Perditei, iar întreruperea melodiei o făcu să-şi dea seama de acest lucru şi ieşi în grabă din salon... Eu am urmat-o. La început, părea c-ar vrea să mă alunge, iar apoi, cedând la întrebările mele stăruitoare, mi se aruncă în braţe şi plânse cu glas tare:

– Încă o dată, strigă ea, încă o dată la pieptul tău prietenos, scumpul meu frate, poate Perdita cea rătăcită să-şi reverse durerile. Mi-am impus un legământ de tăcere şi, vreme de câteva luni, am reuşit să-l ţin. Greşesc că plâng acum şi fac un rău şi mai mare dacă voi da glas durerii mele. N-am să vorbesc! E de ajuns pentru tine să ştii că sunt nenorocită... e destul că ştii că vălul zugrăvit al

vieții e fals, că sunt întotdeauna învăluită în întuneric și tristețe, că suferința mi-e soră, iar plânsul necontenit mi-e tovarăș!

M-am străduit s-o consolez, n-am întrebat-o nimic, ci doar am mângâiat-o, am încredințat-o de profunda mea afecțiune și de interesul pe care-l am față de schimbarea sorții sale:

– Vorbe dragi, strigă ea, cuvinte de iubire ajung până la urechea mea precum sunetele amintite ale unei muzici uitate, ce mi-a fost dragă. Sunt zadarnice, știu, cât de zadarnice sunt în încercarea de a mă liniști și de a mă mângâia. Scumpul meu Lionel, nici nu poți bănui cât am suferit în aceste luni interminabile. Am citit despre cei ce țineau doliu în vremurile din trecut, care se înveșmântau în pânză de sac, își turnau praf pe cap, mâncau pâinea amestecată cu cenușă și își căutau sălaș în vârfurile munților, ocărau cerul și pământul cu glas tare pentru nenorocirile lor. Ei bine, acesta e un lux al suferinței! Să poți trece de la o zi la alta născocind noi extravaganțe, desfătându-te în dichisurile nenorocirii, unit cu toate adaosurile deznădejdii. Vai! Eu trebuie să ascund pentru totdeauna nenorocirea ce mă mistuie. Trebuie să țes un văl de minciună orbitoare ca să-mi ascund durerea de ochii oamenilor de rând, să-mi descrețesc fruntea și să-mi zugrăvesc pe buze zâmbete înșelătoare, chiar și în singurătate nu îndrăznesc să mă gândesc cât de pierdută sunt ca nu cumva să înnebunesc și să bat câmpii.

Lacrimile și tulburarea sărmanei mele surori făceau imposibilă revenirea ei în cercul de unde plecaserăm, așa că am convins-o să-mi îngăduie s-o conduc prin parc și, pe drum, am îndemnat-o să-mi împărtășească povestea nefericirii sale, socotind că, vorbind despre asta, și-ar mai ușura povara și încredințat fiind că, dacă ar exista un remediu, ar trebui găsit și adus pentru ea.

Se scurseseră câteva săptămâni de la festivalul aniversării noastre, iar ea nu reușise să-și liniștească mintea sau să-și stăpânească gândurile și să le aducă pe făgașul lor normal. Uneori își reproșa că punea prea multă amărăciune la inimă, ceea ce alții ar fi considerat un rău închipuit, dar lucrul acesta nu era chibzuit și, neștiutoare fiind asupra motivelor și adevăratelor fapte ale lui Raymond, lucrurile căpătaseră pentru ea un aspect și mai urât decât cel pe care-l garanta realitatea. Era rareori la palat, doar atunci când îndatoririle sale politice îl împiedicau să rămână singur cu Perdita.

Rareori îşi vorbeau, evitând explicaţiile, fiecare temându-se de orice anunţ pe care ar fi putut să-l facă celălalt. Totuşi, dintr-odată, purtarea lui Raymond s-a schimbat, părea să-şi dorească să găsească ocazii de a reveni la bunătate şi la apropierea de sora mea. Şuvoiul de dragoste către ea părea să curgă din nou, nu putea uita niciodată cum, odinioară, îi fusese devotat, ea fiind altarul şi magazia unde îşi adăpostea fiecare gând şi sentiment. Ruşinea părea să-l facă să ezite, cu toate acestea era vădit că îşi dorea să stabilească o reînnoire a încrederii şi afecţiunii. Din clipa în care Perdita îşi revenise destul în fire cât să poată pune la punct un plan de acţiune, îşi alcătui unul pe care acum se pregătea să-l urmeze. Primi aceste mărturii de revenire a iubirii cu blândeţe, nu-i evită compania, însă se strădui să pună o opreliştе între relaţiile de familie sau discuţiile dureroase, pe care un amestec de mândrie şi ruşine îl împiedicau pe Raymond să le depăşească. Începu, în cele din urmă, să arate semne de nerăbdare furioasă, iar Perdita îşi dădu seama că sistemul pe care-l adoptase nu mai putea continua; trebuia să-i dea explicaţii, nu-şi putea găsi curajul de a vorbi, aşa că scrise astfel:

„Citeşte această scrisoare cu răbdare, te implor. Nu va conţine reproşuri. Reproşul e un cuvânt fără temei, ce-aş avea să-ţi reproşez? Îngăduie-mi, într-o oarecare măsură, să-mi explic sentimentele, fără lucrul acesta amândoi am bâjbâi prin întuneric, confundându-ne, rătăcind calea care ne-ar putea duce, pe amândoi sau măcar pe unul dintre noi, către un mod de viaţă mai potrivit decât cel dus în ultimele săptămâni.

Te-am iubit – te iubesc –, nici supărarea şi nici mândria nu-mi dictează rândurile acestea, ci un sentiment mai presus, mai adânc şi mai inalterabil decât oricare dintre ele. Sentimentele mele sunt rănite, e cu neputinţă să le vindeci, prin urmare încetează cu străduinţele deşarte dacă, într-adevăr, străduinţele tale către asta tind. Iertare! Întoarcere! Lipsite de temei sunt cuvintele acestea! Iert durerea pe care o îndur, dar ce s-a dus e bun dus.

Poate sentimentele de rând ar fi putut să fie mulţumite cu întrebuinţări de rând. Credeam că mi-ai citit în inimă şi îi ştiai devotamentul, fidelitatea de nestrămutat faţă de tine. N-am mai iubit niciodată pe altcineva în afară de tine. Ai apărut ca imagine întrupată a celor mai dragi vise ale mele. Laudele oamenilor, puterea şi

aspirațiile înalte sunt cele care ți-au însoțit cariera. Dragostea față de tine a învăluit lumea, pentru mine, într-o lumină fermecată, pământul pe care călcam nu mai era pământul, mama cea de rând, aducând doar repetiții banale și vechi ale obiectelor și circumstanțelor vechi și uzate. Locuiam într-un templu proslăvit de cel mai adânc sentiment de devotament și extaz, am păşit, ca o ființă consacrată, contemplându-ți doar puterea, desăvârșirea:

„Căci el ca tinerețea-mi sta alături
Și îmi schimba-ntr-un vis tot adevărul,
Țesând în jurul umbrelor durerii
Parfumul auriu al aurorii."[1]

Floarea vieții mele s-a uscat, nu există dimineață în această noapte fără margini, nici răsărit pentru apusul soare al iubirii. În zilele acelea, restul lumii nu însemna nimic pentru mine, toți ceilalți bărbați – nici nu m-am gândit și nici n-am simțit ce erau aceştia și nici nu te-am privit ca fiind unul dintre ei. Aparte de ei, înălțat în inima mea, singurul posesor al sentimentelor mele, singurul obiect al speranțelor mele, cea mai bună jumătate a mea.

Ah, Raymond, n-am fost noi fericiți? Strălucea soarele asupra altcuiva care se putea bucura de lumina lui cu o fericire mai pură și mai intensă? N-a fost... nu este infidelitatea de rând cea de care mă plâng. E destrămarea unui întreg care nu poate avea părți, e nepăsarea cu care te-ai descotorosit de mantia alesului cu care erai înveşmântat pentru mine și ai devenit unul dintre cei mulți. Nu visa să schimbi asta. Nu e dragostea o divinitate, pentru că e nemuritoare? N-am părut eu sanctificată, chiar și față de mine însămi, deoarece dragostea aceasta avea drept templu inima mea? Te-am privegheat când dormeai, m-am topit chiar până la lacrimi în vreme ce ideea aceasta îmi umplea mintea, ideea că tot ce am pe lume se cuibărise în acele idolatrizate, dar muritoare trăsături pe care le aveam înaintea mea. Cu toate acestea, chiar și atunci mi-am stăpânit temerile adânci cu un singur gând: n-o să

1. Friedrich Schiller, *Wallenstein*, partea a II-a, *Moartea lui Wallenstein*, actul al V-lea, scena 3, p. 516, traducere de Gh. Mihalache-Buzău și Victor Munteanu, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2009.

mă tem de moarte pentru că sentimentele care ne leagă trebuie să fie nemuritoare.

Acum nu mă tem de moarte, aş fi cât se poate de mulţumită să-mi închid ochii şi să nu-i mai deschid niciodată. Cu toate acestea, mă tem, la fel cum mă tem de toate lucrurile pentru că în orice stare te-ar lega lanţul memoriei de acest lucru, fericirea nu s-ar mai întoarce, nici măcar în paradis; trebuie să simt că dragostea ta a fost mai puţin trainică decât bătăile muritoare ale inimii mele fragile, a cărei fiecare pulsaţie răsună limpede.

„Prohod al unei dragoste-ngropate,
Fără putinţă de reînviere."[1]

Nu... nu... nenorocita de mine! Pentru iubirea care moare nu există înviere!

Cu toate acestea, te iubesc. Cu toate acestea şi pentru totdeauna, ţi-aş dărui tot ce am pentru bunăstarea ta. Din pricina lumii clevetitoare, de dragul copilului meu... al nostru, voi rămâne alături de tine, Raymond, îţi voi împărtăşi soarta, mă voi folosi şi-ţi voi urma sfaturile. Aşa va fi prin urmare? Nu mai suntem iubiţi, nici nu mă mai pot numi prietenă a cuiva deoarece, pierdută cum sunt, toate gândurile mele se vor îndrepta doar către propria mea persoană nenorocită şi absorbită de sine. Dar o să-mi facă plăcere să te văd în fiecare zi! Să ascult glasul lumii lăudându-te, să păstrez dragostea ta paternă pentru fiica noastră, să-ţi aud glasul, să ştiu că sunt aproape de tine, deşi tu nu mai eşti al meu.

Dacă doreşti să rupi lanţurile ce ne leagă, rosteşte cuvântul acela şi se va înfăptui... o să iau vina asupra mea, pentru asprime şi răutate, în ochii lumii.

Dar, aşa cum am spus, aş fi cea mai fericită, cel puţin pentru moment, să trăiesc sub acelaşi acoperiş cu tine. Când febra tinereţii mele se va ostoi, când vârsta tihnei va îmblânzi vulturul ce mă devorează, prietenia ar putea să apară, iubirea şi nădejdea fiind moarte. Ar putea fi adevărat lucrul acesta? Poate sufletul meu, legat inextricabil de trupul acesta pieritor, să devină letargic şi rece,

1. George Gordon Byron, *Werner*, traducere de Aurel Covaci, în *Opere*, vol. 4, Editura Univers, Bucureşti, 1990, p. 517.

chiar când mecanismul sensibil își va fi pierdut elasticitatea sa tinerească? Atunci, cu ochii lipsiți de viață, cu părul cărunt și fruntea încrețită, deși acum cuvintele sună goale și lipsite de înțeles, atunci, clătinându-mă la marginea mormântului, aș putea să devin prietena ta plină de afecțiune și sinceră.

PERDITA."

Răspunsul lui Raymond fu scurt. Și, într-adevăr, ce-ar fi putut răspunde la nemulțumirile ei, la suferințele ei pe care le adunase împreună cu gelozia, îndepărtând orice gând de îndreptare:

„Fără a ține seamă de scrisoarea ta plină de amărăciune, scrise el, pentru că amară trebuie s-o numesc, ești cea mai importantă persoană în ochii mei și fericirea ta e cea de care aș ține seama în cea mai bună măsură. Poți să faci ceea ce consideri că e mai bine pentru tine, iar dacă te va mulțumi un mod de viață față de altul, nu vreau să fiu o piedică. Prevăd că planul pe care mi l-ai înfățișat în scrisoare nu va dura mult, dar ești propria ta stăpână și dorința mea sinceră e de a contribui, în măsura în care-mi vei îngădui, la fericirea ta".

– Raymond a prezis bine, zise Perdita, din păcate așa va trebui să fie! Felul în care trăim acum nu poate continua multă vreme, cu toate acestea nu voi fi eu prima care să propună schimbarea. Pentru el, sunt un om pe care l-am rănit de moarte, așa că nu trag nici o nădejde de la bunătatea lui, nici o schimbare nu mai poate să apară, în ciuda celor mai bune intenții ale sale. La fel a purtat și Cleopatra drept podoabă oțetul în care avea perla dizolvată, așa cum sunt și eu mulțumită cu dragostea pe care Raymond mi-o poate oferi acum.

Mărturisesc că n-am văzut nenorocirea ei cu aceeași ochi ca Perdita. Până la urmă, mi se părea că rana putea fi vindecată și, dacă ar fi rămas împreună, așa se va întâmpla. M-am străduit, prin urmare, să-i liniștesc și să-i potolesc mintea și, nu după puține încercări, am renunțat la planul meu, considerându-l cu neputință de îndeplinit. Perdita mă ascultă cu nerăbdare și îmi răspunse cu o oarecare asprime:

– Tu crezi că argumentele tale sunt noi pentru mine? Sau că propriile mele dorințe arzătoare și suferințele apăsătoare nu mi

le-au sugerat pe toate de o mie de ori, cu mult mai multă ardoare și subtilitate decât ai putea s-o faci tu? Lionel, tu nu înțelegi cum e dragostea unei femei. În zilele fericite, mi-am repetat adesea, cu inima plină de recunoștință și cu sufletul înflăcărat, tot ceea ce Raymond a sacrificat pentru mine. Eram o fată săracă, needucată, lipsită de prieteni, de la munte, ridicată de el din nimicnicie. Tot luxul vieții de care mă bucuram a venit de la el. Mi-a oferit un nume ilustru și rangul de noblețe, respectul lumii provenit de la propria lui glorie, la toate acestea adăugându-se și dragostea lui nemuritoare; toate laolaltă mi-au stârnit sentimente față de el asemenea celor pe care le avem pentru Dumnezeu, dătătorul de viață. Eu i-am dăruit doar dragoste. Mi-am închinat viața lui, făptură imperfectă ce eram, m-am străduit să devin demnă de el. Mi-am stăpânit temperamentul pripit, am supus nerăbdarea arzătoare a firii mele, mi-am înfrânat gândurile egoiste, educându-mă până la cea mai înaltă perfecțiune pe care aș fi putut s-o ating, astfel încât rodul străduințelor mele să fie fericirea lui. Nu mi-am asumat nici un merit pentru lucrurile acestea. A meritat totul, toată truda, toată dăruirea, toate sacrificiile. Aș fi urcat cu trudă un vârf de neatins din Alpi să culeg o floare care i-ar plăcea lui. Eram gata să vă părăsesc pe voi toți, iubiții și înzestrații mei tovarăși, să trăiesc cu el, pentru el. Nu puteam să fac altfel, nici dacă mi-aș fi dorit, fiindcă, dacă ar fi să admitem că avem două suflete, el era sufletul meu cel mai bun, căruia celălalt îi era necontenit sclav. Singurul lucru pe care mi-l datora era fidelitatea. Câștigasem asta, o meritam. Pentru că eram crescută în munți, fără a fi de-o seamă cu cei nobili și bogați, s-a gândit să mă răsplătească cu un nume și o poziție fără însemnătate? Să și le ia înapoi, fără dragostea lui nu înseamnă nimic pentru mine. Singurul lor merit în ochii mei era că îi aparțineau lui.

Perdita continuă să vorbească la fel de însuflețită. Când am adus vorba despre problema despărțirii lor, ea răspunse:

– Așa să fie! Într-o bună zi, va sosi momentul, o știu bine și simt asta. Dar în privința aceasta sunt o lașă. Relația aceasta nedesăvârșită și farsa ce e însoțirea noastră îmi sunt ciudat de dragi. E dureroasă, recunosc, distrugătoare, imposibilă. Îmi menține o febră necontenită în vene, îmi roade rana de nelecuit, e plină de otravă. Cu toate acestea, trebuie să mă agăț de ea, probabil mă va

ucide în curând şi, astfel, va îndeplini un serviciu pentru care aş fi recunoscătoare.

Între timp, Raymond rămăsese cu Adrian şi Idris. Sinceritatea lui firească şi lipsa Perditei şi a mea deveniră considerabile, aşa că, în curând, Raymond găsi îndată descătuşarea după apăsarea din ultimele luni în confidenţele fără oprelişti făcute celor doi prieteni ai săi. Le povesti starea în care o găsise pe Evadne. La început, din grijă pentru Adrian, îi ascunse numele, dar acesta fu dezvăluit pe parcursul povestirii, iar fostul ei iubit află, cu cât se poate de mare nelinişte, povestea suferinţelor ei. Idris împărtăşea opinia proastă a Perditei în privinţa grecoaicei, însă povestirea lui Raymond o înmuie şi îi stârni interesul. Statornicia lui Evadne, tăria, chiar şi iubirea sa de rău augur şi nefericită erau demne de admiraţie şi milă, mai ales când, din istorisirea evenimentelor din nouăsprezece octombrie, era limpede că preferase suferinţa şi moartea în loc să ceară, ceea ce ar fi părut degradant în ochii ei, mila şi ajutorul iubitului ei. Purtarea de după aceea nu micşorase interesul acesta. La început, scăpată fiind de înfometare şi mormânt, vegheată de Raymond cu cea mai blândă stăruinţă, cu sentimentul de odihnă specific convalescenţei, Evadne se lăsase pradă încântării recunoştinţei şi iubirii. Dar, împreună cu sănătatea, îi reveni şi judecata. Îl întrebă care au fost motivele care i-au pricinuit primejdioasa absenţă. Îşi mască întrebările cu subtilitate grecească, îşi alcătui concluziile cu hotărârea şi fermitatea specifice stării sale. N-avea cum să bănuiască faptul că ruptura pe care o prilejuise între Raymond şi Perdita era deja ireparabilă, însă ştia că, în situaţia în care se găseau, aceasta se va mări cu fiecare zi şi că rezultatul ei ar însemna distrugerea fericirii iubitului şi i-ar înfige colţii remuşcării în inimă. Din clipa în care ea descoperi drumul cel bun de urmat, se hotărî să-l urmeze şi să se despartă de Raymond pentru totdeauna. Pasiuni contradictorii, dragostea îndelung preţuită şi dezamăgirea de sine o făceau să privească moartea drept singurul refugiu din suferinţele sale. Dar aceleaşi sentimente şi opinii care până atunci o opriseră acţionau cu o forţă de două ori mai mare, ştiind că gândurile prilejuite de moartea ei îl vor urmări toată viaţa pe Raymond, otrăvindu-i orice bucurie, întunecându-i orice perspectivă. În plus, deşi tăria suferinţei îi făcea viaţa plină de ură, încă

nu dăduse naştere acelui monoton, letargic sentiment de nenorocire neschimbătoare care, cel mai adesea, duce la sinucidere. Energia firii sale o îndemna să mai lupte încă împotriva răutăţilor vieţii, chiar cele ce însoţeau dragostea lipsită de speranţă se înfăţişau, în loc să fie un adversar care trebuie învins, ca un învingător căruia trebuia să i se supună. De altfel, avea amintiri pline de tandreţe din trecut pe care să le preţuiască, deşi, invocate în clipe de părăsire şi tristeţe, erau de preferat în schimbul uitării mormântului. Era imposibil să-i ghiceşti planul în întregime. Scrisoarea ei către Raymond nu oferea nici un indiciu pentru a-l divulga, îl asigura că nu era în pericol să-i lipsească cele necesare vieţii, făgăduia să se îngrijească de ea şi, poate într-o bună zi, să i se înfăţişeze lui într-o stare care să nu fie nedemnă de ea. Apoi îi ură, cu elocvenţa deznădejdii şi a iubirii nestrămutate, un ultim rămas-bun.

Toate aceste împrejurări le destăinui lui Adrian şi Idris. Raymond se plânse de răul fără leac al situaţiei în care se afla cu Perdita. Mărturisi, fără să ţină seama de cruzimea sa, pe care o numise chiar răceală, că o iubeşte. La un moment dat, era pregătit, cu umilinţa unui penitent şi îndatorirea unui vasal, să i se predea, să-şi lase sufletul în paza ei, să devină învăţăcelul ei, sclavul, robul ei. Ea îi respinsese aceste avansuri, iar vremea pentru o astfel de supunere exuberantă, ce ar trebui să fie fondată pe dragoste şi hrănită de aceasta, era de-acum trecută. Şi totuşi, toate dorinţele şi strădaniile sale erau îndreptate spre liniştea ei, iar cea mai mare îngrijorare i se trăgea din înţelegerea faptului că se străduia în zadar. Dacă avea să-şi continue fără abatere purtarea, trebuiau să se despartă. Combinaţiile şi posibilităţile acestei relaţii absurde pe care o întreţineau îl scoteau din minţi. Cu toate acestea, n-avea de gând să propună despărţirea. Era bântuit de teama că ar putea pricinui moartea uneia sau alteia dintre făpturile implicate în aceste evenimente şi nu se putea convinge să se angajeze să îndrepte cursul evenimentelor ca nu cumva, necunoscând pământul pe care-l traversa, să-i îndrepte pe cei atârnaţi de sine spre o ruină iremediabilă.

După o discuţie pe această temă, care dură câteva ceasuri, îşi luă rămas-bun de la prietenii săi şi se întoarse în oraş, nedorind s-o întâlnească pe Perdita înaintea noastră, conştient fiind, la fel ca noi toţi, de gândurile care sălăşluiau în minţile amândurora. Perdita se

pregăti să-l urmeze împreună cu copila ei. Idris se străduí s-o înduplece să rămână. Sărmana mea soră o privi pe povățuitoare cu spaimă. Știa că Raymond vorbise cu ea, oare el o determinase să-i ceară asta? Era acesta preludiul despărțirii lor eterne? Am mai pomenit că defectele ei de caracter se deșteptaseră și dobândiseră putere din pricina poziției nefirești în care se afla. Privi cu suspiciune invitația lui Idris, mă îmbrățișă pe mine, de parcă urma să fie lipsită și de afecțiunea mea, numindu-mă mai mult decât un frate, singurul ei prieten, singura nădejde, mă imploră cu lacrimi în ochi să nu încetez s-o iubesc și, cu neliniște sporită, plecă spre Londra, scena și pricina tuturor nenorocirilor sale.

Scenele ce-au urmat au convins-o că încă nu pricepuse în ce ape necunoscute se aruncase. Nefericirea căpăta în fiecare zi o nouă formă, în fiecare zi câte un eveniment neașteptat părea să închidă, în vreme ce, de fapt, ducea mai departe șirul de nenorociri care se abătuseră asupra ei.

Pasiunea cea mai de seamă a sufletului lui Raymond era ambiția. Vioiciunea înzestrărilor, puterea de a pătrunde și de a conduce firile oamenilor, dorința sinceră de distincție erau cele care îi deșteptau și îi hrăneau ambiția. Dar alte ingrediente se amestecau cu acestea și îl împiedicau să devină un om calculat și hotărât, ceea ce ar fi făcut din el un erou încununat de succes. Era încăpățânat, dar nu ferm, binevoitor la început, aspru și nechibzuit dacă era întărâtat. Mai presus de toate, era lipsit de scrupule și neînduplecat în căutarea oricărui lucru pe care-l dorea, oricât de nelegiuit ar fi fost. Pasiunea pentru plăcere și sensibilitățile mai gingașe ale firii noastre alcătuiau cea mai mare parte a caracterului său, cucerind cuceritorul, ținându-l în frâu în clipa cuceririi, înlăturând pânza ambiției, făcându-l să uite truda de săptămâni întregi de dragul răsfățului de o clipă provenind de la noul obiect al dorințelor sale. Urmându-și aceste porniri, devenise soțul Perditei; împins de ele, se trezise amantul lui Evadne. Acum le pierduse pe amândouă. Nu mai avea nici mulțumirea de sine ce înnobilează pe care o inspiră statornicia, ca să-l consoleze, nici sentimentul voluptuos al abandonării de sine într-o pasiune oprită, dar îmbătătoare. Inima îi era istovită de evenimentele recente, bucuria de a trăi îi fusese nimicită de resentimentele Perditei, de fuga lui Evadne, iar

neînduplecarea celei dintâi îi pecetluise nimicirea speranţelor. Câtă vreme despărţirea lor rămânea secretă, preţuia aşteptarea unei redeşteptări a iubirii trecute în sufletul ei. Acum, când ştiam cu toţii ce se petrece şi când Perdita, mărturisindu-şi hotărârea înaintea celorlalţi, într-un fel se legase să le îndeplinească, renunţă la ideea de reunire, inutilă, şi căuta doar, de vreme ce era imposibil să-i influenţeze schimbarea, să se împace cu starea prezentă a lucrurilor. Făcu un legământ împotriva iubirii şi a şirului ei de străduinţe, dezamăgiri şi remuşcări şi căută în simplele plăceri ale simţurilor un remediu pentru invaziile vătămătoare ale pasiunii.

Decăderea caracterului e urmarea sigură a unor astfel de îndeletniciri. Cu toate acestea, consecinţa n-ar fi fost observată de îndată dacă Raymond ar fi continuat să se dăruiască îndeplinirii planurilor pentru binele oamenilor şi a îndatoririlor de Protector. Dar, extrem în toate, abandonat în seama impresiilor de moment, pătrunse cu ardoare în noua căutare a plăcerii şi urmă aceste intimităţi deplasate prilejuite de lipsa de chibzuinţă sau previziune. Camera de consiliu fu părăsită, gloatele care-i slujeau drept agenţi pentru diversele proiecte rămaseră neglijate. Petrecerile şi chiar libertinajul deveniseră ordinea de zi.

Perdita privea cu spaimă haosul tot mai mare. Pentru o clipă se gândi că ar putea stăvili torentul şi că Raymond putea fi determinat de ea să asculte de glasul raţiunii. Zadarnică speranţă! Vremea influenţei sale trecuse. O ascultă cu trufie, îi răspunse cu dispreţ şi, dacă într-adevăr ar fi reuşit să-i deştepte conştiinţa, singurul efect ar fi fost să caute opiu pentru durere în revolta sa oarbă. Cu o energie firească pentru ea, Perdita se strădui să-i ţină locul. Pretinsa lor uniune îi îngăduia să facă multe, dar nici o femeie nu putea, în cele din urmă, să dreagă neglijarea din ce în ce mai mare a Protectorului care, de parcă ar fi fost cuprins de paroxismul nebuniei, călca în picioare toate formalităţile, toate ordinele, toate îndatoririle şi se lăsase pradă desfrâului.

Zvonuri despre aceste stranii fapte au ajuns până la noi, dar eram şovăitori în privinţa metodei pe care trebuia s-o adoptăm să-l redăm pe prietenul nostru lui însuşi şi ţării sale, când Perdita apăru dintr-odată printre noi. Ne povesti detaliile tristei schimbări şi ne imploră, pe Adrian şi pe lângă mine, să plecăm la

Londra şi să ne străduim să îndreptăm acest rău ce nu mai contenea să crească:

– Spuneţi-i, strigă ea, spuneţi-i lordului Raymond că prezenţa mea n-o să-l mai tulbure. Că nu trebuie să se arunce în această risipă distrugătoare doar de dragul de a mă dezgusta şi de a mă împinge să fug. Scopul acesta e îndeplinit acum, n-o să mă mai vadă niciodată. Dar să-mi îngăduie, e ultima mea rugăminte fierbinte, să îngăduie ca laudele concetăţenilor săi şi prosperitatea Angliei să justifice alegerea tinereţii mele.

În timpul drumului spre oraş, am discutat şi am judecat cu Adrian purtarea lui Raymond şi îndepărtarea sa faţă de speranţele de excelenţă necontenită pe care ne dăduse motive să i le-mpărtăşim. Eu şi prietenul meu fuseserăm educaţi la aceeaşi şcoală sau, mai bine zis, eu eram un discipol al opiniei lui după care credinţa neclintită faţă de un principiu era singura cale către onoare, o neîncetată respectare a legilor de folosinţă generală era singurul scop conştient al ambiţiilor omeneşti. Deşi amândoi împărtăşeam aceste idei, eram diferiţi în aplicarea acestora. Resentimentele adăugau şi o muşcătură criticilor mele, dezaprobam purtarea lui Raymond în termeni foarte aspri. Adrian era mai blând, mai delicat. Admitea că principiile pe care i le înfăţişasem erau cele mai bune, dar nega faptul că erau singurele. După cum spune Cartea, „În casa Tatălui Meu multe locaşuri sunt"[1]. Insistă asupra faptului că felurile de a dobândi bunătatea sau măreţia variau la fel de mult precum dispoziţiile oamenilor, despre care se putea spune că, la fel ca frunzele din pădure, nu se găsesc două la fel.

Am ajuns la Londra pe la ora unsprezece noaptea. Bănuiam, în ciuda celor auzite, că îl vom găsi pe Raymond la St. Stephen şi într-acolo ne-am grăbit. Sala era plină, dar nu era nici urmă de Protector, iar acolo se simţeau o nemulţumire austeră vădită pe chipurile conducătorilor, o şuşoteală şi o flecăreală necontenită între subalterni, nu mai puţin prevestitoare de rău. Ne-am grăbit către Palatul Protectoratului. L-am găsit pe Raymond în sala de mese împreună cu alţi şase inşi, clondirul era trecut din mână în mână cu veselie, aşa că am cercetat îndelung să observăm dacă e

1. *Evanghelia după Ioan*, în *Noul Testament*, 14:2.

unul singur sau sunt două. Cel care stătea alături de Raymond spunea o poveste care-i făcea pe ceilalți să se strâmbe de râs.

Raymond putea fi văzut printre ei; cu toate că intrase în spiritul serii, demnitatea sa firească nu-l părăsise. Era vesel, glumeț, fascinant, dar niciodată nu-și depășise modestia firii sau respectul pe care și-l datora lui însuși, în cele mai desfrânate escapade ale sale. Cu toate acestea, trebuie să recunosc că, date fiind însărcinarea pe care Raymond și-o luase asupra sa ca Protector al Angliei și grijile ce-i reveneau, eram cât se poate de consternat să văd inșii lipsiți de însemnătate cu care-și irosea timpul și spiritul jovial, dacă nu de bețiv, care părea să fie pe cale să-l lipsească de ceea ce avea el mai bun. Am rămas în picioare urmărind scena, în vreme ce Adrian se strecură ca o umbră printre ei și, cu o vorbă și o înfățișare cumpătate, se strădui să restabilească rânduiala adunării. Raymond se arătă încântat să-l vadă, mărturisind că ar trebui să se alăture și el serii festive.

Această acțiune a lui Adrian mă înfurie. Eram indignat că se așezase la aceeași masă cu tovarășii lui Raymond, oameni cu caractere stricate sau mai degrabă lipsiți de caracter, respinși de luxul celor de viță aleasă, rușinea țării lor.

– Dă-mi voie să-l rog pe Adrian, am strigat, să nu fie de acord, ci să mi se alăture în străduința de a-l îndepărta pe lordul Raymond de această scenă și de a-l readuce în compania celorlalți.

– Bunul meu prieten, spuse Raymond, acesta nu e nici momentul și nici locul potrivit pentru o prelegere despre morală, crede-mă pe cuvânt că distracția și compania mea nu sunt atât de rele pe cât îți închipui. Nu suntem nici ipocriți, nici proști... în rest, „crezi că, dacă tu mănânci de post, s-a isprăvit cu cozonacii și berea?"[1].

Mi-am întors privirea furios:

– Verney, zise Adrian, ești foarte cinic, stai jos sau, dacă nu vrei, poate, de vreme ce tu nu ești un vizitator frecvent, lordul Raymond îți va face pe plac și ne va însoți, așa cum am stabilit dinainte, la Parlament.

---

1. William Shakespeare, *A douăsprezecea noapte*, traducere de Mihnea Gheorghiu, în *Opere*, vol. 5, Editura Univers, București, 1986, p. 246.

Raymond îi aruncă o privire tăioasă, putea citi bunătatea doar în trăsăturile sale blânde. Se întoarse către mine, observându-mi cu dispreț purtarea capricioasă și aspră.

– Vino, zise Adrian, am făgăduit în numele tău, îngăduie-mi să-mi respect angajamentul. Vino cu noi.

Raymond făcu o mișcare neliniștită și răspunse laconic:

– N-am s-o fac!

Petrecerea, între timp, se destrămase. Au admirat tablourile, s-au plimbat prin celelalte încăperi, au discutat despre o partidă de biliard și, unul câte unul, au dispărut. Raymond se plimba cu pași mari de colo până colo prin încăpere. Eu rămăsesem pregătit să-i primesc și să-i răspund la reproșuri. Adrian se sprijini de perete.

– E cât se poate de ridicol, strigă el, nici dacă erați școlari nu v-ați fi purtat atât de absurd.

Nu înțelegi, zise Raymond, aceasta e doar o parte dintr-un sistem, un complot al tiraniei căruia n-am să mă supun niciodată. Pentru că sunt Protectorul Angliei înseamnă că trebuie să fiu singurul sclav din imperiul său? Intimitatea mea trebuie să fie încălcată, acțiunile mele condamnate, iar prietenii mei, insultați? Dar mă voi descotorosi de toate acestea. Îmi sunteți martori.

Luă steaua, însemnul funcției, de la piept și o aruncă pe masă.

– Renunț la funcția mea, renunț la putere, s-o ia cine poftește!

– Să și-o asume acela, strigă Adrian, care s-ar putea numi sau pe care lumea l-ar putea numi mai presus decât tine. Nu există un astfel de om în Anglia care să poată pretinde așa ceva. Cunoaște-te pe tine, Raymond, iar indignarea ta va înceta, mulțumirea de sine va reveni. În urmă cu câteva luni, când ne rugam pentru prosperitatea țării noastre, a noastră, ne rugam în același timp pentru bunăstarea Protectorului, indisolubil legată de acestea. Ceasurile tale erau dedicate beneficiului nostru, ambiția ta era de a obține laudele noastre. Ne-ai împodobit orașele cu edificii, ne-ai dăruit instituții utile, ne-ai dăruit pământ îmbelșugat. Cei puternici și nedrepți s-au ghemuit pe treptele jilțului judecății tale, iar săracii și asupriții s-au ridicat, precum florile dimineții, sub strălucirea ca de soare a protecției tale.

Te întrebi de ce suntem cu toții îngroziți și întristați când totul pare schimbat? Dar haide, izbucnirea aceasta înveninată deja a

trecut, reia-ţi îndatoririle, partizanii te vor saluta, vrăjmaşii-ţi vor fi reduşi la tăcere, iubirea noastră, cinstea şi datoria vor fi din nou îndreptate către tine. Stăpâneşte-te, Raymond, iar lumea va fi la picioarele tale.

– Toate spusele tale ar avea noimă dacă ar fi îndreptate către altcineva, răspunse Raymond iritat, însuşeşte-ţi chiar tu lecţia şi tu, cel dintâi nobil al ţării, ai putea deveni suveranul său. Tu, cel bun, cel înţelept, cel drept, ai putea stăpâni toate sufletele. Însă eu îmi dau seama, prea devreme pentru propria mea fericire, prea târziu pentru binele Angliei, că mi-am asumat o sarcină care mă depăşeşte. Nu sunt în stare să mă stăpânesc. Pasiunile sunt cele care mă înrobesc, până şi cel mai mărunt imbold al meu îmi e tiran. Crezi că am renunţat la Protectorat (şi chiar am renunţat la el) într-o criză de supărare? Pe Dumnezeu cel viu, jur că n-am să mai accept tinicheaua asta vreodată, niciodată nu mă voi mai împovăra cu greutatea grijilor şi a nenorocirii al căror însemn vizibil este.

Odinioară am vrut să fiu rege. Eram în culmea tinereţii, în floarea nebuniei de băieţandru. M-am descoperit pe mine când am renunţat la asta. Am renunţat spre a dobândi... nu contează ce anume... pentru că şi pe aceea am pierdut-o. Vreme de multe luni m-am supus acestei măreţii mincinoase... acestei glume solemne. Nu mă mai las tras pe sfoară. Voi fi liber.

Am pierdut ceea ce-mi împodobea şi îmi făcea demnă viaţa, ceea ce mă lega de ceilalţi bărbaţi. Sunt din nou un om singur şi voi deveni din nou, la fel ca în anii tinereţii, un rătăcitor, un aventurier. Prietenilor mei, precum Verney, simt că eşti prietenul meu, le spun să nu încerce să îmi clintească hotărârea. Perdita, căsătorită cu o născocire, fără să-i pese ce e dincolo de văl, o născocire al cărei caracter e cu adevărat vinovat şi josnic, Perdita s-a lepădat de mine. Cu ea a fost suficient de frumos să joc un rol de suveran şi, la fel cum în adâncul pădurii noastre scumpe ne puneam măşti şi ne închipuiam că suntem păstori în Arcadia, ca să satisfacem fantezia unei clipe... La fel de mulţumit am fost, mai mult de dragul Perditei decât de-al meu, să joc rolul unuia dintre oamenii măreţi ai acestui pământ, să o conduc dincolo de scenele grandorii, să-i schimb viaţa cu un scurt act de măreţie. Aceasta trebuia să fie culoarea, iar dragostea şi încrederea, substanţa existenţei noastre.

Dar noi trebuie să ne trăim, nu să ne jucăm viețile; urmărind o umbră, am pierdut realitatea... acum renunț la amândouă.

Adrian, eu mă pregătesc să mă întorc în Grecia, să redevin un soldat și poate un cuceritor. Vrei să mă însoțești? Vei vedea priveliști noi, o nouă națiune, vei fi martor al măreței lupte care se dă acolo necontenit între civilizație și barbarie, vei privi și poate îndruma străduințele unui popor tânăr și viguros pentru libertate și pace. Vino cu mine, te-am așteptat. Am așteptat clipa aceasta, totul e pregătit, vrei să mă însoțești?

– Da, răspunse Adrian.

– De îndată?

– Și mâine dacă vrei.

– Chibzuiește! am strigat.

– La ce bun? întrebă Raymond. Dragul meu, n-am făcut altceva decât să chibzuiesc asupra acestui lucru întreaga vară și poți să fii încredințat că Adrian a strâns o epocă întreagă de cugetare în scurta clipă. Nu vorbi despre cugetare, din clipa aceasta mă lepăd de ea, acesta e singura mea clipă de fericire după multă vreme. Trebuie să plec, Lionel... e voința zeilor și trebuie s-o fac. Nu te strădui să mă lipsești de tovarășul meu, prietenul proscrisului.

– Aș mai avea o vorbă de spus despre nemiloasa, nedreapta Perdita. Pentru o vreme am crezut că, găsind un moment potrivit, hrănind cenușa încă fierbinte, aș putea reaprinde în ea flacăra iubirii. E mai rece înăuntrul ei decât un foc părăsit de țigani în miezul iernii, decât tăciunii stinși încununați de o piramidă de zăpadă. Apoi, străduindu-mă să-mi calc în picioare propria fire, am înrăutățit lucrurile mai mult decât înainte. Încă mă mai gândesc că timpul și chiar absența ar putea să mi-o aducă înapoi. Țineți minte că eu încă o mai iubesc, că cea mai scumpă speranță pe care o nutresc e că va fi din nou a mea. Eu știu bine, deși ea n-are idee, cât de fals e vălul pe care l-a aruncat deasupra realității... nu vă străduiți să rupeți acest înveliș înșelător, ci, treptat, să-l îndepărtați. Dăruiți-i o oglindă în care să se recunoască pe ea însăși, iar atunci când va fi o adeptă a științei necesare, dar dificile, va cugeta asupra greșelii și se va grăbi să îmi redea ceea ce e de drept al meu, iertarea, gândurile blânde, iubirea ei.

CAPITOLUL XI

După aceste evenimente, trecu mult timp până am reuşit să ne recăpătăm într-o oarecare măsură liniştea. O furtună morală făcuse corabia noastră încărcată să naufragieze, iar noi, supravieţuitorii echipajului împuţinat, eram îngroziţi de pierderile şi schimbările pe care le suferisem. Idris îşi iubea cu pasiune fratele şi cu greu putea îndura o absenţă a cărei durată era neştiută. Compania lui îmi era dragă şi necesară, îmi urmasem ocupaţiile literare cu plăcere sub tutela şi cu sprijinul lui, filosofia lui blândă, raţiunea fără cusur şi prietenia însufleţită erau cel mai bun ingredient, spiritul exaltat al grupului nostru, chiar şi copiii regretau cu amărăciune pierderea blândului lor tovarăş de joacă. O durere şi mai adâncă o apăsa pe Perdita. În ciuda resentimentelor, zi şi noapte se gândea la necazurile şi pericolele pe care le-ar fi putut întâlni aventurierii. Raymond fiind plecat, luptându-se cu dificultăţile, lipsit de puterea şi rangul Protectoratului, expus primejdiilor războiului, devenise obiectul unui interes plin de nelinişte, nu că s-ar fi simţit câtuşi de puţin îndemnată să-l cheme înapoi, dacă lucrul acesta ar fi însemnat întoarcerea la vechea lor legătură. Considera o astfel de întoarcere imposibilă, iar în vreme ce credea asta şi regreta cu durere că astfel trebuiau să stea lucrurile, continua să fie supărată şi neîngăduitoare cu el, cel care-i pricinuise nefericirea. Aceste nedumeriri şi regrete o făceau să-şi scalde perna cu lacrimi în fiecare noapte şi au transformat-o, cu trup şi minte, într-o umbră a celei din trecut. Căuta singurătatea şi ne evita când ne adunam, fericiţi şi cu sentimente neîngrădite, în familie. Meditaţiile solitare, plimbările interminabile şi muzica solemnă îi erau singurele distracţii. Îşi neglija chiar şi copila, închizându-şi

inima înaintea oricărei urme de tandreţe, devenea tot mai rezervată faţă de mine, cel dintâi şi cel mai bun prieten.

Nu înduram s-o văd pierdută într-atât fără să mă străduiesc să repar răul de neremediat, ştiam bine, dacă nu reuşeam în cele din urmă să o fac să se împace cu Raymond. Înainte ca el să plece, am folosit orice argument, toată puterea mea de convingere s-o determin să-i împiedice călătoria. Mi-a răspuns cu un potop de lacrimi, spunându-mi că, pentru a fi convinsă, viaţa şi plăcerile vieţii erau o plată prea mică. Nu-i lipsea voinţa, ci tăria. Repetă de multe ori că ar fi fost mai uşor să înlănţui marea, să pui frâu pe chipul nevăzut al vântului decât ar fi pentru ea să ia drept adevăr minciuna, înşelăciunea drept sinceritate, o legătură lipsită de inimă drept dragoste sinceră şi plină de încredere. Răspunse argumentelor mele mai scurt, mărturisind cu dispreţ că dreptatea era de partea ei şi, până nu reuşeam s-o conving că trecutul poate fi desfăcut, că maturitatea se poate întoarce către leagăn şi că tot ceea ce exista putea să dispară ca şi cum n-ar fi existat, era inutil s-o asigur că nici o schimbare reală nu se petrecuse în destinul ei. Astfel, cu o mândrie neînduplecată, i-a răbdat plecarea, cu toate că baierele inimii i s-au rupt înfăptuind lucrul acesta care o lipsise de tot ce avea mai de preţ în viaţă.

Ca să schimbăm priveliştea pentru ea şi chiar pentru noi, cu toţii zdruncinaţi de norul care se abătuse asupra noastră, mi-am convins celelalte două prietene că ar fi fost mai bine dacă am pleca pentru o vreme de la Windsor. Am vizitat nordul Angliei, Ulswater-ul meu natal, şi am zăbovit pe meleaguri dragi care ne-au trezit o mie de amintiri. Ne-am prelungit călătoria în Scoţia ca să vizităm Loch Katrine şi Loch Lomond, de unde am traversat în Irlanda ca să ne petrecem câteva săptămâni în apropiere de Killarney. Schimbarea de peisaj avu rezultatele pe care le aşteptasem. După o absenţă de un an, Perdita revenise la o dispoziţie mai binevoitoare şi mai blândă. Când zări din nou castelul, pentru o vreme fu foarte tulburată. Aici fiecare colţişor îi deştepta amintiri ce deveniseră pline de amărăciune. Luminişurile pădurii, vâlcelele pline de ferigi şi pajiştile de pe dealuri, ogoarele cultivate şi vesele răspândite de-a lungul cărării de argint a bătrânei Tamise,

tot pământul, aerul și toate valurile se împreunaseră într-un glas de cor inspirat de amintiri și plin de regret tânguios.

Dar încercarea de a o aduce să vadă mai rațional situația în care se găsea nu se încheiase aici. Perdita era încă în mare măsură lipsită de educație. Când își părăsise viața de săteancă și venise să locuiască cu eleganta și cultivata Evadne, singura artă pe care reușise s-o stăpânească aproape la perfecție era pictura, pentru care avea o înclinație care se apropia în bună măsură de geniu. Aceasta o ținuse ocupată în căsuța ei singuratică, după ce părăsi protecția prietenei grecoaice. Paleta și șevaletul erau acum lăsate de izbeliște, dacă încerca să picteze, bulucul de amintiri îi făcea mâna să tremure și ochii să i se umple cu lacrimi. Împreună cu această îndeletnicire aproape renunță la oricare alta, iar mintea i se rodea până în pragul nebuniei.

Cât despre mine, după ce Adrian mă scosese din sălbăticia mea și mă adusese în paradisul lui de ordine și frumusețe, devenisem strâns legat de literatură. Eram încredințat că oricum ar fi fost în trecut, în starea actuală a lumii, nici una dintre facultățile omenești nu putea fi sporită, nici unul dintre principiile morale ale oamenilor nu puteau progresa fără o legătură necontenită cu cărțile. Pentru mine, acestea țineau locul unei cariere active, ambiției și acelor emoții concrete necesare celor mulți. Confruntarea opiniilor filosofice, studiul faptelor istorice, învățarea limbilor străine, toate erau prilej de distracție pentru mine, dar și un scop de căpătâi al vieții. Am început și eu să scriu. Totuși, producțiile mele erau suficient de modeste, se limitau la biografiile personajelor istorice preferate, în special cei despre care credeam că au fost traduși sau în jurul cărora pluteau obscuritatea și îndoiala.

Pe măsură ce scrierile mele se înmulțeau, am dobândit simpatii și plăceri noi. Găsisem o nouă și prețioasă legătură ce mă înlănțuia cu semenii mei, punctul meu de vedere se extinsese, iar înclinațiile și înzestrările tuturor ființelor omenești deveniseră cât se poate de interesante pentru mine. Regii au fost numiți părinți ai popoarelor lor. Dintr-odată, parcă devenisem părintele întregii umanități. Posteritatea avea să primească moștenirea mea. Gândurile mele erau nestemate menite să îmbogățească vistieria posesiunilor intelectuale ale oamenilor, fiecare sentiment era un dar

prețuit cu care îi binecuvântam. Să nu atribuiți vanității aceste aspirații. Nu erau exprimate în cuvinte, nici măcar reduse la o formă în propria-mi minte, însă îmi umpleau sufletul, înălțându-mi gândurile, ridicând o strălucire de entuziasm și mă călăuzeau dincolo de cărarea întunecată pe care păşisem înainte, pe drumul cel mare al umanității scăldat de soarele amiezii, făcând din mine, un cetățean al lumii, un candidat la onorurile nepieritoare, un aspirant dornic de lauda și compasiunea semenilor.

Cu siguranță nimeni nu s-a bucurat vreodată de plăcerile scrierii cu mai multă râvnă decât mine. Dacă părăseam pădurea, muzica solemnă a ramurilor clătinate de vânt și templul maiestuos al naturii, cercetam încăperile vaste ale castelului și admiram câmpiile nemărginite și fertile ale Angliei, întinse la poalele colinei noastre regești, apoi ascultam pasaje muzicale pline de inspirație. În astfel de clipe, armoniile solemne ale ariilor ce răscolesc spiritul dădeau aripi gândurilor mele leneșe, îngăduindu-le, cum credeam, să pătrundă cel din urmă văl al naturii și pe dumnezeul ei și să zugrăvească cea mai de seamă frumusețe în expresii vizibile înțelegerii omenești. În timp ce urmăream muzica, ideile mele păreau să-și părăsească sălașul muritor, își scuturau penele și prindeau să zboare, navigând pe curentul liniștit al gândirii, umplând creația cu o nouă slavă și dând naștere unor imagini sublime care, altminteri, ar fi dormit lipsite de glas. Apoi dădeam fuga la biroul meu, țeseam pânza nouă a minții într-un cadru trainic și-n culori strălucitoare, lăsând rânduirea materialelor pentru clipe mai liniștite.

Dar această istorisire, care ar putea la fel de bine să țină de o perioadă mai timpurie din viața mea decât clipa de azi, mă duce prea departe. Plăcerea pe care o găsisem în literatură, disciplina minții ce se năștea din aceasta mă făcuseră s-o îndrum pe Perdita către aceleași preocupări. Am început ușor, cu ademeniri blânde, mai întâi stârnindu-i curiozitatea și apoi îndestulându-i-o după bunul-plac; în același timp, își uita supărările și ocupația pentru a găsi în ceasurile ce urmau o reacție de bunăvoință și îngăduință.

Activitatea intelectuală, chiar dacă nu era îndreptată către cărți, făcuse dintotdeauna parte din firea surorii mele. Se văzuse de la începutul vieții îndrumată către meditații solitare printre

munții natali, împinsă să alcătuiască nenumărate combinații ale obiectelor de rând, dând putere percepțiilor sale și iuțeală în rânduirea lor. Iubirea apăruse, precum toiagul profetului, să înghită orice mărunță slăbiciune. Iubirea îi dublase toate virtuțile și îi încununase geniul. Era ea pe cale să înceteze a iubi? Dacă ar fi să iei culorile și mirosul unui trandafir, dacă ar fi să schimbi laptele dulce și hrănitor al mamei cu fiere și otravă, la fel de ușor ai putea să o lecuiești pe Perdita de dragoste. Suferise pentru pierderea lui Raymond cu o durere ce îi alungase orice urmă de zâmbet de pe chip și care brăzdase linii adânci și triste pe fruntea ei frumoasă. Dar fiecare zi părea să schimbe natura suferinței sale, orice oră ce se scurgea o silea să-și schimbe (dacă mi-e îngăduit să spun astfel) veșmintele de doliu ale sufletului. Pentru o vreme, muzica reușise să astâmpere poftele minții sale, iar gândurile melancolice se înnoiau la fie schimbare de gamă și variau odată cu orice schimbare de arie. Învățăturile mele au îndreptat-o mai întâi spre cărți și, dacă muzica îi hrănise tristețea, scrierile înțelepților deveniseră leacul acesteia. Dobândirea unor limbi necunoscute era o ocupație prea plicticoasă pentru cineva care lega orice expresie de universul său interior și nu citea, precum fac mulți, doar de dragul de a-și umple timpul, ci punându-se la îndoială la fel ca și pe autorul scrierii, turnând fiecare idee într-o mie de feluri, cu dorința arzătoare de a descoperi adevărul în fiecare frază. Căuta să-și îmbunătățească puterea de pătrundere; automat, inima ei și dispozițiile au devenit mai domoale și mai delicate sub puterea blândei discipline. După o vreme, descoperi că, în mijlocul tuturor cunoștințelor sale abia dobândite, propria fire, pe care înainte își închipuia că o înțelege cât se poate de bine, devenise prima în rang printre acele *terrae incognitae*, sălbăticiile nestrăbătute ale unei țări ce nu avea vreun soi de hartă. Începu, greșit și ciudat, să se cerceteze și să se judece pe sine. Apoi își descoperi propriile virtuți și începu să cântărească cu măsuri mai juste nuanțele de bine și rău. Eu, care tânjeam mai presus de cuvinte să-i redau fericirea de care încă mai putea să se bucure, îi urmăream neliniștit rezultatul acestor frământări lăuntrice.

Dar omul e un animal straniu. Nu putem să-i socotim forțele ca pe cele ale unui motor și, cu toate că va trage cu puterea a

patruzeci de cai când e suficient doar unul, totuşi, în ciuda socotelilor, mişcarea nu e dusă la bun sfârşit. Nici durerea, filosofia şi nici iubirea n-o puteau face pe Perdita să se gândească plină de blândeţe la plecarea lui Raymond. Acum era mulţumită în compania mea, faţă de Idris simţea şi-şi arăta în întregime şi cu dragoste preţuirea, îi redase copilului din belşug duioşia şi grija ei. Dar am descoperit, în miezul tuturor nemulţumirilor sale, resentimente adânci faţă de Raymond şi o rană de nevindecat, care mă lăsa fără speranţă tocmai când păream atât de aproape de îndeplinirea sa. Printre alte oprelişti dureroase, dăduse prilejul să apară o lege între noi, să nu pomenim numele lui Raymond înaintea ei. Refuza să citească orice fel de veşti din Grecia, dorindu-şi să o anunţ doar dacă au sosit veşti şi dacă rătăcitorii erau bine. Era ciudat că până şi micuţa Clara se supunea acestei legi faţă de mama ei. Minunata copilă împlinise aproape opt ani. Înainte fusese lipsită de griji, plină de fantezie, dar veselă şi copilăroasă. După plecarea tatălui ei, gândurile i se aşternuseră pe fruntea fragedă. Copiii, nedeprinşi cu limbajul, adesea găsesc cuvinte care să le exprime gândurile şi nu ne dădeam seama în ce măsură ultimele evenimente se fixaseră în mintea ei. Însă cu siguranţă că făcuse observaţii adânci când, în tăcere, era atentă la schimbările care se petreceau în jurul ei. Nu pomenea niciodată despre tatăl ei în preajma Perditei, părea oarecum înspăimântată când îmi vorbea despre el; deşi am încercat să-i risipesc întunericul ce se abătea asupra ideilor ce-l priveau, n-am izbutit. Cu toate acestea, în fiecare zi în care se primea poşta din străinătate, urmărea să vadă dacă au sosit scrisori, cunoştea marca poştală şi mă urmărea când le citeam. O găseam adesea cufundată în câte un articol de gazetă cu informaţii despre Grecia.

Nu există privelişte mai dureroasă decât cea a grijilor ce apar înainte de vreme la un copil, lucru cu atât mai uşor de observat la acela a cărui dispoziţie a fost până atunci plină de voioşie. Cu toate acestea, Clara avea atât de multă dulceaţă şi blândeţe, încât îţi stârnea admiraţia şi, dacă stările minţii ar fi socotite să zugrăvească obrazul cu frumuseţe şi să înzestreze mişcările cu graţie, cu siguranţă că gândurile ei trebuie să fi fost celeste, de vreme ce fiecare trăsătură fusese turnată în tiparul frumuseţii, iar mişcările

îi erau mai armonioase decât salturile elegante ale cerbilor din pădurea natală. Uneori o dojeneam pe Perdita pentru purtarea ei rezervată, însă îmi respingea sfaturile, în vreme ce sensibilitatea fiicei îi trezea în suflet o gingăşie şi mai plină de pasiune.

După ce s-a scurs mai bine de un an, Adrian s-a întors din Grecia.

La sosirea exilaţilor noştri, se instituise un armistiţiu între turci şi greci, un armistiţiu ca somnul pentru trupul muritor, semnalul unei activităţi înnoite pe cale să se petreacă. Cu nenumăraţii lor soldaţi din Asia, cu toate proviziile militare, navele şi maşinăriile de război pe care bogăţia şi puterea le puteau stăpâni, turcii erau hotărâţi să zdrobească un vrăjmaş care, târându-se încetul cu încetul din fortăreaţa lor din Morea, cucerise Tracia şi Macedonia şi îşi împinsese trupele tocmai până la porţile Constantinopolului, în vreme ce vastele legături comerciale ofereau fiecărei naţii europene un motiv pentru succesul grecilor. Grecia se pregătea pentru o rezistenţă dârză şi se ridicaseră cu toţii un trup şi un suflet, iar femeile, sacrificându-şi podoabele de preţ, îşi înzestrau fiii pentru război şi le porunceau să învingă sau să moară în spiritul mamei spartane. Virtuţile şi curajul lui Raymond erau foarte preţuite printre greci. Născut la Atena, oraşul se lăuda cu el drept fiul său şi, cum îi oferise comanda trupelor sale, doar comandantul suprem avea mai multă putere decât el. Era socotit cel mai de soi dintre cetăţenii săi, iar numele îi fusese adăugat pe lista eroilor greci. Judecata lui, faptele şi curajul desăvârşit justificau alegerea. Contele de Windsor deveni voluntar sub comanda prietenului său.

– E bine, spuse Adrian, să pălăvrăgeşti despre război la umbra aceasta plăcută şi cu risipă de ulei să îţi arăţi bucuria, fiindcă multe mii de semeni îşi părăsesc îndureraţi aerul drag şi pământul natal. Nu vreau să fiu bănuit că sunt potrivnic cauzei grecilor, ştiu şi cred că este o necesitate, e, mai presus de orice, o cauză bună. Am apărat-o cu spada mea şi eram dispus să-mi dau ultima suflare în apărarea ei. Libertatea preţuieşte mai mult decât viaţa, iar grecii fac bine să-şi apere privilegiile până la moarte. Dar nu trebuie să ne amăgim. Turcii sunt oameni, fiecare fibră, fiecare mădular simt la fel ca ale noastre, fiecare încleştare, a minţii sau trupească, e simţită cu adevărat în inima şi mintea turcului precum în cea a grecului.

Ultima acțiune la care am fost prezent a fost cucerirea [...]. Turcii au rezistat până la ultimul, garnizoana a pierit pe metereze, iar noi am intrat cu asalt. Toate făpturile ce răsuflau între ziduri au fost masacrate. Credeți că, în mijlocul țipetelor inocenței călcate în picioare și al copilăriei neputincioase, n-am simțit până în adâncul ființei mele strigătul unui seamăn? Cei ce sufereau erau bărbați și femei, înainte să fie mahomedani, iar când se ridică lipsiți de turbane din mormânt, în ce măsură faptele lor vor fi mai bune sau mai rele decât ale noastre? Doi soldați se luptau pentru o fată ale cărei rochie bogată și frumusețe nemaipomenită le stârniseră poftele nelegiuite nenorociților care, probabil, erau oameni buni în sânul familiilor lor, dar fuseseră schimbați de furia clipei în diavoli incarnați. Un bătrân cu o barbă argintie, ramolit și chel, care se poate să-i fi fost bunic, se pusese în calea lor s-o salveze. Halebarda unuia dintre soldați i-a despicat capul. M-am repezit în apărarea ei, dar furia îi orbise și le luase auzul, nu mai băgau de seamă veșmintele mele creștinești și nici nu luau aminte la cuvintele mele, vorbele erau arme boante pentru că, atunci când războiul urla „prăpăd", iar crima îi răspundea ca un ecou, cum puteam eu...

„Să întorc valul răutăților, să alin greșelile
Cu blândă întâmpinare a liniștitoarei elocințe?"

Unul dintre camarazi, înfuriat de amestecul meu, m-a împuns cu baioneta sa într-o coastă și am căzut fără simțire.

– Rana aceasta probabil îmi va scurta viața, zdrobind un trup și așa slăbit. Dar sunt mulțumit dacă mor. Am învățat în Grecia că un singur om în plus sau în minus are mică însemnătate dacă rămân trupuri omenești să umple rândurile subțiate ale oștenilor și că identitatea unui om poate fi trecută cu vederea câtă vreme ies toți la apel. Toate acestea au un efect diferit asupra lui Raymond. El poate contempla idealul războiului, în vreme ce eu sunt sensibil la realitățile sale. El e un soldat, un general. Poate înrâuri luptătorii aprigi, însetați de sânge, în vreme ce eu mă opun zadarnic înclinațiilor acestora. Cauza e una simplă. Burke zicea că „în toate mulțimile de oameni cei care conduc trebuie, în bună măsură, să

şi urmeze". Eu nu pot urma, fiindcă nu le împărtăşesc visele de masacru şi glorie; a urma şi a conduce într-o astfel de carieră este înclinaţia naturală a minţii lui Raymond. El e întotdeauna învingător şi joacă cinstit, în acelaşi timp îşi face un nume şi o situaţie pentru a asigura libertatea şi pentru a extinde imperiul grecilor.

Mintea Perditei n-a fost înduplecată de această istorisire. El, gândea ea, poate fi distins şi fericit fără mine. Aş fi vrut şi eu să am o carieră! Şi eu aş fi vrut să-mi încarc o corabie neîncercată cu toate speranţele, puterile şi dorinţele mele şi s-o trimit pe oceanul vieţii către un punct anume, cu ambiţia şi plăcerea la cârmă! Dar vânturile potrivnice mă opresc la ţărm, precum Ulise, stau la ţărm şi plâng. Dar mâinile mele neputincioase nu pot nici să dărâme copacii, nici să netezească scândurile. Sub înrâurirea gândurilor melancolice, deveni, mai mult ca niciodată, îndrăgostită de suferinţă. Însă prezenţa lui Adrian aducea cu sine binele şi destrămă de îndată legea tăcerii legată de Raymond. La început, ea tresări auzind neobişnuitul sunet, în curând se obişnui cu el şi începu să-i placă, ascultându-i cu aviditate istorisirea izbânzilor. Clara se descotorosi şi ea de oprelişte. Ea şi Adrian erau tovarăşi vechi de joacă, iar acum, în vreme ce se plimbau sau călăreau împreună, ceda rugăminţilor ei şi repeta pentru a suta oară vreo istorie despre curajul, generozitatea şi dreptatea tatălui ei.

Fiecare corabie aducea între timp veşti îmbucurătoare din Grecia. Prezenţa unui prieten în armatele şi consiliile sale ne făcea să intrăm în detalii cu entuziasm, iar câte o scurtă scrisoare primită din când în când de la Raymond ne spunea cât de absorbit era de interesele ţării sale adoptive. Grecii erau strâns legaţi de interesele comerciale şi s-ar fi mulţumit cu ceea ce dobândiseră dacă turcii nu i-ar fi cotropit. Patrioţii erau victorioşi, le fusese insuflat un spirit de învingători şi vedeau Constantinopolul ca aparţinându-le deja. Raymond crescu necontenit în ochii lor, un singur om era mai presus decât el la cârma armatei. Se remarcase pentru purtarea şi alegerea poziţiilor într-o bătălie care se dăduse pe câmpiile Traciei, pe malurile Evrosului şi care avea să decidă soarta Islamului. Mahomedanii fuseseră înfrânţi şi alungaţi în întregime din ţinuturile de pe malul dinspre apus al râului. Bătălia fusese sângeroasă, pierderile turcilor păreau ireparabile. Grecii,

pierzând un om, uitaseră gloatele fără nume presărate pe câmpul însângerat şi încetaseră să se mai simtă învingători atunci când preţul fusese Raymond.

În bătălia de la Makri, condusese atacul cavaleriei şi îi urmărise pe fugari până la malul Evrosului. Calul său preferat fusese găsit păscând la malul domolului râu. Se punea problema dacă el căzuse printre necunoscuţi, dar nici o podoabă ruptă sau vreun ham însângerat nu-i trăda soarta. Se bănuia că turcii, găsindu-se în posesia unui prizonier atât de ilustru, se hotărâseră să-şi satisfacă mai degrabă cruzimea decât avariţia şi, temându-se de implicarea Angliei, să îşi ascundă pentru totdeauna uciderea cu sânge rece înfăptuită asupra celui mai detestat şi mai de temut soldat din rândul vrăjmaşilor.

Raymond nu fusese uitat în Anglia. Abdicarea de la Protectorat stârnise o vâlvă nemaipomenită şi, când planurile sale impunătoare şi viguroase au intrat în contrast cu vederile înguste ale politicienilor care i-au urmat, vremurile lui de mărire erau pomenite cu regret. Repetarea necontenită a numelui său şi cele mai onorabile mărturii din gazetele greceşti păstrau viu interesul pe care-l stârnea. Părea copilul favorit al destinului, iar pierderea sa înainte de vreme eclipsă lumea şi lăsă restul omenirii lipsit de strălucire. Se agăţau cu încăpăţânare de speranţa că ar putea fi încă în viaţă. Ministrul de la Constantinopol fusese îndemnat să facă percheziţiile necesare, iar dacă existenţa i-ar fi fost dovedită, ar fi trebuit să-şi ceară eliberarea. Sperau ca eforturile lor să fie încununate de izbândă şi, cu toate că ar fi fost prizonier, supus cruzimii şi urii, putea fi salvat de primejdie şi i se puteau reda fericirea, puterea şi cinstea pe care le merita.

Efectul acestor veşti asupra surorii mele a fost izbitor. Nici măcar o clipă n-a dat crezare poveştii despre moartea sa şi se hotărî de îndată să pornească spre Grecia. Am încercat s-o convingem şi s-o descurajăm, dar nu voia să accepte nici o piedică şi nici o întârziere. S-ar putea socoti adevărat că dacă raţiunea sau stăruinţele ar putea îndepărta pe cineva de la un scop deznădăjduit, ale cărui motiv şi scop depindeau doar de tăria sentimentelor, atunci e drept să fie îndepărtaţi astfel, de vreme ce blândeţea lor arată că nici motivul şi nici scopul n-au avut destulă tărie să-i treacă dincolo de

piedicile ce-i aşteptau în faptele lor. Dacă, dimpotrivă, rezistă la încercările de descurajare, aceeaşi încăpăţânare vesteşte succesul şi devine de datoria celor care-i iubesc să-i ajute, netezindu-le piedicile din cale. Astfel de sentimente însufleţeau şi micul nostru cerc. Văzând neclintirea Perditei, ne-am sfătuit spre a găsi cele mai bune mijloace de îndeplinire a scopului său. Nu putea pleca singură într-o ţară unde nu avea prieteni, unde putea să ajungă doar ca să audă veştile îngrozitoare care ar fi copleşit-o de durere şi remuşcări. Adrian, a cărui sănătate fusese întotdeauna şubredă, suferea acum de o înrăutăţire considerabilă din pricina rănii sale. Pe Idris n-o lăsa inima să-l părăsească în starea aceasta şi nici nu era drept ca vreunul dintre noi să părăsim sau să luăm tânăra familie într-o astfel de călătorie. În cele din urmă, am hotărât s-o însoţesc pe Perdita. Despărţirea de Idris a mea a fost dureroasă, însă necesitatea ne-a împăcat într-o oarecare măsură cu gândul acesta, necesitatea şi nădejdea de a-l salva pe Raymond şi de a-l aduce înapoi Perditei şi fericirii. Nu mai era timp de pierdut. La două zile după ce luasem hotărârea, am pornit către Portsmouth şi ne-am îmbarcat. Era mai, nu erau furtuni şi ni se făgăduise o călătorie prielnică. Nutrind cele mai fierbinţi speranţe, îmbarcaţi pe nemărginitul ocean, priveam cu încântare ţărmul Britaniei ce se pierdea în zare şi, pe aripile dorinţei, goneam cu pânzele întinse către miazăzi. Valurile domoale ne purtau înainte, iar bătrânul ocean zâmbea văzând încărcătura de dragoste şi de speranţă ce îi fusese încredinţată, îşi mângâia cu blândeţe întinderile năvalnice şi ne netezea cărarea. Noapte şi zi aveam vânt din pupa şi ne împingea necontenit chila, nici furtunile sălbatice, nisipurile înşelătoare sau stâncile distrugătoare nu s-au pus între sora mea şi ţara care avea s-o redea primei sale iubiri, duhovnicului iubit al inimii sale, o inimă înăuntrul inimii ei.

PARTEA A II-A

CAPITOLUL I

Pe durata călătoriei, când în serile liniştite discutam pe punte, urmărind licăririle valurilor şi înfăţişările schimbătoare ale cerului, am descoperit revoluţia deplină pe care nenorocirile lui Raymond o produseseră asupra minţii surorii mele. Erau aceleaşi ape ale iubirii care, în ultima vreme reci şi tăioase ca gheaţa, neprimitoare ca ea, desprinse acum din lanţurile lor îngheţate, curgeau prin locuri ale sufletului său cu exuberanţă năvalnică şi recunoscătoare? Nu credea că era mort, dar ştia că se află în primejdie şi spera să ajute la eliberarea lui, iar ideea de a-i alina cu gingăşie relele prin care trecuse îi înălţa şi aducea armonie ultimului element disonant al fiinţei sale. Eu nu eram la fel de optimist ca ea în privinţa rezultatului călătoriei noastre. Ea nu era optimistă, ci sigură, iar aşteptarea de a-şi vedea iubitul pe care-l alungase, soţul, prietenul, tovarăşul inimii sale de care fusese multă vreme înstrăinată îi învăluiau simţurile în desfătare, mintea în linişte. Începea viaţa din nou, părăsea nisipurile sterpe pentru un sălaş de o frumuseţe roditoare, era un port după furtună, opiu după nopţi nedormite, o trezire fericită după un coşmar îngrozitor.

Micuţa Clara ne însoţea, iar sărmana copilă nu înţelegea prea bine ceea ce se petrecea. Auzise că ne îndreptam spre Grecia, că aveam să-l vedem pe tatăl ei şi acum, pentru prima dată, gângurea despre el cu mama ei.

La debarcarea în Atena am întâmpinat şi mai multe greutăţi. Nici tărâmul plin de istorie şi nici atmosfera înmiresmată nu ne puteau inspira entuziasm ori plăcere câtă vreme soarta lui Raymond era în primejdie. Nici un om nu stârnise vreodată atât de mult interes în mintea oamenilor, se simţea şi în rândul

flegmaticilor englezi, dintre care lipsise de multă vreme. Atenienii își așteptau eroul să se întoarcă triumfător, femeile își învățaseră copiii să-i gângurească numele împreună cu recunoștința, frumusețea lui plină de cutezanță, curajul, devotamentul față de cauza lor îl făceau să le-apară aproape ca una dintre vechile zeități ale locului coborât din Olimpul natal să-i apere. Când vorbeau despre probabila lui moarte și neîndoielnica lui captivitate, le curgeau lacrimi din ochi; precum femeile din Siria se întristaseră pentru Adonis, la fel și soțiile și mamele din Grecia îl plângeau pe Raymond, englezul nostru. Atena era un oraș în doliu.

Toate aceste dovezi de deznădejde o umpluseră pe Perdita de spaimă. Cu așteptarea aceea optimistă, dar confuză, care dădea naștere unei dorințe câtă vreme se afla departe de realitate, își alcătuise o imagine mentală care însemna o schimbare bruscă, din clipa în care avea să pășească pe țărmul grecesc. Își închipuise că Raymond ar fi deja liber și că atențiile ei blânde nu vor face altceva decât să-i șteargă în întregime din amintire nenorocul. Însă soarta lui era încă nesigură, iar ea începuse să se teamă de ce e mai rău și să creadă că speranța sufletului era legată de o șansă care se putea dovedi potrivnică. Soția și încântătoarea copilă a lordului Raymond deveniseră obiectul unui viu interes în Atena. Porțile locuinței le-au fost asediate, se auzeau rugăciuni fierbinți pentru întoarcerea lui. Toate aceste circumstanțe se adăugau disperării și temerilor Perditei.

Strădaniile mele erau necontenite. După o vreme, am părăsit Atena și m-am alăturat armatei staționate la Kishan, în Tracia. Cu mită, amenințări și intrigi am descoperit în curând că Raymond era în viață, prizonier, îndurând cea mai aspră detenție și cele mai nemiloase cruzimi. Am pus în mișcare tot soiul de mijloace politice și bani pentru a-l răscumpăra din mâinile lor. Nerăbdarea ce făcea parte din natura surorii mele îi revenise, deșteptată de căință și ascuțită de remușcare. Dar chiar frumusețea climei grecești de primăvară îi tortura și mai mult sentimentele. Frumusețea fără de seamăn a pământului plin de flori, lumina caldă a soarelui și umbrele generoase, cântecul păsărilor, măreția pădurilor, splendoarea ruinelor de marmură, strălucirea limpede a stelelor pe cerul nopții, împletirea a tot ce era tulburător și voluptuos pe aceste

meleaguri înălțătoare, insuflând un spirit mai ager al vieții și mai multă sensibilitate pentru orice încheietură a trupului ei, toate îi sporeau amărăciunea durerii. Fiecare oră nesfârșită era numărată și „El suferă" era povara tuturor gândurilor sale. Se abținea de la mâncare, se întindea pe pământul gol, imitând astfel toate chinurile lui Raymond, străduindu-se să împărtășească suferința lui de la distanță. Îmi amintesc că, într-una dintre clipele cele mai dificile, un comentariu de-al meu îi pricinuise iritare și dispreț.

– Perdita, i-am zis, într-o bună zi o să descoperi că ai greșit din nou aruncându-l pe Raymond printre spinii vieții. Când dezamăgirea i-a pătat frumusețea, când truda unui soldat i-a înfrânt trupul bărbătesc, iar singurătatea l-a făcut să simtă și izbânda amară, atunci te vei căi și vei regreta schimbarea de nereparat:

„Și inimi împietrite peste fire
S-or înmuia trăind căință și iubire."[1]

Dureroasa „căință a iubirii" îi străpungea acum inima. Se învinovățea pentru călătoria sa în Grecia, pentru pericolele și întemnițarea lui. Își închipuia suferința singurătății sale, își amintea ce pasionată desfătare simțise în zilele din trecut când el îi devenise tovarășul speranțelor pline de bucurie, cu câtă iubire plină de recunoștință primise compătimirea și îngrijirile ei. Îi răsuna în minte cât de des îi mărturisise că, pentru el, singurătatea era cel mai mare rău posibil și cum moartea însăși era mai plină de teamă și de durere când își închipuia un mormânt singuratic. „Iubita mea copilă, spusese el, mă eliberează de aceste plăsmuiri. Unit cu ea, prețuit în inima ei dragă, nu voi mai cunoaște niciodată tristețea de a mă găsi singur. Chiar dacă voi muri înaintea ta, Perdita mea, păstrează-mi cenușa ca pe o comoară până când va putea fi amestecată cu a ta. E un sentiment prostesc pentru un om care nu-i materialist; cu toate acestea, îmi pare, chiar și în temnița aceea întunecată, că aș putea simți cum pulberea mea neînsuflețită se unește cu a ta și astfel voi avea pe cineva alături în destrămare." În starea ei plină de resentimente, își amintea aceste cuvinte cu sarcasm și dispreț, îi apăreau

1. George Gordon Byron, „Pelerinajul lui Childe Harold", traducere de Aurel Covaci, în *Opere*, vol. I, Editura Univers, București, 1985, p. 394.

în suflet în clipele cele mai dulci, smulgându-i somnul din ochi şi orice speranţă de odihnă din mintea ei neliniştită.

Două săptămâni trecuseră astfel când, în cele din urmă, am obţinut o încredinţare a eliberării lui Raymond. Întemniţarea şi greutăţile îi şubrezise sănătatea. Turcii, temându-se de ameninţările Guvernului britanic dacă ar fi murit în mâinile lor, credeau că însănătoşirea lui era imposibilă, aşa că l-au predat ca pe un muribund, cedându-ne datoria de a-l îngropa aşa cum se cuvine.

Veni pe mare de la Constantinopol la Atena. Vântul, prielnic lui, sufla atât de viguros către ţărm încât n-am reuşit, cum plănuisem la început, să-l întâmpinăm pe mare. Turnul de veghe din Atena fu asediat de întrebări, fiecare pânză – cercetată cu mult interes. În prima zi de mai, impunătoarea fregată se arătă privirilor, încărcată cu o comoară mai preţioasă decât bogăţiile care, aduse din Mexic, erau înghiţite de Pacificul învolburat sau purtate pe valurile liniştite spre a îmbogăţi coroana spaniolă. În zori de zi, corabia fu zărită apropiindu-se de ţărm şi se bănuia că va ancora la vreo cinci mile de mal. Vestea se răspândi prin Atena, iar întregul oraş se năpusti spre poarta dinspre Pireu, pe drumuri, printre vii, prin livezile de măslini şi plantaţiile de smochini, către port. Veselia zgomotoasă a cetăţenilor, culorile ţipătoare ale rochiilor, tumultul de trăsuri şi cai, amestecate cu marşul soldaţilor, fluturarea flamurilor şi sunetul muzicii marţiale se adăugau emoţiei generale, în vreme ce în jurul nostru odihneau, în solemnă măreţie, relicvele vremurilor antice. În dreapta noastră, Acropola se înălţa, martoră a miilor de schimbări, a gloriei trecute, a robiei turceşti şi a redobândirii scump plătitei libertăţi, morminte şi cenotafuri erau presărate din belşug împrejur, împodobite de veşnic reînnoita vegetaţie, semeţii morţi pluteau deasupra monumentelor şi contemplau, în entuziasmul mulţimilor, reînnoirea scenelor în care şi ei fuseseră actori. Perdita şi Clara călătoreau într-o trăsură închisă, iar eu le însoţeam călare. În cele din urmă, am sosit în port. Era agitat de valurile din largul mării, plaja, din ce se putea observa, era acoperită de o mulţime aflată în mişcare, iar aceasta, împinsă de cei din spate către mare, dădea năvală înapoi când valurile grele se zdrobeau cu mugete furioase în apropierea lor. Am dus luneta la ochi şi am văzut că fregata deja aruncase ancora,

temându-se de primejdia apropierii de coastă sub vânt. Fusese lăsată la apă o barcă, cu strângere de inimă am văzut cum Raymond, care nu putea să coboare peste bord, era coborât într-un scaun și întins, înfășurat în pelerine pe fundul bărcii.

Am descălecat și am strigat câțiva marinari ce vâsleau prin port să tragă la mal și să mă ia în luntrea lor. În aceeași clipă, Perdita a coborât din trăsură și m-a apucat de braț:

– Ia-mă cu tine, mi-a strigat.

Tremura și era lividă, iar Clara se agățase de ea.

– Nu trebuie să vii, i-am zis, marea e învolburată, iar el va fi în curând aici, nu-i vezi barca?

Micuța luntre către care făcusem semn trăsese acum la țărm și, înainte s-o pot opri, Perdita, cu ajutorul marinarilor, urcase. Clara o urmă pe mama ei. Un strigăt pătrunzător se auzi ca un ecou din mulțime când am ieșit din port, în vreme ce sora mea, de la prova, îl prinse de mână pe marinarul care mânuia luneta și-i puse o mie de întrebări, fără să-i pese de valurile ce se spărgeau deasupra ei, surdă și oarbă la tot ceea ce o înconjura, în afară de punctul acela mărunt care abia se zărea pe vârful valurilor și care se apropia. Ne apropiam cu toată viteza pe care o puteau da cei șase vâslași. Uniformele rânduite și pitorești ale soldaților de pe plajă, sunetele muzicii înălțătoare, vântul răscolitor și fluturarea steagurilor, strigătele nestăvilite ale mulțimii nerăbdătoare cu chipuri întunecate și veșminte străine ce erau în întregime orientale, priveliștea stâncii încoronate ca un templu, marmura albă a clădirilor strălucind sub soare și în contrast cu crestele întunecate ale munților din spate, vuietul apropiat al mării, bătaia vâslelor și stropii împrăștiați de valuri îmi aruncau sufletul într-un delir pe care nu l-am simțit și nu mi l-am închipuit vreodată de-a lungul vieții mele obișnuite. Tremurând, îmi era cu neputință să mai privesc prin luneta cu care urmărisem mișcările echipajului de când fusese lăsată la apă barca de pe fregată. Ne-am apropiat cu repeziciune astfel încât numărul și siluetele celor din barcă se puteau discerne, marginile se vedeau mai mari, iar bătaia vâslelor începu să se audă. Puteam de-acum să disting silueta lipsită de vlagă a prietenului meu care se ridicase pe jumătate când ne-am apropiat.

Întrebările Perditei încetaseră, se sprijinea de braţul meu, răsuflând greu din pricina unor emoţii prea mari pentru lacrimi; barca noastră se lipi de-a lungul celeilalte. Cu un ultim efort, sora mea îşi adună toate puterile, toată tăria, păşi dintr-o barcă în cealaltă şi apoi, cu un strigăt, ţâşni către Raymond, îngenunche lângă el şi, lipindu-şi buzele de mâna pe care o apucase, cu chipul ei învăluit de buclele lungi, se lăsă pradă lacrimilor.

Raymond se ridicase oarecum la apropierea noastră, însă doar cu mare greutate reuşise s-o facă. Cu obrajii traşi şi ochii adânciţi, palid şi slab, cum l-aş fi putut eu recunoaşte pe iubitul Perditei? Am rămas ţintuit de uimire şi mut, el o privea zâmbind pe sărmana fată – zâmbetul era al lui. O zi însorită luminând o vale întunecată îi scoase la iveală trăsăturile ascunse, iar acum, acest zâmbet, acelaşi cu care îi mărturisise pentru prima dată dragostea Perditei, cu care îşi întâmpinase protectoratul, jucând pe chipul său schimbat, mă încredinţă până în adâncul inimii că acesta era Raymond.

Îşi întinse către mine mâna cealaltă. Se vedeau urme de cătuşe pe încheietura dezgolită. Am auzit suspinele surorii mele şi m-am gândit cât de fericite sunt femeile pentru că pot să plângă şi că, într-o mângâiere plină de pasiune, pot să-şi descarce povara sentimentelor, în vreme ce ruşinea şi reţinerea îl împiedică pe bărbat s-o facă. Aş fi dat lumea întreagă să mă fi putut purta ca în zilele copilăriei, l-aş fi strâns la piept, i-aş fi apăsat mâna pe buzele mele şi aş fi plâns deasupra lui. Preaplinul inimii mele s-a descătuşat, şuvoiul firesc n-a putut fi stăvilit, iar lacrimile mari şi rebele mi s-au adunat în ochi. Am întors capul într-o parte şi s-au prelins în mare, mă năpădeau, cu toate acestea nu-mi era ruşine, văzând că nici marinarii cei aspri nu rămăseseră nemişcaţi, iar din întregul nostru echipaj, doar ochii lui Raymond erau lipsiţi de lacrimi. Stătea întins cu calmul acela binecuvântat pe care îl aduce întotdeauna adolescenţa, bucurându-se în linişte şi siguranţă de libertate şi de reîntâlnirea cu cei pe care-i adora. Perdita, în cele din urmă, îşi stăpâni izbucnirea plină de pasiune şi se ridică. O căută cu privirea pe Clara, copila era înspăimântată, nu-şi recunoscuse tatăl şi, neglijată de noi, se strecurase în capătul celălalt al bărcii şi

veni la chemarea mamei sale. Perdita i-o arătă lui Raymond, rostind primele cuvinte:

– Scumpule, îmbrățișeaz-o pe copila noastră!

– Vino încoace, scumpa mea, zise tatăl ei, nu mă recunoști?

Ea îi recunoscu glasul și se aruncă în brațele lui timidă, dar cu emoție nestăpânită.

Văzând starea șubredă a lui Raymond, mă temeam de consecințele rele din pricina presiunii mulțimii la debarcare. Dar și ei erau uimiți ca și mine văzând cât de mult i se schimbase chipul. Muzica se stinse, strigătele conteniră de îndată, iar soldații eliberară un loc unde a fost adusă trăsura. Fu depus înăuntru, Perdita și Clara urcară alături de el, iar escorta se strânse în jurul lui. Un murmur gol, asemenea mugetului valurilor din apropiere, străbătu mulțimea, se dădeau înapoi pe măsură ce trăsura înainta și, temându-se să nu-l primejduiască pe cel pe care veniseră să-l întâmpine cu mărturii zgomotoase ale bucuriei, se mulțumeau să facă o temenea adâncă în timp ce trăsura trecea. Înainta încet pe drumul dinspre Pireu, trecea pe lângă templele antice și mormintele de eroi, pe sub stânca abruptă a cetății. Sunetul valurilor rămăsese în urmă, cel al mulțimii continua din când în când, înecat și răgușit și, prin oraș, printre case, biserici și edificii publice împodobite cu tapiserii și flamuri, printre soldații aliniați pe străzi și miile de locuitori adunați să-l întâmpine, domnea aceeași tăcere solemnă; soldații prezentau armele, flamurile erau plecate, multe mâini albe fluturau năframe și încercau în zadar să-l zărească pe erou în trăsura care, închisă și înconjurată de gărzile orașului, îl purta către palatul ce-i fusese pus la dispoziție drept locuință.

Raymond era slăbit și istovit, însă interesul pe care vedea că îl stârnise povestea lui îl umplea de-o plăcere plină de mândrie. Fu aproape ucis de bunătate. E adevărat că oamenii se stăpâniseră, dar se auzea un murmur necontenit și se simțea agitația mulțimii ce înconjura palatul, adăugându-se la zgomotul artificiilor, la exploziile armelor slobozite, la tropăitul necontenit de colo până colo al călăreților și trăsurilor, zarvă al cărei miez era chiar el și care îi întârzia însănătoșirea. Drept urmare, ne-am retras o vreme la Eleusis, iar aici odihna și îngrijirea plină de blândețe îl întăreau în fiecare zi tot mai mult pe bolnavul nostru. Atenția plină de zel

a Perditei acapară primul loc printre cauzele care au dus la rapida sa însănătoşire, însă al doilea a fost ocupat cu siguranţă de încântarea pe care o simţea din afecţiunea şi bunăvoinţa grecilor. Se zice că noi îi iubim mai mult pe cei care ne aduc foloase. Raymond luptase şi cucerise pentru atenieni, îndurase pentru ei primejdii, întemniţarea şi greutăţile. Recunoştinţa lor îl afecta profund şi jurase să îşi unească soarta pentru totdeauna cu aceea a unui popor care i se devotase cu atât de multă însufleţire.

Sentimentul social şi compasiunea erau trăsături importante ale firii mele. În fragedă tinereţe, o adevărată dramă vie se desfăşura în jurul meu şi-mi atrăsese sufletul în vârtej. Acum eram conştient că apăruse o schimbare. Iubeam, speram, mă bucuram, însă era ceva mai mult decât atât. Mă interesau principiile de acţiune ale celor din jurul meu, eram nerăbdător să le citesc bine ideile, fiind tot timpul preocupat să le ghicesc şi cele mai ascunse gânduri. Toate evenimentele, pe lângă faptul că mă interesau cât se poate de mult, se înşirau în imagini înaintea mea. Dădeam locul potrivit fiecărui personaj din grup, cumpănind just fiecare sentiment. Gândurile acestea neştiute de nimeni mă alinau adesea în mijlocul primejdiei şi chiar al agoniei. Dădeau idealism unui lucru de la care pornind, luat ca adevăr gol-goluţ, sufletul s-ar fi revoltat, dădea culori pitoreşti nenorocirii şi molimei şi nu rareori îmi consola deznădejdea în vremurile unor schimbări deplorabile. Această facultate sau instinctul se treziseră acum. Urmăream devotamentul redeşteptat al surorii mele, admiraţia Clarei, timidă, însă concentrată asupra tatălui său, apetitul lui Raymond pentru renume şi sensibilitatea la demonstraţiile de afecţiune ale atenienilor. Citind cu luare-aminte acest volum plin de viaţă, eram mai puţin surprins de istorisirea pe care am citit-o pe pagina abia întoarsă.

Armata turcă asedia în momentul acela Rodosto, iar grecii, grăbind pregătirile şi trimiţând în fiecare zi întăriri, erau pe punctul de a forţa inamicul să iasă la luptă. Fiecare om vedea lupta ce avea să vină ca fiind în mare măsură decisivă, în caz de izbândă, pentru următorul pas: asedierea Constantinopolului de către greci. Raymond, fiind într-o oarecare măsură vindecat, se pregătea să revină la comandă în fruntea armatei.

Perdita nu se opuse hotărârii sale. Singura sa condiţie a fost să i se îngăduie să-l însoţească. Nu îşi impusese nici o regulă în purtarea ei, dar pentru nimic în lume nu i-ar fi refuzat nici cea mai măruntă dorinţă şi n-ar fi putut să facă altceva decât să consimtă bucuroasă la toate planurile sale. Un singur cuvânt o îngrijora mai mult decât bătăliile şi asediile, pe durata cărora era încredinţată că abilitatea lui Raymond l-ar fi păzit de primejdie. Cuvântul acela, căci deocamdată doar atât însemna pentru ea, era CIUMA. Acest vrăjmaş al neamului omenesc începuse încă din iunie să-şi ridice capul de năpârcă pe malurile Nilului, iar câteva părţi ale Asiei, care de obicei nu erau supuse acestei răutăţi, erau infectate. Ciuma ajunsese în Constantinopol, însă, fiindcă oraşul acesta întâmpina o astfel de vizită în fiecare an, s-a dat puţină însemnătate ştirilor că deja muriseră mai mulţi oameni acolo decât prada obişnuită a tuturor lunilor mai fierbinţi. Cu toate acestea, nici ciuma şi nici războiul n-o puteau împiedica pe Perdita să-şi urmeze stăpânul sau s-o facă să rostească ceva împotriva planurilor pe care le propunea. Să fie lângă el, să fie iubită de el, să-l simtă din nou al ei era tot ceea ce-şi dorea. Scopul vieţii ei era să-i facă lui pe plac, aşa fusese şi înainte, însă cu o diferenţă. În trecut, fără să se gândească şi fără prevedere, îl făcea fericit, fiind astfel ea însăşi şi în cazul oricărei alegeri, îşi consulta propriile dorinţe de parcă ar fi fost aidoma cu ale lui. Acum se scotea asiduu pe sine din discuţie, sacrificându-şi chiar şi neliniştea pentru sănătatea şi bunăstarea lui din dorinţa de a nu i se opune vreuneia dintre dorinţe. Dragostea faţă de poporul grec, pofta de glorie şi ura faţă de guvernământul barbar sub care suferise până în pragul morţii îl împingeau de la spate. Îşi dorea să răsplătească bunătatea atenienilor, să păstreze vii minunatele asocieri legate de numele său şi să alunge din Europa o putere care, în vreme ce orice altă naţiune avansa către civilizaţie, rămânea pe loc, un monument al barbariei antice. După ce am îndeplinit reunirea lui Raymond cu Perdita, eram nerăbdător să mă întorc în Anglia, însă dorinţa lui arzătoare, care se adăuga la curiozitatea trezită în mine şi la o neliniştе nedesluşită că voi fi martorul unei catastrofe ce părea acum aproape în îndelungata istorie a războiului dintre greci şi turci, toate acestea m-au făcut să consimt la prelungirea până în toamnă a şederii mele în Grecia.

De îndată ce sănătatea lui Raymond fu suficient refăcută, se pregăti să se alăture taberei greceşti de lângă Kişan, un oraş de o oarecare însemnătate, situat la est de Evros, acolo unde Perdita şi Clara aveau să rămână până la aşteptata bătălie. Am părăsit Atena în ziua de 2 iunie. Raymond nu mai era sleit şi palid din pricina febrei. Dacă nu mai vedeam strălucirea proaspătă a tinereţii pe chipul său maturizat, dacă grijile nu-i asediaseră fruntea („şi şanţuri s-or săpa în fruntea-ţi blândă"[1]), dacă părul său, uşor încărunţit, iar înfăţişarea, prudentă chiar şi în nerăbdare, dădeau semne ale anilor ce se adunaseră şi ale suferinţelor trecute, exista totuşi ceva care afecta irezistibil înfăţişarea celui care, smuls de curând din ghearele morţii, îşi reînnoda cariera, neîmblânzit de boală sau nenorocire. Atenienii îl vedeau în el, nu ca până acum, pe băiatul eroic sau bărbatul deznădăjduit, gata să moară pentru ei, ci pe comandantul prudent care, de dragul lor, era grijuliu cu viaţa sa şi putea să-şi pună propriile porniri războinice pe al doilea loc după planul de acţiune stabilit de instanţele politice.

Toată Atena ne însoţi cale de câteva mile. Când debarcasem, cu o lună în urmă, populaţia zgomotoasă fusese amuţită de părere de rău şi de teamă, dar aceasta era o zi de sărbătoare pentru toţi. Aerul răsuna de strigătele lor, costumele pitoreşti, în culori vesele, străluceau mândre în razele soarelui, gesturile nerăbdătoare şi rostirea rapidă erau în acord cu înfăţişarea lor sălbatică. Numele lui Raymond era pe toate buzele, speranţa fiecărei soţii, mame sau logodnice ale cărei soţ, copil sau iubit, făcând parte din armata Greciei, aveau să fie conduşi de el spre victorie.

Fără a ţine seama de scopul primejdios al călătoriei noastre, aceasta era plină de interes romantic, străbăteam văile şi urcam colinele ţării divine. Raymond era însufleţit de senzaţiile intense ale sănătăţii sale refăcute. Considera că poziţia de general al atenienilor însemna un post demn de ambiţiile sale şi, în speranţa sa de a cuceri Constantinopolul, se bizuia pe un eveniment care avea să rămână o piatră de hotar de-a lungul veacurilor, o faptă de neegalat în analele umanităţii, când un oraş de mare însemnătate istorică,

1. William Shakespeare, *Sonete*, sonetul al II-lea, traducere de G. Tomozei, Editura Lucman, Bucureşti, 2006.

a cărui frumusețe uluia întreaga lume și care multe sute de ani fusese o cetate a musulmanilor, avea să fie eliberat din sclavie și barbarie și redat unui popor strălucit prin geniu, civilizație și spirit al libertății. Perdita se sprijinea pe compania lui regăsită, pe dragostea lui, pe speranțele lui de mărire, la fel ca o sibarită pe un divan luxos; fiecare gând însemna un val de bucurie, fiecare emoție era scufundată într-un element plăcut și tămăduitor.

Am ajuns la Kișan în a șaptea zi a lui iulie. Pe durata călătoriei, vremea a fost senină. În fiecare zi, înainte de ivirea zorilor, părăseam tabăra de peste noapte și urmăream cu privirea umbrele ce se retrăgeau de peste munți și văi și strălucirea aurită a apropierii soarelui. Soldații ce ne însoțeau salutau cu însuflețirea specifică nației lor și cu o plăcere plină de entuziasm priveliștea frumuseților naturii. Urcușul astrului zilei era întâmpinat de cântece triumfătoare, în vreme ce păsările, ce-și făceau auzite trilurile, umpleau răstimpurile muzicii. La prânz, ne întindeam corturile în vreo vâlcea umbrită sau în vreo pădure ferită printre munți, iar câte un pârâu ce gângurea peste pietricele ne îmbia către un somn binecuvântat. Marșul nostru de seară, mai liniștit, era și mai încântător decât neliniștea matinală a spiritului. Dacă trupa cânta, alegea fără voie arii de o pasiune moderată, un rămas-bun din dragoste și deplângerea lipsei erau urmate, în încheiere, de câte un imn solemn, în ton cu frumusețea liniștită a serii, și înălțau sufletul către gânduri înalte și pline de venerație. Adesea, toate sunetele încetau astfel încât să putem asculta privighetoarea, în timp ce licuricii dansau pe acorduri strălucitoare, iar gânguritul dulce de *aziolo*[1] prevestea vreme bună călătorilor. Am traversat o vale? Umbrele moi ne înconjurau alături de stâncile colorate în nuanțe pline de frumusețe. Dacă traversam un munte, Grecia, ca o hartă vie, se întindea dedesubt, cu renumitele vârfuri de munte despicând eterul și cu râurile țesute cu fir argintiu străbătând pământul fertil. Temându-ne aproape să și respirăm, noi, călătorii englezi, admiram extaziați acest peisaj splendid, atât de diferit față de nuanțele sobre și atracțiile melancolice ale peisajelor noastre natale. Când am părăsit Macedonia, câmpiile fertile, dar joase ale Traciei

1. Specie de bufniță cu penaj fin.

ofereau mai puține frumuseți, însă călătoria noastră a continuat să fie interesantă. O patrulă avansată vestea apropierea noastră, iar oamenii ținutului se puneau iute în mișcare ca să-l cinstească pe lordul Raymond. Satele erau împodobite cu arcuri triumfale din verdeață pe timpul zilei și cu felinare noaptea, de la ferestre fluturau tapiserii, pământul era presărat cu flori, iar numele lui Raymond, alăturat cu cel al Greciei, răsuna în uralele mulțimii de săteni.

Când am ajuns la Kișan, am aflat că, auzind despre înaintarea lordului Raymond și a detașamentului său, armata turcă se retrăsese din Rodosto, însă, întâlnindu-se cu întăririle, făcuse cale întoarsă. Între timp, Argyropylo, comandantul suprem al grecilor, avansase cu gând să se interpună între turci și Rodosto. Bătălia, ni s-a spus, era inevitabilă. Perdita și copila ei aveau să rămână la Kișan. Raymond mă întrebă dacă n-aș vrea să merg mai departe cu ei.

– În numele munților Cumbriei, am strigat eu, al vagabondului și braconierului care-am fost, o să rămân alături de tine, o să scot sabia pentru cauza grecilor și o să fiu întâmpinat ca un învingător alături de tine!

Toată câmpia de la Kișan la Rodosto, pe o distanță de șaisprezece leghe, era însuflețită de trupe ori de partizani, fremătând în apropierea bătăliei. Micile garnizoane au fost scoase din diversele orașe și fortărețe și s-au adăugat să umple rândurile armatei principale. Am întâlnit căruțe cu bagaje și multe femei de ranguri mai înalte sau mai joase întorcându-se la Fairy sau Kișan ca să aștepte acolo ziua bătăliei. Când am ajuns la Rodosto, am descoperit că fusese ocupat câmpul și că planul bătăliei fusese pus la punct. Salvele de tun din dimineața zilei următoare ne vestiră că avanposturile armatei intraseră în luptă. Regiment după regiment, înaintau cu steagurile fluturând și trupele cântând. Și-au instalat tunurile pe tumuli, singurele ridicături de pământ în acest ținut întins, și s-au așezat pe coloane și în careu gol, în vreme ce geniștii au ridicat movile mici pentru protecție.

Acestea erau, prin urmare, pregătirile pentru o bătălie. Ba nu! Erau însăși bătălia, cu mult diferită față de orice-mi închipuisem. Citisem despre centre și flancuri în istoria greacă și în cea romană. Ne-am închipuit un loc neted ca o masă și soldați mici precum

piesele de şah ce erau împinşi înainte, astfel încât şi cel mai neştiutor în tainele jocului putea descoperi ştiinţă şi rânduială în dispunerea forţelor. Când m-am confruntat cu realitatea şi am văzut regimente mergând în rând pe stânga, cât vedeai cu ochii, câmpuri goale între batalioane şi doar câteva trupe suficient de aproape de mine ca să le observ mişcările, am renunţat la ideea de a înţelege şi chiar de a vedea o bătălie şi m-am apropiat mai mult de Raymond, urmărindu-i cu mult interes acţiunile. Îl vedeam stăpânit, impunător şi maiestuos, comenzile sale erau prompte, iar felul în care intuia evenimentele zilei era miraculos pentru mine. Între timp, tunurile bubuiau, muzica îşi ridica din când în când glasul său însufleţitor, iar noi, pe una dintre cele mai înalte dintre movilele despre care am pomenit mai înainte, eram prea departe ca să putem observa snopii căzuţi pe care moartea îi aduna în hambarele sale, priveam regimentele pierdute acum în fum, apoi flamurile şi lăncile se iveau deasupra norului, iar ţipetele şi larma înecau orice alt sunet.

Încă de la începutul zilei, Argyropylo fu rănit grav, iar Raymond preluă comanda întregii armate. Făcu câteva observaţii până când, privind prin luneta sa urmările unui ordin pe care-l dăduse, chipul său, întunecat o vreme de îndoială, se lumină.

– Ziua aceasta e a noastră, strigă el, turcii fug de baionetă.

Apoi trimise iute aghiotanţii să transmită cavaleriei comanda de a pleca în urmărirea inamicului aflat în retragere. Înfrângerea deveni zdrobitoare, tunurile îşi încetară bubuiturile, infanteria se regrupă, iar cavaleria urmări turcii care o luaseră la goană de-a lungul câmpiei înfiorătoare. Oamenii lui Raymond erau împrăştiaţi în toate direcţiile ca să cerceteze şi să transmită ordine. Chiar şi eu fusesem trimis într-un colţ îndepărtat al câmpului de luptă.

Câmpul pe care se dăduse bătălia era întins, atât de întins încât de pe movile puteai zări crestele unduitoare ale munţilor pe conturul îndepărtat al orizontului, iar distanţa până acolo era lipsită şi de cea mai măruntă denivelare, în afara unor unduiri ce păreau valurile unei mări. Toată partea aceasta a Traciei fusese de atâta vreme scenă de luptă încât rămăsese necultivată şi avea o înfăţişare tristă şi stearpă. Ordinul pe care-l primisem era să cercetez direcţia în care pornise un detaşament al inamicului, de pe o

movilă dinspre nord. Întreaga armată turcească, urmată de cea a grecilor, pornise năvală către răsărit; doar morții mai rămăseseră în direcția pe care-o cercetam eu. Din vârful movilei am privit până departe împrejur: totul era tăcut și pustiu.

Ultimele raze ale soarelui aproape apus țâșneau de după creasta îndepărtată a muntelui Athos, Marea Marmara încă mai strălucea sub razele sale, în vreme ce coasta asiatică din depărtare era pe jumătate ascunsă în ceața unui nor ce atârna aproape de pământ. Mulțimea de coifuri, baionete și săbii căzute din mâini lipsite de viață reflectau razele muribunde. Erau răspândite cât vedeai cu ochii. Dinspre răsărit, un stol de corbi, vechi sălășluitori ai cimitirelor turcești, veneau purtați de vânt către recolta lor. Soarele dispăruse. Ceasul acesta, melancolic, dar dulce, întotdeauna îmi păruse cel mai potrivit pentru comuniunea cu puterile mai înalte: neînduplecarea noastră muritoare dispare și blânda mulțumire de sine învăluie sufletul. Dar acum, în mijlocul muribunzilor și al morților, cum ar fi putut un gând despre rai sau o senzație de liniște să pună stăpânire pe unul dintre criminali? În timpul zilei pline de evenimente, mintea mea se lăsase să cadă sclavă de bunăvoie stării lucrurilor așa cum erau înfățișate de semenii mei. Asocierile istorice, ura față de vrăjmaș și înflăcărarea militărească puseseră stăpânire pe mine. Acum priveam luceafărul de seară ce atârna tremurând încet și liniștit printre nuanțele portocalii ale apusului. M-am întors către pământul presărat de cadavre și m-am rușinat de neamul omenesc. Așa se simțeau, pesemne, și cerurile pașnice, fiindcă s-au învăluit de îndată în ceață, schimbare ce ușură dispariția rapidă a crepusculului, comună în sud. Nori grei se apropiau plutind dinspre sud-est, iar din marginile lor străbăteau limbile roșii și tulburi ale fulgerelor, palele de vânt răscoleau veșmintele morților și se înfrigurau trecând pe deasupra siluetelor lor înghețate. Întunericul se aduna împrejur, obiectele din jurul meu deveneau nedeslușite. Am coborât de la locul meu și mi-am îndrumat cu greutate calul ca să evit trupurile măcelărite.

Dintr-odată, am auzit un țipăt pătrunzător. O siluetă părea să se ridice din pământ, porni iute către mine și se aruncă din nou la pământ când se apropie. Totul se petrecu atât de repede, încât cu greu am reușit să-mi strunesc calul, să nu calce în picioare făptura

prosternată. Veşmintele acestei persoane păreau cele ale unui bărbat, însă gâtul şi braţele dezgolite, ţipetele necontenite dezvăluiau o femeie deghizată. Am descălecat în ajutorul său, în vreme ce ea, cu gemete adânci şi cu mâna dusă la o coastă, se împotrivi încercării mele de a o conduce. În tumultul clipei, am uitat că eram în Grecia şi, cu vorbele naţiei mele, m-am străduit s-o liniştesc pe suferindă. Cu strigăte sălbatice şi înspăimântătoare, pierduta şi muribunda Evadne (pentru că ea era) recunoscu limba iubitului ei. Durerea şi febra pricinuite de rana ei îi tulburaseră minţile, iar strigătele jalnice şi eforturile slabe de a se elibera mă pătrunseră de compasiune. În delirul ei nestăpânit, strigă numele lui Raymond. Ţipa că eu o împiedic să ajungă la el, în vreme ce turcii, cu groaznicele lor instrumente de tortură, erau pe cale să-i ia viaţa. Apoi îşi plânse din nou soarta grea ce făcuse ca o femeie, cu inimă şi sensibilitate, să ajungă împinsă de o iubire deznădăjduită şi searbădă să ia calea armelor şi să sufere, mai presus de puterea de îndurare a bărbaţilor, lipsurile, truda şi durerea. Între timp, mâna ei uscăţivă şi înfierbântată o apăsa pe a mea, iar fruntea şi buzele-i ardeau cu un foc mistuitor.

Pe măsură ce puterile i se împuţinau, am ridicat-o de la pământ, silueta ei slăbită atârna pe braţul meu, obrazul supt se sprijinea la pieptul meu şi cu un glas ca din mormânt murmură:

– Acesta e capătul iubirii! Dar nu şi sfârşitul! Iar delirul îi dădu putere să-şi ridice mâna către cer. Acolo e sfârşitul! Acolo ne vom întâlni din nou. Multe morţi am îndurat de-a lungul vieţii pentru tine, Raymond, iar acum voi pieri, victima ta! Cu moartea mea te dobândesc pe tine – *Io*! instrumentele de război, focul, ciuma sunt slujitorii mei. Le-am înfruntat şi le-am biruit pe toate, până acum! M-am vândut morţii şi nu i-am cerut altceva decât ca tu să mă urmezi... Foc, război şi ciume, unite pentru nimicirea ta... O, Raymond, pentru tine nu există cale de scăpare!

Cu inima grea, am ascultat schimbările din delirul ei, i-am făcut un culcuş din mantii, furia i se potoli şi broboane reci şi umede îi apărură pe frunte pe măsură ce paloarea morţii luă locul îmbujorării febrei. Am întins-o pe mantii. Continua să aiureze despre întâlnirea pe care-o va avea în curând cu iubitul ei în mormânt, despre apropiata lui moarte, uneori mărturisea solemn că

l-a invocat, alteori îi plângea destinul nemilos. Glasul îi deveni din ce în ce mai slab, vorbele i se întrerupeau, se zbătu câteva clipe, apoi mușchii i s-au relaxat, brațele i-au căzut, lipsite de susținere, un suspin adânc și viața i se duse.

Am luat-o din preajma morților, învăluită în mantii, și am întins-o sub un copac. I-am mai privit o dată chipul schimbat; ultima dată când o văzusem, avea optsprezece ani, frumoasă precum viziunea unui poet, strălucitoare ca o Sultană a Răsăritului. Trecuseră doisprezece ani, doisprezece ani de schimbări, amărăciune și greutăți. Chipul ei strălucitor devenise istovit și întunecat, mădularele își pierduseră rotunjimile tinereții și feminității, ochii se adânciseră,

> „o mască
> fără de sânge și purtând, duium,
> încrețituri, prinzând să-mbătrânească"[1].

Cutremurat de groază, am înfășurat acest monument al pasiunii și nenorocirii omenești. Am îngrămădit deasupra ei toate steagurile și armurile grele pe care le-am putut găsi, s-o apere de păsări și de fiarele de pradă până i-am putut dărui un mormânt potrivit. Încet și cu tristețe, mi-am făcut cale printre mormanele de trupuri ale ucișilor și, îndrumat de luminile pâlpâitoare ale orașului, în cele din urmă am ajuns la Rodosto.

---

1. William Shakespeare, *Sonete*, sonetul 63, traducere de G. Tomozei, Editura Lucman, București, 2006.

CAPITOLUL II

La sosirea mea, am descoperit că se dăduse deja ordin ca armata să pornească spre Constantinopol, iar trupele care suferiseră cel mai puțin în luptă deja plecaseră. Orașul era în clocot. Rana și, drept urmare, neputința lui Argyropylo îl făcuseră pe Raymond comandantul suprem. Umbla călare prin oraș, vizitând răniții și împărțind ordinele necesare pentru asediul pe care-l punea la cale. Dis-de-dimineață, întreaga armată se pusese în mișcare. În grabă, abia am găsit o ocazie să aranjez înmormântarea lui Evadne. Însoțit doar de servitorul meu, am săpat un mormânt adânc pentru ea la poalele copacului și, fără să-i tulbur giulgiul de războinic, am pus-o în groapă, adunând un morman de pietre deasupra mormântului. Soarele orbitor și strălucirea zilei văduveau priveliștea de solemnitate. De la mormântul mărunt al lui Evadne am plecat să mă alătur lui Raymond și oamenilor săi aflați acum în drum către Orașul de Aur.

Constantinopolul fu împresurat, s-au săpat tranșee și s-au început tratativele. Întreaga flotă grecească instituise o blocadă asupra orașului pe mare, pe uscat, de la râul Kyat Kbanah, în apropiere de Apele Dulci, până la Turnul Marmara de pe țărmurile Propontidei, de-a lungul vechilor ziduri au fost săpate tranșee de asediu. Deja cuceriserăm Pera, iar Cornul de Aur, orașul apărat de mare și zidurile acoperite de iederă ale împăraților greci, era tot ceea ce mahomedanii mai puteau numi al lor în Europa. Armatele noastre priveau fortăreața ca pe o pradă sigură. Era imposibil să poată sparge asediul, fiecare ieșire din încercuire însemna o victorie fiindcă, chiar și când turcii erau triumfători, pierderile de oameni deveneau o daună ireparabilă. Am pornit călare într-o dimineață cu Raymond până la o movilă înaltă, nu departe de

Topkapî (Poarta cu Tunuri) pe care Mehmed îşi înălţase steagul, şi am văzut pentru prima dată oraşul. Aceleaşi domuri impunătoare şi minarete se înălţau deasupra zidurilor înverzite, acolo unde Constantin murise când turcii pătrunseseră în oraş. Câmpia dimprejur era presărată cu cimitire turceşti, greceşti şi armeneşti în care creşteau chiparoşi, iar alţi copaci mai veseli la înfăţişare diversificau peisajul. Printre ele îşi pusese tabăra armata grecească, iar escadroanele se mutau încoace şi-ncolo, când în marş regulat, când în galop iute.

Ochii lui Raymond erau pironiţi asupra oraşului.

– Am numărat ceasurile ce i-au rămas, zise el, încă o lună şi va capitula. Rămâi cu mine până atunci, aşteaptă până vei vedea crucea pe Sfânta Sofia şi apoi întoarce-te la poienile tale paşnice.

– Tu, prin urmare, am întrebat, vei rămâne în continuare în Grecia?

– Nu încape îndoială, răspunse Raymond. Cu toate acestea, Lionel, când spun asta, crede-mă că privesc în urmă cu regret către viaţa noastră tihnită de la Windsor. Sunt doar pe jumătate soldat. Îmi place renumele, dar nu şi îndeletnicirea războiului. Înaintea bătăliei de la Rodosto, eram plin de speranţă şi însufleţire; să izbândesc acolo şi apoi să cuceresc Constantinopolul era speranţa, izvorul, împlinirea ambiţiei mele. Înflăcărarea aceasta acum s-a stins, nu ştiu de ce, am senzaţia că pătrund într-un golf întunecat, spiritul înflăcărat al armatei e supărător, iar extazul triumfului, lipsit de importanţă.

Se opri, pierdut printre gânduri. Înfăţişarea lui gravă îmi aminti, printr-o oarecare asociere, de Evadne, care-mi dispăruse aproape cu totul din minte şi am profitat de ocazie să-l întreb dacă mai are veşti despre soarta ei stranie. L-am întrebat dacă a văzut cumva printre soldaţi pe cineva care să-i semene, dacă, de când se întorsese în Grecia, auzise ceva despre ea.

Tresări când îi auzi numele şi mă privit neliniştit.

– Chiar mă gândeam, strigă el, că o să-mi vorbeşti despre ea. De mult, mult timp o uitasem. De când am pus tabăra aici, îmi vizitează gândurile în fiecare zi. Când mi se vorbeşte, numele ei e sunetul pe care am senzaţia că o să-l aud în orice raport, îmi

închipui că și ea o să apară. În cele din urmă, tu ai fost cel care ai risipit vraja. Spune-mi ce știi despre ea.

I-am istorisit întâlnirea cu ea, am repetat la nesfârșit povestea morții sale. Cu fervoare dureroasă, mă întrebă despre profețiile pe care le făcuse cu privire la el. Le-am tratat drept delirul unui om nebun.

– Nu, nu, zise el, nu te amăgi singur... pe mine n-ai cum să mă păcălești. N-a rostit altceva decât ceea ce știam dinainte, e doar o confirmare. Foc, sabie și ciumă! Toate se găsesc în orașul de colo, pot să se abată toate doar pe capul meu!

Din acea zi, melancolia lui Raymond spori. S-a retras cât de mult îi îngăduiau îndatoririle și poziția sa. Când era în compania celorlalți, tristețea reușea, în ciuda oricărui efort, să-i acapareze trăsăturile și rămânea absent, fără să scoată o vorbă, în mijlocul mulțimii agitate de oameni ce forfoteau în jurul lui. Perdita i se alăturase din nou și, înaintea ei, se silea să pară vesel, fiindcă ea, la fel ca o oglindă, se schimba dacă se schimba și el, iar dacă el era tăcut și neliniștit, ea îl întreba grijulie ce s-a întâmplat și se străduia să-i îndepărteze pricina necazurilor. Acum locuia în palatul de la Apele Dulci, un serai de vară al sultanului. Frumusețea priveliștii din jur, nepângărită de război, și prospețimea râului făceau ca locul acesta să fie de două ori mai încântător. Raymond nu simțea nici o ușurare, nu-l încânta nici o priveliște a cerurilor sau a pământului. Adesea o părăsea pe Perdita ca să rătăcească prin preajmă de unul singur sau plutea agale într-o luntre ușoară pe apele limpezi, cufundat în gânduri. Uneori îl însoțeam, iar atunci chipul lui era solemn, cu un aer abătut. Părea ușurat să mă vadă și vorbea cu oarecare interes despre treburile de peste zi. Era limpede că se afla ceva îndărătul acestor lucruri, însă, când părea a fi pe cale să vorbească despre ceea ce avea pe inimă, se întorcea dintr-odată într-o parte și cu un oftat adânc se străduia să împărtășească vânturilor dureroasa idee.

Adesea se întâmpla ca atunci când, după cum am mai spus, Raymond părăsea salonul Perditei, Clara să se apropie de mine și să mă tragă ușor într-o parte spunându-mi:

– Tata a plecat. Vrei să mergem la el? Cred că s-ar bucura să te vadă.

Şi, dacă întâmplarea îmi îngăduia, îi acceptam sau îi refuzam dorinţa. Într-o seară, mai multe căpetenii ale grecilor se adunaseră în palat. Uneltitorul Palli, înzestratul Karazza, războinicul Ypsilanti se numărau printre cei mai de seamă. Discutau despre întâmplările de peste zi, hărţuiala de la prânz, numărul mereu descrescător de trădători, înfrângerea şi lupta lor. În scurt timp, au început să se gândească la capturarea Oraşului de Aur. S-au străduit să-şi închipuie mai departe ce avea să urmeze şi vorbeau în termeni plini de noblеţe despre prosperitatea Greciei când Constantinopolul ar fi devenit capitala sa. Discuţia trecu apoi la ştirile din Asia despre ravagiile pe care ciuma le făcuse în oraşele de seamă. Se făceau presupuneri privind pătrunderea molimei în oraşul asediat.

Raymond se alăturase încă de la începutul discuţiei. Plin de însufleţire, zugrăvi extremităţile la care fusese redus Constantinopolul. Înfăţişarea deznădăjduită şi sălbatică, deşi nu eraa mai puţin feroce, a soldaţilor. Foametea şi ciuma îi rodeau, observă el, iar păgânii se vor vedea în curând siliţi să se refugieze în singura lor nădejde: îngenuncherea. Dintr-odată, în miezul tiradei sale se opri, de parcă l-ar fi năpădit vreun gând dureros, se ridică neliniştit şi mi-am dat seama, în cele din urmă, că părăsise sala şi pornise spre zona cu aer liber de-a lungul unui coridor lung. Nu se întoarse şi în curând Clara se strecură în preajma mea, făcându-mi obişnuita invitaţie. Am consimţit şi, apucând mâna ei mărunţă, l-am urmat pe Raymond. L-am găsit tocmai când se pregătea să se urce în barcă şi a încuviinţat de îndată să ne primească drept tovarăşi. După zăpuşeala zilei, briza răcoroasă dinspre ţărm încreţi apele râului şi ne umflă mica pânză. Oraşul părea întunecat către sud, în vreme ce nenumăratele lumini de-a lungul ţărmurilor, înfăţişarea minunată a malurilor ce se odihneau în noaptea liniştită şi apele ce reflectau luminile cerului dăruiau acestui frumos râu o zestre de frumuseţe demnă de înfăţişat un refugiu din rai. Singurul nostru barcagiu se îngrijea de pânză, iar Raymond era la cârmă. Clara stătea la picioarele lui, strângându-i genunchii în braţe şi plecându-şi capul pe ei. Raymond începu discuţia oarecum dintr-odată.

– Aceasta, prietene, probabil că e ultima dată când vom mai avea ocazia să mai discutăm liber. Planurile mele sunt acum în plină desfăşurare, iar timpul îmi va fi din ce în ce mai ocupat. În plus, vreau

să-ți spun numaidecât care sunt dorințele și așteptările mele și nu vreau să mă mai întorc niciodată asupra unui subiect atât de dureros. Mai întâi, trebuie să-ți mulțumesc, Lionel, că ai rămas aici când ți-am cerut-o. Mai întâi vanitatea m-a îndemnat s-o fac. O numesc vanitate, deși chiar și în aceasta văd mâna destinului: prezența ta va fi în curând necesară, vei deveni ultimul sprijin pentru Perdita, protectorul și mângâietorul ei. O vei lua înapoi la Windsor.

– Nu fără tine, am zis. Doar nu vrei să-mi spui că vă despărțiți din nou?

– Nu te amăgi singur, răspunse Raymond, despărțirea aceasta e una asupra căreia n-am nici un fel de control. E cea mai la îndemână, zilele îmi sunt deja numărate. Pot să mă încred în tine? Vreme de multe zile am tânjit să dezvălui misterioasele presentimente care mă apasă, deși mă tem că le vei lua în râs. Cu toate acestea, să n-o faci, bunul meu prieten, fiindcă, lipsite de înțelepciune și copilărești cum sunt, au devenit o parte din mine și nu îndrăznesc să mă gândesc că m-aș putea descotorosi de ele. Cum aș putea să-ți cer să-mi împărtășești gândurile? Tu aparții acestei lumi, eu nu. Tu îți întinzi mâna, e chiar o parte din tine și totuși nu desparți sentimentul de identitate de trupul muritor care-l înfățișează pe Lionel. Atunci cum ai putea să mă înțelegi? Pământul este pentru mine un mormânt, bolta cerească, o criptă, învăluind nimic altceva decât putreziciunea. Timpul nu mai există, fiindcă am păşit pragul veşniciei. Orice om pe care-l întâlnesc pare un stârv ce va fi în curând părăsit de scânteia ce-l animă, în pragul decăderii și putreziciunii:

„O piramidă orice piatră-avântă
și fiecare floare-nalță-un tumul,
orice clădire-o criptă e, măreață,
și tot soldatul un schelet în viață."[1]

Tonul lui era trist, oftă adânc.

– Cu câteva luni în urmă, continuă el, se credea că sunt pe moarte, însă viața era puternică în mine. Simțămintele mele erau omenești, speranța și dragostea erau luceferii vieții mele. Acum

1. Pedro Calderón de la Barca, *Viața e vis*, traducere de Sorin Mărculescu, Editura Univers și Teatrul Național „I.L. Caragiale", București, 1970, pp. 99-100.

ei visează că tâmplele biruitorului necredincioșilor vor fi înconjurate de laurii triumfători, se vorbește despre o răsplată onorabilă, despre titluri, putere și bogăție; tot ceea ce-i cer eu Greciei e un mormânt. Lasă-i să ridice o movilă deasupra trupului meu neînsuflețit, ce va rămâne în picioare chiar și când domul Sfintei Sofia va fi căzut.

Din ce pricină simt astfel? La Rodosto eram plin de speranță, însă când am văzut pentru prima dată Constantinopolul, sentimentul acela, împreună cu oricare altul plin de bucurie, a dispărut. Ultimele vorbe ale lui Evadne au fost sigiliul condamnării mele la moarte. Cu toate acestea, nu pretind să pun starea mea de spirit pe seama vreunui eveniment anume. Tot ce pot să spun e că asta simt. Din ce-am auzit, ciuma a ajuns la Constantinopol, pesemne i-am absorbit miasmele, poate că molima e pricina reală a prevestirilor mele. Contează prea puțin de ce sau pentru ce sunt afectat, nici o putere nu poate evita lovitura, iar umbra mâinii ridicate a sorții deja mă ascunde în întuneric. Ție, Lionel, ți le încredințez pe sora ta și pe copilul ei. Nu-i pomeni niciodată nenorocitul nume al lui Evadne. S-ar mâhni de două ori mai mult pentru veriga ce mă leagă de ea, făcându-mi spiritul să se supună vocii sale muribunde, urmând-o, după cum sunt pe cale s-o fac, către ținutul necunoscut.

L-am ascultat cu mirare, însă purtarea lui tristă și vorbele grave m-au încredințat de adevărul și intensitatea sentimentelor sale. Ar fi trebuit să-l iau puțin peste picior, să încerc să-i risipesc temerile. Orice-aș fi vrut să răspund a fost întrerupt de emoțiile puternice ale Clarei. Raymond vorbise, fără să ia în seamă prezența fetei, iar ea, sărmana copilă, auzise cu spaimă și dăduse crezare profeției despre moartea lui. Tatăl ei, mișcat de durerea ei nestăpânită, o luă în brațe și o liniști, însă și alinările sale erau grave și înfricoșătoare.

– Nu plânge, scumpa mea copilă, zise el, moartea va veni asupra unui om pe care abia l-ai cunoscut. Eu aș putea să mor, însă după moarte n-aș putea s-o părăsesc sau s-o uit niciodată pe Clara mea. În tristețile sau bucuriile de după moartea mea, să fii încredințată că spiritul tatălui tău e aproape să te apere ori să te înțeleagă. Să fii mândră de mine și să-mi prețuiești amintirea din copilăria ta. Astfel, scumpa mea, nu-ți va părea că am murit. Trebuie să-mi făgăduiești un lucru: să nu-i destăinui nimănui, în

afară de unchiul tău, conversația pe care tocmai ai auzit-o. Când eu nu voi mai fi, tu o vei consola pe mama ta și îi vei spune că moartea e plină de amărăciune doar pentru că mă desparte de ea, că gândurile mele cele din urmă s-au îndreptat către ea. Însă câtă vreme trăiesc, făgăduiește-mi că nu mă vei trăda. Făgăduiește-mi, copila mea.

Cu glas șovăitor, Clara făgădui, rămânând încă încleștată de tatăl ei într-un acces de tristețe. În curând ne-am întors la țărm, iar eu m-am străduit să șterg impresia lăsată minții copilului, nesocotind temerile lui Raymond. N-am mai auzit nimic despre acestea, deoarece, după cum spusese, asediul care se apropia de sfârșit deveni preocuparea sa cea mai de seamă, necesitându-i tot timpul și toată atenția.

Imperiul mahomedanilor în Europa era pe cale să ia sfârșit. Flota grecească, ce instituise blocada asupra fiecărui port al Stambulului, împiedicase sosirea întăririlor din Asia, toate ieșirile dinspre uscat deveniseră de nestrăbătut, în afară de acelea disperate la atac ce reduceau numărul inamicilor fără să afecteze în vreun fel liniile noastre. Garnizoana era atât de redusă, încât era limpede că orașul putea fi luat cu asalt cu ușurință, însă umanitatea și politica dictau o cale de urmat mai puțin grabnică. Cu greu ne puteam îndoi că, dacă am fi atacat în forță, palatele, templele, vistieriile orașului nu aveau să fie nimicite în furia triumfului care se luptă cu înfrângerea. Cetățenii lipsiți de apărare suferiseră deja barbaria ienicerilor și, pe vreme de furtună, răzmeriță și măcel, frumusețea, copilăria și bătrânețea ar fi fost deopotrivă sacrificate ferocității brutale a soldaților. Înfometarea și blocada erau mijloace fără greș de izbândă, pe ele ne întemeiaserăm năzuințele de victorie.

În fiecare zi, soldații garnizoanei ne asaltau avanposturile și ne împiedicau să ne ducem lucrările la bun sfârșit. Nave de stins incendiile au fost lansate din diverse porturi, în vreme ce trupele noastre uneori dădeau înapoi în fața curajului devotat al unor oameni care nu căutau să trăiască, ci să-și vândă viețile cât mai scump. Înfruntările erau înrăutățite de anotimp, se petreceau pe timpul verii, când vântul din sudul Asiei venea încărcat cu o arșiță de neîndurat, când pâraiele erau uscate în albiile lor puțin adânci, iar întinsele docuri de pe mare păreau să strălucească sub razele

necruțătoare ale soarelui aflat la solstițiu. Nici noaptea nu răcorea pământul. Roua nu exista, iarba și florile lipseau cu desăvârșire, chiar și pomii erau ofiliți, iar vara își luase înfățișarea năpăstuită a iernii de parcă ar fi vrut, în tăcere și flăcări, să zăgăzuiască mijloacele de trai ale omului. În zadar se străduiau ochii să zărească vreo frântură de nor dinspre nord pe empireul lipsit de pată ce ar fi putut să aducă nădejdea unei schimbări, odată cu umezeală atmosferei apăsătoare și lipsite de vânt. Totul era senin, arzător, nimicitor. Noi, asediatorii, eram, prin comparație, mai puțin afectați de aceste nenorociri. Pădurile dimprejur ne ofereau umbră, râul ne asigura necontenit provizii de apă, ba chiar existau detașamente ce împărțeau trupelor gheață de pe Haemus[1], Athos și munții Macedoniei, în vreme ce fructele răcoritoare și hrana sănătoasă refăceau puterile muncitorilor și ne îngăduiau să suportăm cu mai puțină lipsă de îngăduință povara aerului care nu ne înviora. Însă în oraș lucrurile stăteau cu totul diferit. Razele soarelui se reflectau din paviment și clădiri, oprirea fântânilor publice, proasta calitate a hranei, pe lângă faptul că și așa era puțină, produceau o stare de suferință, înrăutățită de flagelul molimei, în vreme ce garnizoana își însușea orice prisos, adăugând, prin risipă și revoltă, încă un rău la cele inevitabile ale vremurilor. Cu toate acestea, n-aveau de gând să capituleze.

Dintr-odată, planul de război se schimbă. N-am mai avut parte de atacuri și ne-am continuat, noapte și zi, lucrările nestingheriți. Și mai straniu decât atât, când trupele au avansat către oraș, zidurile erau părăsite și nici un tun n-a fost îndreptat către intruși. Când împrejurările acestea i-au fost raportate lui Raymond, el dădu ordin să se facă cercetări amănunțite asupra lucrurilor ce se petreceau dincolo de ziduri, iar când iscoadele s-au întors, raportând doar necontenita liniște și pustiul orașului, comandă alinierea trupelor înaintea porților. Nu apăru nimeni pe ziduri, iar portalurile, deși închise și zăbrelite, păreau nepăzite. Mulțimea de domuri și semilune strălucitoare străpungea cerul, în vreme ce vechile ziduri, supraviețuind veacurilor, cu turnurile lor acoperite de iederă și contraforturile năpădite de buruieni, se înălțau precum niște stânci într-un pustiu nelocuit. Dinăuntrul orașului nu

1. Veche denumire a Munților Balcani.

străbăteau nici țipăt, nici plânset, nimic altceva în afară de urletul răzleț al câte unui câine nu mai întrerupea tăcerea amiezii. Chiar și soldații noștri erau uimiți de tăcere, muzica s-a oprit, iar zăngănitul armelor a fost înăbușit. Fiecare om îl întreba pe cel de alături în șoaptă ce-o fi însemnând liniștea aceasta neașteptată, în vreme ce Raymond, de la înălțime, se străduia, cu ajutorul lunetei, să deslușească și să dezlege stratagema vrăjmașului. Nici țipenie de om nu se vedea pe terasele caselor, în părțile mai ridicate ale orașului nici o umbră în mișcare nu trăda prezența vreunei făpturi vii, nici măcar pomii nu se clinteau, luând în râs statornicia arhitecturii cu o egală împietrire.

Tropăitul cailor, ce se auzea limpede în miezul tăcerii, s-a făcut în cele din urmă auzit. Era o trupă trimisă de Karazza, amiralul. Aduceau rapoarte Lordului General. Conținutul acestor documente era important. Cu o noapte înainte, străjerii de la bordul unuia dintre vasele mai mici ancorate lângă zidul seraiului fuseseră treziți de un ușor clipocit ca de vâsle înfășurate în cârpe. Se dăduse alarma. Scria acolo că douăsprezece bărci mici, fiecare purtând câte trei ieniceri, își făcuseră cale printre vasele flotei către malul opus, în Scutari[1]. Când s-au văzut descoperiți, și-au descărcat muschetele, unele au venit în față să le acopere pe celelalte, ale căror echipaje, străduindu-se din răsputeri, încercau să scape cu luntrile ușoare printre carenele întunecoase care-i înconjurau. În cele din urmă, au fost toate scufundate și, în afară de doi sau trei prizonieri, toți oamenii se înecaseră. Au scos foarte puține lucruri de la supraviețuitori, însă răspunsurile lor prevăzătoare au lăsat de înțeles că mai fuseseră câteva expediții ca aceasta și câțiva dintre turcii de rang mai înalt fuseseră trecuți în Asia. Oamenii respingeau cu dispreț ideea că părăsiseră apărarea orașului lor, iar unul, cel mai tânăr dintre ei, drept răspuns la batjocura unui marinar, strigă:

– Luați-l, câini creștini! Luați palatele, grădinile, moscheile, sălașele părinților noștri, luați și ciuma laolaltă cu ele, molima e vrăjmașul de care fugim, dacă vouă vă va fi prietenă, strângeți-o la piepturile voastre. Blestemul lui Allah a căzut asupra Stambulului, împărtășiți-i soarta!

1. District al Istanbulului.

Acesta a fost raportul trimis de Karazza pentru Raymond, însă o poveste plină de exagerări monstruoase, deşi pornind de la aceasta, fu răspândită de trupele care aduseseră raportul în rândurile soldaţilor noştri. Apăru un murmur că oraşul ar fi pradă ciumei, iar o mare putere îi subjugase locuitorii. Moartea devenise stăpâna Constantinopolului.

Am auzit descrierea unui tablou în care toţi locuitorii pământului erau zugrăviţi aşteptând îngroziţi întâlnirea cu Moartea. Cei slabi şi bătrâni fugeau, războinicii băteau în retragere, deşi erau ameninţători chiar şi în fuga lor. Lupii şi leii, feluritele fiare ale deşertului slobozeau răgete către ea, în vreme ce sumbra Himeră plutea clătinându-şi lancea spectrală, un atacator solitar, dar invincibil. La fel se întâmpla şi cu armata Greciei. Sunt încredinţat că, de-ar fi apărut nenumăratele trupe ale Asiei la ţărmul Propontidei să apere Oraşul de Aur, fiecare grec ar fi mărşăluit împotriva trupelor copleşitoare ca număr şi s-ar fi jertfit cu furie patriotică pentru ţara lui. Dar acum nici un pâlc de baionete nu-l întâmpina, nici o artilerie aducătoare de moarte, nici un val de soldaţi bravi: zidurile nepăzite lăsau slobodă intrarea, palatele luxoase erau părăsite, însă deasupra domului de la Sfânta Sofia superstiţioşii greci zăreau Ciuma şi tremurau din toate încheieturile înaintea înrâuririi sale.

Raymond era însufleţit de sentimente cu totul diferite. Coborî dealul cu chipul radiind de triumf şi, arătând cu sabia către porţi, ordonă trupelor să dărâme baricadele, singurele obstacole pe care le mai aveau de trecut pentru a-şi desăvârşi victoria. Soldaţii au răspuns vorbelor sale pline de veselie cu priviri îngrozite şi pline de mirare. Din instinct s-au tras înapoi, iar Raymond ajunse călare înaintea liniilor.

– Jur pe spada mea, strigă el, că nu vă aşteaptă nici o ambuscadă şi nici o stratagemă. Vrăjmaşul este deja învins, locurile acestea frumoase, nobilele sălaşe şi prada oraşului sunt deja ale voastre. Forţaţi poarta şi puneţi stăpânire pe locaşurile strămoşilor voştri, pe moştenirea ce vă aparţine!

Un fior general şi un roi de şoapte temătoare străbătură liniile. Nici un soldat nu se clinti.

– Laşilor! strigă generalul lor deznădăjduit. Aduceţi-mi un topor! Voi pătrunde doar eu! O să înalţ chiar eu stindardul, iar când

îl veți zări fluturând din vârful celui mai înalt minaret, veți căpăta curaj și vă veți aduna în jurul lui!

Unul dintre ofițeri păși înainte.

– Generale, zise el, noi nu ne temem nici de curajul, nici de armele ori atacul deschis ori de ambuscada tăinuită a musulmanilor. Suntem gata să ne dezvelim piepturile așa cum am mai făcut-o de zeci de mii de ori până acum, înaintea ghiulelelor și iataganelor necredincioșilor, și să ne dăm viața glorioși pentru Grecia. Dar nu vrem să murim grămadă, precum câinii otrăviți pe timpul verii, de aerul plin de molimă al acelui oraș; nu îndrăznim să pornim înaintea Ciumei!

Mai mulți oameni la un loc sunt slabi și nemișcați, în lipsa unui glas, a unui conducător, dacă le dai asta, își recapătă puterea ce ține de numărul lor. Strigătele miilor de glasuri umpleau acum văzduhul, aplauze răsunau de pretutindeni. Raymond văzu primejdia, era dispus să-și salveze trupele de crima nesupunerii. Știa bine că, odată ce apărea dezbinarea între comandant și armata sa, orice acțiune sau vorbă contribuia la slăbiciunea celui dintâi și dădea putere celei din urmă. Trimise ordine să se sune retragerea, iar regimentele s-au regrupat în rânduială în tabără.

Am dat fuga să transmit aceste fapte ciudate Perditei; în curând ni se alătură și Raymond. Avea o înfățișare sumbră și tulburată. Sora mea fu uluită de ceea ce-i istoriseam.

– Cât de mult depășesc închipuirea omenească, strigă ea, rânduielile cerului, minunate și inexplicabile!

– Fată nechibzuită, strigă Raymond furios, ești și tu precum soldații mei cei viteji cuprinsă de spaimă? Ce e atât de inexplicabil, spune-mi, rogu-te, într-un eveniment cât se poate de natural? Oare ciuma nu se dezlănțuie în fiecare an în Stambul? Ce e de mirare că în anul acesta, când, după cum ni s-a spus, virulența sa a fost neasemuită în Asia, a pricinuit un dezastru de două ori mai mare în orașul acesta? Ce e de mirare atunci că, în timpul unui asediu, lipsurile, zăpușeala copleșitoare și seceta au făcut ravagii nemaipomenite? E și mai puțin de mirare faptul că garnizoana, din disperare că nu va putea să reziste prea mult, a profitat de nebăgarea de seamă a flotei noastre și a fugit din încercuirea și din prinsoarea noastră. Nu e molima, pentru numele lui Dumnezeu

cel viu! Nici ciuma şi nici primejdia inevitabile nu sunt cele care, ca nişte păsări în vremea recoltei, ne înspăimântă precum o sperietoare de ciori, oprindu-ne să ne înfruptăm din prada deja dobândită, ci doar simpla superstiţie. Şi astfel ţelul vitejilor e transformat în jucăria neghiobilor, vrednicele ambiţii ale sufletelor mari, fleacul acestor iepuri domesticiţi. Cu toate acestea, Stambulul va fi al nostru! Pe truda mea din trecut, pe tortura şi întemniţarea suferite pentru ei, pe victoriile mele, pe sabia mea, jur pe speranţele mele de mărire, pe vechile mele renunţări ce-şi aşteaptă acum răsplata, jur pe ce-am mai scump să împlânt cu mâinile acestea crucea pe moscheea de acolo!

– Scumpul meu Raymond! îl întrerupse Perdita pe un ton rugător.

El se plimbase încoace şi-ncolo prin sala de marmură a seraiului, buzele-i erau livide de furie în timp ce, tremurând, rosteau vorbe pline de mânie, ochii lui aruncau flăcări, iar gesturile păreau stingherite de propria lor vehemenţă.

– Perdita, continuă el nerăbdător, ştiu ce-o să-mi spui, ştiu că mă iubeşti, că eşti bună şi blândă, dar asta nu e treabă de femeie şi nici nu poate ghici o inimă de femeie ce vijelie mă sfâşie!

Părea oarecum înspăimântat de propria sa violenţă şi, dintr-odată, părăsi încăperea. O privire a Perditei îmi dezvălui tulburarea ei, aşa că l-am urmat. Se plimba prin grădină, iar pasiunile sale erau într-o stare de agitaţie de neconceput.

– Sunt eu pentru totdeauna, strigă el, calul de bătaie al sorţii? Oare omul, cel ce încearcă să urce până la cer, trebuie să fie pentru totdeauna victima reptilelor târâtoare ale speciei sale? Dacă aş fi fost ca tine, Lionel, să aştept încrezător mulţi ani de viaţă o înşiruire de zile luminate de dragoste, plăcerile rafinate ale speranţelor proaspăt răsărite, aş fi putut să mă las păgubaş şi să-mi alung oamenii ce-mi slujesc ca General, să caut odihnă în poienile de la Windsor. Dar sunt pe cale de a muri! Ba nu! Să nu mă întrerupi. În curând o să mor. De pe pământul acesta înţesat de oameni, de lângă compasiunea omenească, de lângă locurile dragi ale tinereţii mele, de lângă bunătatea prietenilor mei, de lângă iubirea pentru singura şi preaiubita mea Perdita, în curând voi fi smuls. Aceasta e voinţa sorţii! Astfel a poruncit Înaltul Domn faţă de care

nu există scăpare, căruia mă supun. Dar să pierd totul, să pierd pe lângă viață și dragoste și gloria! Asta n-o să se întâmple! Eu și, în câțiva ani, voi toți, armata aceasta lovită de spaimă și întreaga populație a cinstitei Grecii, nu vom mai fi. Dar alte generații se vor ridica și vor continua să apară pentru totdeauna; să le fericească faptele noastre de acum, să fie proslăvite de curajul nostru. Rugăciunea din tinerețea mea era să fiu printre cei care fac să strălucească paginile istoriei lumii, care înalță rasa omenească și fac din globul acesta mărunt sălașul celor puternici. Din păcate pentru Raymond, rugăciunea tinereții sale s-a irosit, speranțele vremurilor bărbăției sale s-au risipit!

Din temnița pe care-am avut-o în orașul de colo am strigat: în curând îți voi fi stăpân! Când Evadne mi-a proorocit moartea, credeam că titlul de Cuceritor al Constantinopolului va sta scris pe mormântul meu, așa că mi-am stăpânit toată teama muritoare. Acum stau înaintea zidurilor înfrânte și îndrăznesc să mă numesc cuceritor. Dar n-are să fie așa! Oare n-a sărit Alexandru de pe zidurile orașului Oxydracae să le arate trupelor de lași calea către victorie, înfruntând singur săbiile apărătorilor? Așa voi înfrunta și eu ciuma și, cu toate că nu mă va urma nici unul dintre oamenii mei, voi implânta steagul grecesc în vârful Sfintei Sofia.

Rațiunea n-avea nici o putere înaintea unor sentimente atât de alese. În zadar i-am arătat că, la sosirea iernii, frigul va risipi aerul plin de molimă și va readuce curajul grecilor.

– Nu-mi vorbi de alte anotimpuri în afară de acesta, strigă el. Mi-am trăit ultima iarnă, iar data acestui an, 2092, va fi sculptată pe mormântul meu. Deja pot să văd, continuă el ridicându-și privirea cu jale, hotarul și marginea hăului existenței mele; în el mă arunc, în misterul sumbru al vieții de apoi. Sunt pregătit, astfel încât las în urma mea o dâră de lumină atât de strălucitoare încât cei mai înverșunați dintre dușmanii mei să n-o poată umbri. Îi datorez lucrul acesta Greciei, ție, Perditei ce va rămâne din urma mea, și mie, victima ambiției.

Am fost întrerupți de un aghiotant care ne vesti că oamenii din statul major al lui Raymond se adunaseră în camera de consiliu. Îmi ceru ca între timp să pornesc călare prin tabără, să observ și să-i raportez starea soldaților, iar apoi mă părăsi. Eram emoționat

peste măsură de întâmplările de peste zi, iar acum şi mai mult ca niciodată din pricina discursului pasionant al lui Raymond. Vai ţie, minte omenească! Îi acuza pe greci de superstiţie, dar ce nume ar fi dat el încrederii pe care o avea în previziunile lui Evadne? Am pornit dinspre palatul de la Apele Dulci către câmpul pe care se afla tabăra şi i-am găsit pe locuitorii săi în plin freamăt. Sosirea, odată cu flota, a câtorva oameni cu poveşti proaspete despre minuni, exagerări pornind de la fapte deja ştiute, născociri despre profeţii vechi, despre istorii îngrozitoare din ţinuturi întregi ce fuseseră pustiite în timpul ciumei din anul acesta, toate neliniştеau şi puseseră stăpânire pe trupe. Disciplina se pierduse, iar armata se demobilizase de la sine. Fiecare individ ce făcuse parte mai înainte dintr-un măreţ întreg, mişcându-se doar la unison cu ceilalţi, acum devenise unitatea aceea lăsată de la natură şi se gândea doar la el însuşi. Mai întâi au evadat câte unu, câte doi, iar apoi companii întregi, până când, nefiind împiedicate de ofiţeri, batalioane întregi căutară drumul ce ducea către Macedonia.

Pe la miezul nopţii m-am întors la palat şi l-am căutat pe Raymond. Era singur şi aparent liniştit, însă liniştea aceasta cel puţin era a sa şi era însufleţită de hotărârea de a păstra o anumită linie de conduită. Îmi ascultă povestea despre autodizolvarea cu calm a armatei şi apoi zise:

– Ştii bine, Verney, hotărârea mea nestrămutată de a nu părăsi acest loc până când, în lumina zilei, Stambulul va fi al nostru. Dacă oamenii pe care îi am împrejurul meu se codesc să mă urmeze, vor trebui găsiţi alţii mai curajoşi. Porneşte înainte de sosirea zorilor să duci aceste depeşe lui Karazza, adaugă şi propriile tale stăruinţe spre a-l determina să-mi trimită marinarii săi şi forţele lui navale. Dacă aş găsi măcar un regiment care să mă urmeze, fără îndoială că vor veni şi ceilalţi. Să-mi trimită el regimentul acesta. Aştept să te întorci până mâine la prânz.

După părerea mea, aceasta era o soluţie nepotrivită, dar l-am încredinţat de ascultare şi stăruinţă. Dis-de-dimineaţă eram echipat pentru călătorie. Am mai zăbovit o vreme, dornic să-mi iau rămas-bun de la Perdita, iar de la fereastra mea am zărit apropierea soarelui. Strălucirea de aur se ridică, iar natura ostenită se trezi să îndure încă o zi de zăduf şi de putreziciune însetată. Nu se

găseau flori care să-şi ridice pocalele încărcate de rouă să întâmpine zorii, iarba uscată se veştejise pe câmpuri, întinderile arzătoare ale văzduhului erau lipsite de păsări, doar greierii, copiii soarelui, îşi începură cântecul ascuţit şi asurzitor printre chiparoşi şi măslini. Am văzut calul de luptă negru ca tăciunele al lui Raymond adus la poarta palatului; o mică trupă de ofiţeri ajunse de îndată după aceea. Fiecare avea zugrăvite pe chip grija şi teama şi avea ochii neîmprospătaţi de somn. I-am găsit pe Raymond şi Perdita împreună. El privea răsăritul soarelui cu o mână petrecută pe după mijlocul iubitei sale, iar ea îl privea pe el, soarele vieţii sale, cu o privire gravă, amestecată cu nelinişte şi tandreţe. Raymond tresări mâniat când mă zări.

– Încă mai eşti aici? strigă el. Acesta e sârgul făgăduit de tine?

– Iartă-mă, am zis, dar chiar acum plec.

– Ba nu. Să mă ierţi tu pe mine, răspunse el. N-am nici un drept să te comand sau să te cert, însă viaţa mea depinde de plecarea şi de întoarcerea ta neîntârziată. Cu bine!

Glasul său îşi recăpătase tonul blând, dar un nor întunecat încă îi umbrea chipul. Aş mai fi zăbovit să o sfătuiesc pe Perdita să fie cu băgare de seamă, însă prezenţa lui mă împiedică. N-aveam motiv pentru ezitarea mea, iar când repetă urarea de rămas-bun, i-am strâns mâna pe care mi-o întinsese. Era rece şi umedă.

– Să ai grijă de tine, dragul meu lord, i-am zis.

– Ba nu, zise Perdita, sarcina aceasta îmi va reveni mie. Să te întorci degrabă, Lionel.

Cu un aer absent, ea se juca cu buclele castanii, sprijinindu-se de el. Am privit în urmă de două ori, doar să mă bucur de priveliştea acestei perechi fără de seamăn. În cele din urmă, cu paşi mărunţi şi apăsaţi, am ieşit din încăpere şi am sărit pe calul meu. În clipa aceea, Clara veni în goană către mine şi, strângându-mi piciorul în braţe, strigă:

– Grăbeşte-te înapoi, unchiule! Dragul meu unchi, am vise atât de înspăimântătoare încât nu îndrăznesc să i le povestesc mamei. Să nu zăboveşti mult!

Am încredinţat-o că sunt nerăbdător să mă întorc şi apoi, cu o mică escortă, am pornit de-a lungul câmpiei către turnul de pe malul Mării Marmara.

Mi-am îndeplinit însărcinarea, l-am vizitat pe Karazza. Fu oarecum surprins şi zise că o să vadă ce se poate face, dar că e nevoie de timp, iar mie Raymond îmi ordonase să mă întorc până la prânz. Era imposibil să se facă ceva într-un timp atât de scurt. Trebuia să rămân până în ziua următoare sau să mă întorc după ce îi raportam generalului cum stăteau lucrurile. Alegerea mea a fost uşoară. O neliniște, o teamă pentru ceea ce era pe cale să se întâmple, o îndoială legată de scopurile lui Raymond m-au îndemnat să mă întorc fără întârziere la cartierul său general.

Părăsind Cetatea celor Şapte Turnuri, am pornit călare către răsărit, spre Apele Dulci. Am luat-o pe o cale mai ocolită, îndeosebi ca să urc pe coama movilei pomenite mai înainte, de unde se vedea foarte bine oraşul. Aveam luneta cu mine. Oraşul se prăjea sub soarele amiezii, iar zidurile venerabile îi alcătuiau pitorescul hotar. Imediat înaintea mea se afla Topkapî, poarta în apropierea căreia Mehmet străpunsese zidul prin care pătrunsese în oraş. Copaci uriaşi şi bătrâni creşteau în apropiere, iar înaintea porţii se zăreau o mulţime de oameni forfotind. Pătruns de curiozitate, mi-am dus luneta la ochi. L-am văzut pe lordul Raymond pe calul său de atac, o companie restrânsă de ofiţeri se adunase în jurul lui, iar în spate se găsea o gloată de soldaţi şi locotenenţi lipsiţi de disciplină, cu armele aruncate în lături. Nu se auzeau muzici şi nici flamurile nu fâlfâiau. Singurul steag era cel pe care-l purta Raymond, arăta cu el către poarta oraşului. Cei din jurul lui făcură un pas înapoi. Cu gesturi furioase, sări de pe calul său şi, apucând un topor atârnat la oblâncul şeii, porni hotărât să dărâme poarta din calea sa. Câţiva oameni îi veniră în ajutor, numărul lor crescu, iar sub loviturile unite obstacolul fu doborât; poarta, porticul şi zăbrelele au fost făcute una cu pământul, calea largă, strălucind sub soare, ce ducea către inima oraşului se afla acum deschisă înaintea lor.

Oamenii se traseră înapoi, păreau înspăimântaţi de ceea ce deja înfăptuiseră şi parcă aşteptau vreo Atotputernică Nălucire să păşească înainte, ofensată şi impunătoare, prin deschizătură. Raymond sări iute pe calul său, apucă steagul şi, cu vorbe pe care nu le puteam auzi (însă gesturile sale, fiind însoţitoarele potrivite ale acestora, vădeau o putere plină de pasiune), părea să-i roage stăruitor să-l ajute şi să-l însoţească, însă, în timp ce vorbea, mulţimea

dădea înapoi. Indignarea puse stăpânire pe el acum, îi ghiceam vorbele pline de dispreț, apoi, întorcând spatele lașilor însoțitori, se pregăti să intre singur în oraș. Până și calul său părea să dea înapoi înaintea fatalei intrări, iar câinele, credinciosul său câine se așezase scâncind în calea sa, încă o clipă și ar fi dat pinteni în coastele animalului, care porni înainte și, după ce străbătu poarta, porni în galop pe strada largă și părăsită.

Până în clipa aceasta, tot sufletul mi se îngrămădise în ochi. Privisem cu uimire, amestecată cu teamă și înflăcărare. Cea din urmă era acum cea mai de seamă. Am uitat distanța dintre noi.

– Voi veni cu tine, Raymond! am strigat, însă ochii, de îndată ce i-am îndepărtat de la lunetă, nu mai puteau distinge decât siluetele mărunte ale mulțimii care, la aproape o milă de mine, înconjurau poarta. Silueta lui Raymond se pierduse.

Îmboldit de nerăbdare, mi-am îndemnat calul cu pintenii și am slăbit frâiele la vale astfel încât, înaintea primejdiei, să ajung alături de nobilul și divinul meu prieten. Câteva clădiri și pomi îmi stăteau în cale când am ajuns în câmp deschis, ascunzându-mi orașul din fața ochilor. Dar în clipa aceea se auzi o bubuitură. Răsună ca un tunet prin văzduh, iar cerul se întunecă. În clipa următoare am zărit din nou vechile ziduri, deasupra lor plutea un nor întunecat, frânturi de cărămizi șuierau împrejur, abia văzându-se prin fum, în vreme ce flăcările izbucniră de dedesubt și exploziile umpleau aerul cu bubuituri groaznice. Îndepărtându-se în goană de dărâmăturile ce cădeau de dincolo de zidurile înalte și clătinau turnurile năpădite de iederă, o mulțime de soldați pornise pe drumul de pe care veneam eu. M-am trezit înconjurat, strâns în mijlocul lor, fără să pot merge mai departe. Nerăbdarea mea ajunse la culme, mi-am întins brațele către oameni, i-am implorat să se întoarcă și să-și salveze Generalul, cuceritorul Stambulului, izbăvitorul Greciei. Lacrimi, da, lacrimi țâșneau într-un șuvoi cald din ochii mei; nu puteam să cred în nimicirea lui, cu toate acestea orice morman ce întuneca aerul părea să poarte o parte din martirizatul Raymond. Priveliști îngrozitoare mi se înfiripau în norul tulbure ce plutea deasupra orașului, iar singura-mi alinare venea din străduința de a mă apropia de poartă. Cu toate acestea, când mi-am îndeplinit scopul, nu puteam vedea decât că între zidurile

uriaşe se găsea un oraş de flăcări, calea deschisă pe care Raymond pornise călare era acum învăluită în fum şi flăcări. După o vreme, exploziile au contenit, însă flăcările încă se mai înălţau în anumite locuri. Domul Sfintei Sofia dispăruse. E straniu să spun asta (probabil rezultatul învolburării aerului pricinuit de aruncarea în aer a oraşului), dar nori uriaşi, ca de furtună, se ridicau deasupra orizontului dinspre miazăzi şi deasupra noastră. Erau primele pete de pe întinderea albastră pe care le văzusem după luni de zile, iar în miezul acestui haos şi al disperării insuflau plăcere. Bolta de sus se întunecă, fulgerele străluceau coborând din mormanele greoaie, urmate de îndată de tunetele răsunătoare, apoi se slobozi un potop de ploaie. Flăcările oraşului se plecară sub ea, iar fumul şi praful ce se înălţau dintre ruine s-au risipit.

De îndată ce am văzut că flăcările se domolesc, împins de un imbold de nestăpânit, m-am străduit să pătrund în oraş. Nu puteam s-o fac decât pe jos, deoarece mormanele de ruine erau de nepătruns pentru un cal. Niciodată nu mai intrasem în oraş, iar drumurile sale îmi erau necunoscute. Străzile erau blocate, ruinele fumegau. M-am căţărat pe un morman, dar n-am văzut decât altele asemenea, nimic nu-mi vestea unde s-ar fi putut afla centrul oraşului sau în ce direcţie şi-o fi îndreptat paşii Raymond. Ploaia a încetat, norii s-au scufundat dincolo de orizont, acum era seară, iar soarele cobora cu repeziciune înspre apus. M-am căţărat mai departe până am ajuns la o stradă ale cărei case din lemn, pe jumătate arse, fuseseră răcorite de ploaie şi erau, din fericire, nevătămate de praful de puşcă. Am zorit; până în clipa aceea nu văzusem vreo urmă de om. Cu toate acestea, nici unul dintre chipurile desfigurate ale trupurilor pe care le zăream nu putea fi al lui Raymond, aşa că mi-am luat privirea de la ele, iar inima mi s-a întors pe dos. Am ajuns într-un loc deschis – un morman de dărâmături în mijloc vestea că o moschee mare ocupase locul acela, iar aici, împrăştiate împrejur, se vedeau felurite lucruri luxoase, de mare valoare, pârjolite, distruse, însă care arătau încă ce fuseseră: podoabe, şiraguri de perle, veşminte brodate, blănuri bogate, tapiserii strălucitoare şi ornamente orientale păreau să fi fost adunate grămadă spre a fi distruse, dar ploaia oprise prăpădul la mijlocul drumului.

Ceasurile se scurgeau în timp ce eu îl căutam pe Raymond în peisajul acesta de ruină. Mormanele de netrecut mi se puneau împotrivă, iar flăcările ce încă mai pârjoleau mă ardeau. Soarele apusese, totul împrejur se întunecase, iar luceafărul de seară nu mai strălucea singuratic. Flăcările stăteau mărturie pentru progresul prăpădului, în vreme ce, prin lumina amestecată cu beznă, grămezile din jurul meu căpătară proporții gigantice și forme stranii. Preț de o clipă, am cedat puterii creatoare a imaginației și, în acest răstimp, m-au liniștit închipuirile sublime ce mi se înfățișau. Bătăile inimii omenești m-au adus înapoi la cruda realitate. Unde, în sălbăticia aceasta a morții, ești tu, Raymond, podoaba Angliei, izbăvitorul Greciei, eroul unei povești nescrise, unde în haosul acesta arzând sunt împrăștiate rămășițele tale? L-am strigat cu glas tare prin întunericul nopții, pe deasupra ruinelor învăpăiate ale căzutului Constantinopol s-a făcut auzit numele lui. Nici o voce nu mi-a răspuns, până și ecoul a rămas mut.

Eram copleșit de istovire, singurătatea îmi întristă sufletul. Aerul înăbușitor, doldora de praf, arșița și fumul palatelor aprinse îmi paralizau mădularele. Foamea mă năpădi dintr-odată. Emoția ce mă însuflețise până atunci se pierduse; la fel ca o clădire ai cărei stâlpi s-au slăbit și a cărei fundație se urnește, se clatină și cade, așa m-au părăsit pe mine însuflețirea și speranța, așa m-au părăsit puterile. M-am așezat pe singura treaptă rămasă dintr-un edificiu, care chiar și în căderea sa era imens și măreț. Câteva ziduri sparte, ce nu fuseseră încă doborâte de praful de pușcă, rămăseseră în pâlcuri bizare; o flacără licărea, din când în când, în vârful mormanului. Pentru o vreme, foamea și somnul s-au înfruntat, până când constelațiile și-au desfășurat parada înaintea ochilor mei, apoi s-au pierdut. M-am străduit să mă ridic, dar pleoapele grele s-au închis, mădularele mele peste măsură de istovite cereau repaus; mi-am sprijinit capul pe o piatră, m-am lăsat pradă senzației binecuvântate de uitare deplină; în peisajul acela pustiit, în noaptea aceea de deznădejde, am adormit.

CAPITOLUL III

Stelele încă străluceau aprins când m-am trezit, iar Taurul sus înspre partea de sud a cerului arăta că e miezul nopţii. M-am trezit din pricina unor vise tulburate. Îmi părea că am fost invitat la ultimul banchet al lui Timon, venisem cu poftă nestăvilită, capacele fuseseră ridicate, apa îşi trimitea în sus aburii lipsiţi de saţ, iar eu fugeam de mânia gazdei care luase înfăţişarea lui Raymond, în vreme ce, în miezul fanteziei mele bolnave, blidele pe care le zvârlea după mine erau pline de aburi fetizi, iar silueta prietenului meu, schimonosită într-o mie de feluri, se mărea, luând forma unei năluciri uriaşe ce purta pe frunte semnul ciumei. Umbra aceea crescândă se ridica din ce în ce mai mult, umplând şi apoi părând a se strădui să izbucnească până dincolo de bolta adamantină ce se pleca deasupra, sprijinind şi cuprinzând lumea. Coşmarul deveni tortură; cu un efort însemnat, am alungat somnul şi am rechemat raţiunea să-şi recapete funcţiile. Primul meu gând se îndreptă către Perdita, la ea trebuia să mă întorc, pe ea trebuia s-o sprijin, să trag atâta folos din deznădejde încât să-i pot hrăni inima rănită, chemând-o înapoi din excesele sălbatice ale durerii, prin legile aspre ale datoriei şi blânda duioşie a regretului.

Poziţia stelelor era singurul meu ghid. M-am întors dinspre ruina groaznică a Oraşului de Aur şi, după multă trudă, am reuşit să ies dintre hotarele acestuia. Am întâlnit o companie de soldaţi dincolo de ziduri, am împrumutat un cal de la unul dintre ei şi am zorit către sora mea. Înfăţişarea câmpiei se schimbase în scurtul răstimp, tabăra fusese ridicată, rămăşiţele armatei demobilizate se adunau în mici companii din loc în loc, fiecare chip era întunecat, fiecare gest trăda uimire şi groază.

Cu inima grea, am pătruns în palat şi m-am oprit, temându-mă să înaintez, să vorbesc, să privesc. În mijlocul salonului era Perdita.

Stătea pe podeaua de marmură, cu capul în piept, cu părul despletit, frângându-şi mâinile. Era albă ca marmura, fiecare trăsătură îi era schimonosită de agonie. Mă zări şi-şi ridică privirea, întrebătoare; licărul de speranţă din ochi îi fu grabnic doborât de suferinţă. Cuvintele mi-au murit înainte să le pot rosti. Am simţit un zâmbet sinistru mişcându-mi buzele. Ea-mi pricepu gestul, îşi lăsă din nou capul să cadă, din nou mâinile sale începură să se frământe neobosite. În cele din urmă, mi-am recăpătat glasul, însă vocea o înspăimântă, nefericita fată îmi pricepuse privirea şi pentru nimic în lume n-ar fi vrut ca povestea nenorocirii sale să fie modelată şi întărită prin cuvinte grele, de netăgăduit. Ba mai mult, părea să-şi dorească să-mi distragă gândurile de la subiectul acela. Se ridică de pe podea.

– Taci! zise în şoaptă. După ce-a plâns mult, Clara a adormit, nu trebuie s-o tulburăm.

Se aşeză apoi pe aceeaşi sofa unde o lăsasem în dimineaţa aceea odihnindu-se la pieptul lui Raymond al ei. N-am îndrăznit să mă apropii de ea, m-am aşezat într-un colţ îndepărtat, urmărindu-i tresăririle şi gesturile nervoase. În cele din urmă, întrebă dintr-odată:

– Unde e? Să nu te temi că aş mai nutri vreo speranţă! Cu toate acestea, spune-mi, l-ai găsit? Să-l mai ţin o dată în braţele mele, să-l văd, oricât de schimbat, asta e tot ce-mi doresc. Cu toate că tot Constantinopolul s-a făcut morman deasupra lui ca un mormânt, trebuie să-l găsesc, apoi să ne acoperim amândoi cu toată povara oraşului, cu un munte întreg îngrămădit deasupra, nu-mi pasă, astfel încât un singur mormânt să fie pentru Raymond şi Perdita lui.

Apoi, plângând, se agăţă de mine:

– Du-mă la el, strigă ea, nemilosule Lionel, de ce mă ţii aici? De una singură nu-l pot găsi, dar tu ştii unde e căzut, du-mă într-acolo.

La început, aceste plângeri agonizante m-au umplut de o compasiune de neîndurat. Dar în curând m-am străduit să scot la iveală răbdarea în privinţa ideilor pe care le propunea. I-am povestit aventurile mele de peste noapte, străduinţa de a-l găsi pe rătăcitul nostru şi dezamăgirea mea. Îndreptându-i gândurile în această direcţie, le-am oferit un scop care le-a salvat de la nebunie. Cu aparentă linişte, discută cu mine locul cel mai probabil unde s-ar fi putut afla; am pus la cale mijloacele pe care ar fi trebuit să le folosim

în scopul acesta. Apoi, auzind de istovirea şi foamea pe care le îndurasem, îmi aduse ea însăşi mâncare. Am profitat de momentul propice şi m-am străduit să deştept în ea ceva dincolo de toropeala ucigătoare a durerii. Pe măsură ce vorbeam, m-am lăsat purtat de vorbe, iar adânca admiraţie, durerea, răsărind din cea mai adevărată afecţiune, preaplinul unei inimi revărsând de simpatie pentru tot ceea ce fusese măreţ şi sublim în cariera prietenului meu, m-au inspirat în timp ce înşiram o sumedenie de laude pentru Raymond.

– Din păcate pentru noi, am strigat, cei care ne-am pierdut această ultimă cinste de pe lume! Preaiubitul Raymond! S-a dus către popoarele morţilor, a ajuns unul dintre cei care luminează sălaşul întunecatului mormânt adăpostindu-se acolo. A călătorit pe drumul ce duce până acolo şi s-a alăturat puterii sufletului ce-l călăuzea. Când lumea era la începuturile ei, moartea pesemne că era înspăimântătoare, iar omul îşi lăsa prietenii şi rudele ca să sălăşluiască, precum un străin solitar, într-o ţară necunoscută. Dar acum, cel ce moare îşi găseşte tovarăşii plecaţi înaintea lui să-i pregătească primirea. Măreţele epoci trecute îl populează, înaltul erou al zilelor noastre e socotit printre locuitorii săi, în vreme ce viaţa devine îndoit deşert şi singurătate.

Ce făptură nobilă a fost Raymond, primul dintre oamenii vremurilor noastre! Prin măreţia ideilor sale, îndrăzneala graţioasă a acţiunilor, prin înţelepciunea şi frumuseţea sa a câştigat şi a condus minţile tuturor. De o singură vină putea fi acuzat, însă moartea sa a şters lucrul acela. Am auzit cum a fost numit nestatornic atunci când a părăsit, de dragul iubirii, speranţa de suveranitate şi, când a abdicat din protectoratul Angliei, cum oamenii l-au învinovăţit pentru lipsa de voinţă. Acum moartea îi va încununa viaţa, pentru totdeauna va fi păstrat în amintire că s-a dedicat, drept victimă de bunăvoie, gloriei Greciei. Aceasta a fost alegerea lui, se aştepta să moară. Prevăzuse că va părăsi acest vesel pământ, cerul luminat şi dragostea ta, Perdita, însă nici n-a ezitat, nici n-a dat înapoi, ţinând calea înainte către semnul gloriei. Cât va dăinui pământul, faptele sale vor fi păstrate cu laude. Fecioarele greceşti, cu mult devotament, îi vor presăra flori pe mormânt şi vor face aerul din jur să răsune de imnuri patriotice în care numele său va fi la loc de cinste.

Am văzut cum trăsăturile Perditei s-au îmblânzit, iar asprimea durerii a lăsat locul blândeții; prin urmare, am continuat:

– Astfel că, spre a-l cinsti, e datoria sacră a celor ce rămân în urma lui să-i păstreze numele ca pe un loc sfânt de pe pământ, îngrădindu-l împotriva atacurilor potrivnice cu laudele lor, așternând deasupra lui florile iubirii și ale remușcării, păzindu-l de stricăciune și lăsându-l neîntinat posterității. Aceasta e datoria prietenilor săi. Una și mai scumpă îți aparține, Perdita, mama copilului său. Mai ții minte în copilăria ei cu câtă bucurie o priveai pe Clara, recunoscând în ea ființa ta alături de cea a lui Raymond, bucurându-te să vezi în acest templu viu o manifestare a iubirii voastre eterne? Tot la fel este și acum. Spui că l-ai pierdut pe Raymond. Nu! Încă locuiește cu voi și în voi, acolo. Din el a izvorât ea, carne din carnea lui, oase din oasele lui și, de acum încolo, nu trebuie să te mulțumești să-i găsești în obrazul moale și în mădularele delicate vreo asemănare cu Raymond, ci în sentimentele ei entuziaste, în dulcile calități ale minții ai putea să-l găsești încă trăind pe el, cel bun, măreț și iubit. Fie grija ta să îngrijești de această asemănare, fie grija ta s-o faci demnă de el astfel încât, atunci când se va mândri cu obârșia ei, să nu se rușineze din pricina a ceea ce este.

Mi-am dat seama că, atunci când îi aminteam surorii mele îndatoririle pe care le avea, nu mai asculta cu aceeași răbdare ca înainte. Părea să bănuiască un plan de consolare din partea mea, împotriva căruia, prețuindu-și nou-născuta durere, se revolta.

– Vorbești despre viitor, zise ea, în vreme ce prezentul e totul pentru mine. Îngăduie-mi să găsesc rămășițele pământești ale iubitului meu, să le salvăm din țărâna de rând astfel încât, în vremurile ce-or veni, oamenii să arate către sacrul mormânt și să spună că e al lui, apoi vom trece la alte gânduri, la un nou curs al vieții sau la orice altceva soarta, în necruțătoarea ei tiranie, mi-a pus deoparte.

După o scurtă odihnă, m-am pregătit s-o părăsesc spre a-i putea îndeplini dorințele. Între timp, ni se alătură Clara, al cărei chip palid și înspăimântat arăta urmele lăsate de suferință asupra minții tinere. Părea a avea sufletul plin de un sentiment nedeslușit, dar, profitând de ocazia oferită de lipsa Perditei, mă imploră să o duc într-un loc de unde să vadă poarta pe care tatăl său pătrunsese în Constantinopol. Îmi făgădui să nu facă nimic nesăbuit, să

fie ascultătoare şi să ne întoarcem de îndată. N-am putut să refuz, deoarece Clara nu era un copil oarecare, sensibilitatea şi inteligenţa ei păreau s-o fi înzestrat deja cu darurile feminităţii. Prin urmare, cu ea înainte pe calul meu, însoţiţi doar de servitorul care trebuia s-o aducă înapoi, am pornit către Topkapî. Am găsit o companie de soldaţi adunaţi în jurul acesteia. Ascultau.

– Sunt strigăte omeneşti, zise unul.

– Mai degrabă par a fi urlete de câini, răspunse altul, aplecându-se să audă sunetul gemetelor îndepărtate ce se tot repetau şi care izvorau dinspre oraşul în ruine.

– Aceea, Clara, i-am zis, este poarta, aceea e strada pe care ieri-dimineaţă tatăl tău a pornit călare.

Oricare ar fi fost intenţia Clarei când ceruse să fie adusă acolo, era zădărnicită de prezenţa soldaţilor.

Cu o privire serioasă, se uită către labirintul de mormane fumegânde rămase din ceea ce fusese un oraş, iar apoi spuse că e pregătită să ne întoarcem acasă. În clipa aceea, un urlet melancolic răsună până la urechile noastre, se mai auzi o dată.

– Ascultaţi! strigă Clara, e acolo, acela e Florio, câinele tatălui meu.

Mi se părea cu neputinţă să poată recunoaşte sunetul, dar ea nu-şi abătu gândul până când câştigă încrederea mulţimii dimprejur. Cel puţin va fi o acţiune de bunăvoie spre a salva suferindul, fie om sau fiară, din pustiul oraşului, astfel că, trimiţând-o pe Clara înapoi acasă, am pătruns din nou în Constantinopol. Încurajaţi de lipsa de primejdie din timpul primei mele vizite, câţiva soldaţi care făcuseră parte din garda lui Raymond, care-l iubeau şi îi deplângeau sincer pierderea, m-au însoţit.

E cu neputinţă de presupus strania înlănţuire de evenimente ce ne-au redat trupul neînsufleţit al prietenului meu. În partea aceea de oraş unde flăcările se dezlănţuiseră noaptea trecută, dar acum se potoliseră, negre şi reci, câinele muribund al lui Raymond se ghemuise lângă trupul mutilat al stăpânului său. În astfel de vremuri, tristeţea n-are glas, suferinţa, îmblânzită de propria vehemenţă, e mută. Bietul animal mă recunoscu, îmi linse mâna, se strecură lângă stăpânul său şi muri. Era limpede că fusese aruncat de pe cal de vreun zid aflat în cădere ce îi zdrobise capul şi îi stri-

vise întregul trup. M-am aplecat deasupra lui Raymond şi am apucat cu mâna colţul mantiei sale, mai puţin afectată, în aparenţă, decât silueta omenească pe care o înveşmânta. Am apăsat-o pe buzele mele, în vreme ce asprii soldaţi s-au adunat împrejur, plângând asupra acestei însemnate prăzi a morţii, de parcă regretul şi plânsetele nesfârşite ar fi putut reaprinde scânteia stinsă ori ar fi putut chema înapoi, în temniţa aceasta strivită, de carne, sufletul eliberat. Ieri, mădularele acestea preţuiau cât un univers, atunci adăposteau cu sfinţenie o putere ieşită din comun, ale cărei intenţii, cuvinte şi fapte erau demne de însemnat în litere de aur; acum, doar superstiţia bolii putea da valoare maşinăriei zdrobite care, neputincioasă şi arătând precum un bulgăre de pământ, nu se mai asemăna cu Raymond, aşa cum nici ploaia căzută nu se aseamănă cu sălaşul de nori cu care a urcat în cerurile cele mai înalte şi care, aurit de soare, atrage toate privirile şi îndestulează simţurile prin nemăsurata sa frumuseţe.

În starea în care se afla, cu hainele sale pământeşti, desfigurat şi strivit, l-am înfăşurat în mantiile noastre şi, ridicând povara pe braţele noastre, l-am purtat afară din oraşul acesta al morţii. Întrebarea era acum unde să-l depunem. În drumul nostru spre palat, am trecut prin cimitirul grecesc. Am pus să fie întins aici pe o lespede de marmură neagră, chiparoşii se clătinau în vânt deasupra noastră, tristeţea lor ca de moarte era la unison cu starea nimicniciei noastre. Am tăiat ramurile arborilor funerari şi le-am pus deasupra lui, iar deasupra acestora i-am aşezat sabia. Am lăsat un străjer să apere această comoară de praf şi am dat ordin să ardă necontenit torţe de jur împrejur.

Când m-am întors la Perdita, am descoperit că deja fusese informată cu privire la succesul sarcinii mele. El, iubitul ei, singurul şi veşnicul obiect al iubirii sale pasionate, îi fusese adus înapoi. Astfel sunau vorbele nebune ale însufleţirii sale. Ce importanţă mai avea că mădularele acelea nu se mai mişcau şi că buzele nu mai puteau zămisli cuvinte de înţelepciune şi de dragoste? Şi ce dacă, precum o buruiană aruncată de marea cea stearpă, era întins, pradă putreziciunii? Era acelaşi trup pe care ea îl mângâiase, buzele de pe care, întâlnindu-le pe ale sale, sorbise spiritul dragostei întrupat în răsuflare, aceasta era maşinăria pământească din

lut supus destrămării care-i aparţinuse întru totul. E adevărat, ea aştepta o altă viaţă, e adevărat, spiritul înflăcărat al iubirii îi părea de nestins pentru vecie. Cu toate acestea, în clipa aceea, cu duioşie omenească, se agăţa de tot ceea ce simţurile omeneşti îi îngăduiau să vadă şi să simtă drept parte din Raymond.

Palidă precum marmura, limpede şi strălucitoare ca ea, îmi ascultă istorisirea şi mă întrebă despre locul unde îi lăsasem trupul. Trăsăturile ei nu-şi pierduseră urmele durerii, ochii îi străluceau, întreaga ei făptură părea sporită, în vreme ce albul şi transparenţa fără măsură a pielii şi golul acela din glas stăteau mărturie că nu liniştea, ci excesul de emoţii pricinuise calmul înşelător ce i se aşternuse pe chip. Am întrebat-o unde ar trebui să-l îngropăm. Ea răspunse:

– La Atena, chiar în Atena pe care a iubit-o. În marginea oraşului, pe taluzul muntelui Hymettus există o adâncitură în stâncă unde mi-a arătat că ar vrea să-şi găsească odihna.

Dorinţa mea era, desigur, să nu fie luat din locul unde se găsea acum. Însă dorinţa ei trebuia, firește, să fie respectată şi am rugat-o să se pregătească numaidecât pentru plecare.

Iată acum melancolicul alai străbătând întinderile Traciei şi şerpuind prin defileuri şi peste munţii Macedoniei, trecând de-a lungul valurilor limpezi ale Peneusului, străbătând câmpia Larissei, traversând strâmtoarea din Termopile şi urcând pe rând Oeta şi Parnasul, coborând apoi către roditoarea câmpie a Atenei. Femeile îndurau cu resemnare aceste îndelungate suferinţe, însă, pentru spiritele nerăbdătoare ale bărbaţilor, mişcarea înceată a cavalcadei noastre, răgazul melancolic pe care îl făceam la prânz, prezenţa necontenită a linţoliului care, cu toate că era desăvârşit, învăluia coşciugul ghintuit ce-l adăpostea pe Raymond, monotona înşiruire a zilelor şi nopţilor, netulburată de nădejde sau schimbare, toate împrejurările marşului nostru erau de neîndurat. Perdita, închisă în sine, vorbea puţin. Trăsura ei era închisă şi, când ne odihneam, stătea sprijinindu-şi obrazul palid pe mâna rece, cu ochii fixaţi în pământ, cufundată în gânduri ce izgoneau comunicarea ori compătimirea.

Am coborât Parnasul, ieşind din căile întortocheate, şi am străbătut Livadia în drumul nostru către Attica. Perdita n-a vrut

să intrăm în Atena; după ce ne-am odihnit la Maraton în noaptea sosirii noastre, m-a condus în ziua următoare la locul ales de ea drept vistierie a scumpelor rămăşiţe ale lui Raymond. Se afla într-o adâncitură în apropierea capătului unei surpături din partea de sud a muntelui Hymettus. Prăpastia, adâncă, întunecată şi străveche, se întindea de pe coamă până la poale, iar în crăpăturile stâncii creştea o pădurice de mirt şi cimbrişor, hrană pentru multe popoare de albine; stânci uriaşe se înălţau din despicătură, unele atârnând ameninţător, altele ridicându-se drept din aceasta. La poalele sublimei prăpăstii, o vale roditoare şi plăcută se întindea de la o mare la alta, iar dincolo de ea se întindea albastra Egee, presărată cu insule şi cu valuri ce străluceau sub razele soarelui. În apropierea locului unde ne aflam, se găsea o stâncă solitară, înaltă şi sub formă de con, care, despărţită pe fiecare latură de munte, părea o piramidă cioplită de natură. Cu puţină trudă, stânca aceasta fu adusă la o formă perfectă. Mormântul îngust în care fusese întins Raymond fu scobit dedesubt, iar o scurtă inscripţie, cioplită în stânca vie, consemna numele sălăşluitorului său, pricina şi ziua memorabilă ale morţii sale.

Totul s-a înfăptuit cu repeziciune după instrucţiunile mele. Am încuviinţat să las încheierea şi îngrijirea mormântului în seama căpeteniei bisericii de la Atena, iar pe la sfârşitul lui octombrie m-am pregătit pentru întoarcerea în Anglia. I-am pomenit planul meu Perditei. A fost dureros să pară că o smulg din ultimul loc ce-i amintea despre cel drag pe care-l pierduse, dar să zăbovim aici era în zadar, iar sufletul meu era bolnav de dorinţa de a-i revedea pe Idris şi pe copii. Drept răspuns, sora mea mă rugă s-o însoţesc în seara următoare la mormântul lui Raymond. Trecuseră câteva zile de când vizitasem locul. Poteca ce ducea acolo fusese lărgită, iar treptele cioplite în piatră ne conduceau, pe un drum mai puţin şerpuit ca înainte, direct în locul acela. Platforma pe care se afla piramida fusese lărgită şi, privind către sud, într-o adâncitură umbrită de ramurile răsfirate ale unui smochin sălbatic, am văzut fundaţii săpate, stâlpi şi grinzi clădite. Era limpede că se înălţa o căsuţă, iar de pe pragul său neterminat, mormântul era către dreapta noastră, întreaga prăpastie, câmpie şi mare de azur se întindeau drept înaintea noastră, stâncile întunecate primeau

strălucirea soarelui ce cobora, aruncându-şi razele de-a lungul văii roditoare şi zugrăvind în purpuriu şi portocaliu valurile liniştite. Ne-am aşezat pe o ridicătură stâncoasă şi priveam vrăjiţi panorama minunată, plină de culori vii şi schimbătoare, ce preschimba şi sporea darurile pământului şi ale mării.

– N-am făcut bine, zise Perdita, să-l aduc pe scumpul meu aici? De aici încolo, acest loc va fi steaua călăuzitoare a Greciei. Într-un astfel de loc, moartea îşi pierde jumătate din spaime şi chiar praful neînsufleţit pare să ia parte la spiritul frumuseţii ce învăluie locul. Lionel, el doarme acolo, acela e mormântul lui Raymond, el, cel pe care l-am iubit pentru prima dată în tinereţea mea, pe care inima mea l-a însoţit în zilele de despărţire şi de supărare, cel cu care acum sunt reunită pentru totdeauna. Niciodată – ascultă ce-ţi spun –, niciodată nu voi părăsi locul acesta. Îmi pare că spiritul lui rămâne aici precum ţărâna aceea care, deşi nu rosteşte nimic, e mai preţioasă decât nimicnicia pământului acesta, altminteri văduvit, ce-l strânge la pieptul său îndurerat. Tufele de mirt, cimbrişorul, măruntele ciclame ce se ţesc din crăpăturile stâncii, toate cele ce sălăşluiesc în locul acesta îi sunt asemenea, lumina ce învăluie colinele face parte din esenţa lui, iar cerul şi munţii, marea şi valea sunt pline de prezenţa spiritului său. Eu voi trăi şi voi muri aici! Du-te tu în Anglia, Lionel, întoarce-te la scumpa Idris şi la dragul Adrian, întoarce-te şi las-o pe orfana mea fiică să fie precum propriul tău copil în casa ta. Gândeşte-te la mine ca şi cum aş fi moartă şi, cu adevărat, dacă moartea ar fi o doar o schimbare de stare, eu aş fi moartă. Aceasta e o altă lume faţă de cea în care am trăit în ultima vreme, faţă de aceea care ţi-e acum casă. Aici sunt unită doar cu ceea ce-a fost şi ceea ce va fi. Du-te tu în Anglia şi lasă-mă pe mine unde eu însămi am consimţit să-mi târăsc nenorocitele zile pe care trebuie să le mai trăiesc.

Un potop de lacrimi încheie trista sa cuvântare. Mă aşteptasem la vreo propunere extravagantă şi am rămas tăcut o vreme, adunându-mi gândurile ca să-i pot combate mai bine planul fantezist.

– Preţuieşti gânduri triste, draga mea Perdita, am zis, nici nu-i de mirare că, pentru o vreme, buna ta judecată ar putea fi influenţată de durerea plină de pasiune şi de o imaginaţie tulburată.

Chiar și eu sunt îndrăgostit de această ultimă casă a lui Raymond; cu toate acestea, trebuie s-o părăsim.

– Mă așteptam la una ca asta, strigă Perdita, bănuiam eu că o să mă tratezi ca pe o fată nebună, prostuță. Dar nu te înșela, căsuța aceasta a fost clădită din porunca mea și aici voi rămâne până va sosi clipa în care voi putea împărți sălașul lui, mult mai fericit.

– Scumpa mea fată!

– Și ce găsești atât de ciudat în planul meu? Aș fi putut să te mint, puteam să-ți spun că voi mai rămâne aici doar câteva luni, în nerăbdarea ta de a ajunge la Windsor m-ai fi lăsat în urmă și, fără reproș sau vrajbă, puteam să-mi îndeplinesc planul. Dar am disprețuit acest artificiu sau, mai degrabă, în deznădejdea mea era singura consolare să-mi revărs sufletul înaintea ta, fratele meu, singurul meu prieten. Vrei să te împotrivești? Știi cât de îndărătnică este sărmana, nenorocita ta soră. Ia-o pe fiica mea cu tine, lecuiește-o de priveliștile și gândurile pline de tristețe, lasă fericirea copilăriei să-i pătrundă din nou în inimă și să-i însuflețească ochii. N-ar mai putea face asta dacă ar rămâne alături de mine. E mult mai bine pentru voi toți dacă nu mă veți mai vedea vreodată. Cât despre mine, nu voi căuta moartea de bunăvoie, mai bine zis, n-o voi face câtă vreme pot să am stăpânire asupra mea, iar aici pot s-o fac. Dar, dacă mă vei târî din această țară, iar puterea stăpânirii mele de sine va pieri, nu voi putea răspunde pentru nestăpânirea spre care mă va împinge agonia durerii.

– Îți înveșmântezi înțelesurile, Perdita, am răspuns eu, în cuvinte pline de tărie, însă înțelesul este egoist și nedemn de tine. Adesea ai fost de acord cu mine că nu există decât o singură soluție pentru încurcata enigmă a vieții, să devenim mai buni și să contribuim la fericirea celorlalți, iar acum, în floarea vieții, tu îți părăsești principiile și te închizi într-o inutilă solitudine. Te vei gândi la Raymond mai puțin la Windsor, locul începuturilor fericirii tale? Vei fi mai puțin unită cu spiritul său de dincolo câtă vreme vei veghea și vei cultiva rarele înzestrări ale copilului său? Ai fost pusă la grea încercare de tristețe, nici nu e de mirare că un sentiment precum nebunia ar putea să te împingă către închipuiri pline de amărăciune și lipsite de chibzuință. Dar o casă plină de dragoste te așteaptă în Anglia ta natală. Blândețea și dragostea mea o să te

liniștească, tovărășia prietenilor lui Raymond te va consola mai mult decât aceste primejdii pline de tristețe. Vom face din toate acestea cea mai de seamă preocupare pentru noi, sarcina cea mai scumpă pentru noi, aceea de a participa la fericirea ta.

Perdita clătină din cap.

– Dacă ar putea fi așa, răspunse ea, aș greși prea mult să-ți resping ofertele. Dar nu e un lucru care ține de alegere, doar aici pot trăi, sunt o parte din peisajul acesta, fiecare dintre proprietățile lui face parte din mine. Aceasta nu e o nălucire de o clipă, ci îmi călăuzește viața. Ideea că sunt aici se trezește odată cu mine dimineața, îmi îngăduie să îndur lumina, e amestecată în mâncarea mea, care altminteri ar fi fost otravă. Pășește, doarme cu mine, mă însoțește întotdeauna. Aici aș putea chiar să renunț să mă plâng și aș putea să adaug consimțământul meu întârziat față de legea care l-a luat de lângă mine. Ar fi ales să moară o astfel de moarte, care să rămână înscrisă în istorie pentru eternitate, decât să fi trăit necunoscut, lipsit de onoruri până la bătrânețe. Nici nu-mi pot dori ceva mai bun decât, după ce am fost aleasă și iubită de inima lui, aici, în deplinătatea tinereții, înainte ca anii adunați să poată mânji cele mai bune sentimente ale firii mele, să-i priveghez mormântul și să mă alătur cât mai curând lui, întru odihna sa binecuvântată. Ți-am zis atât de multe, dragul meu Lionel, dorind să te conving că fac ceea ce trebuie. Dacă nu te-ai convins, nu mai am nimic de adăugat ca argument și nu-mi rămâne decât să-mi declar hotărârea de neclintit. Rămân aici și doar cu forța voi putea fi îndepărtată. Și de-ar fi așa, să mă târască cineva de aici, mă voi întoarce. Închisă, întemnițată și tot voi scăpa și voi veni aici. Oare fratele meu ar prefera să o împingă pe Perdita cea cu inima zdrobită către lanțurile unui nebun, în loc să se îndure să se odihnească în tihnă sub umbra companiei Sale, în această adâncitură dragă, aleasă chiar de mine?

Toate acestea îmi păreau, trebuie să recunosc, o nebunie cu metodă. Îmi închipuiam că e datoria mea de neabătut să o iau de lângă locurile acelea care-i aminteau cu atâta vigoare de pierderea ei. Nici nu încape îndoială că, în liniștea cercului familiei noastre de la Windsor, și-ar găsi într-o oarecare măsură liniștea și, în cele din urmă, fericirea. Dragostea pe care-o simțeam față de Clara mă împingea de asemenea să mă opun acestor vise ce prețuiau sufe-

rința; sensibilitatea ei fusese deja prea mult încercată, iar nepăsarea copilărească se preschimbase prea devreme în gânduri adânci și pline de neliniște. Planul straniu și romantic al mamei sale ar putea adeveri și duce mai departe viziunea dureroasă a vieții care-i apăruse atât de devreme în cale.

Când m-am întors acasă, căpitanul pachebotului cu aburi cu care plănuiam să călătoresc veni să-mi spună că anumite împrejurări îi grăbeau plecarea și că, dacă aveam de gând să merg cu el, trebuia să fiu la bord la ora cinci, în dimineața următoare. Am consimțit degrabă și la fel de repede am pus la cale un plan prin care Perdita ar fi fost silită să mă însoțească. Cred că majoritatea celor ce s-ar fi găsit în situația mea ar fi făcut același lucru. Și totuși, gândul acesta nu poate sau, mai degrabă, n-a putut mai apoi să micșoreze reproșurile conștiinței mele. În momentul acela, eram încredințat că făceam cel mai bun lucru cu putință și că ceea ce făceam era just și chiar necesar.

Am stat cu Perdita și am alinat-o pretinzând să-i încuviințez planul necugetat. Ea primi încuviințarea mea cu plăcere și îi mulțumi de o mie de ori mincinosului, înșelătorului său frate. Când se lăsă seara, spiritul ei, însuflețit de neașteptata mea încuviințare, își recăpătă o voioșie aproape uitată. M-am prefăcut neliniștit de strălucirea febrilă din obrazul ei și am îndemnat-o să ia o doctorie liniștitoare, i-am turnat-o, iar ea o primi supusă. Am urmărit-o până a sorbit-o toată. Falsitatea și șiretlicurile sunt ele însele atât de pline de ură încât, cu toate că socoteam că fac un lucru bun, un sentiment de rușine și vină mi se strecură dureros în suflet. Am părăsit-o și în curând am auzit-o dormind dusă sub influența opiului pe care i-l administrasem. A fost purtată astfel, fără cunoștință, la bord, ancora fu ridicată, iar vântul prielnic; am pornit în largul mării, cu toate pânzele sus și ajutați de puterea motorului. Am plecat iute și temeinic printre stihiile clocotitoare.

Era spre sfârșitul zilei când Perdita se trezi și mai trecu multă vreme până când, revenindu-și din toropeala pricinuită de laudanum, înțelese schimbarea de situație. Sări cu sălbăticie de pe sofaua sa și dădu fuga la fereastra cabinei. Marea albastră și tulburată rămânea iute în urma vasului și se întindea nemărginită de jur împrejur. Cerul era acoperit de o urmă de nor, care, în mișcarea sa rapidă, arăta cât de repede era purtată. Scârțâitul catargelor,

clinchetul scripeților, tropăitul de deasupra, toate o încredințau că era deja departe de țărmurile Greciei.

– Unde suntem, strigă ea, unde mergem?

Slujitoarea pe care o lăsasem acolo s-o vegheze răspunse:

– Spre Anglia.

– Și fratele meu?

– E pe punte, doamnă.

– Cruzime! Cruzime! strigă sărmana victimă, privind cu un oftat adânc peste pustiul de ape. Apoi, fără să mai scoată vreo vorbă, se aruncă pe sofa și, închizându-și ochii, rămase nemișcată, încât, dacă n-ar fi fost oftaturile sale adânci ce-i răbufneau din piept, ar fi părut că doarme.

De îndată ce am auzit că a vorbit, am trimis-o pe Clara la ea, astfel încât vederea nevinovăției sale minunate să-i inspire gânduri blânde și pline de dragoste. Dar nici prezența copilei sale și nici o vizită pe care i-am făcut-o mai târziu n-au putut s-o trezească pe sora mea. O privi pe Clara cu un chip copleșit de durere, dar nu-i vorbi. Când am apărut eu, și-a întors privirea și, drept răspuns la întrebările mele, zise doar:

– Tu nu-ți dai seama ce-ai făcut!

Eram încredințat că această privire aspră vestea doar lupta dintre dezamăgire și dragostea firească și că în câteva zile avea să se împace cu soarta ei.

La sosirea nopții, imploră să fie dusă Clara să doarmă într-o cabină separată, dar slujitoarea sa rămase cu ea. Pe la miezul nopții îi spuse că a avut un vis urât și o rugă să meargă la fiica ei și să-i spună dacă se odihnea după cum se cuvine. Femeia se supuse.

Briza care slăbise de pe la apus, acum se întețise din nou. Eu eram pe punte, bucurându-mă de înaintarea noastră rapidă. Tăcerea era tulburată de iureșul apelor despicate de chila puternică, de murmurul velelor neclintite și ridicate pe deplin și de vântul șuierând printre sarturi și mișcarea regulată a motorului. Marea era ușor frământată, arătând acum câte o coamă albă și apoi reluându-și unduirea uniformă. Norii dispăruseră, iar eterul întunecat îmbrățișa nesfârșitul ocean în care constelațiile își căutau, vanitoase, obișnuita oglindă. Viteza noastră nu putea fi mai mică de opt noduri.

Dintr-odată, am auzit un plescăit în mare. Marinarii de cart au pornit în grabă către marginea vasului, strigând că cineva căzuse peste bord.

– N-a fost de pe punte, zise cârmaciul. Ceva a căzut din cabina de la pupa.

Se auzi ca un ecou cum cineva strigă să fie lăsată barca la apă. M-am repezit în cabina surorii mele. Era goală.

Cu pânzele înapoia traversei şi motorul oprit, vasul rămase fără voie nemişcat până când, după un ceas de căutări, sărmana mea Perdita fu adusă la bord. Dar nici o îngrijire nu putu s-o reînsufleţească, nici un leac nu reuşi să-i facă scumpii ochi să se deschidă şi sângele să curgă din nou din inima ei fără bătaie. Într-o mână ţinea încleştată o bucată de hârtie pe care era scris „La Atena". Spre a se asigura că va fi dusă acolo şi pentru a preveni pierderea irecuperabilă a trupului în largul mării, se legase cu un şal lung în jurul mijlocului şi de stâlpul ferestrei de la cabină. Se scufundase cumva sub chila vasului, iar faptul că era ferită vederii pricinuise întârzierea găsirii sale. Astfel, nefericita fată muri, victimă a nesocotinţei mele. Astfel, mult prea curând, ne părăsi spre a se alătura morţilor şi preferă să împărtăşească mormântul stâncos al lui Raymond în locul priveliştii vii a veselului pământ şi al companiei prietenilor săi iubitori. Astfel, la douăzeci şi nouă de ani murise, după ce se bucurase pentru câţiva ani de fericirea paradisului, primind o lovitură a sorţii pe care sufletul său nerăbdător şi firea ei iubitoare nu putuseră s-o îndure. Privind expresia liniştită ce se aşternuse pe chipul mort, am simţit, în ciuda chinurilor remuşcării, în ciuda regretului ce-mi sfâşia inima, că era mai bine să moară aşa decât să târască după sine ani lungi de durere şi suferinţă de neconsolat. Vremea rea ne împinse către golful Adriaticii, iar cum vasul nostru nu era potrivit să înfrunte o furtună, ne-am adăpostit în portul Ancona. Aici l-am întâlnit pe Georgio Palli, viceamiralul flotei greceşti, un vechi prieten şi apropiat susţinător al lui Raymond. I-am dat în grijă rămăşiţele Perditei pentru a le duce la muntele Hymettus şi pentru a le depune în mormântul de sub piramidă unde se găsea deja Raymond. Toate acestea au fost îndeplinite întocmai. Se odihnea alături de iubitul ei. Pe piatra de mormânt au fost înscrise alături numele lui Raymond şi al Perditei.

Am hotărât să ne urmăm călătoria către Anglia pe uscat. Inima mea era chinuită de regrete şi remuşcări. Ideea că Raymond plecase pentru totdeauna, că numele său, amestecat pe vecie cu trecutul, trebuia şters din tot ceea ce ţinea de aşteptările viitorului, mă copleşi încetul cu încetul. Întotdeauna îi admirasem virtuţile, nobilele sale aspiraţii, grandioasele idei despre gloria şi măreţia ambiţiei sale, lipsa desăvârşită a pasiunilor de rând, tăria şi îndrăzneala lui. În Grecia învăţasem să-l iubesc, tocmai nestatornicia şi dăruirea sa înaintea impulsurilor superstiţioase mă făcuseră să mă ataşez de el îndoit; poate fusese slăbiciune, dar era complet opusă faţă de orice lucru degradant şi egoist. Acestor suferinţe năpăstuitoare li se adăuga şi moartea Perditei, pierdută din blestemata mea îndărătnicie şi trufie. Omul acesta drag, singura mea rudă, a cărei viaţă s-a petrecut înaintea ochilor mei din fragedă copilărie şi pe care o văzusem întotdeauna drept un model de integritate, devotament şi iubire adevărată, pentru tot ceea ce înseamnă înzestrările proprii naturii femeieşti şi pe care am văzut-o drept ultima victimă a iubirii nemăsurate, a iubirii prea neabătute faţă de ceea ce e pieritor şi pierdut, ea, în floarea frumuseţii şi vieţii sale, aruncase cât colo percepţia plăcută a lumii înşelătoare pentru nefiinţa mormântului şi o lăsase pe sărmana Clara orfană de-a binelea. Am ascuns acestui copil scump că moartea mamei sale se petrecuse din voinţa sa şi am încercat, prin toate mijloacele, să trezesc veselia în spiritul ei lovit de durere.

Una dintre primele mele fapte spre a-mi recăpăta stăpânirea de sine a fost să-mi iau rămas-bun de la mare. Stropii săi plini de ură îmi redeşteptau necontenit sentimentul stârnit de moartea surorii mele, vuietul său era un bocet, în fiecare carenă întunecată ce era aruncată de colo până colo la pieptul său neliniştit îmi închipuiam un catafalc ce i-ar fi dus către moarte pe cei care s-ar fi bizuit în zâmbetele ei necredincioase. Rămas-bun, mare! Vino, Clara mea, stai lângă mine în această corabie a văzduhului ce taie iute şi cu blândeţe seninul de azur şi, cu ondulări dulci, alunecă deasupra curenţilor de aer sau, dacă furtuna îi zdruncină mecanismul fragil, a pământului plin de verdeaţă de dedesubt. Putem coborî să ne adăpostim pe continentul ferm. Aici sus, în tovărăşia păsărilor cu aripi iuţi, plutim prin elementul ce nu ni se împotri-

veşte, cu repeziciune şi fără teamă. Corabia uşoară nu se clatină şi nici nu întâmpină valuri purtătoare de moarte, văzduhul se deschide înaintea provei, iar umbra sferei care-o susţine ne păzeşte împotriva soarelui amiezii. Dedesubt se întind câmpiile Italiei sau vastele unduiri ca de val ale Apeninilor. Rodnicia se odihneşte prin duiumul de văi, iar pădurile încununează crestele. Ţăranii liberi şi fericiţi, netulburaţi de austrieci, adună recolte îmbelşugate în grânare, iar cetăţenii mai rafinaţi cultivă fără teamă îndelung năpăstuitul arbore al ştiinţei în această grădină a lumii. Am fost ridicaţi peste piscurile Alpilor şi, din prăpăstiile lor adânci şi năvalnice, am pătruns în câmpia frumoasei Franţe; după o călătorie prin văzduh de şase zile, am aterizat la Dieppe, unde au fost înfăşurate aripile cu pene şi a fost strânsă sfera de mătase a micii noastre corăbii. O ploaie torenţială făcea acest mod de călătorie incomod acum, prin urmare ne-am îmbarcat pe un pachebot cu aburi şi, după o scurtă trecere, am debarcat la Portsmouth.

Aici se răspândise o istorie stranie. Cu câteva zile înainte, un vas prins de o furtună apăruse în apropierea oraşului: carena părea scorojită şi crăpată, velele ponosite şi întinse într-un fel ce nu amintea de marinărie, sarturile erau încâlcite şi rupte. Plutise în derivă către port şi eşuase pe nisipurile de la intrare. Dimineaţă, vameşii, împreună cu o mulţime de gură-cască, au vizitat-o. Părea să fi sosit cu ea doar un singur om în echipaj. Acesta ajunsese la ţărm şi făcuse câţiva paşi către oraş, iar apoi, învins de boală şi de moartea ce se apropia, căzuse pe plaja neprimitoare. Fusese găsit înţepenit, cu mâinile încleştate şi strânse la piept. Pielea sa, aproape neagră, părul încâlcit şi barba ţepoasă erau semnele unei suferinţe îndelungate. Se şoptea că murise de ciumă. Nimeni nu se aventurase la bordul corăbiei, iar noaptea se vedeau apariţii stranii, păşind pe punte şi atârnând de catarge şi sarturi. În curând se făcu bucăţi, se vedea unde se aflase şi puteai vedea lemnăriile aruncate de valuri. Trupul celui care debarcase fusese îngropat adânc în nisip şi nimeni nu putea spune mai mult decât că vasul fusese construit în America şi că, în urmă cu câteva luni, Fortunata ridicase pânzele din Philadelphia, iar după aceea nu se mai auzise nici o veste despre ea.

CAPITOLUL IV

M-am întors la moşia familiei mele în toamna anului 2092. Inima-mi era de multă vreme alături de ele şi mă topeam de speranţa şi plăcerea revederii lor. Ţinutul în care se aflau părea sălaşul oricărui spirit bun. Fericirea, dragostea şi tihna păşeau pe cărările pădurii şi liniştea atmosfera. După tot tumultul şi durerea pe care le îndurasem în Grecia, căutam să ajung la Windsor la fel cum o pasăre alungată de furtună îşi caută cuibul în care să-şi strângă aripile în linişte.

Cât de lipsiţi de înţelepciune au fost rătăcitorii care şi-au părăsit adăpostul, încălcindu-se în pânza de păianjen a societăţii, pătrunzând în ceea ce oamenii numesc *viaţă* – acel labirint de răutăţi, în maşinaţia aceea de tortură reciprocă. Pentru a trăi, potrivit acestui sens al cuvântului, nu trebuie doar să observăm şi să învăţăm, mai trebuie să şi simţim, nu trebuie să fim doar spectatori ai faptelor, trebuie să înfăptuim, nu trebuie să descriem, ci să fim subiectul descrierilor. Întristările adânci trebuie să fi fost prizoniere cândva în piepturile noastre, înşelăciunea pesemne că ne-a aşteptat, vicleanul trebuie să ne fi înşelat, dezgustătoarea îndoială şi speranţa deşartă pesemne că ne-au stricat zilele, râsul şi bucuria, ce fac să tresară sufletul de încântare, trebuie să ne fi luat în stăpânire cândva. Cine ştie ce e *viaţa* ar urma oare acest soi febril de existenţă? Eu am trăit. Am petrecut zile şi nopţi de sărbătoare, m-am alăturat unor speranţe cutezătoare şi m-am bucurat la izbândă; acum, o să închid uşa lumii şi voi ridica un zid înalt să mă ţină departe de scena tulburată ce se joacă între hotarele sale. Să trăim unii pentru ceilalţi şi pentru fericire, să căutăm liniştea în scumpul nostru cămin, pe lângă susurul izvoarelor şi unduirea graţioasă a arborilor, pe lângă veşmântul minunat al pământului şi spectacolul sublim al cerurilor. Să părăsim *viaţa* spre a putea trăi.

Idris era cât se poate de mulțumită de hotărârea mea. Vioiciunea ei înnăscută n-avea trebuință de emoții inutile, iar inima ei blândă se bizuia liniștită pe iubirea mea, pe bunăstarea copiilor săi și pe frumusețea naturii din jur. Mândria și ambiția ei fără prihană erau de a rodi zâmbete împrejurul său și de a sprijini fragila existență a fratelui său. În ciuda îngrijirii sale pline de dragoste, sănătatea lui Adrian slăbea vizibil. Plimbările, călăria, ocupațiile obișnuite ale vieții îl copleșeau, nu simțea vreun soi de durere, însă părea să tremure, fiind parcă necontenit în pragul nimicirii. Cu toate acestea, fiindcă își ducea traiul de luni întregi în aceeași stare, nu ne inspira vreo teamă imediată și, deși vorbea despre moarte ca despre un eveniment foarte familiar gândurilor sale, nu înceta să se străduiască să-i facă pe ceilalți fericiți sau să-și cultive uluitoarele puteri ale minții. Iarna trecu, iar primăvara, călăuzită de lunile sale, deșteptă viața în întreaga natură. Pădurea se înveșmânta în verde, viței tineri se înfruptau din iarba abia încolțită, umbrele unduind în vânt ale norilor subțiri goneau pe deasupra lanurilor de porumb, cucul pustnic își repeta chemarea monotonă întregul anotimp, iar privighetoarea, pasărea iubirii și răsfățata luceafărului de seară, umplea pădurile de cântarea ei, în vreme ce Venus zăbovea în lumina caldă a apusului și verdele fraged al arborilor se întindea în blândă odihnă de-a lungul orizontului senin.

Desfătarea se deșteptă în fiecare inimă, desfătarea și bucuria, fiindcă era tihnă în întreaga lume, templul universalului Ianus era închis, iar în acel an n-au mai murit oameni de mâna altor oameni.

– De-ar dura asta măcar douăsprezece luni, zise Adrian, pământul ar deveni un paradis. Puterile omului erau înainte îndreptate spre distrugerea speciei sale, acum au drept țel eliberarea și propășirea sa. Omul nu se poate odihni, iar aspirațiile sale neobosite vor scoate la iveală acum binele în locul răului. Țările binecuvântate din sud vor arunca jugul de fier al sclaviei, sărăcia ne va părăsi și, împreună cu ea, bolile. Ce n-ar putea îndeplini puterile libertății și păcii în acest sălaș al omului?

– Visezi, întotdeauna visezi, Windsor! zise Ryland, vechiul adversar al lui Raymond și candidat la Protectorat la viitoarele alegeri. Fii încredințat că pământul nu este și nici nu va putea deveni vreodată un rai câtă vreme semințele iadului sunt născute din

țărâna sa. Când anotimpurile vor deveni egale, când văzduhul nu va mai naște furtună, când întinderea sa nu va mai fi răspunzătoare pentru molime și secete, atunci bolile vor înceta; când pasiunile omului vor fi moarte, atunci sărăcia va pieri. Când dragostea nu va mai fi de-o seamă cu ura, atunci va exista frăție, dar suntem foarte departe de starea aceea acum.

– Nu atât de departe pe cât ai crede, constată un mărunt și bătrân astronom, pe numele său Merrival. Polii se deplasează încet, dar sigur, iar peste o sută de ani...

– Ne vom găsi cu toții sub pământ, zise Ryland.

– Polul pământului va coincide cu polul eclipticei, continuă astronomul. Va începe o primăvară universală, iar pământul va deveni un paradis.

– Iar noi, firește, ne vom bucura de beneficiile acestei schimbări, zise Ryland disprețuitor.

– Avem știri stranii aici, am constatat eu.

Țineam gazeta în mână și, ca de obicei, am trecut la știrile din Grecia. Se pare că nimicirea totală a Constantinopolului și presupunerea că iarna a curățat aerul orașului căzut au dat curaj grecilor să viziteze locul și să înceapă să-l reclădească. Dar ni se spune că blestemul lui Dumnezeu se abătuse asupra acelui loc, fiindcă toți cei care s-au aventurat între zidurile sale au fost atinși de ciumă, că această molimă se răspândise în Tracia și Macedonia, iar acum, temându-se de virulența infecției din timpul arșițelor ce vor veni, se pusese o barieră la hotarele Tesaliei și se instituise o carantină strictă.

Veștile acestea ne-au îndepărtat de la perspectiva paradisului, ce avea să fie scos la iveală după o sută de mii de ani, și ne-au făcut atenți la durerea și suferința ce existau acum pe pământ. Am vorbit despre ravagiile făcute de ciumă anul trecut în fiecare colțișor al lumii și despre consecințele îngrozitoare ale unei reveniri. Am discutat despre cele mai bune măsuri pentru prevenirea infecției și pentru menținerea sănătății și a bunului mers al treburilor într-un oraș mare care ar fi afectat astfel: Londra, de pildă. Merrival nu ni se alătură în această conversație, ci, apropiindu-se de Idris, începu s-o asigure că perspectiva plină de bucurie a unui paradis terestru după o sută de mii de ani era umbrită, în opinia lui, de știința că, după o anumită perioadă de timp, ar putea să vină iadul

sau purgatoriul pe pământ, când ecliptica și ecuatorul se vor afla în unghiurile potrivite. Ceata noastră se risipi în cele din urmă.

– În dimineața asta cu toții visăm, zise Ryland. E la fel de înțelept să discuți despre posibilitatea apariției ciumei în metropola noastră bine guvernată cum e să calculezi secolele care trebuie să se scurgă până vom putea să cultivăm ananas aici, în câmp.

Cu toate că părea absurd să faci socoteli asupra sosirii ciumei în Londra, nu puteam să nu reflectez, fără nemăsurată durere, asupra pustiirii pe care acest rău o abătea asupra Greciei. Cei mai mulți dintre englezi vorbeau despre Tracia și Macedonia de parcă ar fi fost vreun teritoriu de pe Lună, care, necunoscut lor, nu le trezea nici un soi de idee clară sau vreun interes cât de mic. Eu călcasem pe pământul acela. Chipurile multora dintre locuitori îmi erau familiare, în orașe, pe câmpii, dealuri și în defileurile acestor ținuturi mă bucurasem de desfătări de nedescris când călătorisem cu un an înainte prin acele locuri. Câte un sat romantic, câte o căsuță sau vreun sălaș mai elegant din locurile acelea, locuite de oameni minunați și buni, îmi răsăreau înaintea priveliștii ce-mi apărea în minte; o întrebare mă chinuia: ciuma a ajuns oare și acolo? Același monstru invincibil ce plutise deasupra Constantinopolului și îl devorase, demonul acela mai crud decât furtuna, mai neîmblânzit decât focul este, din nefericire, dezlănțuit în țara aceea minunată, așa că gândurile nu-mi dădeau pace.

Situația politică a Angliei deveni agitată pe măsură ce se apropia data alegerii noului Protector. Evenimentul trezea cu atât mai mult interes cu cât se știa că, dacă avea să fie ales candidatul popular (Ryland), problema abolirii rangului ereditar și alte rămășițe feudale aveau să fie supuse atenției Parlamentului. Nu se rostise nici măcar o vorbă în timpul actualei sesiuni despre oricare dintre aceste subiecte. Totul avea să depindă de alegerea unui Protector și de alegerile din anul următor. Cu toate acestea, chiar liniștea aceasta era groaznică, prea mare se dovedeau însemnătatea acordată chestiunii, teama oricăruia dintre partide să se hazardeze să pornească într-un atac prost chibzuit și așteptarea unor dispute furioase.

Însă, cu toate că St. Stephen nu răsuna de glasul care umplea fiecare inimă, gazetele erau pline doar cu asta, iar conversațiile private, oricât de departe ar fi început, îndată se îndreptau către

acest punct central, în vreme ce glasurile deveneau şoapte şi scaunele se trăgeau mai aproape. Nobilii nu ezitau să-şi exprime teama, iar cealaltă parte se străduia să nu-i dea prea multă importanţă problemei.

– Ruşine să-i fie, ruşine ţării, zise Ryland, ce pune atât de multă greutate pe vorbe şi mărunţişuri, e o problemă iscată pentru nimic, e la fel ca aceea despre vopsitul pereţilor trăsurilor şi despre broderiile de pe veşmintele lacheilor.

Totuşi, putea Anglia să se lepede de podoabele sale de lord şi să se mulţumească cu stilul democratic al Americii? Oare mândria rădăcinilor, spiritul de patrician, bunăvoinţa blândă şi preocupările rafinate, splendidele atribute ale rangului, toate acestea aveau să fie îndepărtate definitiv dintre noi? Ni se spuse că nu va fi cazul, că eram, din fire, un popor poetic, o naţiune uşor de înşelat prin cuvinte, gata să orânduiască norii în toată splendoarea şi să dăruiască cinste ţărânii. Nu reuşiserăm să ne pierdem spiritul niciodată şi tocmai pentru a răspândi spiritul concentrat al naşterii sale a fost înaintată noua lege. Am fost încredinţaţi că, în cazul în care numele şi titlurile unui englez erau singurul semn de nobilitate, trebuia să fim cu toţii nobili, că nici un om, născut sub steagul englez, nu avea să-l simtă pe un altul superior în rang, iar bunăvoinţa şi rafinamentul aveau să devină dreptul câştigat prin naştere al tuturor compatrioţilor noştri. Să nu facem Anglia de ruşine într-o măsură atât de mare încât să-şi închipuie că poate avea noblețea adevărată a naturii fără nobili care să poarte dovada în înfăţişarea lor, a celor care au fost crescuţi aşa din faşă deasupra restului semenilor, pentru că sunt mai buni decât toţi ceilalţi. În mijlocul unei rase de oameni independenţi, generoşi şi bine educaţi, într-o ţară unde imaginaţia e împărătească peste minţile oamenilor, nu trebuie să persiste nici o teamă că am putea să ne dorim o succesiune necontenită de nobili şi lorzi. Cu toate acestea, partidul acela cu greu putea fi considerat o minoritate în regatul care proslăvea podoaba columnei, capitala corintică a unei societăţi rafinate. Apelau la prejudicii nenumărate, la vechi ataşamente şi tinere speranţe, la aşteptările miilor care, într-o bună zi, ar fi putut să devină baroni. Au înălţat drept sperietoare pentru ciori spectrul a tot ceea ce era sordid, mecanic şi simplu în cercurile negustoreşti.

Ciuma ajunsese la Atena. Sute de rezidenți englezi se întorseseră în țara lor. Atenienii pe care Raymond îi iubise atât de mult, poporul acela liber și nobil din cel mai divin oraș al Greciei a căzut ca porumbul copt înaintea secerii nemiloase a vrăjmașului. Locurile plăcute acum erau pustii, templele și palatele se transformaseră în morminte, puterile sale, plecate înaintea celor mai înalte idealuri ale ambiției omenești, erau acum silite să se îndrepte către un singur punct, paza împotriva nenumăratelor săgeți ale ciumei.

În orice alt moment, dezastrul acesta ne-ar fi stârnit o compasiune cât se poate de mare, dar acum totul trecuse, iar fiecare minte era cuprinsă de disputele ce aveau să vină. Nu la fel stăteau lucrurile și în cazul meu, iar chestiunea rangurilor și drepturilor își pierdea toată însemnătatea în ochii mei când îmi închipuiam scena Atenei cuprinse de suferință. Auzeam cum unora le murea singurul copil, despre moartea soțiilor și a celor mai devotați bărbați, despre ruperea unor legături răsucite chiar din țesătura inimii, despre prieteni ce pierduseră prieteni și despre mame tinere ce-și jeleau primul născut, iar aceste fapte mișcătoare până la lacrimi erau grupate și zugrăvite în mintea mea de cunoașterea oamenilor, de stima și afecțiunea pe care le simțeam față de cei aflați în suferință. Erau admiratorii, prietenii, camarazii de arme ai lui Raymond, familiile care o întâmpinaseră cu drag pe Perdita în Grecia și care plânseseră alături de ea pierderea stăpânului ce fusese secerat și plecase să sălășluiască cu ei în mormânt fără deosebire.

Ciuma de la Atena fusese precedată și pricinuită de contagiunea dinspre Orient, iar scenele de haos și moarte au continuat să se desfășoare acolo, la o scară de o mărime înspăimântătoare. Nădejdea că răspândirea din anul acesta avea să se dovedească și ultima ridica moralul negustorilor care aveau legături cu aceste ținuturi, însă locuitorii fuseseră aduși la disperare sau la o resemnare care, izvorâtă din fanatism, își asumase aceeași nuanță întunecată. America primise și ea molima și, fie că era febră galbenă ori ciumă, epidemia era înzestrată cu o virulență nemaiîntâlnită până atunci. Prăpădul nu se limita doar la orașe, ci se răspândise în întreaga țară, vânătorul murea în pădure, țăranii pe câmpurile de porumb, iar pescarul, în apele sale natale.

O stranie istorie ne-a fost adusă dinspre Orient, şi i-am fi dat puţină crezare dacă n-ar fi fost întărită de o mulţime de martori, din felurite părţi ale lumii. În ziua de douăzeci şi unu iunie, se zice că, înaintea prânzului cam cu un ceas, a apărut un soare negru, o sferă de mărimea acelui astru, dar întunecată, conturată, o sferă ale cărei raze erau umbre şi care a urcat dinspre apus. Aproape într-un ceas, atinse zenitul şi eclipsă strălucitorul părinte al zilei. Noaptea căzu asupra fiecărei ţări, noapte dintr-odată, fără rază, deplină. Stelele au ieşit, aruncându-şi licăririle fără spor asupra pământului văduvit de lumină. Însă de îndată ce sfera întunecată trecu peste soare, zăbovi în jos către partea de răsărit a cerului. Pe măsură ce cobora, razele sale întunecate s-au încrucişat cu cele strălucitoare ale soarelui, umbrindu-le ori schimonosindu-le. Umbrele lucrurilor luau forme stranii şi înfiorătoare. Animalele sălbatice din păduri se înspăimântau de formele necunoscute ce apăreau pe pământ. Au fugit care încotro, iar cetăţenii erau plini de o groază şi mai mare din pricina frământării că „leii ar năvăli pe străzi"[1]; păsările, vulturii cu aripile lor puternice, dintr-odată au orbit, au căzut în pieţe, în vreme ce bufniţele şi liliecii se iviră întâmpinând noaptea sosită mai devreme. Treptat, obiectul spaimei se scufundă după orizont şi până în ultima clipă aruncă în sus raze de umbră în soarele altminteri plin de raze. Astfel suna povestea ce ne fusese trimisă din Asia, din extremitatea de răsărit a Europei şi din Africa, departe către apus, de pe Coasta de Aur. Fie că această poveste era sau nu adevărată, efectele erau limpezi. De-a lungul Asiei, de pe malurile Nilului la ţărmurile Caspicii, din Hellespont tocmai până în Marea Oman se răspândise dintr-odată panica. Bărbaţii umpleau moscheile, femeile, acoperite cu văluri, au dat fuga la morminte cu ofrande pentru morţi spre paza celor vii. Ciuma a fost uitată din pricina acestei temeri noi pe care o răspândise soarele întunecat şi, cu toate că morţii se înmulţeau, iar străzile din Ispahan, Pekin şi Delhi erau presărate cu trupuri lovite, oamenii treceau mai departe, uitându-se lung către cerul ameninţător, neluând în seamă moartea de sub picioarele lor. Creştinii s-au îndreptat către bisericile lor, iar fecioarele creştine, chiar de sărbătoarea

1. William Shakespeare, *Antoniu şi Cleopatra*, traducere de Leon Leviţchi, în *Opere*, vol. 7, Editura Univers, Bucureşti, 1988, p. 457.

trandafirilor, se înveşmântau în alb, cu văluri strălucitoare, căutau, în lungi procesiuni, locurile sacre ale religiei lor, umplând aerul cu imnurile lor, în vreme ce, din când în când, de pe buzele câte unei sărmane bocitoare din mulţime un glas izbucnea tânguitor, iar ceilalţi îşi ridicau privirile, închipuindu-şi că vor putea zări fâlfâitul aripilor de îngeri care treceau pe deasupra pământului, deplângând dezastrele ce aveau să se coboare asupra omului.

În clima însorită a Persiei, în oraşele înghesuite ale Chinei, în sânul crângurilor parfumate ale Caşmirului şi de-a lungul ţărmurilor sudice ale Mediteranei se petreceau astfel de scene. Chiar şi în Grecia povestea despre soarele întunericului sporise temerile şi deznădejdea mulţimii muribunde. Noi, în insula noastră învăluită de nori, eram departe, feriţi de pericol şi singura împrejurare care îl putea aduce în vreun fel acasă la noi era sosirea zilnică a vaselor dinspre răsărit înţesate de emigranţi, majoritatea englezi, fiindcă musulmanii, cu toate că frica de moarte se răspândise adânc printre ei, încă se mai ţineau unii de ceilalţi, astfel încât, dacă ar fi fost să moară (şi dacă aşa se întâmpla, moartea putea să dea peste ei la fel de uşor pe marea cea lipsită de adăpost sau în îndepărtata Anglie, la fel ca în Persia), osemintele lor puteau să se odihnească în pământul sfinţit de relicvele drept-credincioşilor. Mecca nu mai fusese niciodată atât de înţesată de pelerini, iar arabii încetaseră a mai tâlhări caravanele şi, smeriţi şi fără de arme, se alăturau procesiunii, rugându-se la Mahomed să îndepărteze ciuma de corturile şi deşerturile lor.

Nu pot să descriu bucuria necuprinsă cu care m-am întors de la luptele politice acasă şi de la răutăţile fizice ale ţărilor îndepărtate la scumpa mea casă, la sălaşul ales al bunătăţii şi iubirii, la linişte şi la schimbul oricărui sentiment sacru. Dacă n-aş fi părăsit niciodată Windsorul, aceste emoţii n-ar fi fost atât de intense, dar în Grecia căzusem pradă fricii şi schimbării deplorabile; în Grecia, după o perioadă de nelinişte şi întristare, văzusem cum pier doi oameni ale căror nume erau simbolurile măreţiei şi virtuţii. Însă astfel de nenorociri nu puteau tulbura cercul domestic ce-mi mai rămăsese, în vreme ce, retraşi în iubita noastră pădure, ne petreceam vieţile în tihnă. Într-adevăr, puţine schimbări adusese aici trecerea anilor, iar timpul, precum îi este obiceiul, întipărise urmele mortalităţii asupra

plăcerilor şi aşteptărilor noastre. Idris, cea mai iubitoare soţie, soră şi prietenă, era o mamă blândă şi iubitoare. Sentimentul acesta nu era pentru ea, precum era pentru altele, o distracţie, era o pasiune. Avusesem trei copii, unul dintre ei, al doilea ca vârstă, murise când eram în Grecia. Lucrul acesta zdrobise triumfătoarele şi înălţătoarele emoţii ale maternităţii cu durere şi teamă. Înaintea acestui eveniment, micile făpturi ce izvorâseră din pântecele său, tinerii moştenitori ai vieţii sale trecătoare, păreau să aibă o legătură de nezdruncinat cu viaţa, acum se temea că nemiloasa distrugătoare ar putea să-i smulgă odoarele rămase la fel cum îl răpise pe fratele lor. Cea mai măruntă boală îi pricinuia spasme de spaimă, se simţea îngrozitor dacă ar fi lipsit câtuşi de puţin de lângă ei, întreaga comoară a fericirii o adunase în făpturile lor fragile şi era necontenit la pândă, ca nu cumva hoaţa cea perfidă să nu-i răpească, aşa cum făcuse înainte, nestematele de preţ. Din fericire, avea puţine motive de teamă. Alfred, care avea acum nouă ani, era un micuţ vajnic şi curajos, cu fruntea luminoasă, cu ochi cuminţi şi blânzi, dar cu o fire independentă. Cel mai mic copil al nostru era încă fraged, însă obrazul său pufos era presărat cu trandafirii sănătăţii, iar vioiciunea neostenită ne umplea încăperile cu râsete nevinovate.

Clara depăşise vârsta care, din pricina mutei sale neştiinţe, era pricina temerilor lui Idris. Clara îi era dragă, ne era dragă tuturor. Era atât de multă inteligenţă combinată cu inocenţă, sensibilitate cu răbdare şi seriozitate cu o desăvârşită bună-dispoziţie, o frumuseţe atât de sublimă, alăturată unei simplităţi atât de fermecătoare, încât atârna ca o perlă pe altarul posesiunilor noastre, o comoară de minunăţie şi desăvârşire.

La începutul iernii, Alfred al nostru, având nouă ani, plecă pentru prima dată la şcoală, la Eton. Acesta îi părea a fi primul pas către maturitate şi era peste măsură de bucuros. Împreunarea învăţăturii cu distracţia scotea la lumină cele mai frumoase laturi ale caracterului său, perseverenţa neclintită, generozitatea şi o fermitate bine stăpânită. Ce emoţii adânci şi sfinte se nasc în pieptul unui tată când e încredinţat pentru prima dată că dragostea faţă de copilul său nu e doar un simplu instinct, ci e dăruită meritat şi că alţii, mai puţin asemănători, îi împărtăşesc laudele! A fost cea mai de seamă fericire pentru Idris şi pentru mine să descoperim că

sinceritatea pe care o mărturisea fruntea înaltă a lui Alfred, inteligența din ochii săi, sensibilitatea stăpânită din ton nu erau năluciri, ci semne ale înzestrărilor și virtuților ce aveau să crească „când el crește și așa-i dusă"[1]. Acesta este momentul în care ia sfârșit iubirea unei fiare pentru puiul său și începe adevărata afecțiune a părintelui ca om. Nu mai privim această scumpă parte din noi înșine ca pe o plantă gingașă pe care trebuie s-o ocrotim ori ca pe o jucărie pentru ceasurile de plictis. Construim acum pe seama facultăților sale intelectuale, ne întemeiem speranțele pe înclinațiile sale morale. Slăbiciunea sa încă mai dă neliniște acestui sentiment, ignoranța îi împiedică intimitatea deplină, însă începem să respectăm viitorul bărbat și să ne străduim să-i asigurăm considerația, întocmai ca și cum ar fi egalul nostru. Ce ar putea un părinte să aibă mai aproape de inimă decât o părere bună despre copilul său? În toate relațiile noastre cu el, cinstea noastră trebuie să fie neștirbită, integritatea relațiilor, nepătată. Poate soarta și împrejurările, când el va ajunge la maturitate, ne vor despărți pentru totdeauna, însă drept scut în calea primejdiei, drept consolare în vremuri de restriște, fie ca arzătoarea tinerețe să păstreze întotdeauna alături, de-a lungul asprei cărări a vieții, iubirea și cinstea pentru părinții săi.

Locuisem în apropiere de Eton atât de multă vreme, că locuitorii săi tineri ne erau bine cunoscuți. Mulți dintre ei fuseseră tovarășii de joacă ai lui Alfred înainte să-i devină camarazi de învățătură. Acum priveam tinerească adunare cu un interes de două ori mai mare. Observam diferența de caracter dintre băieți și ne străduiam să citim viitorul bărbat în băiețandrul de acum. Nu e nimic mai minunat la care inima să tânjească mai mult decât un băiat cu cugetul liber, blând, îndrăzneț și generos. Câțiva dintre etonieni aveau aceste trăsături, toți se distingeau printr-un sentiment de onoare și spirit de întreprinzător. La unii, pe măsură ce se îndreptau către maturitate, lucrul acesta degenera în îngâmfare, însă cei mai tineri, băieți ceva mai mari decât al nostru, ieșeau în evidență prin purtările galante și dulci.

Aici se aflau viitorii guvernanți ai Angliei, oamenii care vor merge mai departe atunci când ardoarea noastră avea să se răcească

1. Alexander Pope, „Eseu despre om", în *Eseu despre om și alte versuri*, traducere de Ioana Sasu-Bola, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2009, p. 61.

şi planurile ne vor fi fost duse la bun sfârşit ori distruse pe vecie, când, după ce drama noastră se va încheia, noi, dezveliţi de veşmintele momentului, le vom îmbrăca pe cele ale vârstei sau pe cel al morţii ce ne face pe toţi de-o seamă; aici se aflau făpturile care aveau să ducă mai departe uriaşa maşinărie a societăţii, aici se găseau iubiţii, soţii, taţii, aici se aflau moşierul, politicianul, soldatul. Unii îşi închipuiau că erau deja pregătiţi să urce pe scenă, nerăbdători să se amestece cu personajele vieţii active. N-avea să dureze mult până să devin precum unul dintre aceşti aspiranţi fără barbă, iar când băiatul meu va ajunge în locul unde mă aflu acum, eu voi fi un bătrân şubred şi zbârcit, cu părul albit. Stranie orânduire! Enigma Sfinxului, cea mai izbitoare! Aceea că omul rămâne, în vreme ce noi, ca indivizi, ne petrecem. Astfel este, ca să împrumut cuvintele unui scriitor elocvent şi filosofic, modul existenţei hotărât pentru un trup permanent alcătuit din părţi trecătoare; modul în care, prin dispunerea unei uimitoare înţelepciuni, contopind laolaltă marea şi misterioasa încorporare a rasei umane, întregul, la un anumit moment dat, nu e niciodată bătrân sau de vârstă mijlocie sau tânăr, ci, într-o stare de constanţă de neschimbat, merge mai departe pe cursul felurit al degradării necontenite, al căderii, reînnoirii şi evoluţiei.

De bunăvoie îţi dau locul meu ţie, dragul meu Alfred! Păşeşte înainte, rod al iubirii gingaşe, copilul speranţelor noastre, păşeşte înainte precum un soldat pe drumul pe care eu am fost pionier! Eu îţi voi face loc. Deja m-am lepădat de lipsa de griji a copilăriei, fruntea fără adâncituri şi pasul săltăreţ al primilor ani care să te poată împodobi pe tine. Păşeşte înainte, iar eu mă voi despuia şi mai mult în folosul tău. Timpul mă va lipsi de darurile maturităţii, îmi va fura scânteia din ochi şi sprinteneala din mădulare, va fura cea mai bună parte din viaţă, aşteptarea plină de nerăbdare şi dragostea plină de pasiune şi le va revărsa îndoit asupra capului tău drag. Păşeşte înainte! Foloseşte-te de dar, tu şi camarazii tăi, iar în drama în care eşti pe cale să joci, să nu-i faci de ruşine pe cei care te-au învăţat să intri pe scenă şi să rosteşti cum se cuvine rolurile ce ţi s-au încredinţat! Fie ca progresul tău să fie neîntrerupt şi sigur, născut în primăvara speranţelor omeneşti, fie ca tu să poţi ajunge până la vara pe care să n-o urmeze iarna niciodată!

CAPITOLUL V

O oarecare tulburare cu siguranţă se strecurase în cursul elementelor, distrugându-le influenţa binefăcătoare. Vântul, prinţul aerului, vuia în regatul său, biciuind marea furios şi supunând rebelul pământ unui soi de ascultare.

> *Căci le trimite Cronidul izbeliţte crudă din ceruri,*
> *Foamete, ciumă, norodul întreg istovit se sfârşeşte,*
> *Le nimiceşte adesea armata ori zidul dărâmă,*
> *Sau le scufundă în mare, acestora, flota, Cronidul.*[1]

Puterea lor ucigaşă zgudui ţările înfloritoare din sud şi, în timpul iernii, chiar şi noi, în adăpostul nordic, am început să ne cutremurăm sub efectele lor potrivnice. E nedreaptă fabula ce dă întâietate soarelui asupra vântului. Cine n-a văzut pământul plin de lumină, atmosfera înmiresmată şi natura scăldată de soare devenind întunecate, reci şi neprimitoare când vântul adormit se deşteaptă dinspre răsărit? Ori când norii cenuşii învăluie gros cerul, în vreme ce hambarele nesecate ale ploii se revarsă până când pământul întunecat, refuzând să mai înghită preaplinul umezelii, le strânge în bălţi pe întinderea sa, când făclia zilei pare, ca un meteor, să se fi stins. Şi cine n-a văzut înălţându-se vântul din nord ce risipeşte norii, cum apar fâşii albastre şi în curând o deschizătură în aburii din ochii vântului prin care străluceşte azurul luminos? Norii se subţiază, se alcătuieşte o boltă ce se va ridica necontenit până când, bolta cerească fiind dezvăluită, soarele îşi va revărsa razele, reînsufleţite şi hrănite de briză.

1. Hesiod, *Munci şi zile.*

Cât de viguros eşti tu, o, vântule, să fii înscăunat mai presus de toţi ceilalţi vicari ai puterii naturii, fie că apari distrugător dinspre răsărit sau plin de roadele vieţii simple dinspre apus, ţie norii ţi se supun, soarele îţi dă ascultare, iar oceanul nemărginit ţi-e sclav! Tu baţi pe deasupra pământului, iar stejarii, crescuţi de secole, se supun toporului tău nevăzut, troienele de zăpadă sunt risipite pe culmile Alpilor, iar avalanşele răsună precum tunetul în jos, pe văile lor. Tu ţii cheile îngheţului şi poţi mai întâi prinde în lanţuri şi apoi elibera pâraiele, sub blânda ta domnie mugurii şi frunzele se nasc, înfloresc îngrijiţi de tine.

Atunci de ce urli, o, vântule? Zi şi noapte, vreme de patru luni îndelungate vuietele tale n-au încetat: ţărmurile mării sunt presărate cu epave, întinderea ce întâmpină corăbiile a devenit de netrecut, pământul şi-a lepădat frumuseţea ascultându-ţi porunca, firavul balon nu mai îndrăzneşte să călătorească în văzduhul frământat, slujitorii tăi, norii, potopesc pământul cu ploaie, râurile îşi părăsesc malurile, torentul sălbatic sfâşie cărarea de munte, câmpiile şi pădurile şi vâlcelele înverzite sunt despuiate de frumuseţea lor, chiar şi oraşele ne sunt nimicite de tine. Vai, ce se va alege de noi? Părea că valurile uriaşe ale oceanului şi braţele lungi ale mării erau pe cale să smulgă adânc înrădăcinata insulă din miezul său şi s-o arunce ca pe o ruină şi o epavă pe întinderile Atlanticului.

Ce suntem noi, locuitorii acestui glob, neînsemnaţi printre cei mulţi ce populează spaţiul nesfârşit? Minţile noastre cuprind infinitul, mecanismul vizibil al existenţei noastre este supus simplei întâmplări. Zi de zi suntem siliţi să credem acest lucru. El, cel pe care o zgârietură l-a destrămat, cel ce dispare din viaţa vizibilă sub influenţa forţei ostile ce lucrează împrejurul nostru, avea aceleaşi puteri ca şi mine – şi eu sunt supus aceloraşi legi. Înaintea tuturor acestora ne numim suverani ai creaţiei, mânuitori ai elementelor, stăpâni ai vieţii şi ai morţii, iar drept pretext pentru această aroganţă pretindem că, deşi simplul individ este distrus, omul continuă pentru totdeauna.

Astfel, pierzându-ne identitatea, aceea de care suntem mai cu seamă conştienţi, ne lăudăm cu continuitatea speciei noastre şi învăţăm să privim moartea fără groază. Dar când orice naţiune întreagă devine victima puterilor distructive a factorilor exteriori,

atunci, într-adevăr, omul se micşorează până devine insignifiant, îşi simte stăpânirea asupra vieţii nesigură, moştenirea sa pe pământ pierdută.

Îmi amintesc că, după ce-am fost martor la efectele nimicitoare ale unui incendiu, nu mai puteam privi nici măcar unul mărunt închis într-o sobă fără un sentiment de teamă. Flăcările ce creşteau se încolăciseră în jurul clădirii care a căzut şi a fost nimicită. S-au strecurat în substanţele din jurul lor, iar impedimentele ce le stăvileau înaintarea au cedat la atingere. Am putea oare lua părţi întregi ale acestei puteri şi să nu ne supunem funcţionării sale? Am putea îmblânzi un pui al bestiei sălbatice şi să nu ne temem de creşterea şi maturitatea sa?

Astfel începusem să simţim cu privire la moartea cea cu multe chipuri lăsată slobodă în ţinuturile alese ale aşezării noastre şi, mai presus de toate, cu privire la ciumă. Ne temeam de vara ce avea să vină. Naţiunile învecinate cu ţările deja infectate începură să întocmească planuri serioase spre a nu lăsa să pătrundă vrăjmaşul. Noi, un neam de negustori, eram siliţi să luăm în seamă astfel de planuri, iar problema contaminării devenea subiect de dezbateri aprinse.

Că ciuma nu era ceea ce s-ar fi numit în mod obişnuit contagioasă, precum scarlatina ori variola cea dispărută, se dovedise. Se numea epidemie. Însă cea mai de seamă întrebare rămânea încă nerezolvată şi privea modul în care epidemia era generată şi în care se răspândea. Dacă infecţia depindea de aer, atunci aerul era supus infecţiei. De pildă, febra tifoidă fusese adusă de nave într-un singur oraş cu port maritim, cu toate acestea chiar oamenii care o aduseseră acolo n-au reuşit s-o transmită într-un oraş cu o aşezare mai norocoasă. Dar cum vom face să judecăm aerul şi să deducem că, într-un astfel de oraş, ciuma se va stinge, nerodoitare, iar în altul natura îi va oferi o recoltă îmbelşugată? În acelaşi fel, oamenii pot scăpa de nouăzeci şi nouă de ori şi pot primi lovitura de moarte a suta oară, fiindcă trupurile sunt uneori într-o stare în care resping infecţia, iar altele sunt însetate să o absoarbă. Aceste reflecţii i-au determinat pe legislatorii noştri să se abţină înainte de a putea decide ce legi să fie aprobate. Răul avea o răspândire atât de largă, era atât de violent şi de incurabil încât nici

un soi de îngrijire, nici o preîntâmpinare nu putea fi considerată ca fiind de prisos, ceea ce dădea o şansă în plus refugiului nostru.

Acestea erau chestiuni care ţineau de prudenţă, dar nu exista o necesitate imediată pentru o prudenţă serioasă. Anglia era încă în siguranţă, Germania, Italia şi Spania erau la mijloc, ca ziduri impenetrabile deocamdată, între noi şi ciumă. Vasele noastre erau la mila vânturilor şi valurilor, precum Gulliver fusese jucăria celor din Brobdingnag, dar noi, în trainicul nostru cămin, nu aveam viaţa pusă în primejdie din pricina acestor izbucniri ale naturii. Nu ne puteam teme şi nici n-o făceam. Cu toate acestea un sentiment de uimire, un sentiment de mirare ce-ţi tăia răsuflarea, o senzaţie de degradare a umanităţii pătrunsese în fiecare inimă. Natura, mama şi prietena noastră, îşi întorsese către noi fruntea ameninţătoare. Ne arăta limpede că, deşi ne îngăduia să-i punem legi şi să-i supunem puterile văzute, dacă împingea înainte şi un singur deget, trebuia să ne cutremurăm. Putea să ia globul nostru, presărat cu munţi, înconjurat de atmosferă, cuprinzând condiţiile existenţei noastre şi tot ceea ce mintea omenească putea plăsmui sau puterile sale puteau îndeplini, ar fi putut să ia mingea în mâna ei şi s-o arunce în spaţiul unde viaţa ar fi fost absorbită, iar omenirea, cu toate strădaniile sale, ar fi fost nimicită pentru totdeauna.

Speculaţiile erau îmbelşugate între noi, dar ne vedeam de ocupaţiile zilnice cu aceeaşi râvnă şi a planurilor noastre, a căror îndeplinire cerea scurgerea multor ani. Nici o voce nu se auzea să ne oprească! Când necazurile din străinătate au ajuns să fie resimţite până la noi pe căile comerciale, ne-am pornit să căutăm soluţii. Se adunau contribuţii pentru emigranţi şi pentru negustorii care dădeau faliment din pricina prăbuşirii comerţului. Spiritul englez se trezi pe deplin la activitate şi, aşa cum făcuse întotdeauna, se pregăti să înfrunte răul şi să se aşeze în calea străpungerii pe care natura lovită de molimă, din pricina haosului şi a morţii, o îndurase în hotarele şi în ţărmurile care până acum o ţinuseră la distanţă.

La începutul verii am început să simţim că răul ce se petrecuse în ţările îndepărtate era mai mare decât bănuisem la început. Quito fusese distrus de un cutremur. Mexicul fusese pustiit de efectele împreunate ale vijeliei, ciumei şi foametei. Gloatele de

emigranți năpădiseră vestul Europei, iar insula noastră devenise refugiul miilor de oameni. Între timp, Ryland fusese ales Protector. Căutase funcția asta cu râvnă, în ideea de a-și îndrepta toate puterile către suprimarea claselor privilegiate ale comunității noastre. Măsurile i-au fost zădărnicite, iar planurile întrerupte de această nouă stare a lucrurilor. Mulți dintre străini erau cât se poate de nevoiași, iar numărul lor tot mai mare în cele din urmă împiedică recurgerea la modurile obișnuire de ajutor. Comerțul fusese oprit din pricina încetării schimburilor obișnuite de mărfuri dintre noi, America, India, Egipt și Grecia. O ruptură bruscă se produsese în rutina vieților noastre. În zadar Protectorul și partizanii săi încercaseră să ascundă acest adevăr, în zadar, zi după zi, stabilise o dată de discutare a noilor legi privind rangul ereditar și privilegiile, în zadar se străduise să înfățișeze răul drept parțial și trecător. Aceste nenorociri își făcuseră cămin în atât de multe inimi și, prin feluritele căi ale negustoriei, au fost răspândite atât de larg în sânul fiecărei clase și diviziuni ale comunității, încât, din necesitate, deveniseră cele mai însemnate chestiuni ale statului, principalele subiecte către care trebuia să ne îndreptăm atenția.

Poate fi adevărat, se întrebau unii pe alții cu uimire și deznădejde, ca țări întregi să fi fost pustiite și națiii întregi să fi fost nimicite de aceste tulburări ale naturii? Vastele orașe ale Americii, roditoarele câmpii ale Hindustanului, înghesuitele cămine ale chinezilor sunt amenințate cu pieirea deplină. Acolo unde mulțimile forfotitoare se adunau în căutarea plăcerii sau a profitului, acum se auzea doar sunetul tânguirilor și nenorocirilor. Aerul este otrăvit, iar fiecare ființă omenească inhalează moartea, chiar și cei tineri și sănătoși și plini de speranțe înfloritoare. Ne venea în minte ciuma de la 1348, când se socotise că o treime din omenire fusese nimicită. Până acum vestul Europei nu fusese infectat, avea să rămână în continuare așa?

O, da, sigur că da... Concetățeni, nu vă temeți! În sălbăticiile încă necultivate ale Americii, ce mirare mai încape în faptul că, printre ceilalți nimicitori uriași ai săi, s-ar mai număra și Ciuma? Încă din vechime, a venit dinspre Răsărit, soră a uraganului, cutremurului și simunului. Copilă a soarelui și copilul de suflet al tropicelor, ar trebui să se stingă în clima aceasta. Bea sângele întunecat

al locuitorilor din sud, dar nu se înfruptă din celții cei cu chipuri palide. Dacă, din întâmplare, vreun asiatic lovit de molimă ar ajunge printre noi, ciuma moare în trupul său, fără să se transmită și nevătămătoare. Să ne plângem frații, deși noi nu ne mai putem aștepta să ne poată plânge și ei. Să ne plângem și să ne ajutăm copiii în grădinile pământului. Cândva le invidiam căminele, crângurile cu mirodenii, câmpiile roditoare și îmbelșugata lor frumusețe. Însă în viața aceasta trecătoare, extremele își găsesc întotdeauna perechea, spinul crește cu trandafirul, pomii otrăviți și scorțișoara își amestecă crengile. Persia, cu țesătura sa de aur, cu sălile sale de marmură și bogățiile sale necuprinse, e acum un mormânt. Cortul arabului e acum prăbușit în nisipuri, iar calul său scurmă pământul neînfrânat și neînșăuat. Glasul plângerii umple valea Caşmirului, vâlcelele și pădurile sale, fântânile sale răcoroase și grădinile de trandafiri sunt pângărite de moarte, în Circazia și Georgia, spiritul frumuseții plânge deasupra ruinei templului său preferat – făptura femeiască.

Propriile noastre suferințe, cu toate că fuseseră pricinuite de reciprocitatea închipuită a comerțului nostru, crescuseră pe măsură. Bancherii, negustorii și manufacturierii ale căror treburi depindeau de exporturi și de schimbul de avuții, au ajuns în ruină. Astfel de lucruri, când se petrec izolat, îi afectează doar pe cei implicați direct, însă prosperitatea națiunii era acum zguduită de desele și însemnatele pierderi. Familii crescute în opulență și lux se vedeau nevoite să cerșească. Tocmai acea stare de tihnă cu care ne făleam era dăunătoare, nu existau mijloace de a le da de lucru celor lipsiți de slujbe sau de a trimite surplusul populației peste hotare. Chiar și sursele din colonii fuseseră secătuite, fiindcă în New Holland[1], ținutul lui Van Diemen și Capul Bunei Speranțe, ciuma făcea ravagii. Ah! De s-ar fi găsit vreo fiolă de medicamente pentru curățarea naturii nesănătoase și care să redea pământului sănătatea sa obișnuită!

Ryland era un om cu mintea puternică și capabil să ia decizii repede și bine în cursul obișnuit al lucrurilor, dar fusese îngrozit de sumedenia de răutăți ce se adunaseră în jurul nostru. Era

1. Actuala Australie.

nevoie să impoziteze moşierii pentru a ajuta negustorii? Ca să facă asta, trebuia să-i câştige de partea sa pe cei mai de seamă moşieri, nobilimea ţării, iar aceştia erau duşmanii săi juraţi; trebuia să-i împace renunţând la planul său preferat de egalizare, trebuia să le confirme drepturile senioriale, trebuia să-şi trădeze planurile sale preţioase pentru binele viitor al ţării sale, în schimbul ajutorării sale vremelnice. Nu mai putea să-şi urmeze scumpul scop al ambiţiei, aruncându-şi armele în deoparte, trebuia, pentru scopurile prezentului să renunţe la cea mai de seamă ţintă a străduinţelor sale. Veni la Windsor să se consulte cu noi. Cu fiecare zi ce trecea greutăţile sale deveneau tot mai apăsătoare, sosirea altor vase cu emigranţi, încetarea deplină a comerţului, gloatele flămânde ce se îmbulzeau în jurul palatului Portectoratului erau împrejurări ce nu puteau fi ocolite. Lovitura fusese dată, aristocraţii obţinuseră tot ceea ce-şi doreau şi subscriseseră pentru un proiect de lege de douăsprezece luni prin care se percepeau douăzeci de procente din toate arendele ţării. Liniştea fusese redată acum metropolei şi, în oraşele cu populaţie numeroasă care până atunci fuseseră împinse în braţele deznădejdii, am început să ne îndreptăm din nou gândurile către urgiile îndepărtate, întrebându-ne dacă viitorul avea să aducă vreo micşorare a lipsei lor de măsură. Era luna august, prin urmare existau mici speranţe de scădere pe durata zăpuşelilor. Dimpotrivă, boala îşi sporise virulenţa, în vreme ce înfometarea îşi făcea mendrele sale obişnuite. Mii de oameni mureau nebociţi, fiindcă, alături de trupul cald încă, cei ce trebuiau să jelească erau întinşi şi ei, amuţiţi de moarte.

În cea de-a optsprezecea zi a acestei luni, au sosit veşti la Londra că ciuma ajunsese în Franţa şi Italia. Aceste veşti circulaseră la început doar în şoaptă prin oraş, însă nimeni nu îndrăznea să rostească cu glas tare ştirile acestea ce cutremurau sufletul. Când cineva se întâlnea cu un prieten pe stradă, striga doar şi apoi zorea mai departe „Ştii!", iar celălalt, cu o exclamaţie de teamă şi groază, răspundea „Ce-o să se aleagă de noi?". În cele din urmă se pomeni despre asta şi în gazete. Paragraful fu introdus într-o secţiune obscură: „Regretăm să vă informăm că nu mai încape îndoială asupra faptului că ciuma a pătruns în Livorno, Genova şi Marsilia". N-a fost urmat de nici un soi de comentariu, fiecare

cititor şi-l întocmi singur pe al său, plin de teamă. Eram ca un om care aude că are casa în flăcări, iar el aleargă pe străzi, purtat de o tainică nădejde a unei greşeli, până când dă colţul şi vede acoperişul ce-l adăposteşte cuprins de o flacără. Mai înainte fusese un zvon, însă acum, când totul era scris în cuvinte de neşters, tipărite limpede şi fără putinţă de tăgadă, ştirile s-au răspândit. Obscuritatea locului unde se afla îl făcea şi mai vizibil, măruntele litere deveniseră uriaşe pentru ochii tulburaţi de teamă, păreau gravate cu o pană de fier, tipărite de foc, ţesute în nori, întipărite chiar pe faţada universului.

Englezii, fie călători sau rezidenţi, au început să vină într-un puhoi necontenit, înapoi în ţara lor, iar cu ei veneau cu duiumul italieni şi spanioli. Mărunta noastră insulă se umplu până la refuz. La început, o neobişnuită cantitate de bani peşin au apărut dimpreună cu emigranţii, dar aceşti oameni n-aveau mijloace de a primi înapoi ceea ce cheltuiau printre noi. Odată cu trecerea verii şi cu răspândirea molimei, chiriile erau neplătite, iar banii ce li se expediau prin poştă nu mai ajungeau. Era cu neputinţă să priveşti mulţimile acestea de făpturi nenorocite, în pragul pierzaniei, foşti copii de suflet ai luxului şi să nu întinzi o mână să-i salvezi. La fel cum, la sfârşitul secolului al XVIII-lea, englezii îşi deschiseseră cămara lor primitoare spre a-i sprijini pe cei alungaţi din casele lor de revoluţia politică, nici acum nu se dădeau înapoi să dea o mână de ajutor victimelor unei nenorociri cu o răspândire şi mai largă. Aveam mulţi prieteni din străinătate pe care i-am căutat de îndată şi i-am scăpat de lipsurile îngrozitoare. Castelul nostru devenise un refugiu al nefericiţilor. O mică populaţie îi ocupa încăperile. Veniturile posesorului său, care găsise întotdeauna o cale de a-şi cheltui banii strâns legată de firea sa generoasă, erau cheltuite acum cu mai multă chibzuinţă, spre a putea acoperi costurile utilităţilor. Totuşi, nu banii, cel puţin în parte, ci cele necesare traiului se împuţinaseră. Era dificil să se găsească o soluţie pe loc. Cea obişnuită a importurilor fusese întreruptă în întregime. În cazurile acestea de restrişte, pentru a hrăni oamenii cărora le oferisem adăpost, eram siliţi să dăm plugului şi târnăcopului grădinile şi parcurile noastre. Vitele se împuţinaseră simţitor în ţară, din pricina cererii mari a pieţei. Chiar şi sărmanele căprioare, cor-

nutele noastre protejate, au fost silite să-şi dea viaţa de dragul unor oaspeţi mai preţioşi. Muncile necesare pentru a da pământurile unor astfel de culturi dădeau de lucru şi îi hrăneau pe cei alungaţi din manufacturile împuţinate.

Adrian nu se opri doar la strădaniile pe care le putea face în privinţa propriilor sale posesiuni. Se adresă celor bogaţi din ţară, făcu propuneri în Parlament deloc favorabile bogaţilor, însă cele mai sincere stăruinţe ale sale şi elocvenţa sa binevoitoare erau irezistibile. A renunţa la grădinile lor în folosul agriculturii, a micşora simţitor numărul de cai păstraţi pentru desfătare erau mijloacele evidente, dar neplăcute. Cu toate acestea, spre cinstea englezilor, trebuie să spunem că, deşi o aversiune firească îi făcuse să amâne o vreme, totuşi, când nenorocirea semenilor lor devenise limpede, o generozitate înflăcărată le inspiră hotărârile. Cei care trăiau în cel mai mare lux au fost cel mai adesea primii care s-au despărţit de privilegiile lor. După cum se întâmplă în comunităţi, s-a făcut o modă. Doamnele din înalta societate a ţării se considerau făcute de ocară dacă acum s-ar fi bucurat, ceea ce înainte numeau o necesitate, de confortul unei caleşti. Lecticile, cum se foloseau în vechime, şi palanchinele indiene au fost date infirmilor. Mai mult decât atât, nu era deloc rar să vezi femeile de rang mergând pe jos până la locurile care erau la modă. Mai adesea puteai să vezi cum cei care aveau proprietăţi să se despartă de moşiile lor, însoţiţi de cete de localnici, să-şi taie pădurile ca să ridice locuinţe temporare şi să-şi porţioneze parcurile, straturile de flori şi grădinile în folosul familiilor nevoiaşe. Mulţi dintre aceştia, de rang înalt în ţările lor, acum, cu sapa în mână, răsturnau brazdele de pământ. Era socotit de cuviinţă să se verifice, în sfârşit, spiritul de sacrificiu şi să li se amintească celor a căror generozitate mergea până la o risipă generoasă că, până când starea prezentă a lucrurilor avea să devină permanentă, lucru care nu părea probabil, era o greşeală să se producă schimbări încât să facă dificil un răspuns. Experienţa demonstra că, într-un an sau doi, ciuma avea să înceteze, era bine ca între timp să nu ne fi distrus rasele alese de cai sau să fi schimbat înfăţişarea părţii împodobite a ţării.

E uşor de închipuit că lucrurile stăteau foarte prost, într-adevăr, înainte ca acest spirit binevoitor să-şi fi înfipt rădăcinile atât de

adânc. Infecția se răspândise acum în provinciile din sudul Franței. Însă țara aceea avea atât de multe resurse agricole, încât năvala populației dintr-o parte în cealaltă și creșterea prin emigrarea străinilor erau mai puțin resimțite decât la noi. Panica părea să fi făcut mai mult prăpăd decât boala și tulburările naturii care o însoțeau.

Iarna fu întâmpinată ca un medic general care nu dă greș niciodată. Pădurile ce se întunecau la culoare și râurile umflate, negurile serilor și brumele dimineților au fost întâmpinate cu recunoștință. Efectele gerului purificator s-au resimțit de îndată, iar listele morților de peste hotare se scurtau cu fiecare săptămână. Mulți dintre vizitatorii noștri ne-au părăsit, cei ale căror case erau în sudul îndepărtat, au fugit bucuroși de iarna nordică și au pornit către pământul lor natal, siguri de belșug chiar și după îngrozitoarea molimă. Respiram din nou. Ce avea să aducă vara viitoare nu știam, însă lunile acestea erau ale noastre, iar speranțele că va înceta ciuma crescuseră.

CAPITOLUL VI

Am zăbovit vreme îndelungată pe malul îndepărtat, limba de nisip ce se întindea în șuvoiul vieții, cochetând cu umbra morții. Până atunci, mi-am îngrijit inima cu amintirea trecutei fericiri, când exista speranță. De ce să nu fie pentru totdeauna așa? Nu sunt nemuritor, iar firul istoriei ar putea fi tors până la capătul existenței mele. Dar același sentiment care m-a împins la început să înfățișez scene pline de gingașe amintiri, acum mă împinge să zoresc mai departe. Aceeași dorință a acestei inimi ce zvâcnește care m-a făcut să aștern în cuvinte scrise tinerețea mea hoinară, bărbăția mea senină și pasiunile sufletului meu mă face acum să dau înapoi înaintea oricărei alte întârzieri. Trebuie să-mi închei lucrarea.

Iată-mă stând, după cum spuneam, lângă apele trecătoare ale curgerii anilor, iar acum, mai departe! Am întins pânzele, am împins cu putere vâslele, iuțind printre amenințătoarele stânci întunecate, în jos pe cataractele abrupte, tocmai până în marea deznădejdii am ajuns. Totuși o clipă, o scurtă clipă înainte de a mă despărți de țărm, o dată, încă o dată vreau să-mi mai închipui cum eram în 2094 în căminul meu de la Windsor, lăsați-mă să-mi închid ochii și să-mi imaginez cum ramurile uriașe ale stejarilor săi încă mă mai umbresc, iar zidurile sale încă îmi sunt în preajmă. Lăsați închipuirea să înfățișeze scena veselă din ziua de douăzeci iunie, întocmai așa cum inima mea și-o amintește plină de durere.

Împrejurările mă chemaseră la Londra, une am auzit vorbindu-se că simptomele ciumei ar fi apărut în spitalele din oraș. M-am întors la Windsor cu fruntea întunecată, cu inima grea. Am intrat în Little Park, ca de obicei, prin poarta Frogmore, îndreptându-mă către castel. O bună parte din terenurile acestea au fost date cultivării, iar din loc în loc erau răspândite brazde de cartofi și porumb.

Corbii croncăneau zgomotos sus în copaci, amestecat cu țipetele lor răgușite am auzit ritmul vesel al muzicii. Era ziua de naștere a lui Alfred.

Tinerii, etonienii, și copiii nobililor din vecinătate organizaseră un târg în glumă la care fuseseră invitați toți oamenii din țară. Parcul era presărat de corturi, ale căror culori pompoase și flamuri țipătoare, fluturând în lumina soarelui, sporeau veselia priveliștii. Pe o estradă ridicată sub terasă, câțiva dintre cei ce alcătuiau partea cea mai tânără a adunării dansau. M-am sprijinit de un copac să-i urmăresc. Orchestra cânta aria aceea orientală și sălbatică a lui Weber introdusă în *Abu Hassan,* notele sale nestatornice dădeau aripi picioarelor dansatorilor, în vreme ce privitorii băteau, fără să bage de seamă, tactul. La început, măsura săltăreață îmi ridică spiritul alături de ea și, preț de o clipă, ochii mei au urmărit cu bucurie labirinturile dansului. Un gând respingător îmi străbătu inima ca oțelul ascuțit. „Cu toții veți muri, am gândit, deja mormintele sunt clădite în jurul vostru. O vreme, pentru că sunteți înzestrați cu agilitate și putere, vă închipuiți că trăiți, dar firav este «sălașul din carne» ce închide în lăcrița sa viața, lipsit de trăinicie e firul de argint care te ține legat de el. Sufletul plin de bucurie, purtat într-un car de triumf dintr-o plăcere în alta de către mecanismul grațios al mădularelor bine întocmite, va simți dintr-odată cum osia îi va ceda, iar spițele și roata se vor preface în praf. Nici măcar unul dintre voi, o, mulțime fără de noroc, nu puteți scăpa – nici unul! Nici măcar ai mei! Nici Idris a mea și copiii ei! Oroare și nenorocire! Deja veselul dans pierise, pajiștea verde era presărată cu cadavre, iar aerul albastru de sus deveni fetid din pricina emanațiilor mortale. Strigați, voi, goarnelor! Voi, trompete zgomotoase, urlați! Îngrămădiți bocet peste bocet, îndemnați acordurile funerare, fie ca aerul să răsune de jale cumplită, fie ca discordia sălbatică să dea năvală pe aripile vântului!" Deja le aud, în vreme ce îngerii păzitori, slujind omenirea, cu sarcina îndeplinită, se îndepărtează în grabă, iar plecarea lor e vestită de cântece melancolice, cu chipurile toate desfigurate de plâns, îmi țineau silit deschise pleoapele. Din ce în ce mai iute, multe cete de astfel de chipuri cuprinse de jale se îmbulzeau în jur, înfățișând toate soiurile de nenorociri, chipuri binecunoscute

amestecate cu creațiile schimonosite ale închipuirii. Palizi ca ceara, Raymond și Perdita ședeau într-o parte, privind înainte cu zâmbete triste. Chipul lui Adrian se transfigura încet, atins de moarte; Idris, cu ochii închiși fără vlagă și buzele livide, era pe cale să alunece în mormântul larg. Confuzia crescu, înfățișările lor triste s-au transformat în batjocură, dădeau din cap după măsurile muzicii, al cărei răsunet deveni înnebunitor.

Am simțit că aceasta era nebunie, am țâșnit înainte ca să mă lepăd de ea și m-am repezit în mijlocul mulțimi. Idris mă văzu și cu pas ușor înaintă către mine. În timp ce o strângeam în brațe simțind, așa cum simțeam, că astfel cuprindeam ceea ce era pentru mine o lume întreagă, însă fragilă ca o picătură de apă pe care soarele amiezii ar putea s-o soarbă din cupa unui nufăr, ochii mi s-au umplut de lacrimi, nedeprinși să fie astfel umeziți. Primirea bucuroasă făcută de băieții mei, blânda recunoștință a Clarei, strânsoarea mâinii lui Adrian au reușit să mă descurajeze. Simțeam că sunt aproape, că sunt în siguranță, însă mi se părea că totul era o înșelăciune – pământul se învârtea, copacii adânc înrădăcinați se mișcau –, amețeala mă cuprinse și m-am prăbușit la pământ.

Scumpii mei prieteni erau neliniștiți, ba mai mult, își mărturiseau neliniștea cu atât de multă îngrijorare încât n-am îndrăznit să rostesc cuvântul ciumă, care-mi stătea pe buze, ca nu cumva să interpreteze înfățișarea mea tulbure drept un simptom și să vadă în istovirea mea infecția. Abia mi-am revenit și, cu pretinsă veselie, am readus zâmbetul în micul meu cerc, când l-am zărit cu toții pe Ryland apropiindu-se.

Ryland avea ceva din înfățișarea unui fermier, a unui om ai cărui mușchi și statură robustă au fost dobândite sub influența exercițiilor zdravene și a expunerii la intemperii. În bună măsură era adevărat, cu toate că era un mare moșier, cu toate acestea, fiind un făuritor de proiecte mărețe și într-o dispoziție fierbinte și harnică, pe propria sa moșie se dedicase muncilor agricole. Când plecase ambasador în Statele Nordice ale Americii, pentru o vreme, plănuise o întreagă migrațiune și a mers până într-acolo încât să înfăptuiască un număr de călătorii departe către vest în continentul acela imens, ca să-și aleagă locul noului său sălaș. Ambiția îi abătuse gândurile de la planurile acestea; ambiția, cea care, lucrând

prin felurite piedici și obstacole, îl îndrumase până pe culmile speranțelor, făcându-l Lord Protector al Angliei.

Chipul lui era aspru, dar inteligent, fruntea lui largă și ochii ageri, cenușii păreau să fie vigilenți la planurile sale și la potrivnicia vrăjmașilor săi. Vocea sa de stentor, cu mâna întinsă în timpul cuvântărilor, părea, prin statura sa uriașă și trupul său musculos, să-i avertizeze pe cei care-l ascultau că vorbele nu erau singurele sale arme. Puțini oameni descoperiseră urme de lașitate și neputință sub înfățișarea sa impunătoare. Nimeni nu putea strivi un fluture pe roată. Nimeni nu putea să facă o retragere mai iute din fața unui adversar puternic. Acesta fusese secretul retragerii sale în momentul alegerii lordului Raymond. În privirea sa șovăitoare, în dorința sa nemărginită de a afla opiniile tuturor, în neorânduiala scrisului său de mână, aceste calități erau greu de descoperit, dar nu erau cunoscute tuturor. Era acum Lordul nostru Protector. Umblase cu multă sârguință după voturi pentru postul acesta. Protectoratul său avea să fie distins prin tot soiul de inovații în privința aristocrației. Această însărcinare pe care și-o alesese a fost schimbată pentru cea cu totul diferită de a întâmpina ruina pricinuită de convulsiile de natură fizică. Era incapabil să întâmpine aceste răutăți prin orice fel de sistem cuprinzător. Recursese la tot soiul de expediente și nu reușise nimeni să-l determine să pună în practică vreo soluție, până când deveni prea târziu să mai poată fi de folos.

Cu siguranță că Ryland, cel care înainta acum către noi, aducea oarecum cu puternicul, ironicul și aparent neînfricatul căutător de voturi pentru a obține cel mai de seamă rang între englezi. „Stejarul nostru indigen", așa cum îi spuneau partizanii săi, părea să îndure o iarnă mușcătoare. Abia părea să aibă jumătate din înălțimea sa obișnuită, încheieturile sale erau deșirate, mădularele nu mai reușeau să-l susțină, chipul îi era supt, ochii, pierduți, fiecare gest al său trăda nehotărâre și teamă plină de lașitate.

Drept răspuns la întrebările noastre nerăbdătoare, căzu un singur cuvânt, de parcă i-ar fi scăpat din nebăgare de seamă de pe buzele sale tremurătoare:

– Ciuma... Unde?... Peste tot... trebuie să fugim... să fugim cu toții... Dar încotro? Nimeni nu poate ști... nu există refugiu pe fața pământului, vine peste noi ca o mie de haite de lupi... Trebuie

să fugim cu toții... unde trebuie să plecăm? Unde poate să plece vreunul dintre noi?

Atât putu îngăima tremurând omul de fier. Adrian răspunse:

– Unde, într-adevăr, am putea fugi? Trebuie să rămânem cu toții și să facem tot ce-i cu putință să-i ajutăm pe semenii noștri aflați în suferință.

– Ajutor? zise Ryland. Nu există nici un fel de ajutor, Dumnezeule mare, cine vorbește despre ajutor! Lumea întreagă e ciumată!

– Atunci evit-o, trebuie să părăsim lumea, constată Adrian cu un zâmbet blând.

Ryland oftă. Pe frunte i se adunaseră picături reci. Era inutil să se împotrivească răbufnirii sale de spaimă, dar l-am domolit și l-am încurajat, așa că, după o vreme, a reușit să ne explice temeiul spaimei sale. Se petrecuse chiar în casa lui. Unul dintre slujitorii săi, în timp ce-l servea, se prăbușise și murise pe loc. Medicul i-a spus că a murit de ciumă. Ne-am străduit să-l liniștim, însă nici inimile noastre nu erau liniștite. Am văzut cum Idris și-a întors privirea de la mine către copiii săi, făcând neliniștită apel la judecata mea. Adrian era cufundat în meditație. Cât despre mine, recunosc că vorbele lui Ryland îmi răsunau în urechi – toată lumea era infectată –, în ce loc retras, necontaminat aș fi putut să-mi salvez scumpele comori până când umbra morții se va petrece de deasupra pământului? Ne-am cufundat în tăcere, o tăcere care sorbea din istorisirile și previziunile sumbre ale oaspetelui nostru. Ne-am retras din mulțime și, urcând treptele terasei, ne-am îndreptat către castel. Schimbarea noastră de dispoziție îi pusese pe gânduri pe cei din apropierea noastră și, pornind de la slujitorii lui Ryland, se răspândi iute zvonul că fugise de ciuma din Londra. Petrecerile însuflețite s-au risipit, oamenii se adunau în grupuri șușotind. Spiritul veseliei a fost umbrit, muzica încetase, tinerii și-au lăsat baltă îndeletnicirile și s-au strâns laolaltă. Lipsa de griji care-i făcuse până acum să-și pună măști, să-și împopoțoneze corturile și să se adune în cete fantastice părea acum un păcat și o provocare împotriva destinului îngrozitor ce-și pusese mâna înțepenită pe speranță și viață. Veselia în clipele acelea era o batjocură nelegiuită a nenorocirilor oamenilor. Străinii pe care-i aveam printre noi, care fugiseră de ciuma din propria lor țară, își vedeau

acum refugiul cotropit și, deoarece teama le dezlegase limbile, descriau ascultătorilor dornici nenorocirile pe care le văzuseră în orașele năpădite de calamitate și istoriseau întâmplări îngrozitoare despre natura perfidă și fără de scăpare a bolii. Pătrunsesem în castel. Idris se așezase la o fereastră ce dădea către parc, iar ochii săi materni căutau copiii în mulțimea de odrasle. Un flăcău italian strânsese o gloată de curioși împrejur și, cu gesturi însuflețite, descria o scenă de groază. Alfred stătea nemișcat înaintea lui, absorbit. Micuțul Evelyn se străduia s-o tragă pe Clara de acolo să se joace cu el, însă istorisirea italianului o pironise în loc, o făcu să se strecoare mai aproape, cu ochii neclintiți asupra celui care vorbea. Fie urmărind mulțimea din parc, fie cufundați în gânduri dureroase, cu toții eram tăcuți. Ryland stătea singur într-o ambrazură a ferestrei. Adrian măsura încăperea, frământând vreo idee nouă și copleșitoare. Dintr-odată se opri și zise:

– M-am așteptat de multă vreme la una ca asta. Aveam noi vreun temei să ne așteptăm că insula noastră va scăpa de molima aceasta universală? Răul a ajuns acasă la noi, iar noi nu trebuie să ne ferim din calea sorții. Care sunt planurile tale, dragă Lordule Protector, pentru bunăstarea țării?

– Pentru numele lui Dumnezeu, Windsor, strigă Ryland, nu mă batjocori cu titlul acesta. Moartea și boala rad de pe fața pământului toți oamenii deopotrivă. Eu nici nu pretind să protejez și nici să guvernez un spital, căci asta va deveni Anglia cu repeziciune.

– Ai de gând acum, în vremuri de primejdie, să te retragi de la îndatoririle tale?

– Îndatoriri! Vorbește rațional, milord! Când voi fi un cadavru pătat de ciumă, unde se vor găsi îndatoririle mele? Fiecare pentru el! Să-l ia naiba de protectorat, asta zic, dacă mă scoate în calea primejdiei!

– Om netrebnic ce ești! strigă Adrian indignat. Compatrioții tăi își pun încrederea în tine, iar tu îi trădezi!

– Îi trădez, zise Ryland! Ciuma mă trădează pe mine. Netrebnic! E bine aici, ferecat în castelul tău, ferit de primejdie, să te împăunezi lipsit de teamă. Să ia protectoratul cine poftește, înaintea lui Dumnezeu, eu mă lepăd!

– Şi înaintea lui Dumnezeu, răspunse adversarul său cu ardoare, eu îl primesc! Nimeni nu va sta să caute voturi pentru cinstea aceasta acum, nimeni nu-mi va invidia pericolul sau truda. Lasă-ţi puterea în mâinile mele. De multă vreme am luptat cu moartea şi mult (îşi întinse mâna subţire), mult am pătimit în această luptă. Nu cu fuga, ci înfruntând vrăjmaşul putem izbândi. Dacă sunt pe cale să dau acum ultima mea bătălie şi voi fi înfrânt, atunci aşa să fie!

– Dar haide, Ryland, vino-ţi în fire! Oamenii te-au considerat până acum mărinimos şi înţelept, vrei să arunci în lături titlurile acestea? Gândeşte-te la panica pe care plecarea ta o va pricinui. Întoarce-te la Londra! Te voi însoţi. Încurajează oamenii cu prezenţa ta. Eu voi suporta toată primejdia. Ruşine! Ruşine! Primul magistrat al Angliei să fie cel dintâi care renunţă la îndatoririle sale.

Între timp, printre oaspeţii noştri din parc, toate gândurile de sărbătoare se risipiseră. Precum muştele verii sunt risipite de ploaie, la fel şi adunarea aceasta, adineauri zgomotoasă şi veselă, s-a risipit cu tristeţe şi murmure melancolice, împuţinându-se cu repeziciune. Cu apusul soarelui şi lăsarea întunericului, parcul deveni aproape gol. Adrian şi Ryland purtau încă discuţii adânci. Pregătisem un banchet pentru oaspeţii noştri în salonul mic al castelului, iar acolo m-am alăturat din nou lui Idris ca să-i primim şi să întreţinem puţinii oaspeţi rămaşi. Nimic nu e mai melancolic decât o întâlnire plină de veselie ce trece astfel la tristeţe, rochiile de bal, ornamentele, oricât de vesele de altfel, dobândesc o înfăţişare solemnă şi funebră. Dacă o astfel de schimbare poate fi dureroasă din cauze mai neimportante, atârnau cu o greutate de neîndurat din pricina faptului că pustiitoarea pământului, în cele din urmă, precum diavolul în persoană, sărise cu uşurinţă peste hotarele şi piedicile ridicate în calea sa şi de îndată se întronă pe deplin în inima vie a ţării noastre. Idris stătea în capătul încăperii pe jumătate goale. Palidă şi înlăcrimată, aproape îşi uitase îndatoririle sale de gazdă. Îşi fixase privirile asupra copiilor săi. Aerul serios al lui Alfred arăta că încă mai mistuia istorisirea tragică a băiatului italian. Evelyn era singura făptură veselă dintre toţi cei din încăpere. Stătea în braţele Clarei şi, cufundat în propriile sale fantezii, râdea în gura mare. Tavanul boltit răspundea

cu ecou la glasul său de copil. Sărmana mamă, căzută pe gânduri de ceva vreme, înăbuşindu-şi expresia durerii, acum izbucni în lacrimi şi, strângându-şi copilul în braţe, ieşi în grabă din salon. Clara şi Alfred i-au urmat, în vreme ce oaspeţii, cu murmur tulburat ce creştea din ce în ce mai mult, dădură glas sumedeniilor de temeri.

Cei mai tineri s-au adunat în jurul meu să-mi ceară sfatul, iar cei care aveau prieteni la Londra erau mai nerăbdători decât ceilalţi să înţeleagă măsura în care molima pătrunsese în metropolă. I-am încurajat cu gânduri menite să-i înveselească. Le-am zis că foarte puţine morţi fuseseră pricinuite de ciumă şi le-am dat speranţe că, de vreme ce noi eram ultimii la care ajunsese, nenorocirea se poate să-şi mai fi pierdut din puterile sale cele mai otrăvitoare înainte să ajungă la noi. Curăţenia, rânduiala şi felul în care erau clădite oraşele noastre ne erau toate favorabile. De vreme ce aceasta era o epidemie, puterea sa cea mai de seamă se trăgea din însuşirile dăunătoare ale aerului şi probabil avea să facă mai puţin rău acolo unde acesta era curat de la natură. La început, am vorbit doar cu cei mai apropiaţi de mine, însă întreaga adunare s-a strâns în jurul meu şi am observat că mă ascultau cu toţii.

– Prieteni, am zis, riscul nostru este comun, precauţiunile şi străduinţele noastre trebuie să fie deopotrivă comune. Dacă ne pot salva curajul bărbătesc şi rezistenţa, vom fi salvaţi. Vom lupta cu vrăjmaşul până la ultimul. Ciuma nu ne va găsi drept pradă uşoară, vom lupta pentru fiecare palmă de pământ şi cu legi aspre şi neclintite vom ridica bariere de netrecut în calea vrăjmaşului nostru. Poate că nicăieri în lume n-a mai întâlnit o atât de sistematică şi hotărâtă înverşunare. Poate nici o altă ţară nu e atât de bine protejată natural împotriva cotropitorului nostru şi niciodată natura n-a fost altundeva atât de bine sprijinită de mâna omului. Nu vom deznădăjdui. Nu suntem nici laşi, nici fatalişti, ci, cu credinţa că Dumnezeu a pus mijloacele de apărare în mâinile noastre, vom folosi aceste mijloace cât mai bine cu putinţă. Nu uitaţi: curăţenia, cumpătarea şi chiar voia bună şi bunăvoinţa sunt cele mai bune leacuri ale noastre.

Mai rămâneau puţine de adăugat la îndemnul acesta general, deoarece ciuma, cu toate că pătrunsese în Londra, nu apăruse

printre noi. Mi-am luat rămas-bun de la oaspeți, prin urmare, iar aceștia au plecat căzuți pe gânduri, mai mult decât triști, să aștepte ceea ce îi aștepta.

L-am căutat pe Adrian nerăbdător să aud rezultatul discuției sale cu Ryland. În bună măsură izbândise, Lordul Protector consimțise să se întoarcă la Londra pentru câteva săptămâni, timp în care lucrurile aveau să fie aranjate astfel încât plecarea sa să nu stârnească multă consternare. Adrian și Idris erau împreună. Tristețea cu care cel dintâi primise vestea că ciuma ajunsese la Londra se risipise, tăria țelului său îi întărise trupul, bucuria solemnă a entuziasmului și dăruirii sale îi lumina chipul, iar slăbiciunea naturii sale fizice părea să se fi îndepărtat de el, la fel ca norul umanității în vechea fabulă, de la divinul iubit al lui Semele. Mă străduiam s-o încurajez pe sora lui și s-o fac să-i vadă intenția într-o lumină mai puțin tragică decât era pregătită s-o facă și, cu elocvență plină de pasiune, i-am înfățișat planurile lui.

– Mai întâi de toate, zise el, lasă-mă să-ți liniștesc gândurile împotriva temerilor legate de mine. N-o să mă istovesc peste măsura puterilor mele și nici nu mă voi pune inutil în calea primejdiei. Cred că știu ce e de făcut și, deoarece prezența mea e necesară pentru îndeplinirea planurilor mele, voi avea și mai multă grijă să-mi păzesc viața.

Acum îmi voi asuma o funcție potrivită pentru mine. Nu sunt capabil de intrigi sau de a mă strecura pe o cărare sinuoasă printre viciile și pasiunile oamenilor, dar pot aduce răbdarea și compasiunea și ajutorul pe care-l poate da arta la căpătâiul bolii, pot ridica de la pământ orfanul nenorocit și să trezesc speranțe noi în inima închisă a celui ce jelește. Pot să îngrădesc ciuma și să-i stabilesc un termen pentru nenorocirea pe care ar putea s-o pricinuiască. Curajul, răbdarea și luarea-aminte sunt forțele pe care eu le aduc pentru înfăptuirea acestei măreți lucrări.

O, va trebui să fiu cineva acum! De când m-am născut am aspirat precum un vultur, dar, spre deosebire de vultur, aripile mele m-au trădat, iar viziunea mi-a fost orbită. Dezamăgirea și boala au pus stăpânire pe mine până acum, îngemănate din naștere cu mine, pentru mine „aș vrea" a fost pentru totdeauna înlănțuit de „nu se poate" de acești tirani ai mei. Un ciobănaș ce se îngrijește de

o biată turmă în munți era mai sus pe scara societății decât mine. Prin urmare, felicită-mă pentru că mi-am găsit un scop potrivit puterilor mele. M-am gândit adesea să-mi ofer serviciile orașelor lovite de ciumă din Franța și Italia, dar teama de a nu te îndurera și așteptarea acestei catastrofe m-au reținut. Angliei și englezilor mă voi dedica. Dacă voi putea salva unul dintre spiritele sale puternice din calea săgeții ucigătoare, dacă pot să țin departe boala de una dintre căsuțele sale pline de zâmbet, atunci n-am trăit în zadar.

Stranie ambiția aceasta! Însă așa era Adrian. Părea să se fi lăsat pradă contemplării, să se împotrivească frământărilor, un student neobosit, un om al viziunilor, dar îi dădeai un motiv bun și:

Ca mierla dimineții, din ruine,
Un imn spre cer, renasc, înseninând[1],

la fel și el se înălța dintre gândurile sale nepăsătoare și neroditoare până la cele mai înalte culmi ale faptelor pline de virtute.

Cu el s-au dus și entuziasmul, hotărârea neclintită, ochiul care, fără a clipi, putea privi în față moartea. Cu noi au rămas tristețea, neliniștea și o insuportabilă așteptare a răului. „Cel, zicea lordul Bacon, ce are soție și copii a dat ostatici sorții." Erau deșarte toate raționamentele filosofice, zadarnică toată cutezanța, zadarnică, zadarnică orice nădejde într-un posibil bine.

Aș putea înclina mult balanța cu logica, curajul și resemnarea, dar dacă aș așeza teama pentru Idris și copiii noștri pe talgerul celălalt, atunci, mai greu fiind, ar da balanța peste cap.

Ciuma era în Londra! Nebuni fuseserăm până nu demult să nu fi prevăzut una ca asta. Plânsesem ruina nemărginitelor continente dinspre răsărit și pustiirea lumii apusene, în vreme ce ne închipuiam că micul canal dintre insula noastră și restul pământului avea să ne țină în viață printre morți. Nu era cine știe ce salt de la Calais la Dover, îmi pare. Ochiul poate zări cu ușurință țara-soră, fuseseră unite odinioară, iar mărunta cărare ce trece printre ele arată pe hartă ca o biată potecă bătătorită de pași prin iarba înaltă. Cu toate acestea, mica distanță trebuia să ne salveze, marea trebuia

1. William Shakespeare, *Sonete*, sonetul 29, traducere de G. Tomozei, Editura Lucman, București, 2006.

să ridice un zid de netrecut: afară – molima și nenorocirea, înăuntru – un adăpost împotriva răului, un ungher din grădina paradisului, o fărâmă din locașul celest, pe care nici un rău n-o putea cotropi; cu adevărat eram înțelepți noi, cei din generația noastră, să ne închipuim toate aceste lucruri!

Dar acum suntem treji. Ciuma este în Londra, aerul Angliei e întinat, iar fiii și fiicele sale sunt risipiți pe pământul bolnav. Iar marea, cea care cu puțină vreme înainte fusese zidul nostru de apărare, părea acum hotarul temniței noastre. Încolțiți de golfurile sale, aveam să murim ca locuitorii înfometați ai unui oraș asediat. Alte nații au o tovărășie a morții, dar noi, îndepărtați de cei din vecinătatea noastră, trebuia să ne îngropăm singuri morții, iar mica Anglie deveni un mormânt nemărginit.

Acest sentiment de nenorocire universală căpăta concentrare și formă când îmi priveam soția și copiii, iar gândul pericolului la care erau supuși îmi umplea întreaga ființă de teamă. Cum îi puteam salva? Făceam o sumedenie de planuri. Nu trebuiau să moară, mai degrabă m-aș fi dat eu pradă nimicniciei decât să las infecția să se apropie de idolii sufletului meu. Aș fi pornit desculț prin lume să găsesc un loc neinfectat, mi-aș fi clădit casa pe vreo scândură aruncată de valuri, lăsată să rătăcească pe oceanul pustiu, nemărginit. Mi-aș fi căutat refugiu cu ei în vreo vizuină de fiară sălbatică, acolo unde puii tigrului, pe care i-aș fi ucis, creșteau sănătoși. Aș fi căutat în cuibul din munți al vulturului și aș fi trăit ani întregi suspendat pe vreo stâncă inaccesibilă de pe o culme mărginită de mare, nici o trudă n-ar fi fost prea mare, nici un plan prea fantezist dacă astfel le-ar fi făgăduit viața. O, fibre ale inimii mele, cum vă puteați sfâșia în bucăți fără ca sufletul meu să nu-și secătuiască lacrimile de sânge și durere?

Idris, după prima spaimă, își recăpătă o parte din curaj. Sârguincioasă, stăvili toate gândurile despre viitor și își alină inima cu bucuriile prezentului. Nici măcar o clipă nu-și scăpă din ochi copiii. Dar câtă vreme alergau sănătoși în jurul ei, putea prețui mulțumirea și speranța. O stranie și nestăpânită neliniște se abătu asupra mea, cu atât mai grea de suportat deoarece am fost silit s-o ascund. Temerile mele pentru Adrian erau necontenite, venise luna august și simptomele ciumei sporiseră cu repeziciune în

Londra. Fusese părăsită de toți cei care găsiseră puterea de a pleca, iar el, fratele meu de suflet, era expus primejdiilor din fața cărora doar cei care erau sclavii împrejurărilor nu fugiseră. El rămăsese să înfrunte demonul – cu flancul nepăzit, cu truda neîmpărtășită –, chiar și infecția putea să-l atingă și să moară neîngrijit și singur. Zi și noapte gândurile acestea mă urmăriseră. M-am hotărât să vizitez Londra, să-l văd și să-mi potolesc chinurile cumplite cu dulcele leac al speranței ori cu opiul deznădejdii.

Abia când am ajuns la Brentford mi-am dat seama cât de mult se schimbase înfățișarea țării. Casele cele mai de soi fuseseră închise, neguțătoria forfotitoare a orașului încremenise, plutea un aer de neliniște printre cei câțiva pasageri pe care i-am întâlnit și care îmi priviseră întrebători caleașca, prima pe care o văzuseră trecând către Londra de când ciuma se așezase pe tronul său semeț și pusese stăpânire pe străzile aglomerate. Am întâlnit câteva înmormântări, însoțite de puțini jeluitori și privite de cei de pe margine drept semne aducătoare de răutate. Unii priveau aceste procesiuni cu nerăbdare sălbatică, alții fugeau cu timiditate, și mai mulți plângeau cu glas tare.

Cea mai însemnată străduanie a lui Adrian, după ajutorarea imediată a bolnavilor, fusese să ascundă simptomele și progresul ciumei locuitorilor Londrei. Știa că teama și presimțirile triste erau ajutoare puternice ale bolii, că descurajarea și îngrijorarea plină de deznădejde făceau fizicul omenesc mai deschis în calea infecției. Nu puteai vedea lucruri necuviincioase, magazinele erau de regulă deschise, îmbulzeala de pasageri fusese într-o bună măsură păstrată. Însă, deși aparența de oraș infectat fusese evitată, pentru mine, care nu-l văzusem de la începutul molimei, Londra părea destul de schimbată. Nu erau trăsuri, iar iarba se înălțase pe străzi. Casele arătau dezolant, majoritatea obloanelor erau închise, iar oamenii pe care-i întâlneam aveau o privire sinistră și îngrozită, foarte diferită față de înfățișarea de târgoveți a londonezilor. Trăsura mea solitară atrăgea atenția pe măsură ce răpăia către Palatul Protectorului, iar străzile de vază ce duceau până acolo aveau o înfățișare și mai tristă și pustie. Am găsit anticamera lui Adrian înțesată – era ora lui pentru audiențe. N-aveam de gând să-i tulbur treburile și am așteptat, urmărind intrarea și ieșirea jălbașilor. Erau

oameni din clasele de mijloc şi de jos ale societăţii, ale căror mijloace de trai se prăbuşiseră odată cu încetarea comerţului şi a spiritului negustoriei de toate soiurile, propriu ţării noastre. Se simţea un aer de nelinişte, uneori chiar de groază la noii veniţi, contrastat cu tărie de înfăţişările resemnate şi chiar satisfăcute ale celor care mai avuseseră audienţe. Puteam citi înrâurirea prietenului meu asupra mişcărilor mai iuţi ale acestora şi asupra chipurilor lor vesele. Bătu ora două, după care nu mai era primit nimeni, cei care fuseseră dezamăgiţi plecau încruntaţi sau trişti mai departe, în vreme ce eu pătrundeam în camera de audienţe.

Mă surprinse îmbunătăţirea ce părea să fi apărut în starea de sănătate a lui Adrian. Nu mai era plecat până la pământ, ca o floare de primăvară îngrijită peste măsură, care, ţâşnind în sus peste puterile sale, e trasă în jos tocmai de coroana cu flori. Avea ochii strălucitori, chipul liniştit, un sentiment de tărie concentrată era răspândit în întreaga sa făptură, cu mult diferită faţă de vechea sa toropeală. Era aşezat la o masă cu câţiva secretari care aranjau jalbele sau înregistrau notele făcute în timpul audienţelor de peste zi. Doi sau trei jălbaşi încă aşteptau. I-am admirat dreptatea şi răbdarea. Pe cei care aveau cum să trăiască în afara Londrei îi sfătui s-o părăsească de îndată, oferindu-le mijloacele de a face astfel. Celorlalţi, ale căror treburi erau în folosul oraşului sau care n-aveau alt refugiu, le dădu sfaturi pentru a se feri mai bine de epidemie, micşorând familiile prea numeroase, completându-le pe cele micşorate de moarte. Ordinea, confortul şi chiar sănătatea sporiseră sub influenţa sa ca în urma atingerii cu o baghetă magică.

– Mă bucur că ai venit, îmi zise de îndată ce am rămas singuri. N-am decât câteva minute şi am multe să-ţi spun în răstimpul acesta. Ciuma se întinde acum. E inutil să închidem ochii înaintea acestui fapt. Numărul morţilor creşte cu fiecare săptămână. Până unde vom ajunge, nu pot nici ghici. Până acum, slavă Domnului, sunt egal cu cei din conducerea oraşului şi mă gândesc doar la prezent. Ryland, pe care l-am ţinut în loc atât de mult, a stabilit că va trebui să-i îngădui să plece înainte de sfârşitul acestei luni. Locţiitorul numit de Parlament e mort, prin urmare trebuie numit un altul. Eu i-am înştiinţat şi cred că nu voi avea vreun rival. În seara aceasta se va decide totul. Se va reuni Parlamentul în scopul

acesta. Trebuie să mă propui tu, Lionel. Ryland, de ruşine, nu se poate arăta, dar, tu, prietenul meu, vrei să-mi faci serviciul acesta?

Cât de minunat este devotamentul! Iată un tânăr, vlăstar regal, crescut în lux, căruia, prin natura lui, nu-i plac încordările unei vieţi publice şi care acum, în vremuri de primejdie, într-un moment când a trăi era cel mai de seamă scop al celor plini de ambiţie, el, scumpul şi eroicul Adrian, făcea, cu o scumpă simplitate, oferta de a se sacrifica pe sine pentru binele public. Chiar şi simpla idee era generoasă şi nobilă, însă, dincolo de aceasta, felul său modest de a fi, lipsa deplină de asumare a acestui fapt ca pe o virtute făceau acest act de zece ori mai mişcător. M-aş fi împotrivit cererii sale, însă văzusem cât bine aducea. Mi-am dat seama că hotărârile sale erau de neclintit, aşa că am consimţit, cu inima grea, să fac precum îmi ceruse. Îmi strânse mâna cu dragoste:

– Îţi mulţumesc, zise, m-ai scăpat dintr-o dilemă dureroasă şi eşti, ca întotdeauna, cel mai bun prieten. Rămas-bun, acum trebuie să te părăsesc pentru câteva ceasuri. Du-te şi vorbeşte cu Ryland. Cu toate că îşi părăseşte postul de la Londra, ar putea să fie de mare folos în nordul Angliei primind şi ajutând călătorii, contribuind la aprovizionarea metropolei cu hrană. Trezeşte-l, te implor, şi îndeamnă-l să-şi facă datoria.

Adrian mă părăsi şi, după cum am aflat mai târziu, plecă să-şi îndeplinească sarcinile zilnice de a vizita spitalele şi de a inspecta zonele aglomerate ale Londrei. L-am găsit pe Ryland schimbat mult, chiar şi faţă de cum fusese atunci când vizitase Windsorul. Teama necontenită îi îngălbenise chipul şi îi chircise întregul trup. I-am povestit despre treburile plănuite pentru seara aceea, iar un zâmbet îi destinse muşchii încordaţi.

Îşi dorea să plece, în fiecare zi se aştepta să fie infectat cu ciumă, în fiecare zi găsea cu neputinţă să mai îndure strâmtorarea blândă a detenţiei lui Adrian. În clipa în care Adrian avea să fie legal ales locţiitorul său, avea să scape spre un loc sigur. Sub această impresie ascultă tot ce aveam de spus şi, aproape înveselit de apropiata perspectivă a plecării sale, intră într-o discuţie privind planurile pe care ar fi trebuit să le adopte pentru propria sa ţară, uitând, preţ de o clipă, scumpa lui dorinţă de a se rupe întru totul de toate ştirile şi de a se retrage pe domeniul său.

Spre seară, am pornit cu Adrian către Westminster. Pe drum, îmi aminti ceea ce trebuia să spun şi ce nu, însă, e straniu să spun asta, dar am intrat în sala de şedinţe fără să fi reflectat măcar o dată asupra scopului meu. Adrian rămase în salonul pentru cafea, în vreme ce eu, potrivit dorinţei sale, mi-am ocupat locul în Parlament. În încăpere domnea o linişte neobişnuită. Nu mai intrasem acolo de pe vremea protectoratului lui Raymond, o perioadă remarcabilă pentru numeroasa asistenţă, pentru elocvenţa vorbitorilor şi căldura dezbaterilor. Locurile erau goale, cele obişnuite ale membrilor ereditari erau neocupate. Erau acolo reprezentanţii oraşului, membrii din oraşele comerciale, câţiva moşieri şi nu mulţi dintre aceia care intraseră în Parlament de dragul unei cariere. Primul subiect care preocupa atenţia Camerei era o adresă din partea Lordului Protector, în care îi ruga să numească un locţiitor pe durata absenţei sale necesare.

Se aşternuse liniştea, până când unul dintre membri se apropie de mine şi îmi şopti că îi trimisese vorbă contele de Windsor că trebuia să propun să trecem la alegerea sa în lipsa persoanei care fusese aleasă iniţial pentru această funcţie. Acum, pentru prima dată, am înţeles în întregime sarcina ce-mi revenea şi m-am trezit copleşit de lucrul pe care mă angajasem să-l îndeplinesc. Ryland îşi părăsise funcţia de teama ciumei, din aceeaşi teamă Adrian nu avea nici un rival. Iar eu, cea mai apropiată rudă a contelui de Windsor, trebuia să propun alegerea sa. Trebuia să numesc acest prieten ales şi fără pereche într-o slujbă plină de primejdie – cu neputinţă! Zarurile fuseseră aruncate, aveam să mă ofer pe mine drept candidat.

Cei câţiva membri prezenţi veniseră mai degrabă pentru a duce la capăt socoteala asigurând o prezenţă legitimă decât în ideea unei dezbateri. M-am ridicat mecanic, genunchii îmi tremurau, nehotărârea mi se simţea în glas în vreme ce rosteam câteva cuvinte despre necesitatea de a alege un om potrivit pentru periculoasa sarcină pusă în discuţie. Însă când îmi veni ideea de a mă propune pe mine în locul prietenului meu, povara îndoielii şi durerii mi se ridică de pe umeri. Cuvintele îmi curgeau de la sine şi le rosteam ferm şi iute. Am pomenit ceea ce Adrian deja făcuse, am făgăduit aceeaşi luare-aminte ducând mai departe toate

viziunile sale. Am zugrăvit o imagine emoţionantă a sănătăţii sale şubrede, m-am făli cu propriile mele puteri. I-am rugat să-l salveze de el însuşi pe acest vlăstar al celei mai nobile familii din Anglia. Înrudirea mea cu el era gajul sincerităţii mele, uniunea mea cu sora sa, copiii mei, posibilii săi moştenitori, stăteau chezăşie a adevărului pe care-l rosteam.

Această neaşteptată turnură a dezbaterii îi fu cu repeziciune comunicată lui Adrian, care dădu buzna în sală şi asistă la încheierea pasionatei mele cuvântări. Nu l-am văzut, îmi pusesem tot sufletul în cuvinte, ochii mei nu puteau zări nimic împrejur, în timp ce o viziune a siluetei lui Adrian, năpădită de ciumă şi veştejindu-se către moarte, plutea dinaintea lor. El mă apucă de mână în timp ce eu rosteam ultimele cuvinte.

– Nedreptate! strigă el. M-ai trădat!

Apoi păşi iute în faţă cu aerul unuia care avea dreptul de a porunci şi pretinse slujba de locţiitor pentru sine. El o dobândise, spunea, cu primejdie şi plătise pentru ea cu trudă. Asta era ambiţia lui, iar după timpul pe care-l dedicase intereselor ţării sale puteam eu să păşesc înainte şi să culeg roadele? Le aminti ce era Londra înaintea sosirii sale, panica ce triumfa adusese foametea, în vreme ce orice legături morale şi legale fuseseră destrămate. Restabilise ordinea, iar lucrul acesta ceruse perseverenţă, răbdare şi tărie şi el nu dormise şi nici nu făcuse vreun pas înaintea binelui ţării sale. Îndrăznea cineva să-l înşele astfel? Aveau de gând să-i smulgă răsplata atât de greu dobândită şi s-o dăruiască unui om care, fără să se fi amestecat vreodată în viaţa publică, ar fi apărut ca un cârmaci neîncercat în locul său, deplin ştiutor al acestui meşteşug? Le ceru slujba de locţiitor ca pe un drept al său. Ryland arătase că îl preferă pe el. Niciodată până acum el, care se născuse drept moştenitor al tronului Angliei, niciodată nu ceruse favoruri sau onoruri de la cei care acum îi erau egali, însă care ar fi putut să-i fie supuşi. Aveau de gând să-l refuze? Puteau ei oare să-l împingă de pe calea lăudabilă a distincţiei şi a ambiţiei pe moştenitorul străvechilor regi şi să arunce încă o dezamăgire asupra unei case regale căzute?

Nimeni nu-l mai auzise pe Adrian până atunci să facă aluzie la drepturile strămoşilor săi. Nimeni nu bănuise vreodată că puterea şi votul celor mulţi ar fi putut să-i devină cumva scumpe. Îşi

începuse cuvântarea cu vehemență și o încheiase cu o modestă blândețe, făcându-și apelul cu aceeași umilință de parcă ar fi cerut să fie cel dintâi în bogăție, cinste și putere printre englezi și nu, așa cum era în realitate, să fie cel dintâi în rândurile trudei respingătoare și ale inevitabilei morți. Un murmur aprobator crescu după discursul său.

– O, nu-i dați ascultare, am strigat. Sunt minciuni, sunt mincinoase vorbele sale!

Am fost întrerupt, iar după ce s-a restabilit liniștea, ni s-a poruncit, după cum era obiceiul, să ne retragem pe durata adoptării hotărârii Parlamentului. Îmi închipuiam că ezitau și că mai rămăsese o oarecare speranță și pentru mine, dar m-am înșelat. Abia ieșisem din sală, când Adrian fu rechemat și instalat în funcția sa de Lord Locțiitor al Protectorului.

Ne-am întors împreună la palat.

– De ce, Lionel, zise Adrian, ce-ai avut de gând? N-aveai nici o speranță de izbândă, cu toate acestea mi-ai pricinuit durerea de a triumfa împotriva celui mai scump prieten al meu.

– E o bătaie de joc, i-am răspuns, te-ai dedicat, tu, fratele scump al lui Idris, ființa, dintre toate celelalte din lume, cea mai scumpă nouă, te-ai închinat unei morți timpurii. Aveam de gând să preîntâmpin lucrul acesta, moartea mea ar fi fost un rău mai neînsemnat sau mai degrabă eu n-aș fi murit, în vreme ce tu n-aveai sorți de scăpare.

– Cât despre probabilitatea de a scăpa, zise Adrian, peste zece ani de acum încolo, stelele reci ar putea străluci deasupra mormintelor noastre, ale tuturor, iar despre înclinația mea mai aparte spre infecție, aș putea dovedi cu ușurință, atât logic, cât și fizic, că, în mijlocul molimei, eu am o șansă de viață mai bună decât tine.

Acesta e locul meu, m-am născut pentru asta, să conduc Anglia în vremuri de anarhie, s-o scap de primejdie, să mă dedic ei. Sângele strămoșilor mei strigă cu glas tare în venele mele și mă îndeamnă să fiu primul între compatrioții mei. Or, dacă felul acesta al meu de a vorbi te jignește, am să-ți spun că mama mea, apriga regină, a sădit de devreme în mine dragostea de mărire și, dacă slăbiciunea naturii mele fizice și opiniile mele nu m-ar fi împiedicat, aș fi luptat de multă vreme pentru moștenirea pierdută

a neamului meu. Însă acum mama mea sau, dacă vrei, lecțiile mamei s-au deșteptat în mine. Nu pot conduce în luptă, nu pot, prin intrigă și lipsă de credință, să redobândesc tronul pe ruina spiritului public al englezilor. Însă pot fi primul care sprijină și apără țara acum, când dezastrele îngrozitoare și ruina au prins-o în strânsoarea lor.

Țara asta și scumpa mea soră sunt tot ce mi-a rămas. O voi proteja pe cea dintâi, pe cea din urmă ți-o încredințez. Dacă eu voi supraviețui și ea va pieri, mai bine aș muri. Ai grijă de ea, de dragul ei știu că ai s-o faci, iar dacă îți mai trebuie vreun îndemn, gândește-te că, apărând-o pe ea, mă aperi pe mine. Firea ei fără cusur, o sumă de perfecțiuni, e învăluită în afecțiunile sale, dacă acestea vor suferi, se va ofili precum o floricică însetată, iar cea mai măruntă rană pe care o va primi e ca înghețul cel mușcător pentru ea. Deja se teme pentru noi. Se teme pentru copiii pe care-i adoră și pentru tine, tatăl lor, iubitul ei, soțul și protectorul ei, iar tu trebuie să-i fii aproape ca s-o sprijini și s-o încurajezi. Așadar, întoarce-te la Windsor, frate, pentru că acolo sunt toate legăturile tale, umple două locuri pe care absența mea ți le lasă în seamă și lasă-mă pe mine, cu toate suferințele mele, aici, să-mi întorc privirile către acel scump refugiu și să zic: „Acolo e pace".

CAPITOLUL VII

M-am îndreptat către Windsor, dar nu cu intenția de a rămâne acolo. M-am dus doar să obțin consimțământul lui Idris, iar apoi să mă întorc și să-mi ocup locul alături de inegalabilul prieten, să-i împărtășesc truda și să-l salvez, dacă avea să fie nevoie, cu prețul vieții mele. Cu toate acestea, mă temeam de suferința pe care hotărârea mea ar fi putut să i-o provoace lui Idris. Jurasem pe inima mea să nu-i mai umbresc chipul nici măcar cu suferințe trecătoare și trebuia să fiu un laș în clipa aceasta de mare nevoie? Îmi începusem călătoria cu grabă plină de nerăbdare, acum îmi doream să lungesc cât mai mult mersul zilelor și lunilor. Tânjeam să evit necesitatea unor fapte, mă străduiam să scap de gânduri, în van; viitorul, ca o imagine întunecată într-o fantasmagorie, venea din ce în ce mai aproape, până strânse tot pământul în ghearele umbrei sale.

O mărunță întâmplare mă făcu să-mi schimb calea obișnuită și să mă întorc acasă prin Egham și Bishopgate. Am coborât la vechea căsuță a Perditei și, trimițând înainte trăsura, m-am hotărât să traversez pe jos parcul până la castel. Locul acesta, închinat celor mai scumpe amintiri, casa părăsită și grădina părăginită erau cât se poate de potrivite să-mi aline melancolia. În cele mai frumoase zile ale noastre, Perdita își împodobise căsuța cu tot ceea ce arta putea aduce în plus la tot ceea ce natura alesese să binecuvânteze. Din același spirit al lipsei de măsură pe care îl avusese din pricina despărțirii sale de Raymond, o neglijase cu totul. Acum se afla în ruină. Căprioarele se cățăraseră peste gardurile de nuiele rupte și se odihneau printre flori, iarba crescuse până în prag, iar zăbrelele scârțâiau în vânt, toate acestea fiind semne ale unui loc părăsit pe deplin. Cerul era albastru deasupra, iar aerul era plin de miresmele puținelor flori ce creșteau printre buruieni. Copacii se

clătinau deasupra, deşteptând melodia preferată a naturii, însă înfăţişarea melancolică a cărărilor înăbuşite şi a straturilor de flori năpădite de buruieni, întristau chiar şi această privelişte veselă de vară. Vremurile când cu mândră şi fericită linişte ne adunam la această căsuţă trecuseră. În curând şi ceasurile acestea aveau să se alăture celor trecute, iar umbrele celor viitoare se năşteau întunecate şi ameninţătoare din pântecele timpului, leagănul şi catafalcul lor. Pentru prima dată în viaţa mea invidiam somnul morţilor şi mă gândeam cu plăcere la aşternutul de sub brazdele de iarbă, acolo unde suferinţa şi teama n-aveau nici o putere. Am trecut prin ruptura din gardul de nuiele şi am simţit, nesocotindu-le, lacrimile ce mi se opreau în gât şi am alergat spre adâncul pădurii. O, moarte şi nestatornicie, cârmuitoarele vieţii noastre, unde sunteţi voi să vă pot înfrunta? Ce anume se găsea în liniştea noastră şi îţi stârnea invidia, în fericirea noastră într-atât încât să trebuiască s-o distrugi? Eram fericiţi, iubitori şi iubiţi, cornul Amaltheei nu cuprindea nici o binecuvântare care să nu se fi revărsat asupra noastră, dar, vai!

Fortuna,
Zeiţa barbară şi nepoftită,
Azi leş, ieri floare,
Niciodată stătătoare![1]

În vreme ce rătăceam căzut astfel pe gânduri, câţiva săteni trecură pe lângă mine. Păreau plini de griji, iar câteva cuvinte din conversaţia lor care ajunseseră până la mine m-au îndemnat să mă apropii şi să aflu mai multe. O ceată de oameni care fugiseră din Londra, cum adesea se întâmpla în zilele acelea, veniseră pe Tamisa într-o barcă. Nimeni de la Windsor nu le oferise adăpost, aşa că, mergând mai departe, în amonte, rămăseseră peste noapte într-o colibă părăsită din apropiere de ecluza Bolter's Lock. Îşi continuaseră drumul în dimineaţa următoare, lăsându-l pe unul dintre ei în urmă, bolnav de ciumă. Lucrul acesta, după ce s-a răspândit vestea, făcu ca nimeni să nu mai îndrăznească să se mai apropie la mai mult de jumătate de milă de locul infectat, iar nenorocitul părăsit a

1. Pedro Calderón de la Barca, *El príncipe constante.*

fost lăsat să lupte cu boala și cu moartea în singurătate după puterile sale. Compasiunea m-a îndemnat să zoresc către colibă, spre a-i cântări situația și pentru a-i aduce cele trebuincioase.

Pe măsură ce înaintam întâlneam cete de săteni vorbind cu însuflețire despre acest eveniment, deși erau departe de infecția de care se temeau, pe chipuri li se întipărise teama. Am trecut pe lângă una dintre cetele de oameni îngroziți, pe o cărare ce ducea drept spre colibă. Unul dintre aceștia mă opri și, chibzuind că nu știam ce se petrecuse acolo, îmi spuse să nu merg mai departe, fiindcă în apropiere se afla un om infectat.

– Știu, i-am răspuns, și mă duc să văd în ce stare se află bietul om.

Un murmur de nedumerire și groază trecu prin rândul oamenilor. Am continuat:

– Acest sărman nenorocit e părăsit, muribund și lipsit de ajutor, în vremurile acestea nefericite, Dumnezeu știe cât de curând oricare dintre noi s-ar putea afla într-o asemenea stare. Am să mă duc să fac ceea ce îmi doresc să primesc.

– Dar nu vă veți mai putea întoarce niciodată la castel... Lady Idris... copiii săi... Acestea au fost cuvintele care mi-au ajuns din bâlbele lor la ureche.

– Voi știți, prieteni, că însuși contele, noul Lord Protector, vizitează zilnic nu doar pe cei care probabil sunt infectați de această boală, ci spitalele și casele ciumaților, apropiindu-se și chiar atingând bolnavii? Cu toate acestea, sănătatea lui n-a fost mai bună niciodată. Vă faceți griji din pricina unei greșeli în ceea ce privește natura ciumei, dar fiți fără teamă, n-o să cer vreunuia dintre voi să mă însoțească și nici să mă creadă până când nu mă voi întoarce întreg și nevătămat de la pacientul meu.

Prin urmare, i-am părăsit și m-am grăbit mai departe. În curând am ajuns la colibă, ușa era întredeschisă și dintr-o privire mi-am dat seama că vechiul său ocupant se prăpădise; era întins pe o grămadă de paie, rece și țeapăn, în vreme ce încăperea era plină de miasme vătămătoare, iar feluritele urme și pete înfățișau virulența bolii.

Nu mai văzusem până atunci un om ucis de ciumă. În vreme ce fiecare minte era plină de spaimă înaintea efectelor sale, un soi de

fascinație ne îndemnase să citim istorisirea lui Defoe și descrierea făcută de autorul lui *Arthur Mervyn*. Imaginile zugrăvite în aceste cărți erau atât de vii, încât ni se părea că trăiserăm rezultatele înfățișate în ele. Însă senzațiile stârnite de cuvinte erau reci, deși erau arzătoare și descriau moartea și nenorocirea miilor de oameni, în comparație cu ceea ce simțeam privind trupul acestui nefericit străin. Aceasta era cu adevărat ciuma. I-am ridicat mădularele înțepenite, i-am observat chipul schimonosit și ochii împietriți ce nu mai priveau nimic. În vreme ce eram astfel preocupat, un fior de groază îmi îngheță sângele, făcându-mi carnea să tremure și să mi se ridice părul în vârful capului. Aproape ieșit din minți, am început să-i vorbesc mortului. „Prin urmare, ciuma te-a ucis, am murmurat. Cum s-a petrecut asta? Ai simțit durere? Arăți de parcă vrăjmașul te-a torturat înainte să te ucidă." Iar apoi am sărit în sus grăbit și am ieșit din colibă înainte ca natura să-și dea legile peste cap, iar vorbele neomenești să fie rostite de pe buzele mortului.

Întorcându-mă pe cărare, am văzut la o oarecare depărtare aceeași ceată de oameni pe care îi lăsasem în urmă. S-au îndepărtat grăbiți de îndată ce m-au văzut, iar înfățișarea mea tulburată le spori teama de a se apropia de un om care ajunsese până în pragul infecției.

Fără a avea faptele la îndemână, se pot trage concluzii care par infailibile și care însă, trecute prin testul realității, se risipesc ca niște vise ireale. Luasem în râs temerile concetățenilor mei când fusese vorba despre alții, acum că eram eu cel ce le aducea în pragul casei mele, am șovăit. Simțeam că Rubiconul fusese trecut și era trebuincios să chibzuiesc bine ce aveam de făcut pe țărmul celălalt al molimei și primejdiei. Potrivit superstițiilor oamenilor de rând, veșmintele mele, trupul meu, aerul pe care-l respiram purtau o primejdie de moarte pentru mine și pentru ceilalți. Să mă întorc la castel, la soția și copiii mei, cu infecția aceasta asupra mea? Nefiind sigur dacă sunt infectat – cu toate că eram încredințat că nu sunt –, câteva ceasuri aveau să limpezească totul, aveam să le petrec în pădure, chibzuind asupra a ceea ce avea să urmeze și asupra aceea ce aveam de făcut. Cuprins de sentimentele ce-mi fuseseră transmise la vederea unui om atins de ciumă, uitasem despre evenimentele care mă tulburaseră atât de mult la Londra.

Perspective noi şi mai dureroase încetul cu încetul s-au limpezit dintre negurile care până atunci le învăluiseră. Nu se mai punea problema acum dacă trebuia să împărtăşesc truda şi primejdiile lui Adrian, ci în ce fel puteam eu, la Windsor şi în împrejurimi, să imit prudenţa şi zelul cu care, sub guvernarea sa, rodiseră rânduiala şi îndestularea în Londra şi cum puteam, acum când ciuma se răspândise şi mai mult, să asigur sănătatea propriei mele familii.

Am întins cu ochiul minţii harta lumii înaintea mea. În nici un loc de pe faţa pământului n-aş fi putut să pun degetul şi să zic că acolo te-ai fi aflat în siguranţă. În sud, molima, virulentă şi fără leac, aproape nimicise rasa omenească, furtunile şi inundaţiile, vânturile otrăvitoare şi dăunătorii recoltelor umpluseră măsura suferinţelor. Înspre nord era mai rău: populaţia şi mai puţin numeroasă scăzuse treptat, iar foametea şi ciuma îi vegheau pe supravieţuitorii care, neajutoraţi şi slăbiţi, erau gata să cadă pradă în mâinile lor.

Mi-am restrâns vederile asupra Angliei. Metropola prea mare, marea inimă a puternicei Britanii, era lipsită de puls. Comerţul încetase. Toate cele ce ţineau de ambiţie şi plăcere dispăruseră, străzile fuseseră năpădite de buruieni, casele goale, cele care mai rămăseseră din necesitate, păreau deja însemnate cu urma inevitabilei ciume. În oraşele meşteşugăreşti mai mari aceeaşi tragedie se juca la o scară mai mică, dar şi mai înfricoşătoare. Nu exista nici un Adrian să supravegheze şi să îndrume în timp ce mulţimi întregi de sărmani erau loviţi şi ucişi. Cu toate acestea, nu aveam să murim cu toţii. Într-adevăr, deşi împuţinată, rasa omenească avea să dăinuie, iar marea ciumă avea, după trecerea anilor, să devină istorie şi lucru de mirare. Fără îndoială, această epidemie era de întindere fără seamăn – cu atât mai mult era nevoie ca noi să trudim din greu să-i împiedicăm răspândirea. Înainte, oamenii s-ar fi întrecut să se ucidă cu miile şi zecile de mii, însă acum omul devenise o făptură de preţ, viaţa unuia dintre ei preţuia mai mult decât aşa-zisele comori ale regilor. Priviţi-i chipul înzestrat cu gândire, mădularele sale graţioase, fruntea maiestuoasă, maşinăria sa minunată. Această lucrare fără seamăn a lui Dumnezeu nu poate fi zvârlită în lături ca un hârb, va fi păstrată, iar copiii săi şi

copiii copiilor săi vor duce mai departe numele şi trupul omului până la capătul timpului.

Mai presus de toate, trebuie să păzesc ceea ce natura şi soarta mi-a dat în grijă. Şi, cu siguranţă, dacă dintre toţi semenii mei, eu ar fi trebuit să-i aleg pe cei care puteau fi pilde de măreţie şi bunătate omenească, n-aş fi putut decât să-i aleg pe cei legaţi de mine prin cele mai sfinte legături. Câţiva dintre cei ce făceau parte din familia omenească trebuiau să supravieţuiască, iar aceştia ar trebui să se numere printre supravieţuitori; iată sarcina mea, iar pentru îndeplinirea ei, viaţa mea era doar un mărunt sacrificiu. Prin urmare acolo, în acel castel, castelul Windsor, locul de naştere al lui Idris şi al copiilor mei, avea să fie raiul şi refugiul pentru corabia naufragiată a societăţii omeneşti. Pădurea sa avea să devină lumea noastră, grădina sa avea să ne dea hrana, între zidurile sale aveam să întemeiez tronul zdruncinat al sănătăţii. Fusesem un proscris şi un vagabond când Adrian şi-a aruncat cu blândeţe asupra mea pânza de argint a iubirii şi civilizaţiei şi m-a legat fără scăpare de binefacerile şi virtuţile omeneşti. Unul dintre aceia care, cu toate că aspira către bine şi era un înflăcărat iubitor de înţelepciune, încă nu se angajase în nici o misiune demnă de vreun merit, în vreme ce Idris, prinţesă prin naştere, era însăşi întruparea a tot ceea ce este divin într-o femeie, ea, cea care păşea pe pământ precum visul unui poet, ca o zeiţă sculptată şi înzestrată cu sentimente sau ca o sfântă înfăţişată păşind de pe canava; ea, desăvârşita, mă alesese pe mine şi-mi adusese un dar nepreţuit.

Vreme de câteva ceasuri am continuat să chibzuiesc astfel, până când foamea şi istovirea m-au adus la ceasul ce tocmai se petrecea, dovedit de umbrele lungi aruncate de soarele ce cobora. Am pornit către Bracknel, departe către apus faţă de Windsor. Senzaţia de sănătate fără cusur de care mă bucuram m-a încredinţat că nu mă infectasem. Mi-am amintit că Idris nu ştia nimic despre faptele mele. Probabil că auzise despre întoarcerea mea de la Londra şi despre vizita mea la Bolter's Lock, lucru care, legat de absenţa mea prelungită, se poate s-o fi neliniştit. M-am întors la Windsor străbătând aleea Long Walk şi, traversând oraşul către castel, l-am găsit într-o stare de frământare şi tulburare.

„E prea târziu să fii ambiţios, zice Sir Thomas Browne. Nu putem nădăjdui să trăim atât de mult prin numele nostru aşa cum au făcut unii în trupurile lor, unul dintre chipurile lui Ianus nu e simetric cu celălalt." După textul acesta s-au arătat mulţi fanatici, care au profeţit că sfârşitul lumii era aproape. Spiritul superstiţiilor se născuse din ruina speranţelor noastre, iar anticii sălbatici şi periculoşi erau puşi în scenă în marele teatru, în vreme ce rămăşiţele viitorului se stingeau, devenind doar un punct în ochii prevestitorilor. Femeile slabe de înger mureau de frică ascultându-le dezvăluirile, bărbaţii viguroşi la trup şi în putere căzură în neghiobie şi nebunie, chinuiţi de teama apropiatei eternităţi. Un astfel de om îşi revărsa deznădejdea elocventă printre locuitorii din Windsor. Scena din dimineaţa aceea şi vizita pe care o făcusem la căpătâiul mortului, despre care se răspândise vestea, îi înspăimântaseră pe săteni, dându-le uneltele potrivite pentru a fi jucaţi pe degete de un nebun.

Bietul nenorocit îşi pierduse tânăra soţie şi minunatul lor copil în ghearele ciumei. Fusese mecanic şi, nemaiputând să-şi îndeplinească slujba care-i asigura nevoile, la toate nenorocirile sale s-a adăugat şi înfometarea. Părăsise încăperea unde se aflau soţia şi copilul său – cei care se prăpădiseră –, dar „ţărână pe ţărână grea"[1], sălbăticit de foame, cu ochii în patru şi îndurerat, închipuirea sa bolnavă îl făcu să se creadă trimis din ceruri spre a predica sfârşitul timpului şi al lumii. Intra prin biserici şi prezicea enoriaşilor grabnica lor pornire către lumea de dedesubt. Apărea ca un spirit uitat al timpului prin teatre şi îndemna spectatorii să se ducă acasă şi să moară. Fusese prins şi închis, dar evadase şi rătăcea din Londra până în oraşele învecinate şi, cu gesturi nestăpânite şi vorbe cutremurătoare, dezvăluia fiecăruia temerile ascunse şi dădea glas gândurilor tăcute pe care nu îndrăzneau să le rostească. Stătea sub bolta Primăriei din Windsor şi din locul acesta înalt predica unei mulţimi cutremurate.

– Ascultaţi voi, sălăşluitori ai pământului, strigă el, ascultaţi voi, atoatevăzătoare, dar necruţătoare Ceruri! Ascultă şi tu, o,

1. P.B. Shelley, „Mascarada anarhiei", în *Prometeu descătuşat şi alte poeme*, *ed. cit.*, p. 63.

inimă zbuciumată de furtună, ce rosteşti aceste cuvinte, dar eşti lipsită de putere înaintea înţelesurilor acestora! Moartea e printre noi! Pământul e frumos şi împodobit cu flori, dar e mormântul nostru! Norii cerurilor plâng pentru noi, alaiul stelelor nu e altceva decât făclia noastră funerară. Voi, oameni încărunţiţi, nădăjduiţi să mai petreceţi câţiva ani în căminul vostru ştiut de atâta vreme, dar simbria s-a încheiat, trebuie să plecaţi; copii, nu veţi ajunge oameni în toată firea, tocmai acum se sapă pentru voi un mic mormânt, mamelor, strângeţi-i în braţele voastre, o singură moarte vă îmbrăţişează!

Tremurând, îşi întinse mâinile, cu ochii îndreptaţi în sus, părând să iasă din orbite, în vreme ce el părea să urmărească umbre, invizibile nouă, prin văzduh:

– Iată-i, strigă el, morţii! Se ridică din giulgiurile lor şi trec într-o procesiune tăcută către ţinutul îndepărtat al pierzaniei lor. Buzele lor lipsite de sânge nu se mişcă, mădularele lor ca de umbră sunt lipsite de mişcare, în vreme ce continuă să alunece înainte. Venim, strigă el, sărind înainte, noi ce să mai aşteptăm? Grăbiţi-vă, prieteni, puneţi-vă veşmintele de gală ale morţii. Molima vă va face cunoştinţă cu ea. De ce atât de mult? Ei, cei buni, înţelepţii şi cei iubiţi nouă s-au dus dinainte. Mamelor, sărutaţi-vă copiii pentru ultima oară, soţilor, nu mai sunteţi apărători, îndrumaţi-vă soaţele către moartea voastră! Veniţi, o, veniţi! Cât timp cei dragi vouă mai sunt încă aproape, fiindcă în curând vor pleca mai departe şi nu ne vom mai alătura lor niciodată.

Din astfel de rătăciri, uneori dintr-odată îşi venea în fire şi, cu vorbe neînflorite, dar groaznice, zugrăvea ororile vremii, descria până în cele mai mici detalii efectele ciumei asupra trupului omenesc şi istorisea poveşti înduioşătoare despre răpirea celor dragi, groaznica deznădejde de la căpătâiul celei din urmă fiinţe iubite, astfel încât din mulţime se auzeau izbucnind suspine şi chiar ţipete. Un oarecare om era în faţă, cu ochii fixaţi asupra profetului, cu gura deschisă şi mădularele înţepenite, în vreme ce chipul său se schimba, căpătând o sumedenie de culori: galben, albastru şi verde, din pricina groazei fără margini. Nebunul îi prindea privirea şi-şi întorcea ochii către el, ca şarpele cu clopoţei care-şi ademeneşte victima înfiorată până îi cade între colţi. Apoi se liniştea,

silueta se ridica mai sus, iar chipul răspândea autoritate. Se uită către săteanul care începu să tremure şi, în vreme ce el continuă să-l fixeze cu privirea, începu să i se lovească genunchii între ei şi să-i clănţănească dinţii. În cele din urmă, se prăbuşi în convulsii.

– Omul acesta are ciumă, zise nebunul calm. Un ţipăt izbucni de pe buzele sărmanului nenorocit şi, dintr-odată, rămase neclintit. Era limpede pentru toată lumea că murise.

Ţipete de groază umpluseră piaţa, toată lumea se străduia să o ia la sănătoasa, iar în câteva clipe piaţa se goli. Leşul rămăsese întins la pământ, iar nebunul, supus şi istovit, stătea alături de el, sprijinindu-şi obrazul supt de mâna lui subţire. În curând apărură câţiva oameni, împuterniciţi de magistraţi să vină şi să îndepărteze leşul, iar nefericitul, considerându-i temniceri, o luă la goană în vreme ce eu porneam mai departe către castel.

Moartea, crudă şi necruţătoare, pătrunsese între aceste ziduri dragi. O bătrână servitoare, care o îngrijise pe Idris în copilărie şi care locuise cu noi mai degrabă ca o rudă dragă decât ca o slujitoare, fusese cu câteva zile mai înainte să-şi viziteze o fiică măritată şi stabilită în preajma Londrei. În seara când s-a întors s-a îmbolnăvit de ciumă. Spre deosebire de trufaşa şi neclintita fire a contesei de Windsor, Idris avea câteva legături filiale cu ea. Această bună femeie ţinuse locul unei mame şi tocmai lipsa ei de bună creştere şi de ştiinţă o făceau neajutorată şi umilă, făcând-o astfel să ne fie dragă şi să fie preferata copiilor. Am găsit-o pe sărmana mea soţie, şi nu e nici o exagerare în această expresie, scoasă din minţi de durere şi groază. Stătea deasupra pacientei în agonia care nu se domolise când gândurile sale se îndreptau către copilaşii săi, temându-se să nu îi atingă infecţia. Sosirea mea a fost ca un far abia descoperit de marinarii ce caută adăpost în calea furtunii pe lângă un ţărm primejdios. Îşi lăsă îndoielile îngrozitoare pe mâna mea, se bizuia pe judecata mea şi se simţea sprijinită când mă simţea alături în suferinţa ei. În curând, sărmana noastră doică se prăpădi, iar suferinţa şi aşteptarea noastră s-au transformat într-o părere de rău care, deşi la început era mai dureroasă, se domoli în urma consolărilor mele. Somnul, balsamul atotputernic, în cele din urmă încredinţă ochii săi înlăcrimaţi uitării.

Ea dormea, iar liniştea domnea în castel, locuitorii săi fuseseră amuţiţi de somn. Eu eram treaz şi, în îndelungatele ceasuri ale nopţii moarte, gândurile îmi năpădiseră mintea precum zece mii de roţi de moară, iuţi, ascuţite, neîmblânzite. Cu toţii dormeau, întreaga Anglie dormea şi, de la fereastra mea, de la care se vedea întinderea luminată de stele a ţinutului, am văzut un pământ întins într-o odihnă paşnică. Eu eram treaz, viu, în vreme ce sora morţii îmi luase în stăpânire rasa. Şi dacă cea mai puternică dintre zeităţile surori ar fi obţinut stăpânire asupra acesteia? Tăcerea de la miezul nopţii, ca să rostesc un adevăr, deşi ar fi putut să pară un paradox, îmi răsuna în urechi. Singurătatea devenise de nesuportat. Mi-am pus mâna pe inima lui Idris ce bătea, mi-am aplecat capul să-i ascult răsuflarea, să mă încredinţez că încă mai exista, preţ de o clipă îmi trecuse prin cap s-o trezesc, atât de femeiască a fost groaza care-mi străbătuse trupul. Dumnezeule mare! Oare aşa va fi într-o bună zi? Într-o bună zi totul va pieri, în afară de mine, iar eu voi păşi singur pe faţa pământului? Oare aceste glasuri prevestitoare, cu glasul lor nedesluşit, ca de oracol mă sileau să cred una ca asta?

Dar vocea care-ţi prevesteşte numai
Ceea ce e de neînlăturat
Profetică eu nu o pot numi!
Cum soarele îşi desenează chipul
În tot văzduhul, încă înainte
De-a răsări în emisfera noastră,
Întocmai şi destinele măreţe
Trimit mai înainte semnul lor.
În astăzi, de pe-acum trăieşte mâine...[1]

1. Friedrich Schiller, *Wallenstein*, partea a II-a, *Moartea lui Wallenstein*, actul al V-lea, scena 3, p. 519, traducere de Gh. Mihalache-Buzău şi Victor Munteanu, Editura Biblioteca Bucureştilor, Bucureşti, 2009.

CAPITOLUL VIII

După multă vreme, sunt din nou împins de spiritul neliniştit din mine să-mi continui istorisirea, dar trebuie să modific felul pe care l-am adoptat până acum. Detaliile conţinute în următoarele pagini sunt aparent neînsemnate, deşi până şi cel mai mărunt dintre ele trage la cântar ca plumbul pe scara deznădăjduită a suferinţelor omeneşti. Stăruinţa istovitoare asupra nenorocirilor altora, în vreme ce ale mele erau abia percepute, înfăţişarea pe îndelete a rănilor sufletului meu, acest jurnal al morţii, cărarea lungă şi întortocheată ducând către un ocean de nenumărate lacrimi îmi redeşteaptă o pătrunzătoare suferinţă. Am folosit această poveste ca pe opiu, în vreme ce o înfăţişam scumpilor mei prieteni, plini de viaţă proaspătă şi strălucind de speranţă, privitori vrednici ai faptelor, m-am simţit alinat, va fi o plăcere mult mai melancolică să zugrăvesc sfârşitul tuturor lucrurilor. Însă paşii intermediari, urcarea zidului dintre ceea ce a fost şi ceea ce încă mai este, în vreme ce mai priveam înapoi fără să văd deşertul ascuns din depărtare, e o trudă peste puterile mele. Timpul şi experienţa m-au urcat la o înălţime de la care pot să înţeleg trecutul ca pe un întreg şi în felul acesta trebuie să-l descriu, înfăţişând mai cu seamă incidentele majore şi eliminând lumina şi umbra pentru a alcătui un tablou în al cărui întuneric avea să fie armonie.

Ar fi inutil să povestesc acele evenimente dezastruoase pentru care s-ar putea găsi o paralelă în orice apariţie a uriaşei noastre nenorociri. Oare cititorul vrea să audă despre spitalele pentru ciumaţi, acolo unde moartea e cea care mângâie trecerea tristă a dricurilor, despre insensibilitatea ticăloşilor şi despre suferinţa inimilor pline de iubire, despre ţipetele sfâşietoare şi tăcerea cumplită, despre feluritele înfăţişări ale molimei, părăsire, foamete,

deznădejde şi moarte? Sunt multe cărţi care pot hrăni pofta pentru astfel de lucruri, să îşi îndrepte privirea către istorisirile lui Boccaccio, Defoe şi Browne. Nemărginita nimicire ce cuprinsese totul, singurătatea mută a unei lumi odinioară pline de viaţă, starea de singurătate ce mă împresura au lipsit chiar şi aceste detalii de pătrunzătoarea lor realitate şi, amestecând culorile sinistre ale trecutelor nenorociri cu nuanţe poetice, reuşesc să evadez din mozaicul împrejurărilor, percepând şi reflectând înapoi alcătuirea şi împreunarea culorilor trecutului.

Mă întorsesem de la Londra luat în stăpânire de o idee, având sentimentul intim că era datoria mea de căpătâi să asigur, cât mai bine cu putinţă, bunăstarea familiei mele şi apoi să mă întorc să-mi ocup locul alături de Adrian. Evenimentele ce-au urmat de îndată ce am ajuns la Windsor au schimbat felul în care vedeam lucrurile. Ciuma nu mai era doar în Londra, era pretutindeni, se abătuse asupra noastră, aşa cum spusese Ryland, precum o mie de haite de lupi, urlând prin întunericul iernii, hămesiţi şi groaznici. De îndată ce molima a pătruns în zonele rurale, efectele sale au fost mai îngrozitoare, mai grabnice şi mai dificil de vindecat decât în oraşe. Acolo se ajutau în suferinţă şi, cu ajutorul vecinilor, veghindu-se necontenit unii pe alţii şi însufleţiţi de bunăvoinţa din faptele lui Adrian, ajutorul venise la timp, iar distrugerile din calea molimei fuseseră micşorate. Dar în restul ţării, printre fermele risipite, în căsuţele singuratice, pe câmpuri şi prin hambare, tragediile se petreceau chinuind sufletele, nevăzute, neauzite şi nebăgate în seamă. Ajutorul medicilor era mai greu de găsit, iar făpturile omeneşti, nefiind oprite de ruşine, fiindcă nu erau văzuţi de semenii lor, se apucaseră de fapte de o şi mai mare răutate sau se lăsaseră pradă cu şi mai multă uşurinţă temerilor josnice.

Se petreceau şi fapte de eroism a căror pomenire umple inima şi aduce lacrimi în ochi. Astfel e firea omenească, vede frumuseţea şi sluţenia adesea strâns legate. Când citim cărţi de istorie cel mai adesea ne izbesc generozitatea şi devotamentul care urmează îndeaproape crimele, învăluind cu flori divine petele de sânge. Astfel de fapte nu lipseau spre a împodobi alaiul ce slujea înaintarea ciumei.

Locuitorii din Berkshire şi Bucks ştiau de multă vreme că ciuma ajunsese în Londra, Liverpool, Bristol, Manchester, York,

pe scurt, în mai toate oraşele mari ale Angliei. Cu toate acestea, nu mică le-a fost mirarea şi groaza când şi-a făcut apariţia printre ei. Erau nerăbdători şi furioşi în mijlocul ororii. Ar fi vrut să facă ceva să se descotorosească de rău şi-şi închipuiau că în fapte se găseşte leacul care trebuia aplicat. Locuitorii oraşelor mai mici îşi părăseau casele, ridicau corturi în mijlocul câmpului, rătăcind separat unii de ceilalţi, neluând în seamă foamea sau lipsa de îndurare a cerului, în vreme ce-şi închipuiau că se fereau de boala cea aducătoare de moarte. Fermierii şi sătenii, dimpotrivă, înspăimântaţi de singurătate şi dorindu-şi fără chibzuinţă ajutorul medicilor, au dat năvală în oraşe.

Însă se apropia iarna, iar odată cu ea, speranţa. În august, ciuma îşi făcuse apariţia în Anglia, iar în cursul lunii septembrie făcuse ravagii. Către sfârşitul lui octombrie se mai potolise şi a fost înlocuită, într-o oarecare măsură, de un tifos ceva mai puţin virulent. Toamna era călduroasă şi ploioasă, iar neputincioşii şi bolnavii au murit; ferice de ei! Mulţi tineri cândva îmbujoraţi de sănătate şi prosperitate, acum îngălbeniţi de boala necruţătoare, au devenit sălăşluitorii mormintelor. Recolta se prăpădise, porumbul stricat şi lipsa vinurilor străine învigorau boala. Înainte de Crăciun, jumătate de Anglie era scufundată sub apă. Furtunile din iarna trecută se reînnoiseră, dar numărul mai mic al navelor din anul acesta ne făcuse să resimţim mai puţin furtunile de pe mare. Inundaţiile şi furtunile făcuseră mai mult rău Europei continentale decât nouă, dând, ca să spunem aşa, lovitura de graţie nenorocirilor care o distruseseră. În Italia, râurile rămăseseră nevegheate de sătenii împuţinaţi şi, precum fiarele sălbatice din vizuina lor când vânătorii şi ogarii nu sunt prin preajmă, râurile Tibru, Arno şi Po s-au revărsat şi au distrus rodnicia câmpiilor. Sate întregi au fost luate pe sus. Roma, Florenţa şi Pisa au fost înecate, iar palatele lor de marmură, cu puţină vreme înainte oglindite în cursurile liniştite de apă, s-au pomenit cu fundaţiile zdruncinate de puterile căpătate de râuri din pricina iernii. În Germania şi Rusia pagubele erau şi mai însemnate.

Însă în cele din urmă veni îngheţul şi, odată cu el, s-a reînnoit stăpânirea noastră asupra pământului. Îngheţul avea să tocească săgeţile ciumei şi să înlănţuie elementele nestăpânite, iar pământul

avea să-şi scuture în primăvară veşmântul său de zăpadă, eliberat de sub ameninţarea distrugerii. Abia în februarie au apărut aşteptatele semne ale iernii. Timp de trei zile a căzut zăpada, gheaţa a stăvilit curgerea râurilor, iar păsările au zburat de pe crengile trosnind sub povara zăpezii ce albise copacii. În cea de-a patra dimineaţă totul a dispărut. Un vând dinspre sud-vest a adus ploaia, soarele a ieşit şi, luând în râs obişnuitele legi ale naturii, părea chiar, atât de devreme înaintea primăverii, să ardă cu vigoare la solstiţiu. Nu era nici o consolare că, odată cu primele vânturi din martie, câmpurile s-au umplut cu violete, pomii fructiferi s-au acoperit cu flori, că a răsărit porumbul şi că au apărut frunzele, forţate de căldura neobişnuită. Ne temeam de aerul înmiresmat, ne temeam de cerul fără nori, de pământul acoperit cu flori şi de încântătoarele păduri, fiindcă nu mai priveam ţesătura universului ca pe sălaşul nostru, ci ca pe mormântul nostru, iar pământul parfumat mirosea din pricina neliniştii ca un nemărginit cimitir:

Calcă pe asprul pământ
Pururi omul şi
Cu fiece pas pe care îl face
Mormântul îşi calcă.[1]

Cu toate acestea, în ciuda dezavantajelor, iarna însemna o uşurare, iar noi ne străduiam să profităm cât mai mult de ea. Ciuma se putea să nu reînvie cu sosirea verii, dar dacă o făcea, era bine să ne găsească pregătiţi. Stă în firea omenească să se adapteze prin obişnuinţă chiar şi la durere şi suferinţă. Ciuma devenise o parte a viitorului nostru, a existenţei noastre, trebuia să ne păzim împotriva sa la fel ca de inundaţiile râurilor, invaziile oceanului sau lipsa de îndurare a cerului. După îndelungată suferinţă şi experienţe amare, s-ar fi putut descoperi un leac, acum toţi cei care primeau infecţia mureau, cu toate acestea, nu toţi se infectau, iar rolul nostru devenise acela de a fixa adânc fundaţiile şi de a ridica, pe cât era cu putinţă mai sus, bariera dintre molimă şi cei sănătoşi, de a introduce o rânduială care să aducă bunăstarea supravieţuitorilor

1. Pedro Calderón de la Barca, *El príncipe constante.*

şi să păstreze speranţa şi vreo fărâmă de fericire pentru cei care erau martorii unei tragedii reînnoite. Adrian introdusese moduri sistematice de acţiune în metropolă, care, cu toate că nu erau capabile să oprească înaintarea morţii, totuşi preveneau alte rele, vicii şi nebunii care să facă soarta deja groaznică şi mai înfricoşătoare. Îmi doream să-i urmez exemplul, însă oamenii sunt obişnuiţi să se mişte dimpreună, dacă se mişcă vreun strop, iar eu nu găseam mijloacele pentru a conduce locuitorii oraşelor şi satelor risipite care îmi uitau cuvintele de îndată ce le auzeau sau nu le auzeau deloc şi se schimbau după orice vânt năucitor care ar fi putut să apară în urma vreunei posibile schimbări a împrejurărilor.

Am adoptat un alt plan. Acei cititori care şi-au închipuit o domnie a păcii şi fericirii pe pământ de regulă descriau un peisaj rural, unde fiecare orăşel era condus de oameni bătrâni şi înţelepţi. Aceasta era cheia planului meu. Fiecare sat, oricât de mic, de obicei avea un conducător, unul dintre aceia pe care-l cinsteau, al cărui sfat îl cereau când le era greu şi a căror opinie o preţuiau cu precădere. M-am simţit îndemnat să ajung la această concluzie în urma întâmplărilor care s-au petrecut chiar înaintea mea.

În satul Little Marlow, o bătrână conducea comunitatea. Trăise câţiva ani într-un azil, iar în duminicile frumoase pragul ei era întotdeauna asaltat de o gloată de oameni care-i cereau sfatul şi îi ascultau îndemnurile. Fusese nevasta unui soldat şi umblase mult, infirmitatea, pricinuită de frigurile căpătate prin mahalale nesănătoase, o doborâse înainte de vreme şi rareori se mişca din mica ei căscioară. Ciuma pătrunsese în sat şi, în vreme ce spaima şi suferinţa păgubise locuitorii şi de puţina înţelepciune pe care o aveau, bătrâna Martha păşi în faţă şi zise:

– Înainte am mai locuit într-un oraş năpădit de ciumă.

– Şi ai scăpat?

– Nu, dar mi-am revenit.

După aceea, Marha se aşeză mai bine ca niciodată pe tronul regesc, ridicat din cinste şi dragoste. Intra în casele bolnavilor şi le uşura nevoile cu mâna sa, nu trăda nici un fel de teamă şi îi însufleţea pe toţi cei care o vedeau cu câte o părticică din curajul ei înnăscut. Umbla prin pieţe şi insista să i se dea de-ale gurii pentru cei care erau prea sărmani să-şi cumpere. Le arăta felul în care bunăstarea

fiecăruia presupunea prosperitatea tuturor. Nici să n-audă de grădini lăsate în paragină şi nici nu îngăduia ca florile din straturile caselor să se ofilească din lipsă de îngrijire. Nădejdea, spunea ea, era mai bună decât prescripţiile doctorului şi tot ceea ce putea sprijini şi ridica sufletele era mai de preţ decât orice leacuri şi poţiuni.

Înfăţişarea satului Little Marlow şi conversaţiile mele cu Martha m-au îndemnat către planul pe care l-am întocmit. Până atunci mai vizitasem conace şi reşedinţe de nobili şi adesea găsisem locuitorii îndemnaţi de cea mai curată bunăvoinţă, gata să dea tot ajutorul pentru bunăstarea arendaşilor lor. Însă nu era îndeajuns. Compasiunea intimă stârnită de speranţe şi temeri asemănătoare, de experienţe şi preocupări asemănătoare lipsea aici. Săracii gândeau că bogaţii aveau alte mijloace de scăpare faţă de cele ce se aflau la îndemâna lor, izolarea şi, în măsura în care împrejurările îngăduiau, lipsa de griji. Nu se puteau lăsa în baza lor, ci se întorceau cu o nădejde înzecită către ajutorul şi sfatul celor de teapa lor. M-am hotărât, prin urmare, să pornesc din sat în sat şi să caut arhonul locului şi, orânduindu-le strădaniile şi luminându-le gândurile, să le sporesc atât puterile cât şi foloasele acestora în rândul consătenilor lor. Totuşi se petreceau şi multe schimbări în aceste alegeri regale spontane, detronările şi abdicările erau frecvente şi, în locul celor bătrâni şi prudenţi, păşeau înainte cei tineri şi înflăcăraţi, dornici de fapte, fără băgare de seamă înaintea primejdiei. La fel de des, glasul pe care cu toţii îl ascultau era dintr-odată redus la tăcere, mâna care-i ajutase devenea rece, ochii plini de milostenie se închideau, iar sătenii se temeau şi mai mult de moartea care-şi alesese jertfa cea mai de seamă, prefăcând în ţărână inima ce bătuse pentru ei, reducând la o nimicnicie fără glas mintea care întotdeauna făurise planuri pentru bunăstarea lor.

Oricine trudeşte în folosul oamenilor va găsi adesea lipsa de recunoştinţă, udată de viciu şi nebunie, izvorând din sămânţa pe care a sădit-o. Moartea cea care, în tinereţile noastre, păşea pe pământ precum „un hoţ ce vine noaptea", acum, ridicându-se din sălaşul său subpământesc, înzestrată cu putere, cu flamura sa neagră fluturând, apăru cuceritoare. Mulţi vedeau, şezând pe tronul său de vicerege, o supremă Providenţă, care îşi îndreptase fulgerele şi-şi îndrumase înaintarea; îşi plecau capetele cu resemnare sau măcar

cu supunere. Alții vedeau doar o întâmplare trecătoare, se străduiau să schimbe groaza pe nebăgare de seamă și se aruncau în brațele desfrâului pentru a evita chinurile agonizante ale fricii de ceea ce era mai rău. Astfel, în vreme ce înțelepții, cei buni și cei prevăzători erau ocupați cu muncile binefacerilor, armistițiul iernii aducea alte efecte în rândurile tinerilor, nechibzuiților și a celor plini de vicii. Pe durata lunilor mai reci, fusese o goană generală către Londra în căutare de distracții, legăturile opiniei publice slăbiseră, mulți erau bogați, deși până atunci fuseseră săraci, mulți își pierduseră tații și mamele, veghetorii moravurilor lor, mentorii, cei care-i ținuseră în frâu. Ar fi fost inutil să ridici în calea acestor porniri bariere, care n-ar fi făcut altceva decât să-i împingă pe cei ce se lăsau purtați de acestea către îngăduințe și mai vătămătoare. Teatrele erau deschise și înțesate, balurile și petrecerile nocturne erau la mare preț, în timpul multora dintre acestea buna-cuviință era încălcată, iar relele, care până atunci consimțiseră să păstreze un stadiu avansat de civilizație, se dublaseră. Cărturarul își părăsea cărțile, artiștii, studiul, îndeletnicirile vieții dispăruseră, însă rămăseseră distracțiile, iar bucuriile se prelungeau până în pragul mormântului. Toate culorile nefirești au dispărut, moartea se înălța precum noaptea și, la adăpostul umbrelor sale de nepătruns, îmbujorarea modestiei, reținerile mândriei, cuviința rușinii erau adesea azvârlite în lături ca niște văluri inutile. Lucrurile acestea nu erau universale. Printre firile cele mai alese, chinul și groaza, spaima de eterna despărțire și îngrozitoarea descumpănire produsă de nenorocirea nemaivăzută până atunci au strâns și mai mult legăturile de sânge și pe cele de prietenie. Filosofii își ridicau principiile drept bariere împotriva potopului depravării sau deznădejdii și drept singurele metereze care să apere teritoriul invadat al vieții omenești, iar credincioșii, sperând acum să-și primească răsplata, se încleștau de credințele lor ca de plute și scânduri în furtunoasa marea de suferință, nădăjduind că-i vor purta către adăpostul portului de pe Continentul Necunoscut. Inimile iubitoare, silite să-și restrângă privirile, își dăruiau preaplinul de iubire întreit celor puțini care mai rămăseseră. Cu toate acestea, chiar și în rândul lor, prezentul, ca o posesiune de netăgăduit, devenise tot timpul căruia îndrăzneau să-i încredințeze încărcătura prețioasă a speranțelor pe care le nutreau.

Experiența, din timpuri imemoriale, ne-a învățat odinioară să ne numărăm bucuriile în ani și să ne întindem perspectiva vieții printr-o îndelungată perioadă de progres și de decădere. Lungul drum croia un vast labirint, iar valea umbrei morții, în care se sfârșea, era ascunsă printre piedicile care apăreau în cale. Dar un cutremur schimbase peisajul, chiar sub picioarele noastre pământul se căscase; adâncă și povârnită, prăpastia de dedesubt s-a deschis să ne primească, în vreme ce ceasurile ne îndrumau triumfal către hău. Dar acum era iarnă și mai erau câteva luni de trecut înainte să fim azvârliți de sub adăpostul nostru. Am devenit gâze efemere pentru care răstimpul dintre răsăritul și apusul soarelui era lung cât un an din timpul obișnuit. N-aveam să ne vedem copiii ajunși la maturitate și nici n-aveam să le vedem obrajii catifelați înăsprindu-se, inimile lor vesele cuprinse de pasiune sau de griji, dar îi aveam acum, erau în viață, precum vii eram și noi, ce ne-am fi putut dori mai mult? Cu astfel de gânduri sărmana mea Idris încerca să alunge temerile ce ne năpădeau și, într-o oarecare măsură, reușea. Nu era ca pe timpul verii, când fiecare ceas putea să aducă soarta îngrozitoare. Până spre vară eram în siguranță, iar această încredințare, deși era de scurtă durată, cu toate acestea, pentru o vreme îi împlini dragostea de mamă. Nu știu cum să exprim sau să transmit sentimentul de bucurie concentrat, intens, dar efemer care transforma clipa prezentă într-un paradis. Bucuriile ne erau cu atât mai scumpe fiindcă le vedeam sfârșitul, erau și mai adânci fiindcă le simțeam întru totul prețul și erau mai curate fiindcă esența lor era compasiunea. Precum un meteor e mai luminos decât o stea, la fel fericirea acestei ierni conținea în ea însăși plăcerile culese dintr-o viață îndelungată.

Cât de minunată este primăvara! Privind de pe terasa castelului Windsor către cele șaisprezece comitate roditoare răspândite înaintea noastră, presărate cu căsuțe fericite și orașe mai bogate, toate arătând ca în anii din trecut, însuflețitoare și frumoase. Pământul era arat, firele subțiri de grâu străbăteau pământul negru, pomii roditori erau acoperiți de muguri, gospodarii erau ieșiți pe ogoare, lăptăresele pășeau către casă cu ciubărele pline ochi, rândunelele și lăstunii se scuturau în bălțile însorite cu aripile lor lungi și ascuțite, mieii abia fătați se odihneau în iarba tânără, frunzele tinere:

...Văd suind acum
Din bolți amare dulcea lui coroană,
Cum unui spațiu mut îi este hrană
De proaspăt - veșnic dând în muguri - verde.[1]

Omul însuși părea să se regenereze și să simtă înghețul iernii lăsând loc unei reînnoiri optimiste și calde a vieții, rațiunea ne spunea că grijile și tristețile vor crește după începutul anului. Dar cum să crezi că glasul de rău augur se ridica cu aburi otrăvitori din caverna întunecată a fricii, în vreme ce natura, râzând și scuturând din poala ei verde flori, fructe și apele ei înspumate, ne invita să ne alăturăm mascaradei vesele ale întineritei vieți ce însuflețea peisajul?

Unde era ciuma? „Aici, pretutindeni!", striga un glas plin de groază și deznădejde când, în plăcutele zile ale însoritei luni de mai, Nimicitoarea omenirii se ridică din nou deasupra pământului, silind spiritul să-și părăsească crisalida organică și să pătrundă într-o viață neîncercată. Cu o singură lovitură nimicitoare din arma puternică, toate prevederile, toate îngrijirile și toată paza au fost făcute una cu pământul. Moartea se așeza la masa celor puternici, se lăfăia în cocioaba sărmanului, îi ajungea pe mișeii care fugeau, îi strivea pe curajoșii ce i se împotriveau, deznădejdea pătrundea în fiecare inimă, tristețea întuneca orice ochi.

Priveliștile pline de suferință îmi deveniseră acum familiare și e datoria mea să povestesc toate chinurile și suferințele la care am fost martor, despre gemetele deznădăjduite ale acelor zile și despre zâmbetele și mai îngrozitoare ale copilăriei la sânul năpastei, iar cititorul, cu mădularele tremurând și cu părul măciucă în vârful capului, pesemne că se întreabă cum se făcea că, cuprins de o bruscă nebunie, nu m-am aruncat de pe marginea vreunei prăpăstii ca să închid ochii pentru totdeauna și să nu mai văd sfârșitul trist al lumii. Însă puterile dragostei, poeziei și fanteziei creatoare sălășluiesc chiar și alături de cei bolnavi de ciumă, alături de cei părăsiți și muribunzi. Un sentiment de devotament, de datorie, al unui scop mai înalt și mai de neclintit mă însuflețea, o

1. John Keats, „Somn și poezie", în *Versuri*, traducere de Aurel Covaci, Editura Tineretului, București, 1969, p. 91.

stranie bucurie îmi umplea inima. În mijlocul celei mai triste dureri îmi părea că păşesc prin văzduh în vreme ce spiritul binelui răspândea în jurul meu un aer plin de ambrozie care tocea săgeţile compasiunii şi curăţa aerul de suspine. Dacă sufletul meu trudit se clătina în drumul său, mă gândeam la scumpa mea casă, la cufărul în care-mi ţineam comorile, la sărutul iubirii şi la mângâierile de copii, în vreme ce ochii mi se umezeau cu roua cea mai curată, iar inima îmi era înmuiată şi împrospătată pe loc cu o gingăşie ameţitoare.

Afecţiunea maternă n-o făcuse pe Idris egoistă, la începutul nenorocirii noastre ea, cu o nechibzuită însufleţire, se dăruise îngrijirii celor bolnavi şi neajutoraţi. Am oprit-o, iar ea se supuse voinţei mele. I-am spus cât de mult teama pentru primejdia în care se afla îmi paraliza strădaniile şi că în schimb, ştiind-o pe ea în siguranţă, îmi limpezeam mintea. I-am vorbit despre pericolele la care erau supuşi copiii pe durata absenţei sale, iar ea în cele din urmă a încuviinţat să nu mai treacă dincolo de hotarul pădurii. Într-adevăr, între zidurile castelului aveam o colonie de nefericiţi, părăsiţi de rudele lor şi neputând să-şi poarte singuri de grijă, era destul să-i ocupe vremea şi atenţia, în vreme ce neîncetata grijă pentru bunăstarea şi sănătatea copiilor săi, oricât de mult se străduia s-o ascundă, îi ocupa toate gândurile şi îi slăbea puterile. După ce-i veghea şi se îngrijea de siguranţa lor, următoarea ei grijă era să-şi ascundă faţă de mine neliniştile şi lacrimile. În fiecare seară mă întorceam la castel şi găseam acolo, aşteptându-mă, odihna şi dragostea. Adesea, stăteam la căpătâiul muribunzilor până la miezul nopţii şi prin întunericul nopţilor ploioase sau înnorate, străbăteam călare multe mile, îndemnat doar de un singur gând, siguranţa şi odihna ferită a celor pe care-i iubeam. Dacă vreo scenă de îngrozitoare agonie îmi zdruncina minţile şi îmi umplea de sudoare fruntea, îmi culcam capul în poala lui Idris, iar bătăile năvalnice ale inimii se domoleau într-o curgere liniştită, zâmbetul ei mă ridica din braţele deznădejdii, îmbrăţişarea ei îmi scălda inima plină de tristeţe într-o blândă tihnă. Vara înainta şi, încoronată cu razele puternice ale soarelui, ciuma îşi arunca săgeţile sale fără greş asupra pământului. Popoarele aflate sub bătaia lor îşi plecau capetele şi mureau. Porumbul care răsărise îmbelşugat către

toamnă zăcea putrezind la pământ, în vreme ce nenorociții trişti care ieşiseră să agonisească pâinea pentru copii lor zăceau loviți de ciumă în brazdă. Pădurile verzi îşi legănau crengile maiestuos, în vreme ce muribunzii erau răspândiți sub umbra lor, răspunzând solemnului cântec cu strigăte lipsite de armonie. Păsările colorate zburau printre umbrele lor, căprioara lipsită de griji se odihnea teafără şi nevătămată peste ferigi, boii şi caii hoinăreau dinspre grajdurile lor nepăzite şi păşteau prin lanurile de grâu, căci moartea doar asupra omului se abătea.

Odată cu vara şi mortalitatea au crescut şi temerile noastre. Eu şi sărmana mea iubită ne priveam unul pe celălalt şi apoi copilaşii:

– O să-i salvăm, Idris, i-am zis, îi voi salva. Peste câțiva ani le vom povesti despre temerile noastre ce, cu timpul, s-au scurs. Chiar dacă ar fi ca doar ei să mai rămână pe pământ, vor trăi, iar obrajii nu le vor păli niciodată şi nici scumpele glasuri nu se vor stinge.

Cel mai mare dintre fiii noştri într-o oarecare măsură înțelegea lucrurile ce se petreceau în jur şi, uneori, cu câte o privire serioasă, mă întreba care-i pricina acestei pustiiri atât de întinse. Însă avea doar zece ani, iar veselia tinereții în curând îi şterse orice grijă fără noimă de pe frunte. Evelyn, un heruvim surâzător, un copil jucăuş, fără vreo ştiință despre durere sau tristețe, ferindu-şi buclele luminoase din ochi, făcea saloanele să răsune cu voioşia sa şi, în o mie de feluri iscusite, atrăgea atenția asupra jocurilor sale. Clara, minunata şi blânda Clara, era sprijinul nostru, consolarea şi bucuria noastră. Îşi luase asupra ei sarcina de a-i ajuta pe bolnavi, de a-i mângâia pe bătrâni, de se alătura jocurilor şi de a trezi veselia celor mai mici. Zburda prin încăperi ca un duh bun, trimis din împărăția cerească să ne lumineze ceasurile întunecate cu strălucirea străină.

Recunoştința şi lauda rămâneau pe urmele unde paşii ei călcaseră. Cu toate acestea, când stătea în simplitatea ei înaintea noastră, jucându-se cu copiii noştri sau, cu stăruință de copilă, făcându-i mărunte şi frumoase servicii lui Idris, era de mirare sub ce trăsături frumoase ale drăgălăşeniei curate şi sub ce ton blând al glasului pătrunzător îşi găsiseră sălaşul agerimea şi bunătatea ei neobosite.

Vara trecu istovitor, fiindcă fuseserăm încredințați că iarna cel puțin va mai domoli molima. Că va pieri întru totul era o speranță

mult prea scumpă, prea adâncă pentru a fi rostită. Când un astfel de gând era rostit din nebăgare de seamă, cei care-l auzeau, cu un şuvoi de lacrimi şi suspine pasionale, mărturiseau cât de adânci erau temerile lor şi cât de mărunte speranţele. Cât despre mine, străduinţele mele pentru binele tuturor îmi îngăduiau să observ mai îndeaproape decât majoritatea celorlalţi virulenţa şi ravagiile nemăsurate ale nevăzutului nostru vrăjmaş. În doar o lună nimicise un sat, iar acolo unde în mai se îmbolnăvise primul om, în iunie cărările erau sluţite de leşurile neîngropate, casele lipsite de oameni, nici urmă de fum nu se înălţa din coşuri, iar orologiile gospodinelor arătau doar ceasul când moartea triumfase. Din astfel de locuri uneori salvam câte un copil părăsit, alteori îndepărtam câte o tânără şi îndurerată mamă de priveliştea lipsită de viaţă a întâiului său născut sau trăgeam după mine câte un muncitor viguros ce plângea ca un copil după familia sa care se prăpădise.

Iulie s-a dus. Mai rămânea să treacă august şi pe la mijlocul lui septembrie puteam spera. Fiecare zi era numărată cu nerăbdare, iar locuitorii oraşelor, dornici să sară peste această perioadă primejdioasă, se cufundau în risipă şi se străduiau, prin desfrâu şi prin ceea ce credeau a fi plăcere, să alunge gândurile şi să înece ca în opiu deznădejdea. Nimeni altul în afară de Adrian n-ar fi putut îmblânzi populaţia pestriţă a Londrei care, precum o herghelie de armăsari nărăvaşi ce dădeau năvală către păşunile lor, aruncase în lături mărunţele temeri din pricina fricii supreme. Chiar şi Adrian a fost silit, într-o oarecare măsură, să cedeze spre a putea dacă nu să îndrume, cel puţin să impună limite în privinţa orelor. Teatrele erau ţinute deschise, fiecare loc de utilitate publică era frecventat, cu toate că el se străduise să le modifice spre a domoli cât mai bine vânzoleala spectatorilor şi, în acelaşi timp, pentru a preveni răbufnirile mizerabile când toată agitaţia se sfârşea. Tragediile adânci şi cumplite erau cele mai căutate.

Comedia aducea cu sine un contrast prea mare faţă de deznădejdea din sufletele tuturor. Când se încerca şi câte o astfel de piesă, nu arareori comedianul, în mijlocul râsetelor stârnite de bufoneria sa lipsită de măsură, găsea vreun cuvânt sau gând în rolul său care vibra odată cu propria sa nenorocire şi izbucnea, de la imitarea veseliei, în suspine şi lacrimi, în vreme ce spectatorii,

cuprinşi de o irezistibilă compasiune, plângeau, iar desfrâul de pantomime se transforma într-o adevărată scenă de tragică pasiune.

Nu-mi stătea în fire să-mi găsesc consolarea în astfel de locuri, în teatrele ale căror râsete de bufon şi veselie deşănţată trezeau o compasiune bolnăvicioasă sau acolo unde lacrimile închipuite şi tânguielile batjocoreau durerea adâncă a inimii, în petreceri sau adunări numeroase unde râsul izvora din cele mai urâte sentimente ale naturii noastre ori înrobirea celor mai bune pecetluite cu spoială ţipătoare şi falsă, în adunări de jelitori deghizaţi în petrecăreţi. Cu toate acestea, o dată, am fost părtaş la o întâmplare cât se poate de interesantă într-unul dintre teatre, când natura a biruit arta aşa cum o cataractă îmbelşugată ar spulbera lucrătura şubredă a unei cascade artificiale care fusese udată până atunci doar de o mică parte din apele sale.

Venisem la Londra să-l văd pe Adrian. Nu era la palat şi, cu toate că slujitorii nu ştiau încotro plecase, nu-l aşteptau să se întoarcă până târziu în noapte. Era între ceasurile şase şi şapte într-o frumoasă după-amiază de vară şi îmi petreceam timpul liber rătăcind pe străzile goale ale Londrei, ba cotind spre a mă feri din calea unui cortegiu funerar ce se apropia, ba îndemnat de curiozitate să cercetez starea unui anumit loc: rătăcirile mele erau însoţite de durere, fiindcă tăcerea şi dezolarea caracterizau fiecare loc pe care-l vizitam, iar puţinele fiinţe pe care le întâlneam erau atât de palide şi apăsate de nenorocire, atât de împovărate de griji şi doborâte de teamă, încât, istovit să găsesc doar semnele nenorocirii, am început să-mi refac calea către casă.

Mă găseam acum în Holborn şi treceam pe lângă o bodegă plină de tovarăşi gălăgioşi ale căror cântece, râsete şi strigăte erau mai jalnice decât înfăţişările palide şi tăcerea jeluitorilor. O astfel de făptură era în apropiere, învârtindu-se pe lângă cârciumă. Starea jalnică a rochiei îi înfăţişa sărăcia, era îngrozitor de palidă şi continuă să se apropie, mai întâi de fereastră şi apoi de uşa cârciumii, de parcă s-ar fi temut, însă totodată ar fi tânjit să intre. O izbucnire de cântec şi veselie părea să-i fi înţepat inima şi murmură:

– Oare să-l fi lăsat inima să facă una ca asta?

Apoi îşi luă inima în dinţi şi păşi dincolo de prag. Proprietăreasa o întâmpină în prag, iar sărmana făptură întrebă:

– Soțul meu e aici? Pot să-l văd pe George?

– Să-l vezi? strigă femeia. Da, dacă te duci până la el. Aseară a fost atins de ciumă și l-am trimis la spital.

Nefericita se clătină și se sprijini de un perete și slobozi un țipăt stins.

– Ah, ai fost atât de plină de cruzime, strigă ea, să-l trimiți acolo?

Proprietăreasa între timp se îndepărtă în grabă, însă o chelneriță mai miloasă îi povesti totul pe îndelete, spunându-i că soțul ei căzuse bolnav după o noapte de petrecere și fusese trimis grabnic de către tovarășii săi de pahar spre spitalul St. Bartholomew. Urmărisem această scenă, pentru că sărmana femeie avea o bunătate care îmi atrăsese privirile. Apoi se îndepărtă clătinându-se de lângă ușă, mergând după cum o țineau puterile pe Holborn Hill, însă puterile în curând o părăsiră, se sprijini de un zid, barba îi căzu în piept, iar obrajii palizi i se albiră și mai mult. M-am apropiat de ea și m-am oferit s-o ajut. Abia își ridică privirea cu greu.

– N-ați avea cu ce să mă ajutați, răspunse ea. Trebuie să merg la spital, dacă nu mor înainte să ajung acolo.

Mai existau încă birje care aveau obiceiul să mai aștepte pe străzi, mai degrabă din obișnuință decât pentru vreun folos. Am urcat-o în una dintre acestea și am însoțit-o să mă încredințez că va putea intra în spital. Drumul nostru a fost scurt, iar ea rostise puține lucruri în afara unor răbufniri de reproș față de cel care o părăsise, câteva privind răutatea unora dintre prietenii săi și câteva vorbe prin care îmi împărtășea nădejdea că-l va găsi în viață. Avea o seriozitate simplă, firească ce mă îndemna să mă interesez de soarta ei, mai ales când mă încredință că bărbatul ei era un om de soi, cel puțin așa fusese până când lipsa de ocupație din aceste vremuri nefericite îl împinsese într-o tovărășie nepotrivită.

– Nu mai îndura să se întoarcă acasă, zise ea, să vadă cum ni se prăpădeau copiii. Un bărbat nu poate avea răbdarea pe care o are o mamă cu ce-i de același sânge cu ea.

Am coborât la St. Bartholomew și am pătruns în curtea tristă a azilului de ciumați. Sărmana făptură se agăță și mai strâns de mine când văzu cu câtă grabă lipsită de inimă erau scoși morții din saloane și erau duși într-o încăpere prin a cărei ușă întredeschisă se zăreau câteva leșuri îngrozitoare la vedere pentru cineva

nedeprins cu astfel de privelişti. Am fost îndrumaţi către salonul unde fusese dus mai întâi bărbatul său şi încă mai era, după spusele surorii, dacă mai era încă în viaţă. Însoţitoarea mea se uita cu nerăbdare de la un pat la altul, până când, în capătul salonului, descoperi pe un pat mizerabil, o făptură slăbănoagă, trasă la faţă, chircită sub tortura bolii. Se repezi către el, îl îmbrăţişă, slăvind numele Domnului pentru că-l ţinuse în paza sa.

Însufleţirea care-i inspirase această stranie bucurie o făcuse oarbă la ororile din jurul său, însă pentru mine erau de nesuportat. Salonul era umplut de miasme care-mi întorceau inima pe dos în spasme dureroase. Morţii erau scoşi, iar bolnavii erau aduşi înăuntru cu aceeaşi nepăsare, unii urlau de durere, alţii râdeau sub influenţa unui delir şi mai îngrozitor, alţii erau alături de rubedenii înlăcrimate şi deznădăjduite, alţii îşi strigau cu glas tare, cu patimă înfiorătoare sau reproşuri prietenii care-i părăsiseră, în vreme ce surorile umblau de la un pat la altul, ca nişte întrupări ale deznădejdii, neîngrijirii şi morţii. I-am lăsat câteva monede de aur nefericitei mele însoţitoare, am lăsat-o în seama îngrijitorilor şi m-am grăbit să plec, în vreme ce chinuitoarea închipuire îşi făcea de lucru înfăţişându-i pe cei dragi mie întinşi pe astfel de paturi şi îngrijiţi astfel. La ţară nu găseai astfel de orori adunate laolaltă. Nenorociţii solitari mureau pe câmpuri, iar eu găsisem la un moment dat un supravieţuitor într-un sat părăsit, luptându-se dintr-odată cu foametea şi boala. Cu toate acestea, împreunarea molimei cu saloanele banchetelor morţii putea fi găsită doar la Londra.

Am rătăcit mai departe şi, deznădăjduit, abătut de sentimente dureroase, dintr-odată m-am trezit înaintea teatrului Drury Lane. Se juca *Macbeth*, cel mai de seamă actor al vremii era acolo încercându-şi puterea de a-şi vrăji spectatorii uşurându-le povara gândurilor. După un astfel de leac tânjeam şi eu, prin urmare am intrat. Teatrul era destul de plin. Shakespeare, a cărui popularitate era întărită de patru secole, nu-şi pierduse înrâurirea nici măcar în aceste vremuri îngrozitoare, ci era încă *Ut magus*, vrăjitorul care ne stăpânea inimile şi domnea asupra imaginaţiei noastre.

Am intrat în timpul pauzei dintre cel de-al treilea şi cel de-al patrulea act. Am privit în jur către public. Femeile erau în cea mai mare parte din clasele de jos, însă bărbaţii erau de toate rangurile,

veniți acolo să mai uite o vreme de toate priveliștile îngrozitoare care-i așteptau în casele lor mizerabile. Cortina se ridică și se înfățișă pe scenă peștera vrăjitoarelor. Sălbăticia și alcătuirea supranaturală a piesei *Macbeth* erau un gaj că ar fi putut conține puține lucruri legate direct de împrejurările prezente. Își dăduseră multă osteneală să construiască un decor cât mai apropiat de realitate. Întunericul adânc al scenei, care primea lumină doar de la focul de sub cazan, alături de o ceață ce plutea în jur făceau siluetele nepământești ale vrăjitoarelor să apară nelămurite și tenebroase. Nu cele trei cotoroanțe aplecate deasupra cazanului azvârlind ingredientele sumbre ale poțiunii magice, ci siluetele lor erau înspăimântătoare, supraomenești și bizare. Intrarea lui Hecate și muzica sălbatică ce-a început pe urmă ne-au purtat dincolo de hotarele acestei lumi. Forma de peșteră pe care o luase scena, stâncile înalte, strălucirea focului, umbrele înceţoşate care străbăteau din când în când scena, muzica în armonie cu toate fanteziile vrăjitorești îngăduiau imaginației să se desfete, fără teama de a primi vreo împotrivire ori vreo mustrare din partea rațiunii ori a inimii. Intrarea lui Macbeth n-a distrus iluzia, pentru că era însuflețit de aceleași sentimente care ne inspirau și pe noi și, în vreme ce lucrarea vrăjitorească își urma cursul, noi ne alăturam lui în mirarea și îndrăzneala sa și ne lăsam sufletele întru totul pradă amăgirii întâmplărilor de pe scenă. Am simțit rezultatul binefăcător al unei astfel de distracții în reînnoirea acelor zburdălnicii plăcute ale imaginației față de care rămăsesem multă vreme străin. Efectul acelei scene vrăjite își transmise o parte din puterea sa asupra lucrurilor care au urmat. Am uitat cu toții că *Malcom* și Macduff erau doar făpturi omenești, inspirate de pasiuni la fel de simple precum cele care ne încălzeau și nouă inimile. Totuși, încetul cu încetul, am fost atrași către interesul real al scenei. Un fior asemănător trecerii iuți a unui impuls electric străbătu încăperea când Ross exclamă, drept răspuns la întrebarea:

„– Cum stăm cu Scoția?"
„Sărmana țară
Atât de îngrozită de ea însăși,
Că nu-i poți spune mamă, ci mormânt.

Acolo nimeni nu surâde – afară
De-acela care nu ştie nimic.
Suspinele şi bocetul şi plânsul
Ce sfâşie văzduhul doar le-auzi,
Dar nu le-asculţi. Năprasnica durere
E parcă o lumească rătăcire,
Iar dacă sună clopotul a moarte
Abia de-ntrebi; dar cui îi bate ceasul?
Acolo viaţa omului nu ţine
Nici cât o floare pusă la căciulă,
Că moare nezăcut."[1]

Fiecare vorbă ne izbea conştiinţa, precum clopotul trecătoarei noastre vieţi. Ne temeam să ne privim unii pe ceilalţi, aşa că ne îndreptam privirile către scenă de parcă ar fi putut să se abată neprimejdios doar într-acolo. Cel care juca rolul lui Ross dintr-odată îşi dădu seama pe ce cărare primejdioasă călcase. Era un actor mai prost, însă adevărul îl făcea acum excelent. Când continuă vestindu-i lui Macduff măcelul familiei sale, îi era teamă să vorbească, tremurând de teama unei izbucniri dureroase din public, nu din partea tovarăşului său actor. Îşi smulgea cuvintele cu greutate, o spaimă vădită i se aşternuse pe chip, ochii săi erau când ridicaţi, îndemnaţi de o izbucnire de groază, când pironiţi cu groază în pământ. Aceste dovezi ale groazei sale o spori pe a noastră, ne uitam uluiţi către el, toate gâturile erau întinse, toate chipurile se schimbau dimpreună cu chipul actorului, iar în cele din urmă, când Macduff care, rostindu-şi replica, nu băgase de seamă înduioşarea întregii săli, strigă cu o bine jucată pasiune:

„Micuţii mei!
Pe toţi ai spus? Hultan drăcesc, pe toţi?
Cum? Gingaşii mei pui şi-a lor măicuţă
Ucişi deodată?"[2]

1. William Shakespeare, *Macbeth*, traducere de Ion Vinea, în *Opere*, vol. 7, Editura Univers, Bucureşti, 1988, p. 313.

2. William Shakespeare, *Macbeth*, *ed. cit.*, p. 313.

Un fior de durere neîmblânzită sfâşie fiecare inimă, o izbucnire de deznădejde îşi găsi ecou pe fiecare gură. M-am alăturat sentimentului universal, fusesem absorbit de ororile lui Ross, răspundeam ca un ecou la plânsul lui Macduff, iar apoi am dat năvală afară ca scăpat din chinurile iadului ca să găsesc aerul curat şi liniştea străzii.

Curat aerul nu era şi nici strada liniştită. Ah, cum mai tânjeam în clipa aceea după mângâierile scumpe ale Naturii-mamă, când inima mea rănită încă mai era înveninată de zarva veseliei lipsite de inimă ce străbătea din bodegă, de priveliştea beţivilor ce-şi căutau drumul către casă, cu mintea golită de ceea ce găsiseră acolo în desfrânare oarbă şi de saluturile mai înfricoşătoare ale acelor făpturi triste pentru care cuvântul acasă era o batjocură. Am gonit cu cea mai mare viteză până m-am trezit, n-am idee cum, aproape de Westminster Abbey unde m-am simţit atras de sunetul adânc şi prelung de orgă. Am intrat cu veneraţie mângâietoare în altarul luminat şi am ascultat cântarea aceea solemnă religioasă care dăruia pace şi speranţă celor nefericiţi. Notele, încărcate cu cele mai scumpe rugăciuni omeneşti îşi răsfrângeau ecourile printre culoarele slab luminate, iar sângerarea rănilor sufleteşti era oblojită cu balsam ceresc. În ciuda mizeriei pe care o dispreţuiam şi pe care n-o puteam înţelege, în ciuda inimilor reci ale întinsei Londre şi a câmpurilor presărate cu leşuri din ţinutul meu natal, în ciuda tuturor soiurilor de emoţii pe care le trăisem în seara aceea, mă gândeam că, în răspuns la rugăminţile noastre stăruitoare, Creatorul îşi plecase privirile către noi cu milostenie şi ne făgăduise izbăvirea. Hohotul groaznic al muzicii cu aripi cereşti părea să-şi dreagă glasul cu care să comunice cu Stăpânul, liniştea izvora din sunetul său şi din priveliştea multor altor făpturi omeneşti, oferindu-şi rugăciunile şi supunerea alături de mine. Un sentiment vecin cu fericirea urma după ce-ţi abandonai deplin fiinţa în paza stăpânului lumii. Din păcate, după sfârşitul acestei arii solemne, spiritul înălţat se prăbuşi înapoi pe pământ. Dintr-odată, unul dintre corişti a murit, a fost ridicat din strana sa, cripta de dedesubt a fost deschisă cu repeziciune, iar după câteva rugăciuni murmurate a fost depus în caverna întunecată, sălaşul miilor de oameni care pieriseră înaintea lui care se căscase acum să-i primească chiar şi pe

toţi cei ce îndeplineau riturile funerare. În zadar m-am îndepărtat de această privelişte, de naosul întunecat sau de cupola înaltă răsunând de ecoul slavei melodioase. Abia afară mi-am găsit alinarea, printre lucrările pline de frumuseţe ale naturii, Dumnezeul său îşi recăpătase înfăţişarea plină de bunătate şi mă puteam din nou încredinţa că el, cel ce clădise munţii, sădise pădurile şi slobozise curgerea râurilor, avea să clădească o altă lume pentru omenirea pierdută, unde să ne putem deştepta cu toţii din nou sentimentele, fericirea şi credinţa.

Din fericire pentru mine, acele împrejurări care mă sileau să vizitez Londra erau rare, iar îndatoririle mele se limitau la districtul rural care se vedea de la înălţimea castelului nostru; aici munca ţinea loc de distracţie, ca să ţii ocupaţi sătenii cât să se ferească de tristeţe sau de boală. Străduinţele mele se îndreptau către a-i îndemna să dea atenţia obişnuită recoltelor şi să se comporte ca şi cum ciuma n-ar fi existat. Uneori se putea auzi coasa, însă cosaşii mohorâţi, după ce întorceau fără tragere de inimă iarba, uitau s-o mai ducă acasă, păstorul, după ce-şi tundea oile, lăsa lâna să se risipească în vânt socotind că n-are rost să-şi mai împletească haine pentru încă o iarnă. Cu toate acestea, uneori plăcerea de a trăi era deşteptată de astfel de îndeletniciri, soarele, câte o boare de vânt răcoritoare, mirosul dulce al fânului, foşnetul frunzelor şi gânguritul pâraielor aduceau liniştea în piepturile neliniştite şi dăruiau un sentiment aidoma fericirii celor cuprinşi de teamă. Deşi ar putea să pară straniu, timpul nu trecea fără plăceri. Perechile de tineri care se iubeau de multă vreme deznădăjduiţi dintr-odată găseau că toate piedicile au dispărut şi că dobândeau averi însemnate de pe urma rubedeniilor moarte. Tocmai primejdia era cea care-i făcea să se apropie. Pericolul imediat îi îndemna să profite de ocazie de îndată. Cu sălbăticie şi pasiune încercau să afle ce plăceri le putea dărui viaţa, înainte să cadă pradă morţii şi, „Smulgându-şi plăcerile cu luptă aspră/Printre porţile de fier ale vieţii", sfidau ciuma triumfătoare spre a nimici tot ceea ce-a fost sau pentru a şterge chiar de pe patul de moarte gândurile către sentimentele de fericire pe care le trăiseră.

O astfel de întâmplare ne ajunse de îndată la urechi când o fată de familie bună îşi dăruise inima unui băiat de obârşie umilă. Era

tovarăș de școală și prieten al fratelui ei și de obicei petrecea o parte din vacanțe la conacul tatălui său, ducele. Se jucaseră împreună din copilărie, își împărtășiseră secretele, se ajutaseră și se consolaseră în vremuri mai grele și mai triste. Dragostea se strecurase, fără zarvă, fără înfricoșare la început, până când fiecare și-a simțit viața legată de a celuilalt și totodată și-au dat seama că trebuie să se despartă. Frageda lor tinerețe și curățenia legăturii dintre ei i-au făcut să se împotrivească cu și mai multă înverșunare tiraniei împrejurărilor. Tatăl frumoasei Juliet îi despărți, însă nu înainte ca tânărul iubit să-i făgăduiască să nu lipsească decât până când va ajunge demn de ea, iar ea jurase să-și păstreze inima sa curată, comoara lui, până când el avea să se întoarcă s-o ceară și s-o primească.

Ciuma veni, amenințând să distrugă de îndată scopurile celor ambițioși și speranțele de iubire. Multă vreme ducele de L... luase în râs ideea că ar fi putut să se afle în primejdie dacă-și urma planurile sale de izolare plină de luare-aminte și până acum reușise, însă nu mai târziu de cea de-a doua vară distrugătoarea, dintr-o lovitură, îi nimici precauțiile, apărarea și viața sa. Sărmana Juliet îi văzu pe tatăl, pe mama, pe frații și surorile sale îmbolnăvindu-se unul câte unul și murind. Mulți dintre slujitori o luaseră la sănătoasa încă de când apăruse boala, cei care au rămas au fost infectați și au murit, iar nici un vecin ori sătean nu s-a aventurat în preajma molimei. Printr-o întâmplare a sorții doar Juliet a scăpat, iar ea îi îngrijise pe cei din familie până la ultimul și netezise perna morții. În cele din urmă sosi și clipa în care ultima lovitură i-a fost dată: tânăra supraviețuitoare rămăsese singură printre morți. Nu mai exista nici o făptură vie care să-i aducă alinare sau care s-o îndepărteze de hidoasa companie. Odată cu scăderea arșiței într-o noapte de septembrie, o furtună învolburată, cu tunete și grindină, se abătu zgomotos asupra casei și cu o înfiorătoare armonie cântă prohodul familiei sale. Era așezată pe podea, cufundată în disperare mută, când printre rafalele de vânt și prin ropotul ploii i se păru că își aude numele strigat. Al cui putea fi glasul acela cunoscut? Nu era al uneia dintre rudele sale, pentru că toți erau întinși și o fixau cu ochi împietriți. Din nou numele său fu rostit, iar ea ridică din umeri și se întrebă dacă nu cumva își pierduse mințile sau era pe moarte dacă auzea glasurile celor

morți. Apoi prin minte îi străfulgeră alt gând, iute ca o săgeată, și dădu fuga la fereastră. Un fulger îi arătă chipul așteptat, iubitul ei în tufișurile de dedesubt. Bucuria îi dădu putere să coboare scările, să deschidă ușa, iar apoi se prăbuși în brațele-i deschise.

De o mie de ori își reproșase, de parcă ar fi fost o crimă, că a trebuit să reînvie pentru a fi fericită cu el. Înclinația firească a minții omenești de a se agăța de viață și bucurie se găsea în deplinătatea puterii inimii sale tinere. Se dărui cu nesaț încântării. S-au căsătorit, iar în trăsăturile lor radioase am văzut întrupat, pentru ultima dată, spiritul iubirii, al compasiunii pline de însuflețire, ce însemnase odinioară viața întregii lumi. Îi invidiam, însă îmi dădeam seama cât de imposibil era să mă las umplut de același sentiment, acum când anii îmi înmulțiseră legăturile cu lumea. Mai presus de toate, neliniștita mamă, scumpa și istovita mea Idris, avea nevoie de toată îngrijirea mea. Nu puteam să-i reproșez neliniștea care nici măcar pentru o clipă nu-i adormise în inimă, ci mă străduiam să-i abat atenția de la a observa prea îndeaproape adevărul lucrurilor, de la apropierea bolii, mizeriei și morții, de la privirea rătăcită a slujitorilor noștri din clipele când vești despre o altă moarte ajungeau până la noi, fiindcă până la urmă se petrecea întotdeauna ceva nou care părea să depășească în groază tot ceea ce se petrecuse până atunci. Făpturi nenorocite se târau să moară sub acoperișul nostru unde primeau ajutor.

Numărul celor ce locuiau în castel scădea zilnic, în vreme ce supraviețuitorii se adunau laolaltă înspăimântați și, ca pe o corabie lovită de foamete, la mila sălbaticelor, necontenitelor valuri, fiecare privea chipul celorlalți spre a ghici asupra cui avea să se abată moartea. Mă străduiam să ascund toate acestea astfel încât s-o afecteze cât mai puțin pe Idris a mea, cu toate că, după cum am spus, curajul meu supraviețuise chiar și deznădejdii, putea fi învins, dar n-avea să contenească lupta.

O zi, a noua zi din septembrie, părea închinată tuturor nenorocirilor, tuturor întâmplărilor răscolitoare. De la primele ceasuri ale dimineții am auzit despre sosirea bătrânei bunici a uneia dintre slujitoarele noastre de la castel. Această bătrână împlinise o sută de ani, avea pielea zbârcită, trupul gârbovit și pierdut într-o neputință cumplită, însă văzând că, an după an, continuă să se afle în viață,

trăind mai mult decât mulţi dintre cei mai zdraveni şi mai tineri, începuse să i se pară că avea să trăiască pentru totdeauna. Ciuma a venit, iar locuitorii satului ei au murit. Agăţându-se cu sentimentul plin de laşitate al bătrânilor de ceea ce-i mai rămăsese din viaţă, ea, auzind că ciuma îşi croise cale până prin preajma ei, îşi zăvorâse uşa şi îşi trăsese obloanele, refuzând să mai stea de vorbă cu cineva. Pornea pe timpul nopţii în căutarea hranei şi se întorcea acasă mulţumită că nu se întâlnise cu nimeni, că nu era în vreo primejdie din pricina ciumei. Pe măsură ce pământul se pustia, greutăţile prin care trecea să-şi dobândească hrana au crescut. La început, fiul ei, care locuia în apropiere, îi ţinuse isonul şi îi punea în cale hrană, însă, în cele din urmă, el muri. Cu toate că era ameninţată de foamete, teama ei de ciumă era cea mai însemnată şi cea mai grijă din partea ei era să-şi evite semenii. Devenise tot mai slabă de la o zi la alta şi în fiecare zi trebuia să rătăcească şi mai mult. Cu o noapte mai înainte, ajunsese la Datchet şi, colindând după pradă, găsise o brutărie deschisă şi părăsită. Încărcată cu prada, se grăbise să se întoarcă şi se rătăcise. Noaptea fusese lipsită de vânt, fierbinte şi înnorată, povara devenise prea grea pentru ea şi, una câte una, îşi aruncase bucăţile de pâine, străduindu-se să meargă mai departe, cu toate că mersul său poticnit se prefăcuse într-un şchiopătat, iar slăbiciunea ei, în cele din urmă, o împiedicase să mai meargă.

Se întinsese în lanul înalt de porumb şi adormi. Târziu în noapte, fu trezită de un foşnet din apropiere, ar fi sărit în picioare, dar încheieturile ei înţepenite au refuzat să-i asculte voinţa. Un geamăt slab urmă apoi în apropierea urechii sale, iar foşnetul spori. Auzi un glas înăbuşit suspinând „Apă! Apă!" de câteva ori, iar apoi izvorî din nou un oftat din pieptul făpturii aflată în suferinţă. Bătrâna se cutremură, reuşi în cele din urmă să se ridice, însă dinţii îi clănţăneau iar genunchii îi tremurau lovindu-se unul de celălalt. Aproape, foarte aproape zăcea întinsă o siluetă pe jumătate goală, ce abia se zărea în beznă, iar strigătul după apă şi geamătul înăbuşit s-au auzit din nou. Mişcările sale, în cele din urmă, atrăseseră atenţia tovarăşului ei necunoscut, iar mâna i-a fost apucată cu o tărie neobişnuită care făcea strânsoarea să pară ca a unui cleşte de fier, iar degetele ca dinţii ascuţiţi ai unei capcane.

– În sfârşit ai venit! au fost cuvintele slobozite, însă răbufnirea a însemnat ultimul efort al muribundului. Încheieturile i s-au muiat, capul i-a căzut istovit, iar un geamăt slab, ultimul, a vestit momentul morţii.

Dimineaţa se ivi, iar bătrâna văzu leşul purtând însemnele bolii fatale aproape de ea, încheietura ei era albită de strânsoarea slăbită de moarte. Se simţi lovită de ciumă, trupul îmbătrânit nu putuse s-o poarte departe de locul acela cu destulă repeziciune, iar acum, socotindu-se infectată, nu se mai temea să stea alături de ceilalţi, ci, cât de repede putuse, venise la nepoata ei, la castelul Windsor, să se plângă şi să moară. Priveliştea era îngrozitoare, încă se mai agăţa de viaţă şi îşi plângea nenorocul cu ţipete şi gemete hidoase, în vreme ce înaintarea iute a bolii arăta, ceea ce într-adevăr aşa era, că nu mai avea multe ceasuri de trăit.

În vreme ce porunceam să i se dea îngrijirea cuvenită, veni Clara. Tremura şi era palidă şi, când am întrebat-o neliniştit ce anume o frământa, mi se aruncă în braţe plângând şi strigă:

– Unchiule, scumpul meu unchi, să nu mă urăşti pentru totdeauna! Trebuie să-ţi spun, fiindcă trebuie să ştii, că Evelyn, sărmanul şi micul Evelyn...

Glasul îi fu sufocat de suspine. Teama unei nenorociri atât de mari cum ar fi fost pierderea scumpului nostru copil îmi făcu sângele să îmi îngheţe în vine de groază, însă gândul la mama sa mă readuse în simţiri. M-am îndreptat către pătuţul copilaşului şi l-am găsit năpăstuit de febră, dar, eram încredinţat, cu dragoste şi cu teamă eram încredinţat că acestea nu erau simptomele ciumei. Încă nu împlinise trei ani, iar boala părea doar una dintre acele accese specifice prunciei. L-am urmărit îndelung: pleoapele sale grele pe jumătate închise, obrajii înfierbântaţi şi frământarea necontenită a măruntelor degeţele. Febra era cotropitoare, toropeala deplină, destul, lăsând la o parte teama de ciumă, să te alarmezi. Idris nu trebuia să-l vadă în starea aceea. Clara, cu toate că avea doar doisprezece ani, devenise, dintr-o nemăsurată sensibilitate, atât de prevăzătoare şi atentă încât m-am simţit în deplină siguranţă să i-l încredinţez ei, iar mie îmi rămânea sarcina de a o feri pe Idris să le observe lipsa. I-am dat leacurile potrivite şi am lăsat-o pe scumpa mea nepoată să vegheze lângă el şi să-mi aducă veşti dacă observa vreo schimbare.

Apoi am pornit după Idris, chibzuind pe drum scuze demne de crezare pentru a rămâne toată ziua în castel şi străduindu-mă să-mi împrăştii urmele îngrijorării de pe frunte. Din fericire, nu era singură. L-am găsit pe Merrival, astronomul, cu ea. Era prea nepăsător în opinia sa despre omenire să ţină seama de nenorocirile de peste zi, trăind în mijlocul molimei fără a-i observa existenţa. Acest sărman om, la fel de învăţat ca Laplace, sincer şi lipsit de prevedere ca un copil, adesea ajunsese în pragul înfometării alături de palida lui soţie şi droaia de copii, iar el nici nu simţise foamea şi nici nu observase primejdia. Teoriile sale astronomice îl absorbeau, pe pereţii goi ai mansardei sale erau mâzgălite cu cărbune calcule, o guinee câştigată cu trudă sau vreun veşmânt erau schimbate pentru o carte fără remuşcare. Nici nu-şi auzea copiii plângând şi nici nu vedea trupul vlăguit al soaţei, iar excesele molimei erau pentru el ca întâmplarea de a avea cer înnorat într-o seară când şi-ar fi dat mâna dreaptă să poată observa vreun fenomen ceresc. Soţia lui era una dintre acele făpturi minunate pe care le poţi găsi doar printre femei, ale cărei sentimente nu scădeau odată cu potrivniciile. Mintea ei era împărţită între admiraţia fără margini pentru soţul ei şi grijile pline de iubire faţă de copiii săi, pe el îl îngrijea, pentru ei trudea şi nu se plângea niciodată, cu toate că grijile făceau din viaţa ei un vis peste măsură de lung şi trist.

I se prezentase singur lui Adrian cerându-i permisiunea de a observa vreo mişcare planetară prin telescopul său. Sărăcia sa fusese cu uşurinţă pricepută şi îndepărtată. Adesea ne mulţumea pentru cărţile pe care i le împrumutam şi pentru că-i îngăduiam să ne folosească instrumentele, însă nu vorbea niciodată despre schimbarea căminului sau chiar a vieţii sale. Soţia lui ne-a încredinţat că el nu observase vreo altă diferenţă în afară de lipsa copiilor din biroul său şi, spre marea ei surprindere, se plângea din pricina acestei linişti neobişnuite.

Venise acum să ne anunţe că încheiase lucrul la *Eseul asupra mişcărilor periciclice ale axei Pământului şi precesia punctelor echinocţiale.* Dacă un roman din trecut, din perioada Republicii, s-ar fi întors la viaţă şi ar fi vorbit despre alegerea neîndoielnică a vreunui consul încununat cu lauri sau despre ultima luptă cu Mitriade, ideile sale n-ar fi fost cu mult mai străine de vremurile noastre

decât conversaţia lui Merrival. Omul, care pierduse nevoia de a mai fi înţeles, îşi înveşmânta gândurile cu semne vădite. Nici cititori nu mai erau. În vreme ce toată lumea îşi aruncase spada şi păstrase doar scutul în aşteptarea ciumei, Merrival vorbea despre starea omenirii de peste şase mii de ani de acum încolo. Putea la fel de bine şi cu egal interes pentru noi să adauge un comentariu în care să descrie necunoscutele şi neînchipuitele chipuri ale făpturilor care aveau atunci să ocupe sălaşul gol al omenirii. Nu ne lăsa inima să-l trezim la realitate pe sărmanul bătrân; când am intrat, îi citea pasaje din cartea sa lui Idris, întrebând ce răspuns s-ar fi putut da pentru feluritele probleme.

Idris nu-şi putea stăpâni un zâmbet în timp ce asculta. Deja aflase de la el că cei din familia sa erau în viaţă şi sănătoşi. Cu toate că nu reuşea să uite prăpastia timpului pe care se afla, mi-am dat seama că se amuzase preţ de o clipă din pricina contrastului dintre viziunea limitată pe care o aveam de atâta vreme despre viaţa omenească şi paşii de şapte poşte cu care Merrival măsura eternitatea ce avea să vină. Mă bucuram s-o văd zâmbind, fiindcă asta mă încredinţa că nu ştia nimic despre primejdia ce-l păştea pe cel mic, dar m-am cutremurat gândindu-mă la schimbarea deplină a sentimentelor care ar fi urmat dacă ar fi descoperit adevărul. În timp ce Merrival vorbea, Clara deschise uşor o uşă din spatele lui Idris şi îmi făcu semn să vin cu un gest şi o înfăţişare îndurerate. O oglindă trădă lui Idris semnul: sări în picioare. N-a durat decât o clipă până să bănuiască răul, să înţeleagă că, Alfred fiind cu noi, primejdia îl paşte pe cel mai mic pui al său şi să pornească străbătând în goană saloanele lungi până în camera lui. Acolo îl găsi pe Evelyn zăcând doborât de febră şi nemişcat. Am urmat-o şi m-am străduit să-i dau mai multă speranţă decât nutream şi eu, însă ea clătină din cap cu tristeţe. Durerea o lipsi de prezenţa ei de spirit. Ne încredinţă mie şi Clarei rolurile de medic şi de soră, iar ea se aşeză lângă pat, ţinând o mânuţă înfierbântată şi, cu privirile arzătoare îndreptate asupra pruncului său, petrecu ziua ce părea să nu se mai termine într-o necontenită agonie. Nu ciuma era cea care-l punea la grea încercare pe micul nostru băiat, însă ea nu-mi auzea asigurările, spaima o lipsise de judecată şi de înţelepciune, orice uşoară convulsie din trupul copilaşului îi zguduia întreaga fiinţă.

Dacă se mişca, se temea pe loc de vreo criză, dacă rămânea nemişcat, în toropeala sa vedea moartea, iar norul de pe fruntea ei se întuneca şi mai mult.

Febra micuţului crescu către lăsarea nopţii. E sentimentul cel mai trist, ca să nu folosim un cuvânt mai urât, acela de a aştepta să se scurgă ceasurile lungi ale nopţii la căpătâiul unui bolnav, mai ales când suferindul e un copil care nu poate să-şi rostească durerea şi a cărui viaţă pâlpâitoare se aseamănă cu flacăra tremurătoare a unei lumânări de veghe:

...a cărei flăcăruie vântul
O zgâlţâie, iar bezna o pândeşte.[1]

Cu nerăbdare oricine s-ar întoarce către răsărit, cu nerăbdare furibundă oricine ar urmări întunericul de nepătruns, iar cântatul unui cocoş, sunetul acela de bucurie din timpul zilei, ar veni tânguitor şi nearmonios, scârţâitul căpriorilor şi bâzâitul uşor al unei insecte invizibile s-ar auzi şi s-ar simţi precum semnele unei ruine. Clara, peste măsură de istovită, se aşezase la piciorul patului în care se găsea vărul ei şi, în ciuda străduinţelor, somnul îi apăsă în jos pleoapele, de câteva ori reuşise să-l alunge, dar în cele din urmă a fost biruită şi a adormit. Idris stătea la marginea patului, ţinându-i mâna lui Evelyn. Ne temeam să vorbim unul cu celălalt. Eu priveam stelele, mă aplecam deasupra copilului meu, îi măsuram pulsul, mă apropiam de mama sa şi apoi o luam de la capăt. La ivirea zorilor, un oftat uşor al suferindului îmi atrase atenţia, bujorii din obraji dispăruseră, inima îi bătea încet şi regulat, iar toropeala dispăruse în timpul somnului. Multă vreme n-am îndrăznit să sper, însă când răsuflarea neîntreruptă şi umezeala care-i umpluse fruntea şi restul semnelor ce arătau îndepărtarea bolii sale de moarte nu mai puteau fi tăgăduite, am îndrăznit să-i şoptesc veştile schimbării lui Idris şi în cele din urmă am reuşit s-o conving că ceea ce spuneam era adevărat.

Dar nici această încredinţare şi nici convalescenţa rapidă a copilului nostru n-au putut să-i redea măcar în parte tihna de care

1. P.B. Shelley, „Familia Cenci", în *Prometeu descătuşat şi alte poeme*, *ed. cit.*, p. 263.

se bucurase înainte. Teama ei fusese prea adâncă, prea înspăimântătoare, prea cuprinzătoare pentru a se putea preschimba în siguranță. Se simțea de parcă în trecut visase liniștea, dar acum se trezise și era:

Precum cineva
În vreun turn de veghe solitar pe-un țărm de mare, deșteptat
Din viziunile mângâietoare ale casei pe care o iubește,
Tremurând la auzul mugetului valurilor furioase.

Precum cineva care fusese clătinat de o furtună și se trezise pentru a găsi vasul scufundându-se. Înainte era străfulgerată din când în când de teamă, iar acum nu se mai bucura niciodată de vreo clipă de nădejde. Nici un zâmbet izvorât din inimă nu-i mai lumina vreodată frumosul chip, uneori se silea să zâmbească, apoi o înecau lacrimile, iar marea de durere se închidea deasupra acestor epave ale trecutei fericiri. Cu toate acestea eram alături de ea, nu se putea lăsa pradă deznădejdii fără margini; avea încredere deplină în mine, nu părea să se teamă pentru moartea mea sau să se gândească la posibilitatea acesteia. În paza mea își lăsase întru totul toate neliniștile, sprijinindu-se pe dragostea mea, precum un pui de cerb bătut de vânt gudurându-se în preajma unei căprioare, precum un pui rănit sub aripa mamei sale, precum o mică luntre zdrobită, tremurând încă, în paza unei sălcii. În vreme ce eu, fără mândria din zilele pline de fericire, însă iubitor și bucuros de mângâierea pe care i-o aduceam, o trăgeam mai aproape de inimă pe înfiorata mea iubită și încercam să alung din calea firii sale simțitoare orice gând dureros ori împrejurare potrivnică.

O altă întâmplare se petrecu la sfârșitul acestei veri. Contesa de Windsor, fosta regină a Angliei, se întoarse din Germania. La începutul anotimpului plecase din Viena cea pustie și, nereușind să-și îmblânzească mintea sa trufașă până la ceva care să semene cu supunerea, zăbovise la Hamburg și, când în cele din urmă sosi la Londra, lăsase să treacă multe săptămâni până să-i dea de știre lui Adrian despre sosirea sa. În ciuda răcelii și a îndelungatei absențe, el o întâmpină cu căldură, arătându-i suficientă afecțiune, căutând să-i vindece rănile aduse mândriei și părerile de rău, dar fusese respins doar de aparenta ei lipsă de compasiune. Idris află

cu plăcere despre întoarcerea mamei sale. Propriile sale sentimente materne erau atât de fierbinți încât își închipuia că și părintele său, în lumea aceasta pustie, trebuia să-și fi pierdut mândria și asprimea și ar fi primit cu bucurie atențiile sale de fiică. Prima opreliște împotriva demonstrațiilor sale pline de zel a fost o informare oficială a fostei maiestăți a Angliei în care spunea că pe mine nu avea să mă primească înaintea sa. Consimțise, spunea ea, s-o ierte pe fiica ei și își recunoștea nepoții, însă mai multe concesii nu trebuia să aștepte de la ea.

Mie purtarea ei îmi părea (dacă se poate îngădui un cuvânt atât de blând) cât se poate de capricioasă. Acum, când rasa omenească își pierduse în fapt toate distincțiile de rang, mândria aceasta era fără îndoială o îngâmfare prostească; acum, când simțeam o înrudire, o înfrățire cu toți cei care purtau însemnele omenirii, această furioasă reminiscență a timpurilor apuse pentru totdeauna, era mai rea decât nebunia. Idris era mult prea împovărată de propriile temeri îngrozitoare pentru a fi furioasă, aproape nici nu s-a întristat, fiind de părere că lipsa de sensibilitate trebuia să fi fost sursa ranchiunei necontenite. Acest lucru nu era întru totul adevărat, însă era adevărat că îndărătnicia acelei doamne adoptase armele și masca unor sentimente împietrite, iar trufașa mamă n-ar fi putut să arate vreo dovadă a suferinței în care se afla. Fiind sclavă a mândriei, își închipuia că-și sacrifica fericirea unui principiu neabătut.

Totul era fals, fals era totul în afară de sentimentele ce țin de firea noastră și legăturile pe care le avem cu compasiunea, plăcerea ori durerea. Nu mai exista decât un singur bine și un singur rău pe lume: viața și moartea. Fala rangului, iluzia puterii, bogățiile piereau precum ceturile dimineții. Un cerșetor în viață devenise mai de preț decât tot alaiul de nobili morți ai întregii națiuni – ce vremuri! –, decât eroii morți, patrioții sau oamenii de geniu. Era multă degradare în toate acestea: fiindcă chiar și viciul și virtutea își pierduseră însușirile, viața, viața – dăinuirea mașinăriei noastre animalice – aceasta era Alfa și Omega dorințelor, rugăciunilor, ambiția umilă a rasei omenești.

CAPITOLUL IX

Jumătate de Anglie era pustie când sosi luna octombrie, iar vânturile echinocțiului au început să străbată pământul răcorind arșița anotimpului nesănătos. Vara, care fusese neobișnuit de fierbinte, se prelungise până la începutul acestei luni când, în cea de-a optsprezecea zi, o schimbare bruscă a adus în locul căldurii de peste vară înghețul iernii. Ciuma a făcut atunci o pauză în goana sa dătătoare de moarte. Cu răsuflarea tăiată, neîndrăznind să dăm nume speranțelor noastre, însă plini până la refuz de așteptări arzătoare, stăteam precum stă un marinar naufragiat pe o stâncă stearpă în mijlocul oceanului urmărind o corabie îndepărtată, închipuindu-și că se apropie ca apoi să o vadă cum piere. Această făgăduință a unei arende reînnoite asupra vieții înmuia și firile cele mai neînduplecate și, prin contrast, îi umplea pe cei blânzi cu sentimente aspre și nefirești. Când părea a fi sortit că aveam să murim cu toții, eram nepăsători gândindu-ne cum și când; acum, când virulența bolii se domolise și părea dispusă să cruțe câțiva, fiecare era dornic să se numere printre cei aleși și se agăța de viață cu o lașă tenacitate. Cazurile de părăsire deveneau mai dese și chiar crime, ceea ce îi umplea de groază pe cei care le ascultau, când teama de contagiune îi asmuțea pe cei de același sânge unii împotriva celorlalți. Dar aceste tragedii mai mici și separate erau pe cale să facă loc unui interes mai mare și, în vreme ce ni se făgăduia pace dinspre influențele infecției, o furtună răsări, mai sălbatică decât vânturile, o furtună iscată de pasiunile omenești, hrănită cu cele mai violente impulsuri ale sale, fără seamăn și cumplită.

Mai mulți oameni din America de Nord, rămășițe ale acelui continent dens populat, au ridicat ancora către răsărit împinși de o dorință nebună de schimbare, părăsindu-și câmpiile natale și

îndreptându-se către ținuturi care nu erau mai puțin afectate decât ale lor. Câteva sute au debarcat în Irlanda pe la întâi noiembrie și s-au făcut stăpâni peste orice case părăsite pe care le-au putut găsi, punând mâna pe hrana îmbelșugată și pe vitele răzlețite. După ce isprăveau totul într-un loc, plecau în altul. În cele din urmă, au început să intre în conflict cu localnicii și, puternici în cetele lor restrânse, îi aruncau pe băștinași din casele lor și îi lăsau fără agoniseala pentru iarnă. Câteva întâmplări de acest soi au aţâţat firea înfierbântată a irlandezilor și i-au atacat pe cotropitori. Unii au fost nimiciți, dar majoritatea au scăpat grație câtorva mișcări iuți și bine rânduite. Primejdia i-a făcut să fie mai cu băgare de seamă. Oamenii au fost distribuiți cu abilitate, morții din rândul lor au fost ascunși; mișcându-se în bună rânduială, păreau să fi renunțat la distracțiile care stârniseră invidia în rândul irlandezilor.

Americanii îngăduiră câtorva să se alăture bandei lor și, în curând, recruții au devenit mai numeroși decât străinii. Aceștia nu numai că li s-au alăturat, ci, imitând admirabila rânduială care, păstrată de căpeteniile transatlantice, le asigura siguranța și forța nemaipomenită. Irlandezii îi urmau în gloate dezorganizate ce sporeau de la o zi la alta, devenind cu fiecare zi ce trecea mai nelegiuite. Americanii erau dornici să scape de spiritul acesta pe care-l aţâţaseră și, ajungând la țărmurile de răsărit ale insulei, s-au îmbarcat către Anglia. Incursiunea lor n-ar fi fost resimțită dacă ar fi venit singuri, dar irlandezii, adunați în cete nefiresc de numeroase, au început să simtă hărțuirea foametei și le-au călcat pe urme americanilor, îndreptându-se și ei către Anglia. Marea ce trebuia traversată n-a putut să le stăvilească înaintarea. Cei care cu modestie s-au îndreptat către vasele mai mici în mare parte și-au îndeplinit călătoria pe ape în siguranță. Alții, în adevăratul spirit al unei întreprinderi necugetate, au urcat la bordul unei nave cu o sută și douăzeci de tunuri. Carena uriașă plutea în derivă din golf odată cu refluxul și după multe ceasuri echipajul său de marinari neîncercați a reușit să-și întindă în bună parte pânza enormă. Vântul o luă în primire și, în vreme ce sumedenia de greșeli ale cârmaciului o punea cu prova când încolo, când încoace, suprafața uriașă a pânzelor sale flutura, făcând un zgomot

ce amintea de o cascadă imensă sau de o pădure ce se unduieşte ca o mare sub rafalele vânturilor echinocţiale dinspre nord. Sabordurile erau deschise şi cu fiecare val care îi spăla puntea, din pricina tangajului, corabia lua tone bune de apă. Greutăţile au fost sporite de o briză răcoroasă care începuse să bată şuierând printre sarturi, izbind velele în toate părţile şi sfâşiindu-le într-o despicătură oribilă, cu un vâjâit ca din visele lui Milton când îşi închipuia aerul bătut cu aripile ca de pasăre ale unui demon, totul sporind vacarmul haosului sălbatic. Sunetele se amestecau cu mugetul mării, cu talazurile dezlănţuite ce se spărgeau în bordurile navei şi cu gâlgâitul apei din cală. Cei din echipaj, dintre care mulţi nu mai văzuseră marea niciodată, simţeau că cerul şi pământul se prăbuşiseră laolaltă în timp ce vasul îşi scufunda prova în valuri sau se ridica mult deasupra lor. Ţipetele lor erau înecate de larma elementelor, iar lumina fulgerelor le dezvălui crăpăturile cabinelor. În cele din urmă descoperiră că apa îi năpădise şi s-au îndreptat către pompe. Mai bine s-ar fi apucat să golească oceanul cu găleţile. Pe măsură ce soarele cobora pe cer, furtuna se înteţi, iar corabia părea să simtă primejdia în care se afla, acum era pe jumătate cufundată în apă şi începu să dea semne că era pe cale să se scufunde. Golful era înţesat de vase ale căror echipaje, în cea mai mare parte, urmăreau mişcările lipsite de dibăcie ale maşinăriei uriaşe şi greoaie. Au văzut-o scufundându-se încetul cu încetul, apa ajunsese acum mai sus de puntea inferioară şi abia au avut răgaz să clipească până când dispăru cu totul, încât nici nu mai puteau zări locul unde marea se închisese deasupra ei. Câţiva din echipaj au fost salvaţi, însă cea mai mare parte se duseseră la fund cu ea, agăţaţi de frânghii şi catarge, aşa că au ieşit la suprafaţă abia după ce moartea le-a slăbit strânsoarea mâinilor.

Întâmplarea îi făcu pe mulţi dintre cei care se pregăteau să ridice ancora să pună piciorul înapoi pe pământ, pregătiţi mai degrabă să întâmpine orice rău decât să se repeadă în fălcile căscate ale nemilosului ocean. Dar aceştia erau puţin în comparaţie cu numărul celor care apucaseră să traverseze. Mulţi s-au dus tocmai la Belfast să se încredinţeze că traversarea e mai scurtă şi apoi au călătorit către sud prin Scoţia însoţiţi de băştinaşii mai săraci din acele ţinuturi, venind puhoi cu toţii cu acelaşi gând în Anglia.

Aceste incursiuni băgaseră groaza în englezi, în toate acele oraşe unde încă mai rămăsese suficientă populaţie cât să se mai simtă schimbarea. Într-adevăr, era destul loc în nefericita noastră ţară pentru de două ori pe atâţia invadatori, însă spiritul nelegiuit îi împingea la violenţă, se desfătau aruncând proprietarii din casele lor, acaparând câte un conac mai bogat, unde nobilii se izolaseră de spaima ciumei, silindu-i pe toţi, indiferent de sex, să le devină slujitori şi surse de provizii până când, secătuind cu totul un loc, se îndreptau ca lăcustele către altul. Când nu întâmpinau opoziţie, îşi răspândeau cât se poate de mult ravagiile, iar în caz de primejdie se strângeau grămadă şi, folosind avantajul superiorităţii numerice, îi înfrângeau pe duşmanii lor slabi şi deznădăjduiţi. Veneau dinspre nord şi dinspre est şi se îndreptau cu toţii fără vreun motiv vădit către nefericita noastră metropolă.

Comunicaţiile fuseseră în mare măsură întrerupte din pricina efectelor paralizante ale ciumei, astfel încât avangarda cotropitorilor noştri înaintase până la Manchester şi Derby înainte să primim de veste despre sosirea lor. Străbătuseră ţara ca o armată cuceritoare, arzând... pustiind... ucigând. Englezii de joasă speţă şi haimanalele li se alăturaseră. Cei câţiva Lorzi Locotenenţi rămaşi se străduiseră să strângă o armată, însă rândurile trupelor erau răsfirate, panica îi cuprinsese pe toţi, iar opoziţia cu care îi întâmpinau nu făcea altceva decât să sporească îndrăzneala şi cruzimea vrăjmaşului. Vorbeau despre capturarea Londrei, despre cucerirea Angliei, pomenind lunga înşiruire de pagube suferite şi care fusese de mulţi ani uitată. Fanfaronadele acestea le dădeau pe faţă mai degrabă slăbiciunea decât tăria. Cu toate acestea, erau în stare să pricinuiască nemăsurate rele care, ducând la nimicirea lor, i-ar fi transformat în obiecte demne de compasiune şi remuşcări.

Învăţam acum felul în care, la începuturile lumii, omenirea îşi înveşmânta vrăjmaşii cu însuşiri incredibile şi felul în care detaliile ce treceau din gură în gură puteau, la fel ca Rumoarea lui Virgiliu necontenită în creşterea sa, să ajungă la cer cu fruntea şi să-i apuce pe Hesperus şi pe Lucifer cu mâinile întinse.

Gorgon şi Centaur, dragonul şi leul cu copite de fier, monştri marini uriaşi şi gigantica hidră, acestea erau soiurile ciudate şi îngrozitoare de poveşti care ajungeau la Londra zugrăvindu-i pe

cotropitorii noştri. Sosirea lor rămăsese multă vreme necunoscută, însă faptul că înaintaseră acum la mai puţin de o sută de mile de Londra îi anunţa, oamenii de prin sate care fugeau din calea lor soseau în cârduri unii după alţii, fiecare exagerând numărul, furia şi cruzimea atacatorilor. Străzile ce fuseseră până nu de mult liniştite se umpluseră de freamăt. Femeile şi copiii îşi părăseau casele, fugind fără să ştie încotro. Taţi, soţi şi fii rămâneau tremurând nu pentru ei, ci pentru rubedeniile dragi şi lipsite de apărare. Pe măsură ce oamenii de prin sate intrau puhoi în Londra, cetăţenii fugeau către sud după ce se urcaseră pe clădirile mai înalte ale oraşului, de unde li se năzărise că se vedeau fumul şi flăcările pe care vrăjmaşii le răspândeau în jurul lor. Castelul Windsor aflându-se, în bună măsură, în direcţia liniei de marş dinspre vest, mi-am dus familia la Londra şi i-am încartiruit în Turn şi, alăturându-mă lui Adrian, am devenit locotenentul său pentru lupta ce avea să urmeze.

Am avut doar două zile de răgaz pentru pregătiri şi ne-am folosit cât se poate de bine de ele. Am strâns artilerişti şi infanterişti, rămăşiţe ale unor astfel de regimente cu ce oameni am mai găsit după pierderile numeroase, i-am înarmat şi le-am dat înfăţişarea unei discipline milităreşti care să-i încurajeze pe ai noştri şi care să pară nemaipomenită în ochii sumedeniei de vrăjmaşi dezorganizaţi. Nici muzica nu lipsea. Steagurile fâlfâiau în vânt, iar sunetul ascuţit de flaute şi goarnele asurzitoare împrăştiau sunete de încurajare şi izbândă. O ureche deprinsă putea să simtă o ezitare în marşul soldaţilor, dar aceasta nu era pricinuită atât de mult de teama faţă de adversar, ci de boală, de tristeţe şi de prorocirile fataliste care adesea atârnau greu asupra vitejilor şi înăbuşeau inimile bărbaţilor până la o mizerabilă supunere.

Adrian conducea trupele. Era foarte preocupat. Era o mică uşurare pentru el faptul că disciplina avea să ne aducă izbânda într-un astfel de conflict, în vreme ce şi ciuma încă-i mai pândea şi pe cuceritori, şi pe cuceriţi, nu victoria era ceea ce-şi dorea, ci o pace fără vărsare de sânge. Pe măsură ce înaintam, eram întâmpinaţi de cete de săteni aproape lipsiţi de apărare şi ale căror deznădejde şi groază ne vestiră pe dată natura cumplită a vrăjmaşului ce se apropia. Spiritul necugetat al cuceririi şi setea de pradă îi

orbiseră, în vreme ce, cu o nebunească furie, cotropiseră ţara aflată în ruină. Vederea armatei le aducea înapoi nădejdea celor care fugeau, iar răzbunarea luă locul fricii. Le însufleţeau soldaţilor acelaşi sentiment. Moleşeala s-a preschimbat în înflăcărare, pasul domol s-a iuţit, în vreme ce murmurul gol al mulţimii, însufleţit de un singur sentiment prevestitor de moarte, umplu văzduhul, înecând zăngănitul armelor şi sunetul muzicii. Adrian înţelese schimbarea şi se temea că avea să fie greu să-i împiedice să-şi verse mânia asupra irlandezilor. Porni călare printre rândurile soldaţilor, însărcinând ofiţerii să-şi ţină în frâu trupele, sfătuind soldaţii, restabilind ordinea şi potolind, într-o oarecare măsură, agitaţia nestăvilită ce umplea piepturile tuturor.

Prima dată am întâlnit câţiva irlandezi răzleţiţi la St. Albans. S-au retras şi, alăturându-se altor tovarăşi, şi-au continuat retragerea până au întâlnit grosul trupelor. Vestea despre o rezistenţă înarmată şi rânduită le aminti într-o oarecare măsură de ordine. Şi-au stabilit cartierul general la Buckingham şi au trimis iscoade să se lămurească asupra situaţiei noastre. Noi am rămas peste noapte la Luton. Dimineaţă, ambele armate s-au pus în mişcare. Era în zori, iar aerul plin de miresme proaspete părea să ia în râs flamurile noastre, jucându-se cu ele, şi purta către inamic muzicile fanfarelor noastre, nechezatul cailor şi pasul cadenţat al infanteriştilor. Primele sunete ale instrumentelor noastre de război care au ajuns asupra vrăjmaşului lipsit de disciplină le stârniră surprindere amestecată cu o oarecare groază. Aminteau de alte vremuri, de armonie şi ordine şi erau asociate cu vremurile când ciuma nu exista, iar oamenii trăiau departe de umbra destinului ameninţător. Pauza a durat puţin. În curând le-am auzit larma dezordonată, zbieretele barbare, pasul necadenţat al miilor de oameni ce veneau în neorânduială. Trupele lor veneau puhoi către noi dinspre câmp deschis sau de pe cărări înguste. Între noi se întindeau câmpuri largi, neîngrădite. Am avansat până în mijlocul acestora şi ne-am oprit, bucurându-ne de avantajul unei mici coline de unde puteam să vedem tot spaţiul pe care-l acopereau. Când căpeteniile lor ne-au zărit pregătiţi pentru înfruntare, au dat comenzi de oprire şi s-au străduit să-şi aranjeze oamenii astfel încât să semene a disciplină militară. Cei din primele rânduri aveau muschete, alţii erau

călare, însă armele erau cele pe care puseseră mâna în timpul înaintării, caii erau cei luați de la săteni, nu exista nici un soi de rânduială și nici supunere, iar zbieretele și gesturile lor sălbatice arătau spiritul neîmblânzit care-i împingea înainte. Soldații noștri au primit comanda și au avansat iute, dar în perfectă ordine. Uniformele lor, strălucirea armelor lustruite, tăcerea și înfățișările lor pline de ură erau mai îngrozitoare decât larma sălbatică a nenumăraților noștri vrăjmași. Astfel, apropiindu-se și mai mult unii de ceilalți, urletele și strigătele irlandezilor au sporit, iar englezii au înaintat ascultându-și ofițerii până când s-au apropiat destul cât să vadă chipurile dușmanilor. Priveliștea le stârni furia și, cu un strigăt care despică cerul și răsună până la cele mai îndepărtate linii, s-au prăvălit înainte. Fără să ia în seamă gloanțele, și-au montat baionetele și s-au năpustit către vrăjmașii ce-i așteptau, deschizându-și din când în când rândurile să facă loc tunarilor care slobozeau salvele de tun, a căror larmă asurzitoare și fum orbitor au umplut de groază toată scena. Eu eram lângă Adrian când dădu comandă de oprire și rămase la câțiva pași de noi cufundat în gânduri. Întocmea iute planul de acțiune spre a preîntâmpina vărsarea de sânge. Sunetul de tun, iureșul brusc al trupelor și urletele vrăjmașilor l-au făcut să tresare și să strige cu ochi scânteietori:

– Nici unul dintre ei nu trebuie să piară!

Și, împungându-și calul cu pintenii se năpusti înainte între trupele încleștate în luptă. Noi, cei din suita sa, l-am urmat să-l înconjurăm și să-l apărăm, dar ascultându-i semnalul, am rămas oarecum mai în urmă. Soldații, văzându-l, se opriră din drum. El nu se ferea din calea gloanțelor ce zburau în jurul său, ci porni călare de îndată printre liniile ce așteptau să se înfrunte. După larmă se așternu liniștea. Aproape cincizeci de oameni erau întinși, morți sau muribunzi. Adrian își ridică sabia în semn că vrea să vorbească:

– După comanda cui ați hotărât să înaintați? Cine v-a ordonat să atacați? Retrageți-vă! Oamenii aceștia ce au fost îndrumați greșit nu vor fi măcelăriți câtă vreme sunt eu generalul vostru. Băgați-vă armele înapoi în teacă, acești oameni vă sunt frați, nu comiteți un fratricid, în curând ciuma n-o să mai lase nici unul dintre voi asupra căruia să vă ostoiți setea de răzbunare. Vreți să

fiți mai lipsiți de îndurare decât ciuma? Așa cum mă cinstiți pe mine, precum vă închinați lui Dumnezeu după a cărui asemănare ați fost creați, precum copiii voștri și prietenii vă sunt dragi, nu vărsați nici un strop de sânge omenesc neprețuit!

Vorbea cu mâna întinsă și cu glas îmbietor și apoi, întorcându-se către cotropitorii noștri, cu fruntea încruntată, le porunci să lase armele jos.

– Credeți voi, zise el, că din pricina faptului că suntem nimiciți de ciumă puteți să ne doborâți? Ciuma se află și printre voi și, când veți fi înfrânți de foamete și molimă, stafiile celor pe care i-ați ucis se vor ridica și nu veți mai găsi nădejde nici în moarte. Lăsați armele la pământ, oameni barbari și plini de cruzime, oameni ale căror mâini sunt pătate cu sângele nevinovaților, ale căror suflete sunt împovărate de plânsetele orfanilor! Vom învinge fiindcă dreptatea e de partea noastră, chipurile voastre sunt deja palide, armele deja cad din strânsoarea voastră neputincioasă. Lăsați armele jos, frați și semeni ai noștri! Iertarea, ajutorul și dragostea de frate așteaptă pocăința voastră. Ne sunteți dragi fiindcă purtați firava înfățișare a omenirii, fiecare dintre voi va găsi un prieten și o gazdă în rândul acestor oșteni. Oare omul trebuie să fie vrăjmaș altui om în vreme ce ciuma, vrăjmașul tuturor, chiar acum stă deasupra noastră, triumfând de pe urma măcelului nostru, mai plin de cruzime decât cel înfăptuit de ea?

Fiecare dintre cele două armate s-a oprit. În partea noastră, soldații și-au strâns armele cu tărie și au aruncat priviri aspre către dușman. Aceștia nu și-au aruncat armele mai degrabă de teamă, nu din spirit de războinici. Se priveau unii pe ceilalți, fiecare așteptând să urmeze exemplul altcuiva, dar n-aveau un conducător. Adrian sări de pe cal și, apropiindu-se de unul dintre cei ce tocmai fuseseră uciși, zise:

– Acesta a fost un om, strigă el, iar acum a murit. Începeți să oblojiți rănile celor căzuți, să nu moară nimeni, să nu mai scape nici un suflet prin tăieturile nemiloase și să povestească înaintea tronului lui Dumnezeu despre fratricid, oblojiți-le rănile și aduceți-i înapoi, alături de prietenii lor. Lepădați-vă de inimile de tigri ce ard în piepturile voastre, azvârliți acele unelte ale cruzimii și urii, în clipa aceasta când destinul nu ne mai măcelărește, fie ca

toți oamenii să se înfrățească, să se păzească și să rămână unii alături de ceilalți. Alungați aceste arme pătate de sânge și grăbiți-vă să oblojiți rănile acestea.

În timp ce vorbea, puse un genunchi pe pământ și ridică în brațe un bărbat din coastele căruia țâșnea valul cald al vieții. Sărmanul nenorocit icni de durere; în ambele tabere se așternuse o tăcere atât de adâncă încât gemetele lui se auzeau limpede, iar fiecare inimă, cu puțină vreme înainte îndemnată către un masacru fără limite, acum bătea neliniștită, cu speranță și teamă pentru soarta acestui om. Adrian își rupse eșarfa militară și o legă în jurul suferindului, însă era prea târziu, omul scoase un oftat adânc, capul îi căzu pe spate, iar mădularele își pierdură puterea.

– E mort! zise Adrian în timp ce leșul îi căzu din brațe pe pământ și apoi capul îi căzu în piept de durere și groază.

Parcă soarta întregii lumi ar fi fost legată de moartea unui singur om. În ambele tabere trupele și-au aruncat armele. Chiar și veteranii plângeau, iar ai noștri și-au întins mâinile către vrăjmașii lor, un șuvoi de dragoste și de adâncă prietenie umplea fiecare inimă. Cele două oștiri s-au amestecat, neînarmate și ținându-se de mâini, căutând feluri în care ar fi putut să se ajute unii pe alții, adversarii se strânseseră laolaltă, fiecare pocăindu-se, cei dintr-o tabără mărturisindu-și cruzimile de până atunci, iar ceilalți violența încetată de curând. Apoi, ascultând ordinele Generalului, au pornit către Londra.

Adrian era constrâns să fie cât se poate de prudent, mai întâi să domolească discordia și apoi să asigure traiul mulțimii de cotropitori. Au fost îndrumați în felurite regiuni ale ținuturilor dinspre sud, încartiruiți în sate părăsite. O parte au fost trimiși înapoi pe insula lor, câtă vreme iarna de până acum ne reîmprospătase puterile, încât intrările în țară erau apărate, iar orice sporire a numărului celor care veneau fusese oprită.

Cu această ocazie Adrian și Idris s-au întâlnit după o despărțire de aproape un an. Adrian fusese ocupat cu îndeplinirea istovitoarei și dureroasei sarcini. Se deprinsese cu toate soiurile de mizerie omenească și întotdeauna își socotise puterile nepotrivite, iar ajutorul său de prea puțin folos. Cu toate acestea, neclintirea, tăria și hotărârea arzătoare împiedicau orice răbufnire de tristețe.

Părea să se fi născut din nou, iar virtutea, mai puternică decât alchimia Medeei, îl înzestrase cu sănătate și putere. Idris abia recunoscu făptura fragilă, al cărei trup părea să se îndoaie chiar și sub apăsarea brizei de vară, în bărbatul acela viguros, pe care doar excesul de sensibilitate îl făcea mai îndreptățit să-și îndeplinească slujba de cârmaci al Angliei aruncate în mijlocul furtunilor.

Nu la fel stăteau lucrurile și cu Idris. Nu se plângea, însă chiar sufletul fricii își găsise sălașul în inima ei. Se subțiase și era palidă, ochii îi erau plini cu lacrimi ivite fără de veste, glasul îi era frânt și încet. Încerca să arunce un văl asupra schimbării pe care știa că fratele său o vede la ea, însă strădania rămăsese fără efect, iar când se văzu singură cu el, cu o izbucnire de nestăvilit a durerii dădu frâu liber tuturor temerilor și durerilor sale. Descrise în termeni vii neîncetata grijă care, cu reînnoită foame, se hrănea din sufletul său. Compara felul în care o rodea așteptarea lipsită de somn a răului cu vulturul ce se hrănise din inima lui Prometeu. Sub influența acestei necontenite tulburări și a interminabilelor sforțări pe care le îndurase pentru a i se împotrivi și a o ascunde, considera, zicea ea, că parcă toate roțile și spițele mașinăriei animale trudeau dublu și se mistuiau singure cu repeziciune. Somnul nu mai era somn pentru gândurile treze, înfrânate doar de câteva rămășițe de rațiune și, văzându-și copiii fericiți și sănătoși, se transformau apoi în vise sălbatice și se îndeplineau toate spaimele, toate temerile își primeau îngrozitoarea îndeplinire. Pentru starea aceasta nu existau speranță, ușurare doar dacă mormântul avea să-și primească prada predestinată, iar ei i s-ar fi îngăduit să moară înainte să fi simțit o mie de morți vii prin pierderea celor pe care-i iubea. Temându-se să nu-mi pricinuiască durere, ea ascunsese cât de bine putuse excesele nenorocirii sale, însă întâlnindu-și fratele astfel, după o îndelungată absență, nu-și mai putea îngrădi durerea, ci, cu toată puterea închipuirii de care suferința întotdeauna e plină, își revărsă emoțiile din inimă înaintea scumpului său Adrian, cel plin de compasiune.

Vizita pe care o făcea acum la Londra părea să-i sporească starea de neliniște văzând măsura ravagiilor pricinuite de ciumă. Abia mai avea înfățișarea unui oraș locuit. Iarba răsărise deasă pe străzi, piețele erau năpădite de buruieni, casele erau închise, iar

cele mai aglomerate locuri din oraș erau acum cufundate în liniște și singurătate. Cu toate acestea, în mijlocul pustiului Adrian păstrase ordinea, iar fiecare continua să-și ducă viața potrivit legilor și obiceiurilor, temelii omenești ce supraviețuiseră de parcă ar fi fost divine și, în vreme ce legile populației erau desființate, proprietatea continua să fie sfântă.

Era o reflecție melancolică și, în ciuda micșorării răului pricinuit, lovea inima precum o mizerabilă bătaie de joc. Toate ideile de recurgere la plăcere, de teatre și sărbători s-au dus.

– Vara viitoare, zise Adrian când ne despărțeam să ne întoarcem la Windsor, va hotărî care va fi soarta rasei omenești. Nu-mi voi conteni strădaniile până atunci, însă dacă ciuma revine și în anul următor, trebuie să încetăm să ne mai luptăm cu ea, iar singura ocupație ar trebui să fie aceea de a ne alege un mormânt.

Nu trebuie să uit un incident care s-a petrecut în timpul acestei vizite la Londra. Vizitele lui Merrival la Windsor, dese până de curând, dintr-odată încetaseră. În vremurile acestea când viața și moartea erau despărțite doar de un fir de păr, mă temeam că prietenul nostru devenise victima răului care cuprinsese totul în calea lui. Cu această ocazie m-am dus, temându-mă de ceea ce era mai rău, către căminul lui să văd dacă pot fi de ajutor celor din familia sa care poate că mai supraviețuiseră. Casa era părăsită și se număra printre cele împărțite străinilor cotropitori ce se încartiruiseră în Londra. I-am văzut instrumentele astronomice folosite în chipuri ciudate, globurile distruse, hârtiile sale acoperite cu calcule încâlcite fuseseră nimicite. Vecinii n-au putut să-mi spună prea multe până când am dat peste o sărmană femeie care lucra drept soră medicală în vremurile acestea primejdioase. Îmi spuse că toți cei din familie erau morți, în afară de Merrival însuși, care își pierduse mințile, nebun, spunea el, cu toate acestea, continuând s-o întreb, se pare că fusese doar posedat de delirul unei dureri nemăsurate. Acest bătrân, clătinându-se pe marginea mormântului și care ajungea cu privirea peste milioane de ani socotiți, acest vizionar care nu văzuse înfometarea din trupurile sleite ale soției și copiilor săi ori ciuma din privirile îngrozitoare și sunetele ce-l înconjurau, acest astronom, pesemne mort pe pământ și trăind doar între mișcările sferelor, își iubea familia cu o afecțiune puțin vizibilă,

dar fierbinte. Prin îndelungată obişnuinţă deveniseră o parte din el însuşi, lipsa lui de ştiinţă despre cele lumeşti, firea sa absentă şi inocenţa copilărească îl făceau în întregime dependent de ei. Abia când unul dintre ei muri înţelese primejdia în care se aflau. Unul câte unul i-au fost luaţi de ciumă, iar soţia, ajutorul şi sprijinul său, mai necesară pentru el decât propriile mădulare şi propriul trup, care nu învăţaseră mare lucru despre felul cum ar trebui să se ocupe de el însuşi, blânda sa tovarăşă al cărei glas întotdeauna îi aducea liniştea, închisese ochii şi murise. Bătrânul simţi întreg sistemul naturii universale pe care-l studiase şi preţuise atâta vreme alunecându-i de sub picioare şi, rămas singur printre morţi, îşi ridică glasul blestemând. Nu era de mirare de ce infirmiera îi tâlcuise drept nebunie blestemele cumplite ale bătrânului cuprins de durere.

Îmi începusem căutarea târziu, într-o zi de noiembrie, care se încheiase devreme cu o ploaie răpăitoare şi un vânt trist. Când m-am întors de la uşă, l-am văzut pe Merrival sau, mai degrabă, am zărit umbra lui Merrival, un bătrân slăbit şi neîngrijit, trecând pe lângă mine şi aşezându-se pe treptele casei sale. Briza îi răvăşea buclele gri de pe tâmple, ploaia îi murase capul descoperit şi stătea acolo cu chipul ascuns în palmele sale uscate. I-am atins umărul să-i atrag atenţia, însă el nu şi-a schimbat poziţia.

– Merrival, i-am zis, nu te-am mai văzut de multă vreme, trebuie să te întorci la Windsor cu mine. Lady Idris doreşte să te vadă, nu poţi să-i refuzi dorinţa, vino acasă cu mine.

El răspunse cu glas surd:

– De ce amăgeşti un bătrân neputincios, de ce-i vorbeşti cu ipocrizie unui om cu minţile pe jumătate pierdute? Windsor nu e casa mea, am găsit adevărata mea casă, casa pe care Creatorul a pregătit-o pentru mine.

Tonul său de dispreţ amar mă înfioră:

– Nu mă ispiti să vorbesc, continuă el, vorbele mele te vor înspăimânta. Într-un univers de laşi, eu îndrăznesc să cred; printre mormintele din cimitir, printre victimele tiraniei Sale necruţătoare, eu îndrăznesc să batjocoresc Răul Suprem. Cum ar putea să mă pedepsească? N-are decât să-şi dezgolească braţul şi să mă ţintuiască cu fulgere, pentru că şi asta e una dintre puterile sale, zise bătrânul şi începu să râdă.

Se ridică în picioare, iar eu l-am urmat prin ploaie până la un cimitir din apropiere. Se aruncă pe pământul ud.

– Aici sunt, strigă el, făpturi minunate, răsuflând, vorbind, făpturi iubitoare. Ea, cea care l-a îngrijit în fiecare zi pe bătrânul iubit al tinereților sale, ei, carne din carnea mea, copiii mei... aici sunt. Cheamă-i, strigă-le numele în noapte, nu-ți vor răspunde! Îmbrățișă micile movile ce le însemnau mormintele. Nu cer decât un singur lucru, nu mi-e teamă de iadul Lui, îl am deja aici, nu caut raiul Lui, ci vreau doar să mor și să fiu întins lângă ei, nu vreau decât, atunci când voi muri, să-mi simt carnea cum se topește contopindu-se cu trupurile lor. Făgăduiește-mi! zise el și se ridică îndurerat, iar apoi îmi apucă mâna. Făgăduiește-mi că o să mă îngropi cu ei!

– Îți făgăduiesc. Așa să mă ajute Dumnezeu pe mine și pe ai mei, i-am răspuns, cu o singură condiție. Să te întorci cu mine la Windsor.

– La Windsor? rosti el țipând. Niciodată! Nu mă clintesc din locul acesta. Oasele mele, carnea mea, sunt deja îngropat cu totul aici, iar ceea ce vezi din mine e lut putred ca și ei. O să zac aici, o să stau agățat aici până când ploaia, grindina, fulgerele și furtuna, prăpădindu-mă, o să mă facă țărână ca pe cei care sunt îngropați dedesubt.

Va trebui să închei povestea acestei tragedii în puține cuvinte. Am fost silit să părăsesc Londra, iar Adrian s-a legat să se îngrijească de el. Sarcina a fost îndeplinită în curând. Vârsta, durerea și vremea nemiloasă și-au dat mâna să-i înceteze suferințele și să-i odihnească inima, ale cărei bătăi erau în agonie. A murit îmbrățișând țărâna adunată deasupra pieptului său, apoi a fost îngropat alături de ființele pe care le regretase cu o deznădejde nemărginită.

M-am întors la Windsor, ascultând dorința lui Idris care părea să creadă că în locul acela copiii săi erau mai feriți și deoarece, dat fiind că îmi asumasem poziția de guvernator al districtului, n-aveam de gând să-l părăsesc cât încă mai erau supraviețuitori. Am continuat să înfăptuiesc planurile lui Adrian, care spunea să adunăm laolaltă rămășițele populației, încredințat că doar prin virtuțile și binefacerile societății se mai găsea speranță pentru restul omenirii.

Era un lucru trist întoarcerea în locul acesta atât de drag nouă, cum era scena unei fericiri pe care rareori o apreciasem înainte, aici ca să însemnăm extincţia speciei noastre şi să însoţim urmele adânci, de neşters ale paşilor bolii pe pământul roditor şi drag. Înfăţişarea ţării se schimbase atât de mult încât părea imposibil să te apuci de semănat şi de alte lucrări de toamnă. Anotimpul acela trecuse, iar iarna se aşternuse cu o severitate bruscă şi neobişnuită. Succesiuni de îngheţuri şi dezgheţuri ce duceau la inundaţii făceau ţinutul de nestrăbătut. Căderile îmbelşugate de zăpadă dădeau peisajului o înfăţişare arctică. Acoperişurile caselor se iţeau de sub mantia albă, căsuţele modeste şi conacele falnice, părăsite deopotrivă, erau nămeţite, cu pragurile necurăţate, ferestrele erau sparte de grindină, în vreme ce un vânt necontenit dinspre nord-est făceau ieşirile dincolo de uşă cât se poate de dureroase. Starea schimbată a societăţii făcea din aceste accidente ale naturii surse de suferinţă cumplită. Luxul de a comanda şi atenţia celor care să îndeplinească erau pierdute. E adevărat că cele necesare vieţii fuseseră adunate în cantităţi atât de însemnate cât să prisosească nevoilor pentru o populaţie micşorată, însă mai era nevoie de multă muncă spre a rândui aceste, ca să le zicem aşa, materii prime şi, deznădăjduiţi de boală şi temându-ne pentru viitor, nu aveam destulă energie să putem adopta vreun sistem trup şi suflet.

Vorbesc în numele meu, dar lipsa de putere nu era meteahna mea. Viaţa plină de sârguinţă care-mi iuţea bătăile inimii şi îmi anima trupul avea drept efect nu să mă tragă în mrejele vieţii active, ci să-mi înalţe smerenia şi să dăruie proporţii maiestuoase unor lucruri lipsite de însemnătate. Puteam duce la fel de bine viaţa unui sătean, ocupaţiile mele mărunte deveniseră scopuri de seamă, sentimentele mele erau pasiuni năvalnice şi captivante, iar natura, cu toate schimbările sale, primea însuşiri divine. Însuşi spiritul mitologiei greceşti sălăşluia în inima mea. Zeificam dealurile, poienile şi pâraiele şi „Îl văzusem pe Proteus venind din mare / Îl auzisem pe bătrânul Triton suflând în cornul său răsucit".

E straniu că, în vreme ce pământul îşi păstra cursul monoton, eu mă opream cu mereu înnoită mirare asupra legilor sale antice, iar acum, când precum o roată excentrică pornise grabnic pe o

cărare nebătută, simțeam spiritul acesta pierzându-se. Mă luptam cu deznădejdea și istovirea, însă precum o ceață, acestea mă sufocau. Poate că, după truda și freamătul din vara ce trecuse, liniștea iernii și treburile aproape domestice pe care le aducea cu sine deveneau, printr-o reacție firească, de două ori mai istovitoare. Nu pasiunea intensă de care avusese parte anul trecut era cea care dădea viață și individualitate fiecărui moment, nu chinurile dureroase aduse de suferințele vremii. Deplina inutilitate care îmi însoțea toate strădaniile le lăsă fără obișnuitele efecte îmbucurătoare, iar disperarea făcea zadarnic balsamul laudelor de sine. Tânjeam să mă întorc la vechile mele îndeletniciri, dar ce folos mai aveau? Să citesc era zadarnic, să scriu, o adevărată vanitate. Pământul, ce nu cu mult timp înainte fusese un circ fără margini unde se prezentau faptele vrednice, un vast teatru pentru o dramă magnifică, acum înfățișa un spațiu pustiu, o scenă goală, fiindcă actori și spectatori nu mai existau spre a rosti sau asculta.

Micul nostru oraș, Windsor, în care supraviețuitorii din ținuturile vecine se adunaseră mai cu seamă, avea un aspect mohorât. Străzile erau troienite de zăpadă, puținii trecători păreau paralizați și înghețați de sosirea deloc prietenoasă a iernii. Să scăpăm de aceste răutăți era scopul tuturor strădaniilor noastre. Familiile care nu cu multă vreme înainte se dedicau unor preocupări înalte și rafinate, bogate, înfloritoare și tinere acum erau împuținate și cu inimile pline de griji, cu toții ghemuiți în jurul unui foc deveniseră egoiști și abjecți din pricina suferinței. Fără ajutorul slujitorilor trebuiau să îndeplinească toate îndatoririle casnice. Mâinile nedeprinse cu astfel de munci trebuia să frământe pâinea sau, în lipsa făinii, demnitarii ori curtenii parfumați trebuia să îndeplinească îndatoririle de măcelar. Săracii și bogații erau acum egali sau, mai degrabă, săracii erau superiori, fiindcă ei îndeplineau astfel de sarcini cu râvnă și deprindere, în vreme ce ignoranța, nepriceperea și obiceiul de a se odihni le făceau istovitoare pentru cei deprinși cu luxul, supărătoare pentru cei plini de mândrie, dezgustătoare pentru toți aceia ale căror minți, înclinate către propășirea intelectuală, considerau cel mai scump privilegiu al lor acela de a fi scutiți să se îngrijească de simplele lipsuri trupești.

Însă în orice schimbare, bunătatea și sentimentele pot să-și găsească un loc unde să se străduiască și să se arate. În unii oameni, aceste schimbări dăduseră naștere devotamentului și sacrificiului de sine ce erau deopotrivă nobile și eroice. Era o privelişte frumoasă pentru cei ce iubeau rasa omenească: să contempli, ca în vremurile din vechime, maniera patriarhală în care sumedenia de rubedenii și prieteni își îndeplineau îndatoririle respectuoase și binevoitoare. Tinerii, nobilii locului, îndeplineau de dragul mamelor ori surorilor slujbele domestice cu o veselie binevoitoare. Plecau la râu să spargă gheața și să scoată apă, se adunau să pornească în expediții de căutare a hranei sau cu toporul în mână doborau copacii pentru foc. Femeile îi primeau la întoarcere cu un bun găsit simplu și afectuos cunoscut înainte doar caselor mai modeste, cu inima curată și focul arzând strălucitor, cu cina pregătită de mâinile lor iubite, recunoștința pentru hrana de mâine; bucurii stranii pentru englezii de viță nobilă, însă ele descriau singurul lux dobândit cu multă trudă, dar mult prețuit.

Nimeni nu întrupa mai bine supunerea plină de grație înaintea împrejurărilor, nobila modestie și imaginația plină de ingeniozitate pentru a împodobi aceste fapte în culori romantice decât Clara noastră. Îmi observase deznădejdea și grijile îndurerate ale lui Idris. Ţinta sa necontenită era de a ne scuti de trudă și de a da ușurință și chiar eleganță modului nostru schimbat de viață. Încă mai aveam câțiva slujitori cruțați de boală și ataşați cu multă căldură de noi. Dar Clara îi pizmuia pentru serviciile lor, voia să fie singura slujnică a lui Idris, singura care să se îngrijească de nevoile micilor ei verișori, nimic nu-i pricinuia o plăcere mai mare decât să-i dăm în grijă astfel de treburi, trecea dincolo de dorințele noastre, fiind serioasă, harnică și neobosită: „Abra era pregătită înainte să-i strigăm numele, / Și chiar dac-o strigam altminteri, Abra venea".

Era sarcina mea în fiecare zi să vizitez feluritele familii adunate în orașul nostru, iar când vremea îngăduia, îmi prelungeam bucuros călătoria să meditez în singurătate asupra chipului schimbător al destinului, străduindu-mă să adun lecții pentru viitor din experiențele trecutului. Nerăbdarea și, în timp ce mă aflam în preajma celorlalți, bolile ce îmi afectaseră specia mi-o

inspirau era îmblânzită de singurătate, când suferința unui singur om se contopea cu nenorocirile tuturor o făcea, lucru straniu de altfel, mai puțin dureroasă privirii. Astfel că, de multe ori, făcându-mi cale cu dificultate prin orașul cu străzi înguste, blocate de zăpadă, traversam podul și treceam prin Eton. Nici o adunare tinerească de băieți cu sufletele galante nu se îmbulzeau la intrarea colegiului. Tăcerea tristă se răspândise prin clasele altădată pline și peste locul de joacă plin de larmă. Mi-am prelungit plimbarea către Salt Hill, troienit din toate părțile. Erau acelea oare ogoarele roditoare pe care le iubisem, erau oare acele coline cu pante domoale ce lăsau loc văilor cultivate acoperite odinioară cu lanuri unduitoare de porumb, presărate cu arbori falnici, udate de șerpuitoarea Tamisă? O pătură albă le acoperea, în vreme ce amintirile pline de amărăciune îmi spuneau că reci, precum pământul acoperit de iarnă, erau și inimile locuitorilor. Am întâlnit herghelii de cai, cirezi de vite, turme de oi rătăcind la întâmplare, fie culcând la pământ câte o căpiță de fân și făcându-și cuib ferit din calea gerului în mijlocul ei, acolo unde găseau adăpost și hrană, fie luând în stăpânire câte o căscioară goală. Odată, într-o zi geroasă, împins de neliniștite și neîndestulătoare reflecții, m-am îndreptat către un loc pe care adesea îl vizitasem, o pădurice nu departe de Salt Hill. Un pârâu învolburat murmura peste pietre într-o latură, iar un pâlc se ițea din câțiva ulmi și fagi care abia meritau, însă continuau să poarte numele de pădure. Locul acesta avea pentru mine un farmec deosebit. Fusese locul preferat al lui Adrian, era retras, adesea el spunea că în copilărie își petrecuse acolo cele mai fericite ceasuri, scăpând de robia necruțătoare a mamei, se așeza pe treptele cioplite neîngrijit ce duceau către pârâu, fie citind câte o carte preferată, fie meditând ori cufundat în speculații ce-i depășeau vârsta asupra încâlcitelor ițe ale moralei ori metafizicii. O presimțire tristă mă încredința că n-aveam să mai văd niciodată acest loc; prin urmare, cu adâncă luare-aminte, am observat fiecare copac, fiecare unduire a pârâului și a colinei ca să-i pot aminti și mai limpede totul când acesta nu va mai fi. Un măcăleandru căzu dintre crengile încremenite ale copacilor lângă pârâul înghețat. Pieptul său zbuciumat și ochii întredeschiși arătau că era pe moarte. În văzduh apăru un

şoim, iar spaima năpădi dintr-odată mărunta făptură şi, cu ultimele sale puteri, se aruncă pe spate şi-şi ridică ghearele neputincioase împotriva puternicului vrăjmaş. L-am ridicat şi l-am ascuns la piept. L-am hrănit cu câteva firimituri dintr-un biscuit şi s-a mai întremat puţin, inima sa caldă bătea zbuciumată lângă pieptul meu. Nu ştiu de ce povestesc în amănunt această neînsemnată întâmplare, însă scena e vie încă înaintea mea, ogoarele troienite de zăpadă zărite printre trunchiurile argintii ale fagilor, pârâul, în vremurile fericite însufleţit de apele înspumate, năpădit acum de gheţuri, pomii desfrunziţi erau înveşmântaţi fantastic în promoroacă, formele frunzelor verii zugrăvite de mâna îngheţată a iernii pe pământul înţepenit, cerul întunecat, gerul înfiorător şi tăcerea netulburată, în vreme ce la pieptul meu, odorul înaripat stătea la căldură, ocrotit, glăsuindu-şi mulţumirea cu un ciripit uşor. Gânduri dureroase dădeau năvală, răvăşindu-mi mintea într-o larmă nepotolită. Rece ca moartea, precum câmpurile troienite era tot pământul, lovit de nenorocire era cursul vieţii locuitorilor săi. De ce m-aş fi împotrivit eu puhoiul distrugerii ce ne mătura în calea sa? De ce să-mi mai strâng curajul şi să-mi mai adun puterile istovite, de ce? Dar câtă vreme curajul meu neclintit şi străduinţele mele neobosite i-ar putea ocroti pe cei dragi, aleşi în primăvara vieţii mele, cu toate că zvâcnirile inimii mele ar putea fi pline de durere, cu toate că speranţele mele pentru viitor sunt reci, cu toate acestea, câtă vreme căpşorul tău drag, dragostea mea blândă, poţi să te odihneşti în pace pe inima aceea şi, câtă vreme poţi găsi lângă ea grija, ocrotirea şi speranţa, străduinţele mele nu vor înceta, nu mă voi socoti întru totul învins.

Într-o frumoasă zi de februarie, când soarele îşi recăpătase o parte din puterea blândă, mă plimbam prin pădure cu familia mea. Era una dintre acele minunate zile de iarnă ce întăreau puterea naturii de a dărui frumuseţe pustiului. Copacii desfrunziţi îşi întindeau ramurile goale către cerul curat, podoabele lor întortocheate şi transparente se asemănau cu algele mării, căprioarele răscoleau zăpada căutând iarba ascunsă, albul devenise orbitor sub lumina soarelui, iar trunchiurile copacilor, devenite mai vizibile după pierderea precumpănitoarelor frunzare, se adunau împrejur precum coloanele labirintice ale unui vast templu. Era cu

neputință să nu te bucure priveliștea aceasta. Copiii, eliberați de sub robia iernii, țopăiau înaintea noastră, urmărind căprioara sau stârnind fazanii și potârnichile din ascunzișurile lor. Idris se sprijinea de brațul meu, tristețea îi fusese cotropită de plăcerea pe care o simțea în clipa aceea. Am întâlnit alte familii pe Long Walk, bucurându-se ca și noi de întoarcerea blândului anotimp. De îndată am simțit că mă trezesc la viață. Am alungat lenea din ultimele luni, pământul își luase o nouă înfățișare, iar viziunea mea despre viitor îmi devenise dintr-odată limpede. Am strigat:

– Am descoperit secretul!

– Ce secret?

Drept răspuns la această întrebare am descris sumbra noastră viață de pe durata iernii, grijile sordide, muncile umile.

– Țara aceasta nordică, am continuat, nu e locul potrivit pentru rasa noastră șubrezită. Când oamenii erau puțini, nu aici s-au luptat cu stihiile naturii spre a putea împânzi pământul cu urmașii lor. Trebuie să pornim în căutarea unui paradis pământesc, un Eden pământean unde simplele nevoi ne pot fi îndestulate fără trudă, iar bucuria climei încântătoare poate ține locul plăcerilor sociale pe care le-am pierdut. Dacă vom supraviețui acestei veri, n-o să mai petrecem iarna următoare în Anglia nici eu, nici vreunul dintre noi.

Vorbisem fără să mă gândesc mult la ceea ce spuneam, iar concluzia afirmațiilor mele aducea cu sine alte gânduri. Oare aveam să supraviețuim vreunul dintre noi verii ce avea să vină? Am văzut fruntea lui Idris întunecându-se și am simțit din nou că eram înhămați la jugul sorții, iar asupra drumului său nu aveam vreo putere. Nu mai puteam să spunem că vom putea să facem unele, iar altele să le lăsăm nefăcute. O putere mai mare decât omul era pe cale să ne nimicească planurile sau să înfăptuiască ceea ce ne feream să facem. Era o nebunie să faci planuri până la următoarea iarnă. Aceasta era ultima pentru noi. Vara ce avea să vină era capătul drumului nostru și, când vom ajunge acolo, în loc să mergem mai departe pe calea cea lungă, se va deschide o prăpastie în care vom fi azvârliți cu de-a sila. Ultima binecuvântare a omenirii ne fusese smulsă, nu mai era loc de speranță. Poate oare nebunul, zornăindu-și lanțurile, să mai spere? Poate nenorocitul,

adus înaintea eşafodului, zărind cu capul pe butuc umbra sa alături de cea a călăului cu toporul în braţele sale ridicate, să mai spere? Poate marinarul naufragiat, istovit după atâta înot, auzind în ceafă apa despicată de un rechin ce-l vânează în Atlantic, să mai spere? Întocmai erau şi speranţele noastre.

Miturile vechi ne spun că acest duh blând ieşit din cutia Pandorei, altminteri ticsită de rele nevăzute şi neînsemnate, în vreme ce toţi au admirat frumuseţea dătătoare de curaj a tinerei Speranţe şi inima fiecărui om a devenit sălaşul său, a fost întronată drept suverana vieţilor noastre şi pentru totdeauna a fost zeificată şi adorată, proclamată fără stricăciune şi nemuritoare. Însă ca toate darurile făcute omului de către Creator, ea e muritoare, viaţa ei a ajuns în ultimul său ceas. Am îngrijit-o, i-am ocrotit existenţa pâlpâitoare, iar acum a decăzut dintr-odată din tinereţe în ruină, de la sănătate la boală fără leac şi, tocmai când ne istoveam s-o readucem la viaţă, a murit. Către toate naţiile pământului se îndreaptă vestea: Speranţa a murit! Nu suntem decât jelitorii din alaiul de înmormântare şi ce fiinţă nemuritoare sau făptură pieritoare ar refuza să se alăture procesiunii triste ce însoţeşte către mormânt pierduta mângâietoare a omenirii?

„Oare soarele nu-şi cheamă lumina? Iar ziua
Precum o răsuflare blândă se topeşte...
Împreună învăluindu-şi razele în nori spre a fi
Ei înşişi acolo să jelească la acest priveghi."

PARTEA A TREIA

CAPITOLUL I

N-auzi oare larma grăbită a furtunii ce se apropie? Nu vezi norii cum se deschid şi prăpădul prevestitor de furtună şi cumplit ce se abate asupra blestematului pământ? Nu vezi fulgerul cum cade şi nu te asurzeşte strigătul din ceruri care-l urmează? Nu simţi pământul cum se cutremură cu gemete agonizante, în vreme ce aerul e plin de ţipete şi vaiete, toate anunţând ultimele zile ale omului? Nu! Nimic din toate acestea nu însoţea căderea noastră! Aerul îmbălsămat al primăverii, izvorât din casa de ambrozie a naturii, învăluia pământul minunat ce se trezise ca o tânără mamă pe cale să-şi îndrume mândră încântătoarele vlăstare să întâmpine părintele după o îndelungată absenţă. Mugurii împodobeau copacii, florile împodobeau câmpurile, ramurile întunecate, pline de sevele anotimpului, îşi întindeau frunzele, iar frunzişurile primăverii, unduindu-se şi cântând în adierea vântului, se bucurau de căldura blândă a bolţii senine, păraiele curgeau susurând, marea era lipsită de valuri, iar promontoriile ce-o străpungeau se reflectau în apele liniştite, păsările se trezeau în păduri, iar hrana îmbelşugată pentru oameni răsărea din pământul întunecat. Unde erau durerea şi răutatea? Nici în aerul blând sau în oceanul zbuciumat, nici în păduri sau pe ogoarele roditoare, nici printre păsările ce făceau pădurile să răsune de cântec, nici între animalele care, îndestulate, stăteau tolănite la soare. Vrăjmaşul nostru, precum Năpasta lui Homer, călca prin inimile noastre, iar paşii săi nu stârneau nici un ecou:

Plin de patimi e pământul şi marea e plină de ele,
Boli din senin se iscau şi noapte şi zi băntuiau
Printre cei muritori purtându-şi jalea muţeşte
Căci înţeleptul stăpân, Zeus, răpitu-le-a graiul.[1]

1. Homer, *Munci şi zile.*

Odinioară, omul a fost favoritul Creatorului, aşa cum cânta psalmistul regal: „Micşoratu-l-ai pe dânsul cu puţin faţă de îngeri, cu mărire şi cu cinste l-ai încununat pe el. Pusu-l-ai pe dânsul peste lucrul mâinilor Tale, toate le-ai supus sub picioarele lui"[1], aşa a fost, acum mai este omul stăpânul creaţiei? Uită-te la el... Ha! Eu văd ciumă! Îl împresurase, se întrupase în carnea sa, se împletise cu fiinţa sa şi îi orbise ochii cu care căuta către cer. Întinde-te, tu, omule, pe pământul presărat cu flori, leapădă-te de moştenirea ta, tot ceea ce mai poţi avea e mărunta groapă pe care moartea o cere. Ciuma este tovarăşa primăverii, a soarelui strălucitor şi a belşugului. Nu ne mai luptăm cu ea. Am şi uitat ce făceam când ea nu exista. Odinioară, corăbiile înfruntau valurile uriaşe ale oceanului între Indus şi Pol în căutarea netrebuincioaselor mărfuri de lux. Oamenii porneau în călătorii primejdioase să pună mâna pe strălucitoarele fleacuri ale pământului, nestemate şi aur. Munca omenească fusese irosită, viaţa omenească, nesocotită. Acum viaţa era tot ceea ce râvneam, ca această maşinărie automată din carne, cu încheieturile şi resorturile în bună rânduială, să-şi îndeplinească funcţiunile, ca acest sălaş al sufletului să fie înzestrat să-şi ocrotească locuitorul. Minţile noastre, altădată întinzându-se către nenumărate sfere şi nenumărate combinaţii de gânduri, acum se baricadaseră îndărătul acestui val de carne, dornice să-şi păstreze doar bunăstarea. Era limpede că ne degradasem destul.

La început, răspândirea sporită a bolii în primăvară aduse cu sine mai multă trudă pentru cei ca noi care, vremelnic cruţaţi să rămână în viaţă, ne dăruiam timpul şi gândurile semenilor noştri. Ne-am îmbărbătat spre a ne putea îndeplini sarcina: „în mijlocul deznădejdii, noi îndeplineam lucrarea speranţei". Am ieşit hotărâţi să ne înfruntăm duşmanul. Îi ajutam pe bolnavi şi îi alinam pe cei întristaţi, trecând de la sumedenia de morţi la răsfiraţii supravieţuitori cu o tărie a dorinţei ce se asemăna cu puterea, le porunceam: trăiţi! Între timp, ciuma rămânea suverană şi râdea de noi, batjocorindu-ne.

Oare vreunul dintre voi, cititorii mei, a văzut vreodată ruinele unui furnicar de îndată ce a fost distrus? Mai întâi apare părăsit

1. Biblia, *Psalmii lui Solomon, Psalmul 8.*

de vechii săi locuitori, însă în scurtă vreme veți vedea o furnică străduindu-se să urce pe movila devastată, apoi reapar câte două sau trei, zorind încoace și-ncolo în căutarea camarazilor pierduți. Așa era și pe pământ, privind cu spaimă efectele ciumei. Casele noastre goale rămâneau, iar locuitorii se adunaseră la umbra mormintelor.

De vreme ce rânduiala ordinii și apăsarea legilor s-au pierdut, unii au început cu ezitare și mirare să încalce obiceiurile vechi ale societății. Palatele erau părăsite, iar săracii au îndrăznit, în cele din urmă, fiindcă nimeni nu le-o interzicea, să pătrundă în strălucitoarele încăperi ale căror mobilier și podoabe le erau întru totul necunoscute.

Se descoperise că, deși la început încetarea circulației tuturor proprietăților îi redusese pe cei care trăiseră din necesitățile societății dintr-odată la o sărăcie îngrozitoare, acum când hotarele proprietății private au fost dărâmate, produsele muncii omenești erau cu mult mai multe decât ar fi putut consuma vreodată generația aceasta împuținată. Pentru unii dintre cei săraci acesta a fost un prilej de mare bucurie. Eram cu toții egali acum. Locuințele magnifice, covoarele luxoase și paturi din puf erau la îndemâna tuturor. Trăsurile și caii, grădinile, tablourile, statuile și bibliotecile somptuoase erau destule și chiar prisoseau și nimeni nu întâmpina vreo opreliște în a pune mâna pe partea sa. Eram cu toții egali acum, dar mai la îndemână era o egalitate și mai însemnată, un loc în care frumusețea, puterea și înțelepciunea ar fi la fel de zadarnice precum bogățiile și obârșia. Pământul se căsca sub noi toți, iar perspectiva aceasta ne împiedica să ne bucurăm de tihna și îndestularea ce ni se înfățișau în chipul acesta atât de îngrozitor.

Cu toate acestea, bujorii nu s-au stins de pe obrajii pruncilor mei, iar Clara crescu în ani și statură, fără a fi atinsă de boală. N-aveam nici un motiv să credem că ar fi fost castelul Windsor deosebit în privința sănătății față de alte locuri, fiindcă multe alte familii pieriseră sub acoperișul său. Prin urmare trăiam fără vreo măsură deosebită de precauție, însă trăiam, se pare, în siguranță. Dacă Idris ajunsese slabă și palidă, neliniștea fusese cea care pricinuise schimbarea, o neliniște pe care eu n-o puteam alina în nici un chip. Nu se plângea niciodată, însă somnul și pofta de mâncare

fugeau de ea, o febră lentă îi prăda venele, arăta de parcă ar fi fost bolnavă de ftizie şi adesea plângea pe ascuns. Previziunile sumbre, grijile şi spaima chinuitoare îi rodeau temelia vieţii. Îmi era cu neputinţă să nu observ această schimbare. Adesea îmi doream să-i fi îngăduit să-şi vadă de treburi şi să îndeplinească tot ceea ce era trebuincios pentru bunăstarea celorlalţi ca să-şi abată gândurile. Dar acum era prea târziu. În plus, pieirea rasei omeneşti fiind aproape deplină, toate strădaniile noastre se apropiau de un final, iar ea era prea slăbită. Faptul că se consuma, dacă poate fi numit astfel, sau mai degrabă viaţa peste măsură de agitată dinlăuntrul ei îi devora, la fel cum se întâmplase şi cu Adrian, elixirul trăirii încă de la ceasurile dimineţii, lipsindu-i mădularele de putere. Noaptea, când putea să plece de lângă mine nebăgată în seamă, umbla fără ţintă prin casă sau stătea la căpătâiul copiilor, iar ziua se cufunda într-un somn tulburat, în vreme ce vorbele fără înţeles şi tresăririle îi trădau visele zbuciumate care o chinuiau. Pe măsură ce această stare jalnică devenise mai limpede şi, în ciuda strădaniilor sale de a se ascunde ce deveniseră mai vizibile, eu încercam, deşi în van, să-i trezesc în suflet curajul şi nădejdea. Nu mă mira defel înverşunarea grijilor sale. Sufletul său întreg era alcătuit din sensibilitate, era încredinţată că n-avea să trăiască mai mult dacă eu aş fi căzut pradă năpastei fără margini, iar acest gând uneori îi aducea alinare. Vreme de mulţi ani păşisem pe drumul vieţii ţinându-ne de mână şi, legaţi întocmai, aveam de gând să păşim către tărâmul întunecat al morţii, însă copiii, minunaţii, jucăuşii şi însufleţiţii copii, făpturi izvorâte din scumpa ei viaţă, fărâme din fiinţa sa în care ne păstram toată iubirea noastră, chiar dacă am fi murit noi, ne-am fi găsit alinare să ştim că aveau să urmeze cursul obişnuit al existenţei. Însă n-avea să fie aşa: tineri şi înfloritori cum erau, aveau să moară şi de speranţele maturităţii, de numele mândru al bărbăţiei pe care ar trebui s-o atingă aveau să fie lipsiţi pentru totdeauna. Adesea, cu iubire maternă, îşi închipuia înzestrările şi meritele pe care le-ar fi dobândit ei pe scena mare a vieţii. Dar vai de aceste zile de pe urmă! Lumea îmbătrânise şi toţi cei ce sălăşluiau în ea îi împărtăşeau decrepitudinea. La ce bun să vorbeşti despre copilărie, bărbăţie şi bătrâneţe? Cu toţii eram părtaşi egali ai ultimelor zbateri ale naturii doborâte de

vreme. Ajunşi deopotrivă cu lumea la aceeaşi vârstă, nu mai exista nici o diferenţă între noi, numele de părinte şi copil îşi pierduseră însemnătatea, iar copilandrii şi fetele erau acum de o seamă cu oamenii în toată firea. Toate acestea erau adevărate, dar nu era deloc mai puţin chinuitor să se ducă îndemnul la bun sfârşit.

Încotro am putea s-o apucăm şi să nu găsim o deznădejde plină de cumplita lecţie a exemplului? Câmpurile fuseseră lăsate necultivate, răsăriseră buruienele şi florile lipsite de gust ori, acolo unde câteva lanuri de grâu arătau semne de viaţă ale vreunui gospodar, munca rămăsese neterminată, plugarul murise lângă plug, caii părăsiseră brazda şi nici un semănător nu se apropiase de mort. Vitele lăsate neîngrijite se răzleţiseră pe câmpuri şi pe drumuri, sălăşluitoarele îmblânzite ale curţilor de păsări, lipsite de tainul lor de zi cu zi, se sălbăticiseră, mieii erau fătaţi în grădinile de flori, iar vacile se adăpostiseră în saloanele de petreceri.

Becisnici şi împutinaţi, sătenii nu mai ieşeau nici să semene, nici să secere, ci hoinăreau pe câmpuri sau stăteau tolăniţi pe sub tufişuri când cerul neîndurător nu-i îndemna să se adăpostească sub cel mai apropiat acoperiş. Mulţi dintre cei rămaşi se izolaseră, unii îşi făcuseră provizii care să preîntâmpine nevoia de a-şi părăsi casele, alţii îşi părăsiseră nevestele şi copiii şi-şi închipuiau că-şi vor asigura siguranţa în cea mai deplină singurătate.

Acesta fusese planul lui Ryland şi fu descoperit mort şi devorat pe jumătate de insecte într-o casă aflată la multe mile de oricare alta, cu mormane de mâncare adunate într-un prisos zadarnic. Alţii porneau în călătorii lungi spre a fi alături de cei pe care-i iubeau şi ajungeau spre a-i găsi morţi.

Londra nu mai avea mai mult de o mie de locuitori, iar numărul lor scădea necontenit. Majoritatea erau oameni de la ţară veniţi aici de dragul unei schimbări, iar londonezii plecaseră către sate. Partea de răsărit a oraşului, de obicei aglomerată, era tăcută sau cel mult puteai să vezi unde, pe jumătate din lăcomie, pe jumătate de curiozitate, magaziile fuseseră mai degrabă scormonite decât jefuite, baloturi cu mărfuri bogate din India, şaluri de preţ, bijuterii şi mirodenii fuseseră desfăcute şi presărate pe podele. În unele locuri, stăpânul îşi păzise până în ultima clipă prăvălia şi murise înaintea porţilor zăbrelite. Porţile solide ale bisericilor se mişcau

scârțâind din balamale, iar câțiva zăceau morți pe caldarâm. O nefericită femeie, victimă lipsită de dragoste a brutalității vulgare, intrase în toaleta unei frumuseți de viță nobilă și, împodobindu-se în veșminte pline de strălucire, murise înaintea oglinzii care-i arătase doar ei înfățișarea schimbată. Unele femei, ale căror picioare delicate atinseseră rareori pământul în luxul lor, fugiseră de teamă din casele lor până când, rătăcindu-se pe străzile sordide ale metropolei, muriseră în pragul sărăciei. Inima ți se umplea de scârbă când vedeai atâtea soiuri de nenorociri și, când am zărit o pildă a acestei sumbre schimbări, o durere mi-a străpuns sufletul de teamă că în aceeași stare ar putea ajunge și draga mea Idris și scumpii mei prunci. Dacă ar fi să rămână în viață după mine și Adrian, aveau oare să rămână lipsiți de apărare pe lume? Până acum, doar mintea suferise, era cu putință să amân la nesfârșit clipa în care făptura delicată și puterea tot mai slăbită a copilei ce-mi dădea bunăstare, cea care-mi dăruise rangul și averea, cea care-mi era tovarășă de viață, aveau să fie doborâte de foamete, greutăți și boală? Mai bine moarte pe loc, cu un pumnal în pieptul neatins încă de cumplita năpastă, iar apoi să-i găsesc teacă într-al meu! Dar nu, în vremuri de suferință trebuie să luptăm împotriva destinelor noastre și să ne străduim să nu ne lăsăm doborâți. Eu n-aveam de gând să mă las bătut, ci până la ultima suflare aveam să-i apăr cu dârzenie pe cei dragi mie împotriva întristării și durerii și, dacă aveam să fiu învins în cele din urmă, n-aveam de gând să pierd fără glorie.

Eram în tranșee, împotrivindu-mă dușmanului, impalpabilului, invizibilului dușman, care ne asediase vreme atât de îndelungată, dar care nu ne străpunsese încă apărarea. Era datoria mea ca nu cumva, săpând în secret, să năvălească tocmai în pragul templului iubirii, pe al cărui altar mă sacrificam în fiecare zi. Foamea Morții era atât de atât de acum și mai mult de împuținarea prăzii sale, sau poate că înainte, supraviețuitorii fiind mulți, morții erau numărați cu mai puțin zel? Acum fiecare viață era o nestemată, fiecare făptură omenească însuflețită era mult, mult mai prețioasă decât cea mai pătrunzătoare sculptură în piatră, iar scăderea de zi cu zi, ba nu, de ceas cu ceas a numărului nostru umplea inima cu o revoltătoare tristețe. Vara ne-a stins speranțele, corabia societății naufragiase, iar pluta zdrobită, ce purta cei câțiva supraviețuitori

pe marea deznădejdii, era crăpată şi zdruncinată de furtună. Oamenii mai trăiau câte doi ori câte trei, adică omul acela care putea să doarmă, să se trezească şi să îndeplinească nevoile animalice, dar omul, cel slab de unul singur, dar mai puternic atunci când se aduna alături de alţii în mulţimi mai mari chiar decât vântul sau oceanul, omul, îmblânzitorul elementelor, stăpânul naturii create, egalul semizeilor, acela nu mai exista.

Rămas-bun scenelor patriotice, iubirii de libertate şi răsplăţii binemeritate a virtuoaselor aspiraţii! Rămas-bun senatului înţesat, plin de glasurile sfătoase ale înţelepţilor, ale căror legi erau mai ascuţite decât lamele de săbii călite în Damasc! Rămas-bun fastului regesc şi măreţelor alaiuri războinice, coroanele au căzut în ţărână, iar cei ce le purtau, în morminte! Rămas-bun dorinţei de mărire şi speranţei de izbândă, ambiţiilor înalte, dorinţei de laude şi setea de a dobândi voturile semenilor! Naţiunile nu mai există! Nici un senat nu se mai întruneşte pentru morţi, nici un vlăstar al vreunei dinastii preţuite de-a lungul vremurilor nu se străduieşte să domnească asupra sălăşluitorilor unei cripte. Mâna generalului e rece, iar soldatul îşi găseşte timpuriul mormânt săpat pe câmpurile sale natale, fără onoruri, deşi în floarea tinereţii. Piaţa e goală, candidaţii căutând favorurile poporului nu mai găsesc pe cine să reprezinte. Încăperilor viu colorate, rămas-bun! Desfrâului din miez de noapte şi goanei după frumuseţe, rochiilor costisitoare şi aniversărilor, titlurilor şi cununilor aurite, rămas-bun!

Rămas-bun titanicelor puteri omeneşti, cunoştinţelor ce puteau pilota corăbiile pline pe potrivnicele ape ale nemărginitului ocean, ştiinţa ce îndruma baloanele de mătase prin văzduhul nestrăbătut, puterii ce putea stăvili apele învolburate ce puneau în mişcare roţi şi osii şi maşinării gigantice ce puteau sfărâma stânci de granit sau marmură şi puteau face munţii una cu pământul!

Rămas-bun artelor, elocinţei, cea care e pentru mintea omenească precum vânturile pentru marea care se tulbură, iar apoi se potolesc! Rămas-bun poeziei şi filosofiei adânci, căci imaginaţia omenească e rece, iar mintea sa iscoditoare nu mai poate cuprinde minunile vieţii, căci „în locuinţa morţilor, în care mergi, nu mai este nici lucrare, nici chibzuială, nici ştiinţă, nici înţelepciune!"[1].

1. Biblia, *Ecleziastul*, cap. 9, v. 10.

Rămas-bun somptuoaselor edificii care, prin proporţiile lor desăvârşite, întrec formele grosolane ale naturii, uriaşele clădiri gotice tocite ale sarazinilor, minunatele bolţi şi glorioasele domuri, coloanele cu canelurile şi capitelurile lor, corintice, ionice ori dorice, peristilul şi antablamentul frumos a cărui armonie e pentru ochi precum armonia muzicală pentru ureche! Rămas-bun sculpturii, când marmura cea mai pură imită carnea omenească, iar în expresia plastică a desăvârşitelor forme omeneşti străluceşte zeul!

Rămas-bun picturii, sentimentului înălţător şi cunoaşterii adânci a minţii artistului aşternută pe canavaua pictată, scenelor paradiziace unde copacii sunt veşnic primăvăratici, iar aerul de ambrozie păstrează o necontenită strălucire. Rămas-bun gravurilor cu furtuni şi sălbaticului tumult universal al naturii îngrădit în ramele înguste! O, rămas-bun! Rămas-bun muzicii şi sunetului cântărilor, împreunării instrumentelor când acordul celor suave şi al celor aspre se unesc în dulce armonie şi dau aripi ascultătorilor surprinşi cu răsuflarea tăiată, cu care să urce până în ceruri şi să guste plăcerile tainice ale celor veşnici! Rămas-bun bătrânelor scene, o tragedie şi mai adevărată se joacă acum pe marea scenă a lumii, ce face de ruşine suferinţa închipuită, celor mai de soi comedii şi jalnicului bufon, rămas-bun! Omul nu va mai putea să râdă niciodată. Ah! Înşiruind podoabele umanităţii arată, prin ce-am pierdut, cât de bogată era măreţia omului. Totul s-a sfârşit acum. Acum e singuratic precum primii noştri părinţi alungaţi din paradis, priveşte înapoi către locurile pe care le-a părăsit. Zidurile înalte ale mormântului şi sabia învăpăiată a ciumei stau între el şi paradis. Precum li s-a-ntâmplat primilor noştri părinţi, întregul pământ se întinde pustiu înaintea sa. Lipsit de sprijin şi slab, să umble printre ogoarele unde porumbul necules stă drept în sterp prisos, prin crângurile sădite de părinţii săi, prin oraşele clădite spre folosul său. Posteritatea nu mai este, iar faima, ambiţia şi dragostea sunt vorbe lipsite de noimă. Precum vitele ce pasc pe câmp, la fel şi tu, o, făptură părăsită, te întinzi la căderea serii, neştiutor al trecutului, nepăsător pentru viitor, căci doar într-o astfel de ignoranţă mai poţi spera în alinare!

Bucuria zugrăveşte în culorile sale orice faptă şi gând. Fericitul nu simte sărăcia, pentru că plăcerea e ca o mantie bine croită şi îl

încununează cu pietre nepreţuite. Desfătarea e bucătarul casei lor şi le amestecă în băutura lor simplă îmbătarea. Bucuria presară trandafiri pe patul prea tare şi face truda uşoară. Întristarea împovărează îndoit spatele plecat sub povară, sădeşte spini în pernele tari ca piatra, amestecă apa cu fiere, sărează pâinea amară, învesmântându-i în zdrenţe, şi le presară cenuşă pe capetele goale. Pentru suferinţa noastră fără de leac, fiecare mic şi neînsemnat necaz se abătea cu tărie însutită. Ne întărisem trupurile să putem îndura greutatea de atlant aruncată pe umerii noştri, ne scufundam sub greutatea unei pene pe care soarta o arunca asupra noastră, „abia se târăşte lăcusta"[1]. Mulţi dintre supravieţuitori fuseseră crescuţi în lux, acum slujitorii lor erau duşi, puterile cu care porunceau se risipiseră ca nişte umbre ireale, chiar şi săracii sufereau felurite lipsuri, iar ideea unei noi ierni precum cea din urmă aducea spaimă în minţile noastre. Nu era oare destul că trebuia să murim, mai trebuia adăugată şi truda? Trebuia oare să ne pregătim ospăţul de înmormântare cu trudă şi cu neasemuită corvoadă să adunăm putere în inimile noastre părăsite, trebuia oare cu mâini umile să făurim veşmintele ce în curând aveau să ne fie giulgiu?

Dimpotrivă! Acum eram sortiţi morţii, să ne bucurăm pe deplin de plăcerile sale pentru cât ne-a mai rămas din vieţile noastre. Netrebnice griji, pieriţi din calea mea! Munci de rând şi suferinţe, uşoare în felul lor, nu vor mai face parte din existenţele noastre efemere. La începutul vremurilor, la fel ca acum, omul trăia în clanuri, nu în triburi ori naţii, în locuri cu climă blândă, unde pământul îl hrănea fără a fi cultivat, iar aerul îmbălsămat îi învăluia mădularele, odihnindu-le cu o căldură mai plăcută decât paturile din puf. Sudul e locul naşterii rasei omeneşti, patria fructelor, mai binecuvântată pentru om decât Ceres, cea greu cucerită a nordului, tărâmul copacilor, ale căror ramuri sunt precum un palat, cu divane din trandafiri şi din struguri ce astâmpără setea. Acolo n-aveam pentru ce să ne temem de frig şi foame.

Priviţi Anglia! Ierburile cresc înalte pe pajişti, dar sunt jilave şi reci, sunt paturi nepotrivite pentru noi. Porumb nu mai avem, iar fructele crude nu ne mai pot ţine. Trebuie să căutăm căldura

1. Biblia, *Ecleziastul*, cap. 12, v. 5.

în măruntaiele pământului ori aerul nemilos ne va umple de lacrimi şi dureri. Abia truda sutelor de mii ar putea face colţul acesta nemilos de lume sălaşul potrivit pentru un singur om. Către sud, atunci, către soare! Acolo unde natura e blândă, unde Zeus a revărsat cornul Amalteei, iar pământul e o grădină.

Anglie, ce nu de mult ai fost locul de naştere al virtuţilor şi şcoală a înţelepţilor, copiii tăi au pierit, gloria lor s-a stins! Tu, Anglie, fost-ai triumful omenirii! Puţine binecuvântări ţi-a dăruit Creatorul, ţie, insulă a nordului, o pânză zdrenţuită a naturii, zugrăvită de om în culori străine, dar tonurile date de el sunt şterse şi nu vor mai fi reînnoite vreodată. Prin urmare trebuie să te părăsim, tu, minune a lumii, trebuie să spunem adio norilor tăi, frigului şi lipsurilor tale pentru totdeauna! Inimile bărbaţilor tăi viguroşi sunt împietrite, povestea puterii şi libertăţii tale s-a încheiat! Văduvită de oameni, o, măruntă insulă! Valurile oceanului te vor izbi, iar corbul îşi va flutura aripile deasupra ta, pământul tău va fi locul de baştină al buruienilor, cerul tău va fi baldachinul pustietăţii. Nu pentru rozele persane ai fost vestită, nici pentru bananele răsăritului, nu pentru mirodeniile Indiei, nici pentru plantaţiile cu trestie de zahăr ale Americii, nici pentru viile tale şi nici pentru recolta ta bogată, nici pentru ariile primăvăratice, nici pentru soarele solstiţiului, ci pentru copiii tăi, pentru sârgul lor neostenit şi aspiraţiile lor măreţe. S-au dus, iar tu te-ai dus cu toate acestea pe cărarea adesea bătută către uitare, „Rămas-bun, tristă insulă, rămas-bun, slava ta fatală / A fost însumată, socotită şi încheiată în povestea aceasta".

CAPITOLUL II

În toamna acestui an, 2096, spiritul pribegiei se strecurase printre cei câțiva supraviețuitori care, adunându-se din feluritele părți ale Angliei, s-au întâlnit la Londra. Spiritul existase ca o răsuflare, o dorință, un gând îndepărtat, până când îi fu transmis lui Adrian care îi împrumută pasiune și se porni de îndată să întocmească planuri pentru a-l pune în faptă. Frica de o moarte neașteptată s-a risipit dimpreună cu căldurile din septembrie. Încă o iarnă se afla înaintea noastră, iar noi puteam alege felul în care puteam s-o petrecem cu cel mai mult folos. Poate că într-o filosofie rațională nu se afla o alegere mai bună decât acest plan al pribegiei, care ne-ar fi îndepărtat de priveliștea apropiată suferinței noastre și, îndrumându-ne către țări încântătoare și pitorești, ne-ar fi amăgit pentru o vreme deznădejdea. De îndată ce-am întrezărit ideea, am fost cu toții nerăbdători s-o înfăptuim.

Eram încă la Windsor, iar renăscutele noastre speranțe lecuiseră neliniștea pe care o suferisem de pe urma celor din urmă tragedii. Moartea multora dintre locatari ne alungase ideea dragă nouă că palatul Windsor era un loc sacru, ferit de ciumă, dar stăpânirea asupra vieților noastre a fost reînnoită pentru câteva luni. Chiar și Idris își ridicase capul ca un crin după o furtună, când o ultimă rază de soare îi colorează cupa argintie. Chiar în vremea aceasta Adrian veni să ne viziteze, iar privirile sale aprinse ne vesteau că avea în minte un plan. Se grăbi să mă tragă într-o parte și îmi dezvălui cu repeziciune planul său de a părăsi Anglia.

Să părăsim Anglia pentru totdeauna! Să întoarcem spatele câmpiilor și crângurilor sale pângărite și, punând marea între noi și ea, s-o părăsim precum un marinar părăsește stânca pe care a naufragiat când corabia salvatoare trece prin preajmă. Acesta era planul său.

Să părăsim ţara strămoşilor noştri, sfinţită de mormintele lor! Nu ne puteam simţi nici măcar ca într-un exilat voluntar din vechime, care, de plăcere sau din interes îşi părăsea pământul natal şi, cu toate că mii de mile îl despărţeau de ea, Anglia era încă o parte din el, precum şi el din ea. Era la curent cu evenimentele zilei, ştia că, dacă s-ar fi întors şi şi-ar fi reluat locul său din societate, poarta ar fi fost încă deschisă şi nu trebuia decât dorinţa de a se înconjura de îndată de tovărăşiile şi obiceiurile din copilărie. Nu era aşa cu noi, rămăşiţele. Nu lăsam pe nimeni să ne reprezinte, nimeni să repopuleze ţinutul părăsit, iar numele de Anglia avea să moară când aveam s-o părăsim, şi să pornim „hoinari în căutarea grozavului adăpost."

Cu toate acestea, să pornim! Anglia e în giulgiu, nu ne putem înlănţui de un leş. Să pornim, lumea e ţara noastră acum, iar noi vom alege pentru şedere locul său cel mai roditor. Să rămânem în încăperile acestea părăsite, sub cerul acesta de iarnă cu ochii închişi şi braţele încrucişate, aşteptând moartea? Să pornim şi să o întâmpinăm curtenitori sau poate sfera aceasta suspendată, această frumoasă nestemată din diadema cerului nu e în întregime lovită de molimă, poate în vreun colţ retras, în mijlocul unei primăveri eterne şi a copacilor unduitori, a pârâielor susurătoare, vom găsi Viaţa. Lumea e largă, iar Anglia, deşi ogoarele şi pădurile sale par nesfârşite, e doar o mică parte din ea. Poate aproape, cale de o singură zi de mărşăluit peste munţi înalţi şi văi înzăpezite, vom putea găsi sănătate şi-i vom putea lăsa pe cei dragi nouă în plata sa, vom putea sădi copacul dezrădăcinat al umanităţii şi putem lăsa posterităţii povestea rasei omeneşti dinaintea ciumei, eroii, înţelepţii vremurilor pierdute.

Speranţa ne cheamă şi suferinţa ne îndeamnă, inima bate mai tare de nerăbdare, iar dorinţa aceasta nerăbdătoare de schimbare trebuie să fie semnul de izbândă. O, vino! Rămas-bun morţii! Mormintelor celor pe care i-am iubit! Rămas-bun uriaşei Londre şi calmei Tamise, râurilor şi munţilor din frumoasele ţinuturi, locul de naştere al celor înţelepţi şi buni, pădurii Windsor şi vechiului său castel, rămas-bun! Acestea mai sunt doar fapte de poveste, acum trebuie să trăim în altă parte.

În general, acestea erau argumentele lui Adrian, rostite cu înflăcărare şi o repeziciune ce nu lăsa loc de răspuns. Mai ascundea

ceva în inima sa, un lucru pe care nu îndrăznea să-l rostească. Credea că sfârșitul timpului avea să vină, știa că unul câte unul aveam să ne stingem în nimicnicie. N-aveam pentru ce să așteptăm stingerea aceasta tristă în țara noastră natală, ci, călătorind, găseam un țel pentru fiecare zi care avea să ne alunge gândurile de la apropiatul sfârșit al tuturor lucrurilor. Dacă am fi plecat în Italia, către sfânta și eterna Romă, ne supuneam cu și mai multă resemnare legilor care-i făcuseră turnurile una cu pământul. Poate ne-am fi pierdut suferința egoistă în înfățișarea sublimă a pustiirii sale. Toate acestea sălășluiau în mintea lui Adrian, însă gândindu-se la copiii mei și, în loc să-mi spună aceste soluții deznădăjduite, el invoca imaginea sănătății și a vieții pe care aveam s-o găsim: unde anume, nu știam încă, când anume, nu știam, dar dacă n-aveam s-o găsim niciodată, aveam s-o căutăm pentru totdeauna. Mă atrase de partea lui trup și suflet.

Căzu în sarcina mea să-i dezvălui planul nostru lui Idris. Imaginile înfățișând sănătatea și speranța pe care i le-am zugrăvit o făcură să consimtă cu un zâmbet. Tot cu un zâmbet încuviință să-și părăsească țara din care nu mai plecase niciodată, locul unde trăise din copilărie, pădurea cu arborii săi mari, cărările pădurii și poienile înverzite unde se jucase în copilărie și unde trăise atâta fericire în tinerețe, pe toate le părăsea fără regret, pentru că nădăjduia să dobândească astfel viețile copiilor săi. Ei erau viața ei, îi erau mai dragi decât un loc hărăzit iubirii, mai scump decât orice alt loc de pe pământ. Băieții au primit cu bucurie copilărească vestea plecării noastre, iar Clara întrebă dacă aveam să mergem la Atena.

– E posibil, am răspuns, iar chipul ei a strălucit de bucurie.

Acolo avea să vadă mormântul părinților săi și locurile pline de amintirea gloriei tatălui. În tăcere, dar fără răgaz, trăia în gând aceste scene. Amintirea lor transformase fericirea copilăriei sale în seriozitate și îi întipărise în suflet gânduri înalte și neobosite. Aveam mulți prieteni dragi pe care nu trebuia să-i lăsăm în urmă, cu toate că erau mai puțin însemnați. Era armăsarul cel iute și supus pe care lordul Raymond i-l dăruise fiicei sale, câinele lui Alfred și un vultur domesticit, a cărui vedere slăbise cu trecerea anilor. Dar lista cu ceea ce aveam de gând să luăm cu noi nu putea fi întocmită fără durere când ne gândeam la pierderile noas-

tre grele şi un adânc suspin pentru sumedenia de lucruri pe care trebuia să le lăsăm în urmă. Lacrimile au năvălit în ochii lui Idris, în vreme ce Alfred şi Evelyn aduceau când un trandafir sau un vas de marmură frumos sculptat, insistând că trebuia luate şi strigându-şi dezamăgirea că nu puteam lua cu noi castelul şi pădurea, căprioarele şi păsările şi toate obiectele dragi cu care ne deprinsesem într-atât.

– Sărmani nefericiţi, le-am zis, am pierdut pentru totdeauna comori mult mai de preţ decât acestea şi le părăsim ca să păstrăm comori care, în comparaţie cu acestea, sunt neînsemnate. Să nu uităm nici o clipă scopul şi speranţa noastră; acestea vor fi doar o stavilă în calea şuvoiului de regrete pentru fleacuri ce vrea să ne năpădească.

Copiilor a fost uşor să le abatem atenţia şi s-au întors curând la planurile lor pentru distracţiile ce aveau să vină. Idris dispăruse. Plecase să-şi ascundă slăbiciunea, evadând din castel, coborâse în micul parc şi căuta singurătatea să-şi poată elibera lacrimile. Am găsit-o îmbrăţişând un bătrân stejar, apăsând cu buzele sale trandafirii trunchiul aspru, în vreme ce lacrimile îi curgeau din belşug, iar suspinele şi strigătele sugrumate erau de nestăvilit. Copleşit de durere am privit-o pe fiinţa aceasta scumpă inimii mele pierdută în suferinţă! Am tras-o către mine şi mi-a simţit sărutările pe pleoapele sale, braţele care o strângeau şi îşi aminti ce mai avea pe faţa pământului:

– E o dovadă de multă blândeţe din partea ta să nu mă dojeneşti, zise ea. Plâng şi un fior amar de o nespusă durere îmi sfâşie inima. Cu toate acestea sunt fericită, mamele îşi plâng copiii, soţiile şi-au pierdut bărbaţii, în vreme ce tu şi copiii mei mi-aţi rămas aproape. Da, sunt fericită, nespus de fericită că pot să plâng astfel pentru dureri închipuite şi că pierderea uşoară a iubitei mele ţări nu e stinsă şi spulberată de o durere şi mai mare. Du-mă unde vrei, unde eşti tu şi copiii mei, acolo va fi Windsorul şi orice ţară va fi Anglia pentru mine. Fie ca aceste lacrimi să nu curgă pentru mine, fericită şi nerecunoscătoare cum sunt, ci pentru lumea moartă, pentru ţara noastră pierdută, pentru toată dragostea noastră şi viaţa şi bucuria sugrumate acum în încăperile prăfuite ale morţii.

Vorbea repede, de parcă ar fi vrut să se convingă pe sine. Îşi întoarse ochii dinspre copacii şi cărările pădurii pe care le iubea,

îşi ascunse chipul la pieptul meu şi amândoi, da, lipsindu-mă de tăria mea bărbătească, amândoi am plâns lacrimi de mângâiere, iar apoi liniştiţi, ba chiar aproape veseli ne-am întors la castel.

Prima vreme rece a acelui octombrie englezesc ne-a îndemnat să grăbim pregătirile. Am convins-o pe Idris să mergem la Londra, unde puteam să facem mai bine pregătirile necesare. Nu i-am spus, ca s-o feresc de durerea despărţirii de lucrurile noastre neînsufleţite, acum singurele rămase, că hotărâsem ca nici unul dintre noi să nu se mai întoarcă la Windsor. Pentru ultima dată am privit întinderea ţinutului de pe terasă şi am văzut ultimele raze ale soarelui colorând pădurile întunecate împestriţate de sosirea toamnei, ogoarele necultivate şi casele fără fum pe coşuri ce se odihneau la umbra lor. Tamisa se unduia pe câmpia întinsă şi venerabilul edificiu al colegiului Eton se înălţa întunecat, măreţ, croncănitul sumedeniei de corbi ce sălăşluiau în copacii micului parc, care, încolonaţi sau în stoluri dese, se grăbeau către cuiburile lor, tulbura tăcerea înserării. Natura era la fel ca atunci când fusese mamă iubitoare a rasei omeneşti, deşi lipsită de copii şi părăsită; rodnicia sa era o batjocură, iar frumuseţea sa o mască a sluţeniei. La ce bun adierile blânde mai răscoleau copacii dacă omul nu-i putea simţi răcoarea? La ce bun noaptea întunecată se împodobea cu stele dacă omul nu era acolo să le vadă? La ce bun să fie fructe sau flori ori izvoare dacă omul nu era acolo să se bucure de ele?

Idris stătea alături de mine, strângându-mi mâna în mâna ei. Chipul ei strălucea într-un zâmbet.

– Soarele e singur, zise ea, dar noi nu suntem. O stea stranie, dragul meu Lionel, ne-a călăuzit naşterea. Cu tristeţe şi deznădejde privesc nimicirea omului, dar noi rămânem unul pentru celălalt. Am căutat vreodată pe altcineva în lumea asta în afară de tine? Şi, de vreme ce în întreaga lume doar tu ai rămas, de ce m-aş plânge? Tu şi natura mai sunteţi aievea pentru mine. Sub umbrele nopţii şi de-a lungul zilei, a cărei lumină nepotrivită ne înfăţişează singurătatea, tu vei rămâne alături de mine şi nici măcar Windsorul nu va fi regretat.

Am ales noaptea pentru călătoria noastră către Londra astfel încât schimbarea şi pustietatea ţinutului să se vadă mai puţin. Singurul nostru slujitor care mai supravieţuise mâna trăsura. Am lăsat

în urmă colina prăpăstioasă și am pătruns pe întunecata Long Walk. În vremuri ca acestea, cele mai mărunte împrejurări căpătau proporții uriașe și maiestuoase, deschiderea porții albe ce ne deschidea drumul către pădure îmi oprea gândurile de parcă ar fi fost un lucru ce merita interes, era un lucru ce se petrecea în fiecare zi, care n-avea să se mai petreacă niciodată! Secera lunii ce se îndrepta spre apus strălucea printre copacii uriași din dreapta noastră și, când am pătruns în parc, am speriat o ciurdă de căprioare care au fugit îndreptându-se către umbrele pădurii. Cei doi copii ai noștri dormeau liniștiți, iar eu, încă o dată, înainte ca drumul să ni-l ascundă privirii, am privit înapoi către castel. Ferestrele sale străluceau în lumina lunii, iar conturul său măreț se ridica pe fundalul cerului, copacii din preajma noastră s-au unduit înălțând un solemn cântec funebru în adierea miezului de noapte. Idris se lăsase pe spate în trăsură, iar mâinile sale amândouă le strângeau pe ale mele, chipul său era palid și părea să nu-i mai pese de ceea ce părăsea acum, amintindu-și ceea ce încă mai avea.

Gândurile mele erau triste și grave, nu lipsite de durere. Tocmai nemăsurata noastră suferință aducea ușurarea împărtășind desăvârșire și noblețe durerii. Simțeam că îi aveam alături pe cei mai dragi mie, eram mulțumit că, după o îndelungată despărțire, aveam să-l reîntâlnim pe Adrian, de care să nu ne mai despărțim niciodată. Simțeam că părăsisem ceea ce iubeam eu, nu ceva care mă iubește pe mine. Zidurile castelului și copacii știuți de-atâta vreme nu ascultau sunetele de despărțire ale roților trăsurii noastre cu regret. Și, câtă vreme ce o simțeam pe Idris aproape și auzeam răsuflarea liniștită a copiilor mei, nu puteam să fiu nefericit. Clara era cât se poate de mișcată, cu ochii în lacrimi, înăbușindu-și suspinele, stătea aplecată pe fereastră aruncând o ultimă privire către Windsorul natal.

Adrian ne întâmpină la sosire. Era cât se poate de însuflețit și nu mai puteai găsi în înfățișarea sa bolnăviciosul suferind, din zâmbetul său și din glasul său viu nu-ți dădeai seama că era pe cale să călăuzească departe de țara lor natală rămășițele numărate ale nației engleze către tărâmurile lipsite de locuitori ale sudului, să moară acolo, unul câte unul, până când ULTIMUL OM avea să rămână într-o lume goală, lipsită de glas.

Adrian era nerăbdător în privința plecării și făcuse deja aproape toate pregătirile. Înțelepciunea sa îndruma totul. Grija sa era inima ce mișca mulțimea lipsită de noroc, ce se bizuia în întregime pe el. Era nefolositor să îmbarce multe lucruri, fiindcă aveam să găsim provizii din belșug în fiecare oraș. Era dorința lui Adrian să înlăturăm orice trudă, să dăm o înfățișare de sărbătoare acestui alai funebru. Număram până aproape două mii de oameni. Aceștia nu erau cu toții adunați în Londra, în fiecare zi eram martori la sosirea altor călători, iar cei care locuiau în orașele din preajmă primiseră poruncă să se adune într-un loc în cea de-a douăzecea zi a lui noiembrie.

Au fost aduse trăsuri și cai pentru toată lumea, căpitanii și secunzii fuseseră aleși, iar întreaga adunare fusese organizată cu înțelepciune. Cu toții se supuneau Lordului Protector al muribundei Anglii, cu toții îl respectau. Își alesese consiliul alcătuit din vreo cincizeci de persoane. Distincția și rangul nu fuseseră însușirile trebuincioase pentru alegerea lor. Între noi nu existau ranguri, ci doar cele date de bunăvoință și prudență, nici o distincție în afară de cea dintre cei vii și cei morți. Cu toate că eram nerăbdători să părăsim Anglia înaintea toriului iernii, ceva încă ne mai oprea s-o facem. Câteva mici detașamente fuseseră trimise în felurite părți ale Angliei, în căutarea celor rătăciți; nu puteam porni până nu ne asiguram, în măsura în care era omenește posibil, că nu lăsasem în urmă nici măcar o făptură omenească.

La sosirea în Londra, am aflat că îmbătrânita contesă de Windsor locuia împreună cu fiul său în palatul Protectoratului. Noi ne-am întors la obișnuitul cămin din apropiere de Hyde Park. Pentru prima dată acum, Idris, după mulți ani, își vedea mama și era nerăbdătoare să se încredințeze că, la bătrânețe, copilăria vârstei sale înaintate nu se amestecase cu mândria de care nu se lepădase, făcând-o pe această doamnă de viță nobilă atât de înrăită împotriva mea. Vârsta și grijile îi brăzdaseră obrajii și îi gârboviseră trupul, dar ochii săi erau încă strălucitori, manierele îi erau poruncitoare și neschimbate. O primi pe fiica sa cu răceală, dar lăsă să se vadă mai multe sentimente când își strânse în brațe nepoții. E în firea noastră să ne dorim să fie duse mai departe metodele și gândurile noastre către posteritate prin urmașii noștri.

Contesa dăduse greş în acest plan ce-i privea pe copiii săi, poate că spera să-i găsească pe următorii născuţi mai uşor de mânuit. De îndată ce Idris pomeni ca din întâmplare despre mine, o încruntare, un gest schimonosit de furie o cutremură pe mama sa şi, cu glasul tremurând de ură, spuse:

– Preţuiesc prea puţin pe lumea asta, tinerii sunt nerăbdători să-i împingă pe cei bătrâni din cale: însă, Idris, dacă nu vrei s-o vezi pe mama ta cum se prăpădeşte la picioarele tale, să nu-mi mai pomeneşti niciodată numele acelei persoane. Orice altceva pot îndura, iar acum m-am resemnat cu distrugerea scumpelor mele speranţe, dar e prea mult să-mi ceri să iubesc unealta pe care soarta a înzestrat-o cu deprinderi criminale spre a-mi aduce pierzania.

Acesta a fost un discurs ciudat acum, când, pe scena goală, fiecare-şi putea juca rolul fără piedici din partea celuilalt. Dar trufaşa fostă regină gândea precum Octavianus Caesar şi Marc Antoniu, „Pentru noi doi prea mică a fost lumea"[1].

Data plecării noastre fu hotărâtă pentru cea de-a douăzeci şi cincea zi de noiembrie. Vremea era liniştită, ploile blânde cădeau pe timpul nopţii, iar ziua strălucea soarele iernii. Mulţimea noastră avea să înainteze împărţindu-se în grupuri diferite şi avea să urmeze căi diferite, toate împreunându-se în cele din urmă la Paris. Adrian şi divizia sa, alcătuită din vreo cinci sute de persoane, urmau să pornească spre Dover şi Calais. În ziua de douăzeci noiembrie am pornit împreună cu Adrian călare pentru ultima dată pe străzile Londrei. Erau năpădite de buruieni şi pustii. Uşile deschise ale caselor pustii scârţâiau din balamale, buruienele şi ţărâna se adunaseră cu repeziciune pe treptele caselor, turlele mute ale bisericilor străpungeau aerul lipsit de fum, bisericile erau deschise, dar nici o rugăciune nu se înălţa înaintea altarelor, mucegaiul şi umezeala deja le sluţise podoabele, iar păsările şi animalele îmblânzite, rămase acum fără sălaş, îşi clădiseră cuiburi şi îşi săpaseră vizuini în locaşurile sfinte. Am trecut pe lângă catedrala Sf. Paul. Londra, care se întinsese atât de departe cu suburbiile sale în toate direcţiile, fusese întrucâtva părăsită în mijloc, iar mult din ceea ce în trecut ascundea acest vast edificiu fusese îndepărtat.

1. William Shakespeare, *Antoniu şi Cleopatra*, traducere de Leon Leviţchi, în *Opere*, vol. 7, Editura Univers, Bucureşti, 1988, p. 457.

Formele sale greoaie, piatra înnegrită şi domul înalt o făceau să arate nu ca un templu, ci ca un mormânt. Îmi părea că deasupra porticului era săpat un *Hic jacet* pentru Anglia. Am trecut mai departe către răsărit, absorbiţi într-o discuţie solemnă, aşa cum o cereau timpurile acelea. Nu se auzea nici un pas omenesc şi nici o siluetă omenească nu se zărea pe nicăieri. Haite de câini, părăsiţi de stăpânii lor, au trecut pe lângă noi, iar din când în când câte un cal, neînfrânat şi fără şa, venea la trap către noi şi încerca să atragă luarea-aminte a celor pe care călăream noi, de parc-ar fi vrut să-i ademenească să-şi caute libertatea. Un bou greoi care se hrănise într-un hambar părăsit slobozi dintr-odată un muget şi îşi arătă silueta lipsită de formă într-o uşă îngustă. Totul era părăsit, dar nimic nu era în ruină. Iar amestecul acesta de clădiri intacte şi reşedinţe de lux păstrate într-o stare de proaspătă tinereţe contrasta cu tăcerea singuratică a străzilor despuiate de oameni. Noaptea se apropia şi începuse să plouă. Eram pe cale să ne întoarcem spre casă când un glas, un glas omenesc, straniu acum pentru urechile noastre ne atrase atenţia. Era un copil cântând o melodie veselă, sprintenă, altceva nu se mai auzea. Străbătusem Londra din Hyde Park tocmai până unde ne aflam acum, pe Minories, şi nu întâlnisem nici o făptură omenească, nu auzisem nici un glas, nici o urmă de pas. Cântarea fu întreruptă de râsete şi vorbe, niciodată un cântecel vesel nu fusese pus pe o măsură atât de tristă, niciodată râsul nu fusese mai apropiat vreodată de lacrimi. Uşa casei din care străbăteau aceste sunete era deschisă, iar încăperile de la catul de sus erau luminate ca pentru o sărbătoare. Era o casă somptuoasă, în care fără îndoială că trăise vreun neguţător bogat. Cântecul începu din nou şi răsună prin încăperile cu tavanul înalt în vreme ce noi urcam fără zgomot treptele. Luminile păreau să ne călăuzească şi o lungă suită de încăperi minunat luminate ne miră şi mai mult. Singura lor locuitoare, o fetiţă, dansa, valsa şi cânta prin ele, urmată de un câine mare de Newfoundland care sărea zgomotos pe ea şi, întrerupând-o, o făcea când să-l certe, când să râdă ori să se arunce pe covor şi să se joace cu el. Era îmbrăcată caraghios, cu veşminte strălucitoare şi şaluri de măsura unei femei în toată firea. Părea să aibă vreo zece ani. Am rămas amândoi în prag privind scena aceasta stranie până când câinele, simţindu-ne, lătră

zgomotos. Copila se întoarse şi ne văzu, iar chipul său, pierzându-şi veselia, îşi luă o expresie ursuză, se trase înapoi, pesemne punând la cale o scăpare. M-am apropiat de ea şi i-am luat mâna, ea nu se împotrivi, dar cu o expresie aspră, atât de stranie pe chipul copilăriei, atât de diferită de veselia de mai înainte, rămase neclintită, cu ochii pironiţi în pământ.

– Ce faci tu aici? am zis eu cu blândeţe. Cine eşti tu?

Iar ea rămasă tăcută, tremurând nestăpânit.

– Sărmana mea copilă, întrebă Adrian, eşti singură? Avea în glasul său o blândeţe cuceritoare, care străbătu până la inima fetiţei, iar ea îl privi, îşi smulse mâna dintr-a mea şi se aruncă în braţele sale, încleştându-se de gâtul său, strigând:

– Salvează-mă! Salvează-mă! în vreme ce asprimea ei nefirească i se topi în lacrimi.

– Te voi salva, răspunse el, de ce anume ţi-e teamă? Nu trebuie să-ţi fie teamă, dragă prietenă, n-o să-ţi fac nici un rău. Eşti singură?

– Nu, Lion e cu mine.

– Dar tatăl şi mama ta?

– N-am avut niciodată, sunt orfană. Toată lumea s-a dus, au plecat pentru multe, multe zile, dar dacă s-or întoarce şi m-or găsi, o să-mi tragă o mamă de bătaie!

Povestea sa nefericită fusese spusă în aceste câteva cuvinte: o orfană, luată din pretinsă caritate, maltratată şi batjocorită (asupritorii săi muriseră), neştiind ce se petrecuse în jurul său, se trezise singură, nu îndrăznise să se aventureze afară, ci prin continuarea singurătăţii sale, curajul său reînviase, vioiciunea ei copilărească o îndemnase să inventeze o mie de ştrengării şi, alături de fidelul său tovarăş, petrecuse o îndelungată sărbătoare, fără să se teamă de altceva decât de întoarcerea glasurilor aspre şi a obiceiurilor pline de cruzime ale asupritorilor săi. Consimţi de îndată să meargă cu Adrian.

Între timp, în vreme ce noi nu mai terminam să vorbim despre suferinţele străine şi despre o singurătate ce ne izbea ochii, dar nu şi inimile, în vreme ce ne închipuiam toate schimbările şi suferinţele ce se petrecuseră pe aceste străzi ce fuseseră înţesate de oameni odinioară, iar acum, lipsite de locuitori şi părăsite,

deveniseră doar cuști pentru câini și grajduri pentru vite, în vreme ce noi citeam semnele morții lumii pe altarul întunecat și ne consolam cu amintirea că mai păstram încă ceea ce însemna cât o lume întreagă pentru noi... deocamdată...

Sosisem de la Windsor la începutul lui octombrie și eram acum în Londra de aproape șase săptămâni. Zi după zi, în tot timpul acestea, sănătatea lui Idris a mea se șubrezise, inima sa era zdrobită, nici somnul și nici pofta de mâncare, slugile cele mai de seamă ale sănătății, nu-i mai slujeau trupul istovit. Să-și îngrijească ceas după ceas copiii, să stea alături de mine, sorbind adânc scumpa încredințare care-i mai rămânea, doar cu atât își petrecea timpul. Însuflețirea sa, pe care și-o păstrase atât de multă vreme, veselia pe care o arătase cu atâta dragoste, glasul blând și pasul sprinten o părăsiseră de mult. Nu puteam să mai ascund de mine însumi lucrul acesta, nici ea nu mai putea să ascundă tristețea ce îi mistuise viața. Poate că schimbarea peisajului și speranțele renăscute puteau să-i redea puterea, mă temusem doar de ciumă, iar de ciumă rămăsese neatinsă.

O lăsasem singură în seara aceea, odihnindu-se după truda pregătirilor. Clara stătea lângă ea, spunându-le o poveste celor doi băieți. Ochii lui Idris erau închiși, dar Clara observă o schimbare bruscă în înfățișarea celui mai mare dintre scumpii noștri copii, pleoapele sale grele i se așternuseră peste ochi, o culoare nefirească îi ardea în obraji, iar respirația îi devenise întretăiată. Clara privi către mama care dormea, însă tresărise la pauza făcută de povestitoare. Teama să n-o trezească și s-o alarmeze o făcu pe Clara să continue la îndemnul nerăbdător al lui Evelyn care nu pricepea ceea ce se întâmpla. Ochii ei trecură pe rând de la Alfred la Idris și, cu glas cutremurat, își continuă povestea până când văzu copilul pe cale să se prăbușească. Sărind, reuși să-l prindă, iar țipătul său o trezi pe Idris. Privindu-și copilul, zări moartea străbătându-i chipul. Îl întinse pe pat și îi turnă apă pe buzele sale uscate.

Cu toate acestea, mai putea fi salvat. Dacă eu eram acolo, mai putea fi salvat, poate că nu era ciuma. Fără un povățuitor, ce putea ea să facă? Să stea acolo și să-l privească murind! De ce în clipa aceea eu nu eram acolo?

– Îngrijește-te de el, Clara, strigă ea. Mă întorc îndată.

Întrebă printre cei care, aleşi să ne fie însoţitori în călătorie, se mutaseră în casa noastră, iar de la ei află doar că eu ieşisem cu Adrian. Îi imploră să mă caute şi se întoarse la copilul ce căzuse într-o toropeală îngrozitoare. Porni din nou iute pe scări. Totul era întunecat, pustiu şi cotropit de linişte. Îşi pierdu cumpătul cu totul, fugi în stradă şi îmi strigă numele. Doar răpăitul ploii şi urletul vântului i-au dat răspuns. Groaza nebună le dădu picioarelor aripi, se repezi înainte să mă caute, fără să ştie unde, ci, strângându-şi laolaltă toate gândurile, toate puterile, toată fiinţa doar în viteză, în viteza cea mai greşit îndreptată, nu mai simţea, nu se mai temea, nu se mai oprea, ci continua să alerge, până când puterile au părăsit-o atât de brusc, încât nu se mai gândi să se salveze pe sine. Genunchii o trădară, iar ea se prăbuşi pe caldarâm. Rămase buimăcită o vreme, dar în cele din urmă se ridică şi, cu toate că rănile îi provocau dureri îngrozitoare, continuă să meargă, vărsând un izvor de lacrimi, poticnindu-se din când în când, mergând fără ţintă, strigându-mi, din când în când, cu glas slab numele, adăugând cu strigăte care să-ţi străpungă inima cât eram de crud şi nemilos. Nu era nici o făptură omenească să-i răspundă, iar asprimea frigului nopţii mânase animalele rătăcitoare către sălaşele pe care le uzurpaseră. Rochia ei subţire era murată de ploaie, părul ud i se încolăcise în jurul gâtului, continuă să meargă clătinându-se pe străzile întunecate până când, lovindu-şi piciorul de o piedică nevăzută, căzu din nou. Nu se mai putu ridica, se strădui din răsputeri, dar, chircindu-şi mădularele, se lăsă în plata furiei elementelor şi a durerii pline de amărăciune din propria inimă. Pierzându-şi nădejdea de a se mai salva, încetă să mai plângă pentru copilul său, ci vărsă cu dragoste lacrimi amare pentru durerea ce aveam s-o simt în urma pierderii sale. În vreme ce stătea întinsă, cu viaţa atârnând într-un fir de păr, simţi o mână caldă şi plăcută pe fruntea ei şi un glas blând o întrebă, cu vorbe pline de compasiune, dacă nu se putea ridica. Faptul că o altă fiinţă omenească, plină de compasiune şi blândă, se afla lângă ea, o readuse la viaţă şi, ridicându-se pe jumătate, cu mâinile încleştate şi lacrimi noi ţâşnindu-i pe obraji, o imploră pe însoţitoarea sa să mă caute, să mă îndemne să mă grăbesc către copilul nostru muribund, să-l salvez, pentru numele lui Dumnezeu, să-l salvez!

Femeia o ridică, o îndrumă către adăpostul său şi o rugă să se întoarcă acasă unde, probabil, eu mă întorsesem deja. Idris se lăsă uşor convinsă şi, sprijinindu-se de braţul prietenei sale, se strădui să meargă mai departe, dar slăbiciunea irezistibilă o făcea să se oprească din ce în ce mai des.

Împinşi de furtuna ce se dezlănţuise, ne-am grăbit întoarcerea, purtând înaintea lui Adrian, pe calul său, mica noastră încărcătură. Sub porticul casei noastre se adunaseră oameni în ale căror gesturi am citit din instinct o schimbare mare, vreo nouă nenorocire. Plin de tulburare, temându-mă să pun vreo întrebare, am sărit de pe calul meu, cei din preajmă m-au văzut, mă cunoşteau şi, într-o îngrozitoare tăcere, s-au tras în lături să-mi facă drum. Am smuls un felinar şi, iuţind pasul pe scări şi auzind un geamăt, am deschis repede prima uşă care mi-a ieşit în cale. Era destul de întuneric, dar când am păşit înăuntru, un iz vătămător îmi năpădi simţurile, răscolindu-mi măruntaiele, tulburare ce-şi găsi cale până la inimă când mi-am simţit piciorul încleştat şi geamătul repetat de făptura ce mă apucase. Am coborât flacăra felinarului şi am zărit un negru pe jumătate dezbrăcat, zvârcolindu-se în agonia bolii, care se agăţase de mine cu mâinile încleştate. Cu un amestec de groază şi nerăbdare m-am străduit să mă eliberez şi am căzut peste suferind. Îşi încolăci braţele purulente împrejurul meu, chipul său era aproape de al meu, iar răsuflarea sa, purtătoare de moarte, îmi pătrunse în măruntaie. Preţ de o clipă am fost copleşit, capul îmi era plecat din pricina greţurilor dureroase până când, revenindu-mi în simţiri, am sărit în picioare, am azvârlit nenorocitul de pe mine şi, pornind în grabă pe trepte, am pătruns în încăperea locuită de obicei de ai mei. O lumină slabă mi-l arătă pe Alfred pe un divan, Clara, tremurând şi mai palidă decât cea mai albă zăpadă, îl ridicase pe braţul său, ţinându-i o ceaşcă cu apă la buze. Am văzut cât se poate de bine că nu se mai afla nici măcar o scânteie de viaţă în trupul acela prăbuşit, trăsăturile îi erau înţepenite, ochii ca de gheaţă, iar capul îi căzuse pe spate. L-am luat din braţele ei şi l-am întins uşor, sărutându-i gura lui mică şi rece şi am început să-i vorbesc cu glas şoptit, chiar dacă nici măcar cel mai răsunător sunet de tun nu mai putea să ajungă până în locaşul său imaterial.

Dar unde era Idris? Că ieşise să mă caute şi nu se întorsese erau veşti înfricoşătoare, în vreme ce ploaia şi vântul grozav bătea cu zgomot în ferestre şi urla împrejurul casei. Mai mult decât atât, senzaţia îngreţoşată a bolii mă doborâse, nu mai era vreme de pierdut dacă aveam de gând s-o mai văd vreodată. Am încălecat şi am pornit s-o caut, închipuindu-mi că îi aud glasul în orice rafală, apăsat de febră şi durere.

Mergeam prin ploaie şi întuneric pe străzile labirintice ale pustiitei Londre. Copilul meu zăcea mort acasă, seminţele bolii fatale prinseseră rădăcină în pieptul meu. Am pornit s-o caut pe Idris, adorata mea, rătăcind acum singură, în timp ce apele se revărsau din ceruri ca o cascadă să-i învăluie scumpul cap într-o umezeală rece, frumoasele mădulare în frigul amorţitor. O femeie stătea în pragul unei uşi şi mă strigă când treceam în goana calului. Nu era Idris, aşa că am trecut mai departe, până când, reflectând asupra a ceea ce se înfăţişase simţurilor mele, asupra a ceea ce văzusem dar nu băgasem în seamă, m-am încredinţat că o altă siluetă, subţire, graţioasă şi înaltă, era agăţată de femeia cea dintâi, care o sprijinea. Într-o clipită am ajuns lângă cea care mă strigase, într-o clipită am strâns-o pe Idris în braţe. Ţinând-o în braţe, am pus-o pe cal. Nu mai avea putere să se ţină dreaptă, aşa că am încălecat în spatele său şi am strâns-o la pieptul meu, înfăşurându-mi mantia de călărie în jurul ei, în vreme ce tovarăşa ei, care îmi era bine cunoscută, deşi avea chipul schimbat (era Juliet, fiica ducelui de L...), nu primi din partea mea, în clipele acelea de groază, mai mult decât o privire plină de compasiune, aruncată în treacăt. Luă frâul abandonat şi conduse armăsarul nostru supus către casă.

Să îndrăznesc s-o spun? Acela a fost ultimul moment al fericirii mele, dar eram fericit. Idris trebuia să moară, fiindcă inima ei era istovită, eu trebuia să mor, fiindcă mă molipsisem de ciumă, pământul era o scenă a deznădejdii, speranţa era nebunie, viaţa se împreunase cu moartea, erau tot una, dar ţinând-o astfel în braţe pe iubita mea cufundată în agonie, simţind că aveam să mor în curând, mă desfătam, bucurându-mă că e a mea încă o dată, am sărutat-o de nenumărate ori şi am strâns-o lângă inima mea.

Am ajuns acasă. Am ajutat-o să descalece, am dus-o sus şi am lăsat-o în grija Clarei, să-i schimbe veşmintele ude. L-am încredinţat

din câteva cuvinte pe Adrian de siguranța ei și am cerut să fim lăsați să ne odihnim. Ca un avar care-și numără cu tremurătoare luare-aminte comoara fără contenire, așa număram și eu fiecare clipă și mă umpleau de ciudă cele pe care nu le petreceam cu Idris. M-am întors iute în încăperea unde se odihnea sufletul vieții mele, iar înainte de a intra m-am oprit preț de câteva clipe și am încercat să evaluez starea în care mă aflam. Greața și frisoanele se abăteau din când în când asupra mea, aveam capul greu, simțeam pieptul apăsat, picioarele se îndoiau sub mine, dar am alungat cu dârzenie simptomele cotropitoare ale bolii mele și am întâmpinat-o pe Idris cu o înfățișare liniștită și chiar cu bucurie.

Era întinsă pe un divan și, după ce am închis cu grijă ușa spre a preveni orice tulburare, m-am așezat lângă ea, ne-am îmbrățișat, iar buzele noastre s-au întâlnit într-un sărut prelung și lipsit de suflare. De-ar fi fost aceea ultima noastră clipă!

Sentimentele materne se deșteptaseră acum în pieptul sărmanei mele iubite și întrebă:

– Și Alfred?

– Idris, i-am răspuns, ne avem unul pe celălalt, suntem împreună, nu lăsa vreun alt gând să se strecoare. Eu sunt fericit, chiar și în noaptea aceasta funestă mă declar fericit, mai presus de orice cuvânt, de orice gând. Ce altceva am mai putea cere, iubirea mea dulce?

Idris mă înțelese. Își lăsă capul pe umărul meu și începu să plângă.

– De ce tremuri, Lionel, întrebă ea din nou, ce te cutremură astfel?

– Pot să tremuri, i-am răspuns, dacă sunt fericit. Copilul nostru e mort, iar ceasul acesta e întunecat și prevestitor de rău. N-am decât să tremur! Dar sunt fericit, scumpa mea Idris, cât se poate de fericit.

– Te înțeleg, dragostea mea, zise Idris. Așa, palid cum ești de durerea pierderii noastre, tremurând și înspăimântat, cu toate că ți-ai dori să-mi alini durerea cu scumpele tale încredințări. Eu nu sunt fericită (iar lacrimile îi țâșniră și căzură de sub pleoapele plecate), pentru că suntem ostatici într-o mizerabilă temniță și nu

există nici o bucurie pentru noi, dar dragostea adevărată pe care ți-o port o va face pe aceasta și orice altă pierdere suportabilă.

– Am fost fericiți împreună, cel puțin, am zis. Nici o suferință de aici încolo nu ne poate lipsi de trecut. Am rămas sinceri unul cu celălalt ani de-a rândul, încă de când, scumpa mea prințesă, dragostea a venit prin zăpadă până la umila căsuță a moștenitorului cufundat în sărăcie al ruinatului Verney. Chiar și acum, când eternitatea se întinde înaintea noastră, ne căutăm speranța doar în prezența celuilalt. Idris, tu crezi că, atunci când murim, vom fi despărțiți?

– Să murim? Când vom muri? Ce vrei să spui? Ce minciuni tăinuiești față de mine în cuvintele acestea îngrozitoare?

– Oare nu va trebui să murim cu toții, scumpa mea? Am întrebat cu un zâmbet trist.

– Dumnezeule mare! Tu ești bolnav, Lionel, de vorbești despre moarte? Scumpul și singurul meu prieten, inimă a inimii mele, vorbește!

– Nu cred, am răspuns, că vreunul dintre noi mai are mult de trăit, iar când cortina o să cadă peste această scenă muritoare, unde crezi că ne vom afla?

Idris se liniști auzindu-mi glasul calm și văzându-mi privirea netulburată și răspunse:

– Nu e greu să crezi că de-a lungul îndelungatei molime m-am gândit mult la moarte și m-am întrebat, acum că omenirea întreagă e moartă pentru viața aceasta, ce altă viață ar fi trăit altminteri? Ceas după ceas m-au frământat gândurile acestea și m-am străduit să ajung la o concluzie plină de noimă în privința misterului ce înconjoară ceea ce va urma. Ce sperietoare ar fi, cu adevărat, moartea dacă pur și simplu am azvârli într-o parte umbra în care pășim acum și, pornind înainte către lumina senină a soarelui cunoașterii și iubirii, am reînsufleți alături de aceiași tovarăși, aceleași iubiri și am trăi din nou îndeplinirea speranțelor noastre, lăsându-ne temerile alături de veșmintele noastre în mormânt. Dar vai! Același sentiment plin de putere ce mă încredințează că nu voi muri întru totul mă îndeamnă să refuz să cred că voi trăi deplin precum trăiesc acum. Cu toate acestea, Lionel, niciodată, niciodată nu voi putea iubi pe altcineva în afară de

tine, o vecie întreagă voi căuta să-ți fiu alături și, nevinovată de răul altora și încredințându-mă pe cât îmi îngăduie natura muritoare, nădăjduiesc că Stăpânul lumii nu ne va răzleți niciodată.

– Vorbele tale sunt la fel ca tine, iubirea mea, i-am răspuns, blânde și bune. Să prețuim o astfel de credință și să alungăm neliniștea din mințile noastre. Cu toate acestea, scumpa mea, suntem astfel plămădiți (și nu e nici un păcat, dacă Dumnezeu ne-a clădit firea, să ne supunem lucrurilor rânduite de el), astfel suntem plămădiți, încât trebuie să iubim viața și să ne agățăm de ea, trebuie să iubim zâmbetul viu, atingerea plină de compasiune și glasul înfiorător, firesc pentru mașinăria noastră muritoare. Pentru siguranța viitorului, să nu lăsăm uitării prezentul. Clipa aceasta, scurtă cum e ea, e o frântură de eternitate și e frântura cea mai scumpă de vreme ce e a noastră, de neînstrăinat. Tu, nădejdea viitorului, ești bucuria prezentului meu. Îngăduie-mi să mă uit în ochii tăi dragi și, citind dragoste în ei, să sorb îmbătătoarea plăcere.

Sfioasă, fiindcă înflăcărarea mea o înspăimântase într-o oarecare măsură, Idris privi către mine. Ochii mei erau injectați și, începând de la cap, fiecare arteră îmi părea că zvâcnește răsunător, fiecare mușchi tresaltă, fiecare nerv e zdruncinat. Expresia ei plină de spaimă îmi spunea că nu-mi mai puteam păstra secretul:

– Iată, scumpa mea iubită, am zis, ultimul dintre multele ceasuri fericite a sosit și nu mai putem ocoli nici o clipă inevitabilul destin. Eu nu mai am mult de trăit, dar o dată și încă o dată, îți spun, clipa aceasta e a noastră!

Mai palidă decât marmura, cu buzele albe și trăsăturile schimonosite, Idris înțelese starea în care mă aflam. Brațul meu, așezat fiind lângă ea, îi înconjura mijlocul. Simțea în palma mea febra arzătoare chiar pe inimă, acolo unde apăsa.

– O clipă, murmură ea abia auzit, doar o clipă...

Îngenunche și, ascunzându-și chipul în palme, rosti o scurtă, dar sinceră rugăciune să-și poată îndeplini datoria și să poată veghea asupra mea până în ultima clipă. Câtă vreme mai existase nădejde, chinul fusese de neîndurat, dar acum totul luase sfârșit, simțămintele sale deveniseră grave și liniștite. Întocmai cum Epiharia, netulburată și fermă, s-a supus instrumentelor de tortură, la fel și Idris, curmându-și orice oftat și semn de suferință,

îşi începu chinurile, faţă de care caznele morţii erau doar simboluri şterse şi metafizice.

Eram schimbat, frânghia strânsă ce sunase atât de aspru se slăbise, în clipa în care Idris află despre starea în care ne găseam cu adevărat. Valurile tulburate şi frământate de pasiune ale gândurilor se domoliseră, lăsând doar unda grea ce rămânea mai departe fără vreo altă dovadă a tulburării sale până se spărgea de ţărmul îndepărtat către care eu mă îndreptam cu repeziciune.

– E adevărat că sunt bolnav, am zis, iar compania ta, scumpa mea Idris, e singurul meu leac. Vino şi şezi lângă mine.

Mă întinse pe divan şi, trăgând o sofa joasă aproape, se aşeză lângă perna mea, strângându-mi mâinile înfierbântate în palmele ei reci. Se lăsă pradă neliniştii mele înfrigurate şi mă lăsă să vorbesc, îmi vorbi şi ea despre lucruri stranii pentru făpturile care astfel priveau şi auzeau pentru ultima dată ceea ce iubeau mai mult pe lume. Am vorbit despre vremurile trecute, despre vremurile fericite ale începuturilor iubirii noastre, despre Raymond, Perdita şi Evadne. Am vorbit despre ce s-ar mai putea naşte pe pământul acesta pustiu dacă două sau trei făpturi s-ar salva şi l-ar repopula încetul cu încetul. Am vorbit despre ceea ce se afla dincolo de mormânt şi, de vreme ce omul în făptura sa omenească era aproape stins, credeam cu tărie că alte spirite, alte minţi, alte făpturi înzestrate cu simţuri, invizibile nouă, trebuie că populează cu gânduri şi dragoste acest plin de frumuseţe şi nepieritor univers.

Am continuat să vorbim nu mai ştiu câtă vreme şi dimineaţa m-am trezit dintr-un somn greu şi dureros, obrazul palid al lui Idris se odihnea pe perna mea, sferele mari ale ochilor îi ridicau pe jumătate pleoapele şi dezvăluiau luminile adânci şi albastre de dedesubt, buzele îi erau întredeschise şi slabele şoapte pe care le rostea arătau că, până şi în somn, suferea. „Dacă ar fi fost moartă, m-am gândit, ce diferenţă era? Acum trupul acesta e templul în care sălăşluieşte o zeitate, ochii aceia sunt ferestrele sufletului său, toată graţia, dragostea şi inteligenţa sunt întronate în pieptul acela scump. Dacă ar fi moarte, oare această minte, această şi mai scumpă jumătate a mea, unde s-ar afla?“ Cât de curând proporţiile frumoase ale acestui edificiu s-ar nimici mai mult decât ruinele înecate în nisip ale templelor părăsite ale Palmirei.

CAPITOLUL III

Idris a făcut o mişcare şi s-a trezit, dar vai, îndată ce s-a trezit, o aştepta nenorocirea. A văzut semnele bolii pe chipul meu şi s-a întrebat cum de a fost posibil să lase să treacă lunga noapte fără să fi încercat nu să mă vindece, căci acest lucru era imposibil, ci măcar să-mi aline suferinţele. L-a chemat pe Adrian; în curând, în jurul patului meu s-au strâns prietenii şi cei care voiau să-mi fie de ajutor şi mi s-au dat acele leacuri pe care le-au socotit potrivite. Principala şi oribila particularitate a acestei blestemate boli este că nimeni dintre cei care au fost atacaţi de ea nu şi-a revenit. Întâiul simptom era deja o condamnare la moarte, care în nici o împrejurare nu fusese urmată de iertare sau de amânare. Deci prietenii mei nu aveau nici o licărire de speranţă.

Pe lângă febra care mă adâncea în torpoare, aveam şi dureri care mă făceau să-mi simt mădularele de plumb şi să respir cu greutate. Nu-mi dădeam seama de nimic din ce se petrecea în jurul meu, nu simţeam altceva decât durere şi, în cele din urmă, nici pe aceea nu am mai simţit-o. În a patra dimineaţă, m-am trezit ca dintr-un somn fără vise. Aveam o chinuitore senzaţie de sete, iar când m-am străduit să vorbesc sau să mă mişc, nu am simţit altceva decât că toate puterile mă părăsiseră.

De trei zile şi de trei nopţi Idris nu se mişcase de lângă mine. Mă îngrijise fără să se odihnească şi fără să închidă un ochi. Nu avea speranţe, de aceea nu se străduia să-mi ghicească starea din privirea doctorului, nici să urmărească apariţia vreunui simptom de îmbunătăţire. Tot ce se gândea era să fie lângă mine până în cea din urmă clipă şi apoi să se întindă şi să moară lângă mine. În cea de-a treia noapte, nu mai dădeam semne de viaţă, cine mă privea sau mă atingea socotea că am murit. Cu rugăminţi fierbinţi, aproape cu forţa, Adrian a încercat să o ia pe Idris de lângă mine. Invocase

toate argumentele, binele copilului ei şi al lui însuşi. Ea a dat din cap, ştergându-şi o lacrimă furişată pe obrazul supt, dar nu a vrut să renunţe; a implorat să-i fie îngăduit să mă mai vegheze şi în noaptea aceea cu atâta durere şi blândă stăruinţă încât l-a convins pe Adrian şi s-a aşezat tăcută şi nemişcată lângă mine. Numai o dată, copleşită de amintiri insuportabile, mi-a sărutat ochii închişi şi buzele palide şi mi-a lipit mâna aproape înţepenită de inima ei.

În toiul nopţii, când, deşi eram la mijlocul iernii, cocoşul a cântat la ora trei, vestind apropierea dimineţii, în timp ce stătea aplecată peste mine, jelind în gânduri tăcute şi amare pierderea iubirii mele pentru ea, care-mi sălăşluise ferecată în inimă, cu părul în dezordine încadrându-i chipul, a văzut că o buclă se mişca şi că şuviţele care îmi atingeau faţa tremurau uşor, ca şi cum ar fi fost mişcate de o respiraţie. Nu poate fi adevărat, s-a gândit, fiindcă el nu va mai respira niciodată. De câteva ori s-a mai întâmplat acelaşi lucru şi ei tot nu-i venea să creadă, până când a văzut o buclă din părul ei unduindu-se şi i s-a părut că vede pieptul meu mişcându-se. Prima emoţie care a încercat-o a fost o teamă de moarte, fruntea îi era acoperită de broboane reci; ochii mei s-au deschis pe jumătate şi, deja sigură, ar fi exclamat „Trăieşte!", dar cuvintele i-au fost înecate de un spasm şi s-a prăbuşit cu un geamăt pe podea.

Adrian era şi el în odaie. După multă veghe, adormise fără să vrea. A sărit din pat şi a văzut-o pe sora sa prăbuşită, fără simţire, scăldată într-un şuvoi de sânge care îi ţâşnea din gură. Revenirea mea la viaţă explica într-o oarecare măsură starea în care se afla ea; surpriza, explozia de fericire, schimbarea bruscă de la un sentiment în opusul său au fost prea mult pentru constituţia sa, slăbită de lungi luni de îngrijiri, de curând încercată de jale şi tulburare. Acum ea era într-un pericol mult mai mare decât eram eu, rotiţele şi arcurile vieţii mele, odată puse din nou în mişcare, îşi recuperau elasticitatea după scurta lor oprire. Multă vreme nimeni nu a crezut că într-adevăr voi continua să trăiesc; în timpul domniei molimei, nu a existat nici măcar o singură persoană care, odată atacată de sinistra boală, să-şi revină. Refacerea mea era considerată înşelătoare; în fiecare moment era de aşteptat ca simptomele blestemate să revină cu o violenţă şi mai mare, până când convalescenţa s-a confirmat, absenţa totală a febrei sau a durerii şi

refacerea treptată a puterilor aducând, încet-încet, convingerea că scăpasem de ciumă.

Refacerea lui Idris a fost mai anevoioasă. În timpul cât eu fusesem bolnav, obrajii ei se ofiliseră şi trupul îi slăbise peste măsură, iar acum, vena care se spărsese după atâta zbucium încă nu se vindecase deplin, ci era ca un tub prin care se scurgea, picătură cu picătură, fluxul roşu care-i ţinea inima în viaţă. Ochii înfundaţi în orbite şi chipul istovit arătau îngrozitor; umerii obrajilor, sprâncenele frumos arcuite, conturul gurii ieşeau înspăimântător în evidenţă; puteai să-i vezi fiecare os din trupul subţire. Mâna îi atârna inertă şi lumina care cădea pe fiecare încheietură dezgolită o făcea să pară transparentă.

Era ciudat că viaţa mai putea exista în trupul care, emaciat şi sleit, devenise un tipar al morţii.

Ultima mea speranţă pentru a o putea păstra în viaţă era să o iau departe de aceste scene care îţi frângeau inima, să o fac să uite pustiirea lumii pe meleagurile pe care urma să le străbatem şi să o îngrijesc pentru a-şi reface puterile slăbite în clima blândă a locurilor unde hotărâsem să mergem. Pregătirile pentru plecare, care fuseseră întrerupte în perioada bolii mele, au fost reluate. Nu mai eram ameninţat de o convalescenţă îndoielnică; sănătatea îmi dăruia comorile sale; precum copacul, primăvara, îşi poate simţi răsărind în mădularele sale uscate verdeaţa care-şi face drum şi seva vie începând să-l străbată, tot astfel şi reînnoita putere a trupului meu, curgerea veselă a sângelui prin vene, nou-născuta elasticitate a membrelor îmi influenţau mintea, îmi inspirau gânduri plăcute şi o răbdare bine dispusă. Trupul meu, eliberat de greutatea apăsătoare care mă dusese până în pragul mormântului, se bucura de o sănătate exuberantă; exerciţiile fizice simple nu erau suficiente pentru a-mi redobândi puterea; mi se părea că puteam goni mai repede atunci când călăream, că puteam distinge obiecte mai îndepărtate, că puteam auzi freamătul naturii în sălaşele sale mute; simţurile mele deveniseră foarte rafinate şi sensibile după revenirea din boala mortală.

Dintre celelalte înzestrări cu care fusesem binecuvântat nu lipsea speranţa şi într-adevăr nădăjduiam din tot sufletul că îngrijirile mele neobosite aveau să-mi pună pe picioare iubita adorată. De

aceea eram nerăbdător să grăbesc pregătirile plecării noastre. Conform primului plan pe care mi-l făcusem, urma să părăsim Londra pe douăzeci şi cinci noiembrie; şi, pentru îndeplinirea acestui plan, două treimi dintre concetăţenii noştri, adică dintre cei care supravieţuiseră din întreg poporul englez, plecaseră înainte şi se aflau de câteva săptămâni la Paris. Mai întâi boala mea şi apoi cea a lui Idris îl reţinuseră pe Adrian, împreună cu grupul său compus din trei sute de persoane, aşa că acum plecam pe 1 ianuarie 2098. Dorinţa mea era s-o ţin pe Idris cât mai departe de îmbulzeala şi vociferările mulţimii şi s-o feresc să vadă scenele care ar fi silit-o să-şi amintească în ce situaţie ne aflam în realitate. Am luat-o cu mult înaintea lui Adrian, care era obligat să-şi dedice tot timpul treburilor publice. Contesa de Windsor călătorea cu fiul ei. Clara, Evelyn şi o femeie care ne servea drept doamnă de companie erau singurele persoane care ne însoţeau. Ocupam o trăsură comodă, condusă de servitorul nostru pe post de vizitiu. Un grup de aproximativ douăzeci de persoane ne preceda la mică distanţă. Sarcina lor era de a pregăti locurile unde aveam să facem popas şi sălaşele unde înnoptam. Fuseseră aleşi pentru această treabă dintr-un mare număr de persoane care-şi oferiseră serviciile, cu superioara perspicacitate a omului care fusese numit conducătorul lor.

Imediat după ce am plecat, am fost încântat să descopăr o schimbare la Idris, care speram din tot sufletul să prevestească rezultatele cele mai fericite. Toată buna dispoziţie şi veselia gingaşă care erau proprii firii ei au renăscut. Fiind încă slăbită, această schimbare era vizibilă mai mult în privirea şi vocea sa decât în purtări, însă a fost permanentă şi reală. Refacerea mea după ciumă şi confirmarea însănătoşirii i-au inspirat credinţa fermă că acum eram la adăpost de acest temut duşman. Mi-a spus că era sigură că şi ea se va reface şi că avea un presentiment că şi acel torent al calamităţii care înecase nefericita omenire acum începuse să se retragă, iar cei care au rămas în viaţă vor fi ocrotiţi şi, odată cu ei, toate acele lucruri care-i inspirau o tandră afecţiune şi că, în locul pe care ni-l vom alege, vom trăi până la adânci bătrâneţi, alcătuind o comunitate plăcută.

– Nu te lăsa înşelat de starea mea de slăbiciune, mi-a spus ea. Mă simt mai bine, sunt înviorată şi presimt că voi mai fi pe pământ

încă multă vreme. O să mă lepăd de slăbiciunea degradantă a trupului, care îmi infectează și mintea cu starea asta de debilitate, și o să mă pot întoarce la îndeplinirea îndatoririlor mele. Mi-a părut rău că a trebuit să părăsesc Windsorul, dar acum m-am dezobișnuit să mă simt legată de el; sunt mulțumită că mergem într-un loc cu o climă mai blândă, care va desăvârși refacerea mea. Crede-mă, dragul meu, nu o să te părăsesc nici pe tine, nici pe fratele meu, nici pe acești dragi copii; hotărârea mea fermă de a rămâne cu voi până la sfârșit și de a continua să contribui la fericirea și bunăstarea voastră mă va ține în viață, chiar dacă lugubra moarte ar fi mai aproape decât este în realitate.

Aceste cuvinte nu m-au liniștit decât pe jumătate; nu puteam crede că prea iutea curgere a sângelui ei era un semn de sănătate sau că obrajii ei înfierbântați erau un semn de convalescență. Dar nici nu mă temeam de o catastrofă imediată; nu, mă încurajam singur că, până la urmă, își va reveni. Și, astfel, buna dispoziție domnea în micul nostru grup. Idris a vorbit cu însuflețire despre o mulțime de subiecte. Dorința ei cea mai mare era să ne îndepărteze gândurile de la reflecțiile melancolice, astfel încât zugrăvea în cuvinte imagini fermecătoare despre o solitudine liniștită, despre un refugiu într-un loc plin de frumusețe, despre obiceiurile simple ale micului nostru trib și despre patriarhala frăție întemeiată pe iubire, care va supraviețui decimării națiunilor care existaseră până de curând. Am alungat din gândurile noastre prezentul și ne-am ferit să privim peisajul dezolant pe care-l străbăteam. Iarna domnea sumbră. Copacii desfrunziți se profilau nemișcați pe cerul fumuriu; pe pământ, din loc în loc, poleiul lua forme care imitau frunzișul verii; cărările erau aproape acoperite de buruieni; pe lanurile de grâu nearate se zăreau ici-colo petice de iarbă și ierburi sălbatice; oile se îngrămădeau în pragul caselor, boii își iteau coarnele prin fereastră. Vântul era tăios și, adesea, furtuni de lapoviță sau de zăpadă adânceau aspectul posomorât al naturii.

Am ajuns la Rochester și un accident ne-a făcut să fim nevoiți să rămânem acolo toată ziua. În timpul acelei zile, o anumită împrejurare ne-a silit să ne schimbăm planurile și, vai, rezultatul ei a schimbat cursul etern al evenimentelor, transformând plăcuta și proaspăt răsărita speranță pe care o nutream într-un întunecat și sumbru

deşert. Dar trebuie să dau câteva scurte explicaţii înainte de a continua să vorbesc despre cauza finală a vremelnicei noastre schimbări de plan şi să mă refer din nou la acele timpuri în care omul păşea fără teamă pe pământ, înainte ca Ciuma să devină Regina Lumii.

În vecinătatea Windsorului locuia o familie care ducea un trai foarte modest, dar care făcuse obiectul interesului nostru datorită uneia dintre persoanele care făceau parte din ea. Familia Clayton trecuse şi prin timpuri mai bune, dar, după un şir de ghinioane, tatăl muri falit, iar mama, cu inima frântă şi suferind de un anume beteşug, s-a retras cu cei cinci copii ai săi într-o căsuţă aflată între Eton şi Salt Hill. Cea mai în vârstă dintre aceşti copii, care avea treisprezece ani, sub influenţa greutăţilor, se pare că a căpătat dintr-odată agerimea şi înţelepciunea proprii unei vârste mai înaintate. Boala mamei ei se înrăutăţea din ce în ce mai mult, dar Lucy o îngrijea şi se purta ca un părinte iubitor cu fraţii şi surorile sale mai mici, iar firea ei era atât de prietenoasă şi binevoitoare, încât şi-a câştigat şi iubirea şi respectul micii comunităţi în care trăia.

Lucy mai era, de asemenea, şi foarte frumoasă, aşa încât, atunci când a împlinit şaisprezece ani, în ciuda sărăciei ei, era normal să aibă admiratori. Unul dintre aceştia era fiul unui vicar de ţară; era un tânăr generos, deschis la inimă, cu o înclinaţie arzătoare spre învăţătură şi cunoştinţe temeinice. Deşi Lucy nu avea nici o instrucţie, conversaţiile şi manierele mamei sale au făcut-o să aspire la rafinamente superioare situaţiei ei. Îl iubea pe tânăr chiar fără să-şi dea seama de asta, deşi apela în mod firesc la ajutorul lui atunci când trecea printr-o dificultate şi, în fiecare duminică se scula cu inima şi mai uşoară, fiindcă ştia că îl va întâlni şi el o va însoţi în plimbările de după-amiază cu surorile ei. Ea mai avea un admirator, unul dintre ospătarii şefi de la hanul din Salt Hill. Nici acesta nu era lipsit de aspiraţii înalte în privinţa bunelor maniere, pe care le învăţase de la valeţii domnilor şi de la cameristele doamnelor, care îl iniţiaseră în argoul din lumea bună a servitorilor, ceea ce făcuse ca temperamentul său arogant să fie de zece ori mai îndrăzneţ. Lucy nu-l dispreţuia, era incapabilă de un astfel de sentiment, dar nu se bucura când îl vedea apropiindu-se şi respingea calm toate eforturile lui de a se împrieteni cu ea. Acesta descoperi curând că rivalul lui era cel preferat, lucru care a schimbat ceea ce, la început,

era numai o admirație întâmplătoare într-o pasiune, al cărei principal izvor trebuia căutat în invidie și într-o josnică dorință de a-l deposeda pe competitorul său de avantajul de care se bucura.

Trista poveste a bietei Lucy a fost neobișnuită. Tatăl iubitului ei a murit, lăsându-l fără mijloace de trai. El a acceptat oferta unui gentleman de a-l însoți în India, fiind sigur că urma să-și câștige, peste puțin timp, independența și că se va întoarce pentru a cere mâna iubitei lui. În India, a slujit în război, a fost luat prizonier și au trecut ani întregi până când veștile despre soarta sa au sosit în ținutul natal. Între timp, sărăcia cea mai lucie s-a abătut peste Lucy. Căsuța ei acoperită de stânjeniță și iasomie a ars, împreună cu toate micile lor posesiuni. Unde să-și ducă familia? Prin cât de mari eforturi de hărnicie ar fi putut Lucy să le găsească un alt adăpost? Mama ei, aproape țintuită la pat, nu ar fi putut supraviețui sărăciei lovite de foame. În acea împrejurare, celălalt admirator a făcut un pas înainte și și-a reînnoit cererea în căsătorie. Pusese bani deoparte și avea de gând să ridice un mic han la Datchet. Nu era nimic ispititor în oferta lui pentru Lucy, cu excepția căminului pe care i l-ar fi asigurat mamei și cu atât era mai sigură de aceasta cu cât fusese surprinsă de aparenta generozitate care însoțise oferta. A acceptat-o, sacrificându-se astfel pentru confortul și bunăstarea mamei.

Noi am cunoscut-o la câțiva ani după căsătoria ei. O furtună care ne surprinsese pe drum ne-a făcut să ne căutăm adăpost la han, unde am fost martorii purtării brutale și arțăgoase a soțului și a felului răbdător cu care ea o îndura.

Soarta ei nu era deloc fericită. Primul iubit se întorsese cu speranța că o va lua de soție; a întâlnit-o întâmplător, ca stăpână a hanului și soție a altuia. Disperat, a plecat în țări străine. Nimic nu i-a mers bine. În cele din urmă, s-a înrolat din nou în armată și a revenit acasă rănit și bolnav, dar lui Lucy nu i s-a îngăduit să-l îngrijească. Firea brutală a soțului era agravată de faptul că se deda la multele tentații pe care hanul le oferea, în consecință afacerea avea de suferit. Din fericire, nu avea copii, dar sufletul îi era la frații și surorile ei, pe care avariția și firea lui certăreață i-au făcut să plece curând de acasă; erau împrăștiați care pe unde, câștigându-și traiul cu trudă și zbucium. El își arătase chiar și intenția de a se descotorosi de mama soției, dar Lucy s-a ținut tare pe poziție în privința

aceasta: se sacrificase pentru ea, trăise pentru ea, nu avea să se despartă de ea, dacă mama ar fi plecat, pleca şi ea, cerşea pâine pe marginea drumului şi murea odată cu ea, dar nu avea să o părăsească niciodată. Prezenţa lui Lucy era însă prea necesară să ţină casa în ordine şi să facă tot ce era nevoie ca hanul să nu ajungă în ruină, ca el să-i permită să-l părăsească. În privinţa asta cedase, dar în toate accesele de furie sau în crizele pe care le făcea la beţie, revenea la vechiul subiect şi-i sfâşia inima bietei Lucy cu epitetele josnice cu care o gratifica pe mama ei.

Iubirea totuşi, dacă este pe de-a-ntregul pură, desăvârşită şi reciprocă, îşi găseşte singură consolarea. Lucy era într-adevăr, şi din adâncul inimii, devotată mamei sale; singurul scop pe care şi-l propusese în viaţă era confortul şi îngrijirea ei. Deşi deplângea rezultatul, nu regreta totuşi căsătoria, nici chiar atunci când se întorsese iubitul ei pentru a-i oferi un trai îndestulat. Dar trecuseră trei ani şi cum ar fi putut ea, rămasă fără nici un ban, să-şi întreţină mama în tot acel timp? Minunata femeie era pe deplin demnă de devotamentul fiicei sale. Între ele exista o perfectă încredere şi prietenie; în plus, ea nu era deloc lipsită de educaţie, iar Lucy, a cărei minte fusese într-o oarecare măsură cultivată de fostul său iubit, acum a găsit în mama sa unica persoană care o putea înţelege şi aprecia. Astfel, deşi suferea, nu era lipsită de mângâiere şi, în zilele frumoase de vară, când îşi conducea mama pe aleile umbroase şi mărginite de flori din apropierea casei, o sclipire de bucurie pură îi lumina chipul; îşi vedea mama fericită şi ştia că acea fericire era pe de-a-ntregul creaţia ei.

Între timp, afacerile soţului se adânceau într-un impas din ce în ce mai mare; ruina se apropia, iar ea era pe cale să-şi piardă rodul întregii trude şi tocmai atunci apăru ciuma care avea să schimbe faţa pământului. Soţul ei culegea beneficii de pe urma nenorocirii generale, dar, pe măsură ce dezastrul creştea, spiritul nelegiuirii a pus stăpânire pe el; şi-a părăsit casa pentru a se desfăta în luxul care i se promisese la Londra, iar acolo şi-a găsit moartea. Fostul iubit al lui Lucy murise şi el, una dintre primele victime ale bolii. Însă Lucy a continuat să trăiască pentru şi prin mama ei. Curajul i-a slăbit numai când a început să se teamă că mama sa ar putea fi în pericol sau că moartea ar putea-o împiedica să continue să-şi îndeplinească îndatoririle cărora li se dedicase cu tot devotamentul.

Când părăsisem Windsorul şi plecasem la Londra, ca primă etapă a emigrării noastre finale, am vizitat-o pe Lucy şi am făcut planuri pentru plecarea ei şi a mamei. Lui Lucy îi părea rău de faptul că era nevoie să-şi părăsească potecile şi satul natal şi să-şi smulgă mama din confortul căminului pentru a o duce într-un colţ de pământ pustiit şi depopulat; dar ea era prea disciplinată de greutăţile prin care trecuse şi avea o fire prea chibzuită pentru a se complace să jelească la nesfârşit ceea ce era inevitabil.

Împrejurările care au urmat, boala mea şi cea a lui Idris ne-au îndepărtat-o din memorie şi când în sfârşit ne-am adus aminte de ea, ne-am închipuit că s-a numărat printre puţin numeroşii locuitori care plecaseră din Windsor pentru a se alătura emigranţilor şi că probabil ajunsese deja la Paris. De aceea, când am ajuns la Rochester, am fost surprinşi să primim, printr-un om care venise din Slough, o scrisoare de la această mult încercată, dar curajoasă fiinţă. Omul ne-a povestit că, plecând de acasă şi trecând prin Datchet, a fost mirat când a văzut ieşind fum pe coşul hanului şi, gândindu-se că acolo ar putea găsi tovarăşi de drum, a bătut la uşă şi i s-a deschis. În casă nu mai era nimeni în afară de Lucy şi de mama sa; cea din urmă nu-şi mai putea mişca picioarele, după un atac de reumatism. Astfel, unul câte unul, toţi locuitorii care mai rămăseseră prin preajmă plecaseră, lăsându-le singure. Lucy l-a implorat pe om să rămână acolo; într-o săptămână sau două, mama ei avea să se simtă mai bine şi atunci ar fi putut pleca împreună, dar, dacă ar fi fost lăsate acolo, ar fi pierit, neajutorate şi uitate. Bărbatul a spus că nevasta lui şi copiii erau deja în grupul de emigranţi şi, prin urmare, i-a fost imposibil să mai întârzie. Ca un ultim pai de care s-a agăţat, Lucy i-a dat o scrisoare pentru Idris, să ne-o înmâneze oriunde ne va întâlni. Omul i-a îndeplinit rugămintea, iar Idris a primit cu emoţie următoarele rânduri:

„Prea onorată doamnă,

Sunt sigură că vă veţi aminti şi vă va fi milă de mine şi sper că mă veţi şi ajuta; ce altă speranţă să mai am? Vă rog să mă scuzaţi pentru felul în care vă scriu, dar sunt atât de tulburată! Acum o lună, scumpa mea mamă a încetat să-şi mai poată folosi mădularele. Acum este deja mai bine şi, peste încă o lună, sunt sigură că va putea călători, cu mijloacele pe care aţi fost atât de bună să

spuneți că ni le veți pune la dispoziție. Dar acum toată lumea a plecat – toți – și, pe măsură ce plecau, fiecare spunea că poate mama se va înzdrăveni înainte să plece ultimii oameni. Dar acum trei zile, m-am dus la Samuel Woods, care, având un copil nou-născut, a rămas ultimul aici și, cum ei sunt o familie mare, m-am gândit că poate îi conving să mai aștepte puțin ca să plecăm cu ei, dar am găsit casa pustie. Nu am mai văzut pe nimeni înainte să vină acest om bun. Ce se va întâmpla cu noi? Mama nu știe ce se întâmplă; este atât de bolnavă încât nu i-am spus nimic.

Ați putea oare trimite pe cineva după noi? Dacă rămânem aici, sunt sigură că vom pieri în situația disperată în care ne aflăm. Dacă aș încerca să o mișc pe mama acum, ar muri pe drum; iar dacă, atunci când s-ar înzdrăveni, aș putea, nu știu cum, să găsesc drumurile și să străbat atât de multe mile până la mare, ați fi deja în Franța, iar între noi s-ar întinde oceanul cel cumplit chiar și pentru marinari. Cum l-aș putea traversa eu, o femeie, care niciodată nu l-am văzut? El ne-ar ține prizoniere aici, în țară, singure singurele, fără nici un ajutor de la nimeni; mai bine am muri aici unde suntem. De-abia mai pot scrie, nu-mi pot opri lacrimile, dar nu pentru mine plâng. Eu m-aș încredința milei lui Dumnezeu și, orice rău s-ar întâmpla, cred că l-aș îndura dacă aș fi singură. Dar mama, scumpa, scumpa și biata mea mamă, care niciodată, de când m-am născut, nu mi-a spus vreun cuvânt aspru, care a trecut cu răbdare peste multe suferințe, aveți milă de ea, scumpă doamnă, ar avea parte de o moarte îngrozitoare dacă nu veți avea milă de ea. Oamenii vorbesc despre ea cu indiferență, fiindcă este bătrână și beteagă, ca și cum, dacă suntem iertați de o moarte timpurie, nu am fi toți sortiți să ajungem la fel și, ca și cum, când cei tineri îmbătrânesc, nu ar vrea să fie și ei îngrijiți. Este prostesc din partea mea să vă scriu astfel, dar când o aud că încearcă să nu geamă și o văd cum mă privește zâmbind ca să mă liniștească, când știu ce dureri are și când mă gândesc că nu știe ce-i mai rău, dar că va trebui curând să afle și atunci nu se va plânge, dar eu voi sta și voi încerca să ghicesc la ce se va gândi, la foame și mizerie, simt că inima mi se frânge și nu știu ce să spun sau să fac; mamă, mamă pentru care am îndurat atâtea, Dumnezeu să te ferească de o asemenea soartă! Îndură-te de ea, doamnă, și El te va binecuvânta;

iar eu, ca o biată și nefericită creatură ce sunt, vă voi mulțumi și mă voi ruga pentru dumneavoastră cât timp voi trăi.

Nefericita și credincioasa dumneavoastră slujitoare,
Lucy Martin, 30 decembrie 2097."

Această scrisoare a mișcat-o profund pe Idris și a propus imediat să ne întoarcem la Datchet ca să le ajutăm pe Lucy și pe mama ei. I-am spus că eu voi pleca neîntârziat spre acel loc, dar am implorat-o ca ea să-și urmeze fratele și să mă aștepte acolo să mă întorc cu copiii. Dar Idris era într-o stare de euforie și plină de speranță. Mi-a spus că nu ar putea consimți să se despartă nici o clipă de mine și că nu era nevoie de acest lucru, pentru că mișcarea trăsurii îi făcea bine, iar distanța era prea mică pentru a fi o problemă. Puteam trimite mesageri la Adrian, să-l anunțăm despre schimbarea planului. Vorbea cu însuflețire și a zugrăvit lucrurile după cum o îndemna scumpa ei inimă, vorbind despre plăcerea pe care ar trebui să i-o facem lui Lucy; mi-a spus că, dacă porneam într-acolo, ea va trebui să mă însoțească și i-ar fi displăcut foarte mult dacă am fi lăsat sarcina salvării lor pe seama altora, care ar fi putut-o duce la îndeplinire cu răceală sau neomenie. Viața lui Lucy fusese tot timpul un act de devoțiune și virtute; să-i îngăduim acum să culeagă mica recompensă de a se vedea apreciată și ajutată de către cei pe care îi respectă și îi onorează.

Acestea și multe alte argumente aduse cu blândă persuasiune, plus ardoarea dorinței de a face binele care-i stătea în putere veneau din partea ființei ale cărei dorințe și rugăminți, oricât de vagi, au fost întotdeauna lege pentru mine. Bineînțeles că am consimțit îndată ce am văzut că era hotărâtă din toată inima să facă acel pas. Am trimis jumătate dintre trupele care ne însoțeau la Adrian și, cu ceilalți, am întors trăsura pe drumul care ducea înapoi spre Windsor.

Acum mă întreb cum de am putut fi atât de orb și de nesocotit încât să risc siguranța lui Idris, pentru că, dacă aș fi avut ochi, aș fi văzut sigura, deși înșelătoarea apropiere a morții în obrajii ei fierbinți și în tot mai marea ei slăbiciune. Dar mi-a spus că se simțea mai bine, iar eu am crezut-o. Pieirea nu putea pândi o ființă a cărei vivacitate și inteligență creșteau de la o oră la alta și al cărei trup era înzestrat cu o intensă și, după cum cu naivitate credeam,

o arzătoare şi permanentă dorinţă de viaţă. După un dezastru, cine, privind înapoi, nu s-a mirat de inacceptabila îngustime a judecăţii sale, cine nu a putut zări multele fire subţirele din care soarta ţese inextricabila plasă a destinelor noastre până când nu s-a trezit prins fără scăpare în ea?

Răscrucile la care ajunseserăm acum erau într-o stare cu mult mai proastă decât drumurile principale neîngrijite de multă vreme, iar acest lucru părea să ameninţe cu pieirea trupul istovit al lui Idris. Trecând prin Dartford, am ajuns la Hampton a doua zi. Chiar în această scurtă perioadă, sănătatea iubitei mele tovarăşe de drum s-a înrăutăţit considerabil, deşi starea ei de spirit era încă plină de entuziasm şi îmi întâmpina anxietatea din ce în ce mai mare cu vesele vorbe de spirit. Din când în când, un gând mi se înfigea ca un cuţit în minte – oare era pe moarte? – atunci când frumoasa ei mână, acum descărnată, se odihnea pe a mea sau când observam slăbiciunea cu care îndeplinea obişnuitele acte vitale. Îndepărtam acea idee, ca şi cum ar fi fost sugestia nebuniei, dar ea revenea din nou şi din nou, fiind risipită numai de continua ei purtare însufleţită.

Pe la prânz, după ce am ieşit din Hampton, trăsura noastră s-a stricat; şocul a făcut-o pe Idris să leşine, dar, după ce şi-a revenit, nu s-a mai întâmplat nimic rău. Grupul nostru de însoţitori mergea, ca de obicei, înainte, iar vizitiul nostru s-a dus să caute alt vehicul, primul nemaiputând fi folosit. Singurul loc din apropiere era un sat sărac unde vizitiul ne-a găsit un fel de caravană, în care încăpeau patru persoane, dar era şubredă şi prost clădită. Pe lângă asta, a găsit o cabrioletă în excelentă stare. Planul nostru s-a conturat curând. Eu urma s-o duc pe Idris în cabrioletă, în timp ce copiii erau transportaţi de servitor în caravană. Dar aranjamentele au luat timp; hotărâserăm să ne îndreptăm în acea noapte spre Windsor şi într-acolo merseseră şi oamenii care duceau proviziile. Noi am fi găsit cu mare greutate adăpost înainte să ajungem acolo şi, oricum, distanţa pe care o aveam de străbătut era de numai zece mile. Calul meu era bun, puteam merge înainte la un pas convenabil pentru Idris, lăsând copiii să ne urmeze cu o viteză mai potrivită pentru vehiculul lor împovărat.

S-a înserat cu repeziciune, mult mai repede decât mă aşteptam. Odată cu apusul soarelui, a început să ningă cumplit. Am încercat

în van s-o apăr pe iubita mea Idris de viscol; vântul ne biciuia feţele cu zăpadă şi se aşternea pe jos în troiene atât de înalte, încât nu am reuşit să parcurgem decât o foarte mică porţiune de drum. Noaptea era atât de întunecoasă încât, dacă n-ar fi fost stratul alb de pe jos, nu am fi văzut la nici un yard în faţa noastră. Caravana rămăsese cu mult în spatele nostru, iar acum mi-am dat seama că viscolul mă făcuse să mă abat cu câteva mile de la drumul pe care plănuisem să merg. Până la urmă, cunoscând atât de bine împrejurimile, am reuşit să ajung pe drumul corect, dar în loc să o apuc, după cu stabilisem, prin Stanwell spre Datchet, am fost nevoit să o iau spre Egham şi Bishopgate. Asta însemna că nu voi fi ajuns din urmă de celălalt vehicul, că nu voi mai da peste nici un om până nu voi ajunge la Windsor.

Partea din spate a cabrioletei fusese trasă în faţă, iar peste ea pusesem o mantie, ca un fel de cortină, pentru a o adăposti pe iubita suferindă de biciuirea lapoviţei. Ea stătea cu capul pe umerii mei, din ce în ce mai inertă şi slăbită. La început mi-a răspuns la cuvintele de încurajare cu mulţumiri afectuoase, dar încet, încet s-a scufundat în tăcere, capul îi era din ce în ce mai greu pe umărul meu. Nu ştiam că trăieşte decât după respiraţia neregulată şi desele suspine. A fost un moment în care m-am gândit să mă opresc şi, punând cabrioleta cu spatele la vânt, să aştept dimineaţa cum puteam. Dar vântul era tăios şi pătrunzător, iar faptul că Idris avea momente când tremura şi eu simţeam un frig intens mi-a arătat că aceea putea fi o încercare periculoasă. În cele din urmă am crezut că a adormit – un somn fatal, indus de frig; atunci am văzut contururile unei căsuţe profilate pe cerul întunecat, aproape de noi:

– Iubita mea, am spus, mai îndură o clipă şi vom avea un adăpost; să ne oprim aici, ca să pot deschide uşa acestui binecuvântat sălaş.

În timp ce vorbeam, inima mea era plină de entuziasm, de încântare şi recunoştinţă; i-am sprijinit capul lui Idris de cabrioletă şi, sărind afară, am înotat prin zăpadă până la căsuţă, a cărei uşă era deschisă. Aveam la mine cele necesare pentru a face lumină şi la acea lumină am văzut o cameră confortabilă, un braţ de lemne într-un colţ şi nici o urmă de dezordine, cu excepţia faptului că, fiind lăsată cu uşa pe jumătate deschisă, zăpada adusă de vânt blocase pragul. M-am întors la trăsură şi trecerea bruscă de la lumină

la întuneric m-a orbit la început. Când am început iar să văd – o, Dumnezeu etern al acestei nelegiuite lumi! O, Moarte supremă! Nu o să-ți tulbur regatul tăcut, nici nu o să mânjesc povestirea mea cu inutile exclamații de oroare –, am văzut-o pe Idris, care căzuse de pe banchetă pe pe podeaua trăsurii; capul, părul ei, o mână, atârnau pe o parte. Zguduit de un spasm de oroare, am ridicat-o; inima nu mai bătea, pe buzele ei palide nu se mai simțea suflul nici celei mai slabe respirații.

Am dus-o în brațe în casă, am pus-o pe pat. După ce am aprins focul, i-am masat picioarele și mâinile din ce în ce mai înțepenite; timp de două ore am încercat să-i readuc viața care-i părăsise corpul, iar când speranța a pierit, la fel ca iubita mea, i-am închis, cu mâna tremurândă, ochii cu privirea înghețată. Nu aveam nici o îndoială despre ce aveam de făcut acum. În confuzia stârnită de boala mea, sarcina de a-l înmormânta pe dragul nostru Alfred fusese asumată de bunica lui, fosta Regină, iar ea, fidelă pasiunii pentru regalitate, l-a dus la Windsor și l-a îngropat în cavoul familiei din Capela St. George. Eu trebuia să pornesc spre Windsor, să calmez neliniștea Clarei, care ne aștepta cu nerăbdare, dar aveam să o feresc de vederea sfâșietoare a lui Idris, adusă de mine fără viață din călătorie. Prin urmare, mai întâi aveam să îmi așez iubita lângă copilul ei în cavou și abia apoi voi căuta copiii, care mă vor aștepta.

Am aprins felinarele trăsurii, am învelit-o în blănuri și am așezat-o culcată pe banchetă; apoi, am apucat frâiele și am mânat caii. Am luat-o înainte prin zăpada care se așternuse într-un strat gros, prin care ne făceam drum cu greutate, în timp ce fulgii, pe care vântul mi-i sufla în față cu o furie și mai mare ca înainte, mă orbeau. Durerea provocată de elementele dezlănțuite și de răceala de oțel a așchiilor de gheață care mă loveau și îmi străpungeau trupul era o alinare pentru mine, amorțindu-mi suferința din suflet. Caii alergau împleticit, frâiele atârnau moale în mâinile mele. De multe ori m-am gândit că aș vrea să-mi culc capul lângă dulcele și recele chip al îngerului meu pierdut, lăsându-mă astfel în voia toropelii care mă cuprindea din ce în ce mai tare. Totuși, nu aș fi putut să o las pradă păsărilor cerului. Trebuia să-mi urmez hotărârea de a o așeza în mormântul strămoșilor ei, unde Dumnezeu cel milostiv mi-ar putea îngădui să-mi găsesc și eu odihna veșnică.

Drumul care trecea prin Egham îmi era cunoscut, dar vântul şi ninsoarea îngreunau şi încetineau mersul cailor. Brusc, vântul şi-a schimbat direcţia de la sud-vest spre vest şi apoi spre nord-vest. Precum Samson care, trăgând şi opintindu-se, a reuşit să dărâme de pe soclurile lor coloanele care susţineau templul filistin, tot astfel vijelia scutura denşii vapori de la orizont, în timp ce domul masiv al norilor cădea spre sud, dezvăluind prin plasa lor zdrenţuită seninul empireu, iar stelele minuscule, din depărtări incomensurabile, împrăştiate pe câmpiile cristaline îşi aruncau razele abia pâlpâind pe zăpada sclipitoare. Chiar şi caii au părut a se înviora şi galopau cu putere renăscută. Am intrat în pădurea de la Bishopgate, iar la capătul Marii Alei am zărit Castelul, „mândra redută a Windsorului, ridicându-se maiestuos în proporţiile sale, legat cu dubla centură a contemporanelor lui turnuri gemene"[1]. Am privit cu veneraţie construcţia, aproape la fel de veche precum stânca pe care se ridica, locaş al regilor, temă de admiraţie pentru înţelepţi. Cu şi mai mare veneraţie şi cu lacrimi pline de afecţiune l-am contemplat ca refugiu al iubirii luate cu împrumut de care mă bucurasem acolo, lângă trecătoarea şi neperechea comoară născută din ţărână, care acum zăcea rece lângă mine. Acum aş fi putut într-adevăr să mă abandonez în voia emoţiilor şi să plâng şi, ca o femeie, să o jelesc în cuvinte amare, în timp ce îmi apăreau în minte, printr-o tristă asociere, copacii atât de cunoscuţi, turmele de căprioare, iarba călcată adesea de picioarele ei de zână. Poarta albă de la capătul Aleii Lungi era larg deschisă şi am intrat în oraşul pustiu prin prima poartă a turnului feudal, iar acum capela St. George era chiar în faţa mea, cu ornamentele sale din părţile laterale înnegrite. M-am oprit la uşa ei, care era deschisă; am intrat şi am pus felinarul aprins pe altar, apoi m-am întors şi, cu tandră grijă, am luat-o pe Idris, am intrat cu ea în capelă şi am aşezat-o uşurel pe covorul care acoperea treapta ducând la sfânta masă a altarului. Flamurile cavalerilor ordinului jartierei erau arborate cu vană noblețe deasupra stranelor. Flamura familiei ei se afla şi ea acolo, cu partea din sus încă împodobită cu coroana regală. Rămas-bun, glorie şi heraldică a Angliei! Mi-am întors privirea de la

1. Edmund Burke (1729-1797), *Letter to a Noble Lord* (1796).

aceste simboluri ale vanității cu un vag sentiment de uimire la gândul că omenirea a putut să fie interesată de asemenea lucruri. M-am aplecat peste trupul neînsuflețit al mult iubitei mele și, în timp ce-i priveam chipul cu trăsăturile deja încremenite de rigiditatea morții, m-am simțit de parcă întregul univers vizibil devenise la fel de neconsolat, de lipsit de suflarea vieții și de conținut ca acel trup de lut rece de lângă mine. Pentru o clipă, m-a încercat revolta și ura împotriva legilor care guvernează lumea, dar calmul care încă mai zăbovea pe chipul iubitei mele m-a readus la o stare de spirit mai senină și am continuat ultimul ceremonial de care avea să mai aibă parte. Nu am putut-o jeli, într-atât eram de invidios pe faptul că se bucura de „tristele imunități ale mormântului"[1].

Cripta fusese ultima oară deschisă pentru a-l primi pe Alfred al nostru. În ultimul timp, ceremonialurile obișnuite în astfel de împrejurări erau grăbite, iar pavajul capelei care marca intrarea în criptă încă nu fusese refăcut. Am coborât treptele și am străbătut lungul pasaj care ducea la încăperea principală unde se odihneau cei din familia lui Idris. Am zărit și micul sicriu al copilului meu. Lângă el, cu mâini grăbite și tremurânde am construit un postament, pe care l-am acoperit cu blănurile și șalurile indiene în care fusese înfășurată Idris. Am aprins o candelă care pâlpâia slab în acel locaș umed al morților, apoi am pus-o pe draga mea dispărută pe ultimul pat, acoperindu-i trupul, dar nu și chipul frumos și senin. Parcă s-ar fi odihnit după un mare zbucium, frumoșii ochi păreau adânciți într-un dulce somn. Și totuși nu: era moartă! Cât de mult am tânjit atunci să mă întind lângă ea și s-o privesc până când moartea s-ar fi milostivit să-mi dea aceeași odihnă.

Dar moartea nu vine atunci când este invocată de bieții oameni chinuiți. De curând îmi revenisem dintr-o boală mortală și sângele niciodată nu-mi cursese mai armonios prin vene, iar membrele nu-mi fuseseră mai pline de sprintenă viață ca acum. Am simțit că moartea mea trebuie să fie voluntară. Ce ar fi putut fi mai natural ca renunțarea la hrană, în acea încăpere destinată muritorilor, locaș al morților, lângă speranța pierdută a vieții mele? În timp ce o priveam, trăsăturile ei, care semănau, ca o soră ce-i era, cu cele ale

1. *Ibidem.*

lui Adrian, mi-au dus gândurile înapoi la cei vii, la acest prieten drag, la Clara, la Evelyn, care erau probabil acum la Windsor, aşteptându-ne neliniştiţi.

Mi s-a părut că aud un zgomot, paşi în capela îndepărtată, care răsunau sub bolta acoperişului şi ajungea până la mine prin pasajele pustii. Oare Clara mi-a văzut trăsura trecând prin oraş şi mă căuta aici? Trebuia să o feresc măcar de scena oribilă din criptă. Am urcat scările în fugă şi am văzut o femeie încovoiată de vârstă şi acoperită de straie lungi de doliu, înaintând prin semi-întunericul capelei sprijinită într-un baston subţire şi totuşi împleticindu-se, în ciuda acestui suport. M-a auzit şi a privit spre mine; felinarul pe care-l duceam îmi lumina faţa, iar razele lunii, care pătrundeau cu greu prin vitraliile ferestrelor îi cădeau pe chipul zbârcit şi supt, dar care îşi păstra privirea pătrunzătoare şi sprâncenele severe – am recunoscut-o pe Contesa de Windsor. Cu o voce dogită a întrebat:

– Unde este prinţesa?

Am arătat spre pavajul dislocat: ea a păşit până la acel loc şi s-a uitat în jos spre întunericul palpabil, deoarece cripta era prea departe pentru ca sâmburele de lumină pe care-l lăsasem acolo să se vadă de sus.

– Dă-mi felinarul, a spus ea.

I l-am dat, iar acum privea treptele vizibile, dar abrupte, ca şi cum şi-ar fi făcut socoteala dacă avea puterea să le coboare. Instinctiv am făcut gestul de a-mi oferi ajutorul. Mi-a făcut semn să mă îndepărtez, privindu-mă cu dispreţ şi spunând cu o voce aspră, în timp ce arăta în jos:

– Acolo măcar pot fi numai eu cu ea fără ca nimeni să mă tulbure.

A început să coboare hotărâtă treptele, în timp ce eu, copleşit, mai nefericit decât pot spune în cuvinte, în lacrimi, în gemete, m-am aruncat pe pavajul de lângă intrarea în criptă: aveam în faţa ochilor trupul înţepenit al lui Idris, chipul pe care moartea îşi pusese pecetea, tăcuta sa eternă odihnă, acolo, jos. Acesta era pentru mine sfârşitul a tot! Cu numai o zi înainte mă gândeam la tot felul de aventuri, la traiul în comuniune cu prietenii mei în viitor. Acum sărisem peste toate etapele şi ajunsesem la capătul capătului, la ultima frontieră a vieţii. Astfel, învăluit în mâhnire, închis, înconjurat

de zidurile şi strivit de bolta omnipotentului prezent, am tresărit auzind zgomot de paşi pe treptele mormântului şi mi-am amintit de cea pe care o uitasem cu desăvârşire, vizitatoarea mea mânioasă; statura ei înaltă se reîntregea cu fiecare treaptă pe care o urca, ieşind din criptă, o statuie vie, plină de ură şi arţag pasionat. Mi s-a părut că a ajuns pe pavajul navei laterale, unde s-a oprit, căutând din ochi ceva anume, până când, văzându-mă în apropiere, şi-a pus mâna plină de riduri pe braţul meu, exclamând cu accente tremurătoare:

– Lionel Verney, fiule!

Felul în care mi s-a adresat în acel moment mama îngerului meu mi-a inspirat mai mult respect decât avusesem până atunci pentru acea doamnă dispreţuitoare. Am făcut o plecăciune şi i-am sărutat mâna stafidită, apoi, observând că tremura toată, am sprijinit-o până la ieşirea din capelă unde s-a aşezat pe treptele care duceau la loja regală. A îngăduit să fie condusă şi, ţinându-mă încă de mână, şi-a sprijinit capul de lojă, în timp ce razele lunii, vopsite în feluritele culori ale vitraliilor, cădeau pe ochii ei strălucitori; conştientă de slăbiciunea ei, readucându-şi din nou în minte demnitatea la care ţinea atât, îşi stăpânea lacrimile, dar, cu toate acestea, ele curgeau. Ca o scuză, a spus:

– Este atât de frumoasă şi de senină, chiar şi în moarte. Nici un sentiment aspru nu i-a întunecat vreodată fruntea senină, iar eu cum m-am purtat cu ea? I-am rănit inima delicată cu răceala mea barbară. Nu am avut nici un pic de milă de ea în ultimii ani, oare acum m-a iertat? Puţin, prea puţin mai contează să vorbesc celei duse despre căinţă şi iertare; dacă, în timpul vieţii ei, i-aş fi ascultat măcar o dată dorinţele gingaşe şi dacă mi-aş fi îmblânzit firea aspră pentru a-i face plăcere, nu m-aş simţi acum astfel.

Idris şi mama ei nu semănau la înfăţişare. Părul negru, negrii ochi adânci şi trăsăturile proeminente ale fostei Regine contrastau puternic cu cosiţele aurii, ochii albaştri şi liniile şi contururile feţei fiicei sale. Cu toate acestea, în ultimele zile, boala răpise dragei mele consistenţa trăsăturilor chipului său şi le redusese la formele rigide ale oaselor de dedesubt. Prin forma sprâncenelor, ovalul bărbiei putea fi găsită o asemănare cu mama sa, ba chiar unele stări de spirit şi gesturi nu erau diferite, ceea ce nu era de mirare după cât de mult timp petrecuseră împreună.

Există ceva magic în asemănarea fizică. Atunci când cineva iubit moare, sperăm să-l vedem în altcineva şi aproape că aşteptăm ca mintea noastră să înzestreze un veşmânt viu cu asemănări care să ne amintească de acel înveliş pământesc supus putreziciunii. Dar aceste lucruri există numai în minte. Ştim că acest instrument e imprecis, imaginea vizibilă este spartă în jalnice fragmente, care se transformă într-un nimic prăfos; o privire, un gest sau asemănarea mâinii ori piciorului celui viu cu cele ale celui mort ating o coardă sensibilă, a cărei armonie sacră sună în cotloanele cele mai dragi ale inimii. Impresionat în mod ciudat, prostrat în faţa acestei imagini spectrale şi înrobit de forţa sângelui manifestată în asemănarea chipului şi a gesturilor, stăteam tremurând în prezenţa asprei, orgolioasei şi până acum neiubitei mame a lui Idris.

Biata femeie se înşela! În momentul de intensă tandreţe pe care-l avusese, se hrănise cu ideea că un cuvânt, o privire iertătoare din partea ei ar fi fost primite cu bucurie şi ar fi compensat lungii ani de severitate. Acum, că trecuse momentul în care ar fi putut face toate acele lucruri, căzuse peste înspinatul adevăr, acela că nici un zâmbet şi nici o mângâiere nu mai puteau străbate dincolo de moarte sau influenţa fericirea aceleia care zăcea în cripta de dedesubt. Acest adevăr, însoţit de amintirea răspunsurilor delicate date discursurilor aspre, a privirilor gingaşe care întâmpinau uităturile mânioase, precum şi recunoaşterea falsităţii, a meschinăriei şi a futilităţii viselor legate de origine şi putere pe care le nutrea, copleşitoarea revelaţie că iubirea şi viaţa erau singurele suverane ale fiinţei noastre pieritoare; toate acestea, ca un val, au invadat-o şi i-au umplut sufletul cu o năvalnică şi tulburătoare nedumerire. Mi-a revenit mie îndatorirea să recurg la puterea mea de influenţă şi să domolesc frământările teribile ale acestor valuri tumultuoase. I-am vorbit. Am ajutat-o să reflecteze la cât de fericită fusese cu adevărat Idris şi la cum virtuţile şi înzestrările sale îşi găsiseră raza de acţiune şi aprecierea în ceea ce făcuse în trecut. Am lăudat-o pe ea, idolul pe care inima mea îl venera, perfecţiunea întruchipată a feminităţii. Cu elocvenţă arzătoare şi năvalnică, mi-am uşurat inima de greutatea care o apăsa şi în mine s-a deşteptat un simţământ de nouă plăcere în viaţă, în timp ce rosteam acest panegiric. Apoi m-am referit la Adrian, iubitul ei frate şi la copilul care supravieţuise. Am

vorbit despre ceea ce aproape că uitasem, despre datoriile pe care le aveam față de acele ființe care făceau parte din ea și am rugat-o pe mama cea tristă și care se pocăia să se gândească cum ar putea cel mai bine să ispășească lipsa bunătății față de cea acum pierită, dublându-și iubirea față de cei care erau încă în viață. Consolând-o pe ea, propria mea îndurerare s-a domolit; sinceritatea mea a convins-o pe deplin de îndreptățirea cuvintelor mele.

S-a întors spre mine. Dura, inflexibila, prigonitoarea femeie m-a privit cu blândețe și mi-a spus:

– Dacă iubitul tău înger ne vede acum, se va bucura că îți fac, fie și atât de târziu, dreptate. O meritai pe deplin și sunt fericită din toată inima că ai câștigat-o și ai dus-o de lângă mine. Iartă-mi, fiule, multele nedreptăți pe care ți le-am făcut; uită cuvintele mele aspre și răutatea purtării mele, ia-mă cu tine și ia ce hotărâri vei crede de cuviință în privința mea.

Am profitat de momentul acesta de docilitate pentru a-i propune să părăsim capela.

– Mai întâi, a spus ea, să acoperim cripta.

Ne-am apropiat de ea.

– Să mergem s-o mai privim o dată? am întrebat.

– Nu mai pot, a răspuns ea, și, te rog, nu o mai face nici tu. Nu trebuie să ne mai torturăm privind trupul părăsit de suflet, în timp ce spiritul ei viu este adânc îngropat în inimile noastre, iar nemuritoarea sa frumusețe este atât de profund săpată în sufletele noastre încât ne va însoți mereu, și în somn și în trezie.

Timp de câteva momente ne-am aplecat capetele, într-o tăcere solemnă, deasupra criptei. Mi-am consacrat întreaga mea viață viitoare îmbălsămării iubitei memorii a lui Idris; am jurat să fiu sprijin fratelui și copilului ei până la moarte. Suspinele însoțitoarei mele m-au trezit din rugăciunile mele tăcute. Am târât plăcile de piatră peste intrarea în criptă și am ferecat astfel abisul în care se afla viața vieții mele. Apoi, sprijinind-o pe bătrâna și îndurerata mea însoțitoare, am părăsit capela. Îndată ce am ieșit la aer, am simțit că părăsisem un fericit cuib de odihnă pentru a pătrunde într-o tristă sălbăticie, pentru a apuca pe o cărare întortocheată și a pleca într-o amară, tristă, disperată peregrinare.

CAPITOLUL IV

Escorta noastră primise instrucțiuni să ne pregătească sălașul pentru noapte la hanul din partea opusă urcușului spre Castel. Nu mai puteam vizita saloanele și odăile familiare ale căminului nostru nici măcar în treacăt. Părăsiserăm deja pentru totdeauna poienile domeniului Windsor și toate dumbrăvile înflorite și izvoarele murmurătoare care dădeau formă și intensitate iubirii pentru țara noastră și atașamentului acela aproape superstițios față de Anglia natală. Intenția noastră fusese să trecem pe la casa lui Lucy, în Datchet, și să o liniștim, asigurând-o de ajutorul și protecția noastră înainte de a ne duce la han. Acum, în timp ce coboram împreună cu Contesa de Windsor dealul abrupt care ducea de la Castel la han, i-am zărit pe copii, care tocmai ajunseseră cu caravana la ușa hanului. Trecuseră prin Datchet fără să se oprească. Îmi era teamă să dau ochii cu ei și să fiu mesagerul tragicei povești, așa că, în timp ce ei încă abia se dezmeticeau după drum, i-am părăsit în grabă și, la lumina clară a lunii răsfrântă în zăpadă, am apucat-o în goană pe drumul binecunoscut spre Datchet.

Un drum într-adevăr binecunoscut. Recunoșteam fiecare căscioară, fiecare copac. Obiceiul îmi întipărise în memorie fiecare cotitură, fiecare schimbare de decor. La mică distanță de Little Park era un ulm pe jumătate doborât de o furtună, cu vreo zece ani înainte, și iată-l încă acolo, cu ramurile lui desfrunzite încărcate de zăpadă, aplecate peste drumul care șerpuia printr-o poiană, de-a lungul unui pârâu nu prea adânc, al cărui susur fusese amuțit de îngheț, iată pârleazul, iată poarta albă, iată stejarul găunos care odinioară făcuse parte dintr-o pădure și care acum își arăta scorburile în lumina lunii, silueta ciudată ce, în lumina apusului, păcălea privirea, asemănându-se unui om, motiv pentru care copiii îi

dăduseră numele de Falstaff, toate obiectele acestea îmi erau la fel de cunoscute ca vatra rece a căminului meu părăsit și, deși unui ochi străin zidurile acoperite cu mușchi sau peticele de grădină i s-ar fi părut la fel de asemănătoare ca doi iezi gemeni, privirea mea deslușea fiecare amănunt care le deosebea. Anglia era încă acolo, deși Anglia era moartă – era umbra veselei Anglii pe care mi-o aminteam, de ai cărei codri se bucuraseră în voie generații în șir. La această dureroasă recunoaștere a locurilor familiare se adăuga un sentiment încercat de toți și neînțeles de nimeni, un sentiment de parcă, într-o stare mai puțin vizionară decât cea a unui vis, într-o viață anterioară, văzusem deja tot ce am văzut până acum, cu exact aceleași simțăminte pe care le aveam acum, ca și cum toate senzațiile mele ar fi fost o oglindă dublă a unei revelații anterioare. Ca să scap de această trăire apăsătoare, m-am străduit să deslușesc schimbarea în acest loc tihnit, ceea ce m-a făcut să dau mai multă atenție obiectelor care mi-au provocat durerea.

Am ajuns la Datchet și la modesta căsuță a lui Lucy, odinioară animată sâmbătă seara de cheflii zgomotoși, curată și aranjată duminica dimineața, mărturie a trudei și a obiceiurilor de bună gospodină ale stăpânei. Zăpada se adunase în fața ușii, ca și cum nu ar fi fost deschisă de multe zile. „Ce scenă a morții va juca Roscius?"[1], am murmurat în timp ce priveam ferestrele întunecate. La început am crezut că zăresc o lumină într-una din ele, dar s-a dovedit a fi numai reflectarea unei raze de lună, în timp ce singurul sunet care se auzea era trosnetul ramurilor în bătaia vântului care sufla zăpada așternută pe ele. Luna sclipea în înaltul infinit al cerului fără nori, în timp ce umbra casei se așternea neagră pe grădina din spate. Am intrat pe portița deschisă și am examinat cu înfrigurare fiecare fereastră. În cele din urmă am reușit să zăresc o rază de lumină care străbătea cu greu printr-un oblon al uneia dintre ferestrele de sus. Era o senzație nouă să văd în sfârșit o casă în care încă mai locuia stăpânul ei. Ușa casei era închisă numai cu un cârlig, așa că am intrat și am urcat scările luminate de lună. Ușa camerei locuite era larg deschisă. Privind

1. Shakespeare, *Henric al VI-lea*, actul al V-lea, scena 6. Roscius a fost un actor roman atât de cunoscut încât numele lui a ajuns să fie considerat o paradigmă a succesului de scenă.

înăuntru, am văzut-o pe Lucy aşezată ca şi cum ar fi lucrat la masa pe care era lumânarea; toate cele de trebuinţă pentru lucrul de mână erau împrejurul ei, dar mâna îi căzuse în poală, iar ochii ei goi, privind fix în pământ, arătau că era cu gândurile aiurea. Urmele grijilor şi veghea îi răpiseră din frumuseţe; rochia simplă şi boneta, aerul de fiinţă părăsită de speranţă şi singura lumânare care-şi arunca lumina pe ea m-au făcut pentru un moment să o văd ca pe un tablou detaşat de restul camerei. Dar realitatea înfricoşătoare m-a trezit din contemplare – o siluetă zăcea întinsă pe pat, acoperită cu un cearşaf –; mama ei era moartă, iar Lucy, înstrăinată de restul lumii, părăsită şi singură, veghea cadavrul în noaptea apăsătoare. Am intrat în cameră şi apariţia mea neaşteptată a făcut-o la început pe unica supravieţuitoare a unei naţiuni moarte să ţipe, dar, după ce m-a recunoscut, şi-a revenit, recăpătându-şi controlul cu repeziciune, aşa cum îi stătea în fire.

– Nu te aşteptai să vin? am întrebat, cu vocea aceea şoptită pe care prezenţa celor morţi ne face să o folosim instinctiv.

– Sunteţi tare bun că aţi venit chiar domnia voastră, mi-a răspuns ea. N-o să vă pot mulţumi niciodată îndestul, dar e prea târziu.

– Prea târziu, am exclamat eu, ce vrei să spui? Nu este prea târziu ca să te iau din locul ăsta părăsit şi să te duc la...

Propria mea pierdere, de care uitasem în timp ce vorbeam, acum mă făcu să mă îndepărtez câţiva paşi, în timp ce durerea care mă îneca îmi tăiase glasul. Am deschis larg fereastra şi am privit cercul rece, livid, imperfect de pe cer şi albul rece de jos. Oare duhul dulcei Idris plutea în aerul de cristal îngheţat luminat de lună? Nu, nu, se afla cu siguranţă într-un loc mai ospitalier, într-un locaş mai frumos.

M-am cufundat în această meditaţie pentru un moment, apoi m-am adresat din nou fiinţei îndoliate, care stătea rezemată de pat cu acea expresie de disperare resemnată, de jale nesfârşită suportată cu răbdare care este mult mai impresionantă decât durerea manifestată prin strigăte delirante sau gesticulaţie nestăpânită. Am încercat să o iau din acel loc, dar s-a opus. Acele persoane înzestrate cu o imaginaţie şi o sensibilitate care nu au depăşit niciodată cercul existenţei imediate sunt în stare să folosească aceste calităţi în înfruntarea cu înseşi realităţile care par potrivnice lor şi se agaţă de ele

cu o tenacitate întărită de incapacitatea de a înțelege ceva dincolo de ele. Astfel, Lucy, într-o Anglie pustiită, într-o lume moartă, dorea să îndeplinească ceremoniile obișnuite pentru un mort, așa cum era obiceiul țăranilor englezi pe vremea când moartea era un musafir rar și ne dădea timp să primim temuta sa uzurpare cu pompă și ceremonialuri, mergând în procesiune pentru a-i pune cheile mormântului în mâna învingătoare. Lucy, chiar așa singură cum era, îndeplinise deja câteva din cerințele tradiției, iar când am sosit eu lucra la giulgiul pentru mama sa. Am observat cu strângere de inimă acest detaliu al jalei pe care o poate îndura o femeie, dar care, pentru spiritul unui bărbat, este mai dureros decât cea mai sângeroasă luptă sau decât cele mai de nedescris, dar trecătoare chinuri.

Nu poți rămâne aici, i-am spus; ca un argument în plus, i-am povestit despre pierderea pe care o suferisem și am ademenit-o cu ideea că trebuia să meargă cu mine ca să aibă grijă de copiii orfani, pe care moartea lui Idris îi priva de grija unei mame. Lucy nu refuzase niciodată să îndeplinească vreo îndatorire, așa încât a cedat și, închizând obloanele și ușile cu grijă, m-a însoțit la Windsor. Pe drum, mi-a povestit împrejurările morții mamei ei. Fie ghinionul a făcut să vadă scrisoarea pe care Lucy i-o scrisese lui Idris, fie auzise conversația ei cu țăranul care ne-o adusese; în oricare dintre aceste cazuri, fapt e că și-a dat seama de situația înspăimântătoare în care se aflau ea și fiica sa, iar la vârsta ei nu a putut suporta zbuciumul și groaza pe care vestea i le deșteptase în suflet. I-a ascuns lui Lucy acea descoperire, dar ea o frământa în lungile nopți de nesomn, până când febra și delirul, iuții soli ai morții, au făcut-o să-și dezvăluie secretul. Viața ei, care demult se afla în pragul stingerii, a cedat sub asaltul dublu al restriștii și al bolii și, în aceeași dimineață, a murit.

După emoțiile tumultuoase ale zilei, m-am bucurat că, atunci când am ajuns la han, toți se duseseră deja la culcare. Am lăsat-o pe Lucy în grija doamnei de companie a Contesei și apoi mi-am căutat odihna care să mă elibereze de feluritele zbuciumuri și nerăbdătoarele regrete. Timp de câteva momente, evenimentele zilei mi-au plutit prin minte într-un alai funest, până când somnul l-a scufundat în uitare; când s-a crăpat de ziuă și m-am trezit, mi s-a părut că dormisem ani de zile.

Însoțitorii mei nu s-au bucurat de uitare ca mine. Ochii umflați ai Clarei arătau că-și petrecuse noaptea plângând. Contesa avea privirile rătăcite și era palidă. Spiritul său dârz nu găsise ușurare în lacrimi și cu atât mai mult suferea din pricina amintirilor dureroase și a regretelor chinuitoare ce-o bântuiau. Am plecat din Windsor îndată după ritualurile de înmormântare a mamei lui Lucy și ne-am îndreptat degrabă spre Dover, împinși de dorința nerăbdătoare de a schimba scena; escorta ne-o luase înainte pentru a face rost de cai, fie dintre cei care se ascunseseră în grajdurile calde pe care instictiv le căutau, fie dintre cei care tremurau împrăștiați pe câmpurile reci, dispuși să-și sacrifice libertatea în schimbul fânului care li se oferea.

În timpul călătoriei noastre, Contesa mi-a povestit împrejurările extraordinare care o făcuseră să mi se alăture în mod atât de ciudat în Capela St. George. Când își luase ultima oară rămas-bun de la Idris, în timp ce-i privea cu îngrijorare starea de slăbiciune și paloarea feței, fusese brusc bântuită de convingerea că o vedea pentru ultima oară. Îi fusese greu să se despartă de ea atâta vreme cât era dominată de acest sentiment și, pentru ultima oară, făcuse efortul de a-și convinge fiica să rămână sub îngrijirea ei, permițându-mi mie să mă alătur lui Adrian. Idris a refuzat cu blândețe și s-au despărțit. Ideea că nu aveau să se mai revadă crescuse în mintea Contesei și o bântuia tot timpul; de o mie de ori se hotărâse să se întoarcă și să ni se alăture, dar era din nou și din nou reținută de mândria și de mânia cărora le devenise sclavă. Cu tot orgoliul din inima sa, noaptea uda perna de lacrimi și ziua era copleșită de agitație nervoasă, așteptându-se mereu să se întâmple temutul eveniment, pe care era cu totul incapabilă să-l prevină. Mi-a mărturisit că, în acea perioadă, ura ei față de mine nu avea limite, fiindcă mă considera singurul obstacol în calea îndeplinirii dorinței ei celei mai fierbinți, aceea de a-și îngriji fiica în ultimele sale momente de viață. Dorea să-și spună temerile fiului ei și să caute consolare în compătimirea lui față de temerile ei sau curaj, dacă nu i le-ar fi împărtășit.

În ziua în care ajunsese la Dover, se plimbase cu el pe plajă și, cu timiditatea caracteristică celor ce încearcă sentimente fierbinți și exagerate, condusese conversația spre subiectul dorit, ca să-și poată mărturisi temerile, când a sosit un mesager călare aducând

scrisoarea în care anunțam temporara noastră întoarcere la Windsor. Mesagerul le-a povestit în ce situație ne lăsase și a adăugat că, în ciuda bunei dispoziții și a curajului pe care-l arăta Lady Idris, el se temea că erau puține șanse ca ea să ajungă la Windsor vie.

– E adevărat, a spus Contesa, temerile tale sunt întemeiate, e pe moarte!

În timp ce vorbea, privirile sale erau ațintite pe un gol din stâncă ce semăna cu un mormânt și în acel moment a văzut-o pe Idris, și, mi-a afirmat acest lucru cu solemnă tărie, a văzut-o pe Idris pășind încet spre acel gol. Era cu spatele la ea, cu capul plecat, înveșmântată într-o rochie albă, cum are obiceiul să poarte, doar că pe cap avea un voal fin, care-i acoperea cosițele blonde și o ascundea ca o ceață transparentă. Arăta abătută, ascultând de o forță care o conducea; supusă, a intrat și a dispărut în golul întunecos.

– Dacă aș fi fost obișnuită să am tot felul de vedenii, a spus bătrâna doamnă, aș fi putut să mă îndoiesc de ceea ce ochii mei văzuseră și mi-aș fi condamnat credulitatea, dar lumea în care eu trăiesc este realitatea și nu mă îndoiesc că ceea ce am văzut a fost o realitate care mă depășește. Din acel moment nu mi-am mai găsit liniștea; mi-aș fi dat viața să o mai văd o dată înainte să moară. Știam că nu voi reuși, dar trebuia să mă străduiesc. Am plecat imediat spre Windsor și, cu toate că eram încredințată că mergeam cât de repede se putea, mi se părea că înaintăm ca melcul și că orice piedică de pe drum apărea dinadins, să-mi sporească iritarea. Încă te mai acuzam pe tine și vărsam pe capul tău toată cenușa nerăbdării mele arzătoare. Am simțit o durere sfâșietoare când mi-ai arătat ultimul ei locaș și cuvintele sunt prea sărace ca să descrie cât de mult te-am urât în acel moment pe tine, triumfătoarea piedică în calea dorințelor mele cele mai scumpe. Apoi am văzut-o pe ea și toată mânia, ura și dușmănia au murit pe loc la căpătâiul ei, lăsând loc unei remușcări (Dumnezeule mare, să simt eu așa ceva!) care trebuie să dureze cât timp stăruie amintirea și simțirile.

Pentru a alina acea remușcare, pentru a împiedica iubirea proaspăt trezită și nou-născuta blândețe să dea aceleași fructe amare pe care le produsese asprimea, nu mi-am precupețit nici un efort încercând s-o consolez pe venerabila penitentă. Toți cei din grupul nostru erau apăsați de tristețe; fiecare îndura cu greu ireparabilul

care se produsese; până și veselia copilărească a lui Evelyn era umbrită de lipsa mamei. La asta se adăuga perspectiva unui viitor nesigur. Înainte de îndeplinirea oricărei schimbări voluntare mintea șovăie, ba mângâindu-se cu așteptări arzătoare, ba dând înapoi în fața obstacolelor care parcă niciodată nu au luat forme atât de înspăimântătoare. Un tremurat neașteptat m-a cuprins la gândul că în ziua următoare vom fi traversat deja bariera apelor și vom porni într-o peregrinare lipsită de speranță, interminabilă și tristă, pe care cu doar puțin timp în urmă o privisem ca pe singura ușurare a necazurilor pe care situația noastră ne-o permitea.

Apropierea noastră de Dover fu anunțată de mugetele asurzitoare ale mării iernatice, care erau purtate până la mile distanță pe uscat de vântul șuierător, imprimându-ne, în sălașul nostru stabil, un sentiment de nesiguranță și de pericol. La început nu ne gândeam că acel teribil război al apei și al aerului era produs de vreo calamitate a naturii, ci ne imaginam mai degrabă că ascultam ceea ce auzisem de o mie de ori înainte, când priveam valurile încoronate de grămezi de lână agitate de vânt, care-și aduceau vaietele și mureau pe nisipul pustiu sau se spărgeau de stâncile ascuțite. Dar pe măsură ce avansam, am descoperit că Dover era inundat: multe case erau doborâte de talazurile care inundaseră străzile și care, cu un vuiet oribil, se retrăgeau din când în când, lăsând să se vadă pavajul orașului, pentru ca apoi să se năpustească din nou pe terenul pe care-l uzurpau, împinse de fluxul oceanului, cu zgomot de tunet.

Nu mai puțin tulburate decât imperiul furtunos al apelor erau grupurile de oameni care, de la înălțimea stâncilor, priveau cu teamă furoarea sa. În dimineața în care sosiseră emigranții conduși de Adrian, marea fusese liniștită și sclipitoare, cutele apei răsfrângând razele de soare, care își împrăștiau strălucirea prin aerul limpede și geros. Acel aspect placid al naturii fusese salutat ca un semn de bun augur pentru călătorie și Adrian se dusese imediat în port pentru a examina cele două vapoare care erau ancorate acolo. În noaptea următoare, în timp ce toți se odihneau, izbucnirea unei înspăimântătoare furtuni cu ropot de ploaie și grindină a fost prima care i-a tulburat, apoi au auzit vocea cuiva care țipa pe străzi pentru ca cei ce dormeau să se deștepte dacă nu voiau să se

înece; iar când au dat buzna afară, pe jumătate dezbrăcați, pentru a vedea ce însemna acea alarmă, și-au dat seama că apa, deja foarte mare, începuse să năvălească în oraș. S-au urcat pe stâncă, dar întunericul nu-i lăsa să vadă decât crestele albe ale valurilor, în timp ce urletele vântului își amestecau furia într-o frăție lugubră cu talazurile sălbatice. Întunericul oribil al nopții, totala lipsă de experiență a multora care nu mai văzuseră niciodată marea, bocetele femeilor și țipetele copiilor se adăugau ororii tumultului.

În ziua următoare vremea a fost la fel. Când marea era la reflux, apa se retrăgea din oraș, dar când urma fluxul, se ridica chiar mai sus decât în noaptea care trecuse. Corăbiile enorme, pe jumătate putrezite care fuseseră purtate de valuri pe străzile orașului erau apoi smulse din ancorele lor și izbite de stâncă, vasele din port erau azvârlite pe uscat ca niște biete alge și sparte în bucăți de talazuri. Valurile băteau cu putere în stâncă, din care smulgeau orice bucată mai șubredă care se scufunda cu trosnet și vuiet în adâncuri, sub ochii înspăimântați ai mulțimii de pe creastă. Această privelițte nu avea același efect asupra tuturor. Cei mai mulți credeau că era mâna lui Dumnezeu, care voia să-i împiedice să plece sau să-i pedepsească pentru că-și părăseau pământul natal. Mulți erau și mai nerăbdători să părăsească peticul de pământ care devenise închisoarea lor și care părea că nu va putea rezista asaltului valurilor uriașe ale oceanului.

Când noi am ajuns la Dover, după o călătorie istovitoare de o zi, toți ne doream să ne odihnim și să dormim, dar scena din jurul nostru ne-a alungat curând ideile de acest gen. Ne-am simțit atrași, împreună cu cei mai mulți dintre tovarășii noștri, să ne cățărăm pe marginea stâncii și acolo să ascultăm și să facem mii de supoziții. Ceața nu ne lăsa să vedem la mai mult de un sfert de milă distanță, iar vălul pâclos, rece și dens acoperea cerul și marea în aceeași negură. Ceea ce s-a adăugat la neliniștea noastră a fost faptul că două treimi dintre noi ne așteptau acum la Paris și, fiindcă ne agățam, precum o făceam cu nespusă durere și acum, de fiecare om care s-ar fi adăugat tristului nostru grup, distanța de ceilalți, având la mijloc neîmblânzitul și impasibilul ocean, ne umplea de teroare. În cele din urmă, după ce am lenevit câteva ore pe stâncă, ne-am retras la Castelul Dover, al cărui acoperiș îi

adăpostea pe toți cei care respirau aerul Angliei, și am căutat somnul de care aveam nevoie pentru a ne reface forțele și curajul trupurilor istovite și al spiritului demoralizat.

Dimineața devreme, Adrian mi-a adus bine-venita veste că vântul își schimbase direcția: înainte suflase dinspre sud-vest, acum bătea dinspre nord-est. Furtuna din ce în ce mai mare golise cerul de nori, iar refluxul făcuse ca apele să se retragă cu totul din oraș. Schimbarea vântului întețise furia mării, dar culoarea ei cernită se transformase într-un verde strălucitor; și, în ciuda nemaipomenitului zgomot al valurilor, aspectul său mai vesel ne inspira speranță și plăcere. Toată ziua am urmărit crestele ca de munte ale valurilor și, pe la apusul soarelui, dorința de a descifra în ultimele sale raze cum va fi ziua următoare ne-a făcut să ne strângem de bunăvoie cu toții pe marginea stâncii. Când preaputernicul far s-a apropiat cu câteva grade de orizontul răscolit de furtună, deodată, minune! Alți trei sori, la fel de arzători și de sclipitori, s-au năpustit din diferite părți ale cerului spre marele glob și s-au răsucit în jurul lui[1]. Strălucirea luminii ne lua ochii; soarele însuși părea că intră în acel dans, în timp ce marea ardea ca un cuptor, ca tot Vezuviul în flăcări, cu lava revărsându-se din el. Caii s-au smuls din legături și au ieșit înspăimântați din grajduri, o cireadă de vite, în panică, s-au repezit spre marginea stâncii și, orbite de lumină, au căzut cu mugete înspăimântătoare în mare. Apariția acelor meteori a durat destul de puțin; deodată, cei trei falși sori s-au unit într-unul și au plonjat în mare. Câteva secunde mai târziu, un bubuit asurzitor de apă lovită s-a auzit venind din locul în care ei au dispărut. În acest timp soarele, eliberat din strânsoarea ciudaților sateliți, pășea cu maiestuozitatea sa obișnuită spre căminul său de la apus. Când – nu

1. Apariția pe cer a unor falși sori corespunde fenomenului atmosferic de halo, care apare ca rezultat al refracției și reflecției razelor solare în cristalele hexagonale de gheață din norii cirostratus la mari înălțimi. Când concentrația de cristale este mare, haloul este foarte intens și în jurul soarelui apar încă două sau trei imagini ale acestuia. Printre celebrele descrieri ale acestui fenomen se numără cele făcute de Aristotel în *Meteorologicele*, de Cicero în *Despre Stat*, de Apuleius în *Apologia*. În *Henry al VI-lea*, partea a treia, actul al II-lea, scena 3, Shakespeare descrie și el apariția pe cer a trei sori, eveniment care se pare că s-a petrecut cu adevărat în Anglia, pe 2 februarie 1461, în Herefordshire, înaintea unei bătălii decisive din Războiul celor două Roze, bătălia de la Mortimer's Cross.

ne venea să ne credem ochilor, dar așa părea – marea s-a ridicat pentru a-l întâmpina, a urcat din ce în ce mai sus, până când globul fierbinte a fost acoperit, zidul de apă depășind orizontul; parcă deodată ne-a fost revelată mișcarea pământului, parcă nu mai eram guvernați de vechile legi, ci fuseserăm aruncați în voia sorții într-un loc necunoscut din spațiu. Mulți au strigat că aceia nu fuseseră meteori, ci globuri de materie în flăcări, care au incendiat pământul și au făcut ca nemăsuratele valuri din vastul cazan de la picioarele noastre să bolborosească; sosise ziua judecății, afirmau ei, și în câteva momente aveam să ajungem în fața înfricoșătorului chip al judecătorului omnipotent. Cei mai puțin înclinați spre teroare vizionară au spus că cele două furtuni contrare provocaseră acel fenomen. În sprijinul acestei opinii, subliniau faptul că vântul dinspre est se stinsese, în timp ce întețirea celui dinspre vest își amestecase șuierul sălbatic cu mugetul apelor aflate în creștere. Oare va rezista stânca la acest nou asalt? Nu cumva uriașul val era cu mult mai înalt decât prăpastia? Oare n-o să înghită insulița noastră? Mulțimea de spectatori o luă la fugă. Se împrăștiară cu toții pe câmp, oprindu-se din când în când și uitându-se înapoi înspăimântați. O sublimă senzație de teamă respectuoasă îmi calmă bătăile rapide ale inimii. Așteptam apropierea dezastrului cu acea solemnă resemnare pe care o inspiră necesitatea inevitabilă. Aspectul oceanului era, de la un moment la altul, din ce în ce mai înfricoșător, în timp ce crepusculul era întunecat de grămada de nori pe care vântul dinspre vest îi împrăștia pe cer. Încet-încet însă, pe măsură ce valul avansa, căpăta o înfățișare mai domoală; vreun curent jos de aer ori vreun obstacol din patul de apă îi frâna înaintarea și, puțin câte puțin, se scufundă, în timp ce suprafața apei se înălță odată cu dizolvarea lui. Această schimbare ne-a eliberat de teama unei catastrofe imediate, deși eram încă neliniștiți de ceea ce urma să se întâmple. Am continuat întreaga noapte să urmărim furia mării și viteza cu care se mișcau norii, prin ale căror perdele rarele stele își aruncau razele vioaie; tunetul scos de elementele naturii aflate în conflict ne-a răpit somnul.

Această situație a durat trei zile și trei nopți. Până și inimile cele mai viteze s-au simțit înfricoșate de sălbatica dușmănie a naturii. Am început să rămânem fără provizii, deși în fiecare zi

câțiva dintre noi plecau în căutarea hranei în orașele apropiate. În van încercam să ne convingem pe noi înșine că nu se petrecea nimic ieșit din normala ordine a naturii în lupta dintre elemente la care asistam; soarta noastră plină de dezastre covârșitoare i-a făcut pe cei mai buni dintre noi să devină lași. Moartea ne vânase timp de mai multe luni și continua să fie pe urmele noastre și pe îngusta fâșie de timp pe care o traversam acum; îngust era într-adevăr și peticul de pământ bătut de furtuni pe care stăteam, deasupra vastei mări a calamității:

(...) Ca țărmul
Cel nordic bătut de furtuni și talazuri,
Așa-l năpădiră, într-una –
Să-l sfarme – cumplite dureri și amaruri
Ce-i vin dinspre Soare-Apune,
Ori Soare-Răsare, ori și din Amiaza
Cu razele-i calde de soare
Sau din Miazănoapte, din munții
Ripaici, cu viscol și noapte.[1]

Era nevoie de mai mult decât energia umană pentru a rezista la amenințările cu distrugerea care ne înconjurau din toate părțile.

După trei zile, furtuna s-a liniștit, pescărușul zbura în sânul calm al atmosferei neagitate de vânt și ultima frunză galbenă de pe ramura cea mai de sus a stejarului atârna nemișcată. Marea nu se mai zbuciuma cu atâta furie; pe țărm se spărgeau cu sunet potolit valuri lungi, cu creste rotunde, care luaseră locul talazurilor care se năpusteau cu mugete. Schimbarea ne făcea să sperăm că, în câteva zile, marea se va liniști. Apusul soarelui din cea de a patra zi ne-a întărit nădejdea; era senin și auriu. În timp ce priveam marea purpurie care se întindea sclipitoare la picioarele stâncii, atenția ne-a fost atrasă de un alt spectacol; un punct întunecat care, pe măsură ce se apropia, se vădea a fi o corabie ce naviga pe creasta valurilor, pierzându-se, din când în când, în văile dintre ele. O urmăream cu uimire nerăbdătoare și, când am văzut că se îndrepta cu siguranță

1. Sofocle, *Oedip la Colonos*, în *Tragedii*, traducere, prefață, note și indice de George Fotino, Editura pentru Literatură Universală, București, 1969, pp. 398-399.

spre țărm, am coborât până la singurul loc unde ar fi putut acosta și i-am făcut semn pentru a o îndruma. Cu ajutorul ocheanului am putut să vedem echipajul; era alcătuit din nouă oameni, englezi, și făceau sigur parte dintre cei care ne precedaseră și care se aflau de câteva săptămâni la Paris. Întocmai cum orice om este deprins să-și întâmpine un conațional pe tărâmuri îndepărtate, tot astfel și noi i-am salutat pe oaspeții noștri cu mâinile întinse și vesele urări de bun venit. Ei întârziau să răspundă la fel la salutul nostru. Arătau mânioși și ofensați, asemenea mării agitate pe care o traversaseră expunându-se primejdiei iminente, deși păreau mai degrabă nemulțumiți unii de alții decât de noi. Era ciudată vederea acestor oameni, care păreau că răsăriseră din pământ ca niște plante rare și inestimabile, plini de pasiune violentă și de un mânios spirit de controversă. Prima lor cerere a fost să fie conduși la Lordul Protector al Angliei, astfel încât Adrian fu chemat, deși el demult se descotorosise de titlul rămas fără conținut, care nu mai era decât o amară batjocură a umbrei la care fusese redus Protectoratul. Oamenii au fost conduși degrabă la Castelul Dover, din al cărui donjon Adrian urmărise drumul corăbiei. Adrian îi primi cu interesul și uimirea pe care o astfel de vizită le stârnea. În confuzia creată de încercarea fiecăruia dintre ei de a avea întâietate, ne-a luat mult timp să descoperim înțelesul secret al acestei scene ciudate. Treptat, din declamațiile furioase ale unuia, vehementele întreruperi ale altuia și amarele batjocuri ale unui al treilea, am aflat că erau delegați ai coloniei noastre de la Paris, făcând parte din trei partide pe care le formaseră, fiecare dintre ele încercând, cu furioase sentimente de rivalitate, să se impună în fața celorlalte. Acești delegați fuseseră trimiși de partidele lor să se întâlnească cu Adrian, care fusese ales drept arbitru. Călătoriseră de la Paris la Calais prin orașele goale și satele pustii, complăcându-se, în tot acest timp, în ura violentă pe care o nutreau unii față de alții, iar acum fiecare își pleda cauzele cu un acerb spirit de partid.

Ascultându-l pe fiecare în parte și după o cercetare amănunțită, am aflat care era cu adevărat situația în Paris. De când fusese ales de Parlament ca locțiitor al lui Ryland, toți supraviețuitorii englezi se supuseseră autorității lui Adrian. El era căpitanul care urma să ne conducă de pe pământul natal pe tărâmuri

necunoscute, legiuitorul şi protectorul nostru. Iniţial, planurile noastre de emigrare nu prevedeau o separare între membrii comunităţii, iar la comanda ei, pe treapta cea mai înaltă a puterii, se afla Contele de Windsor. Dar împrejurări neprevăzute ne-au schimbat planurile şi au făcut ca cea mai mare parte dintre noi să fie despărţită timp de aproape două luni de conducătorul suprem. Au plecat în două grupuri distincte şi, după ce au ajuns la Paris, între ele au început să apară disensiuni.

Găsiseră Parisul pustiu. Când izbucnise ciuma, călătorii, comercianţii şi comunicarea prin scrisori ne ţineau la curent cu ravagiile pe care le făcea boala pe continent. Dar, odată cu creşterea mortalităţii, acele legături au slăbit şi apoi au încetat. Chiar şi în interiorul Angliei comunicarea dintre diferitele zone ale insulei a devenit greoaie şi rară. Nici un vas nu mai înfrunta marea care despărţea Calais de Dover şi, chiar dacă vreun călător nostalgic, din dorinţa de a afla veşti despre viaţa sau moartea rudelor sale, pleca de pe ţărmul francez pentru a se întoarce printre noi, adesea se întâmpla ca apa lacomă să-i înghită mica ambarcaţiune ori să se îmbolnăvească pe drum, murind înainte să ne poată spune povestea devastării Franţei. Prin urmare, nu cunoşteam mai nimic despre cele ce se petreceau pe continent, de aceea aveam o oarecare speranţă că vom mai găsi şi compania altor semeni pe vastul teritoriu. Dar aceleaşi cauze care decimaseră atât de înspăimântător naţiunea engleză avuseseră şi mai mult loc pentru a răspândi răul în ţara soră. Franţa era pustiită; pe lungul drum care ducea de la Calais la Paris nu puteai vedea nici picior de om. În Paris erau câţiva, vreo sută, care, resemnaţi în faţa sorţii care-i aştepta, rătăceau pe străzile capitalei şi se adunau ca să vorbească despre trecut, cu acea vivacitate şi chiar veselie care rareori îi părăseşte pe membrii acestei naţiuni.

Englezii au luat în incontestabilă posesie Parisul. Casele lui înalte şi străzile înguste erau lipsite de viaţă. Câteva figuri palide puteau fi văzute prin grădinile Tuileries; nu se dumireau cum de veneau insularii în nefericitul lor oraş, fiindcă atunci când sunt greu încercaţi de nenorociri, oamenii mereu îşi închipuie că dezastrul pe care-l îndură ei este cel mai amar, ca atunci când, suferind tortura unei dureri intense, ajungem să ne dorim să o

schimbăm cu oricare alta, din altă parte a corpului. Ascultau relatările emigranților despre motivele care-i făcuseră să-și părăsească pământul natal și dădeau din umeri aproape cu dispreț:

– Întoarceți-vă, spuneau ei, întoarceți-vă la insula voastră unde briza mării și depărtarea de continent vă dau mai multe șanse de sănătate; dacă la voi ciuma a ucis cu sutele, aici a ucis cu miile. Nu sunteți voi și acum mai numeroși decât noi? Acum un an numai cei bolnavi îngropau morții; acum suntem mai fericiți, fiindcă chinul luptei s-a sfârșit și puținii pe care-i mai puteți găsi aici își așteaptă cu răbdare sfârșitul. Dar voi, care nu vă resemnați cu moartea, nu mai respirați aerul Franței, altfel în curând veți fi una cu pământul ei.

Astfel, amenințarea spadei ar fi putut să-i facă să se întoarcă înapoi pe cei care tocmai scăpaseră din foc. Dar pericolul lăsat în urmă era socotit ca iminent de către conaționalii mei, pe când cel pe care îl aveau în față era îndoielnic și îndepărtat; curând ajunseră să nutrească și alte sentimente, care îndepărtau frica sau o înlocuiau cu pasiuni care n-ar fi trebuit să existe în sânul unei frății de nefericiți supraviețuitori ai lumii pe cale de stingere.

Cel mai mare grup de emigranți, cei care sosiseră primii la Paris, se socoteau superiori în rang și putere; cel de-al doilea grup și-a declarat independența. Un al treilea grup a fost format de un sectar, un auto-proclamat profet care, în timp ce afirma că întreaga putere și cârmuire se aflau în mâna lui Dumnezeu, se străduia să capete comanda asupra tuturor camarazilor săi. Această a treia grupare era formată din mai puțini oameni, dar cu atât erau mai uniți în jurul aceluiași scop și în jurul conducătorului lor și cu atât erau mai neclintite și mai active tăria și curajul lor.

În timpul răspândirii ciumei, profesorii de religie aveau o mare putere; o putere de a face bine, dacă ținta lor era binele sau cea de a face un rău incalculabil, dacă eforturile lor erau ghidate de fanatism sau intoleranță. În împrejurările actuale, conducătorul era animat de sentimente și mai urâte decât oricare dintre cele două. El era un impostor în sensul propriu al cuvântului. Era un om care, complăcându-se în înclinațiile imorale, își pierduse devreme în viață orice simț al corectitudinii sau al respectului de sine și care, când ambiția s-a trezit în el, s-a lăsat în voia ei fără nici un scrupul.

Tatăl său fusese predicator metodist[1], un entuziast cu năzuinţe simple, dar care, urmând periculoasele doctrine ale alegerii divine şi ale harului irezistibil[2], contribuise la distrugerea conştiinţei fiului său. În timpul ciumei, acesta pusese la cale mai multe planuri prin care să câştige adepţi şi putere. Adrian descoperise şi zădărnicise acele planuri, dar acum era absent şi lupul îmbrăcase haina de oaie, iar turma se lăsase înşelată: încă din primele săptămâni petrecute la Paris, el formase un partid, care propaga cu zel credinţa în misiunea sa divină şi credea că siguranţa şi salvarea urmau să fie dobândite numai de cei care îşi puneau încrederea în el.

Îndată ce apăruse spiritul de disensiune, cele mai frivole cauze începuseră să-l alimenteze. Primul partid, când ajunsese la Paris, pusese stăpânire pe Tuileries; întâmplarea şi sentimentele prieteneşti l-au făcut pe cel de-al doilea să-şi găsească sălaş aproape de ei. Între ele a apărut o competiţie în privinţa distribuirii prăzilor; şefii primului au cerut ca acestea să le fie puse în întregime la dispoziţie; la această pretenţie partidul opus a refuzat să se supună. Când a venit rândul celui de-al doilea grup să plece în căutarea hranei, porţile Parisului i-au fost închise. După ce au înlăturat această piedică, au pornit cu toţii în marş spre Tuileries. Acolo au descoperit că inamicii lor fuseseră deja expulzaţi de acolo de către Aleşii Domnului, după cum se autointitulau cei care făceau parte din grupul fanatic, care refuzau să primească în palat pe oricine care nu se lepădase de supunerea faţă de alt conducător în afară de Dumnezeu şi de reprezentantul său pe pământ, care era şeful lor.

---

1. Metodismul a luat naştere în Marea Britanie în secolul al XVIII-lea, iniţiatorul şi principalul ei promotor fiind John Wesley (1703-1791). Predicatorii metodişti se adresau mai ales păturilor inferioare ale societăţii, cu deosebire clasei muncitoare în formare. Doctrinele inspirate de ideile teologului olandez Jacobus Arminius (1560-1609) predicate de Wesley se opuneau doctrinei predestinării, pe care Wesley o considera o blasfemie.

2. Elemente ale doctrinei predestinării, iniţiate de Jean Calvin (1509-1564), conform căreia totul a fost hotărât de la bun început de Dumnezeu, care i-a ales pe unii oameni pentru a-i salva prin aşa-numitul său har irezistibil, în timp ce pe alţii i-a sortit eternei damnări. Această doctrină a fost susţinută de metodiştii calvinişti, al căror prim reprezentant a fost George Whitefield (1714-1770), prieten cu John Wesley şi cofondator al metodismului, înainte ca Whitefield să îmbrăţişeze doctrina predestinării, care i-a despărţit.

Acela fusese începutul conflictului, care cu timpul a ajuns atât de departe încât cele trei grupări, înarmate, s-au întâlnit în Place Vendôme, fiecare hotărâtă să supună prin forţă rezistenţa adversarilor ei. S-au adunat, cu muschetele încărcate, şi chiar le-au îndreptat spre piepturile aşa-zişilor duşmani. Un cuvânt ar fi fost de ajuns şi tot ce mai rămăsese din omenire şi-ar fi împovărat sufletul cu crima de omor şi şi-ar fi muiat mâinile unii în sângele celorlalţi. Un simţământ de ruşine, amintirea că nu numai cauza lor, ci însăşi existenţa întregii rase umane era în joc şi-a făcut loc în pieptul conducătorului grupului cel mai numeros. Era conştient că, dacă rândurile lor s-ar fi rărit, nu mai avea alţi recruţi care să le întărească şi că fiecare om era o piatră preţioasă într-o coroană regală care, de s-ar fi distrus, măruntaiele pământului nu ar mai fi putut izvodi o culme a perfecţiunii asemănătoare. Era un bărbat tânăr, care se lăsase dus de valul îngâmfării şi al credinţei în rangul său înalt şi în superioritatea faţă de toţi ceilalţi. Acum regreta ce făcuse, simţea că tot sângele care s-ar fi vărsat ar fi căzut pe capul său, astfel că, sub impulsul momentului, dădu pinteni calului şi se duse în mijlocul spaţiului care-i separa pe rivali cu o batistă albă în vârful spadei, cerând să aibă loc negocieri; ceilalţi conducători au acceptat. Le-a vorbit cu căldură, le-a amintit de jurământul de supunere faţă de Lordul Protector pe care toţi îl făcuseră, le-a spus că prezenta adunare era un act de trădare şi de rebeliune. Era adevărat că se lăsaseră în voia patimilor, dar acum sosise momentul unei judecăţi mai puţin înfierbântate. Le propusese ca fiecare partid să-şi trimită delegaţi la Contele de Windsor, invitându-l să medieze conflictul şi oferindu-i supunere faţă de hotărârea lui. Propunerea lui fusese acceptată, fiecare conducător fiind de acord să-şi retragă oamenii şi, după ce au obţinut aprobarea partidelor lor, urmau să se întâlnească din nou în acea seară, într-un loc neutru, ca să ratifice armistiţiul. La întâlnirea dintre şefi, acest plan a fost în cele din urmă adoptat, deşi conducătorul fanaticilor a refuzat să-l accepte pe Adrian ca arbitru şi a trimis ambasadori, nu delegaţi, care să transmită pretenţiile lui, nu să-i pledeze cauza.

Armistiţiul urma să dureze până în prima zi din februarie, când grupurile urmau să se întâlnească din nou în Place Vendôme, de aceea era foarte important ca Adrian să ajungă la Paris înaintea

acelei zile, fiindcă până şi un fir de păr ar fi putut înclina balanţa şi ar fi putut face ca pacea, izgonită de conflicte intestine, să nu mai servească decât la contemplarea morţilor tăcuţi. Acum era douăzeci şi opt ianuarie; fiecare vas ancorat lângă Dover fusese făcut bucăţi şi distrus de furtunile furioase despre care am povestit. Cu toate acestea, călătoria noastră nu mai putea fi amânată. Chiar în acea noapte, Adrian şi cu mine, însoţiţi de alţi doisprezece oameni, ne-am desprins de ţărmul Angliei în corabia cu care veniseră delegaţii. Vâsleam cu toţii cu rândul, iar motivul imediat al plecării noastre ne oferise material suficient pentru presupuneri şi discuţii şi ne ferise de sentimentul că ne părăsiserăm ţara, depopulata Anglie, pentru ultima oară, doar pentru a influenţa profund minţile celor mai mulţi dintre noi. Era o noapte senină, luminată de stele, iar linia întunecată a coastei engleze a mai fost câtva timp din când în când vizibilă, de câte ori urcam pe coasta lată a vreunui val. Mă străduiam cu vâsla cea lungă să imprim mişcări cât mai rapide schifului nostru şi, în timp ce apa clipocea cu sunet trist în jurul lui, mă uitam cu dragoste mâhnită la ultimele privelişti ale Angliei tivite de mare şi mă sforţam să nu pierd din ochi prea devreme stânca dantelată care se ridica precum o protectoare a tărâmului eroismului şi frumuseţii împotriva asaltului oceanului, care, după cât de agitat îl văzusem de curând, nu putea fi oprit decât de asemenea ziduri ciclopice. Un pescăruş solitar fâlfâia din aripi deasupra noastră, în căutarea cuibului din vreun cotlon al coastei abrupte. Da, tu o să-ţi revezi pământul pe care te-ai născut, m-am gândit eu, în timp ce mă uitam cu invidie la zborul lui, dar noi n-o să-l mai revedem niciodată. Mormânt al lui Idris, adio! Mormânt în care îmi zace îngropată inima, adio pentru totdeauna! Eram deja de douăsprezece ore pe mare, iar balansul puternic ne obliga să ne folosim toate puterile. În cele din urmă, vâslind mai în voie, am atins coasta franceză. Stelele păleau, iar dimineaţa cenuşie arunca un văl peste coarnele lunii în descreştere – soarele răsări mare şi roşu din mare, în timp ce noi păşeam pe nisipurile din Calais. Prima noastră grijă a fost să facem rost de cai şi, deşi eram istoviţi de veghea şi eforturile din timpul nopţii, câţiva dintre noi au plecat imediat în căutarea acestora pe câmpiile largi şi acum pustiite din jurul oraşului Calais. Ne-am împărţit, ca marinarii, pe carturi şi unii s-au odihnit, în

timp ce alții au pregătit masa de dimineață. La prânz, vânătorii noștri s-au întors cu numai șase cai pe care Adrian, eu și alți patru ne-am continuat călătoria spre marele oraș, numit cu drag de locuitorii săi capitala lumii civilizate. După lunga perioadă petrecută în libertate, caii noștri deveniseră aproape sălbatici și ne-au purtat pe câmpia din jurul orașului Calais cu o viteză impetuoasă. De pe un deal de lângă Boulogne, m-am întors să mai privesc o dată spre Anglia; natura aruncase un giulgiu cețos peste ea, stânca era ascunsă și în fața ochilor mei se întindea bariera de apă care ne despărțea și pe care nu aveam s-o mai traversăm niciodată. Anglia se întindea pe câmpia de ape, „În marele heleșteu, cuibul unei lebede"[1].

Distrus cuibul, vai, lebedele Albionului și-au dat ultima suflare – până și o stâncă nelocuită din vastul Pacific, rămasă încă de la facerea lumii nelocuită, nenumită, neînscrisă pe nici o hartă, va avea aceeași însemnătate în istoria viitoare a lumii ca Anglia cea pustiită!

Călătoria noastră a întâmpinat o mie de obstacole. Pe măsură ce caii noștri oboseau, trebuia să căutăm alții și dura ore în șir până ce, folosind toate subterfugiile, reușeam să-i ademenim pe câțiva dintre acești sclavi eliberați ai omului să accepte din nou jugul sau până colindam de la un grajd la altul prin orașe, sperând că unii dintre ei nu-și părăsiseră adăpostul în care se născuseră. Ghinionul nostru în a-i procura ne obliga să ne tot lăsăm în urmă câte un tovarăș, astfel încât, pe întâi februarie, am intrat în Paris numai Adrian și cu mine. Dimineața mijea senină când am ajuns la Saint Denis, iar soarele urcase deja sus pe cer când vociferările și, după cum ne temusem, zăngănitul de arme ne-au condus până la locul unde compatrioții noștri se întâlniseră, în Place Vendôme. Am trecut pe lângă un grup de francezi, care vorbeau foarte serios despre nebunia invadatorilor insulari, și apoi, după ce am străbătut o stradă care cotea brusc spre Place, am văzut soarele strălucind pe săbiile trase din teacă și pe baionete, în timp ce strigăte și vociferări despicau aerul. Era o scenă neobișnuit de haotică pentru acele zile în care populația era atât de redusă. Stârnite de nedreptăți închipuite și de batjocuri insultătoare, partidele rivale se repeziseră să se atace

1. Shakespeare, *Cymbeline*, actul al III-lea, scena 4.

între ele, în vreme ce aleşii Domnului stăteau deoparte, părând a aştepta prilejul mai potrivit de a se arunca asupra duşmanilor lor, când aceştia îşi vor fi slăbit forţele unul altuia. O putere milostivă interveni între ei, nevărsându-se astfel nici o picătură de sânge; fiindcă, atunci când mulţimea scoasă din minţi era chiar pe punctul de a porni la atac, femeile, mame şi surori, s-au repezit între bărbaţi, ţinând caii de hăţuri, îmbrăţişând genunchii călăreţilor, gâtul pedeştrilor sau dezarmându-şi rudele furioase. Ţipetele ascuţite ale femeilor se amestecau cu strigătele bărbaţilor, dând naştere unui vacarm sălbatic care ne-a întâmpinat când am sosit.

Vocile noastre nu puteau fi auzite în acel tumult, dar Adrian era faimos pentru bidiviul alb pe care-l călărea; dându-i pinteni, se repezi în mijlocul învălmăşelii. Îndată ce a fost recunoscut, au izbucnit urale în cinstea Angliei şi a Protectorului. Adversarii de adineauri, cu sufletele muiate de emoţie la vederea lui, s-au alăturat, îmbulzindu-se în juru-i, femeile i-au sărutat mâinile şi marginile veşmintelor, ba chiar şi calul a primit tributul lui de îmbrăţişări, iar unii plângeau de bucurie. Părea că un înger al păcii coborâse printre oameni şi singurul pericol era ca el să-şi arate firea omenească sucombând sufocat de bunătatea prietenilor săi. În cele din urmă, vocea lui se făcu auzită şi ascultată; mulţimea se dădu înapoi şi în jurul lui rămaseră numai şefii. Îl văzusem pe Lordul Raymond călărind printre soldaţii aliniaţi; privirea lui victorioasă şi aspectul maiestuos impuneau respect şi ascultare din partea tuturor. Înfăţişarea sau influenţa lui Adrian erau diferite. Trupul său fragil, privirea lui arzătoare, gesturile lui mai curând dezaprobatoare decât dominatoare erau dovada că dragostea neamestecată cu teamă era cea care îl făcea să stăpânească inimile mulţimii, care ştia că el nu dădea niciodată înapoi în faţa pericolului, nici nu avea alte ţeluri în afară de grija pentru bunăstarea generală. Nici o distincţie nu mai era acum vizibilă între cele două grupuri, care cu puţin timp în urmă erau gata să se ucidă, fiindcă, deşi nici unul nu voia să se supună celuilalt, amândouă erau gata să arate supunere faţă de Contele de Windsor.

Un grup a rămas totuşi separat de celelalte. Acesta nu împărtăşea bucuria stârnită de sosirea lui Adrian, nici nu era pătruns de spiritul păcii, care căzuse ca roua pe inimile îmblânzite ale celorlalţi.

În fruntea acestei grupări era un bărbat cu aer meditativ, mohorât, ai cărui ochi răutăcioşi scrutau cu încântare îngâmfată figurile severe ale adepţilor săi. Până atunci, aceştia rămăseseră nemişcaţi, dar acum, simţindu-se uitaţi în mijlocul jubilaţiei universale, s-au îndreptat spre ceilalţi cu gesturi ameninţătoare. Prietenii noştri, ca într-o luptă în joacă, se atacaseră între ei, dar de fapt nu voiau decât să li se spună că slujeau aceeaşi cauză pentru ca acest lucru să devină realitate; furia unui grup împotriva celuilalt fusese un foc de paie în comparaţie cu ura mocnită pe care o simţeau amândouă grupurile împotriva acestor sectanţi, care puseseră mâna pe o parte a lumii viitoare unde voiau să-şi clădească fortăreaţa şi castelul şi de acolo să conducă, cu înspăimântătoare atacuri şi îngrozitoare acuzaţii şi ameninţări, peste bieţii oameni obişnuiţi. Primele manifestări ale acestei mici armate a Aleşilor au reaprins mânia celorlalţi, care au pus mâna pe arme şi aşteptau numai o vorbă a conducătorului pentru a-i ataca, dar vocea limpede a lui Adrian le-a comandat să se dea înapoi. Cu murmure de protest, ca zgomotul făcut de valurile care se retrag de pe nisipul pe care mai înainte l-au acoperit, prietenii noştri l-au ascultat. Adrian şi-a mânat calul în spaţiul dintre grupurile în conflict, s-a apropiat de şeful ostil şi i-a cerut să urmeze exemplul lui, dar nu a fost ascultat, iar şeful a înaintat, fiind urmat de trupele sale. Din acestea făceau parte multe femei, care păreau mai înfocate şi mai hotărâte decât bărbaţii. Ele îşi înconjurară conducătorul, ca şi cum ar fi vrut să-l apere, în timp ce-l ridicau în slăvi cu un potop de cuvinte de adoraţie. Adrian i-a întâmpinat la mijlocul drumului. Ei s-au oprit.

– Ce urmăriţi? i-a întrebat el. Doriţi vreun lucru pe care noi vi l-am refuzat şi pe care sunteţi nevoiţi să-l căpătaţi cu arme şi război?

La întrebările sale ei au răspuns cu strigăte, din care se distingeau numai cuvintele Ales, păcat şi mânioasa mână dreaptă a lui Dumnezeu.

Adrian s-a uitat în ochii conducătorului lor şi i-a spus:

– Oare nu-ţi poţi linişti oamenii? Ai mei, după cum vezi, mă ascultă.

Conducătorul i-a răspuns cu o încruntătură şi apoi, probabil temându-se că oamenii săi vor auzi polemica ce se aştepta să urmeze, s-a apropiat singur de Adrian.

– Ce, întreb din nou, dorești de la noi?

– Pocăință, i-a răspuns omul, ale cărui sprâncene se înnorau în timp ce vorbea. Supunere față de voința Prea Înaltului, care s-a arătat acestui Popor Ales. Oare nu murim noi toți din cauza păcatelor voastre, o, generație de necredincioși, și nu avem noi oare dreptul să pretindem pocăința și ascultarea voastră?

– Și dacă refuzăm, ce se întâmplă? a întrebat cu blândețe opozantul lui.

– Bagă de seamă, a strigat omul, Dumnezeu te aude și, în mânia lui, îți va sfărâma inima împietrită; săgețile lui otrăvite zboară, dulăii morții pe care îi trimite sunt slobozi! Nu vom pieri nerăzbunați și atotputernic va fi cel ce ne va răzbuna când va coborî sub înfățișarea lui maiestuoasă și va împrăștia dezastrul peste voi.

– Om bun, a spus Adrian cu dispreț calm, mi-aș dori să fii numai neștiutor, pentru că atunci nu mi-ar fi greu să-ți dovedesc că nu știi despre ce vorbești. Totuși, în împrejurările în care ne aflăm, mă mulțumesc să aflu că nu dorești nimic de la noi; și martor ne este Dumnezeu, nici noi nu dorim nimic de la voi. Mi-ar părea rău ca lupta dintre noi să învenineze puținele zile care poate ne-au mai rămas de trăit; când vom ajunge acolo, spuse el arătând în jos, nu ne vom mai putea lupta între noi, iar cât mai suntem încă aici, nu avem nevoie să o facem. Du-te acasă; dacă nu, rămâi; roagă-te la Dumnezeu în felul tău, același lucru îl pot face și prietenii tăi. Țelurile mele sunt pacea și bunăvoința, resemnarea și speranța. Rămas-bun!

S-a înclinat ușor în fața adversarului său care tocmai se pregătea să-i răspundă și, apucând pe strada Saint Honoré, își chemă prietenii să-l urmeze. Mergea la pas, pentru a da timp tuturor să i se alăture la Barieră și apoi transmise ordinul ca toți cei care i se supuneau să se întâlnească la Versailles. În acest timp el rămase la Paris, până când reuși să asigure retragerea în siguranță a tuturor. În aproape două săptămâni au ajuns și restul emigranților din Anglia și toți s-au îndreptat spre Versailles; familiei Protectorului i s-au pregătit câteva apartamente în Marele Trianon și, după toată agitația ultimelor evenimente, ne-am putut odihni înconjurați de luxul defuncților Bourboni.

CAPITOLUL V

După ce ne-am odihnit câteva zile, ne-am adunat la sfat pentru a hotărî ce urma să facem. Primul nostru plan fusese să părăsim iarna ţinuturilor natale şi să căutăm, pentru puţinii câţi mai rămăsesem, generozitatea şi desfătarea unei clime sudice. Nu ne fixasem nici un loc ca destinaţie finală a pribegiei noastre, dar în închipuirea noastră ceea ce ne ademenea era o vagă imagine a unei primăveri veşnice, pe meleaguri cu dumbrăvi înmiresmate şi pâraie scânteietoare. Fiind reţinuţi în Anglia din mai multe motive, acum ajunseserăm la mijlocul lunii februarie; dacă ne-am fi urmat proiectul iniţial, poate că ne-am fi aflat într-o situaţie mai proastă decât înainte, schimbând clima temperată pe căldurile insuportabile ale unei veri din Egipt sau Persia. De aceea eram nevoiţi să ne schimbăm planurile, în timp ce vremea continua să fie nemiloasă; aşa încât am hotărât să aşteptăm primăvara acolo unde eram şi apoi, pe viitor, să ne deplasăm astfel încât să petrecem lunile de arşiţă în văile reci ale Elveţiei, amânând deplasarea spre sud până în toamna următoare, de-o vom mai apuca.

Castelul şi oraşul Versailles ne ofereau suficient adăpost şi grupuri de oameni mergeau cu rândul în căutare de hrană care să ne asigure nevoile. Era o stranie şi îngrozitoare nepotrivire în atitudinea acestor ultimi supravieţuitori. La început îi asemuisem cu o colonie care, după ce a străbătut mări îndepărtate, şi-a înfipt rădăcinile pentru prima oară într-o nouă ţară. Dar atunci unde erau forfota şi hărnicia caracteristice unei astfel de comunităţi, unde erau locuinţele rudimentare ridicate până când altele, mai comode, le-ar fi putut lua locul, unde erau împărţirea câmpurilor, încercarea cultivării lor, curiozitatea de a descoperi animale şi plante necunoscute, excursiile de explorare a ţării? Noi locuiam în

palate, iar hrana ne era deja strânsă în hambare; nu aveam nevoie să muncim, nu simțeam nici o curiozitate, nici o dorință neobosită de progres. Dacă am fi fost mai siguri că vom apuca ziua de mâine și că, astfel, ar trebui să punem la adăpost viața supraviețuitorilor, ar fi existat mai multă însuflețire și speranță în întâlnirile pe care le aveam pentru a ne sfătui. Am fi discutat despre perioada când hrana nu ne va mai ajunge și despre ce mod de trai va trebui să adoptăm atunci. Ne-am fi gândit cu mai multă grijă la planurile de viitor și la locul unde ar trebui să ne stabilim. Dar vara se apropia și, odată cu ea, și ciuma, așa încât nu îndrăzneam să privim înainte. Fiecare inimă se revolta la gândul distracției; dacă cei mai tineri din comunitatea noastră se simțeau vreodată îndemnați, din neîmblânzită voioșie tinerească, să cânte sau să danseze pentru a înveseli atmosfera apăsătoare, se opreau de îndată, mustrați de o privire posomorâtă sau de un oftat al cuiva dintre ei, pe care amărăciunile și pierderile suferite îl împiedicau să li se alăture. Chiar dacă râsul mai răsuna sub acoperișul nostru, în inimi totuși nu era nici un pic de bucurie și ori de câte ori s-a întâmplat să fiu martor la asemenea manifestări de amuzament ele mi-au mărit, în loc să-mi scadă, durerea sufletească. În mijlocul gloatei în căutare de plăcere, eu închideam ochii și vedeam cripta întunecată în care era închisă ca un tezaur Idris, și morții din jurul ei, putrezind în tăcută odihnă. Când reveneam în prezent, și cea mai duioasă melodie de flaut lidian sau cel mai armonios dans mi se păreau aidoma corului demonic din Văgăuna Lupului[1] și a salturilor reptilelor care înconjurau cercul magic.

Cele mai iubite momente de pace pe care le aveam se petreceau când, după ce mă eliberam de obligațiile obștești, mă puteam odihni acasă, alături de copiii mei, și spun copii pentru că de Clara mă legau cele mai tandre emoții paterne. Ea avea acum paisprezece ani; suferința și profunda înțelegere a lucrurilor care se petreceau în jurul ei i-au domolit zburdălnicia din copilărie, în timp ce amintirea tatălui, pe care îl idolatriza, și respectul față de

1. Loc în care se petrece scena 2 din actul al II-lea din opera *Freischütz* (1821) de Carl Maria von Weber, faimoasă pentru redarea expresivă în muzică a macabrului. În 1824, această operă a fost reprezentată în patru teatre din Londra, beneficiind așadar de patru realizări scenice diferite.

mine şi de Adrian imprimaseră în inima ei tânără un înalt simţ al datoriei. Deşi serioasă, nu era tristă; dorinţa nerăbdătoare care ne face, când suntem tineri, să ne netezim aripile şi să întindem gâtul ca să putem mai iute şi mai înflăcărat să ne coborâm din zbor în vârful picioarelor pe culmile maturităţii, fusese estompată în ea de experienţele din fragedă copilărie. Tot ceea ce îi prisosea din dragostea copleşitoare faţă de memoria părinţilor şi din preţuirea faţă de rudele sale în viaţă dedica bisericii. Aceasta era pravila tainică de care asculta inima sa, pe care o ascundea cu o reţinere copilărească, preţuind-o cu atât mai mult cu cât era secretă. Ce credinţă este mai desăvârşită, ce caritate este mai pură, ce nădejde este mai fierbinte decât cele din prima tinereţe? Iar ea, toată numai dragoste, tandreţe şi încredere, care din pruncie cunoscuse zbuciumul unei mări de suferinţă şi nenoroc, vedea mâna divinităţii în toate, iar cea mai mare năzuinţă era de a se face plăcută în ochii puterii căreia i se închina. Evelyn avea numai cinci ani; în inima lui veselă nu era loc pentru tristeţe şi ne însufleţea casa cu zburdălniciile nevinovate ale vârstei.

Bătrâna Contesă de Widsor îşi părăsise visele de putere, rang şi grandoare; ajunsese deodată la convingerea că dragostea era singurul bun în viaţă, virtutea, singura noblеţe şi bogăţie. Primise această lecţie de pe buzele fără viaţă ale oropsitei sale fiice şi, începând de atunci, s-a dedicat, cu toată ardoarea caracterului ei aprig, dorinţei de a obţine afecţiunea celor ce îi mai rămăseseră din familie. În tinereţe, inima lui Adrian se răcise faţă de ea şi, deşi îi acorda respectul cuvenit, lipsa ei de afecţiune, la care se adăuga amintirea dezamăgirilor şi a nebuniei, îl făceau şi acum să-i simtă compania de-a dreptul dureroasă. Ea vedea acest lucru şi totuşi era hotărâtă să-i câştige dragostea; obstacolele nu făceau decât să-i întărească şi mai mult această ambiţie. Precum Henric, Împăratul Germaniei, a stat în zăpadă la porţile Papei Leon[1], timp de trei zile şi trei nopţi, tot astfel stătea şi ea, umilă, în faţa barierei de gheaţă a inimii lui împietrite, până când el, slujitorul iubirii şi prinţ al gentileţei

1. Acest episod, cunoscut sub numele de „Penitenţa de la Canossa", a avut loc în anul 1077, dar Împăratul Henric al IV-lea al Sfântului Imperiu Roman a făcut acest gest faţă de Papa Grigore al VII-lea, care îl excomunicase cu un an înainte, şi nu faţă de Papa Leon.

calde, şi-a deschis-o larg, primind-o şi oferindu-i, cu fervoare şi gratitudine, tributul de afecţiune filială pe care îl merita. Inteligenţa, curajul şi prezenţa ei de spirit i-au devenit un puternic ajutor în sarcina dificilă de guvernare a mulţimii tumultuoase a cărei ascultare atârna, de fapt, de un fir de păr.

Principalele împrejurări care ne tulburau liniştea în acea perioadă erau legate de vecinătatea falsului profet şi a adepţilor lui. Ei continuau să locuiască la Paris, dar adesea veneau la Versailles misionari din rândurile lor şi atât de mare era puterea aserţiunilor false, dar rostite cu vehemenţă, în faţa binevoitoarei credulităţi a ignoranţilor sau a celor temători, încât aproape de fiecare dată reuşeau să mai atragă de partea lor câţiva dintre ai noştri. Aflând de fiecare dată imediat ce se întâmpla acest lucru, ajungeam să ne gândim la starea deplorabilă în care ne vom părăsi compatrioţii când, în preajma verii, vom pleca spre Elveţia şi vom lăsa în urma noastră un grup de oameni înşelaţi în mâinile unui conducător scelerat. Dându-ne seama cât de puţini eram şi aşteptându-ne ca numărul nostru să descrească, ne simţeam presaţi de această situaţie; şi, în vreme ce orice om care ni s-ar fi alăturat ar fi fost un prilej de bucurie, un motiv dublu de satisfacţie ar fi fost salvarea de sub influenţa periculoasă a superstiţiei şi de sub necruţătoarea tiranie a victimelor care, deşi o acceptaseră de bunăvoie, acum gemeau sub jugul ei. Dacă am fi considerat că predicatorul credea cu sinceritate în acuzaţiile pe care le făcea sau că ar fi nutrit vreun sentiment de bunătate în exercitarea puterii sale, ne-am fi adresat lui neîntârziat şi am fi încercat, folosind cele mai potrivite argumente, să-i îmblânzim şi să-i umanizăm ideile. Dar el era motivat numai de ambiţie şi îşi dorea să fie stăpân absolut peste aceşti ultimi oameni care scăpaseră din ghearele morţii; planurile îi erau atât de ambiţioase încât ajunsese să-şi închipuie că, dacă ar fi rămas destui supravieţuitori pentru ca omenirea să renască, el, ţinându-i strâns în frâiele credinţei, ar fi putut deveni pentru generaţiile de după ciumă un patriarh, un profet sau chiar mai mult, o zeitate, precum au fost, în vechime, pentru cei de după potop, Jupiter cuceritorul, Serapis legiuitorul şi Vişnu apărătorul. Aceste idei îl făceau să-şi conducă oamenii cu o mână de fier şi să nutrească o ură violentă faţă de oricine ar fi îndrăznit să încerce să împartă cu el imperiul uzurpat.

Este un fapt ciudat, dar incontestabil că binefăcătorul care, înflăcărat în dorința de a face bine, care, răbdător, moderat și blând, nu dorește totuși să folosească alt argument în afara adevărului are o mai mică influență asupra minții oamenilor decât cel care, lacom și egoist, nu refuză să recurgă la nici un mijloc, nici să deștepte orice patimă, nici să răspândească orice minciună numai ca să-și atingă scopul. Chiar dacă acest lucru este adevărat încă din timpuri imemoriale, contrastul era infinit mai mare acum, când un om putea să stârnească cumplita frică și nădejdea transcendentă, în timp ce un altul nu putea invoca prea multe speranțe, nici nu putea să influențeze imaginația semenilor pentru a le domoli temerile pe care le simțea înaintea tuturor. Predicatorul își convinsese adepții că scăparea de ciumă, salvarea copiilor și apariția unei noi specii umane din sămânța lor depindeau de credința lor în el și de supunerea pe care i-o arătau. I-au sorbit cu nesaț cuvintele și s-au lăsat convinși de ele într-o măsură atât de mare încât credulitatea infatuată îi făcea dornici de a-i converti și pe alții.

Adrian se gândea și vorbea adesea despre cum puteau fi scoși oamenii de sub influența acestei înșelătorii. A făcut multe planuri în acest scop, dar păstrarea fidelității și siguranței propriilor oameni îi ocupa tot timpul; în plus, predicatorul era tot atât de grijuliu și prudent pe cât era de crud. Victimele lui erau supuse celor mai stricte reguli și legi, care fie îi țineau prizonieri în Tuileries, fie îi lăsau să iasă numai într-un anumit număr și însoțiți de anumiți conducători, astfel încât să fie exclusă orice posibilitate de a fi antrenați în vreo controversă. Pe o anumită persoană totuși eram hotărât s-o salvez. O cunoșteam încă din vremurile bune, Idris o iubise, iar firea ei deosebită făcea și mai deplorabilă posibilitatea ca ea să fie sacrificată de acest nemilos canibal de suflete.

Acest om avea între două sute și trei sute de persoane sub flamurile sale. Mai mult de jumătate erau femei, vreo cincizeci erau copii de toate vârstele și nu mai mult de optzeci, bărbați. Cei mai mulți proveneau din ceea ce, pe vremea când mai existau asemenea distincții, se numea stratul mai de jos al societății, cu excepția câtorva femei de viță nobilă care i se alăturaseră din panică și orbite de suferințe. Printre acestea se număra o tânără frumoasă și entuziastă, a cărei bunătate o transformase într-o victimă și mai

ușoară. Am mai pomenit-o și înainte: Juliet, cea mai mică dintre surori și acum singura supraviețuitoare din familia ducelui de L. Există unele ființe pe care soarta pare că le alege dinadins pentru a-și vărsa pe capul lor cu asupra de măsură toată mânia și pe care le cufundă în nenorociri. O astfel de ființă era nefericita Juliet. Își pierduse iubitorii părinți, frații și surorile, prietenii din copilărie; dintr-o singură lovitură, îi fuseseră răpiți. Cu toate acestea, mai îndrăznise o dată să fie fericită; reîntâlnindu-și admiratorul, cel căruia îi dăruise inima, ea se lăsă în voia puterii dragostei celei aducătoare de uitare, ca râul Lethe, și nu se mai gândi decât la el. Chiar atunci când, cu profundă încântare, descoperi binevenitele dovezi ale maternității, își pierdu singurul sprijin în viață, soțul îi muri de ciumă. După ce un timp își găsise alinarea în nebunie, nașterea copilului a readus-o pe tărâmul realității crude, dar în același timp i-a dat un motiv să-și păstreze viața și rațiunea. Toți prietenii și rudele muriseră, iar ea rămăsese singură și săracă; o tristețe adâncă și o neliniște mânioasă îi întunecau judecata, astfel încât nu s-a putut hotărî să ne dezvăluie suferința ei. Când a auzit de planul emigrării tuturor, a hotărât să rămână împreună cu copilul ei în Anglia și să trăiască sau să moară, după cum avea să hotărască soarta, aproape de mormântul iubitului său. Se ascunsese într-una dintre multele locuințe goale din Londra; ea fusese cea care a salvat-o pe Idris a mea în ziua fatală de douăzeci noiembrie, deși pericolul în care m-am aflat eu și boala lui Idris, care a urmat, ne-au făcut să uităm de nefericita noastră prietenă. Până la urmă, s-a văzut silită de împrejurări să se alăture celorlalți: o boală ușoară a copilului i-a dovedit că era încă legată indestructibil de restul oamenilor și, pentru că viața copilului devenise scopul său suprem, s-a alăturat primului val de emigranți care au plecat la Paris.

Ea a devenit o pradă ușoară pentru metodist; sensibilitatea și frica au făcut-o să cadă pradă oricărui impuls; din dragoste pentru copil era gata să se agațe de orice pai. Mintea, odată ce nervii îi slăbiseră, i-a fost manipulată de cele mai aspre și nearmonioase mâini și a făcut-o să devină credulă: frumoasă ca o zeiță legendară, cu o voce de o dulceață fără seamăn, însuflețită de un nou entuziasm, a devenit o prozelită fermă și un sprijin puternic pentru conducătorul Aleșilor. O remarcasem în mulțime în ziua în care ne-am

întâlnit în Place Vendôme și, amintindu-mi brusc de providențialul ei ajutor în salvarea iubitei mele soții în noaptea de douăzeci noiembrie, mi-am făcut reproșuri pentru neglijența și nerecunoștința mea și m-am simțit obligat să nu precupețesc nici un efort în încercarea de a o face să-și revină și de a o salva din colții fiarei ipocrite.

În acest punct al povestirii mele nu o să amintesc șiretlicurile pe care le-am folosit ca să intru în adăpostul de la Tuileries, nici nu o să fac o relatare plictisitoare despre stratagemele, dezamăgirile și perseverența mea. Am reușit în cele din urmă să pătrund între acele ziduri și am bătut holurile și coridoarele în speranța înflăcărată că o s-o găsesc pe convertita pe care voiam s-o salvez. După-amiază am reușit să mă amestec, fără să fiu observat, printre membrii congregației, care se adunaseră în capelă pentru a asculta meșteșugitul și elocventul discurs al profetului. Am văzut-o pe Juliet aproape de el. Ochii ei negri, în care am văzut înspăimântătoarea sclipire neliniștită a nebuniei, erau ațintiți pe el; își ținea copilul de nici un an în brațe și numai grija față de el ar fi putut să-i distragă atenția de la cuvintele pe care le asculta cu nesaț. După ce predica s-a terminat, congregația s-a dispersat; toți au părăsit capela, cu excepția celei pe care o căutam; bebelușul ei adormise, așa că l-a pus pe o pernă și s-a așezat pe podea, lângă el, veghindu-i somnul liniștit.

M-am înfățișat ei; pentru o clipă, sentimentele naturale au făcut-o să-și arate bucuria revederii, dar aceasta a dispărut când, cu arzătoare și afectuoase îndemnuri, am implorat-o să mă însoțească și să fugim din acel bârlog al superstiției și nefericirii. Într-o clipă a recăzut într-un delir de fanatism în care, dacă firea ei delicată nu ar fi împiedicat-o, m-ar fi acoperit de blesteme. M-a rugat, mi-a poruncit să o las în pace.

– Bagă de seamă, o, bagă de seamă, a strigat ea, fugi cât încă mai ai scăpare. Acum nu ești încă în pericol, dar câteodată aud sunete ciudate și am iluminări, și dacă Dumnezeu cel Veșnic îmi va dezvălui în șoapte înspăimântătoare care este voința lui și că, pentru a-mi salva copilul, trebuie să te sacrific, atunci voi chema ajutoarele celui pe care tu îl numești tiran, iar ei te vor sfâșia de la un mădular la celălalt și nu voi cinsti prin nici o lacrimă moartea celui pe care Idris îl iubea.

Mi-a vorbit repezit, cu o voce fără viață și o privire rătăcită; copilul ei s-a trezit și, speriat, a început să plângă; fiecare suspin îi sfâșia inima de mamă nefericită, de aceea împletea poruncile aspre pe care mi le adresa de a o lăsa în pace, cu dulci cuvinte de alint pentru pruncul ei. Dacă aș fi avut cum, aș fi riscat orice ca s-o smulg cu forța din bârlogul ucigașului și s-o încredințez balsamului vindecător al rațiunii și iubirii. Dar nu aveam de ales, nu aveam putere nici măcar pentru o luptă mai lungă; deja se auzeau pași de-a lungul galeriei și vocea predicatorului apropiindu-se. Juliet, strângându-și copilul în brațe, fugi printr-un alt pasaj. Chiar și atunci aș fi urmat-o, dar vrăjmașul meu și însoțitorii lui au intrat. Am fost înconjurat și luat prizonier.

Mi-am amintit de amenințările nefericitei Juliet și așteptam ca pe capul meu să se dezlănțuie îndată, cu toată forța, furtuna răzbunării predicatorului și mânia adepților lui. Am fost luat la întrebări. Răspunsurile mele au fost simple și sincere.

– Înseși cuvintele lui îl condamnă, a exclamat impostorul, el mărturisește că avea intenția să o ademenească pe sora noastră întru Dumnezeu să se îndepărteze de căile salvării, la beci cu el; mâine își va găsi sfârșitul; ni se cere cu limpezime să dăm un exemplu năprasnic și înspăimântător pentru ca fiii păcatului să nu mai îndrăznească să se apropie de sălașul celor salvați.

Inima mea s-a umplut de revoltă la auzul cuvintelor lui ipocrite, dar ar fi fost nedemn pentru mine să mă cert cu acea brută; răspunsul meu a fost calm. Departe de a fi fost cuprins de teamă, eram încredințat că, până și în cele mai nefaste împrejurări, un om sincer, curajos și hotărât își poate croi drum, chiar de pe scândurile eșafodului, prin turma aceasta de maniaci rătăciți.

– Amintește-ți cine sunt, am spus eu, și fii încredințat că nu voi muri nerăzbunat. Judecătorul tău legiuit, Lordul Protector, a luat cunoștință de planul meu și știe că mă aflu aici; el va auzi strigătul sângelui meu, iar tu și victimele nenorocite care te urmează veți regreta multă vreme crima pe care te pregătești să o înfăptuiești.

Dușmanul meu nu s-a sinchisit să-mi răspundă nici măcar cu o privire.

– Știți care vă este datoria, a spus el către camarazii săi, îndepliniți-o!

Într-o clipă am fost trântit la pământ, legat la mâini și la ochi și apoi târât spre beci, între ale cărui ziduri întunecoase și impenetrabile, după ce m-au dezlegat, m-am pomenit singur și ferecat.

Acesta a fost rezultatul încercării de a o câștiga de partea mea pe prozelita criminalului. Nu-mi venea să cred că va îndrăzni să mă omoare, totuși eram în mâinile lui; ambițiile lui fuseseră mereu întunecate și crude, puterea lui se construise pe teamă; cuvântul care mă putea trimite la moarte, neauzit, nevăzut în întunericul beciului, era mai ușor de rostit decât ar fi putut fi cel de îndurare. Nu avea să riște probabil o execuție publică, dar o asasinare în taină i-ar fi făcut imediat pe oricare dintre tovarășii mei să se teamă să facă vreo ispravă asemănătoare, și, în același timp, prin prudența ei, o asemenea măsură l-ar fi ajutat să evite întrebările și răzbunarea lui Adrian.

Cu două luni în urmă, într-o criptă mai întunecoasă decât cea în care mă aflam acum, reflectasem la intenția de a mă întinde pe jos și a-mi aștepta moartea; acum mă cutremuram la gândul că această soartă mă aștepta în curând. Căutam cu febrilitate să-mi închipui ce formă avea să ia moartea pe care mi-o pregătea predicatorul. Oare îmi va îngădui să mor încet de foame sau îmi va pune în mâncare vreo otravă? Moartea va veni pe furiș, în somn, sau voi avea de luptat cu ucigașii mei, știind chiar în timpul luptei că voi fi învins? Am trăit pe un pământ a cărui populație scăzuse atât de mult încât putea fi numărată după cunoștințele de aritmetică ale unui copil; trăisem lungi luni de zile cu moartea pășind alături de mine, iar umbra ei în formă de schelet mi-a întunecat cărarea de câteva ori. Crezusem că puteam să-i disprețuiesc fantoma macabră și râsesem de puterea ei disprețuitoare.

Aș fi întâmpinat orice altă soartă cu curaj, ba chiar mai mult, aș fi ieșit în întâmpinarea ei cu adevărată curtenie. Dar să fiu ucis în acest fel, la mijlocul nopții, de asasini cu sânge rece, fără nici un prieten lângă mine, fără nici o binecuvântare, să mor în ură și blestem, ah, de ce, îngerul meu iubit, m-ai redat vieții când am pășit dincolo de porțile mormântului, dacă acum voi fi din nou aruncat în el, cadavru căsăpit!

Au trecut ore, secole. Dacă aș putea să pun în cuvinte toate gândurile care mi-au trecut prin minte într-un șirag nesfârșit, aș

umple volume întregi. Aerul era jilav, podeaua beciului, mucedă şi rece ca gheaţa; foamea m-a cuprins şi ea, iar din afară nu răzbătea nici un sunet până la mine. Bruta a spus că mâine voi muri. Când va sosi ziua de mâine? Nu venise deja?

Cineva se pregătea să deschidă uşa. Am auzit cheia învârtindu-se, barele şi zăvoarele fiind îndepărtate. Uşile de trecere care fuseseră deschise lăsau să ajungă până la mine sunete din interiorul palatului şi am auzit ceasul bătând ora unu. Au venit să mă omoare, m-am gândit; ora asta nu este potrivită pentru o execuţie publică. M-am ridicat şi m-am sprijinit de peretele opus intrării; mi-am adunat puterile, mi-am strâns curajul, nu voi fi o victimă docilă. Încet-încet, uşa se deschidea, scârţâind din balamale; eram gata să mă năpustesc înainte, să-l înşfac şi să mă lupt cu intrusul, dar când am văzut cine era m-am liniştit imediat. Era chiar Juliet; stătea, palidă şi tremurând, cu o lampă în mână în pragul beciului, uitându-se la mine cu o expresie de mâhnire. Dar într-o clipă şi-a recăpătat controlul, iar ochii ei şi-au redobândit strălucirea. A spus:

– Am venit să te salvez, Verney.

– Şi să te salvezi şi pe tine, am strigat, dragă prietenă, putem într-adevăr să ne salvăm?

– Nici un cuvânt, a răspuns ea, urmează-mă.

Am ascultat-o imediat. Am străbătut cu paşi uşori multe coridoare, am urcat multe scări şi am trecut prin lungi galerii; la capătul uneia dintre ele, a descuiat o poartă scundă; o pală de vânt ne-a stins lampa, dar în locul ei, aveam binecuvântatele raze de lună şi chipul descoperit al raiului. Apoi Juliet spuse:

– Eşti în siguranţă, Dumnezeu să te binecuvânteze! Rămas-bun!

I-am luat mâna şovăitoare în mâna mea.

– Scumpă prietenă, am spus, biată victimă înşelată, nu vrei să te eliberezi împreună cu mine? Oare nu ai riscat tu tot ajutându-mă să fug? Crezi că voi îngădui să te întorci şi să înfrunţi singură furia sceleratului? Niciodată!

– Nu-ţi fie teamă pentru mine, mi-a răspuns frumoasa tânără şi să nu-ţi închipui că fără încuviinţarea conducătorului nostru ai fi putut ieşi dintre aceste ziduri. El a fost cel care te-a salvat; el m-a însărcinat ca eu să fiu cea care te conduce afară, fiindcă eu cunosc

cel mai bine motivele pentru care ai venit aici şi pot fi mai recunoscătoare pentru mila pe care ţi-o arată lăsându-te să pleci.

– Şi tu, am spus eu, te laşi înşelată de acest om? El se teme de mine viu, ca duşman, şi mort, se teme de cei ce mă vor răzbuna. Prilejuind această scăpare clandestină, el salvează aparenţa consecvenţei în faţa adepţilor săi, dar mila este departe de inima lui. Vino, Juliet, mama pierdutei noastre Idris te va întâmpina cu bucurie, nobilul Adrian va fi fericit să te vadă; vei găsi lângă noi pace şi iubire şi nădejdi mai bune decât îţi poate da fanatismul. Vino şi nu te teme; vom ajunge la Versailles cu mult înainte de ziuă; închide în urma ta uşa acestui sălaş al crimei; vino, dulce Juliet, dintre cei ipocriţi şi vinovaţi în compania celor afectuoşi şi buni.

Am vorbit cu repeziciune, dar cu fervoare şi, cu blândă fermitate am tras-o din poartă; vreun gând, vreo aducere-aminte din trecut şi din vremurile fericite au făcut-o să mă asculte şi să mi se supună, dar deodată şi-a tras mâna cu un ţipăt ascuţit:

– Copilul meu, copilul meu! Copilul meu e la el; scumpa mea fetiţă este ostatică.

S-a repezit spre pasaj; poarta s-a închis între noi – a rămas în colţii acestui criminal, prizonieră, menită să continue să respire atmosfera pestilenţială răspândită de firea lui demonică; briza se juca pe obrazul meu, luna strălucea cu graţie peste mine, cărarea din faţa mea era liberă. Bucuros că am scăpat şi totuşi trist în veselia mea, m-am întors la Versailles.

CAPITOLUL VI

Iarna plină de evenimente a trecut, iarna, păsuirea bolilor noastre. Încet-încet, soarele, care, cu razele sale înclinate, cedase din imperiul său nopții, își lungea călătoria zilnică și se urca pe tronul său cel mai înalt, redevenind făuritorul și prietenul noii frumuseți a pământului. Noi, care, ca muștele care se adună pe o stâncă uscată atunci când marea e la flux, ne jucaserăm în voie cu timpul, lăsându-ne stăpâniți de înflăcărări, de speranțe și de dorințe nesăbuite, acum auzeam apropiindu-se mugetul unui ocean al pierzării și am fi fugit în orice crăpătură adăpostită înainte ca primul val să se spargă peste noi.

Am hotărât fără întârziere să pornim pe drumul spre Elveția, căci deveniserăm nerăbdători să părăsim Franța. Sub bolțile ghețarilor, la umbra brazilor, ale căror puternice ramuri nu se pot clătina sub povara zăpezii; lângă izvoarele ale căror ape reci își proclamă proveniența din grămezile de gheață care se topesc încet, înfruntând furtuni care curăță aerul, ne-am putea găsi sănătatea, dacă într-adevăr însăși sănătatea nu ar fi deja contaminată.

Ne-am început pregătirile cu însuflețire. Nu ne luam rămas-bun de la țara natală, de la mormintele celor dragi, de la flori și izvoare și copaci care au trăit lângă noi din copilărie. Nu ne va încerca probabil prea mult tristețea la gândul că vom părăsi Parisul, care fusese o scenă a rușinii prin luptele dintre grupările noastre, și pentru că lăsam în urmă o turmă de biete victime înșelate sub tirania unui impostor egoist. Nu vom încerca probabil o mare durere când vom părăsi grădinile, pădurile și saloanele palatului Bourbonilor, pe care ne temeam că moartea putea să-l întineze în curând, gândul nostru îndreptându-se spre văi mai încântătoare decât orice grădină, păduri falnice și adevărate

saloane ale palatelor naturii, având drept ziduri Alpii de o albeață marmoreană și cerul drept acoperiș.

Și totuși, pe măsură ce se apropia ziua plecării, moralul nostru era tot mai scăzut. Ne bântuiau presentimente lugubre, vedeam peste tot prevestiri de rău augur și degeaba ni s-ar fi spus că „Pricinile sunt limpezi și pot fi explicate"[1], fiindcă pe noi ne înfricoșau și ne temeam de ce ne așteptă în viitor. Dacă noptatica buhă ar fi țipat în miezul zilei, dacă liliacul cel cu aripi cernite ar fi căutat lumina, dacă cerul limpede de primăvară ar fi fost zguduit de tunete, dacă pe neașteptate distrugătorul fulger ar fi lovit copaci și arbuști, toate acestea ar fi fost lucruri neașteptate; totuși, fapte fizice mai puțin îngrozitoare decât plăsmuirile atotputernicei frici. Unora li se năzărea că văd procesiuni funebre, fețe udate de lacrimi care pluteau prin aer deasupra lungilor alei ale grădinilor și dădeau la o parte perdelele de la ferestrele oamenilor adânciți în somn în toiul nopții. Alții auzeau bocete și țipete, cântări tânguitoare care răsunau în atmosfera mohorâtă, de parcă duhuri cerești ar fi cântat un recviem pentru omenire. Ce era în toate acestea dacă nu nălucirile fricii care ne înzestra cu un simț în plus, făcându-ne să vedem, să auzim și să percepem ceea nu exista? Ce era aceasta dacă nu acțiunea imaginației bolnave și a credulității infantile? Chiar așa fiind, existența acestor temeri era reală; erau reale privirile îngrozite, fețele livide, vocile sugrumate de o cumplită teamă ale celor care vedeau și auzeau asemenea lucruri. Printre ei se număra și Adrian, care știa că totul era o nălucire, dar nu se putea elibera de teroarea copleșitoare. Chiar și neștiutorii prunci scoteau țipete îngrozite și se zvârcoleau ca sub puterea unor forțe nevăzute. Trebuia să plecăm: să schimbăm locurile și ocupațiile, să găsim siguranța sperată și să descoperim leacul pentru ororile care ne năpădeau.

Numărându-i pe toți ai noștri, socoteala ne-a dat patru sute de suflete, bărbați, femei și copii. Până acum, prin urmare, nu pierduserăm pe nimeni dintre noi, în afară de cei care ne părăsiseră pentru a se alătura impostorului profet și care rămăseseră în urmă, la Paris. În jur de cincizeci de francezi au dorit să ne însoțească.

1. Shakespeare, *Iulius Cezar* (n.a.).

Ne-am asigurat că marşul nostru se va desfăşura în ordine; nenorocul care a urmat împărţirii noastre pe grupuri l-a făcut pe Adrian să ne păstreze acum uniţi. Eu şi alţi o sută de oameni mergeam în frunte, apucând-o pe drumul spre Côte d'Or, prin Auxerre, Dijon, Dole, urmând să traversăm munţii Jura pentru a ajunge la Geneva. La fiecare zece mile trebuia să găsesc adăpost pentru câţi oameni puteau fi găzduiţi în fiecare oraş sau sat, lăsând în urmă un mesager cu un ordin scris în care specificam numărul acestora. Restul tribului nostru a fost apoi împărţit în grupuri de câte cincizeci, fiecare cuprinzând optsprezece bărbaţi şi restul femei şi copii. Fiecare dintre aceste grupuri era condus de un responsabil, care avea în grijă lista de nume, după care trebuiau strigaţi în fiecare zi. Dacă grupul se împrăştia noaptea, dimineaţa se strângeau cu toţii în locul unde se aflau căruţele. În fiecare dintre oraşele mari pe care le-am numit trebuia să ne adunăm cu toţii, prilej cu care urma să ţină sfat şi grupul de responsabili. Eu plecam primul, după cum am spus; Adrian, ultimul. Mama lui cu Clara şi Evelyn sub protecţia ei au rămas de asemenea cu el. Astfel, după ce toate au fost orânduite, am pornit la drum. Planul meu era să nu merg, pentru început, mai departe de Fontainebleau, unde, peste câteva zile, urma să sosească şi Adrian, după care îmi continuam drumul spre est.

Prietenul meu m-a însoţit preţ de câteva mile depărtare de Versailles. Era trist şi, pe un ton neobişnuit de demoralizat, a rostit o rugăciune pentru grabnica noastră ajungere printre Alpi, însoţită de o expresie de van regret că nu eram deja acolo.

– În cazul acesta, am spus eu, putem grăbi marşul nostru; de ce să urmăm un plan care duce la întârzieri pe care deja le dezaprobi?

– Nu, mi-a răspuns el, este prea târziu. Dacă făceam asta acum o lună, eram în siguranţă; dar – a continuat, întorcându-şi faţa de la mine, deşi lumina crepusculului deja i-o ascundea – un om a murit de ciumă noaptea trecută!

Mi-a spus asta cu vocea sugrumată, apoi, încleştându-şi pumnii, a exclamat:

– Încet, foarte încet, ni se apropie ultimul ceas; precum stelele dispar când se iveşte soarele, tot astfel ne va distruge şi pe noi apropierea lui. Am făcut tot ce mi-a stat în puteri ca să opresc cu mâinile mele slabe înaintarea carului ce poartă ciuma, dar el mă duce târâş,

în timp ce ea, cu forță implacabilă[1], continuă să-i strivească pe toți cei care păşesc pe drumul vieții. De s-ar sfârşi totul, de-ar ajunge la capătul procesiunii ei şi am intra cu toții odată în mormânt!

Lacrimile îi şiroiau pe obraz.

– Iar şi iar, a continuat el, se va repeta aceeaşi tragedie; voi auzi din nou gemetele muribunzilor, tânguirile supraviețuitorilor; din nou voi fi martor la chinuri care, consumându-i pe toți, înglobează o eternitate în existențele lor evanescente. De ce mi-e dat să trec iar prin asta? De ce, ca oaie neagră a turmei, nu sunt eu mai întâi doborât? Este greu, este foarte greu pentru un biet om născut din femeie să îndure ce îndur eu!

Până acum, cu spirit neînfricat şi un mare simț al datoriei şi al onoarei, Adrian îşi îndeplinise sarcinile pe care singur şi le asumase. Îl privisem mereu cu respect şi cu o dorință fără de roade de a-l putea imita. Acum i-am oferit câteva cuvinte de consolare şi compasiune. Şi-a ascuns fața în mâini şi, în timp ce se străduia să-şi revină, a exclamat:

– Pentru câteva luni, pentru câteva luni încă, o, Doamne, întăreşte-mi inima şi păstrează-mi curajul, nu lăsa ca vederea insuportabilei nenorociri să-mi smintească judecata pe jumătate rătăcită sau să-mi facă slaba inimă să bată prea tare în zidurile între care este întemnițată şi să se frângă. Am crezut că este destinul meu să îndrum şi să conduc aceste rămăşițe ale omenirii, până când moartea îmi va răpi tronul, şi mă supun acestui destin. Iartă-mă, Verney, te îndurerez, dar nu mă voi mai plânge. Acum mi-am venit în fire sau, mai bine zis, m-am ridicat deasupra firii mele. Tu ştii cum, încă din copilărie, gândurile înălțătoare şi înaltele aspirații s-au războit în mine cu boala înnăscută şi cu sensibilitatea ca o

1. Cuvântul în engleză, în original, este „Juggernaut", care a început să fie folosit la jumătatea secolului al XIX-lea, fiind o transcriere a cuvântului Yaganatha din sanscrită, care era unul dintre numele zeului Krishna din religia hindusă, însemnând „forță de neoprit şi nemiloasă care distruge tot ce îi apare în cale", sens pe care cuvântul „juggernaut" îl are şi în engleza actuală. Odată cu prezența englezilor în India, aceştia au luat cunoştință de festivalul anual în care Carul lui Yaganatha, un vehicul enorm cu şaisprezece roți, transporta în procesiune statuia lui Krishna, a surorii sale, Subhadra, şi a fratelui său, Balaram, unii hinduşi aruncându-se cu această ocazie sub roțile carului, ca sacrificiu religios.

coardă întinsă prea tare, până ce acestea din urmă au învins. Tu știi cum am așezat această nevrednică și slabă mână pe coiful abandonat al cârmuirii. De-a lungul timpului am cunoscut urcușuri și coborâșuri și totuși, până acum, m-am simțit de parcă un duh înălțător și neobosit și-a găsit sălaș în mine sau, mai degrabă, a luat în mine locul slăbiciunii mele. Binecuvântatul oaspete a dormit un timp, poate pentru a-mi arăta cât de neputincios sunt fără inspirația sa. Acum mă rog lui, mai stai un timp, o, Putere a binelui și a tăriei; nu disprețui încă sanctuarul acesta de împrumut al cărnii muritoare, o, Atotputernicie nepieritoare! Cât încă mai rămâne un seamăn ce poate fi ajutat, fii aproape și susține-ți motorul fărâmat și gata să cadă!

Ardoarea și vocea lui sugrumate de suspine de neoprit îmi frânseră inima; ochii lui străluceau în întunecimea nopții ca două stele pământene și, când se ridică în picioare, cu fața iluminată, păru cu adevărat că, la ruga lui fierbinte, un spirit înalt pătrunsese în el, ridicându-l deasupra lumii muritorilor.

S-a întors deodată spre mine și mi-a întins mâna:

– Rămas-bun, Verney, a strigat, frate al meu prin iubire, rămas-bun; nici un alt cuvânt de slăbiciune nu trebuie să treacă de aceste buze, sunt viu din nou: să ne urmăm îndatorirea, să reluăm lupta cu dușmanul nostru nebiruit, fiindcă voi lupta cu el până în ultimul ceas.

Mi-a strâns mâna și mi-a aruncat o privire mai fierbinte și mai însuflețită decât un zâmbet; apoi, întorcându-și calul, îi dădu pinteni și dispăru într-o clipă.

Noaptea trecută un om murise de ciumă. Tolba de săgeți nu fusese golită, nici arcul slăbit. Noi eram țintele vii pe care Ciuma Parță[1] le ochea și în care trăgea, nesățioasă de cucerire și neîmpiedicându-se de grămezile de trupuri ucise. Mă cuprinse un fel de boală sufletească, de care mi se molipsi și trupul. Genunchii mi se ciocneau unul de altul, dinții îmi clănțăneau, inima grea se sforța dureros să trimită prin vene sângele cuprins de o bruscă răceală. Nu mă temeam pentru mine, dar era jalnic gândul că nu-i vom

1. Parții, popor cu obiceiuri nomade ce a întemeiat Parția, al treilea Imperiu Persan (238-226 î.Hr.). Erau renumiți călăreți, cunoscuți pentru tehnica de a trage cu arcul de pe cal, întorcându-se spre inamicii din spatele lor.

putea salva măcar pe cei care rămăseseră, că cei pe care îi iubeam ar fi putut, peste câteva zile, să fie reci ca pământul mormântului străvechi în care coborâse Idris, că nici puterea trupească, nici energia minții nu ar fi reușit să oprească acea lovitură. M-am simțit cuprins de un sentiment de degradare. Oare Dumnezeu făcuse omul numai pentru ca acesta să devină țărână moartă în mijlocul naturii sănătoase și înfloritoare? Oare omul nu însemna pentru Făcătorul său mai mult decât un lan de grâne cuprins de putregai? Oare așa trebuiau să piară visele noastre îndrăznețe? Eram mai mici ca îngerii[1] și, vai, nu mai trainici ca efemeridele. Ne numiserăm „pildă a vietăților"[2] și, priviți, eram doar o „mână de lut"[3]. Ne plângeam că piramidele supraviețuiseră trupurilor îmbălsămate ale constructorilor lor și, vai, până și pălăria de paie a unui simplu cioban pe lângă care treceam pe drum conținea în alcătuirea ei principiul unei longevități mai mari decât aceea a întregului neam omenesc. Cum să împaci această tristă schimbare cu trecutele noastre aspirații, cu aparentele noastre puteri?

Deodată, o voce interioară, bine articulată și clară, păru a spune: astfel, din eternitate, s-a hotărât, armăsarii ce poartă Timpul în zbor au avut acest prezent și această soartă legată de ei, încă de când golul își născu povara. Vrei să citești pe dos legile neschimbate ale Necesității?

Mamă a lumii, slujitoare a Atotputernicului, eternă, neschimbătoare Necesitate, care cu harnice degete țesi lanțul de nedesfăcut al întâmplărilor, nu voi cârti față de faptele tale. Dacă mintea mea omenească nu poate recunoaște că tot ce există e drept să fie, totuși, dacă ceea ce este trebuie cu necesitate să fie, voi sta printre ruine și voi zâmbi. Cu adevărat nu ne-am născut ca să fim fericiți, ci să ne supunem și să sperăm.

Oare nu ar obosi cititorul dacă voi descrie amănunțit lunga noastră călătorie de la Paris la Geneva? Dacă zi de zi aș înregistra, ca într-un jurnal, șirul de dureroase nenorociri ce s-au abătut

---

1. *Psaltirea, Psalmul 8 al lui David*, versetul 5: „Micșoratu-l-ai pe dânsul cu puțin față de îngeri (...)".

2. William Shakespeare, *Hamlet*, actul al II-lea, scena 2, trad. Ion Vinea, în *Teatru*, E.L.U., București, 1964, p. 207.

3. *Ibidem*.

asupra alor noştri, ar avea putere mâna mea să le scrie, ar avea limba cuvintele potrivite pentru a descrie toate feluritele necazuri, cum se îmbulzeau şi se strângeau grămadă întâmplările vrednice de plâns una peste alta? Răbdare, cititorule, oricine ai fi, oriunde ai locui, fie din viţă spirituală, fie născut din vreo pereche de supravieţuitori, firea ta va fi omenească şi vei sălăşlui pe pământ; iar citind aici încercările prin care a trecut o lume dispărută, te vei întreba mirat dacă cei care au trecut prin suferinţele descrise erau făcuţi din aceeaşi carne fragilă şi aveau aceeaşi delicată alcătuire ca şi tine. Este adevărat, aşa erau, deci plânge-i fiindcă, desigur, ai o fire miloasă; varsă lacrimi de compasiune, dar până atunci, ascultă în continuare povestea şi află faptele şi suferinţele înaintaşilor tăi.

Şi totuşi, ultimele evenimente care au marcat drumul nostru prin Franţa au fost atât de pline de o ciudată groază şi de o sumbră restrişte, încât nu îndrăznesc să stărui prea mult asupra lor. Dacă ar fi să disec fiecare incident, fiecare mic fragment dintr-o secundă ar conţine o poveste sfâşietoare, care ţi-ar îngheţa sângele în vene, tinere cititor. Este drept ca, spre ştiinţa ta, să ridic acest monument închinat înaintaşilor tăi dispăruţi, dar nu să te târăsc prin saloanele unui spital, nici prin camerele secrete ale unui cavou. Această poveste, prin urmare, va fi redată cu repeziciune. Imagini ale distrugerii, tablouri ale disperării, procesiunea ultimului triumf al morţii vor fi trecute iute prin faţa ochilor tăi, ca norii purtaţi uşor de vântul de nord pe splendoarea pătată a cerului.

Ochii mei deja se obişnuiseră cu vederea câmpurilor acoperite de buruieni, a oraşelor pustii, a sălbaticii goane a cailor fără călăreţi; ba chiar se obişnuiseră şi cu scene mult mai sinistre, ca cea a morţilor neîngropaţi, a trupurilor omeneşti împrăştiate pe marginea drumurilor, a treptelor locuinţelor pe care zăceau oameni la care „Prin carnea care putrezeşte / Sub soarele dogorâtor, albele oase / Ies la iveală şi se descompun în ţărâna neagră"[1].

Privelişti ca acestea deveniseră, din nefericire, atât de familiare încât nu ne mai zguduiau şi nu mai dădeam pinteni cailor ca să trecem în goană pe lângă ele. Franţa în vremurile sale bune sau cel puţin acea parte a Franţei prin care am călătorit noi fusese un

1. Hesiod, *Scutul lui Heracles* (n.a.).

deşert cultivat, iar lipsa ocoalelor de vite, a caselor şi chiar a ţăranilor era întristătoare pentru un călător din însorita Italie sau din harnica Anglie. Oraşele erau totuşi aglomerate şi însufleţite, iar politeţea cordială şi zâmbetul mereu pe buzele ţăranilor încălţaţi în saboţi de lemn readuceau buna dispoziţie celor prost dispuşi. Acum însă nu mai vedeai bătrâne şezând în pragul uşii cu furcile de tors, cerşetori slăbănogi cerând milostenie în cuvinte meşteşugite şi nici, de sărbători, ţărani împletindu-şi cu graţie paşii în dansurile lente. Tăcerea, prietena tristă a morţii, străbătea, de mână cu aceasta, oraş după oraş prin vasta regiune.

Am ajuns la Fontainebleau şi ne-am pregătit repede pentru primirea prietenilor noştri. Strângându-ne oamenii pentru numărătoarea de noapte, am descoperit că lipseau trei. Când m-am interesat despre ei, bărbatul cu care vorbeam a rostit cuvântul „ciumă" şi a căzut la picioarele mele, cuprins de convulsii; era şi el infectat. În jurul meu erau chipuri dure, fiindcă printre cei care făceau parte din trupele mele se numărau marinari care se aflaseră în pragul morţii de nenumărate ori, soldaţi care, în Rusia şi în îndepărtata Americă, suferiseră de foame, de frig şi înfruntaseră pericole, şi oameni cu înfăţişări încă şi mai dure, cândva tâlhari în prea marea noastră metropolă, bărbaţi crescuţi încă din leagăn pentru a vedea întreaga maşinărie a societăţii funcţionând pentru distrugerea lor. M-am uitat în jur şi am văzut pe acele feţe toată oroarea şi disperarea scrise cu litere de foc.

Eram de patru zile la Fontainebleau. Mai mulţi oameni s-au îmbolnăvit şi au murit şi, între timp, nici Adrian, nici vreun alt prieten al nostru nu au apărut. Grupul meu era cuprins de nelinişte: toţi vibrau la speranţa nebună de a ajunge în Elveţia, de a se scufunda în râuri de zăpadă şi de a locui în peşteri de gheaţă. Dar promisesem cu toţii să-l aşteptăm pe Conte, iar el întârzia. Oamenii mei mi-au cerut să ne continuăm drumul, răzvrătindu-se, dacă putem numi astfel ruperea cătuşelor de paie care-i ţineau legaţi de mine. Doreau să plece imediat chiar şi fără un conducător. Singura şansă de siguranţă, singura nădejde de apărare de orice fel de negrăite suferinţe era să ne păstrăm uniţi. Le-am spus aceasta, dar cei mai hotărâţi dintre ei mi-au spus încruntaţi că îşi puteau purta de grijă şi au răspuns la insistenţele mele cu dispreţ şi ameninţări.

În cele din urmă, în cea de-a cincea zi, a sosit un mesager trimis de Adrian aducând scrisori în care ni se spunea să plecăm spre Auxerre şi să aşteptăm acolo sosirea lui, care nu va întârzia mai mult de câteva zile. Acesta era conţinutul scrisorilor publice. În cele destinate numai mie, el descria cu amănunţime greutăţile prin care trecea şi lăsa în seama mea să hotărăsc ce vom face pe mai departe. Descrierea pe care o făcea stării de lucruri de la Versailles era scurtă, dar mărturia prin viu grai a mesagerului său completa tabloul şi-mi dezvăluia pericolele îngrozitoare care-l pândeau din toate părţile. La început, reapariţia ciumei fusese ascunsă, dar, odată cu creşterea numărului de morţi, secretul s-a aflat, iar proporţiile dezastrului deja existent au devenit exagerate din pricina fricii supravieţuitorilor. Unii dintre emisarii duşmanului omenirii, blestemaţii Impostori, îşi induceau doctrina în mintea oamenilor noştri, cărora le spuneau că siguranţa şi viaţa depindeau de supunerea faţă de şeful lor şi aveau atât de mult succes încât, în scurt timp, în loc să-şi dorească să plece în Elveţia, majoritatea oamenilor, femei cu mintea scurtă şi bărbaţi mişei, doreau să se întoarcă la Paris şi, înrolându-se sub steagurile aşa-zisului profet şi slăvind cu laşitate principiul răului, să capete un răgaz, după cum sperau, în faţa morţii iminente. Discordia şi tumultul provocate de ciocnirile dintre temeri şi idei pătimaşe îl reţinuseră pe Adrian. Avea nevoie de toată ardoarea de care era capabil în urmărirea unui scop şi de toată răbdarea în faţa dificultăţilor pentru a calma şi încuraja un număr atât de mare de oameni încât să contrabalanseze panica celorlalţi şi să-i întoarcă spre singurul mijloc prin care puteau dobândi siguranţă. El sperase că mă va putea urma imediat, dar, nereuşind să-şi ducă la îndeplinire intenţiile, l-a trimis pe acel mesager prin care mi-a transmis să-mi menţin oamenii cât mai departe de Versailles, astfel încât să evit să se molipsească de morbul rebeliunii, promiţându-mi, în acelaşi timp, să mi se alăture îndată ce va putea să sustragă grosul mulţimii de sub influenţa nefastă care se exercita acum asupra lor.

Acele veşti m-au aruncat într-o stare dureroasă de nesiguranţă. Primul meu impuls a fost să ne întoarcem cu toţii la Versailles, pentru a-l salva pe şeful nostru din mrejele pericolelor. Mi-am strâns oamenii şi le-am propus această călătorie îndărăt, în loc să

ne îndreptăm spre Auxerre. Într-un glas, au refuzat cu toții să mă asculte. Zvonul care circula printre ei era că Protectorul fusese ținut pe loc de ravagiile ciumei, în plus dăduse ordinul contrar cererii mele, așa că până la urmă au hotărât să plece fără mine, dacă eu refuzam să-i urmez. Toate argumentele și rugămințile mele nu au contat pentru acei ticăloși. Continua scădere a numărului lor provocată de ciumă era încă un imbold de a refuza orice întârziere, iar împotrivirea mea nu a făcut decât să aducă hotărârea lor la un punct de criză. În aceeași după-amiază au plecat spre Auxerre. Îmi juraseră ascultare, ca soldații în fața generalului lor, dar și-au încălcat jurământul. Eu de asemenea mă legasem să nu-i părăsesc și mi se părea inuman să arunc încălcarea cuvântului meu pe seama încălcării cuvântului lor. Același spirit care îi făcuse să se răzvrătească împotriva mea avea să-i facă să se părăsească unii pe alții și călătoria lor în neorânduială și fără o căpetenie le putea aduce cele mai mari suferințe. Aceste sentimente m-au stăpânit o vreme și, în virtutea lor, am plecat alături de ceilalți spre Auxerre.

În aceeași noapte am ajuns la Villeneuve-la-Guyard, un oraș aflat la patru stații de poștă de Fontainebleau. Când tovarășii mei s-au retras să se odihnească, iar eu am rămas singur, după ce am învârtit pe toate fețele și am rumegat veștile pe care le-am primit despre situația în care se afla Adrian, mi-a venit în minte un alt fel de a vedea problema. Ce făceam eu și care era scopul acțiunilor mele de acum? Pesemne trebuia să conduc o mulțime de oameni egoiști și nelegiuiți către Elveția, lăsându-mi în urmă familia și pe prietenul meu, pe care, supuși fiind în fiece oră amenințării morții, la fel ca noi, puteam să nu-i mai văd niciodată. Nu era oare datoria mea să-l sprijin pe Protector, oferind un exemplu de credință și simț al datoriei? Într-o criză ca aceasta în care ajunsesem eu este foarte greu să ții cumpăna dreaptă între interese contrarii, iar cele care ne atrag se încăpățânează mereu să ia chipul egoismului, chiar când intenția noastră este dezinteresată. În asemenea momente suntem mereu tentați să alegem compromisul; aceasta era și soluția mea. Am hotărât chiar în acea noapte să mă întorc la Versailles; dacă găseam o situație mai puțin disperată decât o estimam acum, mă întorceam fără întârziere la grupul meu; prin minte îmi trecea vag gândul că sosirea în acel oraș avea să provoace o oarecare

senzație, de care am fi putut să profităm pentru a conduce mulțimile șovăitoare spre destinația plănuită și astfel mai câștigam timp. M-am dus la grajduri, mi-am înșeuat calul preferat și, aruncându-mă pe el, fără să-mi mai dau timp de gândit sau răzgândit, am părăsit Villeneuve-la-Guyard, îndreptându-mă spre Versailles.

Eram bucuros să scap de grupul meu de rebeli și să mă îndepărtez pentru un timp de lupta dintre rău și bine, în care primul a fost mereu triumfător. Eram chinuit până la nebunie de incertitudinea în privința sorții lui Adrian și de aceea deveneam tot mai neinteresat de alte evenimente, în afară de ce ar fi putut duce la pierzare sau ar fi putut să-l țină în viață pe neprețuitul meu prieten. Cu inima grea, care-și căuta alinare în viteza cu care mergeam, am călărit în noapte spre Versailles. Am dat pinteni calului, care și-a grăbit galopul și și-a scuturat mândru capul maiestuos. Constelațiile se legănau ușor, fiecare copac și piatră de hotar zburau pe lângă mine. Mi-am descoperit capul ca să simt freamătul vântului, care îmi mângâia fruntea cu răcoarea lui desfătătoare. Îndată ce am pierdut din ochi Villeneuve-la-Guyard, am uitat trista dramă a nenorocirii umane; pesemne îmi ajungea fericirea de a fi în viață, sensibil la frumusețea pământului înveșmântat în verdeață, la cerul împodobit cu stele și la vântul neîmblânzit care însuflețea totul. Calul meu a început să obosească, iar eu, fără să-mi dau seama de acest lucru, pe măsură ce el își încetinea pasul, îi spuneam cuvinte de îndemn și-l îmboldeam cu pintenii. Era un animal elegant și nu doream să-l schimb cu altul la întâmplare și să-l abandonez în vreun loc unde nu avea să mai fie găsit. Am călătorit toată noaptea; de dimineață a început să simtă că ne apropiam de Versailles și, pentru a ajunge în locul care-i putea fi casă, și-a strâns toate puterile slăbite. Deși parcurseserăm nu mai puțin de cincizeci de mile, el a străbătut lungile bulevarde iute ca o săgeată; bietul de el, când am coborât din șa la porțile castelului, a căzut în genunchi, ochii i s-au încețoșat, apoi s-a prăbușit la pământ, din pieptul lui nobil au mai ieșit câteva gâfâieli, apoi a murit. L-am văzut dându-și duhul cu o durere de care nici eu nu mă simțeam în stare, ultima zvâcnire de viață a fost ca frângerea unui mădular sub o tortură chinuitoare, pe cât de scurtă, pe atât de greu de îndurat. Gândul mi-a zburat de la el auzind, în timp ce

dădeam buzna prin poarta deschisă şi urcam scările maiestuoase ale acestui castel victorios, glasul lui Adrian:

– O, nesăbuitule! O, făptură hrănită de femeie, efeminată şi demnă de dispreţ!

Auzindu-i glasul, i-am răspuns cu ţipete de bucurie şi am năvălit în Salonul lui Hercule, unde l-am văzut înconjurat de o mulţime de oameni, ai căror ochi miraţi întorşi spre mine mi-au amintit că, pe scena lumii, bărbaţii trebuie să-şi înfrângă asemenea manifestări de fetiţă. Aş fi dat orice să-l pot îmbrăţişa, dar nu am îndrăznit să o fac. Pe jumătate din oboseală, pe jumătate dinadins, m-am aruncat cât eram de lung la pământ, neştiind dacă să-i dezvălui acelui delicat vlăstar al solitudinii adevărul, pe care până la urmă i l-am spus, şi anume acela că aş fi fost în stare să sărut pământul drag şi sfânt pe care călca el.

I-am găsit pe toţi într-o stare de mare agitaţie. Un emisar al Aleşilor fusese atât de întărâtat de căpetenia lui şi de propria credinţă fanatică încât a îndrăznit să atenteze la viaţa Protectorului, a păzitorului omenirii pierdute. Mâna lui a fost oprită chiar când era pe punctul să-l înjunghie pe Conte; această împrejurare provocase zarva pe care o auzisem odată ajuns la castel şi îngrămădeala peste care dădusem în Salle d'Hercule. Deşi superstiţia şi furia diavolească se strecuraseră printre emigranţi, mulţi îi erau încă fideli nobilei căpetenii şi mulţi, a căror credinţă şi dragoste nu fuseseră clintite de frică, au simţit că acest atentat detestabil le reaprinde afecţiunea latentă. O falangă de astfel de piepturi credincioase îl înconjurase pentru a-l proteja; nenorocitul, care, deşi fusese prins şi legat, se fălea cu ceea ce făcuse şi clama nebuneşte coroana martiriului, ar fi fost sfâşiat în bucăţi dacă nu i-ar fi sărit în ajutor cel care i-ar fi putut fi victimă. Adrian, sărind în faţa lui, i-a slujit drept scut cu propriul trup şi le-a poruncit cu hotărâre prietenilor înfuriaţi să-l asculte; chiar în acel moment am intrat eu.

Disciplina şi pacea au fost din nou instaurate în castel; şi apoi Adrian a mers din casă în casă, de la un grup la altul, pentru a linişti minţile tulburate ale oamenilor şi a-i face să revină la vechea ascultare. Dar frica de moartea apropiată era încă mare printre aceşti supravieţuitori ai distrugerii lumii; oroarea provocată de tentativa de asasinat a trecut; toţi ochii erau întorşi spre Paris.

Oamenilor le place atât de mult să-şi găsească un reazem în orice, încât ar fi în stare să se sprijine şi pe vârful otrăvit al unei sulițe; cu aceasta se asemuia impostorul care, lup lacom, slujindu-se de frica de iad drept bici, făcea pe păstorul unei turme credule.

Pentru o clipă, Adrian a fost pe punctul de a ceda, de a renunța la luptă şi de a părăsi, împreună cu câțiva oameni credincioşi lui, mulțimea amăgită, lăsând-o pradă propriei rătăciri şi tiranului care o stârnise. Dar apoi, după această scurtă şovăire, şi-a recăpătat curajul şi hotărârea, susținut de importanța țelului principal şi de nețărmuritul său spirit de îngăduință. În acel moment, ca un semn de un înțeles profund, ticălosul său dușman şi-a atras propria distrugere, sfărâmând cu propriile mâini autoritatea pe care şi-o construise.

Marea sa influență asupra minților oamenilor se născuse din doctrina pe care le-o inculcase, conform căreia cei care credeau în el şi-l urmau vor fi singurii salvați, în timp ce restul omenirii era condamnat să moară. Acum, pe timpul Potopului, Atotputernicul se căia de creația sa, omul, şi, precum atunci cu apă, acum cu săgețile ciumei, era pe cale să-i dea pe toți pierzaniei, în afară de cei care se supuneau poruncilor sale, promulgate de acest *ipse dixit*[1] ale profetului. Este greu de spus pe ce temeiuri şi-a construit acest om speranțele că-şi va putea pune în practică şarlatania. Probabil că era pe deplin conştient de minciuna spuselor sale, pe care natura, pusă pe crimă, ar fi putut s-o dovedească, dar se baza pe noroc, ca la jocul de zaruri, lăsând în seama lor dacă va fi venerat de generațiile viitoare ca un inspirat trimis al cerurilor sau va fi descoperit ca impostor de prezenta generație pe cale de dispariție. În orice caz, a hotărât să-şi joace rolul până la ultimul act al dramei. Când, la primele semne ale apropierii verii, boala fatală făcuse iar ravagii printre oamenii lui Adrian, impostorul proclamase cu mare bucurie că propria sa congregație era ferită de calamitatea universală. A fost crezut; oamenii săi, până acum închişi la Paris, au venit la Versailles. Amestecându-se printre bandele de laşi reunite acolo, îl acopereau de ocări pe admirabilul conducător al acestora şi-şi proclamau imunitatea proprie.

---

1. Autoproclamat (în latină, în original).

Până la urmă ciuma, păşind încet, dar sigur, în tăcutul său atac, a distrus iluzia, invadând rândurile aleşilor şi împrăştiind moartea cea hâdă printre ei. Conducătorul lor s-a străduit să ascundă acest fapt; avea câţiva adepţi, iniţiaţi în ascunzişurile ticăloşiei sale, care îl puteau ajuta să-şi pună în practică planurile nefaste. Cei care se îmbolnăveau erau imediat şi în taină scoşi dintre ceilalţi şi, cu o funie şi un mormânt săpat la miezul nopţii, se descotoroseau de ei pe veci, născocind tot felul de motive plauzibile pentru a le justifica absenţa. La un moment dat însă, o femeie, a cărei veghe maternă a învins chiar şi narcoticele care i se dădeau, a fost martoră la acest plan criminal ce îl privea pe copilul ei. Înnebunită de oroare, i-ar fi dat în vileag în faţa celorlalte victime ale înşelăciunii şi, cu ţipete ascuţite, ar fi trezit urechea surdă a nopţii povestind diavoleasca crimă. De aceea Impostorul, într-un ultim act de furie şi disperare, îi înfipse un pumnal în piept.

Astfel, rănită de moarte, ea însăşi cu sângele picurându-i din veşminte, ţinându-şi în braţe pruncul sugrumat, frumoasa şi tânăra Juliet, căci despre ea era vorba, denunţă în faţa unei mulţimi de credincioşi înşelaţi ticăloşia conducătorului lor. El văzu privirile îngrozite ale oamenilor şi felul în care treceau de la oroare la furie; numele celor deja sacrificaţi se auzeau strigate de rudele lor, care acum erau încredinţate de moartea celor dragi. Nenorocitul, cu acea energie dată de scopul care-l purtase atât de departe în cariera sa vinovată, văzu pericolul şi hotărî să scape de formele cele mai rele ale acestuia; astfel, se repezi la cineva din faţă, îi smulse pistolul de la brâu şi, cu un hohot de râs plin de dispreţ, se împuşcă.

Rămăşiţele lui mizerabile fură lăsate pe loc; aşezară însă trupul lui Juliet şi al copilului ei pe un catafalc şi toţi, cu inimile încărcate de cel mai trist regret, o duseră, într-o lungă procesiune, spre Versailles. Pe drum i-au întâlnit pe cei care părăsiseră generoasa protecţie a lui Adrian şi care voiau să se alăture fanaticilor. Povestea cea plină de groază le fu spusă şi lor şi astfel, în sfârşit, însoţiţi de ceilalţi supravieţuitori şi precedaţi de cernita emblemă a raţiunii lor recâştigate, s-au înfăţişat lui Adrian şi au reînnoit jurămintele de ascultare faţă de ordinele lui şi de fidelitate faţă de cauza lui pe vecie.

CAPITOLUL VII

Aceste evenimente au durat atât de mult timp, încât trecuseră deja mai mult de jumătate din zilele lunii iunie când ne-am reluat călătoria mult amânată. În ziua de după întoarcerea mea la Versailles, au sosit şase oameni dintre cei rămaşi la Villeneuve-la-Guyard cu vestea că restul grupului plecase deja spre Elveţia. Într-acolo ne-am îndreptat şi noi.

Este ciudat ca, după o vreme, să priveşti în urmă la o perioadă de timp care, deşi scurtă în sine, atunci când este în plină desfăşurare pare să dureze o veşnicie. La sfârşitul lui iulie am intrat în Dijon; la sfârşitul lui iulie, acele ore, zile şi săptămâni, pline de evenimente fatale şi de tristeţe chinuitoare, se amestecaseră în oceanul timpului uitat. La sfârşitul lunii iulie, abia trecuse o lună şi ceva, dacă e să măsurăm viaţa unui om în răsărituri şi apusuri de soare: dar, vai, în acel interval arzătoarea tinereţe încărunţise; brazde adânci şi de neşters se săpaseră în obrajii tinerelor mame; trupurile vânjoase ale flăcăilor, înţepenite ca sub povara anilor, luaseră înfăţişarea vârstnicilor. Au trecut nopţi de o întunecime fatală, în timpul cărora soarele îmbătrânea înainte să răsară şi zile fierbinţi a căror vipie nefastă nu reuşea să fie răcorită de balsamul zorilor care soseau târându-se neputincioşi din îndepărtatul est, zile în care discul strălucitor nu-şi mişca umbra nici măcar o scurtă oră fără ca încă o viaţă plină de amărăciuni să-şi găsească înainte de vreme sfârşitul.

Plecasem din Versailles, pe optsprezece iunie, o mie cinci sute de suflete. Alcătuiam o lungă procesiune: taţii şi soţii, cu grijă de tutori, îşi strângeau rudele dragi în jurul lor; soţiile şi mamele căutau sprijin în bărbaţii de lângă ele şi apoi, cu tandră îngrijorare, îşi aplecau ochii spre copii. Erau trişti, dar nu lipsiţi de nădejde. Fiecare gândea că cineva tot va fi salvat; fiecare, cu acea stăruitoare speranţă caracteristică naturii umane, credea că iubita lui familie va fi cea salvată.

Am străbătut Franța, pe care am găsit-o pustiită. Din orașele mari abia dacă supraviețuiseră unul sau doi locuitori, care le colindau ca niște năluci; prin urmare, cu puținii care ni se alăturau și fără cei care mureau, ajunseseră în cele din urmă să fie mai ușor de numărat cei de pe scurta listă a supraviețuitorilor. Fiindcă nu îi părăseam niciodată pe cei bolnavi până când moartea lor ne permitea să-i redăm pământului, călătoria noastră a fost lungă, fiecare zi aducând câte o înspăimântătoare scădere a numărului nostru: cu zecile, cu sutele. Moartea nu arăta pic de milă față de noi, iar noi întâmpinam în fiecare zi soarele cu sentimentul că se putea să nu-l mai vedem răsărind din nou.

Stările nervoase provocate de frică și nălucirile înspăimântătoare care ne speriaseră în primăvară au continuat să-i bântuie pe oamenii mai slabi de înger în timpul acestei triste călătorii. Fiecare seară crea noi spectre; lângă fiecare copac găunos era văzută câte o stafie și fiecare tufă sălbatică părea o arătare înspăimântătoare. Puțin câte puțin, aceste vedenii devenite atât de comune au început să ne lase indiferenți și au apărut alte minuni. Îndată ce s-a stabilit cu certitudine că soarele răsărea cu o oră mai devreme decât era normal pentru acea perioadă din an, s-a descoperit și că era din ce în ce mai palid, iar umbrele aveau un aspect neobișnuit. Era imposibil ca cineva să-și fi închipuit, în timpul calmei rutine a vieții trăite înainte, teribilele efecte produse de aceste năzăreli neobișnuite: într-adevăr, simțurile noastre ne sunt de atât de puțin ajutor, atunci când nu sunt susținute de alte dovezi, încât îmi era greu să nu mă las deloc influențat de evenimentele supranaturale, cărora majoritatea oamenilor le dădeau toată crezarea. Fiind singurul sănătos la cap dintr-o mulțime de nebuni, îmi era greu să fiu sigur că marele corp ceresc nu suferise nici o schimbare, că umbrele nopții nu ascundeau arătări înfricoșătoare sau că vântul, când cânta printre crengile copacilor sau șuiera în jurul unei clădiri goale, nu suna a jale și disperare. Câteodată realitățile luau forme fantomatice și era imposibil ca sângele să nu-ți înghețe la vederea unui evident amestec între ceea ce știam că este adevărat și asemănarea neobișnuită cu ceva de care toți ne temeam.

Odată, în amurg, am văzut o siluetă îmbrăcată în alb, mai înaltă decât o statură umană, care plutea pe deasupra drumului, ba

ridicându-şi braţele, ba sărind prin aer la o înălţime uimitoare, pentru ca apoi să se ridice cât era de mare, gesticulând violent. Oamenii, gata mereu să descopere şi să creadă în supranatural, s-au oprit la o oarecare distanţă de această apariţie; pe măsură ce se întuneca, chiar pentru cei care nu credeau în fantome, era ceva înspăimântător în acel spectru singuratic, ale cărui salturi, chiar dacă în dezacord cu demnitatea unui spirit, erau peste puterile omeneşti. Acum sărea drept în aer, acum se strecura peste câte un gard viu, pentru ca în momentul următor să apară din nou pe drum, în faţa noastră. Frica pe care spectacolul dat de fantomă le-o stârnise celor prezenţi îi făcuse pe unii să o ia la fugă, iar pe ceilalţi să se lipească unii de alţii. Spiriduşul ne vedea acum; s-a apropiat şi, în timp ce noi ne dădeam înapoi, a făcut o plecăciune adâncă. Priveliştea a fost irezistibil de comică, chiar şi pentru mulţimea noastră de nefericiţi, iar politeţea lui a fost salutată cu un hohot general de râs. Apoi, după ce ţâşni din nou în picioare cu un ultim efort, se prăbuşi, devenind aproape invizibil în noapte. Această mişcare îi amuţi pe oameni şi îi umplu iarăşi de spaimă; în cele din urmă, cei mai curajoşi se apropiară şi, ridicându-l pe nenorocitul muribund, au descoperit explicaţia acelei scene extravagante. Era un balerin şi făcea parte din grupul de la Villeneuve-la-Guyard, care o luase înaintea noastră; îmbolnăvindu-se, fusese părăsit de tovarăşii lui; într-un acces de delir se crezuse pe scenă şi, bietul de el, simţind că e pe moarte, a acceptat cu înflăcărare ultimele aplauze meritate de graţia şi agilitatea sa.

Altă dată, am fost bântuiţi zile în şir de o nălucă; oamenii i-au dat numele de Spectrul Negru. Nu-l vedeam decât seara, când armăsarul său de un negru de cărbune, veşmintele lui cernite şi panaşul cu pene negre aveau un aspect maiestuos şi înspăimântător; chipul său, spunea cineva care îl văzuse la un moment dat, era de o paloare cenuşie; acest om rămăsese cu mult în urma celorlalţi şi, la o curbă, l-a zărit pe Spectrul Negru îndreptându-se spre el; de teamă, s-a ascuns, calul şi călăreţul trecând pe lângă el, iar la lumina lunii, a zărit chipul nefiresc al celui din urmă. Câteodată, în toiul nopţii, în timp ce-i vegheam pe bolnavi, auzeam zgomot de copite galopând prin oraş; era Spectrul Negru, vestitor al morţii inevitabile. În ochii oamenilor obişnuiţi căpătase proporţii urieşeşti; aerul îngheţa în jurul lui, spuneau ei; când era auzit, animalele se

cutremurau, iar muribunzii ştiau că le-a sosit ceasul cel din urmă. Era Moartea însăşi, ziceau oamenii, întrupată pentru a pune stăpânire pe pământ şi a strivi pe tot mai puţinii supravieţuitori, singuratici răzvrătiţi împotriva legii sale. Odată, la amiază, am văzut o pată mare pe drum, în faţa noastră şi, apropiindu-ne, l-am recunoscut pe Spectrul Negru căzut de pe cal, agonizând la pământ. Nu a mai trăit decât câteva ore, iar ultimele sale cuvinte ne-au lămurit purtarea misterioasă. Era un distins nobil francez, care, din pricina ciumei, rămăsese singurul supravieţuitor din districtul său; timp de mai multe luni, rătăcise din oraş în oraş, din provincie în provincie în căutarea vreunui alt supravieţuitor care să-i ţină tovărăşie în singurătatea la care era condamnat. Când a descoperit grupul nostru, teama de contaminare a fost mai mare decât nevoia de companie. Nu a îndrăznit să ni se alăture, dar nici să se îndepărteze prea mult de noi, singurele făpturi omeneşti care mai populau întinsa şi fertila Franţă, astfel încât ne-a însoţit, deghizat sub înfăţişarea spectrală pe care am descris-o, până când ciuma l-a făcut să se alăture unei mulţimi mai mari, cea a Omenirii Moarte.

Ar fi fost bine dacă asemenea temeri fără temei ne-ar fi putut lua gândul de la rele mai tangibile. Dar acestea erau prea îngrozitoare şi prea multe pentru a nu-şi face loc cu forţa în fiecare gând care ne trecea prin cap, în fiecare moment al vieţii noastre. Eram obligaţi să ne oprim câteodată zile la rând, până când încă unul şi încă unul era destinat să se transforme într-un bulgăre din marele bulgăre care odinioară fusese pământul plin de viaţă. Astfel am continuat să călătorim în perioada cea mai caldă din an şi, abia în prima zi a lui august, noi, află cititorule, cei numai optzeci câţi mai rămăsesem, am intrat în Dijon.

Aşteptasem acest moment cu nerăbdare, fiindcă marca faptul că deja străbătusem cea mai grea parte din trista noastră călătorie, Elveţia aflându-se la o aruncătură de băţ. Şi totuşi cum să ne fi felicitat pentru un eveniment întâmplat după atâtea pierderi? Erau aceste nenorocite fiinţe, care, secătuite de puteri şi nefericite, se târau într-o jalnică procesiune, singurele rămăşiţe ale neamului omenesc care, odinioară, ca un potop se răspândiseră şi luaseră în stăpânire pământul? Izvorând limpede şi fără oprelişti din muntele primordial Ararat, se transformase dintr-un pârâu firav într-un

râu peren, curgând, generație după generație, neîncetat. Același, dar despărțit în brațe distincte, a tot crescut, făcându-și drum spre oceanul care-l atrăgea irezistibil, și pe ale cărui maluri cețoase ajungeam acum. La început, un simplu joc al naturii îl făcuse să se strecoare din golul sterp spre lumină, dar gândul a adus cu sine puterea și cunoașterea și, înarmat cu ele, neamul omenesc își căpătase demnitatea și autoritatea. Atunci nu mai era numai un grădinar al pământului sau păstorul turmelor sale, ci „avea un aspect impunător și maiestuos; avea nobili și iluștri strămoși; avea galeria sa de portrete, monumentalele sale inscripții, cronicile și titlurile sale"[1].

Toate acestea dispăruseră acum, când oceanul morții înghițise fluviul împuținat, iar izvorul său secase. Mai întâi ne luasem rămas-bun de la starea de lucruri care, durând de multe mii de ani, părea eternă, precum guvernarea, ordinea, comerțul și relațiile între oameni care ne modelaseră inimile și acțiunile din timpuri imemoriale. Apoi ne-am despărțit pe rând de zelul patriotic, de arte, de reputație, de faima dăinuitoare, de numele țării. Am văzut cum se îndepărtează din ce în ce mai mult de noi orice speranță de întoarcere la viața de dinainte, orice așteptare, în afara celei firave că ne vom putea salva viețile din ruinele trecutului. Pentru a ne păstra viețile părăsiserăm Anglia, Anglia nu mai era, fiindcă, fără copiii ei, ce nume ar fi putut să mai poarte acea insulă pustie? Apoi ne agățasem cu tenacitate de ocârmuirea și ordinea care ne ajutau cel mai bine să ne salvăm, încredințați că, dacă putea fi salvată o mică colonie, din aceasta, mai târziu, s-ar fi refăcut pierduta comunitate umană.

Însă jocul s-a terminat! Eram sortiți să pierim cu toții, fără a lăsa supraviețuitori sau moștenitori ai pământului. Eram sortiți să pierim cu toții! Omul avea să dispară, aveau să dispară alcătuirea lui măiestrită, minunatele lui simțuri, nobila proporție a trupului de zeu, mintea lui încoronând toate aceste daruri. Oare pământul avea să-și păstreze locul său printre planete, își va continua el oare nevăzuta sa călătorie în jurul soarelui, vor continua să se schimbe anotimpurile, copacii să se îmbrace în frunze, florile să-și răspândească aroma în singurătate? Vor rămâne oare munții neclintiți, își vor păstra râurile cursul spre vastul abis, va continua oceanul să crească

1. Burke, *Reflecții asupra Revoluției din Franța* (n.a.).

și să scadă, va mai răcori vântul întreaga fire, vor mai paște animalele, vor mai zbura păsările, vor mai înota peștii când omul, domnul, stăpânitorul, observatorul și memoria tuturor acestor lucruri va fi dispărut de parcă n-ar fi existat niciodată? O, ce batjocură! Desigur că moartea nu este moarte și umanitatea nu va dispărea, ci va lua doar alte forme, care scapă simțurilor noastre. Moartea este o poartă enormă, un drum spre viață: să ne grăbim să-l străbatem, să încetăm să mai trăim această moarte vie, murind spre a putea trăi.

Tânjisem cu o nespusă nerăbdare să ajungem la Dijon, fiindcă ne fixasem acel punct ca pe un popas. Dar acum intram în oraș cu o torpoare mai dureroasă decât ascuțita suferință. Ajunsesem încet-încet, dar irevocabil la părerea că nici cele mai mari străduințe ale noastre nu ne vor ajuta să putem păstra măcar un suflet în viață. Ne-am luat, prin urmare, mâinile de pe cârma de care ne agățasem atât de tare, iar fragila corabie pe care pluteam părea, odată ce rămăsese în voia ei, să se repeadă cu prora înainte în abisul întunecat al talazurilor. Valul de mâhnire, șiroiul de lacrimi și vaietele în van, revărsarea de iubire și pătimașa, dar inutila agățare de cei puțini care mai rămăsesem au fost urmate de lâncezeală și indiferență.

Pe parcursul dezastruoasei călătorii, cu excepția celor din propria familie, i-am pierdut pe toți cei de care ne atașasem în mod special dintre supraviețuitori. Nu e potrivit să umplu aceste pagini cu o simplă listă a acestora, dar nu mă pot opri să nu-i amintesc pentru ultima oară pe cei deosebit de dragi nouă. Fetița pe care Adrian o salvase atunci când fusese părăsită, în timp ce străbăteam Londra, pe douăzeci noiembrie, a murit la Auxerre. Bietul copil se atașase foarte mult de noi, iar moartea ei subită ne-a adâncit amărăciunea. Când o văzusem de dimineață părea sănătoasă, dar seara, Lucy, înainte să mergem la culcare, venise în camera noastră și ne spusese că murise. Pe însăși biata Lucy am pierdut-o după ce am ajuns la Dijon. Ea se dedicase cu totul îngrijirii bolnavilor și sprijinirii celor lipsiți de prieteni. Eforturile exagerate i-au produs o febră care, în cele din urmă, s-a transformat în temuta boală, a cărei atingere i-a curmat curând suferința. O îndrăgisem din tot sufletul pentru calitățile ei, pentru felul prompt și plin de bunăvoință cu care își îndeplinea îndatoririle și pentru blânda răbdare cu care înfrunta fiecare încercare. Când am

încredințat-o pământului, părea că ne luam rămas-bun în același timp de la toate acele virtuți tipic feminine pe care le întruchipase; deși nu se bucurase de o educație aleasă și era o făptură simplă, se distingea prin răbdare, tărie și blândețe. Acestea, împreună cu toate celelalte calități specific englezești, s-au pierdut pentru totdeauna. Tot ce era mai demn de admirație la compatrioatele mele din clasa ei socială a fost înmormântat sub pământul pustiei Franțe, iar dispariția ei a fost ca o a doua despărțire de țara noastră.

Contesa de Windsor a murit în timpul popasului nostru la Dijon. Într-o dimineață mi-a transmis că dorea să mă vadă. Mesajul ei m-a făcut să-mi dau seama că trecuseră mai multe zile de când nu o mai văzusem. Acest lucru se mai întâmplase adesea, când rămâneam în urmă pentru a veghea ultimele ceasuri de viață ale câte unui nefericit tovarăș. Dar purtarea mesagerului m-a făcut să bănuiesc că ceva era în neregulă. Imaginația mea a luat-o razna și m-am gândit imediat că se întâmplase ceva rău cu Clara sau cu Evelyn mai degrabă decât cu bătrâna doamnă. Teama noastră omniprezentă ne făcea să ne așteptăm mereu la tot ce era mai rău, iar moartea celor bătrâni înaintea celor tineri ajunsese să ni se pară prea naturală, prea asemănătoare cu ceea ce se petrecea în vremurile apuse.

Am găsit-o pe venerabila mamă a lui Idris zăcând întinsă pe o sofa; trupul ei înalt era emaciat, profilul feței supte, ascuțit, iar ochii ei mari și negri, adânciți în orbite, străluceau ca lumina care tivește un nor de furtună la apusul soarelui. Toată stafidită și uscată, numai luminile acelea sclipeau; vocea i se schimba și ea pe măsură ce îmi vorbea:

– Mi-e teamă, mi-a spus ea, că a fost un gest de egoism din partea mea să te rog să vizitezi din nou o bătrână înainte să-și dea sufletul, dar probabil că ar fi fost un șoc mai mare dacă ai fi primit brusc vestea că am murit, decât dacă mă vezi mai întâi în starea în care sunt.

I-am luat mâna uscățivă în mâinile mele:

– Sunteți chiar atât de bolnavă? am întrebat.

– Nu vezi moartea pe chipul meu, mi-a răspuns ea, e ciudat; ar fi trebuit să mă aștept la asta, dar îți mărturisesc că m-a luat pe nepregătite. Niciodată nu m-am agățat și nici nu m-am bucurat de viață așa cum am făcut-o în ultimele luni, când m-am aflat printre cei pe care cândva am fost atât de nesocotită încât să-i părăsesc, și acum

îmi este greu să fiu atât de repede răpită dintre ei. Mă bucur totuşi că nu am căzut pradă ciumei; probabil până acum aş fi fost moartă, deşi lumea ar fi continuat să existe aşa cum era în tinereţea mea.

Vorbea cu greutate şi mi-am dat seama că regreta că trebuia să moară chiar mai mult decât dorea să mărturisească. Şi totuşi nu avea motive să se plângă de scurtarea vieţii ei înainte de soroc; trupul ei secătuit arăta că viaţa îi ajunsese la sfârşitul ei natural. La început fuseserăm numai noi doi, apoi a intrat Clara. Contesa s-a întors spre ea zâmbind şi a luat-o de mână pe încântătoarea copilă; palma ei roz şi degetele albe ca zăpada contrastau cu fibrele moi şi culoarea gălbuie a degetelor bătrânei prietene; s-a aplecat s-o sărute, atingând cu gura ei ofilită buzele calde şi pline ale tinerei.

– Verney, a spus Contesa, nu este nevoie să ţi-o dau eu în grijă pe această dragă fată, căci o vei ocroti oricum. Dacă lumea ar mai fi cum a fost, aş fi avut să-ţi dau o mie de sfaturi pentru ca o făptură atât de sensibilă, de bună şi de frumoasă să scape de primejdiile care au pândit-o şi au dus-o la pierzare pe cealaltă întruchipare a frumuseţii şi a perfecţiunii. Acum toate acestea nu mai înseamnă nimic. Buna mea îngrijitoare, te las sub ocrotirea unchiului tău, iar sub ocrotirea ta îl las pe cel ce duce mai departe latura mai bună din mine. Fii pentru Adrian, dulce copilă, ceea ce ai fost pentru mine; înveseleşte-i tristeţea cu spiritul tău zglobiu; alină-i neliniştea cu vorbele tale cumpănite şi înţelepte, când va fi pe moarte; îngrijeşte-l cum m-ai îngrijit pe mine.

Clara a izbucnit în lacrimi.

– Copilă bună, a spus Contesa, nu plânge după mine. Ţi-au mai rămas mulţi prieteni dragi.

– Şi totuşi, a strigat Clara, vorbiţi şi de moartea lor. Asta e într-adevăr o cruzime; cum voi putea trăi dacă ei pier? Dacă ar fi cu putinţă ca iubitul meu protector să moară înaintea mea, nu l-aş putea îngriji, nu aş putea decât să mor şi eu.

Venerabila doamnă nu a supravieţuit acestei scene decât douăzeci şi patru de ore. Ea a fost ultima legătură dintre noi şi vechea stare de lucruri. Era imposibil să o priveşti fără să-ţi vină în minte, sub înfăţişarea lor obişnuită, evenimente şi persoane tot atât de îndepărtate de prezenta noastră situaţie ca disputele dintre Temistocle şi Aristide sau războiul celor două roze de pe pământul nostru

natal. Pe fruntea ei stătuse coroana Angliei; amintirea tatălui meu și a nenorocirilor lui, luptele în van ale ultimului rege, chipurile lui Raymond, Evadne și Perdita, care trăiseră în cei mai buni ani ai lumii, ne apăreau vii în fața ochilor. Ne-am despărțit greu de ea, încredințând-o țărânii, iar când m-am întors de la mormântul ei, Ianus și-a acoperit fața întoarsă spre trecut cu un văl cernit; aceea care privea spre generațiile viitoare deja își pierduse demult darul.

După o săptămână de stat la Dijon, timp în care treizeci de oameni au plecat din rândul puținilor vii, ne-am continuat drumul spre Geneva. La ora prânzului în cea de-a doua zi am ajuns la poalele munților Jura. Acolo am poposit în timpul orelor calde. Acolo, cincizeci de oameni – cincizeci, singurele făpturi omenești care nu fuseseră înghițite de lacomul pământ – s-au adunat ca să citească unii în privirile altora semnele înfiorătoarei ciume sau tristețea epuizantă, disperarea sau, și mai rău, nepăsarea față de răul viitor sau prezent. Acolo ne-am strâns, la poalele acelui zid muntos, sub ramurile unui alun; un izvor șopotitor răcorea covorul verde cu undele sale, în timp ce greierul neobosit cânta printre ierburi. Eram o mână de nefericiți suferinzi. O mamă își legăna în brațele slăbite copilul, ultimul supraviețuitor de vârsta lui, ai cărui ochi împăienjeniți erau pe cale să se închidă pe veci. Ici frumusețea, cu puțin timp înainte strălucind de tinerețe, acum ofilită și neglijată, îngenunchea pentru a-l răcori cu un evantai pe iubitul ei, care stă întins, străduindu-se să-și vopsească pe chipul schimonosit de boală un zâmbet recunoscător. Colo, un veteran cu aspre trăsături ale feței bătute de vânt, după ce-și mâncase merindele, stătea cu capul căzut pe piept și trupul moale, lăsând să-i cadă cuțitul inutil din mână, în timp ce prin minte i se perindă amintiri despre soția, fiul și alte dragi rude, toți pierduți. Alt bărbat care, timp de patruzeci de ani, se încălzise sub razele netulburate ale norocului o ținea de mână pe ultima nădejde, iubita sa fiică, o tânără femeie, și o privea cu ochi neliniștiți, în timp ce ea încerca să-și strângă puterile ce-o părăseau pentru a-l alina. O servitoare, deși pe moarte, credincioasă până la ultima suflare, își slujea stăpânul care, deși încă plin de sănătate, privea cu mare teamă pe suferinzii de tot felul din jur.

Adrian stătea în picioare, sprijinit de un copac; ținea în mâini o carte, dar ochii lui se tot ridicau de pe pagini, căutându-i pe ai

mei. Privirile-i mărturiseau faptul că gândurile părăsiseră paginile neînsufleţite, pentru a se uita pe altele, mai pline de sens, mai captivante, împrăştiate în faţa lui. În apropierea malurilor pârâului, departe de ceilalţi, într-un colţişor liniştit, unde apa susurătoare săruta cu gingăşie iarba, Clara şi Evelyn se jucau, ba lovind undele cu crengi lungi, ba urmărind gâzele care zburdau pe valuri. Evelyn acum urmărea câte un fluture, acum culegea flori pentru verişoara lui, iar râsul lui îngeresc şi fruntea senină dezvăluiau fericirea care-i domnea în suflet. Clara, deşi se străduia să-i dea toată atenţia, deseori uita de el, întorcându-se să vadă ce făceam eu şi Adrian. Împlinise paisprezece ani şi, deşi foarte înaltă pentru vârsta ei, încă mai avea o înfăţişare copilărească, dar se purta ca o mamă cu micuţul meu orfan. Când o vedeai jucându-se cu el sau îndeplinind ceea ce i se cerea în tăcere şi cu supunere, nu puteai să nu-i apreciezi admirabila docilitate şi răbdare, dar în ochii ei adânci, în pleoapele cu gene lungi, în seninătatea frunţii albe ca marmura şi în tandra expresie a buzelor ei se citeau o inteligenţă şi o frumuseţe care îţi stârneau atât admiraţia, cât şi iubirea.

Când soarele s-a scufundat dincolo de crestele de la apus, iar umbrele înserării s-au lungit, ne-am pregătit să urcăm muntele. Atenţia pe care trebuia să o dăm celor bolnavi ne-a încetinit înaintarea. Drumul şerpuitor, deşi abrupt, ne oferea panorama unor câmpii presărate cu pietre şi a unor dealuri, fiecare ascuns în spatele altuia, pe care urcuşul nostru ni le dezvăluia unul după altul. Rareori ne era ascunsă vederea soarelui, ale cărui raze pieziş erau încă dogorâtoare. Există împrejurări în care greutăţile mărunte capătă proporţii urieşeşti – împrejurări când, după cum sugestiv spune poetul evreu, „de abia se târăşte lăcusta"[1]; astfel s-a întâmplat şi cu noi în acea seară. Adrian, de obicei primul care-şi strângea toate puterile şi înfrunta pieptiş oboseala şi greutăţile, acum, fără vlagă şi cu capul în pământ, cu hăţurile atârnându-i în mâini, a lăsat ca instinctul calului să aleagă cărarea, el îndreptându-se cu greu în şa din când în când, de câte ori greutatea urcuşului îl obliga să-şi ţină mai bine echilibrul. M-au cuprins teama şi îngrijorarea. Oare aerul lui moleşit însemna că luase şi el boala? Cât timp gândurile acestui muritor nepereche vor mai răspunde

1. *Ecleziastul*, 12.

gândurilor mele? Cât timp mădularele lui vor mai asculta de spiritul său însufleţit? Cât timp lumina şi viaţa vor mai trăi în ochii singurului prieten care îmi mai rămăsese? Urcat astfel, la pas domol, fiecare deal nu făcea decât să ducă la încă unul care trebuia urcat, fiecare cornişă de stâncă nu făcea decât să ducă la alta, aidoma cu ea, într-un şir nesfârşit. Câteodată, îmbolnăvirea încă unuia dintre tovarăşii noştri forţa întreaga caravană să se oprească; setea bolnavului care striga mereu cerând apă, nevoia sa de odihnă, gemetele de durere şi suspinele înăbuşite ale celor care îl jeleau, acestea au fost tristele însoţitoare ale traversării munţilor Jura.

Adrian a luat-o înainte. A trecut pe lângă mine, urcând cu greu poteca abruptă, în timp ce eu fusesem nevoit să mă opresc pentru a strânge o chingă de la harnaşamentul calului. Ajuns în vârf, conturul întunecat al siluetei sale se profila pe fundalul cerului. Părea că admiră ceva neaşteptat de minunat, fiindcă oprindu-se, cu capul drept, cu mâinile întinse pentru o clipă, părea că dă binefe vreunei noi vedenii. Împins de curiozitate, m-am grăbit să mă alătur lui. După câteva minute de luptă cu cărarea prăpăstioasă, am ajuns în faţa aceleiaşi privelişti care îl învăluise pe el în acea uimire extatică.

Natura, ori favoritul ei, acest minunat pământ, îşi dezvăluia frumuseţile sale fără egal într-un tablou splendid şi neaşteptat. Dedesubt, în depărtare, ca într-un abis căscat în globul masiv, se întindeau apele liniştite şi azurii ale lacului Leman, înconjurat de dealuri acoperite cu viţă de vie, ele însele înconjurate ca de nişte ziduri de apărare de munţi întunecaţi de formă conică sau ca nişte pereţi ciclopici accidentaţi. Dar dincolo de ei şi deasupra tuturor, ca şi cum spiritele aerului şi-ar fi dezvăluit sclipitoarele lor sălaşe aflate în slava cerului nepătat de nici un nor, sărutând paradisul, tovarăşi ai eterului, se aflau Alpii, înveşmântaţi în straiele orbitoare de lumină ale soarelui la apus. Şi, de parcă minunile lumii erau fără de sfârşit, vasta imensitate a munţilor, stâncile lor colţuroase scăldate în raze trandafirii, toate se reflectau în lacul de dedesubt, afundându-şi piscurile semeţe sub valurile domoale – palate adăpostind pe Naiadele apelor liniştite. Oraşe şi sate se întindeau la poalele munţilor Jura, care, cu râpe întunecoase şi promontorii negre, îşi întindeau rădăcinile până în apele de dedesubt. Fascinat de minunăţiile acestea, am uitat de scumpul prieten de lângă mine.

Când m-am întors spre el, am văzut că îi curgeau lacrimi din ochi; mâinile sale subțiri erau împreunate ca pentru rugăciune, chipul însuflețit îi strălucea de încântare.

– De ce, a spus el în cele din urmă, de ce, o, inimă, îmi șoptești tristețea ta? Soarbe frumusețea acestei scene și umple-te de încântarea ce o depășește pe cea a unui paradis închipuit.

Încet-încet, urcând poteca abruptă, au ajuns lângă noi și ceilalți și toți și-au exprimat vizibil încântarea, care depășea orice trăiseră până atunci. Unul dintre ei a strigat:

– Dumnezeu ne dezvăluie cum arată raiul său; putem muri binecuvântați.

Încă unul și încă unul, prin exclamații întretăiate cu fraze exaltate, se străduiau să exprime efectul amețitor al acestei minuni a naturii. Așa că am adăstat un timp acolo, ușurați de povara sorții, uitând de moarte, în a cărei noapte urma să ne cufundăm, fără a ne mai gândi că acum și în veci vecilor ochii noștri erau și vor fi singurii care mai puteau vedea divina splendoare a acestui spectacol terestru. Un entuziasm extatic, înrudit cu fericirea, explodă, ca o rază slobozită de soare, în viața noastră întunecoasă. Neprețuit dar al omenirii istovite de durere, care poate smulge o emoție extatică fie și de sub fierul plugului și al grapei, care ară și sfărâmă fiecare nădejde!

Această seară fu marcată și de o altă întâmplare. În drum spre Geneva, trecând prin Ferney, neobișnuite acorduri de muzică se auzeau venind dinspre o biserică de țară înconjurată de copaci și de case părăsite, din ale căror coșuri nu mai ieșea fum. Sunetul unei orgi deștepta cu undele sale aerul mut, stăruind în văzduh și amestecându-se cu frumusețea stâncilor și a pădurilor. Muzica, limba nemuritorilor dezvăluită nouă ca dovadă a existenței lor, muzica, „cheia de argint a fântânii lacrimilor"[1], vlăstar al iubirii, alin al mâhnirii, inspiratoare a eroismului și a gândurilor senine, o, muzică, în această amărăciune a noastră te uitasem! Demult nu ne mai veselise fluierul, nici armonia vocilor, nici fiorul corzilor; acum ai venit spre noi ca o dezvăluire a altor forme pe care le ia ființa și, precum fuseserăm fascinați de frumusețea naturii, închipuindu-ne-o

1. Percy Bysshe Shelley, vers din poemul „A fragment: To Music".

ca pe locașul duhurilor, acum am fi putut foarte bine să ne imaginăm că auzeam comunicarea melodioasă dintre ele. Ne-am oprit cuprinși de aceeași evlavie ca cea a unei palide călugărițe ce-ar face o vizită nocturnă într-un templu sfânt, unde ar contempla cu zâmbet însuflețit icoana divinizată. Eram cu toții muți de emoție; mulți au îngenuncheat. Peste câteva minute însă, o melodie cunoscută ne-a redeșteptat admirația omenească și compasiunea. Era o arie din *Creațiunea* de Haydn și, cu toate că omenirea îmbătrânise și se veștejise, pământul, la fel de proaspăt ca în prima zi a facerii, putea încă să mai fie celebrat într-un asemenea imn de laudă. Adrian și cu mine am intrat în biserică. În naos nu era nimeni, deși din altar se ridica fum de tămâie, amintind de adunările mulțimilor de credincioși în catedralele odinioară pline Am urcat la galerie. La foalele orgii era un bătrân orb; tot sufletul său era numai auz și, în timp ce ședea ascultând cu atenție, avea pe chip strălucirea plăcerii, fiindcă, deși ochii goi nu puteau reflecta acea lumină, încântarea îi era întipărită pe buzele întredeschise, pe fiecare cută a chipului și pe fruntea lui brăzdată de ani. La orgă cânta o tânără de vreo douăzeci de ani. Părul roșcat îi cădea pe spate, iar fruntea albă era de o frumusețe strălucitoare, deși din ochii lipsiți de viață lacrimile îi curgeau șiroi, deși efortul pe care-l făcea ca să-și înăbușe suspinele și tremuratul îi înroșea obrajii, altfel palizi. Era slabă și încovoiată, vai, de boală.

Stăteam și ne uitam la cei doi, uitând ce ascultam, din pricina a ceea ce vedeam, până când, odată atinsă ultima clapă, sunetul pieri în reverberații din ce în ce mai domoale. Puternica voce, deși am putea-o numi anorganică, fiindcă nu o putem asocia cu mecanismul foalelor sau al clapelor, își stinse tonul, iar fata, întorcându-se spre bătrânul ei însoțitor, în cele din urmă ne văzu și pe noi.

Bătrânul era tatăl ei, iar ea, încă din copilărie, fusese ghidul pașilor lui. Erau nemți din Saxonia și, emigrând aici cu câțiva ani în urmă, se atașaseră de sătenii din împrejurimi. Cam pe vremea când a izbucnit ciuma, un tânăr student neamț li s-a alăturat. Povestea simplă dintre ei era ușor de ghicit. El, de stirpe nobilă, o iubea pe frumoasa fiică a muzicianului orb și i-a urmat, după fuga lor de persecuțiile prietenilor lui, dar, curând, puternica forță care făcea să dispară diferențele dintre oameni veni cu coasa ei ascuțită

pentru a tăia, odată cu iarba, şi înaltele flori de câmp. Tânărul a fost printre primele victime. Ea a supravieţuit acestei pierderi numai de dragul tatălui ei. Faptul că era orb i-a permis fetei să-l ferească de cunoaşterea adevărului, astfel încât, rămaşi singuri, unici supravieţuitori ai ţinutului, el nu-şi dăduse seama de acest lucru, nici de faptul că, atunci când asculta muzica fiicei lui, munţii muţi, lacul insensibil, copacii fără minte erau, cu excepţia lui, singurii ei auditori.

Chiar în ziua în care am sosit, ea a început să sufere de simptomele bolii. Încremenea de oroare la gândul că îşi va părăsi şi-şi va lăsa singur pe faţa pământului pustiu pe bătrânul tată lipsit de vedere, dar nu avea curaj să-i spună adevărul şi însăşi disperarea fără măsură o împingea la eforturi covârşitoare. La ora obişnuită a slujbei de vecernie, ea l-a condus la capelă şi, deşi tremurând şi plângând de grija lui, a cântat, fără greşeală de tempo sau de note, imnul compus pentru a celebra crearea împodobitului pământ, care curând avea să-i devină mormânt.

Pentru ea, noi eram nişte trimişi ai cerului. Curajul febril, tăria abia susţinută au părăsit-o îndată ce a scăpat de grija care o apăsa. Cu un ţipăt de bucurie s-a repezit la noi, a îmbrăţişat genunchii lui Adrian şi nemaiputând spune decât „O, salvaţi-l pe tatăl meu!", printre suspine şi hohote de plâns, dădu frâu liber îndelung stăvilitei sale dureri.

Biata fată! Acum zace alături de tatăl său în pământul în care se odihnea şi iubitul ei, lângă alunul pe care ni-l arătase în ultimele ei ceasuri de viaţă. Tatăl ei, conştient în cele din urmă de primejdia în care se afla fiica sa, deşi nu putea vedea schimbările de pe chipul ei drag, s-a încăpăţânat să o ţină de mână până când moartea i-a răcit şi i-a înţepenit trupul. După aceea nu s-a mai mişcat din loc şi nu a mai vorbit până când, douăsprezece ore mai târziu, milostiva moarte i-a dăruit şi lui odihna fără de sfârşit. Mi-a rămas întipărit în memorie locul în care se află mormintele lor străjuite de acel copac drept monument, îmbrăţişat de stâncoşii munţi Jura şi de îndepărtaţii, nemăsuraţii Alpi. Turla ascuţită a bisericii se vede încă dintre copacii din jur şi mâinile fetei, deşi reci, îmi închipui că încă aleargă pe clapele din care ies sunetele divinei muzici care mângâie cele trei blânde duhuri.

CAPITOLUL VIII

Acum ajunseserăm în Elveția, care de atâta timp fusese ținta finală și scopul strădaniilor noastre. Priviserăm, nu știu din ce pricină, cu nădejde și plăcute așteptări mulțimea de dealuri și de stânci înzăpezite și ne deschiseserăm inima pentru a înfrunta cu tot curajul înghețatul Biz[1], care chiar și în miezul verii obișnuia să aducă frigul dinspre ghețarii de la nord. Și totuși, cum să nutrim speranțe de scăpare? Ca și natala noastră Anglie și vasta întindere a fertilei Franțe, acest pământ îmbrățișat de munți era pustiu. Nici culmile reci ale munților, nici zăpada topită transformată în izvoare, nici înghețatul Biz, nici tunetele îmblânzind transmiterea bolii nu-i salvaseră pe locuitorii ei; de ce am fi scăpat noi?

Și câți mai rămăseseră de salvat? Era comunitatea noastră în stare să se apere și să lupte cu dușmanul? Eram niște supraviețuitori învinși, domesticiți până la a accepta cu supunere fiecare nouă lovitură, un cortegiu pe jumătate mort prin teama de moarte; un grup de oameni deznădăjduiți, blazați, aproape nepăsători, care, pe bărcuța vieții agitată de valuri, abandonaseră cârma și se resemnaseră să se supună forței distructive a vânturilor slobode. Precum sunt doborâte de viscol puținele spice de grâu nestrânse de pe un întins ogor, după ce restul a fost deja strâns în hambare; precum erau azvârlite la pământ de primul îngheț al lunii noiembrie cele câteva rândunici împrăștiate pe cer, care au rămas după ce suratele lor, la primele adieri neprietenoase ale toamnei, au migrat spre țări cu climă mai blândă; precum moare înainte de sosirea zorilor o oaie pierdută care, în timp ce restul turmei se află în țarc, rătăcește pe creasta dealului bătut de lapoviță; precum piere și se dizolvă în eter un nor, care, asemenea multor

1. Referire la vântul dinspre nord, în franceză *la bise*.

altora, se strânge pe cer atunci când păstorul[1] de la nord îşi trimite oile „să bea amiază de la Antipozi"[2], tot astfel eram şi noi.

Am părăsit fermecătoarele maluri ale frumosului lac Geneva şi am pătruns în văgăunile Alpilor. De-a lungul şopotitorului Arve până la izvoarele lui, prin valea înconjurată de stânci a muntelui Servox, pe lângă năvalnice cascade şi pe sub umbrele piscurilor inaccesibile, am tot mers, în timp ce luxurianţii aluni făceau loc întunecoşilor brazi ale căror ramuri cântau în vânt şi ale căror trunchiuri înfruntaseră mii de furtuni, până când covoarele verzi, înfloritele vâlcele şi dealurile acoperite de tufişuri au fost înlocuite de stâncile cu vârfuri străpungând cerul, nebătute de om, golaşe, „oasele lumii, aşteptând să fie înveşmântate cu tot ce e de trebuinţă pentru a naşte viaţă şi frumuseţe"[3]. Ciudat să ne căutăm adăpost aici!

Desigur, dacă în acele ţări în care pământul era obişnuit, ca o mamă iubitoare, să-şi hrănească pruncii, pentru noi, acelaşi pământ se dovedise ucigător, nu aveam nevoie să-l căutăm aici, unde, de atâta uscăciune, pare a tremura prin venele ei pietroase. Nu ne înşelam în ceea ce bănuiam că avea să ne aştepte. În van căutam scăpare în uriaşii, mereu mişcătorii gheţari din Chamounix, în crăpăturile din stânca de care atârnau ţurţurii, în mările de apă congelată, în dumbrăvile de brazi bătuţi de furtuni, în vâlcelele prin care se prăbuşeau cu zgomot avalanşele şi în coamele dealurilor unde se adăposteau tunetele. Ciuma îşi întindea domnia supremă chiar şi acolo. Până când ziua şi noaptea, ca nişte surori gemene, au ajuns să-şi împartă în mod egal stăpânirea asupra orelor, unul câte unul, sub peşterile de gheaţă, pe malul şuvoaielor de apă izvorâte din zăpezile topite ale miilor de ierni, unul după altul mai închidea ochii pe vecie câte un supravieţuitor al omenirii.

Şi totuşi, nu greşisem întru totul alegând un astfel de cadru pentru finalul dramei noastre. Natura, credincioasă până în ultima clipa, ne consola chiar şi în inima restriştii. Sublima grandoare a peisajului ne consola inimile nefericite şi era în armonie cu singurătatea noastră. Multe dureri au lovit omul în viaţa cu suişuri şi coborâşuri şi mulţi nefericiţi îndoliaţi au rămas singurii

1. Denumire dată de sumerieni constelaţiei Orion.
2. Thomas Lovell Beddoes (1803-1849), *Tragedia miresei*, actul I, scena 1.
3. Mary Wollstonecraft, *Scrisori din Norvegia* (n.a.).

supraviețuitori dintre mulți alții care s-au pierdut. Restriștea noastră împrumuta forma maiestuoasă și culoarea vastei ruine din jur, care o însoțea și cu care se confunda. Astfel, pe minunata față a pământului sunt multe văgăuni întunecoase pe fundul cărora curge câte un pârâu șopotitor, umbrit de stânci romantice străbătute ici-colo de poteci acoperite cu mușchi, dar tuturor, cu excepția celor de pe plaiurile unde ne aflam noi, le lipsea mărețul fundal al falnicilor Alpi, ale căror culmi înzăpezite sau golașe ne înălțau din anostul nostru sălaș de muritori în palatele Naturii.

Solemna armonie a evenimentelor și a situațiilor ne modela simțirile și le înveșmânta în costumul potrivit pentru ultimul act din viața noastră. Aproape de izvoarele Arveironului am săvârșit slujba de înmormântare pentru ultimul reprezentant al speciei, cu excepția a numai patru supraviețuitori. Adrian și eu, lăsându-i pe Clara și pe Evelyn adânciți într-un somn liniștit, am dus corpul într-un loc pustiu și l-am depus în acele galerii de sub ghețarul care pârâia și crăpa la cel mai mic sunet, dând pierzaniei orice ființă s-ar așeza în acele falii, astfel încât nici o pasăre și nici un animal de pradă n-ar fi putut profana trupul înghețat. Astfel, pășind fără zgomot și în tăcere, l-am așezat pe o năsălie de gheață și apoi ne-am retras pe platforma stâncoasă de lângă gurile râului. Cu toată liniștea pe care o păstrasem, simpla lovire a aerului cu trupurile noastre ar fi fost de-ajuns să tulbure odihna ghețarului și cu greu am mai fi putut părăsi peștera înainte ca uriașe blocuri de gheață să se desprindă din tavan și să cadă peste trupul pe care-l lăsasem înăuntru. Era o noapte frumoasă, luminată de lună, dar călătoria noastră într-acolo fusese lungă și, până ne-am dus la îndeplinire scopul, secera lunii se scufundase dincolo de crestele dinspre apus. Munții înzăpeziți și ghețarii albăstrui emanau propria lor lumină. Văgăuna sălbatică și abruptă care se căsca la poalele uneia din laturile lui Mont Anvert se afla de partea cealaltă a locului unde ne aflam noi; la picioarele noastre, Arveironul, cu albe unde înspumate, se repezea peste pietrele ascuțite care se iteau printre apele sale și, cu muget neîncetat, tulbura noaptea liniștită. Fulgere galbene brăzdau cerul peste vastul dom al Mont Blancului, tăcute precum stânca acoperită de zăpadă pe care o iluminau; totul era pustiu, sălbatic și sublim, în timp ce melodiosul cântec murmurat al brazilor aducea o notă de gingășie măreției aspre. Acum aerul era sfâșiat de desprinderea și

căderea stâncilor acoperite de gheață, acum tunetul avalanșelor bubuia în urechile noastre. În țările ale căror trăsături sunt mai reduse, natura își manifestă puterile vii în frunzișul copacilor, în creșterea ierburilor, în ușorul murmur al cursurilor de apă șerpuitoare; aici, unde este înzestrată cu însușiri uriașești, formele pe care le îmbracă sunt torentele, furtunile și curgerea râurilor umflate. Și ce mărețe erau și curtea bisericii, și recviemul, și adunarea congregației eterne care asista la funeraliile tovarășului nostru!

Nu era vorba numai de funeraliile unui om, pe care îl așezasem în locul odihnei veșnice. Odată cu această ultimă victimă, însăși Ciuma pierise de pe pământ. Morții nu-i lipsiseră niciodată armele cu care să distrugă viața, iar noi, puțini și slabi cum deveniserăm, eram în continuare expuși la una sau alta dintre săgețile de care îi era plină tolba. Dar pesta nu făcea parte dintre ele. Timp de șapte ani își exercitase domnia deplină asupra pământului, călcase prin cele mai ascunse cotloane ale încăpătorului nostru glob, se amestecase cu aerul, care înfășoară ca o mantie pe toți semenii noștri; locuitorii Europei natale, bogații asiatici, africanii cu piele întunecată și liberii americani fuseseră toți cuceriți și distruși de ea. Tirania sa barbară se încheiase aici, în valea munților Chamounix.

Repetatele scene de restriște și de durere, fructele acestei boli, nu mai făceau parte din viețile noastre – nici măcar cuvântul nu ne mai suna în auz –, înfățișarea ciumei incarnate sub chip omenesc nu mai apărea în fața ochilor noștri. Abdicase de la tronul său și se deposedase de sceptrul său aici, printre stâncile înghețate care ne înconjurau. Lăsase singurătatea și tăcerea ca moștenitori ai regatului său.

Sentimentele care mă încearcă în clipa de față sunt atât de amestecate cu trecutul încât nu pot să spun dacă deveniserăm deja conștienți de această schimbare în timp ce ne aflam în acel loc pustiu. Mi se pare că da; parcă un nor trecuse peste noi, parcă se ridicase o greutate care apăsa aerul, parcă respiram mai ușor și recăpătaserăm o parte din vechea libertate. Nu eram totuși optimiști. Eram copleșiți de sentimentul că specia noastră era distrusă, deși noi nu aveam să fim victimele ciumei. Viitorul era ca un râu învolburat, care poartă pe apele sale o barcă fermecată, condusă de un muritor care știe că pericolul evident nu este cel de care e nevoie să se teamă, deși primejdia e aproape, și care plutește îngrozit prin ape întunecoase și tulburi, văzând în zare forme și mai stranii și mai primitive, spre

care este împins fără a se putea opune. Ce se va alege de noi? O, de-am avea vreun oracol delfic sau vreo fecioară Pitic, care să ne spună secretele viitorului! O, de-am avea vreun Oedip care să dezlege ghicitoarea crudului Sfinx! Un asemenea Oedip aveam să fiu eu, dar nu pentru că voi dezlega vreo şaradă, ci pentru că suferinţele mele sufleteşti sfâşietoare şi viaţa-mi plină de dureri aveau să fie motoarele care vor dezvălui secretele destinului şi vor revela înţelesul enigmei cu a cărei explicare se încheia istoria neamului omenesc.

Închipuiri confuze ne bântuiau mintea şi ne inspirau sentimente care nu erau cu totul străine de cele de plăcere, în timp ce stăteam lângă acel mormânt al naturii crescut în sânul munţilor lipsiţi de viaţă, acoperind venele sale vii, înăbuşind principiul lor vital.

– Iată cum suntem părăsiţi, a spus Adrian, ca doi copaci trişti, rămaşi pe locul unde odinioară se unduia o pădure. Suntem lăsaţi să jelim, să ne veştejim de durere şi să murim. Şi totuşi chiar şi acum avem datorii pe care trebuie să ne străduim să le îndeplinim; datoria de a aduce plăcere acolo unde putem şi, prin puterea iubirii, să împrăştiem culori de curcubeu pe cerul tulburat de furtuna suferinţei. Nu mă voi plânge dacă în situaţia extremă în care ne aflăm vom păstra ceea ce avem acum. Ceva îmi spune, Verney, că nu mai suntem nevoiţi să ne temem de crudul nostru duşman şi mă agăţ cu plăcere de acest glas interior. Deşi pare ciudat, va fi plăcut să urmăreşti cum creşte băieţelul tău şi să veghezi maturizarea tinerei inimi a Clarei. În mijlocul unei lumi pustii, noi suntem totul pentru ei şi, dacă trăim, trebuie să ne însărcinăm să le aducem fericirea în noul lor mod de viaţă. Acum, acest lucru este uşor de făcut, fiindcă mintea lor tânără nu scrutează viitorul şi încă nu s-a deşteptat în ei setea copleşitoare de prietenie şi de întreaga dragoste de care natura noastră este capabilă: nu putem ghici ce o să se întâmple atunci când natura îşi va face simţite neînfrântele şi sacrele sale puteri, dar, cu mult înainte de aceasta, am putea fi cu toţii reci, ca cel care zace în acel mormânt de gheaţă. Nu putem să ne îngrijim decât de prezent şi să ne dorim să umplem cu imagini plăcute fantezia neexperimentată a minunatei tale nepoate. Scenele care acum ne înconjoară, deşi sunt vaste şi sublime, nu pot contribui la această lucrare. Aici, natura este ca destinele noastre, măreaţă, dar prea distructivă, prea pustie şi primitivă pentru a putea desfăta tânăra ei imaginaţie. Hai să coborâm pe însoritele câmpii ale Italiei. Curând

aici va fi iarnă, iar sălbăticia va îmbrăca încă un strai de pustietate, de aceea să traversăm dealurile cu coame mohorâte şi s-o ducem pe plaiuri fertile şi frumoase, unde cărările îi vor fi împodobite cu flori, iar atmosfera va inspira plăcere şi nădejde.

Cu acest plan în minte, am părăsit valea Chamounixului a doua zi. Nu aveam nici un motiv de grabă; nu se petrecea nici un eveniment exterior vieţilor noastre care să ne influenţeze hotărârile, astfel încât ne-am lăsat în voia fiecărui capriciu lipsit de ţel şi simţeam că petreceam timpul cu folos urmărind trecerea orelor fără nici o grijă. Am străbătut agale încântătoarea vale a Servoxului; am petrecut ore în şir pe podul care, traversând văgăuna prin care curgea râul Arve, ne-a oferit tabloul unei râpe înveşmântate cu brazi şi al munţilor înzăpeziţi care o înconjurau. Am hoinărit prin romantica Elveţie până când, zoriţi de teama de iarna care se apropia, în primele zile ale lunii octombrie am ajuns în valea La Maurienne, care ducea la Cenis. Nu pot explica reţinerea pe care o simţeam de a părăsi acest ţinut muntos, poate că motivul era acela că priveam Alpii ca pe o graniţă între existenţa noastră trecută şi cea viitoare, şi astfel ne agăţam de ceea ce iubisem în trecut. Poate pentru că acum aveam atât de puţine motive care să ne grăbească să alegem între două modalităţi de acţiune, eram mulţumiţi să urmăm una singură şi preferam perspectiva a ceea ce urma să facem, în locul amintirii a ceea ce făcusem. Simţeam că în anul acela pericolul trecuse şi credeam că, în următoarele câteva luni, eram legaţi unii de ceilalţi. Era o încântare tulburătoare şi chinuitoare în gândul, care adumbrea ochii de lacrimi şi sfâşia inima cu tumultuoase suspine, că, mai fragili decât „zăpada ce cade pe râu"[1], eram, în acelaşi timp, singuri şi împreună, dar luptam să dăm viaţă şi individualitate meteoricului curs al existenţei fiecăruia dintre noi şi să simţim că nu am lăsat să treacă nici un moment de care să nu ne bucurăm. Astfel, împleticindu-ne pe malul apei curgând ameţitor, eram fericiţi. Da! În timp ce adăstam sub stânci prăvalnice, lângă cascade, aproape de „Păduri ca dealurile de bătrâne / Unghere verzi, sorite-mbrăţişând"[2], unde păşteau caprele negre şi unde timidele veverițe îşi făceau proviziile, eram, într-o lume pustie, fericiţi.

1. Robert Burns, *Tam O'Shanter.*
2. Samuel Taylor Coleridge, *Kubla Khan.*

Şi totuşi, o, zile fericite, zile în care ochii vorbeau ochilor mai dulce decât muzica legănării ramurilor de brad sau decât murmurul blând al izvoarelor, da, o, zile pline de beatitudine, zile ale iubitei companii trecute, prea dragi mie pentru a le uita, o, treceţi prin faţa mea, făcându-mă să uit ce sunt. Priviţi cum lacrimile care cad din ochii mei pătează această hârtie neroadă, priviţi pe chipul meu spasmele durerilor sfâşietoare la simpla amintire a acelor zile, acum că, singur, lacrimile-mi curg şiroi, buzele-mi tremură, strigătele-mi umplu aerul, nevăzut, neobservat, neauzit! Şi totuşi, zile de încântare, lăsaţi-mă să întârzii asupra lungilor voastre ore.

În timp ce vremea se răcea, am traversat Alpii şi am intrat în Italia. La răsăritul soarelui, ne-am aşezat să ne mâncăm merindele, încercând să ne păcălim regretele cu vesele vorbe de duh sau cu savante disertaţii. Toată ziua am mers la pas de plimbare, având încă în minte ţinta călătoriei noastre, dar fără să ne preocupe când vom ajunge acolo. Pe măsură ce luceafărul de seară se ridica pe cer, iar apusul portocaliu al soarelui marca poziţia dragelor meleaguri pe care le părăsiserăm pentru totdeauna, conversaţia şi gândurile pe care aceasta ni le deştepta făceau ca orele să zboare – o, de-am fi trăit aşa în veacul vecilor! Ce însemnătate avea pentru cele patru inimi ale noastre faptul că ele erau singurele izvoare de viaţă din întreaga lume? În ceea ce-l privea pe fiecare dintre noi, preferam să rămânem împreună decât, fiecare singur într-o lume plină de necunoscut, să fi rătăcit fără compania nimănui apropiat până la sfârşitul zilelor noastre. În felul acesta, ne străduiam să ne consolăm unul pe celălalt; în felul acesta, adevărata filosofie ne-a învăţat să gândim.

Era plăcerea lui Adrian şi a mea să o răsfăţăm pe Clara, numind-o regina lumii, iar pe noi, servitorii ei umili. Când ajungeam într-un oraş, prima noastră grijă era să-i găsim locuinţa cea mai aleasă, să ne asigurăm că în acea casă nu se afla nici o relicvă întristătoare a locuitorilor ei anteriori, să găsim mâncare pentru ea şi să-i îndeplinim nevoile cu toată căldura. Clara primea atenţiile noastre cu o copilărească bucurie. Cea mai mare preocupare a ei era să aibă grijă de Evelyn, dar plăcerea ei era să se înveşmânteze în haine splendide, să se împodobească cu pietre strălucitoare şi să imite felul de a fi al unei prinţese. Religia ei, profundă şi pură, nu o învăţa să refuze să-şi aline în felul acesta durerea ascuţită a regretelor; vivacitatea tinerească o făcea să se dedice trup şi suflet acestor travestiri.

Hotărâserăm să petrecem iarna următoare la Milano, care, fiind un oraş mare şi luxos, avea să ne permită să avem de unde alege o locuinţă potrivită. Coborâserăm din Alpi, lăsând departe în urmă vastele sale păduri şi falnicele stânci. Am ajuns în Italia cea zâmbitoare. Pe câmpii, iarba alterna cu lanurile de grâne, viţa nealtoită îşi arunca braţele luxuriante în jurul ulmilor. Strugurii, prea copţi, căzuseră sau atârnau purpurii sau chihlimbarii printre frunzele roşii şi galbene. Spicele de grâu fuseseră culcate la pământ de vânturile pustiitoare; frunzele căzute din copaci, gârlele părăsite, măslinii prăfuiţi punctaţi acum de fructele înnegrite, alunii culeşi acum numai de veverite, peste tot abundenţă şi totuşi, vai, sărăcie, pictată în minunate culori pe acest tărâm al frumuseţii. În oraşe, în tăcutele oraşe, am vizitat biserici împodobite cu picturi, opere de artă sau galerii de statui, în timp ce, în clima blândă, animalele rătăceau în libertate printre minunatele palate, fără să se prea teamă de înfăţişarea noastră omenească, pe care o uitaseră. Vitele ne priveau şi apoi treceau agale pe lângă noi; câte o turmă de oi prostuţe, tropăind pe podele, apărea din câte o cameră odinioară destinată odihnei vreunei frumuseţi şi, bulucindu-se, fugeau pe lângă noi, coborând scările de marmură şi ieşeau pe stradă, pentru a intra pe altă uşă pe care o găseau liberă, luând în stăpânire nestingherită ba vreun sfânt sanctuar, ba vreo sală de consiliu regească. Aceste scene nu ne mai speriau, precum nici acelea care ilustrau schimbarea, ca de pildă palatul transformat în mormânt, plin de miros fetid, cu cadavre împrăştiate peste tot; şi puteam vedea cum ciuma şi teama jucaseră o ciudată farsă, izgonindu-le pe doamnele din înalta societate la ţară, în colibele goale, şi adunându-i în încăperile cu covoare indiene şi paturi de mătase pe simplii ţărani sau pe nenorociţii cerşetori cu corpuri deformate.

Am ajuns la Milano şi am ales să locuim în palatul viceregelui. Aici ne-am rânduit viaţa, împărţind ziua şi fixând ocupaţii precise pentru fiecare oră. Dimineaţa făceam cavalcade prin împrejurimile oraşului sau colindam prin palate, în căutare de tablouri şi de antichităţi. După-amiezele ne strângeam să citim sau să stăm de vorbă. Erau puţine cărţile pe care îndrăzneam să le citim, puţine care să nu şteargă culorile în care ne pictaserăm singurătatea, prin evocarea situaţiilor sau a emoţiilor pe care nu aveam să le mai trăim. Disertaţiile metafizice, ficţiunea care, fugind de realitate, se

pierdea în erori auto-inventate, poeții din timpuri atât de îndepărtate încât a-i citi era ca și cum citeai despre Atlantida sau Utopia sau cei care scriau numai despre natură sau operele unui anume gânditor, dar mai ales conversația pe tot felul de teme și mereu nouă ne umpleau în mod plăcut timpul.

În timp ce făceam acest popas în drumul pe care înaintam spre moarte, timpul își urma cursul lui obișnuit. Pământul încă și pe veci continua să se învârtă, întronat în caleașca sa atmosferică, mânat de forța bidiviilor invizibili ai necesității care niciodată nu dă greș. Și acum, acest strop de rouă din cer, această sferă îngreunată cu munți, translucidă în ape, trecând prin scurta tiranie a Peștilor și prin friguros Berbec, a intrat pe tărâmul Taurului și al Gemenilor. Acolo, în aerul văratic, Spiritul Frumuseții a țâșnit din recea odihnă și, cu aripi fâlfâitoare și pași ușori, a întins o ghirlandă de verdeață în jurul pământului, jucându-se printre violete, ascunzându-se printre frunzele de un verde crud, zburdând prin apele strălucitoare până în însoritele adâncuri. „Iarna a trecut, ploaia a încetat. Flori pe câmp s-au arătat și a sosit vremea cântării, în țarină glas de turturea se aude. Smochinii își dezvelesc mugurii și viile cu fragezi struguri văzduhul parfumează."[1] Așa era în vremea regescului poet, așa este și acum.

Și totuși, cum puteam nefericiții de noi să salutăm apropierea acestui minunat anotimp? Speram într-adevăr că moartea nu va păși, ca până acum, în umbra sa, dar, singuri cum eram, ne uitam unii la chipurile celorlalți cu ochi întrebători, neîndrăznind să ne credem presentimentele și străduindu-ne să ghicim care dintre noi va fi nefericitul supraviețuitor al celorlalți trei. Urma să petrecem vara în împrejurimile lacului Como, într-acolo ne-am îndreptat îndată ce primăvara și-a intrat în drepturi și zăpada a dispărut de pe culmile dealurilor. La zece mile de Como, la poalele înălțimilor abrupte ale munților dinspre răsărit, pe malul lacului, era o vilă numită Pliniana, construită pe locul unui izvor, a cărui periodică înaintare și retragere este descrisă de Plinius cel Tânăr în scrisorile lui. Casa căzuse aproape în ruină, până când, în 2090, a cumpărat-o un nobil englez care a înzestrat-o cu toate cele necesare unui trai luxos. Două saloane mari, decorate cu splendide tapiserii și pavate cu marmură, se deschideau spre două dintre laturile unei curți,

1. *Cântarea Cântărilor* a lui Solomon (n.a.).

celelalte două dând spre adâncul lac cu ape întunecate, şi încă un salon era lipit de munte, din al cărui perete ţâşnea, cu zgomot şi plescăit de ape, celebrul izvor. Deasupra, tufişuri de mirt şi smocuri de plante frumos mirositoare încoronau stânca, în timp ce uriaşii chiparoşi cu vârful îndreptat către stele se profilau pe cer, iar intrândurile din dealuri erau împodobite cu luxurianţi aluni. Aici ne-am fixat reşedinţa de vară. Aveam un schif adorabil în care navigam, fie tăind valurile spre mijlocul lacului, fie mergând de-a lungul coastei abrupte şi stâncoase, pe care creşteau desişuri de plante perene care-şi muiau frunzele strălucitoare în ape şi se oglindeau în multele mici golfuri şi pârâiaşe cu ape de o întunecime translucidă. Ici îşi întindeau petalele flori portocalii, colo păsările îşi revărsau cânturile melodioase, iar în timpul primăverii recii şerpi ieşeau din crăpături pentru a sta la soare pe terasele din stâncă.

Nu eram oare fericiţi în acest paradiziac cotlon retras? Dacă vreun duh bun ne-ar fi adus uitarea, cred că am fi fost fericiţi acolo, unde munţii prăpăstioşi, aproape fără poteci, ascundeau vederii noastre îndepărtatele întinderi ale pământului pustiit şi, cu un mic efort de imaginaţie, am fi putut să ne închipuim că oraşele răsunau încă de zumzet uman, că ţăranii încă îşi mai conduceau plugul pe ogoare şi că noi, locuitorii liberi ai pământului, ne bucuram de un exil voluntar, nu eram iremediabil tăiaţi de specia noastră dispărută.

Nici unul dintre noi nu se bucura aşa de mai mult de frumuseţea peisajului cum se bucura Clara. Înainte să plecăm de la Milano, obiceiurile şi purtările sale suferiseră o schimbare. Şi-a pierdut veselia, a lăsat de-o parte joaca şi a început să se îmbrace cu o simplitate aproape de vestală. Pe noi ne evita, retrăgându-se cu Evelyn în vreo cameră îndepărtată sau într-un cotlon liniştit. Nu mai participa la distracţiile lui cu aceeaşi vervă, ci şedea şi se uita la el, zâmbindu-i cu o tandreţe tristă şi cu ochii umezi de lacrimi, chiar dacă nu se plângea de nimic. De noi se apropia cu timiditate, evitându-ne mângâierile, şi nu-şi lepăda sfiala decât când vreo discuţie serioasă sau vreo temă elevată o făcea să uite pentru un timp de sine. Frumuseţea ei a crescut ca un trandafir care, deschizându-se în vântul de vară, îşi scoate la iveală petală după petală până când simţurile dor de atâta splendoare. Obrajii i se îmbujorau din când în când, iar mişcările ei trădau o armonie interioară de o covârşitoare dulceaţă.

Ne-am sporit tandreţea şi atenţia sinceră. Ea le primea cu zâmbete recunoscătoare, care-i fluturau pe buze ca o rază de soare pe un val sclipitor într-o zi de april.

Sentimentele noastre păreau să coincidă într-un singur punct, şi anume în ceea ce îl privea pe Evelyn. Scumpul micuţ era o alinare şi o încântare pentru noi toţi. Firea lui veselă şi neînţelegerea inocentă a imensului dezastru în care ne aflam erau un balsam pentru noi, în situaţia în care gândurile şi sentimentele erau mai tot timpul încordate şi se învârteau în imensitatea tristeţii speculative. Să-l preţuim, să-l mângâiem şi să-l amuzăm pe el era sarcina noastră comună. Clara, care se simţea faţă de el întrucâtva ca o mamă tânără, ne împărtăşea bunătatea. O, mie, care vedeam fruntea senină şi privirea blândă ale iubitei inimii mele, pierduta şi pe veci draga mea Idris, renăscute pe chipul lui gingaş, mie el îmi era drag până la durere; când îl strângeam la piept, mi se părea că am în braţe o parte adevărată şi vie din ea, care avea să trăiască prin el mulţi ani de fericire tinerească.

Adrian şi eu obişnuiam să ieşim în fiecare zi cu schiful nostru în căutare de hrană în ţinutul vecin. În aceste expediţii eram rareori însoţiţi de Clara sau de micul său protejat, dar întoarcerea noastră era un motiv de bucurie extremă. Evelyn scotocea printre proviziile noastre cu nerăbdare copilărească şi pentru frumoasa noastră tovarăşă aveam mereu câte un nou găsit cadou. De asemenea, în călătoriile noastre descopeream locuri frumoase şi palate fermecătoare pe care, după-amiaza, mergeam cu toţii să le vizităm. Expediţiile acestea erau divine şi, cu vânt potrivit sau nu, tăiam valurile, iar dacă discuţiile lâncezeau sub presiunea gândurilor, aveam cu mine clarinetul, care trezea ecourile şi ne risipea îngrijorarea. Cu aceste prilejuri, Clara adesea revenea la vechile ei obiceiuri de a conversa pe orice temă şi a face glume; şi, deşi numai cele patru inimi ale noastre băteau pe lume, cele patru erau fericite.

Într-o zi, când ne-am întors din oraşul Como cu barca încărcată, ne aşteptam să fim întâmpinaţi, ca de obicei, în port, de Clara şi Evelyn; am fost oarecum surprinşi să vedem că nu era nimeni pe plajă. Eu, după cum eram înclinat din fire, nu m-am gândit că acest lucru ar putea însemna ceva rău, ci mi l-am explicat ca pe ceva întâmplător. Nu la fel a reacţionat Adrian. El a fost cuprins deodată de tremur şi de teamă şi mi-a cerut pe un ton vehement să trag mai

repede barca la mal; când am ajuns aproape, a sărit din barcă scufundându-se până la brâu în apă şi, urcând cu greutate malul abrupt, o luă grăbit prin îngusta fâşie de grădină, singura porţiune dreaptă dintre lac şi munte. Eu l-am urmat fără întârziere. Grădina şi curtea interioară erau pustii şi, după ce am intrat din cameră în cameră, am văzut că nici în casă nu era nimeni. Adrian a strigat-o pe Clara şi era pe punctul să o apuce în sus pe cea mai apropiată potecă de pe munte, când uşa unei case de vară de la capătul grădinii se deschise încetişor şi apăru Clara, care nu veni spre noi, ci se sprijini de o coloană a clădirii, albă la faţă, într-o postură de adâncă deznădejde. Adrian se repezi spre ea strigând de bucurie şi o luă fericit în braţe. Ea se smulse din îmbrăţişarea lui şi, fără un cuvânt, intră din nou în casa de vară. Buzele tremurătoare, inima disperată refuzau să-i permită glasului să exprime nenorocirea care ne lovise. Micul Evelyn, bietul de el, fusese cuprins, în timp ce se juca, de o febră bruscă şi acum zăcea letargic şi fără să poată spune o vorbă pe o sofa din casa de vară.

Timp de două săptămâni am vegheat cu toţii fără încetare la căpătâiul bietului copil, în timp ce viaţa îl părăsea sub asaltul unui tifos virulent. Trupuşorul lui şi trăsăturile gingaşe ţineau ferecat în ele embrionul puterii de cuprindere infinită al minţii omeneşti. Natura omenească, plină ochi de pasiuni şi emoţii, şi-ar fi găsit sălaş în acea inimă mică, ale cărei pulsaţii rapide se grăbeau către sfârşitul lor. Alcătuirea fină a mânuţei lui, acum inertă şi rigidă, odată ce ar fi căpătat fibră şi muşchi, ar fi putut făuri frumuseţe sau s-ar fi bucurat de forţă. Picioarele lui fragede, rozalii ar fi putut străbate cu paşi fermi, la vârsta bărbăţiei, cărările umbrite şi luminişurile pământului. Acum însă, aceste reflecţii nu mai erau de nici un folos: el zăcea fără simţire şi stors de puteri, aşteptând fără împotrivire lovitura finală.

Noi vegheam la căpătâiul lui şi, când era cuprins de încă un acces de febră, nici nu vorbeam, nici nu ne uitam unul la altul, atenţi numai la respiraţia grea şi la funesta îmbujorare a obrajilor ofiliţi, pe când moartea cea grea îi apăsa pleoapele. Este banal să spun că nu puteam exprima în cuvinte lunga şi grozava noastră suferinţă. Cum pot cuvintele să oglindească senzaţii a căror ascuţime chinuitoare ne azvârle înapoi, la rădăcinile adânci şi temeliile ascunse ale naturii noastre, care ne zguduie fiinţa ca un cutremur de pământ, făcându-ne să fim nevoiţi să ne încredem în sentimente obişnuite

care, la fel ca țărâna mamă, ne sunt sprijin, și să ne agățăm de orice imagine vană sau nădejde înșelătoare, curând îngropate între ruinele provocate de lovitura finală. Am spus că totul a durat două săptămâni, și poate că atât a și durat timpul pe care l-am petrecut urmărind evoluția bolii scumpului copil – noaptea nu știam dacă va mai apuca sfârșitul următoarei zile, în timp ce fiecare oră părea nesfârșită. Zilele și nopțile se schimbau una pe alta fără să le numărăm și fără să părăsim camera lui, în afară de momentele în care jalea ne copleșea și ieșeam pentru a ne ascunde suspinele și lacrimile. Am încercat în zadar să o ținem pe Clara departe de această scenă tristă. Stătea ore în șir privindu-l, aranjându-i cu blândețe perna din când în când și, cât timp a mai putut înghiți, dându-i să bea. În cele din urmă, i-a venit ceasul morții, sângele a încetat să mai curgă, ochii lui s-au deschis, apoi s-au închis din nou: fără spasm sau suspin, fragilul adăpost omenesc a fost părăsit de locuitorul său spiritual.

Am auzit că vederea cuiva care a murit i-a întărit pe materialiști în crezul lor. Eu mereu am simțit altfel. Era oare acela copilul meu, acel trup neînsuflețit, nemișcat, supus descompunerii? Copilul meu se extazia la dezmierdările mele; scumpul lui glas îi îmbrăca gândurile, altminteri inaccesibile, în cuvinte pline de sens; zâmbetul lui era o rază a sufletului, care-și avea tronul în ochii săi. Îmi întorc privirea de la această imitație a ce a fost el. Pământule, ia ce ți se datorează; îți încredințez de bunăvoie ceea ce ai dat cu împrumut. Dar tu, scump copil, blând și iubit băiat, fie sufletul tău și-a găsit un locaș mai potrivit, fie, în inima mea, ca într-un templu, vei trăi cât va trăi și ea.

I-am pus rămășițele pământești sub un chiparos. Și apoi Clara a spus:

– Dacă vreți să mai trăiesc, duceți-mă de aici. Ceva din peisajul acesta de o frumusețe transcendentă, din copacii aceștia, din dealurile și apele acestea îmi tot șoptește: părăsește-ți carnea împovărătoare și fii o parte din noi. Vă rog din suflet să mă duceți de aici.

Astfel, pe cincisprezece august ne-am luat rămas-bun de la vila noastră și de la copacii umbroși ai acestui locaș al frumuseții, de la golful calm și cascada zgomotoasă; și de la micul mormânt al lui Evelyn ne-am luat rămas-bun și apoi, cu inimile grele, ne-am pornit călătoria spre Roma.

CAPITOLUL IX

Acum să zăbovim un pic, oare am ajuns atât de aproape de final? Da! Totul s-a sfârşit acum, doar un pas sau doi peste acele două proaspete morminte şi istovitorul drum se va încheia. Pot să-mi desăvârşesc sarcina? Pot oare să însemn pe hârtie cuvinte în stare să redea măreaţa concluzie? Răsari, neagră Melancolie, părăseşte-ţi singurătatea cimeriană! Adu cu tine plumburiile ceţuri din iad, care să înghită ziua; adu mană şi exalaţii vătămătoare care, intrând în cavernele goale şi în locurile prin care respiră pământul, să-i umple venele de stricăciune, astfel ca nu numai ierburile să nu mai dea colţul, copacii să putrezească şi râurile să se umple de fiere, ci şi munţii eterni să se descompună şi adâncurile să sece, iar aerul blând ce îmbrăţişează globul să-şi piardă toate puterile dătătoare de viaţă. Fă acestea, putere cu uitătură mohorâtă, cât timp eu scriu, cât timp ochii citesc paginile prezente.

Şi cine le va citi? Bagă de seamă, fragil vlăstar al lumii renăscute, bagă de seamă, preafrumoasă fiinţă cu inimă omenească încă nedomolită de griji, cu frunte omenească încă nebrăzdată de timp, bagă de seamă, altfel vesela curgere a sângelui tău va fi oprită, buclele tale aurii vor încărunţi, dulcile gropiţe pe care zâmbetul ţi le face în obraji se vor transforma în aspre cute! Nu lăsa ca ziua să privească aceste rânduri, altfel lumina ei orbitoare se va pustii, va păli şi va muri. Caută o dumbravă de chiparoşi, ale căror ramuri funebre vor avea armonia potrivită; caută vreo grotă adânc săpată în măruntaiele pământului unde nu pătrunde nici o lumină, în afara celei care luptă, roşie şi pâlpâitoare, să pătrundă printr-o singură fisură, pătând pagina cu cea mai sumbră livrea a morţii.

În mintea mea e o dureroasă confuzie, care refuză să delimiteze evenimentele succesive. Câteodată îmi apare în faţă strălucirea

blândului zâmbet al prietenului meu și mi se pare că lumina lui se întinde și umple întreaga eternitate – apoi simt din nou sufocarea torturii sufletești!

Am părăsit Como și, după cum își dorea cu ardoare Adrian, am luat-o spre Roma prin Veneția. Pentru un englez era ceva deosebit de atrăgător în ideea acestui oraș înconjurat de valuri și întronat pe o insulă. Adrian nu îl vizitase niciodată. Am coborât pe râul Po și pe Brenta într-o barcă și, fiindcă vremea era deosebit de caldă, în timpul zilei ne odihneam în palatele de pe maluri, călătorind în timpul nopții, când întunericul ne făcea să nu distingem bine marginile apei, singurătatea noastră părându-ni-se, astfel, mai puțin evidentă; când luna în mișcare aprindea valurile despicate de prora noastră, iar vântul ne umfla pânzele și murmurul râului, foșnetul copacilor și fâlfâitul pânzelor se combinau într-o melodie armonioasă. Clara, demult copleșită de prea multă durere, își lăsase deoparte, într-o oarecare măsură, rezerva rece, timidă, și primea atenția pe care i-o acordam cu afecțiune recunoscătoare. În timp ce Adrian vorbea cu fervoare poetică despre glorioasele națiuni acum dispărute, despre frumusețea pământului și destinul omului, ea se strecura lângă el, sorbindu-i vorbele cu nesaț, în tăcere. Am alungat din discuțiile noastre și, pe cât posibil, din minte conștiința singurătății. Și pentru un locuitor al unui oraș, pentru cineva care trăiește în mijlocul unei mulțimi agitate ar fi incredibil cât de bine am reușit. A fost cum se întâmplă cu un om închis într-o temniță subterană, care la început abia distinge geana de lumină ce trece prin ferestruica zăbrelită, dar, pe măsură ce vederea lui soarbe acea rază și se obișnuiește cu ea, își dă seama că-l luminează însăși senina amiază. Astfel că noi, singurele trei ființe de pe fața pustie a pământului, ne înmulțeam fiecare prezența cu a celorlalți, până când, pentru fiecare, ceilalți au devenit întregul pământ. Stăteam ca niște copaci cu rădăcinile slăbite de vânt, care se sprijină unul pe celălalt, agățându-se unul de altul cu atât mai multă forță cu cât îi bate mai tare iarna viscolul șuierător.

Astfel am plutit pe cursul din ce în ce mai larg al râului Po, dormind când cântau greierii, trezindu-ne când răsăreau stelele. Am intrat pe mai îngustul Brenta și am ajuns pe malul Lagunei la răsăritul zilei de șase septembrie. Strălucitorul corp ceresc răsări

încet de după cupolele și turnurile orașului și își revărsă razele pe apele sticloase. Epave de gondole și câteva în bună stare erau împrăștiate pe plaja de la Fusina. Ne-am îmbarcat într-una dintre acestea și am pornit spre fiica văduvă a oceanului, care, abandonată și decăzută, se întindea singuratică pe insulele sale, privind spre îndepărtații munți ai Greciei. Am vâslit fără grabă prin Laguna și am intrat pe Canale Grande. Apele la reflux se retrăgeau mohorâte prin portalurile sparte și din edificiile devastate ale Veneției: alge și făpturi marine monstruoase erau lăsate în urmă pe marmura înnegrită, în timp ce nămolul sărat desfigura neasemuitele opere de artă care împodobeau pereții, iar pescărușii zburau prin ferestrele sparte. În mijlocul acestei înspăimântătoare distrugeri a monumentelor făurite de geniul uman, natura își revendica întâietatea și, prin contrast, frumusețea ei strălucea și mai tare. Apele sclipitoare abia tremurau, micile ei încrețituri formând mii de oglinzi în care se răsfrângea soarele; albastra imensitate de dincolo de Lido se întindea până departe, nepătată de silueta nici unei bărci, așa de liniștită, așa de încântătoare încât părea că ne invită să părăsim pământul semănat cu ruine și să căutăm refugiu din calea suferinței și a fricii pe întinderile ei calme.

Am văzut ruinele acestui nefericit oraș de la înălțimea turnului Bisericii San Marco, chiar sub noi, și ne-am întors cu inimile frânte către mare, care, deși este un mormânt, nu ridică monumente și nu dezvăluie nici o ruină. Înserarea s-a lăsat iute. Soarele a apus maiestuos și calm în spatele culmilor învăluite în ceață ale Apeninilor, zugrăvind munții de pe malul opus în culori aurii și trandafirii.

– Pământul acela, a spus Adrian, vopsit de ultimele raze glorioase ale zilei, este Grecia.

Grecia! Acest cuvânt a făcut sufletul Clarei să vibreze. Ea ne-a amintit cu impetuozitate că îi promisesem s-o mai ducem o dată în Grecia, la mormintele părinților săi. De ce să mergem la Roma? Ce să facem la Roma? Am fi putut lua unul dintre vasele care se găseau aici, să ne îmbarcăm pe el și să plecăm direct spre Albania.

Eu am adus drept obiecții pericolele mării și distanța de la munții pe care îi vedeam până la Atena, o distanță care, din pricina sălbăticiei terenurilor necultivate, era aproape imposibil de străbătut. Adrian, care era încântat de ideea Clarei, a contrazis

aceste obiecții. Anotimpul era favorabil; vântul de nord-vest care bătea ne-ar fi dus transversal peste golf și apoi am fi putut găsi, în vreun port părăsit, o barcă grecească ușoară, adaptată la astfel de navigare, și am fi mers în josul coastei Moreei și, trecând prin Istmul Corint, fără să trebuiască să călătorim prea mult pe uscat și fără multă oboseală, vom ajunge la Atena. Argumentele acestea mi se păreau irațională, dar marea, sclipind în o mie de tonuri de purpuriu, părea atât de strălucitoare și de sigură, dragii mei prieteni erau atât de entuziasmați, atât de hotărâți încât, când Adrian a spus „Ei bine, chiar dacă asta nu este chiar ceea ce dorești, acceptă totuși, de dragul meu", nu am mai putut refuza. În acea seară am ales un vas, a cărui mărime părea tocmai potrivită pentru călătoria noastră; am legat pânzele de vergă și am instalat greementul și, alegându-ne unul dintre miile de palate ale orașului pentru odihna din acea noapte, am stabilit să ne îmbarcăm a doua zi în zori: „Când vânturi care nu-i tulbură apele calme suflă /Peste marea azurie, nu-mi mai place pământul; / Zâmbetele seninelor și liniștitelor adâncuri / Îmi îmbie mintea neliniștită".

Acestea au fost versurile pe care Adrian le spuse, citând o traducere a poemului lui Moschus, când, în dimineața senină, am vâslit prin Laguna, pe lângă Lido, ieșind în largul mării. Eu aș fi adăugat: „Dar când mugetul / Cenușiului abis al oceanului răsună și spuma / Se adună pe mare și uriașele valuri se sparg"; dar prietenii mei au spus că asemenea versuri aduc ghinion, astfel că, bine-dispuși, am părăsit apele puțin adânci și, când am ajuns în largul mării, am întins pânzele pentru a profita de briza prielnică. Râsul aerului dimineții suflă în ele, în timp ce soarele scălda pământul, cerul și oceanul – calmele valuri se desfăceau pentru a întâmpina chila vasului și sărutau jucăușe marginile micului nostru schif; în timp ce pământul rămânea tot mai departe, întinderea albastră aproape fără valuri, soră geamănă a empireului azuriu ne permitea să navigăm fără efort. În vreme ce aerul și apele erau liniștite și blânde, tot astfel erau gândurile noastre cufundate în pace. În comparație cu adâncurile nepătate, pământul funebru părea un mormânt, stâncile sale înalte și munții falnici nu erau altceva decât monumente funerare, copacii săi, pene negre de dric, pâraiele și râurile, sărate de lacrimile vărsate pentru defuncți. Rămas-bun

oraşelor pustiite, câmpurilor căzute în paragină, în care grâul se amestecă cu buruienile, mulţimii de relicve rămase în urma speciei umane dispărute! Oceanule, ne încredinţăm ţie – precum patriarhul din vechime a plutit peste lumea înecată, fă să fim salvaţi şi noi, cei care, iată, ne lăsăm în seama apelor tale veşnice!

Adrian stătea la cârmă; eu mă îngrijeam de vele, briza care sufla dinspre pupa ne umfla pânzele şi ne împingea iute pe întinderile netulburate. Vântul s-a domolit la prânz; suflarea lui abia ne permitea să ne păstrăm cursul. Ca nişte leneşi marinari pe vreme bună, fără grija orei ce vine, vorbeam însufleţiţi despre navigaţia noastră de-a lungul coastelor, despre sosirea la Atena. Aveam să ne căutăm sălaş într-una dintre insulele Ciclade, iar acolo, în dumbrăvi cu mirt, într-o eternă primăvară, răcoriţi de sănătoasa briză a mării, aveam să trăim mulţi ani într-o binecuvântată comuniune. Oare mai exista pe lume ceea ce se cheamă moarte?

Soarele a trecut de zenit şi se îndrepta leneş spre nepătata podea a paradisului. Întins în barcă, cu ochii spre cer, mi s-a părut că văd pe întinderea lui albastră fine linii marmoreene, atât de subţiri, atât de imateriale încât ba spuneam iată-le, ba mi se păreau doar o închipuire. Deodată m-a cuprins teama în timp ce priveam; şi, ridicându-mă şi dând fuga la proră, am simţit cum mi se ridică părul în cap când am văzut o linie întunecată de valuri apărând dinspre est şi depăşindu-ne cu repeziciune. Îndată ce i-am spus acestea cu răsuflarea tăiată lui Adrian, vântul potrivnic a lovit pânzele şi barca s-a înclinat – la fel de iute ca vorbele, pânza furtunii s-a îndesit deasupra noastră, soarele s-a înroşit, marea întunecată s-a umplut de spumă, iar schiful nostru urca şi cădea pe valurile ei din ce în ce mai înalte.

Priviţi-ne acum, în locuinţa noastră fragilă, înconjuraţi de flămânde, tunătoare valuri, bătuţi de vânturi. La est de culoarea cernelii, două mase enorme de nori venind din direcţii contrare s-au întâlnit, dintre ele sărind un fulger, urmat de mormăiala răguşită a tunetului. Apoi, din sud, au răspuns alţi nori, iar limbile de foc despicate alergând pe cerul negru ne-au arătat înspăimântătoarele grămezi de nori, acum uniţi şi ascunşi de valurile umflate. Dumnezeule mare! Şi noi singuri – noi trei –, singuri, singuri, unicii locuitori de pe mare şi de pe pământ sortiţi pieirii! Vastul univers, miriadele lui

de lumi şi întinderile nemărginite de pământ pe care le părăsiserăm – şi cele de apă din jur – s-au contractat în mintea mea, ele şi tot ceea ce conţineau s-au strâns până au devenit un singur punct, corabia noastră agitată, încărcată cu splendida omenire.

Pe chipul strălucind de dragoste al lui Adrian a apărut un spasm de disperare, dar, strângând din dinţi, a murmurat: „Şi totuşi vom fi salvaţi!" Clara, cu inima strânsă, palidă şi tremurând, s-a strecurat lângă el, care o privi cu un zâmbet încurajator:

–Ţi-e teamă, copilă scumpă? O, nu te teme, curând vom ajunge la ţărm!

Întunericul mă împiedica să văd schimbările de pe chipul ei, dar vocea îi era clară şi dulce când a răspuns:

– De ce m-aş teme? Nici o mare, nici o furtună nu ne poate face rău dacă puternicul destin sau stăpânul destinului nu o va permite. Şi apoi, teama dureroasă că v-aş putea supravieţui oricăruia dintre voi nu are temei acum, aceeaşi moarte ne va îmbrăţişa nedespărţiţi.

Între timp am strâns toate pânzele, cu excepţia unei trinci, şi, îndată ce am putut-o face în siguranţă, ne-am schimbat cursul după bătaia vântului, spre ţărmul italienesc. Noaptea întunecată amesteca totul; abia distingeam crestele albe ale talazurilor ucigaşe, pe care le vedeam numai când fulgerele făceau câte o scurtă amiază şi înghiţeau întunericul, arătându-ne pericolul în care ne aflam şi redându-ne apoi unei nopţi de două ori mai întunecoase. Eram toţi tăcuţi, în afară de momentele în care Adrian, pe post de cârmaci, făcea câte o observaţie încurajatoare. Mica noastră coajă de scoică răspundea miraculos de bine la manevre şi alerga pe coama valurilor de parcă ar fi fost un vlăstar al mării, iar mama furioasă îşi ocrotea copilul aflat în primejdie.

Stăteam la proră, urmărind cursul bărcii, când deodată am auzit apele spărgându-se cu îndoită furie. Eram cu siguranţă aproape de mal. Am strigat: „Cam pe acolo!" şi, în acelaşi timp, un fulger care a luminat toată bolta ne-a arătat pentru o clipă plaja care se întindea în faţa noastră cu atâta claritate încât am putut vedea şi nisipul şi, cu mare uimire, pâlcuri de trestie crescute în malul nămolos. S-a făcut din nou întuneric şi am răsuflat atât de uşurat cât poate fi cineva care, în timp ce fragmente de roc

scuipate de un vulcan întunecă văzduhul, vede o vastă masă brăzdând pământul chiar la picioarele sale. Nu știam ce să facem; talazurile ne loveau din toate părțile, urlau și se năpusteau și ne stropeau cu ura lor fețele. Cu multă greutate și pericol am reușit în cele din urmă să ne schimbăm cursul și să ne îndreptăm spre mal. Mi-am îndemnat prietenii să se pregătească de scufundarea micului nostru schif și să se lege de vreo vâslă sau vergă care i-ar ajuta să plutească. Eu eram un excelent înotător, simpla vedere a mării era suficientă ca să-mi provoace senzațiile pe care le are un vânător când aude lătrăturile haitei de ogari care au luat urma vânatului. Îmi plăcea să simt că valurile mă înfășoară și luptă să mă învingă, în timp ce eu, stăpân pe mine, mă mișc în ce direcție vreau, în ciuda izbiturilor lor furioase. Și Adrian știa să înoate, dar fragilitatea făpturii îl împiedica să simtă plăcerea efortului sau să capete o mare măiestrie. Dar ce însemna chiar și puterea celui mai puternic înotător față de violența copleșitoare a oceanului înfuriat? Eforturile de a-mi pregăti prietenii s-au dovedit aproape inutile, fiindcă mugetele talazurilor ne împiedicau să ne auzim unul pe altul, iar valurile care se tot spărgeau peste barca noastră mă obligau să-mi folosesc toată forța pentru a scoate apa cu aceeași viteză cu care intra. În timpul acesta, întunericul, palpabil și de nepătruns, ne înconjura, risipit numai de fulgere. Câteodată priveam trăsnetele, fioros de roșii, căzând în mare și, din când în când, trompe uriașe cădeau din nori, agitând oceanul sălbatic, care se ridica să le întâmpine, în timp ce furtuna aprigă mâna negura de pe cer, astfel că ele se pierdeau în amestecarea haotică dintre cer și mare. Copastiile fuseseră smulse, singura noastră pânză fusese sfâșiată și luată de vânt. Tăiaserăm catargul și ușuraserăm barca de tot ce conținea. Clara a încercat să mă ajute să scot apa și, în timp ce și-a întors ochii în sus pentru a vedea fulgerul, mi-am putut da seama, în lumina de o clipă, că resemnarea îi depășise orice frică. Avem în noi o putere ce ne-a fost dată pentru situațiile extreme, care sprijină mintea altminteri plăpândă și ne ajută să înfruntăm cele mai sălbatice torturi cu o liniște sufletească pe care, în orele de fericire, nu ne-am fi imaginat-o. Un calm mai îngrozitor de fapt decât furtuna îmi domolea bătăile nebunești ale inimii – un calm ca acela al jucătorului împătimit, al sinucigașului și al ucigașului când ultimul zar

este pe punctul de a fi aruncat, în timp ce cupa cu otravă este dusă la buze, în momentul în care e dată lovitura mortală.

Astfel au trecut ore în şir – ore care ar putea înscrie semnele bătrâneţii pe chipul tânărului imberb şi ar încărunţi părul mătăsos al unui copil –, ore de tumult haotic, în care fiecare temută răbufnire o depăşea în furie pe cea de dinainte, iar schiful nostru urca pe talaz pentru ca apoi să fie azvârlit în valea de dedesubt şi tremura şi se învârtea între prăpăstiile de apă ce păreau a-l înghiţi. Pentru un moment, furtuna s-a domolit, iar marea s-a liniştit puţin; a fost o pauză în care am stat cu răsuflarea tăiată, dar vântul, care, ca un săritor experimentat, îşi strânsese forţele înainte să se repeadă, s-a azvârlit apoi cu muget îngrozitor peste mare, iar valurile ne-au lovit în piept. Adrian a strigat că fusese smulsă cârma.

– Suntem pierduţi, a strigat Clara. Salvaţi-vă, o, salvaţi-vă!

Lumina fulgerului mi-a arătat-o pe biata fată până la brâu în apa din barcă; în timp ce se scufunda în ea, Adrian a prins-o şi a ţinut-o în braţe. Rămaşi fără cârmă, ne-am repezit cu prora înainte în talazurile care s-au strâns deasupra capetelor noastre şi apoi s-au spart, umplând micul schif. Am auzit un ţipăt; „Suntem pierduţi", am strigat şi eu şi m-am trezit în apă, înconjurat de întuneric. Când a strălucit fulgerul, am văzut chila bărcii răsturnate lângă mine; m-am prins de ea, agăţându-mă cu degetele şi unghiile în timp ce mă străduiam, la fiecare străluminare, să văd unde-mi sunt prietenii. Mi s-a părut că-l văd pe Adrian în apropierea mea, ţinându-se de o vâslă. Am abandonat barca de care mă ţineam şi, cu o energie care-mi depăşea puterile omeneşti, m-am aruncat în valuri, răscolindu-le în încercarea de a ajunge la el. Pe măsură ce îmi pierdeam speranţa că-l voi găsi, dragostea instinctivă de viaţă îmi dădea puteri şi-mi creştea dorinţa de împotrivire, ca şi cum m-aş fi luat la întrecere cu o voinţă ostilă care se încleşta în luptă cu a mea. Înfruntam pieptiş talazurile sălbatice şi le azvârleam în lături ca şi cum aş fi fost cuprins în braţe de un leu care se pregătea să mă sfâşie cu ghearele lui ascuţite. Când eram doborât de un val, mă urcam pe altul, cu chipul crispat de îndârjire orgolioasă.

De când furtuna ne purtase aproape de mal, nu mai reuşiserăm să micşorăm distanţa faţă de el. La fiecare fulger zăream coasta, dar nu reuşeam să avansez foarte mult fiindcă fiecare val, când se

retrăgea, mă trăgea înapoi în abisurile îndepărtate ale mării. La un moment dat, am simțit nisipul sub picior, pentru ca apoi să mă aflu iar în apele adânci; brațele au început să-și piardă puterea; răsuflam tot mai greu sub asaltul valurilor care încercau să mă sufoce. Mă asaltau o mie de gânduri iraționale și delirante; din câte îmi mai amintesc acum, cel mai puternic simțământ era cât de dulce ar fi fost să-mi culc capul pe pământul liniștit, unde talazurile nu mi-ar mai fi lovit trupul slăbit și pentru a dobândi această odihnă, nu pentru a-mi salva viața, am făcut o ultimă sforțare și am atins în sfârșit fundul apei. M-am ridicat, dar am fost din nou azvârlit înapoi și iarăși am atins o bucată de piatră ce mi-a dat un moment de odihnă și, profitând de avansarea apelor, m-am repezit înainte, am pășit pe nisipurile uscate și am căzut fără simțire peste trestiile noroioase răspândite pe ele.

Voi fi zăcut multă vreme fără să știu de mine, fiindcă, atunci când pentru prima oară am întredeschis cu greutate ochii, privirea mi-a fost întâmpinată de lumina dimineții. Între timp, avuseseră loc mari schimbări: zorile cenușii pătau norii care colindau iute cerul, lăsând din loc în loc să se vadă întinse lacuri de eter pur. Un izvor de lumină a străpuns aburii tot mai deși de la est, din spatele valurilor Adriaticii, schimbând griul într-o nuanță rozalie și apoi inundând cerul și marea cu aer auriu.

După leșin am căzut într-un fel de letargie; simțurile îmi erau vii, dar mi se stinsese memoria. Binecuvântatul răgaz a fost scurt – lângă mine s-a furișat un șarpe care se pregătea să mă readucă la viață cu mușcătura lui. Îmi aduc aminte că aș fi vrut să sar în picioare, dar ele au refuzat să mă asculte; genunchii îmi tremurau, mușchii își pierduseră orice putere. Încă mai credeam că aș fi putut găsi pe unul dintre iubiții mei prieteni aruncat ca și mine, pe jumătate mort, pe plajă și m-am străduit din răsputeri să-mi repun trupul în funcțiune. Mi-am scuturat părul de sare și, curând, razele soarelui m-au dezmorțit cu blânda lor căldură. Îndată ce mi-am recăpătat puterile, mintea mea a început să devină întrucâtva conștientă de viața de chin care urma să fie universul locuit de mine. Am alergat la malul apei, strigând iubitele nume. Marea a sorbit și a înghițit glasul meu slab, răspunzându-mi cu vuiet nemilos. Am urcat într-un copac din apropiere: nisipurile mărginite de o pădure

de pini și marea decupată în jur de linia orizontului au fost tot ce am putut vedea. În van mi-am extins căutările de-a lungul plajei; catargul pe care îl aruncasem peste bord, înfășurat în corzi încurcate, și rămășițele unei pânze erau singurele relicve pe care pământul le-a primit de pe epava noastră. Câteodată mă opreau în loc, frângându-mi mâinile. Acuzam cerul și pământul – mașinăria universală și forța atotputernică ce o pusese haotic în mișcare. M-am aruncat din nou pe nisip și apoi oftatul vântului, imitând plânsul omenesc, mi-a stârnit o amară, falsă nădejde. Cu siguranță, dacă aș fi avut o cât de fragilă barcă sau dacă vreo micuță canoe s-ar fi aflat pe aproape, aș fi plecat pe sălbaticele câmpii ale mării, aș fi găsit rămășițele prietenilor mei pierduți și, îmbrățișându-i, aș fi împărțit cu ei același mormânt.

Astfel s-a scurs acea zi; fiecare clipă conținea eternitatea și, cu toate că trecuseră ore după ore, m-am mirat cât de repede a zburat timpul. Și totuși încă nu am băut licoarea amară până la ultimele drojdii; nu eram încă resemnat cu pierderea suferită; încă nu simțeam în fiecare pulsație, în fiecare nerv, în fiecare gând că rămăsesem singurul din specia mea, că eram ULTIMUL OM.

Se înnorase, iar la apusul soarelui a început o ploaie măruntă. Chiar și cerurile eterne plângeau, m-am gândit eu, și atunci este oare rușinos ca un muritor să plângă până la istovire? Mi-am amintit de poveștile vechi în care sunt zugrăviți oameni care, plângând neostoit, sunt transformați în izvoare etern curgătoare[1]. Ah, ce n-aș da să se întâmple așa! Atunci destinul meu ar fi într-un fel înrudit cu moartea prin apă a lui Adrian și a Clarei. Oh, durerea este fantastică; ea împletește o țesătură pe care scrie cu migală istoria nenorocirii care a provocat-o prin fiecare formă și schimbare din jur; include în sine toată natura vie; se hrănește din fiecare obiect; precum lumina, umple toate lucrurile și, ca lumina, împrumută culorile sale tuturor lucrurilor din jur.

În căutările mele mă îndepărtasem de locul în care fusesem aruncat pe mal și am dat peste unul dintre acele turnuri de pază

1. În mitologia greacă, Biblis, fiica lui Milet și a nimfei Cian, se îndrăgostește de propriul său frate geamăn, Caunus, și, nereușind să câștige inima acestuia, plânge atât de mult încât se transformă într-un izvor. Cea mai cunoscută dezvoltare a acestei povești este cea a poetului Ovidius, în capitolul IX din *Metamorfoze*.

care, la o anumită distanță unul de altul, se înșirau pe coasta italiană. M-am bucurat că am găsit un adăpost, că am găsit ceva făcut de mâinile omului, după ce privisem atât de mult timp pustietatea plictisitoare a naturii, așa încât am intrat și am urcat scările în spirală până la camera gărzii de pază. Soarta a fost bună, fiindcă nu am găsit acolo nici un vestigiu sfâșietor rămas după locuitorii de dinainte; câteva scânduri așezate de-a lungul a două postamente de fier, acoperite cu frunze uscate de porumb, alcătuiau un pat; într-un cufăr deschis erau niște biscuiți pe jumătate muceziți care mi-au deșteptat foamea, ce poate existase și înainte, dar de care până acum nu fusesem conștient. Setea, violentă și arzătoare ca rezultat al apei de mare pe care o băusem și al epuizării, mă chinuia și ea. Buna natură înzestrase satisfacerea acestor nevoi cu senzații plăcute, astfel încât eu, chiar și eu, m-am simțit reîmprospătat și calmat după ce am mâncat din săracele merinde și am băut un pic din vinul acru care umplea pe jumătate o ploscă lăsată în această locuință abandonată. Apoi m-am întins pe patul care nu era de disprețuit pentru un naufragiat. Mirosul de pământ al frunzelor uscate a fost un balsam pentru mine, după cel detestabil de alge marine. Am uitat de singurătate. Nu m-am mai gândit nici la trecut, nici la viitor; simțurile mele erau îndemnate la odihnă; am adormit și am visat tot felul de scene dragi legate de pământ, țărani întorcând fânul, un cioban care își fluiera câinele ca să-l ajute să conducă oile la stână, priveliști și sunete din copilăria mea petrecută la munte, pe care le uitasem de mult.

La trezire m-a cuprins o dureroasă tulburare. Mi se părea că marea, revărsându-se peste malurile sale, a măturat în cale statornicul continent și munții adânc înrădăcinați, împreună cu râurile mult iubite, pădurile și turmele de animale. Tumultul său se auzea din toate părțile, cu acel muget care însoțise ultimul naufragiu al restului omenirii. Pe măsură ce simțurile mele se dezmeticeau din somn, am văzut că eram înconjurat de zidurile goale ale camerei gărzii, în timp ce ploaia bătea în singura sa fereastră. Cât de îngrozitor este să te trezești din uitarea odihnei și să fii întâmpinat doar de muta jelanie a propriei inimi nefericite, să te întorci de pe tărâmul viselor înșelătoare pe cel al conștiinței apăsătoare a neschimbatului dezastru! Astfel s-a întâmplat și cu mine și se va întâmpla

pe vecie! Ascuțimea altor dureri poate fi tocită de trecerea timpului și chiar și durerea mea lăsa loc câteodată, în timpul zilei, plăcerii inspirate de imaginație sau de simțuri, dar niciodată nu întâmpinam cu bucurie lumina dimineții, ci cu inima frântă și sufletul inundat de șuvoiul nesecat de chinuri. Acum m-am trezit pentru prima dată în lumea moartă – m-am trezit singur –, iar bocetul mohorât al mării, care se auzea chiar prin zgomotul ploii, mi-a redeșteptat reflecțiile despre epava în care mă transformasem. Sunetul mi s-a părut un reproș, o batjocură, ca înțepătura sufletească a unei remușcări, care m-a sufocat. Mi-am acoperit urechile, mi-am îngropat capul în frunzele de pe pat, aș fi intrat în pământ numai să nu mai aud acel geamăt hidos.

Dar datoria mea era alta. Am vizitat din nou detestata plajă și din nou m-am uitat în van în depărtare și în jur, din nou am strigat fără să-mi răspundă nimeni, făcând să răsune singurul glas care mai putea vreodată să forțeze aerul mut să silabisească gândul omenesc.

Ce demn de milă, stingher și lipsit de speranță eram! Chiar aspectul și veșmintele mele spuneau povestea situației disperate în care mă aflam. Părul îmi era încâlcit și în dezordine, picioarele murdare de nămol sărat; în timpul luptei cu marea îmi aruncasem acele piese de îmbrăcăminte care mă stânjeneau, iar ploaia udase hainele de vară subțiri pe care le păstrasem: eram desculț, iar frunzele trestiilor și scoicile sparte îmi răneau picioarele în timp ce colindam de colo-colo, ba pentru a vedea mai bine o stâncă din depărtare care, izolată în mijlocul nisipului, avea pentru moment o înfățișare înșelătoare, ba pentru a fulgera cu privirea marea ucigașă pentru neasemuita ei cruzime.

Pentru o clipă m-am comparat cu regele celor pierduți, Robinson Crusoe. Amândoi fuseserăm azvârliți de unii singuri pe malul unei insule pustii: eu pe cel al unei lumi pustii. Eu eram bogat în așa-numitele bunuri pământești. Dacă părăseam decorul sărăcăcios din apropiere și mă duceam într-unul dintre milioanele de orașe de pe pământ, puteam găsi la îndemână toate bogățiile care mi-ar asigura traiul – haine, mâncare, cărți, locuințe pe alese, pe care nici prinții vremurilor de odinioară nu le aveau – și puteam alege orice fel de climă, în timp ce el era obligat să trudească

pentru a-şi acoperi şi cea mai mică necesitate şi locuia pe o insulă tropicală, de a cărei căldură şi de ale cărei furtuni nu prea putea să se adăpostească. Văzând problema în acest fel, cine nu ar fi preferat plăcerile sibarite de care eu mă puteam bucura, tihna filosofică şi multele resurse de satisfacţii intelectuale, în locul vieţii sale de trudă şi pericol? Şi totuşi, el era mult mai fericit decât mine, pentru că el putea spera şi avea motive întemeiate să spere – destinul i-a trimis până la urmă corabia salvatoare, care l-a dus înapoi acasă, între ai lui, unde întâmplările din timpul singurătăţii au devenit o poveste spusă la gura sobei. Eu nu aveam pe nimeni căruia să-i spun povestea restriştilor mele; eu nu mai aveam nici o nădejde. El ştia că, dincolo de oceanul care înconjura insula lui singuratică, locuiau mii de oameni pe care soarele îi lumina în acelaşi timp în care îl lumina pe el; eu, sub soarele meridional şi sub luna pasageră, eram singurul care avea trăsături omeneşti; numai eu puteam articula gândul şi, când dormeam, nici ziua şi nici noaptea nu mai existau pentru altcineva. El fugise de semenii săi şi era cuprins de teroare la vederea unei urme de picior omenesc. Eu aş fi îngenuncheat şi aş fi preaslăvit o asemenea urmă. Sălbaticul şi crudul caraibian, nemilosul canibal sau, mai rău decât acesta, grosolanul, brutalul şi necruţătorul veteran în viciile civilizaţiei ar fi fost pentru mine un drag companion, o comoară neprețuită; natura lui ar fi fost înrudită cu a mea, trupul lui ar fi fost făcut după acelaşi tipar, în venele lui ar fi curs tot sânge omenesc, afinităţile noastre umane ne-ar fi unit pentru totdeauna. Nu se poate să nu mai privesc niciodată vreun semen al meu! Niciodată! Niciodată! Nici măcar o dată! Oare o să mă trezesc şi nu o să vorbesc cu nimeni, o să-mi petrec ore interminabile înconjurat de un gol, cu sufletul izolat pe o insulă pierdută din lume, ca un punct solitar? Oare astfel vor trece zile după zile la nesfârşit? Nu! Nu! Există un Dumnezeu pe lume – providenţa nu şi-a schimbat sceptrul de aur într-un colţ de viperă. La drum! Trebuie să mă îndepărtez de oceanul-mormânt, să plec din acest cotlon pustiu, închis accesului chiar din pricina goliciunii sale, să păşesc din nou pe pavajul oraşelor, să trec pragul locuinţelor omeneşti şi mai mult decât sigur acest gând mi se va părea o năzărire oribilă, un înnebunitor, dar evanescent vis.

Am ajuns la Ravenna – oraşul cel mai apropiat de locul în care fusesem azvârlit – înainte ca soarele să apună pentru a doua oară peste lumea goală. Am văzut multe fiinţe pe drum: vite şi cai şi câini, dar nu era nici un om printre ei. Am intrat într-o vilă, era goală. Am urcat treptele de marmură ale unui palat, liliecii şi bufniţele îşi făcuseră cuib în tapiseriile lui. Am păşit fără zgomot, ca să nu trezesc oraşul adormit. Am alungat un câine, care tulbura cu lătratul lui liniştea sacră. Nu-mi venea să cred că totul era aşa cum părea. Lumea nu era moartă, eu eram nebun. Eram lipsit de vedere, de auz şi de simţul tactil. Mă zbăteam sub puterea unei vrăji, care mă lăsa să văd toate semnele vieţii de pe pământ, dar nu şi pe locuitorii lui, care îşi vedeau de treburile lor obişnuite. Fiecare casă avea locuitori, dar eu nu-i puteam vedea. Dacă aş fi putut să cred într-o iluzie de acest fel, aş fi fost mult mai împăcat. Dar creierul meu, care credea cu tenacitate în raţiunea sa, refuza să se dedea la asemenea închipuiri şi, deşi îmi doream să mă înşel, ştiam că eu, vlăstarul omului, timp îndelungat unul între mulţi alţii, am rămas singurul supravieţuitor al speciei mele.

Soarele s-a scufundat în spatele dealurilor de la vest. Nu mâncasem nimic din seara anterioară, dar, deşi slăbit şi obosit, nu aveam deloc poftă de mâncare şi, cât încă se mai vedea o rază de lumină, continuam să mă plimb pe străzile singuratice. Noaptea a venit şi a trimis fiecare fiinţă, în afară de mine, la pieptul perechii sale. Singura mea consolare era să-mi tocesc suferinţa mentală prin suferinţa fizică – din mia de paturi din jur, nu aveam să caut luxul nici unuia dintre ele. M-am întins pe pavaj, o treaptă rece de marmură mi-a servit drept pernă. S-a făcut miezul nopţii şi abia atunci obositele-mi pleoape s-au închis vederii stelelor sclipitoare şi reflectării lor pe pavajul de lângă mine. Astfel am petrecut a doua noapte a singurătăţii mele.

CAPITOLUL X

Dimineață m-am trezit chiar când ferestrele cele mai de sus ale impunătoarelor case primeau primele raze ale soarelui. Păsările ciripeau pe pervazurile ferestrelor și pe pragurile părăsite ale ușilor. Îndată ce m-am trezit, primul meu gând a fost că Adrian și Clara erau morți. Niciodată nu aveau să-mi mai dea bună-dimineața și nu aveam să-mi mai petrec ziua în compania lor. Nu-i voi mai vedea niciodată. Marea mi i-a răpit, le-a furat inimile iubitoare din piept și a dat putreziciunii ceea ce mie îmi era mai drag decât lumina, decât viața sau nădejdea.

Eram un ciobănaș neînvățat când Adrian a binevoit să-mi acorde prietenia lui. Petrecusem cu el cei mai frumoși ani ai vieții mele. Toate lucrurile bune de pe pământ de care mă bucurasem, fericirea, cunoașterea sau virtutea, lui i le datoram. Mai mult decât oricine altcineva m-a învățat că bunătatea pură și unică poate fi un atribut al omului. Era o privelişte pe care îngerii se străngeau să o privească: pentru a-l vedea conducând, guvernând și consolând omenirea în ultimele sale zile.

O pierdusem și pe încântătoarea mea Clara, ea, care, ca ultimă fiică a omului, întruchipa toate acele virtuți feminine și feciorelnice pe care poeții, pictorii și sculptorii s-au străduit, în diferitele lor limbaje, să le exprime. Și totuși, în ceea ce o privea, puteam oare să deplâng faptul că i-a fost tăiat încă din prima tinerețe un viitor sortit suferinței? Sufletul îi era pur și toate năzuințele ei erau curate. Dar inima ei era tronul iubirii, iar sensibilitatea pe care chipul său fermecător o exprima profețea multe dureri, pe care avea să le ascundă mereu, fără ca prin aceasta să devină mai puțin adânci și îngrozitoare.

Aceste două ființe atât de minunat înzestrate fuseseră scutite să trăiască naufragiul universal, să-mi fie alături în ultimul an de

singurătate. Simțisem, cât timp fuseseră lângă mine, toată importanța lor. Eram conștient că fiecare alt sentiment, regretul sau suferința se contopiseră treptat-treptat într-o nevoie de ei și într-o afecțiune care se agăța de ei. Nu o uitasem pe dulcea parteneră a tinereții mele, mama copiilor mei, adorata mea Idris, dar am văzut cel puțin o parte din spiritul ei continuând să trăiască prin fratele său, și după ce, prin moartea lui Evelyn, îl pierdusem pe cel ce mi-o amintea cu cel mai mare drag, am păstrat cu sfințenie memoria lor tot prin Adrian, străduindu-mă să contopesc în una imaginile celor două dragi ființe. Îmi cercetez adâncimile inimii și încerc în zadar să găsesc în ea expresiile care ar putea cel mai bine să-mi ilustreze dragostea pentru acești ultimi reprezentanți ai omenirii. Dacă regretele și mâhnirea mă copleșeau, așa cum se întâmpla în singurătatea și incertitudinea în care trăiam, tonurile limpezi ale glasului lui Adrian și privirea lui înflăcărată risipeau întristarea; sau eram pe nesimțite îmbărbătat de dulcea resemnare pe care fruntea senină a Clarei și ochii ei de un albastru profund o exprimau. Ei erau totul pentru mine – sorii sufletului meu înnoptat –, odihna în oboseala mea, somnul în durerea mea mereu trează. Prost, foarte prost, în cuvinte incoerente, goale și palide am exprimat sentimentele prin care eram legat de ei. M-aș fi încolăcit în jurul lor ca o iederă inextricabilă, astfel încât aceeași lovitură să ne distrugă pe toți împreună. Aș fi vrut să pătrund în ei și să fiu o parte din ei, astfel încât „Trista substanță a cărnii de-ar fi gând"[1] să-i fi putut însoți și acum în noul și solitarul lor mormânt. Niciodată nu îi voi mai vedea. Sunt lipsit de scumpa lor companie și conversație. Sunt un copac rănit de trăsnet; niciodată coaja nu se va închide peste fibrele rănite, – niciodată viețile lor tremurătoare secerate de vânt nu vor mai simți balsamul liniștii de-o clipă. Sunt singur pe lume, dar această expresie este mai încărcată de tristețe de când i-am pierdut pe Adrian și pe Clara.

Mareea de gânduri și sentimente se rostogolește la fel, la nesfârșit, deși malurile și formele din jur, care-i guvernează curgerea, și reflectarea lor în valuri sunt mereu altele. Astfel, sentimentul de pierdere imediată a scăzut într-un fel, în timp ce acela de profundă,

1. Shakespeare, „Sonetul 44", traducere de Gheorghe Tomozei, în William Shakespeare, *Sonete*, Ed. Litera Internațional, București-Chișinău, 2003, p. 27.

iremediabilă singurătate a crescut cu timpul. Timp de trei zile am colindat prin Ravenna, ba gândindu-mă numai la ființele dragi care dormeau în nămoloasele peșteri ale mării, ba așteptând groaznicul gol din fața mea, cutremurându-mă la fiecare pas în față, crispându-mă la fiecare schimbare care marca trecerea orelor.

Timp de trei zile am colindat încolo și-ncoace prin acest oraș melancolic. Am petrecut ore întregi mergând din casă în casă, ascultând pentru a detecta orice semn tăinuit de existență omenească. Câteodată sunam clopotul de la vreo casă, care răsuna prin camerele goale, după care urma tăcerea. Mă numeam fără speranță, deși încă mai speram, și dezamăgirea mai pătrundea orele, răscolind rana dureroasă și purulentă făcută prima oară de oțelul ei rece și ascuțit. Mă hrăneam ca animalele sălbatice, care își vânează prada numai când le dă ghes foamea de nesuportat. Nu mi-am schimbat veșmintele, nici nu am căutat adăpost sub un acoperiș în acele zile. Au fost zile de febră arzătoare, iritare nervoasă, un neîncetat, dar confuz potop de gânduri, nopți nedormite și zile pătrunse de frenezia agitației.

În timp ce febra sângelui meu creștea, m-a apucat dorința de hoinăreală. Îmi aduc aminte că soarele apusese în cea de-a cincea zi după naufragiu, când, fără scop sau țintă, am părăsit orașul Ravenna. Eram, probabil, foarte bolnav. Dacă aș mai fi suferit de deliruri, noaptea aceea ar fi fost cu siguranță ultima, fiindcă, în timp ce mergeam pe malul râului Mantone, pe al cărui curs o luasem în sus, priveam plin de regret la apele sale, mărturisindu-mi că valurile translucide ar fi putut să mă vindece de suferințe pe vecie și nu-mi puteam explica de ce întârziam să caut adăpostul lor din calea săgeților otrăvite ale gândului, care mă străpungeau. Am mers o bună bucată de noapte și, obosit peste măsură, mi-am învins în cele din urmă repulsia de a mă folosi de locuințele abandonate ale semenilor mei. Luna în descreștere care tocmai răsărise mi-a arătat o casă de țară, al cărei aspect cochet și a cărei grădină îngrijită mi-au amintit de Anglia natală. Am apăsat pe clanță și am intrat. Mai întâi m-a întâmpinat bucătăria, unde, ghidat de razele lunii, am găsit cele necesare pentru a face lumină. Din bucătărie am găsit un dormitor; patul era așternut cu cearșafuri de o albeață de nea; lemnele aranjate lângă șemineu și masa

pusă ca pentru cină aproape că mi-au redeşteptat nădejdea că găsisem ceea ce căutam de mult, un supravieţuitor, un companion pentru singurătatea mea, o consolare pentru disperarea mea. Am alungat această iluzie; camera era goală, dar era numai o chestiune de prudenţă, îmi spuneam, să examinez restul casei. Îmi închipuiam că eram imun la aşteptări vane, totuşi inima îmi bătea atât de tare încât o puteam auzi de câte ori apăsam clanţa unei uşi, pentru ca apoi să se scufunde în dezamăgire când, de fiecare dată, dădeam de o cameră goală. Întunecate şi tăcute, păreau nişte cavouri. Astfel încât m-am întors în prima cameră, întrebându-mă ce gazdă nevăzută îmi pregătise hrana şi cele necesare pentru odihnă. Am apropiat un scaun de masă şi am examinat mâncărurile din care aveam să mă înfrupt. Era de fapt un festin al morţii! Pâinea era albastră şi mucegăită; brânza era o grămăjoară de praf. Nu am îndrăznit să examinez celelalte alimente; două şiruri de furnici se plimbau pe faţa de masă; fiecare tacâm era acoperit de praf, de pânze de păianjen şi de miriade de musculiţe moarte: toate aceste obiecte dovedeau lipsa de temei a aşteptărilor mele. Ochii mi s-au umplut de lacrimi; aceasta era cu siguranţă o manifestare grăitoare a puterilor morţii. Ce făcusem oare pentru ca fiecare nerv să-mi fie disecat în felul acela? Şi totuşi de ce să mă plâng mai mult acum decât înainte? Casa aceasta nu revela nici o tristeţe nouă – lumea era pustie; omenirea murise, o ştiam foarte bine –, de ce să pun la îndoială un adevăr recunoscut şi vechi? Şi totuşi, după cum am spus, sperasem chiar din miezul disperării, astfel încât fiecare imagine izbitoare a realităţii îmi provoca o nouă durere în suflet, învăţându-mă lecţia pe care nu o interiorizasem încă bine, aceea că nici schimbarea locului, nici trecerea timpului nu-mi puteau uşura suferinţa şi că, aşa cum eram acum, tot astfel voi continua să fiu, zi după zi, lună după lună, an după an, cât timp voi mai trăi. Nu îndrăzneam să-mi închipui care era durata pe care o implica acea expresie. Într-adevăr, nu mai eram la prima tinereţe, dar nici nu mă împovărau prea tare anii, eram la ceea ce înainte oamenii numeau floarea vârstei: abia împlinisem treizeci şi şapte de ani; trupul îmi era la fel de bine legat şi articulaţiile la fel de puternice ca pe vremea când eram cioban pe dealurile din Cumberland şi cu aceste avantaje eram pe punctul

de a începe să trăiesc un lung şir de ani în singurătate. Acestea au fost gândurile cu care am adormit în acea noapte.

Totuşi, adăpostul şi odihna mai puţin tulburată de care m-am bucurat mi-au redat în dimineaţa următoare în cea mai mare măsură sănătatea şi puterea de dinainte de fatalul naufragiu. Printre proviziile pe care le descoperisem cercetând casa în noaptea anterioară erau nişte struguri uscaţi; aceştia mi-au potolit foamea dimineaţă, după care am pornit la drum spre un oraş pe care îl puteam zări nu prea departe. Din câte puteam ghici, era vorba despre Forli. Am păşit cu plăcere pe străzile sale largi şi acoperite de iarbă. E adevărat, totul în jur era o întruchipare a părăsirii totale, totuşi îmi făcea plăcere să mă aflu în acele locuri ce adăpostiseră cândva semeni de-ai mei. M-am bucurat să traversez stradă după stradă, să privesc casele înalte şi să-mi tot repet că odinioară în ele locuiseră oameni cum fusesem şi eu, nu nefericitul care eram acum. Larga piaţă a oraşului Forli, arcada din jurul ei, aspectul ei luminos şi plăcut m-au însufleţit. Îmi făcea plăcere ideea că, dacă vreodată pământul va mai fi populat, noi, omenirea dispărută, prin relicvele lăsate în urmă, nu vom prezenta noilor veniţi o imagine demnă de dispreţ a capacităţilor noastre.

Am intrat într-unul dintre palate şi am deschis uşa unui magnific salon. Am tresărit. Am privit iar cu reînnoită uimire. Ce sălbatic cu înfăţişare înspăimântătoare, zburlit, pe jumătate gol se afla în faţa mea? Surpriza a durat numai un moment.

Am înţeles că eu eram cel la care priveam într-o mare oglindă din fundul salonului. Nu era de mirare că iubitul prinţesei Idris nu a reuşit să se recunoască în făptura mizerabilă portretizată acolo. Hainele mele zdrenţuite erau acelea în care mă smulsesem pe jumătate mort din marea furtunoasă. Părul meu lung şi încâlcit atârna în bucle de elf peste chipul meu, ochii întunecaţi, acum înfundaţi în orbite şi cu o privire sălbatică, străluceau printre ele. Obrajii mei erau gălbejiţi, culoare care, ca efect al vieţii de mizerie şi privaţiuni, îmi impregnase pielea, şi erau pe jumătate ascunşi de o barbă crescută de multe zile.

Şi totuşi, de ce nu aş fi rămas aşa, m-am gândit; lumea este moartă, iar acest veşmânt mizer e mai potrivit pentru doliu decât eleganţa exagerată a unui costum negru. Şi astfel cred că ar fi trebuit

să rămân, dacă speranța, fără de care nu cred că omul ar putea exista, nu mi-ar fi șoptit că, dacă îmi păstram acel aspect respingător, aș fi stârnit teama și aversiunea acelei ființe rămase nu știam unde, dar pe care credeam cu naivitate că aș fi putut-o găsi. Oare cititorii îmi vor disprețui vanitatea care m-a făcut să mă îmbrac cu o anume grijă, în numele acestei ființe visate, sau vor ierta bizareriile unei imaginații pe jumătate nebunești? Eu mă pot ierta cu ușurință, fiindcă mereu am îndrăgit speranța, oricât ar fi fost de vagă.

După această îndeletnicire, am vizitat fiecare stradă, alee sau cotlon din Forli. Aceste orașe italienești aveau aspectul unei mai mari pustietăți decât cele ale Angliei sau Franței. Ciuma apăruse aici mai devreme, își încheiase acțiunea și-și desăvârșise lucrarea mult mai repede decât prin părțile noastre. Probabil că în vara trecută nu mai era deja nici o ființă omenească în viață în toată regiunea dintre Calabria și Alpii de Nord. Căutarea mea era cu totul vană, dar nu am disperat. Dreptatea cred că era de partea mea și șansele nu erau deloc mici ca undeva în Italia să existe vreun supraviețuitor ca mine, pe un pământ deșert, depopulat. Așa încât, în timp ce am colindat prin orașul gol, mi-am făcut un plan pentru următoarele acțiuni. Aveam să continui călătoria spre Roma. După ce mă voi convinge că nu am lăsat în urmă nici o ființă omenească în orașele prin care voi trece, voi scrie, într-un loc vizibil al fiecăruia, cu vopsea albă, în trei limbi: „Verney, ultimul dintre englezi, și-a ales să locuiască la Roma".

Pentru a duce la îndeplinire acest plan, am intrat în prăvălia unui zugrav și mi-am făcut rost de vopsea. Este ciudat că o ocupație atât de banală m-a putut consola și chiar însufleți, dar durerea te poate face să te comporți copilărește. La această simplă inscripție am adăugat această conjurare: „Prietene, vino! Te aștept! *Vieni! Ti aspetto!*" În dimineața următoare, cu un sentiment asemănător cu speranța că îmi voi găsi un tovarăș, am părăsit Forli, în drum spre Roma. Până acum, amintirile chinuitoare și perspectivele de viitor lipsite de nădejde mă chinuiau când eram treaz și mă legănau înainte să adorm. De multe ori mă predasem cu totul tiraniei angoasei, de multe ori îmi dădea ghes ideea de a alege un sfârșit rapid pentru suferințele mele, iar moartea de propriile mele mâini era o soluție al cărei pragmatism mi se părea

încurajator. De ce m-aş fi temut de lumea cealaltă? Dacă iadul exista şi eram condamnat la el, m-aş fi specializat în îndurarea torturilor, iar actul în sine era uşor de pus în practică şi era cel mai rapid şi sigur sfârşit al tragediei mele deplorabile. Dar acum, aceste gânduri păleau în faţa unei nou-născute nădejdi. Călătoream nu ca înainte, simţind fiecare oră, fiecare minut ca fiind o eternitate pătrunsă de o incalculabilă durere.

După ce am străbătut câmpia, am ajuns la poalele Apeninilor şi am trecut prin văile şi peste culmile lor golaşe, drumul m-a dus printr-un ţinut care fusese bătut de eroi, vizitat şi admirat de mii de oameni. Ei toţi, ca o maree, s-au retras, lăsându-mă stingher şi părăsit în mijlocul acelui tărâm. Dar la ce bun să mă plâng? Nu eu am sperat oare? Astfel mă dădăceam, chiar şi după ce însufleţirea mă părăsise cu totul, şi astfel m-am văzut obligat să-mi strâng tot curajul de care eram în stare, care nu era mult, pentru a preveni revenirea acelei disperări haotice şi insuportabile care urmase naufragiului ce îmi stârnise atâtea temeri şi îmi spulberase atâtea bucurii.

În fiecare dimineaţă mă trezeam la răsăritul soarelui şi părăseam adăpostul pustiu. În timp ce picioarele mă duceau prin ţinuturile nepopulate, gândurile-mi hoinăreau prin univers şi eram mai puţin trist când, absorbit în reverie, pierdeam şirul orelor. Seara, în ciuda oboselii, detestam să intru în vreo locuinţă pentru a-mi petrece noaptea. Mi s-a întâmplat să stau ore în şir la uşa unei case pe care o alesesem, incapabil să dau la o parte zăvorul şi să mă găsesc faţă în faţă cu pustietatea dinăuntru. Multe nopţi, deşi în jur se lăsau deja ceţurile toamnei, le-am petrecut sub un stejar; de multe ori am mâncat la cină fructe sălbatice şi alune şi m-am încălzit la câte un foc ţigănesc, făcut pe pământ, fiindcă peisajul sălbatic îmi amintea mai puţin acut de deznădăjduita mea singurătate. Ţineam socoteala zilelor şi purtam cu mine o nuia cojită de salcie, pe care, pe cât de bine îmi aduceam aminte, făcusem câte o crestătură pentru fiecare zi care trecuse de la naufragiu şi în fiecare noapte mai adăugam câte una la trista sumă.

Urcasem cu greu un deal care ducea la Spoleto.

În jurul meu se întindea o câmpie, încercuită de Apeninii acoperiţi de aluni. O râpă neagră se căsca într-o parte, străbătută de un apeduct, ale cărui arcuri înalte se înfigeau în vâlceaua de dedesubt,

care dovedea că omul a găsit de cuviință să investească aici muncă și gândire, pentru a împodobi și civiliza natura. Sălbatica, ingrata natură desfigura în batjocură dezlănțuită ruinele lui, făcând să răsară fragilele, dar tenacele sale flori și buruieni parazite în jurul construcției eterne. Soarele scăldase în aur aerul dinspre apus, iar norii de la răsărit captaseră și ei razele, înmugurind de o frumusețe trecătoare. Apusul s-a lăsat peste o lume care mă avea drept singur locuitor. Mi-am scos nuiaua și am numărat crestăturile. Erau douăzeci și cinci, douăzeci și cinci de zile trecuseră deja de când vocea omenească nu-mi mai bucurase auzul sau ochii mei nu mai priviseră un chip omenesc. Douăzeci de lungi, obositoare zile, urmate de întunecoase și însingurate nopți se amestecaseră cu anii anteriori și deveniseră o parte a trecutului, cel care niciodată nu avea să se mai întoarcă; o porțiune reală, incontestabilă a vieții mele, douăzeci și cinci de lungi, lungi zile.

Și totuși, nici măcar o lună! Ce sens avea să vorbesc despre zile, săptămâni sau luni pentru a zugrăvi adevăratul tablou al vieții mele când trei, cinci, zece, douăzeci, cincizeci de aniversări ale acelei fatale epoci ar putea să treacă, fiecare an numărând douăsprezece luni, fiecare mai lungă pe răbojul meu decât cele douăzeci și cinci de zile care au trecut? Va fi oare posibil? Așa se va întâmpla oare? Din ce pricină fuseserăm obișnuiți să ne așteptăm moartea cu tremur dacă nu fiindcă locul ei ne era învăluit în mister? Dar mult mai teribil și cu mult mai misterios era dezvăluitul curs al însinguratului meu viitor. Mi-am rupt nuielușa și am aruncat-o. Nu aveam nevoie de nici o înregistrare a trecerii vieții mele în inci și boabe de orz[1], în timp ce gândurile mele neliniștite creau alte diviziuni decât cele guvernate de planete și, privind înapoi la vremea care trecuse de când rămăsesem singur, mintea mea refuza să le pună numele de zile și ore torturilor sufletești în care acel timp se împărțise în realitate.

Mi-am ascuns fața în mâini. Ciripitul păsărelelor care se pregăteau de culcare și foșnetul frunzișului bătut de aripile lor tulburau liniștea amurgului; greierii cântau și din când în când striga

1. Bobul de orz (în engl. *barleycorn*) a fost o unitate de măsură anglo-saxonă, consfințită apoi în legile medievale din Anglia și Țara Galilor ca reprezentând o treime dintr-un inci. În prezent, în Marea Britanie, această veche subunitate de măsură a inciului este încă folosită la numerele de la încălțăminte.

câte o cucuvea. Gândurile mele se îndreptaseră spre moarte – aceste sunete îmi vorbeau despre viață. Mi-am ridicat privirea: un liliac se rotea deasupra, soarele se scufundase în spatele crestelor dantelate ale munților și luna în creștere, palidă, de un argintiu deschis pe fondul cerului sângeriu, însoțită de o stea strălucitoare, prelungea crepusculul. Câteva vite treceau prin vâlceaua de mai jos, neconduse de nimeni, spre locul unde se adăpau. Iarba era agitată de o briză ușoară, iar pădurile de măslini argintate de lumina lunii contrastau, prin verdele lor albăstrui, cu frunzișul întunecat al alunilor. Da, acesta este pământul; nu este nici o schimbare, nici o decădere, nici o falie pe întinderile lui verzi; el continuă să se învârtă și să se tot învârtă, schimbând noaptea cu ziua, chiar dacă omul nu îl mai împodobește și nu-l mai locuiește. De ce nu pot să uit de mine ca unul dintre acele animale și să nu mai sufăr tumultul sălbatic al suferinței pe care o îndur? Și totuși, ah, ce prăpastie mortală se cască între starea lor și a mea! Nu au ele oare compania semenilor? Nu are fiecare perechea ei, puii pe care și-i alintă, adăpostul ei, care, chiar dacă nu o poate exprima, nu mă îndoiesc că îi este drag? Numai eu sunt singur, eu, pe culmea acestei coline, privind în depărtare câmpia și muntele, cerul și stelele, ascultând fiecare sunet de pe pământ și din aer și murmurul valurilor; numai eu nu am cui să împărtășesc multele mele gânduri, nu am nici un piept pe care să-mi culc capul pulsând de durere, nu am ochi a căror privire să o sorb ca pe o rouă mai îmbătătoare ca nectarul zeilor. Atunci să nu mă plâng eu oare? Să nu blestem mașinăria ucigașă care i-a cosit pe fiii oamenilor, frații mei? Să nu afurisesc fiecare vlăstar al naturii, care cutează să trăiască și să se bucure, în timp ce eu trăiesc și sufăr?

Ah, nu! Îmi voi învăța inima îndurerată să vă fie alături în bucuriile voastre, voi fi fericit fiindcă voi sunteți. Continuați să trăiți, favoriți ai naturii; eu nu sunt foarte diferit de voi. Nervi, puls, creier, încheieturi și carne, din acestea sunt făcut, iar voi sunteți alcătuiți de aceleași legi. Eu mai am ceva dincolo de toate acestea, dar o să-l numesc defect, nu înzestrare, dacă mă face să sufăr, în vreme ce voi sunteți fericiți. Chiar atunci s-au ivit dintr-un crâng din apropiere un țap, o capră și un ied, care se ținea după mama lui; au început să pască ierburile de pe deal. M-am apropiat, fără ca făpturile să

mă observe; am cules o mână de iarbă proaspătă şi le-am întins-o; cel mic s-a adăpostit lângă mama lui, care, timidă, s-a retras. Ţapul s-a apropiat, uitându-se ţintă la mine: m-am apropiat şi mai mult, continuând să întind momeala, dar el, aplecându-şi capul, s-a repezit cu coarnele la mine. Am fost un prost; ştiam asta şi totuşi m-am lăsat pradă mâniei. Am smuls o bucată mare de piatră care l-ar fi zdrobit pe duşmanul care mă ataca. Am cumpănit-o în mână, am ochit, dar nu m-a lăsat inima s-o arunc. Am aruncat-o pe lângă el; s-a rostogolit cu zgomot printre tufişuri şi a căzut în poiană. Micii mei vizitatori, cuprinşi de panică, au fugit în galop la adăpostul pădurii, în timp ce eu, cu inima frântă şi sângerând, am coborât în goană dealul, căutând, prin efortul fizic, să scap de mine însumi.

Nu, nu, nu voi trăi în sânul sălbatic şi duşmănos al naturii. Voi căuta oraşele: Roma, capitala lumii, coroana operelor înfăptuite de om. Printre străzile ei legendare, venerabilele ei ruine şi uimitoarele vestigii ale creaţiei umane nu voi fi, ca aici, într-o lume care a uitat omul, care-i calcă memoria în picioare, care îi desfigurează operele, proclamând de la un deal la altul, dintr-o vale într-alta, prin torentele ieşite din matca pe care el le-a impus-o, prin vegetaţia eliberată de legile pe care el le-a stabilit, prin mucegaiul şi buruienile care invadează locuinţele lui, că puterea lui s-a sfârşit şi specia lui e stinsă pe veci.

Am salutat Tibrul, pentru el era un fel de posesiune inalienabilă a umanităţii. Am salutat sălbatica regiune Campagna, fiindcă fiecare potecă a ei a fost bătută de oameni, iar sălbăticia ei de pământ necultivat de secole nu făcea decât să-i proclame cu şi mai multă limpezime vigoarea, fiindcă dăduse un nume onorabil şi un titlu sacru unei bucăţi de pământ care altfel nu ar fi fost decât o pustietate fără valoare. Am intrat în Eterna Romă prin Porta del Popolo şi am salutat cu veneraţie spaţiul său onorat de-a lungul timpului. Piaţa largă, bisericile din apropiere, lunga întindere a Corsoului, impunătoarea Trinităi dei Monti păreau opere supranaturale, erau atât de tăcute, atât de liniştite şi atât de frumoase. Era seară, iar animalele care încă existau în acest puternic oraş se duseseră la culcare; nu se auzea nici un sunet, în afara armoniosului murmur de o monotonie suavă al numeroaselor fântâni. Ideea că mă aflam la Roma îmi mângâia sufletul, acel uimitor oraş, nu mai ilustru datorită

eroilor şi înţelepţilor ei, decât pentru puterea pe care o exercitase asupra imaginaţiei oamenilor. În noaptea aceea m-am dus la culcare cu eternul jar din inimă potolit şi cu simţurile liniştite.

În ziua următoare mi-am început cu nerăbdare hoinăreala în căutarea uitării. Am urcat multele terase ale grădinii Palatului Colonna, sub al cărui acoperiş dormisem şi, în vârf, am ajuns la Monte Cavallo. Fântâna strălucea în soare; obeliscul de deasupra sfâşia cerul senin, de un albastru adânc. Statuile de pe o parte şi de alta, opere, după cum spun inscripţiile, ale lui Fidias şi Praxiteles, se înălţau grandioase, reprezentându-i pe Castor şi pe Polux, care, cu putere maiestuoasă, îmblânzeau animalele de lângă ei. Dacă cei doi iluştri artişti au sculptat într-adevăr aceste forme, câte generaţii la rând au supravieţuit proporţiilor lor gigantice! Iar acum sunt văzuţi de ultimul reprezentant al speciei pe care ei au sculptat-o pentru a o reprezenta şi zeifica. Am devenit nesemnificativ în propriii mei ochi, când m-am gândit la mulţimile de fiinţe cărora aceşti semizei de piatră le-au supravieţuit, dar acest gând târziu mi-a redat demnitatea aşa cum o vedeam eu. Privelişte poeziei eternizate în aceste statui mi-a alinat cugetările dureroase, împodobindu-le cu idealuri poetice.

Îmi tot repetam: sunt în Roma, privesc şi, cum s-ar spune, comunic familiar cu minunea lumii, cu suverana imaginaţiei, maiestuoasa şi eterna supravieţuitoare a milioane de generaţii de oameni dispăruţi. Năzuiam să-mi potolesc tristeţile inimii îndurerate contemplând ceea ce în tinereţe îmi dorisem cu ardoare să văd. Fiecare cotlon din Roma este plin de relicve antice. Chiar şi cele mai umile străzi sunt împodobite cu fragmente de coloane, capiteluri corintice şi ionice sparte şi bucăţi strălucitoare de granit sau porfir. Faţadele celor mai sărăcăcioase locuinţe au măcar o coloană cu caneluri sau un bloc masiv de piatră care provine de la palatul Cezarilor, iar vocea timpurilor apuse, vibrând discret, se aude din aceste obiecte mute, pe care omul le-a animat şi le-a glorificat.

Am îmbrăţişat vastele coloane ale templului lui Jupiter Stator, care supravieţuieşte în spaţiul deschis care a fost Forumul, şi, lipindu-mi obrazul fierbinte de recea lor perenitate, am încercat să uit de prezenta nenorocire şi de prezenta pustiire. M-am bucurat cât de bine am reuşit să fac acest lucru când gândul m-a

purtat la Camillus, la fraţii Gracchus, la Cato şi, în cele din urmă, la eroii lui Tacit, care luminează ca nişte meteori de o neîntrecută strălucire noaptea întunecată a imperiului; când versurile lui Horaţiu şi ale lui Vergilius sau sclipitoarele opere ale lui Cicero au năvălit pe porţile deschise ale minţii mele, m-am simţit înflăcărat de un entuziasm demult uitat. Eram încântat să ştiu că priveam aceeaşi scenă pe care au privit-o şi ei, scenă la care soţiile şi mamele lor, precum şi mulţimi întregi de anonimi au fost martori care au onorat, aplaudat sau plâns pentru aceste inegalabile figuri ale umanităţii. În cele din urmă, aşadar,, găsisem o consolare. Nu năzuisem în van să ajung la Roma, găsisem aici leac pentru multe răni vitale.

M-am aşezat la picioarele acestor vaste coloane. Coloseumul, ale cărui ruine nude sunt înveşmântate de natură într-un voal de un verde strălucitor, se întindea sub lumina soarelui la dreapta mea. Nu foarte departe, la stânga, se afla Turnul Capitoliului. Arcade triumfale, zidurile dărăpănate ale multor temple se înşirau la picioarele mele. Am hotărât să mă străduiesc, să mă forţez să văd mulţimi de plebei şi siluete de aroganţi patricieni adunaţi în jurul meu şi, în timp ce diorama epocilor defila prin faţa ochilor mei, locul lor îl luau romanii moderni: Papa, în veşmintele sale albe, binecuvântându-i pe credincioşii îngenuncheaţi; călugărul în sutana sa cu glugă; fata cu ochi negri cu capul şi umerii înfăşuraţi în voal; ţăranul ars de soare care-şi mână cu strigăte turma de vite spre Campo Vaccino[1]. Aerul romanţios în care, muindu-ne condeiele în culorile de curcubeu ale cerului şi ale naturii transcendente, îi învăluim, într-o mare măsură nejustificat, pe italieni a înlocuit în mintea mea solemna grandoare a Antichităţii. Mi-am amintit de călugărul sumbru şi de celelalte figuri din *Italianul*[2], de fiorii care îmi înfierbântau sângele când l-am citit în tinereţe. Mi-am evocat-o în minte pe Corina urcând pe Capitoliu pentru a

1. Nume dat între secolele al XVI-lea (când este menţionat pentru prima dată într-o bulă a Papei Sixt al V-lea) şi al XVIII-lea spaţiului pe care se întindea Forumul Roman, unde, în perioada menţionată, se afla un târg de vite şi aveau loc lupte cu taurii.

2. Roman gotic (1797) al scriitoarei engleze Ann Radcliff (1764-1823), pionieră a acestui gen.

fi încoronată[1] și, trecând de la eroină la autoare, am reflectat la cum Spiritul Magic al Romei și-a exercitat influența suverană asupra imaginației creatoare de-a lungul timpurilor până la mine, singurul spectator al minunilor sale care a mai rămas.

Am petrecut mult timp învăluit în aceste idei, dar sufletul obosește după atâtea lupte neîntrerupte și, încetându-și rotirea amețitoare în jurul acestui loc, a căzut deodată zece mii de stânjeni, scufundându-se în abisul prezentului, în miezul cunoașterii de sine, într-o tristețe înzecită. M-am deșteptat, m-am scuturat de visele cu ochii deschiși și după ce, cu puțin înainte, aproape că auzisem strigătele mulțimii de romani printre care mă văzusem abia făcându-mi loc, acum priveam ruinele pustii ale Romei dormind sub cerul ei albastru. Umbrele se așterneau liniștite pe pământ; oile pășteau fără stăpân pe dealul Palatin, iar un bivol cobora maiestuos pe Via Sacra care ducea la Capitoliu. Eram singur în Forum, singur în Roma, singur în lume. Oare nu ar fi valorat un singur om viu, un singur tovarăș, în singurătatea mea apăsătoare, cât toată gloria și evocata putere a acestui venerabil oraș? Dubla durere-tristețe, zămislită în peșteri cimeriene, îmi înveșmânta sufletul în straie cernite. Generațiile pe care imaginația mea le-a invocat contrastau și mai mult cu sfârșitul lor – punct unic, ca vârful unei piramide, în care viguroasa țesătură a societății se terminase și de la înălțimea amețitoare a căruia priveam acum spațiul gol din jur.

De la asemenea vagi tânguiri am trecut la contemplarea amănuntelor concrete ale situației mele. Până acum nu reușisem să-mi ating singurul obiectiv al dorințelor mele, și anume găsirea unui tovarăș cu care să-mi împart singurătatea. Și totuși nu mi-am pierdut speranța. Este adevărat că-mi lăsasem inscripțiile în mare parte în orașe și sate neînsemnate; totuși, chiar și în lipsa lor, era posibil ca acea persoană care s-ar fi aflat, ca și mine, pe un pământ pustiu să vină la Roma. Cu cât această speranță era mai slabă, cu atât mai mult am hotărât să mă bazez pe ea și să-mi potrivesc acțiunile la vaga posibilitate ca ea să se împlinească.

Prin urmare, a devenit necesar să mă fixez la Roma. A devenit necesar să-mi privesc nenorocirea în față, încetând să mă mai

1. Eroină a romanului *Corinne, ou l'Italie* (1807) al scriitoarei elvețiene Anne-Louise-Germaine de Staël.

port ca un şcolar care se preface că ascultă fără însă a se supune; trebuia să îndur viaţa pe care o aveam, fără să mă revolt împotriva legilor ce o guvernau.

Şi totuşi puteam oare să mă resemnez? Fără iubire, fără compasiune, fără comuniunea cu altcineva, cum puteam să întâmpin soarele dimineaţa şi să-i urmez etern repetata călătorie până la umbrele serii? De ce continuam să trăiesc, de ce nu aruncam obositoarea povară a timpului şi, cu propria mea mână, nu eliberam prizonierul care îşi zbătea aripile în pieptul meu chinuit? Nu laşitatea era aceea care mă oprea, fiindcă adevăratul curaj era acela de a îndura viaţa, iar cuvântul moarte suna ca o alinare, care m-ar fi ispitit să intru pe tărâmul ei. Dar nu aveam să o fac. Încă din momentul în care începusem să meditez asupra acestui subiect hotărâsem să fiu supusul sorţii şi slujitorul necesităţii, legile vizibile ale Dumnezeului invizibil, şi am crezut că voi respecta aceste legi ca rezultat al raţiunii sănătoase, al simţămintelor pure şi al unui înalt sentiment al adevăratei excelenţe şi nobleţei firii mele. Dacă aş fi văzut în acest pământ pustiu, în anotimpurile lui şi în schimbarea lor numai mâna unei puteri oarbe, mi-aş fi pus bucuros capul pe pământ şi aş fi închis ochii pe veci în faţa frumuseţii sale. Dar soarta îmi păstrase viaţa când ciuma îşi înşfăcase deja prada, mă trăsese de păr din valurile care ameninţau să mă sugrume. Prin asemenea miracole mă cumpărase ca pe o proprietate a ei, iar eu îi recunoşteam autoritatea şi mă înclinam în faţa deciziilor ei. Dacă, după o gândire matură, aceasta fusese hotărârea mea, era cu atât mai mult nevoie să-mi trăiesc viaţa până la capăt, să-mi dezvolt capacităţile, în loc să-i otrăvesc cursul prin lamentaţii fără sfârşit. Şi totuşi cum să încetez să mă lamentez când nu aveam pe aproape nici o mână care să-mi scoată lancea ascuţită ce-mi pătrunsese în străfundul inimii? Întindeam mâna şi ea nu atingea pe nimeni ale cărui senzaţii să răspundă la ale mele. Eram prins în chingi, încins între ziduri, strivit sub bolţi de şapte rânduri de bariere ale singurătăţii. Numai o ocupaţie, dacă m-aş putea dărui ei, mi-ar oferi un narcotic pentru neadormita mea senzaţie de durere. Hotărând să rămân la Roma, cel puţin pentru câteva luni, am făcut cele necesare pentru a-mi asigura un adăpost şi mi-am ales o casă. Palatul Colonna se potrivea nevoilor mele. Grandoarea

sa, comoara de picturi, saloanele magnifice îmi puteau oferi alinare şi chiar însufleţire.

Am găsit hambarele Romei pline de grâne şi mai ales de porumb; acesta cerând mai puţină artă în prepararea hranei, l-am ales ca aliment principal. Am descoperit că dificultăţile prin care trecusem în tinereţe şi îndeletnicirile nelegiuite de atunci îmi puteau fi acum de folos. Obiceiurile căpătate de-a lungul a şaisprezece ani nu se pot lepăda uşor. Este adevărat că, începând cu acea vârstă, trăisem în puf sau cel puţin înconjurat de toate comodităţile pe care le poate oferi civilizaţia, dar, înainte de această perioadă, fusesem „un sălbatic barbar întocmai ca fondatorul Romei, cel hrănit la piept de o lupoaică"[1], iar acum, chiar la Roma, priceperea la furt şi păstorit, asemănătoare celei a fondatorului său, era avantajul singurului său locuitor. Am petrecut dimineaţa călărind şi vânând prin Campagna, apoi am vizitat ore în şir diferite galerii, privind fiecare statuie şi pierdut în reverie în faţa multor Madone sau splendide nimfe. Am colindat prin Vatican, admirând formele de marmură de o divină frumuseţe care mă înconjurau. Fiecare zeitate de piatră era pătrunsă de o sacră bucurie şi de eterna împlinire a iubirii. Mi se părea că mă priveau cu o mulţumire de sine rece şi adesea le mustram cu asprime pentru suprema lor indiferenţă, fiindcă erau forme umane şi divinul din forma umană era evident în fiecare preafrumos mădular sau trăsătură. Perfecta modelare îmi inspira ideea de culoare şi de mişcare şi adesea, pe jumătate în amară batjocură, pe jumătate din autoiluzionare, le îmbrăţişam recile trupuri şi, băgându-mă între Cupidon şi buzele iubitei sale Psyché, sărutam marmura stearpă.

M-am străduit să citesc. Am vizitat librăriile Romei. Am ales un volum şi, căutând câte un cotlon retras şi umbros pe malurile Tibrului sau în faţa frumosului templu din Grădinile Borghese sau la picioarele vechii piramide a lui Cestius, m-am străduit să mă ascund de mine însumi şi să mă cufund în paginile pe care le aveam în faţă. Precum plantezi în acelaşi pământ umbra-nopţii şi mirt, fiecare folosind ţărâna, umezeala şi aerul pentru a-şi stimula diferitele lor proprietăţi, tot astfel suferinţa mea şi-a găsit susţinere şi

1. Naratorul citează o afirmaţie a sa din partea I, capitolul I.

putere de a exista şi de a creşte în ceea ce altminteri ar fi fost mană divină care ar fi hrănit o meditaţie plină de încântare. Ah, în timp ce însemn pe hârtie povestea despre ceea ce erau aşa-zisele mele ocupaţii, în timp ce dau formă scheletului zilelor mele, mâna îmi tremură, inima îmi palpită, iar creierul meu refuză să dea expresie, să pună în propoziţie, să găsească ideea prin care să zugrăvească în continuare vălul de negrăită nenorocire care învesmântă aceste realităţi sărace. O, inimă sleită care îmi baţi în piept, pot eu oare să-ţi disec fibrele şi să spun cât chin nemăsurat, cumplită tristeţe, doruri şi disperare au existat în fiecare dintre ele? Pot oare să imortalizez aici multele mele nebunii – sălbaticele blesteme pe care le-am azvârlit asupra torturilor naturii – şi cum am petrecut zile în şir lipsindu-mă de lumină şi de mâncare şi de orice în afară de iadul arzător pe care-l simţeam viu în suflet?

Între timp, mi s-a ivit o altă ocupaţie, cea mai potrivită pentru a-mi ţine în frâu gândurile triste, care hoinărea înapoi în timp, peste multe ruine şi prin multe poieni înflorite, pătrunzând chiar şi în locurile retrase din munţi, unde mi-am petrecut anii fragezi ai primei tinereţi.

Odată, în timp ce rătăceam fără ţintă prin locuinţele Romei, am găsit cele necesare scrisului pe o masă într-un birou al unui scriitor. Fragmente dintr-un manuscris erau împrăştiate peste tot. Era un studiu despre limba italiană, iar pe una dintre pagini era o dedicaţie către posteritate, pentru folosul căreia scriitorul examinase în detaliu şi selectase aspectele subtile ale acestei limbi armonioase, închinând munca sa eternului beneficiu al urmaşilor.

Voi scrie şi eu o carte, am strigat, ca să o citească cine? Dedicată cui? Şi apoi, cu nătânge înfloriturí (ce este mai capricios şi mai copilăresc decât disperarea?), am scris:

DEDICAŢIE
PENTRU ILUŞTRII MORŢI.
UMBRE, RIDICAŢI-VĂ ŞI CITIŢI POVESTEA PIERZANIEI VOASTRE!
PRIVIŢI ISTORIA
ULTIMULUI OM!

Şi totuşi, oare această lume nu va fi repopulată, iar copiii vreunei perechi de iubiţi care a scăpat de moarte în vreun colţ de lume

necunoscut şi inaccesibil, uimiţi de aceste prodigioase relicve ale omenirii de dinainte de ciumă, nu vor căuta să înveţe cum de au ajuns fiinţe atât de minunate prin operele lor, înzestrate cu imaginaţie infinită şi cu puteri de zei pentru ca să-şi abandoneze căminele şi să plece într-o ţară necunoscută?

Voi scrie şi voi lăsa în acest vechi oraş, în acest „al lumii singur monument"[1], o mărturie despre toate cele întâmplate. Voi lăsa în urmă un monument al existenţei lui Verney, Ultimul Om. La început m-am gândit să scriu numai despre ciumă, despre moarte şi, în cele din urmă, despre pustietatea lumii, dar am zăbovit cu tandreţe asupra anilor fragedei mele tinereţi şi am dat mărturie cu un sacru zel despre virtuţile celor ce mi-au fost alături. Ei m-au însoţit în toată vremea cât am dus la îndeplinire această sarcină. Acum am ajuns la sfârşit – îmi ridic privirea de pe hârtie – şi i-am pierdut din nou. Din nou mă simt singur.

A trecut un an de când mă ocup cu toate acestea. Anotimpurile şi-au făcut rondul obişnuit şi au împodobit acest oraş etern în veşminte schimbătoare de neîntrecută frumuseţe. A trecut un an şi deja nu mai am îndoieli legate de starea şi de viitorul meu; singurătatea este familia mea, însoţitorul de care sunt nedespărţit. Am încercat să înfrunt furtuna. Am încercat să-mi şcolesc curajul. Am căutat să mă pătrund de învăţămintele înţelepciunii. Nu mi-a folosit la nimic. Părul meu a încărunţit aproape de tot, vocea mea, acum dezobişnuită să mai articuleze sunete, îmi răsună ciudat în urechi. Făptura mea, cu puterile şi trăsăturile sale umane, îmi pare o excrescenţă monstruoasă a naturii. Cum să exprimi într-o limbă omenească o nenorocire pe care omul nu a cunoscut-o până acum? Cum să dau o expresie inteligibilă unui chin pe care nimeni altcineva în afară de mine nu-l poate înţelege? Nu a mai venit nimeni la Roma. Nimeni nu va veni niciodată. Zâmbesc amar când mă gândesc la iluzia pe care mi-am hrănit-o atât de mult timp şi încă şi mai amar surâd când îmi vine în minte că am

1. Edmund Spenser (1552-1599), *The Ruins of Rome*, versurile 405-406: „Rome living, was the World's sole Ornament; / And dead, is now the World's sole Monument" („Roma în viaţă a fost al lumii ornament / Iar moartă este-acum al lumii singur monument").

schimbat-o pe alta la fel de înşelătoare, de falsă, dar de care mă agăţ acum cu aceeaşi nesăbuită încredere.

Iarna a venit din nou şi grădinile Romei şi-au pierdut frunzele. Aerul ascuţit vine peste Campagna şi i-a făcut deja pe locuitorii săi necuvântători să-şi caute sălaş în multele locuinţe ale oraşului părăsit. Îngheţul a oprit curgerea fântânilor, chiar şi Trevi şi-a încetat eterna sa muzică. Am făcut un calcul aproximativ, cu ajutorul stelelor, prin care am încercat să aflu prima zi a noului an. În vremurile vechi, de mult apuse, Suveranul Pontif obişnuia să meargă cu mare pompă şi să marcheze înnoirea anului bătând un cui în poarta templului lui Ianus. În ziua aceea am urcat în Bazilica Sf. Petru şi am gravat pe piatra cea mai de sus anul 2100, ultimul an al lumii!

Singurul meu însoţitor a fost un câine zdrenţăros, pe jumătate câine de apă şi pe jumătate ciobănesc, pe care îl găsisem mânând oi în Campagna. Stăpânul lui era mort, dar el continua totuşi să-şi îndeplinească îndatoririle, aşteptându-l să se întoarcă. Dacă o oaie se îndepărta de restul, el o forţa să se întoarcă la turmă, pe care o apăra cu zel de orice intrus. În timp ce călăream prin Campagna, am dat de el pe o păşune şi l-am observat o vreme cum repeta lecţiile învăţate de la om, acum nefolositoare, şi totuşi neuitate. Bucuria lui a fost nemărginită când m-a văzut. Se urca cu labele pe genunchii mei, alerga neobosit în jurul meu, dând din coadă şi scoţând acel lătrat scurt şi repetat de plăcere: şi-a părăsit turma pentru a mă urma şi din ziua aceea nu a încetat să mă păzească şi să mă slujească, arătând o foarte veselă recunoştinţă de câte ori îl mângâiam sau îi vorbeam. Zgomotul paşilor lui mărunţi şi al paşilor mei au fost singurele zgomote care s-au auzit când am străbătut magnifica întindere a navei bazilicii. Am urcat miriada de trepte împreună şi când am ajuns în vârf am făcut ceea ce îmi propusesem şi am cioplit fără multă măiestrie cifrele ultimului an. Apoi m-am întors pentru a privi de sus şi a-mi lua bun rămas de la Roma. Mă hotărâsem de multă vreme să plec şi acum îmi făceam în minte planul pe care aveam să-l urmez în cele ce voi face în viitor, după ce voi fi părăsit acest magnific sălaş.

O fiinţă singură este prin instinct un rătăcitor şi într-unul mă voi transforma şi eu. O nădejde de mai bine însoţeşte întotdeauna schimbarea locului, care chiar îmi va uşura povara vieţii. Am fost

un nătâng să stau în tot acest timp în Roma: Roma purta stigmatul Malariei, faimoasa secerătoare de vieți. Dar era încă posibil ca, dacă aș fi putut străbate pământul în lung și în lat, să găsesc într-un loc de pe vasta sa întindere vreun supraviețuitor. Mă gândeam că litoralul era cel mai probabil refugiu pe care l-ar alege o asemenea ființă. Dacă ar rămâne singură într-un ținut din interior, nu ar putea să rămână în locul în care i s-au stins ultimele speranțe și ar porni în călătorie, ca și mine, în căutarea unui partener de singurătate, până ce bariera apelor ar împiedica-o să meargă mai departe.

La drum, deci, spre acea apă – cauză a nenorocirilor mele, acum probabil sortită să fie vindecătoarea lor. Rămas-bun, Italie, rămas-bun, podoabă a lumii, Romă fără de pereche, refugiu al celui singur timp de nesfârșite luni; vieții civilizate, căminului statornic și înșiruirii zilelor monotone, rămas-bun! De acum pericolul va fi însoțitorul meu și îl salut ca pe un prieten – moartea îmi va tăia adesea drumul și o voi întâmpina ca pe o binefăcătoare; restriștea, vremea nemiloasă și furtunile primejdioase îmi vor fi prietene pe viață. Voi, spirite ale vântului dezlănțuit, primiți-mă! Voi, puteri distrugătoare, deschideți-vă larg brațele și strângeți-mă între ele pe vecie, dacă puteri mai binevoitoare nu mi-au hotărât alt sfârșit și-mi voi putea culege recompensa, simțind din nou inima mea bătând lângă inima altcuiva ca mine.

Tibrul, drumul pe care cu propria mână l-a întins natura ca pe un fir pe continentul ei, era la picioarele mele și multe corăbii erau ancorate la malurile sale. Împreună cu câteva cărți, provizii și cu câinele meu m-aș îmbarca pe una dintre aceste corăbii și aș pluti în voia curentului până la mare, iar apoi, ținându-mă aproape de coaste, aș naviga de-a lungul frumoaselor maluri și însoritelor promontorii ale albastrei Mediterane, pe lângă Neapole, de-a lungul Calabriei și aș înfrunta pericolele duble ale Scilei și Caribdei; după aceasta, țelul meu neînfricat (căci ce aveam de pierdut?) ar fi să lunec pe suprafața mării spre Malta și mai departe spre Ciclade. Aș evita Constantinopole, priveliștea acelor binecunoscute turnuri și golfulețe aparținând altei etape din existența mea; aș merge pe lângă coastele Asiei Mici și Siriei și, trecând pe lângă Nilul cel cu șapte guri, m-aș îndrepta spre nord din nou, până când, după ce aș pierde din ochi uitata Cartagină și deșertica Libie, aș ajunge la

Coloanele lui Hercule. Şi apoi – nu contează unde –, locuinţa mea va fi o peşteră umedă sau adâncurile mute ale oceanului, înainte de a ajunge la capătul acestei lungi călătorii, sau săgeata vreunei boli îmi va găsi inima în timp ce voi pluti singur pe agitata Mediterană; sau, în vreun loc în care voi ajunge, voi putea găsi ceea ce caut – compania unui seamăn; sau, dacă acest lucru nu va fi posibil, până la sfârşitul timpurilor, decrepit şi cărunt, cu tinereţea deja în mormânt lângă cei iubiţi – singuraticul hoinar îşi va mai ridica pânzele şi îşi va încleşta din nou mâna pe cârmă – şi, continuând să asculte de brizele paradisului, tot ocolind un promontoriu după altul, ancorând într-un golf şi în încă unul, brăzdând încă oceanul, lăsând în urmă înverzitul pământ al Europei natale şi coborând de-a lungul negrelor coaste ale Africii, după ce a supravieţuit furtunilor de la fioroasele ape ale Capului Bune Speranţe, va mai putea ancora schiful său obosit la gura de vărsare a unui râu, la umbra unei dumbrăvi de arbori exotici de pe parfumatele insule ale îndepărtatului Ocean Indian.

Acestea sunt vise nebuneşti. Şi totuşi, ele îmi stăpânesc imaginaţia de o săptămână, când mi-au venit în minte în timp ce mă aflam în partea cea mai de sus a Bazilicii Sf. Petru. Mi-am ales corabia şi mi-am transportat pe ea micile mele provizii. Am ales câteva cărţi, cele mai însemnate fiind Homer şi Shakespeare. Dar bibliotecile lumii îmi sunt larg deschise şi în fiecare port îmi voi putea reînnoi rezerva. Nu-mi fac nici un fel de speranţe de schimbare spre mai bine, dar prezentul monoton îmi este insuportabil. Nici nădejdea, nici bucuria nu-mi sunt cârmaci; disperarea neliniştită şi apriga dorinţă de schimbare sunt cele care mă conduc înainte. Tânjesc să mă iau la trântă cu pericolul, să mă întărâte teama, să am de îndeplinit în fiecare zi câte o sarcină, fie ea impusă sau voluntară. Voi fi martor la toate întruchipările pe care le pot lua elementele, voi citi semnele de bun augur în curcubeu şi ameninţarea în nor, voi găsi câte o lecţie sau câte o amintire dragă inimii mele în toate cele din jur. Astfel, de-a lungul coastelor pământului pustiu, în timp ce soarele este sus pe cer, iar luna creşte sau descreşte, îngeri, spiritele celor morţi şi etern deschisul ochi Suprem vor privi fragila corabie pe care se află Verney – ULTIMUL OM.

Mary Wollstonecraft Godwin (1797-1851), cunoscută mai târziu sub numele de Mary Shelley, s-a născut în familia lui William Godwin, jurnalist, filosof și romancier, și a feministei Mary Wollstonecraft. În 1814, a început o relație cu poetul și filosoful Percy Bysshe Shelley, pe atunci căsătorit. După sinuciderea soției acestuia, cuplul, care timp de doi ani fusese nevoit să înfrunte ostracismul societății și o situație financiară precară, s-a căsătorit. După moartea prematură a soțului ei, Mary Shelley s-a dedicat editării și publicării operelor lui.

Autoare de eseuri, biografii, cărți de călătorii, povestiri și romane, Mary Shelley a rămas în istoria literaturii în special datorită romanului său *Frankenstein sau Prometeul modern*, considerat a fi un amestec de *science fiction* și roman gotic cu influențe din mișcarea romantică. Dar nu *Frankenstein*, care i-a adus celebritatea, a fost romanul ei favorit, ci *The Last Man (Ultimul om)*, publicat în 1826.

În secolul XXI, omenirea, devastată de ciumă, se află în pragul extincției. Și, pentru că nu există leac, evenimentele se precipită, iar protagoniștii, în încercarea de a-și salva viețile, pleacă în căutarea unui tărâm iluzoriu, a unui nou eden care să prezerve umanitatea.

În final, rămas singur, naratorul trăiește cu speranța că undeva, într-un colț al planetei, există măcar un supraviețuitor și pornește în căutarea lui.

UNIVERS

9 786068 543024